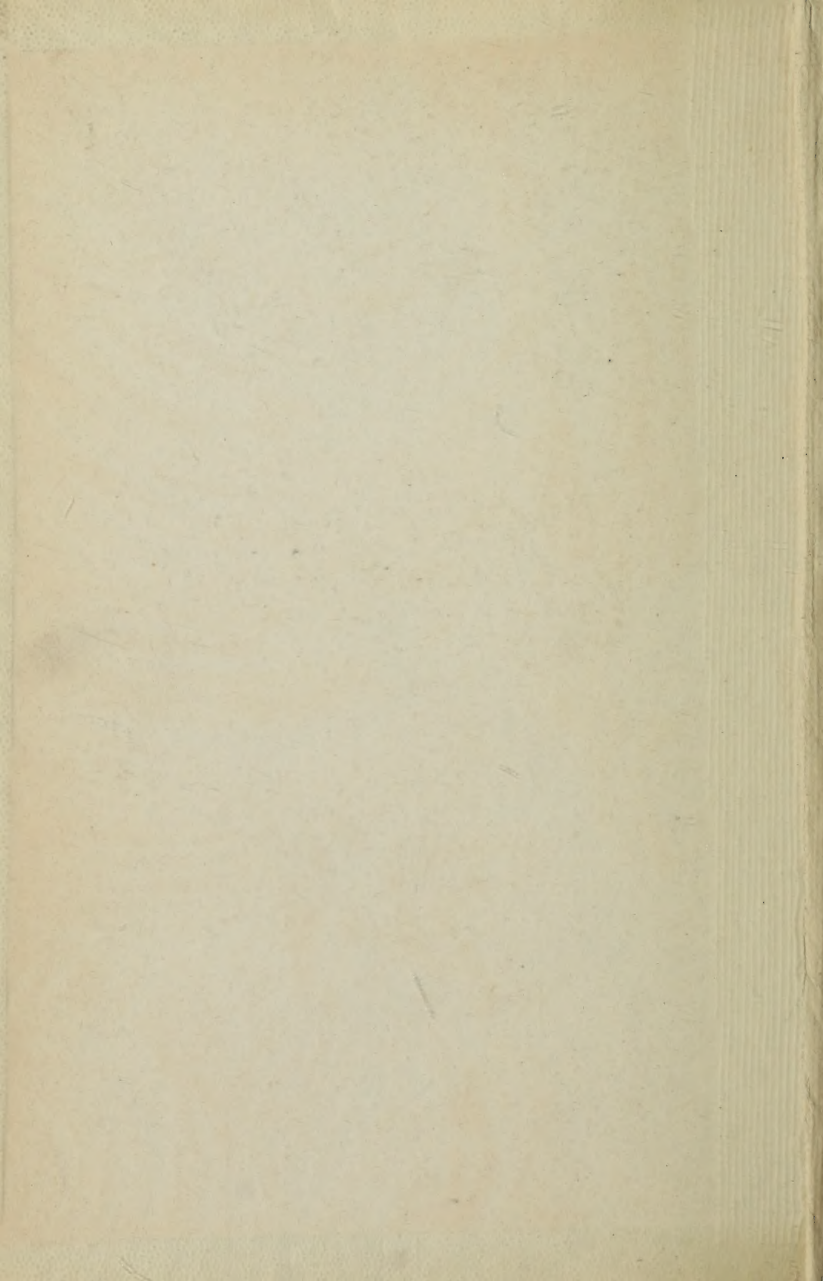

3 1761 08824723 4

X 55 Sch

XENOPHONTIS

CYROPAEDIA

NOVA EDITIO STEREOTYPA C. TAUCHNITIANA.

(Cura G. H. Schaeferi)

XENOPHONTIS OPERUM

TOMUS I.

NOVA IMPRESSIO.

115-173
9/6/11

LIPSIAE

SUMPTIBUS OTTONIS HOLTZE.

1881.

LIPSIAE.

Impresserunt Metzger & Wittig.

S U M M A R I A.

L I B E R I.

I. Ostendit auctor operis proemio, non adeo difficile videri hominibus imperare, modo quis eorum naturam cognitam prudenter tractare sciat. Quam in rem Cyri affert exemplum atque ita commode ad narrationem instituendam transit. — II. Cyri genus et corporis animique dotes eiusdemque educatio puerilis ad leges Persicas instituta, quarum ratio et praestantia explanatur. — III. Duodecim annos natus Cyrus ad avum profectus est, apud quem multa pueriliter quidem, sed ingenue atque ita dixit et fecit, ut egregiam mentis et animi indolem ostenderet omniumque amorem sibi conciliaret. — IV. Exactis pueritiae annis gravitatem et verecundiam induit: aequales obsequio et comitate sibi devincit, inter quos unice tenetur equitandi et venandi studio 1—15. Sedecim annos natus tirocinium ponit et documentum artis imperatoriae edit adversus Assyrios 16—24. In Persas redeuntem deducunt Medi magno comitatu, quorum unus eius pulchritudine captus aegre ab eo discedit 25—28. — V. Transactis modeste et strenue legitimis usque ad aetatem virilem annis Cyrus a Persis praeficitur exercitui, qui Cyaxari mittitur auxilio contra Assyrios. Eius oratio ad mille duces exercitus sui. — VI. Cyrum proficiscentem prosequitur Cambyses et cum eo disserit de officiis imperatoris, et singulatim quidem de rerum divinarum cura et de precibus ad deos

certa lege faciendis 1—6., de industria et cura efficiendi, ut quisque modestus et probus reperiatur et ut commeatus suppetat exercitui 7—11., de multiplici boni imperatoris scientia 12—14., de tuenda bona exercitus valetudine et de exercitationibus hanc in rem instituendis 15—18., de artibus, quibus effici possit, ut milites non modo coacti et inviti, sed volentes et lubentes imperatori pareant 19—25., de variis artibus superandi hostes 26—43., de divinatione in rebus suscipiendis adhibenda 44—46.

L I B E R II.

I. Cyaxares suas hostiumque copias recenset Cyro et pugnae armorumque genus quod sit ostendit. Cyrus autem ab eo impetrat, ut Persis advenientibus nova arma ad bellum felicitus gerendum fieri iubeat 1—10. Concionibus de mutando armorum genere habitis Persae omnes iisdem, quibus homotimi, armis ornantur 11—19. Cyrus meditationes campestris instituit, et virtutis praemiis propositis studia contentionum honestarum excitat 20—31. — II. Convivantium sermones ita moderatur Cyrus, ut et delectent et prosint. Ergo cum narrationes de fatuitate et vecordia Persarum privatim institutorum redarguantur ab Aglaitada, Cyrus narrantium iocos defendit. Inde post seria quaedam de praemiis distribuendis rursus ad ludum sermones revocat. — III. Causa de praemiis in concione agitur. Cyrus rem ad deliberandum proponit. E procerum ordine Chrysantas statuit, ut in ea re virtutis singulorum ratio habeatur. E plebeiorum ordine Pheraulas praestantissima oratione idem suadet, simulque decernit dignitatis et virtutis iudicium esse Cyro permittendum 1—16. Totas centurias Cyrus ob singulares exercitationes ab ipsis institutas epulo excipit 17—24. — IV. Legatis ab Indorum rege ad Cyaxarem missis Cyrus arcessitus dat responsum 1—8. Cyaxari suadet idem, ut Armeniorum rex, qui defecerat, ad officium redigatur, et probata re sub venationis specie cum exercitu ad fines eius accedit 9—32.

LIBER III.

I. Armeniae rex cum suis capitur, et iudicii quadam forma defensus a filio in fidem conditionibus aequis recipitur. Regis Armeniorum et filii eius paratum obsequium. — II. Chaldaeos pariter oppressos Cyrus sibi et Armeniis socios adiungit, et utrisque volentibus montes occupatos ipse tenet: quos munire instituit 1—26. Legatos ad Indorum regem de pecunia in belli sumtus mutuo sibi danda mittit 27—31. — III. Cyrum redeuntem excipiunt honorifice deducuntque abeuntem Armenii 1—5. Ornatis et exercitatis militibus Cyrus persuadet Cyaxari, ut iam in hostium regionem educatur exercitus: in qua praedando et cuncta vastando accedunt ad hostes 6—25. Assyriorum et Cyri diversa in castris collocandis ratio 26—28. Cyaxaris intempestiva pugnandi cupiditate refutata, Cyrus principes Persarum ad fortitudinem cohortatur, Assyrius omnem suum exercitum: quod sero ab hoc et frustra fieri pluribus docet Cyrus 29—55. Magno animo Persae impetum faciunt in Assyrios, qui amissis suorum multis in castra repelluntur 56—70.

LIBER IV.

I. Cyrus ob victoriam reportatam deos et milites honore afficit. De hostibus, qui nocte castra deseruerant, persequendis capituli consilium. Rem impedire conatur Cyaxaris livor et ignavia, sed ab eo impetrat Cyrus, ut Medi, qui sponte velint, ipsum sequantur. — II. Interim Hyrcaniorum legati de societate cum Persis ineunda veniunt: quos duces itineris secutus Cyrus cum suis omnibus et cum maxima parte Medorum proficiscitur, Hyrcaniosque in fidem recipit 1—20. Hostium aggrediendorum et persequendorum modum docet, quos oppressos nullo resistente maxima clade afficit 21—33. Per servos captivos parat com meatum et summa cura pro

videt, ut socios in hostibus persequendis iam occupatos sibi devinciatur 34—47. — III. Persarum res equestris decernitur. — IV. Captivi ut contineantur sub imperio, dimittuntur liberi. — V. Coena sumitur et castra custodiuntur 1—7. Cyaxares, cognito suorum discessu iratus, mittit qui confestim illos redire iubeat, sed Cyrus nuntium retinere studet 8—34. De praeda dividenda ita Cyrus agit, ut equi et omnia, quae ad rem equestrem pertinent, Persis ad instituendum equitatum cedant 35—38. — VI. Gobryas ab Assyrio deficit ad Cyrum. Medi de praeda divisa referunt.

L I B E R V.

I. Cyrus de praeda sibi tributa ornat alios. Panthea, forma et virtute excellens mulier, custodienda committitur Araspae: qui cum adversus Cyrum egregie disputasset de amore, suamque adversus eius illecebras iactasset firmitatem, ad extremum vehementer capitur amore Panthaeae 1—18. Cyrus de bello persequendo certus explorat Medorum et sociorum voluntatem, utrum secum manere velint: qui omnes haud dubitanter respondent, se ab eo non esse discessuros 19—30. — II. Cyrus proficiscitur ad Gobryam: hic se et sua omnia tradit Cyro 1—13. Gobryas in castra invitatus Persarum coenam admiratur 14—21. Cyrus a Gobrya et Hyrcanio exquirat, quae nova sociorum auxilia possit adsciscere; et si via propter Babylonem ducat, non refugiendum, sed nunc maxime illud iter dirigendum esse docet 22—37. — III. Assyria denuo vastata praedae maxima pars tribuitur Gobryae 1—4. Cyrus ad Babylonem accedit et Assyrium ad pugnam, sed frustra provocat 5—7. Gadatas regulus sub Assyriorum ditione agens, sed per vim a rege castratus, ad Cyrum transit et aliud castellum dolo occupatum eidem tradit 8—21. Cadusios et Sacas cum Cyro se coniunxisse paucis significatur, qui maiores copias, ut et Hyrcanii, ad bellum educunt 22—25. Gadatas ad oppida sua defendenda proficiscitur, et Cyrus suos hortatur ut ei auxilium ferant, docetque quomodo agmen ad iter nocturnum institui velit 26—45. Quibus de caussis Cyrus militum duces nominatim appellarit, exponitur: eius cura et sol-

lertia in itinere instituto conficiendo 45—59. — IV. Gadatas a perfido vulneratus servatur a Cyro 1—14. Cadusii temere Babylonem versus excurrunt et amisso duce magnam contrahunt cladem: quos Cyrus humaniter monet et meliora edocet, simulque cum novo eorum duce hostes ulciscitur 15—23. Pactum conventum de parcendo agricolis 24—28. Gadatas relicto domi praesidio cum exercitu Cyri proficiscitur. Cyrus exponit, cur in itinere non prope Babylonem, sed aliquo spatio remotus praeterire velit. Castellis tribus potitur 29—51. — V. Cum novi milites, de quibus nuntius cum mandatis missus erat (4, 5, 26), e Perside ad Cyaxarem venissent, hic invitatu Cyri eo lubentius in eius castra proficiscitur, quod cum suis exercitibus Medorum agris molestus esse non vult 1—4. Cyrus obviam Cyaxari procedit cum equitatu 5—7. Altercatio inter Cyaxarem et Cyrum 8—36. Cyaxares reconciliatus deducitur in tabernaculum et donatur a suis 37—40. Dum Cyaxares cum suis coenat, Cyrus in concione amicorum refert de bello ducendo 41—48.

LIBER VI.

I. Ante Cyaxaris tabernaculum congregati socii rogant Cyrum ne dimittat exercitum. Egresso iam Cyaxare decernitur bellum esse prosequendum. Cyrus suadet, ut castellis hostium sublatis a suis nova exstruantur. Probato illo consilio Cyrus capit loca hibernis idonea. Equitatus Persarum augetur et instituuntur currus falcati 1—30. Araspae, qui Pantheam violare conatus erat, ignoscit Cyrus, eundemque ad hostes simulata fuga iubet transire 31—44. Abradatas arcessitur a Panthea: idem Cyri rem currulem adiuvat. Plaustra cum turribus aedificat Cyrus 45—55. — II. Indorum legati mittuntur a Cyro ad Assyrium speculandi causa. Cyri studium in apparando bello et exercendis militibus 1—8. Indorum narratio de hostium copiis perturbat milites Cyri, sed metum eorum sedant conciones Cyri et Chrysantae 9—22. Decreta expeditione statim suscipienda Cyrus edicit de rebus, quibus praeter arma exercitus debeat esse instructus ad iter 23—41. — III. Describitur ordo agminis et inprimis plaustrorum et impedimentorum 1—4. Cyrus

e pabulatoribus, quos intercipi iubet, de statu hostium quaerit 5—11. Araspas redit et exponit de acie hostium 12—20. Accuratius describitur acies Cyri 21—37. — IV. Armis ornatur exercitus in primisque Abradatas munere Pantheae, quae simul virum gravissimis verbis ad fortitudinem hortatur 1—11. Cyrus duces convocatos denuo ad spem victoriae excitat 12—20.

LIBER VII.

I. Prandio sumto et sacris rite factis Cyri exercitus omine fausto procedit 1—4. Cum iam uterque exercitus est in conspectu, obequitat Cyrus et suos excitat totamque proelii ineundi rationem docet 5—22. Croesus tribus phalangibus invadit Cyri aciem, sed eius utrumque cornu primo impetu fugatur. Abradatas hostes incurrit et cum nonnullis suorum cadit. Aegyptiorum globus cum fortiter resistit, pedem referunt Persae. Aegyptii tandem, cum a tergo adortus esset Cyrus, caeduntur undique, sed in fidem acceptis assignantur sedes 23—45. Quid in hoc proelio plurimum vulerit, breviter commemoratur 46—49. — II. Sardibus captis Cyrus Croesum custodiri iubet et ob praedandi libidinem castigat Chaldaeos 1—8. Croesum arcessit humaniter salutatur, et eius consilio de urbe non diripienda paret 9—14. Exponit Croesus de oraculis sibi datis et suam incusat imprudentiam. Cyri clementia erga Croesum 15—29. — III. Cyrus audita morte Abradatae funus ei splendidum parat, cumque Panthea prope maritum gladio incubisset, utrique amplissimum poni iubet monumentum. — IV. Carum controversias callide componit Adusius, Phrygiam minorem domat Hystaspes. Cyrus cum Creeso eiusque thesauris profectus Sardibus, in itinere Phrygibus, Cappadocibus Arabibusque bello subactis, petit Babylonem. — V. Babylonem corona cingit et inde se caute recipit 1—6. Quasi ad obsidendam urbem fossa lata profunda que circumducitur 7—14. Urbs tandem, Euphrate in fossas derivato, vino somnoque sepulta capitur 15—31. Res captae urbis ordinantur 32—36. Callida ratione Cyrus instituit, ut amici intellegant ipsum raro in conspectum populi venire debere 37—47. Artabazus dum exponit, quibus de rebus ipse adhuc Cyri consuetudine

frui non potuerit, summam rerum a Cyro gestarum repetit. Chry-
santas existit suator eorum, quae Cyrus maxime expetebat 48—
57. Corporis custodes eligit Cyrus eunuchos. Satellites regiae et
praesidium urbicum instituit 58—69. Cyri oratio ad amicos de
disciplina procerum constituenda 70—86.

LIBER VIII.

I. Chrystantas assentitur Cyro et persuadet aliis observantiam
cultumque regis 1—8. Munera palatina instituuntur a Cyro 9—15.
Quibus artibus effecerit, ut saepe in regiae atrio comparerent opti-
mates 16—21. Ut eosdem ad virtutis studium excitaret, ipse vir-
tutem coluit omnem 21—33. Se suosque exercuit venando; suum
et amicorum cultum habitumque ad splendorem instituit; servituti
sub ipsius imperio addictos ab armorum usu et ab omni liberali
exercitatione removit 34—44. Principes ne quid novarum rerum
molirentur, effectit amore civium, quem sibi conciliavit ita, ut ma-
gis sibi quam inter se essent amici, et id quidem variis usus artibus
45—48. — II. Multis enim principum cibos de sua mensa mittebat,
aliisque eos ornabat donis, atque omnino se benevolum et liberalem
adversus eos praebebat: etiam medicos constituebat, qui aegro-
tantes curarent. Eodem consilio, ut aliquid dissensionis inter eos
aleretur, certamina instituit. — III. Pompa Cyri primum e regia
prodeuntis ad loca sacra 1—23. Sacris peractis habentur ludi eque-
stres, in quibus homo plebeius e Sacis apud Pheraulam gratiam
inire studet 24—34. Is cum eo colloquitur de divitiarum pretio ei-
que omnia bona sua donat ita, ut ipse ab eo quantum satis sit ad
victum et cultum accipiat 35—50. — IV. Amicos excipit convivio
Cyrus, ubi ioci liberales non desiderantur 1—23. Nuptiis Hysta-
spae cum Gobryae filia conciliatis ceteros convivas cum muneribus
dimittit 24—27. Socios partim domum dimittit partim secum Ba-
bylone manere concedit, quos omnes tam duces, quam milites mu-
neribus ornat. Amicis et proceribus convocatis omnes suas copias
et opes ostendit 28—36. — V. Cyri in Persidem proficiscentis agmen
et castrorum ratio describitur 1—16. Cyrus ad Cyaxarem dever-

titur, a quo filia et Media dotis loco ei offertur 17—20. Cambysis auctoritate pacta fiunt iurata inter Persas Cyrumque de regno Persico 21—27. Cyaxaris filiam ducit uxorem Cyrus 28. — VI. Satrapas provinciarum constituit, quibus eandem morum disciplinam commendat, quae apud ipsum in urbe obtineat 1—15. Legatos instituit, qui cum exercitu provincias obeant; angaros item seu veredarios disponit per stationes, qui epistolas summa celeritate quocunque perferant 16—18. Asia inde a Syria usque ad mare rubrum Aegyptoque domita habitare instituit modo Babylone, modo Susis, modo Ecbatanis 19—23. — VII. Somnio admonitus se parat ad discessum ex hac vita 1—5. Cyri morientis oratio ad filios et amicos 6—28. — VIII. Epilogus commemorat, a Cyri institutis defecisse Persas posteriores et deteriores esse factos.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Α.

C A P U T I.

Ἐννοιά ποθ' ἡμῖν ἐγένετο, ὅσαι δημοκρατίαι κατελύθησαν ὑπὸ τῶν ἄλλως πως βουλομένων πολιτεύεσθαι μᾶλλον ἢ ἐν δημοκρατίᾳ, ὅσαι τ' αὖ μοναρχίαι ὅσαι τε ὀλιγαρχίαι ἀνήθηται ἤδη ὑπὸ δήμων, καὶ ὅσοι τυραννεῖν ἐπιχειρήσαντες οἱ μὲν αὐτῶν καὶ ταχὺ πάνπαν κατελύθησαν, οἱ δέ, κἂν ὀποσονοῦν χρόνον ἄρχοντες διαγένωνται, θαυμάζονται ὡς σοφοί τε καὶ εὐτυχεῖς ἄνδρες γεγενημένοι. πολλοὺς δ' ἐδοκοῦμεν καταμεμαθηκέναι καὶ ἐν ἰδίῳ οἴκοις τοὺς μὲν ἔχοντας καὶ πλείονας οἰκέτας, τοὺς δὲ καὶ πάνυ ὀλίγους, καὶ ὅμως οὐδὲ τοῖς ὀλίγοις τούτοις πάνυ τι δυναμένους χρῆσθαι πειθομένοις τοὺς δεσπότας. 2. Ἐτι δὲ πρὸς τούτοις ἐνενοοῦμεν, ὅτι ἄρχοντες μὲν εἰσι καὶ οἱ βουκόλοι τῶν βοῶν καὶ οἱ ἵπποφορβοὶ τῶν ἵππων, καὶ πάντες δὲ οἱ καλούμενοι νομεῖς, ὧν ἂν ἐπιστατῶσι ζώων, εἰκότως ἂν ἄρχοντες τούτων νομίζοντο· πάσας τοίην τὰς ἀγέλας ταύτας ἐδοκοῦμεν ὁρᾶν μᾶλλον ἐθελούσας πείθε-

σθαι τοῖς νομεῦσιν ἢ τοὺς ἀνθρώπους τοῖς ἄρχουσι. πορεύονται τε γὰρ αἱ ἀγέλαι, ἢ ἂν αὐτὰς εὐθύνωσιν οἱ νομεῖς, νέμονται τε χωρία, ἐφ' ὅποια ἂν αὐτὰς ἐφιῶσιν, ἀπέχονται τε, ὧν ἂν αὐτὰς ἀπείρωσιν· καὶ τοῖς καρποῖς τοίνυν τοῖς γιγνομένοις ἐξ αὐτῶν ἔωσι τοὺς νομέας χρῆσθαι οὕτως, ὅπως ἂν αὐτοὶ βούλωνται. ἔτι τοίνυν οὐδεμίαν πώποτε ἀγέλην ἠσθήμεθα συστᾶσαν ἐπὶ τὸν νομέα, οὔτε ὡς μὴ πείθεσθαι οὔτε ὡς μὴ ἐπιτρέπειν τῷ καρπῷ χρῆσθαι, ἀλλὰ καὶ χαλεπώτεραί εἰσιν αἱ ἀγέλαι πᾶσι τοῖς ἄλλοφύλοις ἢ τοῖς ἄρχουσί τε αὐτῶν καὶ ὠφελουμένοις ἀπ' αὐτῶν· ἄνθρωποι δὲ ἐπ' οὐδένας μᾶλλον συνίστανται ἢ ἐπὶ τούτους, οὓς ἂν αἰσθωνται ἄρχειν αὐτῶν ἐπιχειροῦντας. 3. Ὅτε μὲν δὴ ταῦτα ἐνεθυμούμεθα, οὕτως ἐγγινώσκομεν περὶ αὐτῶν, ὡς ἀνθρώπων πεφυκότι πάντων τῶν ἄλλων ζώων εἴη ῥᾶον ἢ ἀνθρώπων ἄρχειν. ἐπειδὴ δὲ ἐνενοήσαμεν, ὅτι Κύρος ἐγένετο Πέρσης, ὃς παμπόλλους μὲν ἀνθρώπους ἐκτίσατο πειθόμενους αὐτῷ, παμπόλλας δὲ πόλεις, πάμπολλα δὲ ἔθνη, ἐκ τούτου δὴ ἠναγκαζόμεθα μετανοεῖν, μὴ οὔτε τῶν ἀδυνάτων οὔτε τῶν χαλεπῶν ἔργων ἢ τὸ ἀνθρώπων ἄρχειν, ἂν τις ἐπισταμένως τοῦτο πράττη. Κύρω γοῦν ἴσμεν ἐθελήσαντας πείθεσθαι τοὺς μὲν ἀπέχοντας παμπόλλων ἡμερῶν ὄδόν, τοὺς δὲ καὶ μηνῶν, τοὺς δὲ οὐδ' ἑωρακότας πώποτε αὐτόν, τοὺς δὲ καὶ εὖ εἰδότας, ὅτι οὐδ' ἂν ἴδοιεν, καὶ ὅμως ἠθέλον αὐτῷ ὑπακούειν. 4. Καὶ γὰρ τοι τοσοῦτον διήνεγκε τῶν ἄλλων βασιλέων καὶ τῶν πατρίους ἀρχὰς παρειληφότων καὶ τῶν δι' ἑαυτῶν κησαμένων, ὥστε ὁ μὲν Σκύθης καίπερ παμπόλλων ὄντων Σκυθῶν ἄλλου μὲν οὐδενὸς δύναιτ' ἂν ἔθνος ἐπάροξαι, ἀγαπήη δ' ἂν, εἰ τοῦ ἑαυτοῦ ἔθρους ἀρχῶν διαγένοιτο,

καὶ ὁ Θοράξ Θορακῶν καὶ ὁ Ἰλλυριὸς Ἰλλυριῶν, καὶ τὰλλα δὲ ἔθνη ὡσαύτως, ὅσα ἀκούομεν· τὰ γοῦν ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἔτι καὶ νῦν αὐτόνομα εἶναι λέγεται καὶ λελύσθαι ἀπ' ἀλλήλων· Κῦρος δὲ παραλαβὼν ὡσαύτως οὕτω καὶ τὰ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἔθνη αὐτόνομα ὄντα, ὁρμηθεὶς σὺν ὀλίγῃ Περσῶν στρατιᾷ ἐκόντων μὲν ἠγήσατο Μήδων, ἐκόντων δὲ Ὑρκανίων, κατεστρέψατο δὲ Σύρους, Ἀσσυρίους, Ἀραβίους, Καππαδόκας, Φρύγας ἀμφοτέρους, Λυδοὺς, Κᾶρας, Φοίνικας, Βαβυλωνίους, ἤρξε δὲ Βακτριῶν καὶ Ἰνδῶν καὶ Κιλικίων, ὡσαύτως δὲ Σακῶν καὶ Παφλαγόνων καὶ Μαριανδυνῶν καὶ ἄλλων δὲ παμπόλλων ἐθνῶν, ὧν οὐδ' ἂν τὰ ὀνόματα ἔχοι τις εἰπεῖν, ἐπήρξε δὲ καὶ Ἑλλήνων τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, καταβάς δὲ ἐπὶ θάλατταν καὶ Κυπρίων καὶ Αἰγυπτίων. 5. Καὶ τοίνυν τῶν ἐθνῶν τούτων ἤρξεν οὔτε αὐτῷ ὁμογλώττων ὄντων οὔτε ἀλλήλοις, καὶ ὁμως ἐδυνάσθη ἐφικέσθαι μὲν ἐπὶ τοσαύτην γῆν τῷ ἑαυτοῦ φόβῳ, ὡςτε καταπλήξαι πάντας καὶ μηδενὰ ἐπιχειρεῖν αὐτῷ, ἐδυνάσθη δὲ ἐπιθυμίαν ἐμβαλεῖν τοσαύτην τοῦ πάντας αὐτῷ χαρίζεσθαι, ὡςτε ἀεὶ τῇ αὐτοῦ γνώμῃ ἀξιοῦν κυβερνᾶσθαι, ἀνηρτήσατο δὲ τοσαῦτα φύλα, ὅσα καὶ διελθεῖν ἔργον ἐστίν, ὅποι ἂν τις ἄρξῃται πορεύεσθαι ἀπὸ τῶν βασιλείων, ἢν τε πρὸς ἑῷ ἢν τε πρὸς ἐσπέραν ἢν τε πρὸς ἄρκιον ἢν τε πρὸς μεσημβρίαν. 6. Ἡμεῖς μὲν δὴ ὡς ἄξιον ὄντα θαυμάζεσθαι τοῦτον τὸν ἄνδρα ἐσκεψάμεθα, τίς ποτε ὦν γενεᾶν καὶ ποίαν τινὰ φύσιν ἔχων καὶ ποῖα τινὲ παιδεία παιδευθεὶς τοσοῦτον διήνεγκεν εἰς τὸ ἄρχεῖν ἀνθρώπων. ὅσα οὖν καὶ ἐπυθόμεθα καὶ ἠσθησθαι δοκοῦμεν περὶ αὐτοῦ, ταῦτα πειρασόμεθα διηγήσασθαι.

C A P U T II.

1. Πατρός μὲν δὴ λέγεται ὁ Κῦρος γενέσθαι Καμβύσειω Περσῶν βασιλείῳ· ὁ δὲ Καμβύσης οὗτος τοῦ Περσειδῶν γένους ἦν· οἱ δὲ Περσεῖδαι ἀπὸ Περσείως κλήζονται· μητρός δὲ ὁμολογεῖται Μανδάνης γενέσθαι· ἡ δὲ Μανδάνη αὕτη Ἀστυάγους ἦν θυγάτηρ τοῦ Μήδων βασιλείῳ. φῦναι δὲ ὁ Κῦρος λέγεται καὶ ἄδεται ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ τῶν βαρβάρων εἶδος μὲν κάλλιστος, ψυχὴν δὲ φιλανθρωπότατος καὶ φιλομαθέστατος καὶ φιλοτιμότητος, ὥστε πάντα μὲν πόνον ἀνατλήναι, πάντα δὲ κίνδυνον ὑπομῆναι τοῦ ἐπαινεῖσθαι ἕνεκα. 2. Φύσιν μὲν δὴ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς μορφῆς τοιαύτην ἔχων διαμνημονεύεται· ἐπαιδεδύθη γὰρ μὴν ἐν Περσῶν νόμοις· οὗτοι δὲ δοκοῦσιν οἱ νόμοι ἄρχεσθαι τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ ἐπιμελούμενοι οὐκ ἔνθεν, ὅθεν περ ἐν ταῖς πλείσταις πόλεσιν ἄρχονται. αἱ μὲν γὰρ πλείσται πόλεις ἀφεῖσαι παιδεύειν ὅπως τις ἐθέλει τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας, καὶ αὐτοὺς τοὺς πρεσβυτέρους ὅπως ἐθέλουσι διάγειν, ἔπειτα προστάτουσιν αὐτοῖς μὴ κλέπτειν, μὴ ἀρπάζειν, μὴ βία εἰς οἰκίαν παρῆναι, μὴ παῖειν ὃν μὴ δίκαιον, μὴ μοιχεύειν, μὴ ἀπειθεῖν ἄρχοντι, καὶ τὰλλα τὰ τοιαῦτα ὡς αὐτῶς ἦν δὲ τις τούτων τι παραβαίνῃ, ζημίαν αὐτοῖς ἐπέθεσαν. 3. Οἱ δὲ Περσικοὶ νόμοι προλαβόντες ἐπιμέλονται, ὅπως τὴν ἀρχὴν μὴ τοιοῦτοι ἔσονται οἱ πολῖται οἷοι πονηροῦ τινος ἢ αἰσχροῦ ἔργου ἐφίσσθαι. ἐπιμέλονται δὲ ὧδε. ἔστιν αὐτοῖς ἐλευθέρᾳ ἀγορὰ καλουμένη, ἐνθα τὰ τε βασιλεία καὶ τὰ ἄλλα ἀρχεῖα πεποιήται. ἐντεῦθεν τὰ μὲν ὄνια καὶ οἱ ἀγοραῖοι καὶ αἱ τούτων φωναὶ καὶ ἀπειροκαλίαι ἀπελήλανται εἰς ἄλλον τόπον, ὡς μὴ μι-

γνήηται ἢ τούτων τύρβη τῇ τῶν πεπαιδευμένων ἐνκο-
 σμία. 4. Διήρηται δὲ αὐτὴ ἢ ἀγορὰ ἢ περὶ τὰ ἀρχεῖα
 εἰς τέτταρα μέρη· τούτων δ' ἔστιν ἐν μὲν παισὶν, ἐν δὲ
 ἐφήβοις, ἄλλο τελείοις ἀνδράσιν, ἄλλο τοῖς ὑπὲρ τὰ
 στρατεύσιμα ἔτη γεγονόσι. νόμῳ δὲ εἰς τὰς ἑαυτῶν χώ-
 ρας ἕκαστοι τούτων πάρεισιν, οἱ μὲν παῖδες ἅμα τῇ
 ἡμέρᾳ καὶ οἱ τέλειοι ἄνδρες, οἱ δὲ γεραιτέροι, ἡνίκ' ἂν
 ἐκάστω προχωρῇ, πλὴν ἐν ταῖς τεταγμέναις ἡμέραις, ἐν
 αἷς δεῖ αὐτοὺς παρεῖναι. οἱ δὲ ἔφηβοι καὶ κοιμῶνται
 περὶ τὰ ἀρχεῖα σὺν τοῖς γυμνητικοῖς ὄπλοις πλὴν τῶν
 γεγαμηκότων· οὗτοι δὲ οὔτε ἐπιζητοῦνται, ἐὰν μὴ προδ-
 ῆθῃ παρεῖναι, οὔτε πολλάκις ἀπειῖναι καλόν. 5. Ἄρ-
 χοντες δ' ἐφ' ἐκάστω τούτων τῶν μερῶν εἰσι δώδεκα·
 δώδεκα γὰρ καὶ Περσῶν φυλαὶ διήρηται. καὶ ἐπὶ μὲν
 τοῖς παισὶν ἐκ τῶν γεραιτέρων ἡρημένοι εἰσὶν, οἱ ἂν δο-
 κῶσι τοὺς παῖδας βελτίστους ἀποδεικνύναι, ἐπὶ δὲ τοῖς
 ἐφήβοις ἐκ τῶν τελείων ἀνδρῶν, οἱ ἂν αὖ τοὺς ἐφήβους
 βελτίστους δοκῶσι παρέχειν, ἐπὶ δὲ τοῖς τελείοις ἀνδράσιν,
 οἱ ἂν δοκῶσι παρέχειν αὐτοὺς μάλιστα τὰ τεταγμένα
 ποιοῦντας καὶ τὰ παραγγελόμενα ὑπὸ τῆς μεγίστης ἀρ-
 χῆς. εἰσι δὲ καὶ τῶν γεραιτέρων προστάται ἡρημένοι,
 οἱ προσιατεύουσιν, ὅπως καὶ οὗτοι τὰ καθήκοντα ἀπο-
 τελῶσιν. ἃ δὲ ἐκάστη ἡλικία προστέτακται ποιεῖν, διη-
 γησόμεθα, ὡς μᾶλλον δῆλον γένηται, ἢ ἐπιμέλονται, ὡς
 ἂν βέλτιστοι εἶεν οἱ πολῖται. 6. Οἱ μὲν δὲ παῖδες εἰς τὰ
 διδασκαλεῖα φοιτῶντες διάγουσι μανθάνοντες δικαιοσύ-
 νην· καὶ λέγουσιν, ὅτι ἐπὶ τοῦτο ἔρχονται ὡςπερ παρ'
 ἡμῖν οἱ τὰ γράμματα μαθησόμενοι. οἱ δὲ ἄρχοντες αὐ-
 τῶν διατελοῦσι τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας δικάζοντες αὐ-
 τοῖς. γίγνεται γὰρ δὴ καὶ παισὶ πρὸς ἀλλήλους ὡςπερ

ἀνδράσιν ἐγκλήματα καὶ κλοπῆς καὶ ἄρπαγῆς καὶ βίας καὶ ἀπάτης καὶ κακολογίας καὶ ἄλλων οἴων δὴ εἰκός. οὓς δ' ἂν γνῶσι τούτων τι ἀδικούντας, τιμωροῦνται.

7. Κολάζουσι δὲ καὶ οὓς ἂν ἀδίκως ἐγκαλοῦντας εὐρίσκωσι. δικάζουσι δὲ καὶ ἐγκλήματος, οὗ ἔνεκα ἀνθρώποι μισοῦσι μὲν ἀλλήλους μάλιστα, δικάζονται δὲ ἥμιστα, ἀχαριστίας· καὶ ὃν ἂν γνῶσι δυνάμενον μὲν χάριν ἀποδιδόναι, μὴ ἀποδιδόντα δέ, κολάζουσι [καὶ] τοῦτον ἰσχυρῶς. οἴονται γὰρ τοὺς ἀχαρίστους καὶ περὶ θεοῦς ἂν μάλιστα ἀμελῶς ἔχειν καὶ περὶ γονέας καὶ πατρίδα καὶ φίλους. ἔπεσθαι δὲ δοκεῖ μάλιστα τῇ ἀχαριστίᾳ καὶ ἡ ἀναισχυντία· καὶ γὰρ αὕτη μεγίστη δοκεῖ εἶναι ἐπὶ πάντα τὰ αἰσχρὰ ἡγεμών. 8. Διδάσκουσι δὲ τοὺς παῖδας καὶ σωφροσύνην· μέγα δὲ συμβάλλεται εἰς τὸ μανθάνειν σωφρονεῖν αὐτοὺς, ὅτι καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ὁρῶσιν ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν σωφρόνως διάγοντας. διδάσκουσι δὲ αὐτοὺς καὶ πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι. μέγα δὲ καὶ εἰς τοῦτο συμβάλλεται, ὅτι ὁρῶσι τοὺς πρεσβυτέρους πειθομένους τοῖς ἄρχουσιν ἰσχυρῶς. διδάσκουσι δὲ καὶ ἐγκρατεῖς εἶναι γαστρὸς καὶ ποτοῦ· μέγα δὲ καὶ εἰς τοῦτο συμβάλλεται, ὅτι ὁρῶσι τοὺς πρεσβυτέρους οὐ πρόσθεν ἀπιόντας γαστρὸς ἔνεκα, πρὶν ἂν ἀφῶσιν οἱ ἄρχοντες, καὶ ὅτι οὐ παρὰ μητρὶ σιτοῦνται οἱ παῖδες, ἀλλὰ παρὰ τῷ διδασκάλῳ, ὅταν οἱ ἄρχοντες σημήνωσι. φέρονται δὲ οἴκοθεν σῖτον μὲν ἄριστον, ὄψον δὲ κάρδαμον, πιεῖν δέ, ἢν τις διψῇ, κώθωνα, ὡς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἀρύσασθαι. πρὸς δὲ τούτοις μανθάνουσι καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν. μέχρι μὲν δὴ ἕξ ἢ ἑπτακαίδεκα ἐτῶν ἀπὸ γενεᾶς οἱ παῖδες ταῦτα πράττουσιν, ἐκ τούτου δὲ εἰς τοὺς ἐφήβους ἐξέρχονται. 9. Οὗτοι δ' αὖ οἱ ἔφηβοι

διάγουσιν ὧδε. δέκα ἔτη, ἀφ' οὗ ἂν ἐκ παιδῶν ἐξέλ-
 θωσι, κοιμῶνται μὲν περὶ τὰ ἀρχεῖα, ὡςπερ προεῖρηται,
 καὶ φυλακῆς ἕνεκα τῆς πόλεως καὶ σωφροσύνης· δοκεῖ
 γὰρ αὕτη ἢ ἡλικία μάλιστα ἐπιμελείας δεῖσθαι· παρ-
 ἔχουσι δὲ καὶ τὴν ἡμέραν ἑαυτοὺς τοῖς ἀρχουσι χρῆσθαι,
 ἣν τι δέονται ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ. καὶ ὅταν μὲν δέη, πάν-
 τες μένουσι περὶ τὰ ἀρχεῖα· ὅταν δὲ ἐξίη βασιλεὺς ἐπὶ
 θήραν, τὰς ἡμισείας φυλάς καταλείπει· ποιεῖ δὲ τοῦτο
 πολλάκις τοῦ μηνός. ἔχειν δὲ δεῖ τοὺς ἐξιόντας τόξα
 καὶ παρὰ τὴν φαρέτραν ἐν κολεῷ κοπίδα ἢ σάγαριν,
 ἔτι δὲ γέρόρον καὶ παλιὰ δύο, ὥστε τὸ μὲν ἀφεῖναι, τῷ
 δ', ἂν δέη, ἐκ χειρὸς χρῆσθαι. 10. Διὰ τοῦτο δὲ δημο-
 σία τοῦ θηρᾶν ἐπιμέλονται, καὶ βασιλεὺς ὡςπερ καὶ ἐν
 πολέμῳ ἡγεμῶν αὐτοῖς ἐστι καὶ αὐτός τε θηρᾶ καὶ τῶν
 ἄλλων ἐπιμελεῖται, ὅπως ἂν θηρῶσιν, ὅτι ἀληθεσιτάτη
 αὐτοῖς δοκεῖ αὕτη ἢ μελέτη τῶν πρὸς τὸν πόλεμον εἶναι.
 καὶ γὰρ πρῶτὸ ἀνίστασθαι ἐθίζει καὶ ψύχη καὶ θάληπυ
 ἀνέχεσθαι, γυμνάζει δὲ καὶ ὀδοιπορίαις καὶ δρόμοις,
 ἀνάγκη δὲ καὶ τοξεῦσαι θηρίον καὶ ἀκοντίσαι, ὅπου
 ἂν παραπίπτῃ. καὶ τὴν ψυχὴν δὲ πολλάκις ἀνάγκη
 θήγασθαι, ὅταν τι τῶν ἀλκίμων θηρίων ἀνθιστῆται·
 παῖειν μὲν γὰρ δῆπου δεῖ τὸ ὁμόσε γιγνόμενον, φυλά-
 ξασθαι δὲ τὸ ἐπιφερόμενον· ὥστε οὐ ῥάδιον εὗρεῖν ἐν
 τῇ θήρᾳ τί ἄπεστι τῶν ἐν πολέμῳ παρόντων. 11. Ἐξέρ-
 χονται δὲ ἐπὶ τὴν θήραν ἀριστον ἔχοντες πλεῖον μὲν,
 ὡς τὸ εἰκός, τῶν παιδῶν, τἄλλα δὲ ὅμοιον. καὶ θηρῶν-
 τες μὲν οὐκ ἂν ἀριστήσαιεν, ἣν δέ τι δεήσῃ ἢ θηρίου
 ἕνεκα ἐπικαταμεῖναι ἢ ἄλλως βουληθῶσι διατροῦσαι περὶ
 τὴν θήραν, τὸ ἀριστον τοῦτο δεῖπνήσαντες τὴν ὑστε-
 ραίαν αὐθιγῶσι μέχρι δεῖπνου, καὶ μίαν ἄμφω τούτω

τὸ ἡμέρα λογίζονται, ὅτι μιᾶς ἡμέρας σῆτον δαπανῶσι. τοῦτο δὲ ποιοῦσι τοῦ ἐθίζεσθαι ἕνεκα, ἵνα εἴαν τι καὶ ἐν πολέμῳ δεήσει, δύνωνται τοῦτο ποιεῖν. καὶ ὄψον δὲ τοῦτο ἔχουσιν οἱ τηλικούτοι ὅ,τι ἂν θηράσωσιν, εἰ δὲ μή, τὸ κάρδαμον. εἰ δὲ τις αὐτοὺς οὔεται ἢ ἐσθίειν ἀηδῶς, ὅταν κάρδαμον μόνον ἔχουσιν ἐπὶ τῷ σίτῳ, ἢ πίνειν ἀηδῶς, ὅταν ὕδωρ πίνωσιν, ἀναμνησθήτω, πῶς ἡδὺ μὲν μᾶζα καὶ ἄρτος πεινῶντι φαγεῖν, πῶς δὲ ἡδὺ ὕδωρ διαψῶντι πιεῖν. 12. Αἱ δ' αὖ μένουσαι φυλαὶ διατρίβουσι μελετῶσαι τὰ τε ἄλλα, ἃ παῖδες ὄντες ἔμαθον καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν, καὶ διαγωνιζόμενοι ταῦτα πρὸς ἀλλήλους διατελοῦσιν. εἰσὶ δὲ καὶ δημόσιοι τούτων ἀγῶνες καὶ ἄθλα προτίθεται. ἐν ἧ δ' ἂν φυλῇ πλεῖστοι ὥσι δαημονέστατοι καὶ ἀνδρικότατοι καὶ εὐπιστότατοι, ἐπαινοῦσιν οἱ πολῖται καὶ τιμῶσιν οὐ μόνον τὸν νῦν ἄρχοντα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὅστις αὐτοὺς παῖδας ὄντας ἐπαίδευσε. χροῶνται δὲ τοῖς μένουσι τῶν ἐφήβων αἱ ἀρχαί, ἢν τι ἢ φρουρησῆαι δεήσει ἢ κακούργους ἐρευνησῆαι ἢ ληστὰς ὑποδραμεῖν ἢ καὶ ἄλλο τι, ὅσα ἰσχὺς τε καὶ τάχους ἔργα ἐστί. ταῦτα μὲν δὴ οἱ ἔφηβοι πράττουσιν. ἐπειδὴν δὲ τὰ δέκα ἔτη διατελέσωσιν, ἐξέρχονται εἰς τοὺς τελείους ἀνδρας. 13. Ἀφ' οὗ δ' ἂν ἐξέλθωσι χρόνου, οὗτοι αὖ πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτη ὧδε διάγουσι. πρῶτον μὲν ὥσπερ οἱ ἔφηβοι παρέχουσιν ἑαυτοὺς ταῖς ἀρχαῖς χρῆσθαι, ἢν τι δεῖ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ, ὅσα φρονούντων τε ἤδη ἔργα ἐστί καὶ ἔτι δυναμένων. ἢν δὲ πού δεῖ στρατεύεσθαι, τόξα μὲν οἱ οὕτω πεπαιδευμένοι οὐκέτι ἔχοντες οὐδὲ παλιὰ στρατεύονται, τὰ δ' ἀγχεμαχα ὄπλα καλούμενα, θώρακά τε περὶ τοῖς στέροισι καὶ γέρονον ἐν τῇ ἀριστερᾷ, οἷόνπερ γράφονται οἱ Πέρ-

σαι ἔχοντες, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ μάχαιραν ἢ κοπίδα. καὶ αἱ ἀρχαὶ δὲ πᾶσαι ἐκ τούτων καθίστανται πλὴν οἱ τῶν παίδων διδάσκαλοι. ἐπειδὴν δὲ τὰ πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτη διατελέσωσιν, εἴησαν μὲν ἂν οὗτοι πλείον τι γεγονότες ἢ πενήτηκοντα ἔτη ἀπὸ γενεᾶς· ἐξέρχονται δὲ τηρικαῦτα εἰς τοὺς γεραίτεροὺς ὄντας τε καὶ καλουμένους. 14. Οἱ δ' αὖ γεραίτεροὶ οὗτοι στρατεύονται μὲν οὐκέτι ἔξω τῆς ἑαυτῶν, οἴκοι δὲ μένοντες δικάζουσι τὰ τε κοινὰ πάντα καὶ τὰ ἴδια. καὶ θανάτου δὲ οὗτοι κρίνουσι, καὶ τὰς ἀρχὰς οὗτοι πάσας αἰροῦνται· καὶ ἢν τις ἢ ἐν ἐφήβοις ἢ ἐν τελείοις ἀνδράσιν ἐλλίπη τι τῶν νομίμων, φαίνουσι μὲν οἱ φύλαρχοι ἕκαστοι καὶ τῶν ἄλλων ὁ βουλούμενος, οἱ δὲ γεραίτεροὶ ἀκούσαντες ἐκκρίνουσιν· ὁ δὲ ἐκκριθεὶς ἄτιμος διατελεῖ τὸν λοιπὸν βίον.

15. Ἴνα δὲ σαφέστερον δηλωθῇ πᾶσα ἡ Περσῶν πολιτεία, μικρὸν ἐπάνειμι· νῦν γὰρ ἐν βραχυτάτῳ ἂν δηλωθεῖν διὰ τὰ προειρημένα. λέγονται μὲν γὰρ Πέρσαι ἀμφὶ τὰς δώδεκα μυριάδας εἶναι· τούτων δ' οὐδεὶς ἀπελήλαται νόμῳ τιμῶν καὶ ἀρχῶν, ἀλλ' ἔξῃσι πᾶσι Πέρσαις πέμπειν τοὺς ἑαυτῶν παῖδας εἰς τὰ κοινὰ τῆς δικαιοσύνης διδασκαλεῖα. ἀλλ' οἱ μὲν δυνάμενοι τρέφειν τοὺς παῖδας ἀργοῦντας πέμπουσιν, οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι οὐ πέμπουσιν. οἱ δ' ἂν παιδευθῶσι παρὰ τοῖς δημοσίοις διδασκάλοις, ἔξῃσιν αὐτοῖς ἐν τοῖς ἐφήβοις νεανισκεύεσθαι, τοῖς δὲ μὴ διαπαιδευθεῖσιν οὕτως οὐκ ἔξῃσιν. οἱ δ' ἂν αὖ ἐν τοῖς ἐφήβοις διατελέσωσι τὰ νόμιμα ποιοῦντες, ἔξῃσι τούτοις εἰς τοὺς τελείους ἀνδρας συναλίξεσθαι καὶ ἀρχῶν καὶ τιμῶν μετέχειν, οἱ δ' ἂν μὴ διαγένωνται ἐν τοῖς ἐφήβοις, οὐκ ἔρχονται εἰς τοὺς τελείους. οἱ δ' ἂν αὖ ἐν τοῖς τελείοις διαγένωνται ἀνε-

πίληπτοι, οὗτοι τῶν γεραιτέρων γίνονται. οὕτω μὲν δὴ οἱ γεραιτέροι διὰ πάντων τῶν καλῶν ἐληλυθότες καθίστανται· καὶ ἡ πολιτεία ἐστὶν ἡ Περσῶν καὶ ἡ ἐπιμέλεια αὕτη, ἣ οἴονται χρώμενοι βέλτιστοι ἂν εἶναι.

16. Καὶ νῦν δὲ ἔτι ἐμμένει μαρτύρια καὶ τῆς μετρίας διαίτης αὐτῶν καὶ τοῦ ἐκπονεῖσθαι τὴν διαίταν. αἰσχρὸν μὲν γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἐστὶ Πέρσαις καὶ τὸ ἀποπτύειν καὶ τὸ ἀπομύτισθαι καὶ τὸ φύσης μεστοὺς φαίνεσθαι, αἰσχρὸν δὲ ἔτι καὶ τὸ ἰόντα που φανερὸν γενέσθαι ἢ τοῦ οὐρῆσαι ἔνεκα ἢ καὶ ἄλλου τινὸς τοιούτου. ταῦτα δὲ οὐκ ἂν ἐδύνατο ποιεῖν, εἰ μὴ καὶ διαίτη μετρία ἐχρῶντο καὶ τὸ ὑγρὸν ἐκπονοῦντες ἀνήλισκον, ὥστε ἄλλη πη ἀποχωρεῖν. ταῦτα μὲν δὴ κατὰ πάντων Περσῶν ἔχομεν λέγειν· οὗ δὲ ἔνεκα ὁ λόγος ὠρμήθη, νῦν λέξομεν τὰς Κύρου πράξεις ἀρξάμενοι ἀπὸ παιδός.

C A P U T III.

1. Κύρος γὰρ μέχρι μὲν δώδεκα ἐτῶν ἢ ὀλίγῳ πλεῖον ταύτῃ τῇ παιδείᾳ ἐπαιδεύθη, καὶ πάντων τῶν ἡλικίων διαφέρων ἐφαίνετο καὶ εἰς τὸ ταχὺ μανθάνειν, ἃ δέοι, καὶ εἰς τὸ καλῶς καὶ ἀνδρείως ἕκαστα ποιεῖν. ἐκ δὲ τούτου τοῦ χρόνου μετεπέμψατο Ἀστυάγης τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα καὶ τὸν παῖδα αὐτῆς· ἰδεῖν γὰρ ἐπεθύμει, ὅτι ἦκουε καλὸν καγαθὸν αὐτὸν εἶναι. ἔρχεται δ' αὐτῆ τε ἡ Μανδάνη πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὸν Κύρον τὸν υἱὸν ἔχουσα. 2. Ὡς δὲ ἀφίκετο τάχιστα, καὶ ἔγνω ὁ Κύρος τὸν Ἀστυάγην τῆς μητρὸς πατέρα ὄντα, εὐθύς οἶα δὴ παῖς φιλόστοργος φύσει ἠσπάζετό τε αὐτὸν, ὥσπερ ἂν εἴ τις πάλαι συντεθραμμένος καὶ πάλαι φιλῶν ἀσπάζοιτο, καὶ

ὄρων δὴ αὐτὸν κεκοσμημένον καὶ ὀφθαλμῶν ὑπογραφῆ καὶ χρώματος ἐντρέψει καὶ κόμαις προσθέτοις, ἃ δὴ νόμιμα ἦν ἐν Μήδοις· ταῦτα γὰρ πάντα Μηδικά ἐστι, καὶ οἱ πορφυροὶ χιτῶνες καὶ οἱ κἀνδρες καὶ οἱ στρεπτοὶ περὶ τῆ δέσῃ καὶ τὰ ψέλια περὶ ταῖς χερσίν, ἐν Πέρσαις δὲ τοῖς οἴκοι καὶ νῦν ἔτι πολὺ καὶ ἐσθῆτες φανλότεραι καὶ δίαται εὐτελέστεραι· ὄρων δὴ τὸν κόσμον τοῦ πάππου, ἐμβλέπων αὐτῷ ἔλεγεν, ὦ μῆτερ, ὡς καλὸς μοι ὁ πάππος. ἐρωτώσης δὲ τῆς μητρὸς αὐτὸν, πότερος δοκεῖ καλλίων αὐτῷ εἶναι, ὁ πατήρ ἢ οὗτος, ἀπεκρίνατο ἄρα ὁ Κῦρος, ὦ μῆτερ, Περσῶν μὲν πολὺ κάλλιστος ὁ ἐμὸς πατήρ, Μήδων μὲντοι, ὄσων ἐώρακα ἐγὼ καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ἐπὶ ταῖς θύραις, πολὺ οὗτος ὁ ἐμὸς πάππος κάλλιστος. 3. Ἀντασπαζόμενος δὲ ὁ πάππος αὐτὸν καὶ στολὴν καλὴν ἐνέδυσε καὶ στρεπτοῖς καὶ ψελίοις ἐτίμα καὶ ἐκόσμη, καὶ εἶ που ἐξβλαύνοι, ἐφ' ἵππου χρυσοχαλίνου περιῆγεν, ὡσπερ καὶ αὐτὸς εἰώθει πορεύεσθαι. ὁ δὲ Κῦρος αἶτε παῖς ὢν καὶ φιλόκαλος καὶ φιλότιμος ἤδευτο τῆ στολῆ, καὶ ἵππεύειν μανθάνων ὑπερέχειρεν· ἐν Πέρσαις γὰρ διὰ τὸ χαλεπὸν εἶναι καὶ τρέφειν ἵππους καὶ ἵππεύειν ἐν ὄρεινῃ οὔσῃ τῆ χώρα καὶ ἰδεῖν ἵππον σπάνιον. 4. Δειπνῶν δὲ ὁ Ἀστυάγης σὺν τῇ θυγατρὶ καὶ τῷ Κῦρω, βουλόμενος τὸν παῖδα ὡς ἠδιστα δειπνεῖν, ἵνα ἤττον τὰ οἴκαδε ποθοίῃ, προσήγαγεν αὐτῷ καὶ παροψίδας καὶ παντοδαπὰ ἐμβάσματα καὶ βρώματα. τὸν δὲ Κῦρον ἔφασαν λέγειν, ὦ πάππε, ὅσα πράγματα ἔχεις ἐν τῷ δείπνῳ, εἰ ἀνάγκη σοι ἐπὶ πάντα τὰ λεκάνια ταῦτα διατείνειν τὰς χεῖρας καὶ ἀπογεύεσθαι τούτων τῶν παντοδαπῶν βρωμάτων. Τί δέ, φάναι τὸν Ἀστυάγην, οὐ γὰρ πολὺ σοι δοκεῖ κάλλιον τόδε τὸ

δεῖπνον εἶναι τοῦ ἐν Πέρσαις; τὸν δὲ Κῦρον πρὸς ταῦτα ἀποκρίνασθαι λέγεται, Οὐχί, ὦ πάππε· ἀλλὰ πολὺ ἀπλουστερα καὶ εὐθυτέρα παρ' ἡμῖν ἢ ὁδός ἐστιν ἐπὶ τὸ ἐμπλησθῆναι ἢ παρ' ὑμῖν. ἡμᾶς μὲν γὰρ ἄρτος καὶ κρέα εἰς τοῦτο ἄγει, ὑμεῖς δὲ εἰς μὲν τὸ αὐτὸ ἡμῖν σπεύδετε, πολλοὺς δὲ τινὰς ἐλιγμοὺς ἄνω καὶ κάτω πλανώμενοι μόλις ἀφικνεῖσθε, ὅποι ἡμεῖς πάλαι ἤκομεν.

5. Ἄλλ', ὦ παῖ, φάναι τὸν Ἀστυάγην, οὐκ ἀχθόμενοι ταῦτα περιπλανώμεθα· γευόμενος δ', ἔφη, καὶ σὺ γνώσῃ, ὅτι ἡδέα ἐστίν. Ἀλλὰ καὶ σέ, φάναι τὸν Κῦρον, ὄρω, ὦ πάππε, μυσσατιόμενον ταῦτα τὰ βρώματα. καὶ τὸν Ἀστυάγην ἐπερέσθαι, Καὶ τίτι δὴ σὺ τεκμαιρόμενος, ὦ παῖ, λέγεις; Ὅτι σε, φάναι, ὄρω, ὅταν μὲν τοῦ ἄρτου ἄψῃ, εἰς οὐδὲν τὴν χεῖρα ἀποψώμενον, ὅταν δὲ τούτων τινὸς θίγῃς, εὐθύς ἀποκαθαίρῃ τὴν χεῖρα εἰς τὰ χειρόμακτρα, ὡς πάννυ ἀχθόμενος, ὅτι πλέα σοι ἀπ' αὐτῶν ἐγένετο.

6. Πρὸς ταῦτα δὴ τὸν Ἀστυάγην εἰπεῖν, Εἰ τοίνυν οὕτω γιγνώσκεις, ὦ παῖ, ἀλλὰ κρέα γε εὐωχοῦ, ἵνα νσανίας οἴκαδε ἀπέλθῃς. ἅμα δὲ ταῦτα λέγοντα πολλὰ αὐτῷ παραφέρειν καὶ θήρεια καὶ τῶν ἡμέρων. καὶ τὸν Κῦρον, ἐπεὶ ἑώρα πολλὰ τὰ κρέα, εἰπεῖν, Ἡ καὶ δίδως, φάναι, ὦ πάππε, πάντα ταῦτά μοι τὰ κρέα, ὅ, τι βούλομαι, ἀντοῖς χρῆσθαι; Νῆ Δία, φάναι, ὦ παῖ, ἔγωγέ σοι.

7. Ἐνταῦθα δὴ τὸν Κῦρον λαβόντα τῶν κρεῶν διαδιδόναι τοῖς ἀμφὶ τὸν πάππον θεραπευταῖς, ἐπιλέγοντα ἐκάστω, Σοὶ μὲν τοῦτο, ὅτι προθύμως με ἱππεύειν διδάσκεις, σοὶ δέ, ὅτι μοι παλτὸν ἔδωκας· νῦν γὰρ τοῦτο ἔχω· σοὶ δέ, ὅτι τὸν πάππον καλῶς θεραπεύεις, σοὶ δέ, ὅτι μου τὴν μητέρα τιμᾶς· ταῦτα ἐποίηε, ἕως διεδίδου πάντα ἃ ἔλαβε κρέα.

8. Σάκα δέ, φάναι

τὸν Ἀστυάγην, τῷ οἰνοχόῳ, ὃν ἐγὼ μάλιστα τιμῶ, οὐδὲν δίδως; ὁ δὲ Σάκας ἄρα καλὸς τε ὢν ἐτύγχανε καὶ τιμὴν ἔχων προσάγειν τοὺς δεομένους Ἀστυάγους καὶ ἀποκωλύειν, οὓς μὴ καιρὸς αὐτῷ δοκοίη εἶναι προσάγειν. καὶ τὸν Κῦρον ἐπερέσθαι προπτιῶς, ὡς ἂν παῖς μηδέπω ὑποπτήσων, Διὰ τί δὴ, ὦ πάππε, τοῦτον οὕτω τιμᾶς; καὶ τὸν Ἀστυάγην σκώψαντα εἰπεῖν, Οὐχ ὄρας, φάναι, ὡς καλῶς οἰνοχοεῖ καὶ εὐσχημόνως; οἱ δὲ τῶν βασιλείων τούτων οἰνοχόοι κομψῶς τε οἰνοχοοῦσι καὶ καθαρείως ἐγγέουσι καὶ διδῶσι τοῖς τρισὶ δακτύλοις ὀχοῦντες τὴν φιάλην καὶ προσφέρουσιν, ὡς ἂν ἐνδοῖεν τὸ ἔκπωμα εὐληπιότατα τῷ μέλλοντι πίνειν. 9. Κέλευσον δὴ, φάναι, ὦ πάππε, τὸν Σάκαν καὶ ἐμοὶ δοῦναι τὸ ἔκπωμα, ἵνα καὶ γὰρ καλῶς σοι πιεῖν ἐγγέας ἀνακτήσωμαί σε, ἦν δύνωμαι. καὶ τὸν κελεύσαι δοῦναι. λαβόντα δὴ τὸν Κῦρον οὕτω μὲν δὴ εὖ κλύσαι τὸ ἔκπωμα, ὡς περὶ τὸν Σάκαν ἑώρα, οὕτω δὲ στήσαντα τὸ πρόσωπον σπουδαίως καὶ εὐσχημόνως προσενεγκεῖν καὶ ἐνδοῦναι τὴν φιάλην τῷ πάππῳ, ὥστε τῇ μητρὶ καὶ τῷ Ἀστυάγει πολλὴν γέλωτα παρασχεῖν. καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Κῦρον ἐκγελάσαντα ἀναπηδήσαι πρὸς τὸν πάππον καὶ φιλοῦντα ἅμα εἰπεῖν, ὦ Σάκα, ἀπόλωλας· ἐκβαλῶ σε ἐκ τῆς τιμῆς· τὰ τε γὰρ ἄλλα, φάναι, σοῦ κάλλιον οἰνοχοήσω καὶ οὐκ ἐκτίομαι αὐτὸς τὸν οἶνον. οἱ δ' ἄρα τῶν βασιλείων οἰνοχόοι, ἐπειδὴν διδῶσι τὴν φιάλην, ἀρύσαντες ἀπ' αὐτῆς τῷ κνάθῳ εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐγγεάμενοι καταρρόφοῦσι, τοῦ δὴ εἰ φάρμακα ἐγγέοιεν μὴ λυσιτελεῖν αὐτοῖς. 10. Ἐκ τούτου δὴ ὁ Ἀστυάγης ἐπισκώπτων, Καὶ τί δὴ, ἔφη, ὦ Κῦρε, τὰλλα μιμούμενος τὸν Σάκαν οὐκ ἀπερρόφησας τοῦ οἴνου; Ὅτι, ἔφη, νῆ Δία ἐδεδοίκεν, μὴ ἐν τῷ

κρατῆρι φάρμακα μεμιγμένα εἶη. καὶ γὰρ ὅτε εἰστίσας
 σὺ τοὺς φίλους ἐν τοῖς γενεθλίοις, σαφῶς κατέμαθον
 φάρμακα ὑμῖν αὐτὸν ἐγγέαντα. Καὶ πῶς δὴ σὺ τοῦτο,
 ἔφη, ὦ παῖ, κατέγνως; Ὅτι νῆ Δί' ὑμᾶς ἐώρων καὶ
 ταῖς γνώμαις καὶ τοῖς σώμασι σφαλλομένους. πρῶτον
 μὲν γὰρ ἃ οὐκ ἔατε ἡμᾶς τοὺς παῖδας ποιεῖν, ταῦτα
 αὐτοὶ ἐποιεῖτε. πάντες μὲν γὰρ ἅμα ἐκεκράγετε, ἐμαν-
 θάνετε δὲ οὐδὲ ἐν ἀλλήλων, ἤδτε δὲ καὶ μάλα γελοίως,
 οὐκ ἀκροώμενοι δὲ τοῦ ἄδοντος ὠμνύετε ἄριστα ἄδειν,
 λέγων δὲ ἕκαστος ὑμῶν τὴν ἑαυτοῦ ῥώμην, ἐπεὶ ἀνα-
 σταίητε ὀρχησόμενοι, μὴ ὅπως ὀρχεῖσθαι ἐν ἑνθμῶ,
 ἀλλ' οὐδ' ὀρθοῦσθαι ἐδύνασθε. ἐπελέησθε δὲ παντά-
 πασι σὺ τε, ὅτι βασιλεὺς ἦσθα, οἱ τε ἄλλοι, ὅτι σὺ ἄρ-
 χων. τότε γὰρ δὴ ἔγωγες καὶ πρῶτον κατέμαθον, ὅτι
 τοῦτ' ἄρ' ἦν ἡ ἰσηγορία, ἧ ὑμεῖς τότε ἐποιεῖτε. οὐδέποτε
 γοῦν ἐσιωπᾶτε. 11. Καὶ ὁ Ἀστυάγης λέγει, Ὁ δὲ σὸς
 πατήρ, ἔφη, ὦ παῖ, πίνων οὐ μεθύσκειται; Οὐ μὰ Δί',
 ἔφη. Ἀλλὰ πῶς ποιεῖ; Διψῶν παύεται, ἄλλο δὲ κακὸν
 οὐδὲν πάσχει· οὐ γὰρ οἶμαι, ὦ πάππε, Σάκας ἀντὶ οἴ-
 νοχοεῖ. καὶ ἡ μήτηρ εἶπεν, Ἀλλὰ τί ποτε σὺ, ὦ παῖ, τῷ
 Σάκα οὕτω πολεμεῖς; τὸν δὲ Κῦρον εἶπεῖν, Ὅτι νῆ
 Δία, φάναι, μισῶ αὐτόν· πολλάκις γὰρ με πρὸς τὸν
 πάππον ἐπιθυμοῦντα προςδραμεῖν οὔτος, ὁ μαρῶτατος
 ἀποκωλύει. ἀλλὰ ἱκετεύω, φάναι, ὦ πάππε, δός μοι
 τρεῖς ἡμέρας ἄρξαι αὐτοῦ. καὶ τὸν Ἀστυάγην εἶπεῖν,
 Καὶ πῶς ἂν ἄρξαις αὐτοῦ; καὶ τὸν Κῦρον φάναι, Στάς
 ἂν ὥσπερ οὔτος ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ, ἔπειτα ὅποτε βούλοιο
 παριέναι ἐπ' ἄριστον, λέγοιμ' ἂν ὅτι οὐπω δυνατόν τῷ
 ἀρίστῳ ἐντυχεῖν· σπουδάζει γὰρ πρὸς τινος· εἶθ' ὅπό-
 ταν ἦκοι ἐπὶ τὸ δεῖπνον, λέγοιμ' ἂν ὅτι λούται· ἐπειδὴν

δὲ πάνν σπονδάζοι φαγεῖν, εἶπομ' ἄν ὅτι παρὰ καῖς γυναιξίν ἐστιν· ἕως παρατείναιμι τοῦτον, ὡς περ οὗτος ἐμὲ παρατείνει ἀπὸ σοῦ κωλύων. 12. Τοσαύτας μὲν αὐτοῖς εὐθυμίας παρεῖχεν ἐπὶ τῷ δεῖπνῳ· τὰς δὲ ἡμέρας, εἴ τινος αἰσθόιτο δεόμενον ἢ τὸν πάμπον ἢ τὸν τῆς μητρὸς ἀδελφόν, χαλεπὸν ἦν ἄλλον φθάσαι τοῦτο ποιήσαντα· ὅ, τι γὰρ δύναιτο ὁ Κῦρος, ὑπερέχαιρεν αὐτοῖς χαριζόμενος.

13. Ἐπεὶ δὲ ἡ Μανδάνη παρεσκευάζετο ὡς ἀπιοῦσα πάλιν πρὸς τὸν ἄνδρα, εἰδεῖτο αὐτῆς ὁ Ἀστυάγης καταλιπεῖν τὸν Κῦρον. ἡ δὲ ἀπεκρίνατο, ὅτι βούλοιο μὲν ἅπαντα τῷ πατρὶ χαρίζεσθαι, ἄκοντα μέντοι τὸν παῖδα χαλεπὸν εἶναι νομίζειν καταλιπεῖν. 14. Ἐνθα δὲ ὁ Ἀστυάγης λέγει πρὸς τὸν Κῦρον, Ὡ παῖ, ἦν μένης παρ' ἐμοί, πρῶτον μὲν τῆς παρ' ἐμὲ εἰσόδου σοι οὐ Σάκας ἄρξει, ἀλλ' ὅποταν βούλη εἰσιέναι ὡς ἐμὲ, ἐπὶ σοὶ ἔσται· καὶ χάριν σοι εἶσομαι, ὅσῳ ἂν πλεονάκεις εἰσῆς ὡς ἐμὲ. ἔπειτα δὲ ἵπποις τοῖς ἐμοῖς χρήσῃ καὶ ἄλλοις, ὅπόσοις ἂν βούλη, καὶ ὅταν ἀπίης, ἔχων ἅπει, οὓς ἂν αὐτὸς ἐθέλης. ἔπειτα δὲ ἐν τῷ δεῖπνῳ ἐπὶ τὸ μετρίως σοι δοκοῦν ἔχειν ὅποιαν ἂν βούλη ὁδὸν πορεύσῃ. ἔπειτα τὰ τε νῦν ὄντα ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία δίδωμί σοι καὶ ἄλλα παντοδαπὰ συλλέξω, ἃ σὺ ἐπιιδάν τάχιστα ἵππεύειν μάθης, διώξῃ, καὶ τοξεύων καὶ ἀκονιζῶν καταβαλεῖς ὡς περ οἱ μεγάλοι ἄνδρες. καὶ παῖδας δὲ σοι ἐγὼ συμπαικτορας παρέξω, καὶ ἄλλα, ὅποσα ἂν βούλη, λέγων πρὸς ἐμὲ οὐκ ἀτυχήσεις. 15. Ἐπεὶ ταῦτα εἶπεν ὁ Ἀστυάγης, ἡ μήτηρ διηρώτα τὸν Κῦρον, πότερον βούλοιο μένειν ἢ ἀπιέναι. ὁ δὲ οὐκ ἐμέλλησεν, ἀλλὰ ταχὺ εἶπεν, ὅτι μένειν βούλοιο. ἐπερωτηθεὶς δὲ πάλιν ὑπὸ τῆς μητρὸς διὰ τί, εἶπεῖν

λέγεται, Ὅτι οἴκοι μὲν τῶν ἡλικῶν καὶ εἰμὶ καὶ δοκῶ
κράτιστος εἶναι, ὦ μῆτερ, καὶ ἀκοντίζων καὶ τοξεύων,
ἐνταῦθα δὲ οἶδ' ὅτι ἰππεύειν ἤτιων εἰμὶ τῶν ἡλικῶν·
καὶ τοῦτο εὖ ἴσθι, ὦ μῆτερ, ἔφη, ὅτι ἐμὲ πάνυ ἀνιᾶ.
ἦν δὲ με καταλίπης ἐνθάδε καὶ μάθω ἰππεύειν, ὅταν
μὲν ἐν Πέρσαις ὦ, οἴμαι σοι ἐκείνους τοὺς ἀγαθοὺς τὰ
πεζικὰ ῥαδίως νικήσειν, ὅταν δὲ εἰς Μήδους ἔλθω ἐν-
θάδε, πειράσομαι τῷ πάππῳ ἀγαθῶν ἰππέων κράτιστος
ὢν ἰππεὺς συμμαχεῖν αὐτῷ. 16. Τὴν δὲ μητέρα εἰπεῖν,
Τὴν δὲ δικαιοσύνην, ὦ παῖ, πῶς μαθήσῃ ἐνθάδε, ἐκεῖ
ὄντων σοι τῶν διδασκάλων; καὶ τὸν Κυρον φάναι, Ἄλλ',
ὦ μῆτερ, ἀκριβῶς ταῦτά γε οἶδα. Πῶς σὺ οἴσθαι; τὴν
Μανδάνην εἰπεῖν. Ὅτι, φάναι, ὁ διδάσκαλός με ὡς
ἤδη ἀκριβοῦντα τὴν δικαιοσύνην καὶ ἄλλοις καθίστη
δικάζειν. καὶ τοῖνον, φάναι, ἐπὶ μιᾷ ποτε δίκη πληγῆς
ἔλαβον ὡς οὐκ ὀρθῶς δικάσας. ἦν δὲ ἡ δίκη τοιαύτη.
17. Παῖς μέγας μικρὸν ἔχων χιτῶνα ἕτερον παῖδα μικρὸν
μέγαν ἔχοντα χιτῶνα, ἐκδύσας αὐτόν, τὸν μὲν ἑαυτοῦ
ἐκείνον ἠμφίεσε, τὸν δὲ ἐκείνου αὐτὸς ἐνέδυ. ἐγὼ οὖν
τούτοις δικάζων ἔγνω βέλτιον εἶναι ἀμφοτέροις τὸν ἀρ-
μόζοντα ἐκάτερον χιτῶνα ἔχειν. ἐν τούτῳ αὖ με ἔπαι-
σεν ὁ διδάσκαλος, λέξας, ὅτι ὁπότε μὲν τοῦ ἀρμόττοντος
εἶην κριτής, οὕτω δέοι ποιεῖν, ὁπότε δὲ κρῖναι δέοι, ποτέ-
ρου ὁ χιτῶν εἶη, τοῦτ' ἔφη σκεπτέον εἶναι, τίς κτήσις
δικαία ἐστί, πότερα τὸν βίᾳ ἀφελόμενον ἔχειν ἢ τὸν
ποιησάμενον ἢ πριάμενον κεκτῆσθαι· ἔπειτα δὲ ἔφη το
μὲν νόμιμον δίκαιον εἶναι, τὸ δὲ ἄνομον βίαιον· σὺν
τῷ νόμῳ οὖν ἐκέλευεν ἀεὶ τὸν δικαστὴν τὴν ψῆφον τίθε-
σθαι. οὕτως ἐγὼ σοι, ὦ μῆτερ, τά γε δίκαια παντάπα-
σιν ἤδη ἀκριβῶ· ἦν δὲ τι ἄρα προεδέωμαι, ὁ πάππος με,

ἔφη, οὗτος ἐπιδιδάξει. 18. Ἄλλ' οὐ ταῦτά, ἔφη, ὦ παῖ, παρὰ τῷ πάππῳ καὶ ἐν Πέρσαις δίκαια ὁμολογεῖται. οὗτος μὲν γὰρ τῶν ἐν Μήδοις πάντων ἐαντιὸν δεσπότην πεποίηκεν, ἐν Πέρσαις δὲ τὸ ἴσον ἔχειν δίκαιον νομίζεται. καὶ ὁ σὸς πρῶτος πατήρ τὰ τεταγμένα μὲν ποιεῖ τῇ πόλει, τὰ τεταγμένα δὲ λαμβάνει, μέτρον δὲ αὐτῷ οὐχ ἢ ψυχῇ, ἀλλ' ὁ νόμος ἐστίν. ὅπως οὖν μὴ ἀπολῆ μαστιγούμενος, ἐπειδὴν οἴκοι ἦς, ἂν παρὰ τούτου μαθὼν ἡγῆς ἀντὶ τοῦ βασιλικοῦ τὸ τυραννικόν, ἐν ᾧ ἐστὶ τὸ πλεῖον οἶσθαι χρῆναι πάντων ἔχειν. Ἄλλ' ὁ γε σὸς πατήρ, εἶπεν ὁ Κῦρος, δεινότερός ἐστιν, ὦ μήτερο, διδάσκειν μείον ἢ πλεῖον ἔχειν. ἢ οὐχ ὄρας, ἔφη, ὅτι καὶ Μήδους ἅπαντας δεδίδαχεν ἑαυτοῦ μείον ἔχειν, ὥσπερ θάρσει, ὡς ὁ γε σὸς πατήρ οὐτ' ἄλλον οὐδένα οὐτ' ἐμὲ πλεονεκτεῖν μαθόντα ἀποπέμψει.

CAPUT IV.

1. Τοιαῦτα μὲν δὴ πολλὰ ἐλάλει ὁ Κῦρος· τέλος δὲ ἢ μὲν μήτηρ ἀπῆλθε, Κῦρος δὲ κατέμενε καὶ αὐτοῦ ἐτρέφετο. καὶ ταχὺ μὲν τοῖς ἡλικιώταις συνεκέκρατο ὥσπερ οἰκείως διακείσθαι, ταχὺ δὲ τοὺς πατέρας αὐτῶν ἀνήροτητο, προσιών καὶ ἐνδηλος ὢν, ὅτι ἠσπάζετο αὐτῶν τοὺς υἱεῖς, ὥσπερ εἴ τι τοῦ βασιλείως δέοιτο, τοὺς παῖδας ἐκέλευον τοῦ Κῦρον δεῖσθαι διαπράξασθαι σφίσιν. ὁ δὲ Κῦρος, εἰ δέοιτο αὐτοῦ οἱ παῖδες, διὰ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ φιλοτιμίαν περὶ παντὸς ἐποιεῖτο διαπράττεσθαι.

2. Καὶ ὁ Ἀστυάγης, ὅτι δέοιτο αὐτοῦ ὁ Κῦρος, οὐδὲν ἐδύνατο ἀντέχειν μὴ οὐ χαρίζεσθαι. καὶ γὰρ ἀσθενήσαντος αὐτοῦ οὐδέποτε ἀπέλιπε τὸν πάππον οὐδὲ κλαίον

ποιεῖ ἐπαύειτο, δηλός τε ἦν πᾶσιν, ὅτι ὑπερφοβεῖτο μή οἱ ὁ πάππος ἀποθάνῃ· καὶ γὰρ ἐκ νυκτὸς εἶ τινας δέοιτο Ἀστυάγης, πρῶτος ἠσθάνετο Κῦρος καὶ πάντων ἀοκνότατα ἀνεπήδα ὑπηρετήσων ὅτι οἶοιτο χαριεῖσθαι, ὥστε παντάπασιν ἀνεκτήσατο τὸν Ἀστυάγην.

3. Καὶ ἦν μὲν ἴσως ὁ Κῦρος πολυλογώτερος, ἅμα μὲν διὰ τὴν παιδείαν, ὅτι ἠγαγκάζετο ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ διδόναι λόγον ὧν ἐποίει καὶ λαμβάνειν παρ' ἄλλων, ὁπότε δικάζοι, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ φιλομαθῆς εἶναι πολλὰ μὲν αὐτὸς ἀεὶ τοὺς παρόντας ἀνηρώτα, πῶς ἔχοντα τυγχάνοι, καὶ ὅσα αὐτὸς ὑπ' ἄλλων ἐρωτῶτο, διὰ τὸ ἀγχίνους εἶναι ταχὺ ἀπεκρίνετο, ὥστε ἐκ πάντων τούτων ἢ πολυλογία συνελέγετο αὐτῷ· ἀλλ' ὥσπερ γὰρ ἐν σώμασιν, ὅσοι νεοὶ ὄντες μέγεθος ἔλαβον, ὁμως ἐμφαίνονται τὸ νεαρὸν αὐτοῖς, ὁ κατηγορεῖ τὴν ὀλιγοστίαν, οὕτω καὶ Κῦρον ἐκ τῆς πολυλογίας οὐ θράσος διεφαίνετο, ἀλλ' ἀπλότης τις καὶ φιλοστοργία, ὥστ' ἐπεθύμει ἂν τις ἔτι πλείω ἀκούειν αὐτοῦ ἢ σιωπῶντι παρεῖναι.

4. Ὡς δὲ προῆγεν αὐτὸν ὁ χρόνος σὺν τῷ μεγέθει εἰς ὦραν τοῦ πρόσηβον γενέσθαι, ἐν τούτῳ δὴ τοῖς μὲν λόγοις βραχυτέροις ἐχρῆτο καὶ τῇ φωνῇ ἡσυχαιτέρᾳ, αἰδοῦς δὲ ἐνεπίμπλατο ὥστε καὶ ἐρυθραίνεσθαι, ὁπότε συντυγχάνοι τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ τὸ σκυλακῶδες, τὸ πᾶσιν ὁμοίως προσπίπτειν, οὐκ ἐθ' ὁμοίως προπετιῆς εἶχεν. οὕτω δὴ ἡσυχαιότερος μὲν ἦν, ἐν δὲ ταῖς συνουσίαις πάμπαν ἐπίχαρις. καὶ γὰρ ὅσα διαγωνίζονται πολλάκις ἤλικες πρὸς ἀλλήλους, οὐχ ἅ κρείττων ἦδει ὧν, ταῦτα προὐκαλεῖτο τοὺς συνόντας, ἀλλ' ἅπερ εὖ ἦδει ἑαυτὸν ἥττονα ὄντα, ταῦτα ἐξῆρχε φάσκων κάλλιον αὐτῶν ποιήσειν, καὶ κατῆρχεν ἦδη ἀναπηδῶν ἐπὶ τοὺς ἵππους

ἢ διατοξευσόμενος ἢ διακοντιούμενος ἀπὸ τῶν ἵππων, οὐπω πάνυ ἔποχος ὢν, ἠτιώμενος δὲ αὐτὸς ἐφ' ἑαυτῶ μάλιστα ἐγέλα. 5. Ὡς δ' οὐκ ἀπεδίδρασκεν ἐκ τοῦ ἠτῶσθαι εἰς τὸ μὴ ποιεῖν ὃ ἠτιῶτο, ἀλλ' ἐκαλινδεῖτο ἐν τῷ πειραῶσθαι αὐθις βέλτιον ποιεῖν, ταχὺ μὲν εἰς τὸ ἴσον ἀφίκετο τῇ ἱππικῇ τοῖς ἡλιξι, ταχὺ δὲ παρήει, διὰ τὸ ἐρᾶν τοῦ ἔργου, ταχὺ δὲ τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία ἀνηλώκει διώκων καὶ βάλλων καὶ κατακαίνων, ὥστε ὁ Ἀστυάγης οὐκέτ' εἶχεν αὐτῷ συλλέγειν θηρία. καὶ ὁ Κῦρος αἰσθόμενος, ὅτι βουλόμενος οὐ δύναται οἱ ζῶντα πολλὰ παρέχειν, ἔλεγε πρὸς αὐτόν, Ὡ πάππε, τί σε δεῖ θηρία ζητοῦντα πράγματα ἔχειν; ἀλλ' ἐὰν ἐμὲ ἐκπέμψης ἐπὶ θήραν σὺν τῷ θείῳ, νομιῶ ὅσα ἂν ἴδω θηρία, ἐμοὶ ταῦτα τρέφεσθαι. 6. Ἐπιθυμῶν δὲ σφόδρα ἐξιέναι ἐπὶ τὴν θήραν οὐκέθ' ὁμοίως λιπαρεῖν ἐδύνατο ὥσπερ παῖς ὢν, ἀλλ' ὀκηρότερον προσήει. καὶ ἃ πρόσθεν τῷ Σάκᾳ ἐμέμφετο, ὅτι οὐ παρίει αὐτόν πρὸς τὸν πάππον, αὐτὸς ἤδη Σάκας ἑαυτῷ ἐγίγνετο· οὐ γὰρ προσήει, εἰ μὴ ἴδοι, εἰ καιρὸς εἶη, καὶ τοῦ Σάκα ἐδεῖτο πάντως σημαίνειν αὐτῷ, ὁπότε ἐν καιρῷ εἶη εἰσιέναι καὶ ὁπότε οὐκ ἐν καιρῷ· ὥστε ὁ Σάκας ὑπερεφίλει ἤδη αὐτόν, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες.

7. Ἐπεὶ δ' οὖν ἔγνω ὁ Ἀστυάγης σφόδρα αὐτόν ἐπιθυμοῦντα ἔξω θηρᾶν, ἐκπέμπει αὐτόν σὺν τῷ θείῳ καὶ φύλακας συμπέμπει ἐφ' ἵππων πρεσβυτέρους, ὅπως ἀπὸ τῶν δυσχωριῶν φυλάττοιεν αὐτόν καὶ εἰ τῶν ἀγρίων τι φανείη θηρίων. ὁ οὖν Κῦρος τῶν ἐπομένων προθύμως ἐπυνθάνετο, ποίοις οὐ χρὴ θηρίοις πελάζειν καὶ ποῖα χρὴ θαρσύνοντα διώκειν. οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι καὶ ἄρκτοι πολλοὺς ἤδη πλησιάσαντας διέφθειραν καὶ κάπροι καὶ

λέοντες καὶ παρδάλεις, αἱ δὲ ἔλαφοι καὶ δορκάδες καὶ οἱ ἄγριοι οἶες καὶ οἱ ὄνοι οἱ ἄγριοι ἄσινεῖς εἰσιν. ἔλεγον δὲ καὶ τοῦτο, τὰς δυσχωρίας ὅτι δεοὶ φυλάττεσθαι οὐδὲν ἥττον ἢ τὰ θηρία· πολλοὺς γὰρ ἤδη αὐτοῖς τοῖς ἵπποις κατακορημισθῆναι. 8. Καὶ ὁ Κῦρος πάντα ταῦτα ἐμάνθανε προθύμως· ὡς δὲ εἶδεν ἔλαφον ἐκπηδήσασαν, πάντων ἐπιλαθόμενος ὧν ἤκουσεν ἐδίωκεν οὐδὲν ἄλλο ὄρων, ἢ ὅπη ἔφευγε. καὶ πῶς διαπηδῶν αὐτῷ ὁ ἵππος πίπτει εἰς γόνατα, καὶ μικροῦ κἀκείνον ἐξετραχήλισεν· οὐ μὴν ἀλλ' ἐπέμεινε ὁ Κῦρος μόλις πῶς καὶ ὁ ἵππος ἐξανέστη. ὡς δὲ εἰς τὸ πεδίον ἤλθεν, ἀκοντίσας καταβάλλει τὴν ἔλαφον, καλὸν τι χρῆμα καὶ μέγα. καὶ ὁ μὲν δὴ ὑπερέχαιρεν· οἱ δὲ φύλακες προσελάσαντες ἐλοιδόρουν αὐτὸν καὶ ἔλεγον, εἰς οἷον κίνδυνον ἔλθοι, καὶ ἔφασαν κατερεῖν αὐτοῦ. ὁ οὖν Κῦρος εἰστήκει καταβεβηκῶς καὶ ἀκούων ταῦτα ἠγιάτο. ὡς δ' ἤσθετο κραυγῆς, ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὸν ἵππον ὡς περ ἐνθουσιῶν, καὶ ὡς εἶδεν ἐκ τοῦ ἀντίου κάπρον προσφερόμενον, ἀντίος ἐλαύνει καὶ διατεινόμενος εὐστόχως βάλλει εἰς τὸ μέτωπον καὶ κατέσχε τὸν κάπρον. 9. Ἐνταῦθα μέντοι ἦδη καὶ ὁ θεῖος αὐτῷ ἐλοιδορεῖτο, τὴν θρασύτητα ὄρων. ὁ δ' αὐτοῦ λοιδορουμένου ὅμως ἐδεῖτο, ὅσα αὐτὸς ἔλαβε, ταῦτα ἔασαι εἰσκομίσαντα δοῦναι τῷ πάππῳ. τὸν δὲ θεῖον εἰπεῖν φασιν, Ἄλλ' ἦν αἰσθηταὶ ὅτι ἐδίωκες, οὐ σοὶ μόνον λοιδορήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐμοί, ὅτι σε εἶων. Καὶ ἦν βούληται, φάναι αὐτόν, μαστιγώσατάω, ἐπειδάν γε ἐγὼ δῶ αὐτῷ. καὶ σὺ γε, εἰ βούλει, ἔφη, ὦ θεῖε, τιμωρησάμενος ὅτι βούλει, ταῦτα ὅμως χάρισαί μοι. καὶ ὁ Κναξάρης μέντοι τελευτῶν εἶπε, Ποίει ὅπως βούλει· σὺ γὰρ νῦν γε ἡμῶν ἕοικας βασιλεὺς εἶναι. 10. Οὕτω δὴ ὁ

Κῦρος εἰσκομίσας τὰ θηρία ἐδίδου τε τῷ πάππῳ καὶ ἔλεγεν, ὅτι αὐτὸς ταῦτα θηράσειεν ἐκείνῳ. καὶ τὰ ἀκόντια ἐπεδείκνυε μὲν οὐ, κατέθηκε δὲ ἡματωμένα, ὅπου ὤετο τὸν πάππον ὄψεσθαι. ὁ δὲ Ἀστυάγης ἄρα εἶπεν, Ἄλλ', ὦ παῖ, δέχομαι μὲν ἔγωγε ἠδέως ὅσα σὺ δίδως, οὐ μὲντοι δέομαί γε τούτων οὐδενός, ὥστε σε κινδυνεύειν. καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, Εἰ τοίνυν μὴ σὺ δέη, ἱκετεύω, ὦ πάππε, ἐμοὶ δὸς αὐτά, ὅπως τοῖς ἡλικιώταις ἐγὼ διαδῶ. Ἄλλ', ὦ παῖ, ἔφη ὁ Ἀστυάγης, καὶ ταῦτα λαβὼν διαδίδου ὅτω σὺ βούλει, καὶ τῶν ἄλλων ὅποσα θέλεις.

11. Καὶ ὁ Κῦρος λαβὼν ἐδίδου τε ἄρας τοῖς παισὶ καὶ ἅμα ἔλεγεν· Ὡ παῖδες, ὡς ἄρα ἐφλυαροῦμεν, ὅτε τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία ἐθηρῶμεν· ὅμοιον ἐμοίγε δοκεῖ εἶναι, οἷόνπερ εἰ τις δεδεμένα ζῶα θηρώη. πρῶτον μὲν γὰρ ἐν μικρῷ χωρίῳ ἦν, ἔπειτα καὶ λεπτά καὶ ψωραλέα, καὶ τὸ μὲν αὐτῶν χολὸν ἦν, τὸ δὲ κολοβόν· τὰ δ' ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ λιμῶσι θηρία ὡς μὲν καλά, ὡς δὲ μεγάλα, ὡς δὲ λιπαρὰ ἐφαίνετο. καὶ αἱ μὲν ἔλαφοι ὡςπερ πτηνὰ ἤλλοντο εἰς τὸν οὐρανόν, οἱ δὲ κάπροι, ὡςπερ τοὺς ἄνδρας φασὶ τοὺς ἀνδρείους, ὁμόσε ἐφέροντο· ὑπὸ δὲ τῆς πλατύτητος οὐδὲ ἀμαρτεῖν οἷόν τ' ἦν αὐτῶν· καλλίω δέ, ἔφη, ἐμοίγε δοκεῖ καὶ τεθνηκότα εἶναι ταῦτα ἢ ζῶντα ἐκεῖνα τὰ περιοκοδομημένα. ἀλλ' ἄρα ἂν, ἔφη, ἀφεῖν καὶ ὑμᾶς οἱ πατέρες ἐπὶ θήραν; Καὶ ῥαδίως γ' ἂν, ἔφασαν, εἰ Ἀστυάγης κελεύοι. καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, Τίς οὖν ἂν ἡμῖν Ἀστυάγει μνησθεῖς; 12. Τίς γὰρ ἂν, ἔφασαν, σοῦ γε ἰκανώτερος πείσαι; Ἀλλὰ μὰ τὸν Δία, ἔφη, ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδ' ὅστις ἄνθρωπος γεγένημαι· οὐδὲ γὰρ οἷός τ' εἰμὶ λέγειν ἔγωγε, οὐδ' ἀναβλέπειν πρὸς τὸν πάππον ἐκ τοῦ ἴσου ἔτι δύναμαι. ἦν δὲ τοσοῦτον ἐπι-

διδῶ, δέδοικα, ἔφη, μὴ παντάπασι βλάξ τις καὶ ἡλίθιος γένωμαι· παιδάριον δὲ ὦν δεινότατος λαλεῖν ἐδόκουν εἶναι. καὶ οἱ παῖδες εἶπον, Πονηρὸν λέγεις τὸ πρᾶγμα, εἰ μὴδὲ ὑπὲρ ἡμῶν ἂν τι δέη δυνήσει πράττειν, ἀλλ' ἄλλον τινὸς τὸ ἐπὶ σὲ ἀνάγκη ἔσται δεῖσθαι ἡμᾶς. 13. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κῦρος ἐδήχθη, καὶ σιγῇ ἀπελθὼν διακελευσάμενος ἑαυτῷ τολμᾶν εἰσῆλθεν, ἐπιβουλεύσας, ὅπως ἂν ἀλυπότατα εἴποι πρὸς τὸν πάππον καὶ διαπράξειεν αὐτῷ τε καὶ τοῖς παισὶν ὧν ἐδέοντο. ἤρξατο οὖν ὧδε.

Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ πάππε, ἦν τις ἀποδρᾶ τῶν οἰκετῶν σε καὶ λάβης αὐτόν, τί αὐτῷ χρήση; Τί ἄλλο, ἔφη, ἢ δήσας ἐργάζεσθαι ἀναγκάσω; Ἦν δὲ αὐτόματος πάλιν ἔλθῃ, πῶς ποιήσεις; Τί δέ, ἔφη, εἰ μὴ μαστιγῶσάς γε, ἵνα μὴ αὖθις τοῦτο ποιῇ, ἐξ ἀρχῆς χρήσομαι; Ὡρα ἂν, ἔφη ὁ Κῦρος, σοὶ παρασκευάζεσθαι εἶη, ὅτι μαστιγῶσεις με· ὡς βουλεύομαί γε, πῶς σε ἀποδρῶ λαβὼν τοὺς ἡλικιώτας ἐπὶ θήραν. καὶ ὁ Ἀστυάγης, Καλῶς, ἔφη, ἐποίησας προειπῶν· ἔνδοθεν γὰρ ἀπαγορεύω σοὶ μὴ κινεῖσθαι. χάριεν γάρ, ἔφη, εἰ ἔνεκα κρεαδίων τῇ θυγατρὶ τὸν παῖδα ἀποβουκολήσαιμι. 14. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κῦρος ἐπίθετο μὲν καὶ ἔμενεν, ἀνιαρὸς δὲ καὶ σκυθρωπὸς ὦν σιωπῇ διῆγεν. ὁ μέντοι Ἀστυάγης ἐπεὶ ἔγνω αὐτόν λυπούμενον ἰσχυρῶς, βουλόμενος αὐτῷ χαρίζεσθαι ἐξάγει ἐπὶ θήραν, καὶ πεζοὺς πολλοὺς καὶ ἰππέας συναλίσας καὶ τοὺς παῖδας, καὶ συνελάσας εἰς τὰ ἰππασίμα χωρία τὰ θηρία ἐποίησε μεγάλην θήραν. καὶ βασιλικῶς δὲ παρῶν αὐτὸς ἀπηγόρευε μηδένα βάλλειν, πρὶν Κῦρος ἐμπλησθεῖν θηρῶν. ὁ δὲ Κῦρος οὐκ εἶα κωλύειν, ἀλλ' εἰ βούλει, ἔφη, ὦ πάππε, ἡδέως με θηρᾶν, ἄφες

τούς κατ' ἐμέ πάντας διώκειν καὶ διαγωνίζεσθαι, ὅπως ἕκαστος κράτιστα δύναιτο. 15. Ἐνταῦθα δὴ ὁ Ἀστυάγης ἀφίησι, καὶ στὰς ἐθῆατο ἀμιλλωμένους ἐπὶ τὰ θηρία καὶ φιλονεικοῦντας καὶ διώκοντας καὶ ἀκοντίζοντας. καὶ Κύρω ἦδθετο οὐ δυναμένω σιγᾶν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, ἀλλ' ὡσπερ σκύλακι γενναίω ἀνακλάζοντι, ὁπότε πλησιάζοι θηρίω, καὶ παρακαλοῦντι ὀνομαστὶ ἕκαστον. καὶ τοῦ μὲν καταγελῶντα αὐτὸν ὄρων εὐφραίνετο, τὸν δὲ τινα καὶ ἐπαινοῦντα αὐτὸν ἡσθάνετο οὐδ' ὅπωςτιοῦν φθονερώς. τέλος δ' οὖν πολλὰ θηρία ἔχων ὁ Ἀστυάγης ἀπῆει. καὶ τὸ λοιπὸν οὕτως ἡσθη τῇ τότε θήρᾳ, ὡστε ἀεὶ, ὁπότε οἶόν τε εἶη, συνεξῆει τῷ Κύρω καὶ ἄλλους τε πολλοὺς παρελάμβανε καὶ τοὺς παῖδας Κύρου ἔνεκα. τὸν μὲν οὖν πλεῖστον χρόνον οὕτω διῆγεν ὁ Κύρος, παῶσιν ἡδονῆς μὲν καὶ ἀγαθοῦ τινος συναίτιος ὢν, κακοῦ δὲ οὐδενός.

16. Ἀμφὶ δὲ τὰ πέντε ἢ ἑκκαίδεκα ἔτη γενομένου αὐτοῦ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀσσυρίων βασιλέως, γαμεῖν μέλλων, ἐπεθύμησεν αὐτὸς θηρᾶσαι εἰς τοῦτον τὸν χρόνον. ἀκούων οὖν ἐν τοῖς μεθορίοις τοῖς τε αὐτῶν καὶ τοῖς Μήδων πολλὰ θηρία εἶναι ἀθήρετα διὰ τὸν πόλεμον, ἐνταῦθα ἐπεθύμησεν ἐξελθεῖν. ὅπως οὖν ἀσφαλῶς θηρώη, ἰππέας τε προσέλαβε πολλοὺς καὶ πελταστάς, οἵτινες ἔμελλον αὐτῷ ἐκ τῶν λασίων τὰ θηρία ἐξελαῖν εἰς τὰ ἐργάσιμά τε καὶ εὐήλατα. ἀφικόμενος δὲ ὅπου ἦν αὐτοῖς τὰ φρούρια καὶ ἡ φυλακὴ, ἐνταῦθα ἐδουλοποιεῖτο ὡς πρῶτὴ τῇ ὑστέραια θηρᾶσων. 17. Ἦδη δὲ ἐσπέρας γενομένης ἢ διαδοχῇ τῇ πρόσθεν φυλακῇ ἔρχεται ἐκ πόλεως καὶ ἰππεῖς καὶ πεζοί. ἔδοξεν οὖν αὐτῷ πολλὴ στρατιὰ παρεῖναι· δύο γὰρ ὁμοῦ ἦσαν φυλακαί, καὶ πολλοὺς [τε]

αὐτὸς ἦκεν ἔχων ἵππεας καὶ πεζούς. ἐβουλεύσατο οὖν κρᾶτιστον εἶναι ληλατῆσαι ἐκ τῆς Μηδικῆς, καὶ λαμπρότερόν τε ἂν φανῆναι τὸ ἔργον τῆς θήρας καὶ ἰσθρίων ἂν πολλὴν ἀφθονίαν ἐνόμιζε γενέσθαι. οὕτω δὴ προὐδ' ἀναστὰς ἦγε τὸ στράτευμα, καὶ τοὺς μὲν πεζοὺς κατέλειπεν ἀθρόους ἐν τοῖς μεθορίοις, αὐτὸς δὲ τοῖς ἵπποις προσελάσας πρὸς τὰ τῶν Μήδων φρούρια, τοὺς μὲν βελτίστους καὶ πλείστους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἐνταῦθα κατέμεινεν, ὡς μὴ βοηθοῖεν οἱ φρουροὶ τῶν Μήδων ἐπὶ τοὺς καταθέοντας, τοὺς δ' ἐπιτηδεῖους ἀφῆκε κατὰ φυλὰς ἄλλους ἄλλοσε καταθεῖν, καὶ ἐκέλευε περιβαλομένους οἷα τις ἐπιτυχᾶνοι ἐλαύνειν πρὸς ἑαυτόν. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπραττον.

18. Σημανθέντων δὲ τῷ Ἀστυάγει, ὅτι πολέμιοι εἰσιν ἐν τῇ χώρᾳ, ἐξεβοήθει καὶ αὐτὸς πρὸς τὰ ὄρια σὺν τοῖς περὶ αὐτόν καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὡσαύτως σὺν τοῖς παρατυχοῦσιν ἱππόταις, καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ ἐσήμαινε πᾶσιν ἐκβοηθεῖν. ὡς δὲ εἶδον πολλοὺς ἀνθρώπους τῶν Ἀσσυρίων συντεταγμένους καὶ τοὺς ἵππεας ἡσυχίαν ἔχοντας, ἔστησαν καὶ οἱ Μῆδοι. ὁ δὲ Κῦρος ὄρων ἐκβοηθοῦντας καὶ τοὺς ἄλλους πασσυδί, ἐκβοηθεῖ καὶ αὐτὸς πρῶτον τότε ὄπλα ἐνδύς, οὐποτε οἰόμενος· οὕτως ἐπεθύμει αὐτοῖς ἐξοπλίσασθαι· μάλα δὲ καλὰ ἦν καὶ ἀρμόζοντα αὐτῷ, ἃ ὁ πάππος περὶ τὸ σῶμα ἐπεποίητο. οὕτω δὴ ἐξοπλισάμενος προσήλασε τῷ ἵππῳ. καὶ ὁ Ἀστυάγης ἐθαύμασε μὲν τίνος κελεύσαντος ἦκοι, ὁμῶς δ' εἶπεν αὐτῷ μένειν παρ' ἑαυτόν. 19. Ὁ δὲ Κῦρος ὡς εἶδε πολλοὺς ἵππεας ἀντίους, ἦρθε, Ἥ οὗτοι, ἔφη, ὦ πάππε, πολέμιοι εἰσιν, οἱ ἐφροσθήκασι τοῖς ἵπποις ἡρέμα; Πολέμιοι μέντοι, ἔφη. Ἥ καὶ ἐκεῖνοι, ἔφη, οἱ ἐλαύνοντες;

Κακῆνοι μέντοι. Νῆ τὸν Δί', ἔφη, ὦ πάππε, ἀλλ' οὖν πονηροί γε φαινόμενοι καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἵππαρίων ἄγουσιν ἡμῶν τὰ χρήματα· οὐκοῦν χρηὴ ἐλαύνειν τινὰς ἡμῶν ἐπ' αὐτούς. Ἄλλ' οὐχ ὄρας, ἔφη, ὦ παῖ, ὅσον τὸ στίφος τῶν ἵππέων ἔστηκε συντεταγμένον, οἳ ἦν ἐπ' ἐκείνους ἡμεῖς ἐλαύνωμεν, ὑποτεμοῦνται ἡμᾶς πάλιν ἐκεῖνοι· ἡμῖν δὲ οὐπω ἡ ἰσχὺς πάρεστιν. Ἄλλ' ἦν σὺ μένης, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ ἀναλαμβάνης τοὺς προσβοηθοῦντας, φοβήσονται οὗτοι καὶ οὐ κινήσονται, οἳ δ' ἄγοντες εὐθὺς ἀφήσουσι τὴν λείαν, ἐπειδὰν ἴδωσί τινας ἐπ' αὐτούς ἐλαύνοντας.

20. Ταῦτ' εἰπόντος αὐτοῦ ἔδοξέ τι λέγειν τῷ Ἀσινάγει. καὶ ἅμα θαυμάζων, ὡς καὶ ἐφρόνει καὶ ἐγρηγόρει, κελεύει τὸν υἱὸν λαβόντα τάξιν ἵππέων ἐλαύνειν ἐπὶ τοὺς ἄγοντας τὴν λείαν. ἐγὼ δέ, ἔφη, ἐπὶ τοὺςδε, ἦν ἐπὶ σὲ κινῶνται, ἐλῶ, ὡςτε ἀναγκασθῆναι ἡμῖν προσέχειν τὸν νοῦν. οὕτω δὴ ὁ Κυμαξάρης λαβὼν τῶν ἐξῴωμένων ἵππων τε καὶ ἀνδρῶν προσελαύνει. καὶ ὁ Κῦρος ὡς εἶδεν ὀρμωμένους, ἐξορμᾷ καὶ αὐτὸς πρῶτος ἡγεῖτο ταχέως, καὶ ὁ Κυμαξάρης μέντοι ἐφείπετο, καὶ οἳ ἄλλοι δὲ οὐκ ἀπελείποντο. ὡς δὲ εἶδον αὐτούς πελάζοντας οἳ λεηλατοῦντες, εὐθὺς ἀφέντες τὰ χρήματα ἔφευγον. 21. Οἳ δ' ἄμφι τὸν Κῦρον ὑπετίμοντο, καὶ οὓς μὲν κατελάμβανον εὐθὺς ἔπαιον, πρῶτος δὲ ὁ Κῦρος, ὅσοι δὲ παραλλάξαντες αὐτῶν ἐφθασαν, κατόπιν τούτους ἐδίωκον, καὶ οὐκ ἀνίσταν, ἀλλὰ καὶ ἤρουν τινὰς αὐτῶν. ὡσπερ δὲ κύων γριναῖος ἄπειρος ἀπρονοήτως φέρεται πρὸς κάπρον, οὕτω καὶ ὁ Κῦρος ἐφέρετο, μόνον ὄρων τὸ παίειν τὸν ἀλίσκόμενον, ἄλλο δ' οὐδὲν προνοῶν. οἳ δὲ πολέμιοι ὡς ἐώρων πονοῦντας τοὺς σφετέρους, προῦκίνησαν

τὸ στίφος, ὡς παυσομένους τοῦ διωγμοῦ, ἐπεὶ σφᾶς ἴδοιεν προορμήσαντας. 22. Ὁ δὲ Κῦρος οὐδὲν μᾶλλον ἀνίει, ἀλλ' ὑπὸ τῆς χαρμονῆς ἀνακαλῶν τὸν θεῖον ἐδίωκε καὶ ἰσχυρὰν τὴν φυγὴν τοῖς πολεμίοις ἰσχυρῶς κατέχων ἐποίει, καὶ ὁ Κναξάρης μέντοι ἐφείπετο, ἴσως καὶ αἰσχυρόμενος τὸν πατέρα, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ εἶποντο, προθυμότεροι ὄντες ἐν τῷ τοιούτῳ εἰς τὸ διώκειν καὶ οἱ μὴ πάνυ πρὸς τοὺς ἐναντίους ἀλκιμοὶ ὄντες. ὁ δὲ Ἀστυάγης ὡς ἑώρα τοὺς μὲν ἀπρονοήτως διώκοντας, τοὺς δὲ πολεμίους ἀθρόους τε καὶ τεταγμένους ὑπαντιῶντας, δείσας περὶ τε τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ Κύρου, μὴ εἰς παρεσκευασμένους ἀτάκτως ἐμπεσόντες πάθοιεν τι, ἤγγετο εὐθύς πρὸς τοὺς πολεμίους. 23. Οἱ δ' αὖ πολέμοι ὡς εἶδον τοὺς Μήδους προκινήθεντας, διατεινόμενοι οἱ μὲν τὰ παλτά, οἱ δὲ τὰ τόξα εἰσιτήκυσαν, ὡς ἂν ἐπειδὴ εἰς τόξευμά γε ἀφίκοντο στησομένοις, ὥσπερ τὰ πλεῖστα εἰώθεσαν ποιεῖν. μέχρι γὰρ τοσούτου, ὅποτε ἐγγύτατα γένοιτο, προσήλανον ἀλλήλοις, καὶ ἠκροβολίζοντο πολλάκις μέχρι ἑσπέρας. ἐπεὶ δὲ ἑώρων τοὺς μὲν σφετέρους φυγῆ εἰς ἑαυτοὺς φερομένους, τοὺς δ' ἀμφὶ τὸν Κῦρον ἐπ' αὐτοὺς ὁμοῦ φερομένους, τὸν δὲ Ἀστυάγην σὺν τοῖς ἵπποις ἐντὸς γιγνόμενον ἤδη τοξεύματος, ἐκκλίνοισι καὶ φεύγουσιν. οἱ δὲ ἄτε ὁμόθεν διώκοντες ἀνὰ κράτος ἤρουν πολλούς· καὶ τοὺς μὲν ἀλισκομένους ἔπαιον καὶ ἵππους καὶ ἀνδρας, τοὺς δὲ πίπτοντας κατέκαινον· καὶ οὐ πρόσθεν ἔστησαν, πρὶν ἢ πρὸς τοῖς πεζοῖς τῶν Ἀσσυρίων ἐγένοντο. ἐνταῦθα μέντοι δεισαντες, μὴ καὶ ἐνέδρα τις μεῖζων ὑπεῖη, ἐπέσχον. 24. Ἐκ τούτου δὴ ἀνήγεν ὁ Ἀστυάγης, μάλα χαίρων καὶ τῇ ἵπποκρατίᾳ, καὶ τὸν Κῦρον οὐκ ἔχων ὅτι χρὴ λέγειν, αἴτιον μὲν ὄντα

εἰδὼς τοῦ ἔργου, μαινόμενον δὲ γιγνώσκων τῇ τόλμῃ. καὶ γὰρ τότε ἀπιόντων οἴκαδε μόνος τῶν ἄλλων ἐκεῖνος οὐδὲν ἄλλο ἢ τοὺς πεπτωκότας περιελαύνων ἐθεῖτο, καὶ μόλις αὐτὸν ἀφελκύσαντες οἱ ἐπὶ τοῦτο ταχθέντες προσήγαγον τῷ Ἀστυάγει, μάλα ἐπίπροσθεν ποιούμενον τοὺς προσάγοντας, ὅτι εἴωρα τὸ πρόσωπον τοῦ πάππου ἠγριωμένον ἐπὶ τῇ θείᾳ τῇ αὐτοῦ.

25. Ἐν μὲν δὴ Μήδοις ταῦτα ἐγγένητο, καὶ οἱ τε ἄλλοι πάντες τὸν Κῦρον διὰ σιόματος εἶχον καὶ ἐν λόγῳ καὶ ἐν ᾧδαῖς, ὃ τε Ἀστυάγης καὶ πρόσθεν τιμῶν αὐτὸν τότε ὑπερβξεπέπληκτο ἐπ' αὐτῷ. Καμβύσης δέ, ὃ τοῦ Κῦρου πατήρ, ἤδετο μὲν πυνθανόμενος ταῦτα, ἐπεὶ δ' ἤκουσεν ἔργα ἀνδρὸς ἤδη διαχειριζόμενον τὸν Κῦρον, ἀπεκάλει δὴ, ὅπως τὰ ἐν Πέρσαις ἐπιχώρια ἐπιτελοίη. καὶ ὁ Κῦρος δὲ ἐνταῦθα λέγεται εἶπειν, ὅτι ἀπιέναι βούλοιο, μὴ ὁ πατήρ τι ἄχθοιτο καὶ ἡ πόλις μέμφοιτο. καὶ τῷ Ἀστυάγει δὲ ἐδόκει ἀναγκαῖον εἶναι ἀποπέμπειν αὐτόν. ἔνθα δὴ ἵππους τε αὐτῷ δούς, οὓς αὐτὸς ἐπεθύμει λαβεῖν, καὶ ἄλλα συσκευάσας πολλὰ ἔπεμπε, καὶ διὰ τὸ φιλεῖν αὐτόν καὶ ἅμα ἐλπίδας ἔχων μεγάλας ἐν αὐτῷ ἄνδρα ἔσσεσθαι ἱκανὸν καὶ φίλους ᾧφελεῖν καὶ ἐχθροὺς ἀνιᾶν. ἀπιόντα δὲ τὸν Κῦρον προὔπεμπον ἅπαντες καὶ παῖδες καὶ ἡλικες καὶ ἄνδρες καὶ γέροντες ἐφ' ἵππων καὶ Ἀστυάγης αὐτός, καὶ οὐδένα ἔφασαν ὄντιν' οὐ δακρύνοντ' ἀποστρέφεσθαι. 26. Καὶ Κῦρον δὲ αὐτὸν λέγεται σὺν πολλοῖς δακρῦοις ἀποχωρῆσαι. πολλὰ δὲ δῶρα διαδοῦναι φασιν αὐτόν τοῖς ἡλικιώταις, ὧν Ἀστυάγης αὐτῷ ἐδεδώκει· τέλος δὲ καὶ ἦν εἶχε στολήν τὴν Μηδικὴν ἐκδύντα δοῦναι τι, δηλῶν ὅτι τοῦτον μάλιστα ἠσπάζετο. τοὺς μέντοι λαβόντας καὶ δεξαμένους τὰ δῶρα

λέγεται Ἀστυάγει ἀπενεγκεῖν, Ἀστυάγην δὲ δεξάμενον Κύρω ἀποπέμψαι, τὸν δὲ πάλιν τε ἀποπέμψαι εἰς Μήδους καὶ εἰπεῖν, Εἰ βούλει, ὦ πάππε, ἐμὲ καὶ αὐτίς ἰέναι ὡς σὲ μὴ αἰσχυρόμενον, ἕα ἔχειν, εἴ τῷ τι ἐγὼ δέδωκα· Ἀστυάγην δὲ ταῦτα ἀκούσαντα ποιῆσαι, ὡςπερ Κῦρος ἐπέστειλεν.

27. Εἰ δὲ δεῖ καὶ παιδικοῦ λόγου ἐπιμνησθῆναι, λέγεται, ὅτε Κῦρος ἀπῆει καὶ ἀπηλλάττοντο ἀπ' ἀλλήλων, τοὺς συγγενεῖς φιλοῦντας τῷ στόματι ἀποπέμπεσθαι αὐτὸν νόμῳ Περσικῷ· καὶ γὰρ νῦν ἔτι τοῦτο ποιοῦσι Πέρσαι· ἄνδρα δὲ τινὰ τῶν Μήδων μάλα καλὸν καγαθὸν ὄντα ἐκπεπλήχθαι πολὺν τινὰ χρόνον ἐπὶ τῷ κάλλει τοῦ Κῦρου, ἥνικα δὲ ἑώρα τοὺς συγγενεῖς φιλοῦντας αὐτόν, ὑπολειφθῆναι· ἐπεὶ δὲ οἱ ἄλλοι ἀπῆλθον, προσελθεῖν τῷ Κύρῳ καὶ εἰπεῖν, Ἐμὲ μόνον οὐ γινώσκεις, ὦ Κῦρε, τῶν συγγενῶν; τῷ δὲ εἰπεῖν τὸν Κῦρον, Ἡ καὶ σὺ συγγενῆς εἶ; Μάλιστα, φάναι. Ταῦτ' ἄρα, εἰπεῖν τὸν Κῦρον, καὶ ἐνεώρας μοι· πολλάκις γὰρ σε δοκῶ γινώσκειν τοῦτο ποιοῦντα. Προσελθεῖν γὰρ σοὶ αἰεὶ βουλόμενος, ἔφη, καὶ μὰ τοὺς θεοὺς ἤσχυρόμην. Ἄλλ' οὐκ ἔδει, φάναι τὸν Κῦρον, συγγενῆ γε ὄντα· ἅμα δὲ προσελθόντα φιλεῖσαι αὐτόν. 28. Καὶ τὸν Μῆδον φιληθέντα ἐρέσθαι, Ἡ καὶ ἐν Πέρσαις νόμος ἐστὶν οὗτος συγγενεῖς φιλεῖν; Μάλιστα, φάναι, ὅταν γε ἴδωσιν ἀλλήλους διὰ χρόνον ἢ ἀπίωσί ποι ἀπ' ἀλλήλων. Ὡρα ἂν εἴη, ἔφη ὁ Μῆδος, μάλα πάλιν σε φιλεῖν ἐμὲ· ἀπέρχομαι γὰρ, ὡς ὄρας, ἤδη. οὕτω καὶ τὸν Κῦρον πάλιν φιλήσαντα ἀποπέμπειν καὶ ἀπιέναι. καὶ ὁδὸν τε οὐπω πολλὴν διηνύσθαι αὐτοῖς, καὶ τὸν Μῆδον ἦκειν πάλιν ἰδρῶντι τῷ ἵππῳ· καὶ τὸν Κῦρον ἰδόντα, Ἄλλ' ἦ, φάναι, ἐπελάθου

τι ὧν ἐβούλου εἰπεῖν; Μὰ Δία, φάναι, ἀλλ' ἤκω διὰ χρόνου. καὶ τὸν Κῦρον εἰπεῖν, Νῆ Δί', ὧ σὺγγενες, δι' ὀλίγου γε. Ποίου ὀλίγου; εἰπεῖν τὸν Μῆδον. οὐκ οἶσθα, φάναι, ὧ Κῦρε, ὅτι καὶ ὅσον σκαρδαμύττω χρόνον, πάνυ πολὺς μοι δοκεῖ εἶναι, ὅτι οὐχ ὄρῳ σε τότε τοιοῦτον ὄντα; ἐνταῦθα δὴ τὸν Κῦρον γελάσαι τε ἐκ τῶν ἔμπροσθεν δακρύων καὶ εἰπεῖν αὐτῷ θαρρῦεῖν ἀπιόντι, ὅτι παρέσται αὐτοῖς ὀλίγου χρόνου, ὥστε ὄραν ἐξέσται καὶ βούληται ἀσκαρδαμυκτί.

CAPUT V.

1. Ὁ μὲν δὴ Κῦρος οὕτως ἀπελθὼν ἐν Πέρσαις ἐν-αυτὸν λέγεται ἐν τοῖς παισὶν ἔτι γενέσθαι. καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ παῖδες ἔσκαπτον αὐτὸν, ὡς ἠδυπαθεῖν ἐν Μῆδοις μεμαθηκῶς ἤκοι. ἐπεὶ δὲ καὶ ἐσθίοντα αὐτὸν ἐώρων ὡσπερ καὶ αὐτοὶ ἠδέως καὶ πίνοντα, καὶ εἴ ποτ' ἐν ἐορτῇ εὐωχία γένοιτο, ἐπιιδόντα μᾶλλον αὐτὸν τοῦ ἑαυτοῦ μέρους ἤσθάνοντο ἢ προσδεόμενον, καὶ πρὸς τούτοις δὲ τᾶλλα κρατιστεύοντα αὐτὸν ἐώρων ἑαυτῶν, ἐν-ταῦθα δὴ πάλιν ὑπέπτησσαν αὐτῷ οἱ ἠλικες. ἐπεὶ δὲ διελθὼν τὴν παιδείαν ταύτην ἤδη εἰσῆλθεν εἰς τοὺς ἐφήβους, ἐν τούτοις αὖ ἐδόκει κρατιστεύειν, καὶ μελετῶν ἅ χρῆν καὶ καρτερῶν καὶ αἰδούμενος τοὺς πρεσβυτέρους καὶ πειθόμενος τοῖς ἄρχουσι.

2. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ὁ μὲν Ἀστυάγης ἐν τοῖς Μῆδοις ἀποθνήσκει, ὁ δὲ Κναξάρης ὁ τοῦ Ἀστυάγου παῖς, τῆς δὲ Κύρου μητρὸς ἀδελφός, τὴν βασιλείαν ἔσχε τῶν Μῆδων. ὁ δὲ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὺς καταστρεψάμενος μὲν πάντας Σύρους, φῦλον οὐ μικρόν, ὑπήκοον

δὲ πεπονημένος τὸν Ἀραβίων βασιλέα, ὑπηκόους δὲ ἔχων ἤδη καὶ Ὑγκανίους, πολιορκῶν δὲ καὶ Βακτρίους, ἐνόμιζεν, εἰ τοὺς Μήδους ἀσθενεῖς ποιήσεις, πάντων γε τῶν πέριξ ὁραδίως ἄρξειν· ἰσχυρότατον γὰρ τῶν ἐγγύς φύλων τοῦτο ἐδόκει εἶναι. 3. Οὕτω δὴ διαπέμπει πρὸς τε τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν πάντας καὶ πρὸς Κροῖσον τὸν Ἀνδῶν βασιλέα καὶ πρὸς τὸν Καππαδοκῶν καὶ πρὸς Φρύγας ἀμφοτέρους καὶ πρὸς Παφλαγόνας καὶ Ἰνδοὺς καὶ πρὸς Κᾶρας καὶ Κίλικας, τὰ μὲν διαβάλλων τοὺς Μήδους καὶ Πέρσας, λέγων ὡς μεγάλα τε εἶη ταῦτα ἔθνη καὶ ἰσχυρὰ καὶ συνεστηκότα εἰς τὸ αὐτό, καὶ ἐπιγαμίας ἀλλήλοις πεπονημένοι εἶεν, καὶ κινδυνεύσοιεν, εἰ μὴ τις αὐτοὺς φθάσας ἀσθενώσοι, ἐπὶ ἑν ἑκάστον τῶν ἐθνῶν ἰόντες καταστρέψασθαι. οἱ μὲν δὴ καὶ τοῖς λόγοις τούτοις πειθόμενοι συμμαχίαν αὐτῷ ἐποιοῦντο, οἱ δὲ καὶ δώροις καὶ χρήμασιν ἀναπειθόμενοι· πολλὰ γὰρ καὶ τοιαῦτα ἦν αὐτῷ. 4. Κυαξάρης δὲ ὁ τοῦ Ἀστυάγου παῖς ἐπεὶ ἦσθάνετο τὴν τ' ἐπιβουλήν καὶ τὴν παρασκευὴν τῶν συνισταμένων ἐφ' ἑαυτόν, αὐτός τε εὐθέως ὅσα ἐδύνατο ἀντιπαρεσκευάζετο, καὶ εἰς Πέρσας ἔπεμπε πρὸς τε τὸ κοινὸν καὶ πρὸς Καμβύσην, τὸν τὴν ἀδελφὴν ἔχοντα καὶ βασιλεύοντα ἐν Πέρσαις. ἔπεμπε δὲ καὶ πρὸς Κῦρον, δεόμενος αὐτοῦ πειρᾶσθαι ἄρχοντα ἐλθεῖν τῶν ἀνδρῶν, εἰ τινες πέμποι στρατιώτας τὸ Περσῶν κοινόν. ἤδη γὰρ καὶ ὁ Κῦρος διατετελεκῶς τὰ ἐν τοῖς ἐφήβοις δέκα ἔτη ἐν τοῖς τελείοις ἀνδράσιμ ἦν. 5. Οὕτω δὴ δεξαμένου τοῦ Κύρου οἱ βουλευόντες γεραιτεροὶ αἰροῦνται αὐτὸν ἄρχοντα τῆς εἰς Μήδους στρατείας. ἔδοσαν δὲ αὐτῷ καὶ προσελέσθαι διακοσίους τῶν ὁμοτίμων· τῶν δ' αὖ διακοσίων ἑκάστω τέτταρας ἔδωκαν προσελέσθαι,

καὶ τούτους ἐκ τῶν ὁμοτίμων· γίνονται δὴ οὗτοι χίλιοι. τῶν δ' αὖ χιλίων τούτων ἐκάστῳ ἔταξαν ἐκ τοῦ δήμου τῶν Περσῶν δέκα μὲν πελταστὰς προσελέσθαι, δέκα δὲ σφενδονήτας, δέκα δὲ τοξότας· καὶ οὕτως ἐγένοντο μύριοι μὲν τοξόται, μύριοι δὲ πελτασταί, μύριοι δὲ σφενδονῆται· χωρὶς δὲ τούτων οἱ χίλιοι ὑπήρχον. τοσαύτη μὲν δὴ στρατιὰ τῷ Κύρῳ ἐδόθη. 6. Ἐπεὶ δὲ ἤρέθη τάχιστα, ἤρχετο πρῶτον ἀπὸ τῶν θεῶν. καλλιερησάμενος δὲ τότε προσηρεῖτο τοὺς διακοσίους. ἐπεὶ δὲ προσεείλοντο καὶ οὗτοι δὴ τοὺς τέτταρας ἕκαστοι, συνέλεξεν αὐτοὺς καὶ εἶπε τότε πρῶτον ἐν αὐτοῖς τάδε·

7. Ἄνδρες φίλοι, ἐγὼ προσειλόμην μὲν ὑμᾶς, οὐ νῦν πρῶτον δοκιμάσας, ἀλλ' ἐκ παίδων ὄρων ὑμᾶς, ἃ μὲν καλὰ ἢ πόλις νομίζει, προθύμως ταῦτα ἐκπονοῦντας, ἃ δὲ αἰσχροῦ ἡγεῖται, παντελῶς τούτων ἀπεχομένους. ὧν δ' ἕνεκα αὐτός τε οὐκ ἄκων εἰς τόδε τὸ τέλος κατέστην καὶ ὑμᾶς παρεκάλεσα, δηλῶσαι ὑμῖν βούλομαι. 8. Ἐγὼ γὰρ κατενόησα, ὅτι οἱ πρόγονοι χεῖρους μὲν ἡμῶν οὐδὲν ἐγένοντο· ἀσχοῦντες γοῦν κάκῃνοι διετέλεσαν ἅπερ ἔργα ἀρετῆς νομίζεται· ὅτι μέντοι προσεκήσαντο τοιοῦτοι ὄντες ἢ τῷ τῶν Περσῶν κοινῷ ἀγαθόν ἢ αὐτοῖς, τοῦτ' οὐκέτι δύναμαι ἰδεῖν. 9. Καίτοι ἐγὼ οἶμαι οὐδεμίαν ἀρετὴν ἀσκεῖσθαι ὑπ' ἀνθρώπων, ὡς μηδὲν πλεῖον ἔχωσιν οἱ ἐσθλοὶ γενόμενοι τῶν πονηρῶν· ἀλλ' οἱ τε τῶν παρὰ τὰ ἡδονῶν ἀπεχόμενοι οὐχ, ἵνα μηδέποτε εὐφρανθῶσι, τοῦτο πράττουσιν, ἀλλ' ὡς διὰ ταύτην τὴν ἐγκράτειαν πολλαπλάσια εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον εὐφρανόμενοι οὕτω παρασκευάζονται· οἱ τε λέγειν προθυμούμενοι δεινοὶ γενέσθαι οὐχ, ἵνα εὖ λέγοντες μηδέποτε παύσωνται, τοῦτο μελετῶσιν, ἀλλ' ἐλπίζοντες τῷ λέγειν εὖ

πειθόντες ἀνθρώπους πολλά καὶ μεγάλα ἀγαθὰ δια-
 πράξασθαι· οἱ τε αὖ τὰ πολεμικά ἀσκούντες οὐχ, ὡς
 μαχόμενοι μηδέποτε παύσονται, τοῦτ' ἐκπονοῦσιν, ἀλλὰ
 νομίζοντες καὶ οὗτοι τὰ πολεμικά ἀγαθοὶ γενόμενοι πο-
 λὺν μὲν ὄλβον, πολλὴν δὲ εὐδαιμονίαν, μεγάλας δὲ
 τιμὰς καὶ ἑαυτοῖς καὶ τῇ πόλει περιάψεν. 10. Εἰ δέ τινες
 ταῦτα ἐκπονήσαντες, πρὶν τινα καρπὸν ἀπ' αὐτῶν κομι-
 σασθαι, περιεῖδον αὐτοὺς γήρᾳ ἀδυνάτους γενομένους,
 ὅμοιον ἔμοιγε δοκοῦσι πεπονθέναι, οἷον εἴ τις γεωργὸς
 ἀγαθὸς προθυμηθεὶς γενέσθαι καὶ εὖ σπειρῶν καὶ εὖ
 φυτεύων, ὁπότε καρποῦσθαι ταῦτα δέοι, ἐβῆ τὸν καρ-
 πὸν ἀσυγκόμιστον εἰς τὴν γῆν πάλιν καταρῶρει· καὶ εἴ-
 τις γε ἀσκητὴς πολλὰ πονήσας καὶ ἀξιόνομος γενόμενος
 ἀναγώνιστος διατελέσειεν, οὐδ' ἂν οὗτός μοι δοκεῖ δι-
 καίως ἀναίτιος εἶναι ἀφροσύνης. 11. Ἀλλ' ἡμεῖς, ὦ ἄνδρες,
 μὴ πάθωμεν ταῦτα, ἀλλ' ἐπεὶ περ σίνισμεν ἡμῖν αὐτοῖς
 ἀπὸ παιδῶν ἀρξάμενοι ἀσκηταὶ ὄντες τῶν καλῶν ἀγα-
 θῶν ἔργων, ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, οὓς ἐγὼ σαφῶς
 ἐπίσταμαι αὐτὸς ἰδῶν ἰδιώτας ὄντας ὡς πρὸς ἡμᾶς ἀγω-
 νίζεσθαι. οὐ γάρ τί πω οὗτοι ἱκανοὶ εἰσιν ἀγωνισταί, οἱ
 ἂν τοξεύωσι καὶ ἀκοντίζωσι καὶ ἵππεύωσιν ἐπιστημόνως,
 ἣν δέ που πονῆσαι δέη, τούτῳ λείπωνται, ἀλλ' οὗτοι ἰδιῶται
 εἰσι κατὰ τοὺς πόρους· οὐδέ γε οἵτινες, ἀγροπνήσαι δέον,
 ἥτιπῶνται τούτου, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἰδιῶται κατὰ τὸν ὑπ-
 νον· οὐδέ γε οἱ ταῦτα μὲν ἱκανοί, ἀπαιδευτοὶ δὲ ὡς
 χρῆ καὶ συμμάχοις καὶ πολεμίους χρῆσθαι, ἀλλὰ καὶ
 οὗτοι δῆλον ὡς τῶν μεγίστων παιδευμάτων ἀπείρως
 ἔχουσιν. 12. Ὑμεῖς δὲ νυκτὶ μὲν δήπου ὅσαπερ οἱ ἄλλοι
 ἡμέρᾳ δύνασθ' ἂν χρῆσθαι, πόρους δὲ τοῦ ζῆν ἠδέως
 ἠγεμόνας νομίζετε, λιμῶ δὲ ὅσαπερ ὄψω διαχρησθε,

ὕδροποσίαν δὲ ῥᾶνον τῶν λεόντων φέρετε, κάλλιστον δὲ πάντων καὶ πολεμικώτατον κτῆμα εἰς τὰς ψυχὰς συγκεκόμισθε· ἐπαινούμενοι γὰρ μάλλοι ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασι χαίρετε. τοὺς δ' ἐπαινῶν ἐραστὰς ἀνάγκη κτᾶσθαι τὰ αἷτια καὶ διὰ τοῦτο πάντα μὲν πόνον, πάντα δὲ κίνδυνον ἠδέως ὑποδύεσθαι. 13. Εἰ δὲ ταῦτα ἐγὼ λέγω περὶ ὑμῶν ἄλλη γιγνώσκων, ἐμαντὸν ἑξαπατῶ· ὅτι γὰρ μὴ τοιοῦτον ἀποβήσεται παρ' ὑμῶν, εἰς ἐμὲ τὸ ἐλλεῖπον ἦξει. ἀλλὰ πιστεύω τοι τῇ πείρᾳ καὶ τῇ ὑμῶν εἰς ἐμὲ εὐνοίᾳ καὶ τῇ τῶν πολεμίων ἀνοίᾳ, μὴ ψεύσειν με τάστας τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας. ἀλλὰ θαρρόοῦντες ὁρμώμεθα, ἐπειδὴ καὶ ἐκποδῶν ἡμῖν γεγένηται τὸ δόξαι τῶν ἄλλοτριῶν ἀδίκως ἐφίεσθαι. νῦν γὰρ ἔρχονται μὲν οἱ πολέμιοι ἄρχοντες ἀδίκων χειρῶν, καλοῦσι δὲ ἡμᾶς ἐπικούρους οἱ φίλοι· τί οὖν ἐστὶν ἢ τοῦ ἀλέξασθαι δικαιοτέρον ἢ τοῦ τοῖς φίλοις ἀρήγειν κάλλιον; 14. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐκεῖνο οἶομαι ὑμᾶς θαρρόειν, τὸ μὴ παρημεληκότα μετὰ τῶν θεῶν τὴν ἔξοδον ποιῆσθαι· πολλὰ γὰρ μοι συνόντιες ἐπίστασθε οὐ μόνον τὰ μεγάλα, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ πειρώμενον ἀεὶ ἀπὸ θεῶν ὁρμαῖσθαι. τέλος εἶπε, Τί δεῖ ἔτι λέγειν; ἀλλ' ὑμεῖς μὲν τοὺς ἄνδρας ἐλόμενοι καὶ ἀναλαβόντες καὶ τὰλλα παρασκευασάμενοι ἴτε εἰς Μήδους· ἐγὼ δ' ἐπανελθὼν πρὸς τὸν πατέρα πρόειμι δῆ, ὅπως τὰ τῶν πολεμίων ὡς τάχιστα μαθῶν, οἷά ἐστι, παρασκευάζωμαι ὅτι ἂν δέωμαι, ὅπως ὡς κάλλιστα σὺν θεῷ ἀγωνιζόμεθα. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπραττον.

C A P U T VI.

1. Κύρος δὲ ἐλθὼν οἴκαδε καὶ προσευξάμενος Ἐστία πατρώα καὶ Διὶ πατρώῳ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ὠρμάτο ἐπὶ τὴν στρατείαν, συμπροῦπεμπε δὲ αὐτὸν καὶ ὁ πατήρ. ἐπειδὴ δὲ ἔξω τῆς οἰκίας ἐγένοντο, λέγονται ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ αὐτῶ αἰσιοὶ γενέσθαι. τούτων δὲ φανέντων οὐδὲν ἄλλο ἔτι οἰωνίζομενοι ἐπορεύοντο, ὡς οὐδένα λήσοντα τὰ τοῦ μεγίστου θεοῦ σημεῖα.

2. Προϊόντι δὲ τῷ Κύρῳ ὁ πατήρ ἤρχετο λόγου τοιοῦδε· Ὡ παῖ, ὅτι μὲν οἱ θεοὶ σε ἰλεῶ τε καὶ εὖμενεῖς πέμπουσι, καὶ ἐν ἱεροῖς δῆλον καὶ ἐν οὐρανίοις σημείοις· γινώσκεις δὲ καὶ αὐτός. ἐγὼ γάρ σε ταῦτα ἐπίτηδες ἐδίδαξάμην, ὅπως μὴ δι' ἄλλων ἐρμηνέων τὰς τῶν θεῶν συμβουλίας συνείης, ἀλλὰ αὐτός καὶ ὄρων τὰ ὄρατὰ καὶ ἀκούων τὰ ἀκουστὰ γινώσκεις, καὶ μὴ ἐπὶ μάντεσιν εἴης, εἰ βούλοιντό σε ἑξαπατᾶν ἕτερα λέγοντες παρὰ τὰ παρὰ τῶν θεῶν σημαίνόμενα, μηδ' αὖ, εἴ ποτε ἄρα ἄνευ μάντεως γένοιο, ἀποροῖς θείοις σημείοις ὅ,τι χρῶό γε, ἀλλὰ γινώσκων διὰ τῆς μαντικῆς τὰ παρὰ τῶν θεῶν συμβουλευόμενα, τούτοις πείθοιο. 3. Καὶ μὲν δὴ, ὦ πάτερ, ἔφη ὁ Κύρος, ὡς ἂν ἰλεῶ οἱ θεοὶ ὄντες ἡμῖν συμβουλεύειν θέλωσιν, ὅσον δύναμαι, κατὰ τὸν σὸν λόγον διατελῶ ἐπιμελούμενος. μέμνημαι γάρ, ἔφη, ἀκούσας ποτέ σου, ὅτι εἰκότως ἂν καὶ παρὰ θεῶν πρακτικώτερος εἴη, ὡς περ καὶ παρὰ ἀνθρώπων, ὅστις μὴ, ὅποτε ἐν ἀπόροις εἴη, τότε κολακεύει, ἀλλ' ὅτε ἄριστα πράττει, τότε μάλιστα τῶν θεῶν μεμνήτο· καὶ τῶν φίλων δ' ἔφησθα χρῆναι ὡσαύτως οὕτως ἐπιμελεῖσθαι. 4. Οὐκοῦν νῦν, ἔφη, ὦ παῖ, διὰ γε ἐκείνας τὰς ἐπιμελείας ἡδίων μὲν

ἔρχη πρὸς τοὺς θεοὺς δεησόμενος, ἐλπίζεις δὲ μᾶλλον τεύξεσθαι ὢν ἂν δέῃ, ὅτι συνειδέναι σαντῶ δοκεῖς οὐ- πώποτ' ἀμελήσας αὐτῶν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ὦ πάτερ, ὡς πρὸς φίλους ὄντας μοι τοὺς θεοὺς οὕτω διάκειμαι.

5. Τί γάρ, ἔφη, ὦ παῖ, μέμνησαι ἐκεῖνα, ἃ ποτε ἐδόκει ἡμῖν, ὡς ἄπερ δεδώκασιν οἱ θεοὶ μαθόντας ἀν- θρώπους βέλτιον πράττειν ἢ ἀνεπιστήμονας αὐτῶν ὄν- τας, καὶ ἐργαζομένους μᾶλλον ἀνύτειν ἢ ἀργοῦντας, καὶ ἐπιμελομένους ἀσφαλέστερον [ἂν] διάγειν ἢ ἀφυλακτοῦν- τας τούτων, παρέχοντας οὖν τοιοῦτους ἑαυτοὺς οἴους δεῖ, οὕτως ἡμῖν ἐδόκει δεῖν καὶ αἰτεῖσθαι τὰ γαθὰ παρὰ τῶν θεῶν; 6. Ναὶ μὰ Δία, ἔφη ὁ Κῦρος, μέμνημαι μέντοι τοιαῦτα ἀκούσας σου· καὶ γὰρ ἀνάγκη ἦν με πείθεσθαι τῷ λόγῳ· καὶ γὰρ οἶδά σε λέγοντα αἰεὶ, ὡς οὐδὲ θέμις εἶη αἰτεῖσθαι παρὰ τῶν θεῶν οὔτε ἱπ- πεύειν μὴ μαθόντας ἱππομαχοῦντας νικᾶν, οὔτε μὴ ἐπι- σταμένους τοξεύειν τοξεύοντας κρατεῖν τῶν ἐπισταμέ- νων, οὔτε μὴ ἐπισταμένους κυβερνᾶν σώζειν εὐχεσθαι ναῦς κυβερνῶντας, οὐδὲ μὴ σπείροντάς γε σῖτον εὐχε- σθαι καλὸν αὐτοῖς φύεσθαι, οὐδὲ μὴ φυλαττομένους γε ἐν πολέμῳ σωτηρίαν αἰτεῖσθαι· παρὰ γὰρ τοὺς τῶν θεῶν θεσμούς πάντα τὰ τοιαῦτα εἶναι· τοὺς δὲ ἀθέ- μιστα εὐχομένους ὁμοίως ἔφησθα εἰκὸς εἶναι παρὰ θεῶν ἀτυχεῖν, ὡςπερ καὶ παρὰ ἀνθρώπων ἀπρακτεῖν τοὺς πα- ράνομα δεομένους.

7. Ἐκείνων δέ, ὦ παῖ, ἐπελάθου, ἃ ποτε ἐγὼ καὶ σὺ ἐλογιζόμεθα, ὡς ἱκανὸν εἶη καὶ καλὸν ἀνδρὶ ἔργον, εἰ τις δύναιτο ἐπιμεληθῆναι, ὅπως ἂν αὐτός τε καλὸς κἀ- γαθὸς δοκίμως γένοιτο καὶ τὰ ἐπιτήδεια αὐτός τε καὶ οἱ οἰκέται ἱκανῶς ἔχοιεν. τὸ δὲ τούτου μεγάλου ἔργου

ὄντος οὕτως ἐπίστασθαι ἀνθρώπων ἄλλων προστατεύειν, ὅπως ἔξουσι πάντα τὰ ἐπιτήδεια ἔκπλεω καὶ ὅπως ἔσονται πάντες, οἴους δεῖ, τοῦτο θαυμαστὸν δήπου ἐφαίνετο ἡμῖν εἶναι. 8. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, ὦ πάτερ, μέμνημαι καὶ τοῦτό σου λέγοντος· συνεδόκει οὖν καὶ ἐμοὶ ὑπερμέγεθες εἶναι ἔργον τὸ καλῶς ἄρχειν· καὶ νῦν γ', ἔφη, ταῦτά μοι δοκεῖ ταῦτα, ὅταν πρὸς αὐτὸ τὸ ἄρχειν σκοπῶν λογίζωμαι· ὅταν μέντοι γε πρὸς ἄλλους ἀνθρώπους ἰδῶν κατανοήσω, οἴοι ὄντες διαγίγνονται ἄρχοντες καὶ οἴοι ὄντες ἀνταγωνισταὶ ἡμῖν ἔσονται, πάνν μοι δοκεῖ αἰσχρὸν εἶναι τὸ τοιούτους αὐτοὺς ὄντας ὑποπιτῆξαι καὶ μὴ θέλειν ἰέναι αὐτοῖς ἀνταγωνιουμένους· οὓς, ἔφη, ἐγὼ αἰσθάνομαι, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἡμετέρων φίλων τούτων, ἡγουμένους δεῖν τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχομένων διαφέρειν τῷ καὶ πολυτελέστερον δειπνεῖν καὶ πλεόν ἔχει ἔνδον χρυσίον καὶ πλείονα χρόνον καθεύδειν καὶ πάντα ἀπονώτερον τῶν ἀρχομένων διάγειν. ἐγὼ δὲ οἶμαι, ἔφη, τὸν ἄρχοντα οὐ τῷ ῥάδιουργεῖν χρῆναι διαφέρειν τῶν ἀρχομένων, ἀλλὰ τῷ προνοεῖν καὶ φιλοπονεῖν προθυμούμενον. 9. Ἀλλά τοι, ἔφη, ὦ παῖ, ἕνιά ἐστιν, ἃ οὐ πρὸς ἀνθρώπους ἀγωνιστέον, ἀλλὰ πρὸς αὐτὰ τὰ πράγματα, ὧν οὐ ῥάδιον εὐπόρως περιγενέσθαι. αὐτίκα δήπου οἴσθαι ὅτι, εἰ μὴ ἔξει τὰ ἐπιτήδεια ἢ στρατιά, καταλύσεται σου εὐθύς ἢ ἀρχή. Οὐκοῦν ταῦτα μὲν, ἔφη, ὦ πάτερ, Κναξάρης φησὶ παρέξειν τοῖς ἐντεῦθεν ἰουσι πᾶσιν, ὅπόσοι ἂν ᾧσι. Τούτοις δὴ σύ, ὦ παῖ, πιστεῦν ἔρχη τοῖς παρὰ Κναξάρω χρημασιν; Ἐγωγε, ἔφη ὁ Κῦρος. Τί δέ, ἔφη, οἴσθαι ὅπόσα αὐτῷ ἐστι; Μὰ τὸν Δία, ἔφη ὁ Κῦρος, οὐ μὲν δή. Ὅμως δὲ τούτοις πιστεύεις τοῖς ἀδήλοισ; ὅτι δὲ πολλῶν μὲν δεήσει, πολλὰ

δὲ καὶ ἄλλα νῦν ἀνάγκη δαπανᾶν, ἐκεῖνο οὐ γινώσκεις; Γινώσκω, ἔφη ὁ Κῦρος. Ἦν οὖν, ἔφη, ἐπιλίπη αὐτὸν ἢ δαπάνη ἢ καὶ ἐκὼν ψεύσεται, ὦ παῖ, πῶς ἄρ' ἔξει τὰ τῆς στρατιᾶς; Δῆλον ὅτι οὐ καλῶς. ἀτάρ, ἔφη, ὦ πάτερ, σὺ εἰ ἐνορᾷς τινα πόρον καὶ ἀπ' ἐμοῦ ἂν προσγενόμενον, ἕως ἔτι ἐν φιλίᾳ ἐσμέν, λέγε. 10. Ἐρωτᾷς, ἔφη, ὦ παῖ, ποῦ ἂν ἀπὸ σοῦ πόρος προσγένοιτο; ἀπὸ τίνος δὲ μᾶλλον εἰκὸς ἐστι πόρον προσγενέσθαι ἢ ἀπὸ τοῦ δύναμιν ἔχοντος; σὺ δὲ πεζὴν μὲν δύναμιν ἐνθ' ἐνδεδεῖ ἔχων ἔρχη, ἀνθ' ἧς οἶδ' ὅτι πολλαπλασίαν ἄλλην οὐκ ἂν δεξαίω, ἵππικὸν δὲ σοι ὅπερ κράτιστον, τὸ Μήδων, σύμμαχον ἔσται. ποῖον οὖν ἔθνος τῶν πέριξ οὐ δοκεῖ σοι καὶ χαριζέσθαι βουλόμενον ὑμῖν ὑπηρετήσῃν, καὶ φοβούμενον μή τι πάθῃ; ἂν χρή σε κοινῇ σὺν Κυαξάρῃ σκοπεῖσθαι, μήποτε ἐπιλίπη τι ὑμᾶς ὧν δεῖ ὑπάρχειν, καὶ ἔθους δὲ ἕνεκα μηχανᾶσθαι προσόδου πόρον. τότε δὲ πάντων μάλιστα μοι μέμνησο μηδέποτε ἀναμένειν τὸ πορίζεσθαι τὰ ἐπιτήδεια, ἔστ' ἂν ἢ χρεῖα σε ἀναγκάσῃ. ἀλλ' ὅταν μάλιστα εὐπορήσῃς, τότε, πρὸ τῆς ἀπορίας, μηχανῶ. καὶ γὰρ τεύξῃ μᾶλλον, παρ' ὧν ἂν δέῃ, μὴ ἄπορος δοκῶν εἶναι, καὶ ἔτι ἀναίτιος ἔσῃ παρὰ τοῖς σαντοῦ στρατιώταις. ἐκ τούτου δὲ μᾶλλον καὶ ὑπ' ἄλλων αἰδοῦς τεύξῃ, καὶ ἦν τινας βούλη ἢ εὖ ποιῆσαι τῇ δυνάμει ἢ κακῶς, μᾶλλον, ἕως ἂν ἔχωσι τὰ δέοντα οἱ στρατιῶται, ὑπηρετήσουσί σοι, καὶ πιστικωτέρους, σάφ' ἴσθι, λόγους δυνήσῃ τότε λέγειν, ὅτανπερ καὶ ἐνδείκνυσθαι μάλιστα δύνῃ καὶ εὖ ποιεῖν ἰκανὸς ὧν καὶ κακῶς. 11. Ἀλλ', ἔφη, ὦ πάτερ, ἄλλως τέ μοι καλῶς δοκεῖς ταῦτα λέγειν πάντα, καὶ ὅτι ὧν μὲν νῦν λέγονται λήψεσθαι οἱ στρατιῶται, οὐδεὶς αὐτῶν ἐμοὶ τούτων χάριν εἴσεται. ἴσασι γὰρ, ἔφ'

οἷς αὐτοὺς Κναξάρης ἄγεται συμμάχους· ὅ,τι δ' ἂν πρὸς τοῖς εἰρημένοις λαμβάνη τις, ταῦτα καὶ τιμὴν νομιούσι καὶ χάριν τούτων πλείστην εἰκὸς εἰδέναι τῷ διδόντι. Τὸ δ' ἔχοντα δύναμιν, ἧ ἔστι μὲν φίλους εὖ ποιοῦντα ἀντωφελεῖσθαι, ἔστι δὲ ἐχθροὺς ἔχοντα πειρᾶσθαι τίσασθαι, ἔπειτα ἀμελεῖν τοῦ πορίζεσθαι, οἷε τι, ἔφη, ἧττόν τι τοῦτο εἶναι αἰσχροὺν ἢ εἰ τις ἔχων μὲν ἄγρους, ἔχων δὲ ἐργάτας οἷς ἂν ἐργάζοιτο, ἔπειτα ἐάη τὴν γῆν ἀργοῦσαν ἀνωφέλητον εἶναι; Ὡς γ' ἐμοῦ, ἔφη, μηδέποτε ἀμελήσοντος τοῦ τὰ ἐπιτήδεια τοῖς στρατιώταις συμμηχανᾶσθαι μήτ' ἐν φιλίᾳ μήτ' ἐν πολεμίᾳ, οὕτως ἔχε τὴν γνώμην.

12. Τί γάρ, ἔφη, ὦ παῖ, τῶν ἄλλων, ὧν ἐδόκει ποθ' ἡμῖν ἀναγκαῖον εἶναι μὴ παραμελεῖν, ἢ μέμνησαι; Οὐ γάρ, ἔφη, μέμνημαι, ὅτε ἐγὼ μὲν πρὸς σέ ἤλθον ἐπ' ἀργύριον, ὅπως ἀποδοίην τῷ φάσκοντι στρατηγεῖν με πεπαιδευκένας, σὺ δὲ ἅμα διδούς μοι ἐπηρώτας ὡδέ πως, Ἄρα γε, εἶπες, ὦ παῖ, ἐν τοῖς στρατηγικοῖς καὶ οἰκονομίᾳ τί σοι ἐπεμνήσθη ὁ ἀνῆρ, ὃ τὸν μισθὸν φέρεις; οὐδὲν μέντοι ἧττον οἱ στρατιῶται τῶν ἐπιτηδείων δέονται ἢ οἱ ἐν οἴκῳ οἰκέται. ἐπεὶ δ' ἐγὼ σοι λέγων τᾶληθῆ ἔειπον, ὅτι οὐδ' ὅτιοῦν περὶ τούτου ἐπεμνήσθη, ἐπήρου με πάλιν εἰ τί μοι ὑγιείας πέρι ἢ θώμης ἔλεξεν, ὡς δεῆσον καὶ τούτων [ὡσπερ καὶ] ὑπὲρ τῆς στρατιᾶς τὸν στρατηγὸν ἐπιμελεῖσθαι. 13. Ὡς δὲ καὶ ταῦτα ἀπέφησα, ἐπήρου με αὖ πάλιν, εἰ τινὰς τέχνας ἐδίδαξέ με, ὡς ἂν ἕκαστα τῶν πολεμικῶν ἔργων κράτιστοι ἂν οἱ σύμμαχοι γίγνοιτο. ἀποφήσαντος δέ μου καὶ τοῦτο ἀνέκρινας αὖ σὺ καὶ τόδε, εἰ τί μ' ἐπαίδευσεν ὡς ἂν δυναίμην στρατιᾷ προθυμίαν ἐμβάλειν, λέγων, ὅτι τὸ πᾶν

διαφέρει ἐν παντὶ ἔργῳ προθυμία ἀθυμίας. ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο ἀνένευον, ἤλεγχεσ' αὐτὸ σύ, εἴ τινα λόγον ποιήσαιο διδάσκων περὶ τοῦ πείθεσθαι τὴν στρατιάν, ὡς ἂν τις μάλιστα μηχανῶτο. 14. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο παντάπασιν ἀρρήτον φαίνεται, τέλος δὴ με ἐπήρουν, ὅτι ποτὲ διδάσκων στρατηγίαν φαίη με διδάσκειν. καὶ γὰρ δὴ ἐνταῦθα ἀποκρίνομαι, ὅτι τὰ τακτικά. καὶ σὺ γελάσας διήλθές μοι παρατιθεὶς ἕκαστον, ὅτι οὐδὲν ὄφελος εἴη στρατιᾷ τακτικῶν ἄνευ τῶν ἐπιτηδείων· τί δ' ἄνευ τοῦ ὑγιαίνειν, τί δ' ἄνευ τοῦ ἐπίστασθαι τὰς εὐρημένας εἰς πόλεμον τέχνας, τί δ' ἄνευ τοῦ πείθεσθαι; ὡς δέ μοι καταφανὲς ἐποίησας, ὅτι μικρόν τι μέρος εἴη στρατηγίας τὰ τακτικά, ἐπερομένου μου, εἴ τι τούτων σύ με διδάξαι ἰκανὸς εἴης, ἄπιόντα με ἐκέλευσας τοῖς στρατηγικοῖς νομιζομένοις ἀνδράσι διαλέγεσθαι καὶ πνθίσθαι, πῆ ἕκαστα τούτων γίνεται. 15. Ἐκ τούτου δὴ ἐγὼ συνῆν τούτοις, οὓς μάλιστα φρονίμους περὶ τούτων ἤκουον εἶναι. καὶ περὶ μὲν τροφῆς ἐπέισθην ἰκανὸν εἶναι ὑπάρχον, ὅτι Κυμαξάου ἐμελλε παρέξεν ἡμῖν· περὶ δὲ ὑγισίας, ἀκούων καὶ ὁρῶν ὅτι καὶ πόλεις αἰ χρῆζουσαι ὑγιαίνειν ἰατροὺς αἰροῦνται καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν στρατιωτῶν ἕνεκεν ἰατροὺς ἐξάγουσιν, οὕτω καὶ ἐγὼ, ἐπεὶ ἐν τῇ τέλει τούτῳ ἐγενόμην, εὐθὺς τούτου ἐπεμελήθην, καὶ οἶμαι, ἔφη, ὦ πάτερ, πάνυ ἰκανοὺς τὴν ἰατρικὴν τέχνην ἔχειν μετ' ἑμαυτοῦ ἀνδρας. 16. Πρὸς ταῦτα δὴ ὁ πατήρ ἔφη, Ἄλλ', ὦ παῖ, ἔφη, οὗτοι μὲν οὓς λέγεις, ὡς περ ἱματίων ῥαγέντων εἰσὶ τινες ἠπηταί, οὕτω καὶ οἱ ἰατροί, ὅταν τινὲς νοσήσωσι, τότε ἰῶνται τούτους· σοὶ δὲ τούτου μεγαλοπρεπεστέρα ἔσται ἡ τῆς ὑγισίας ἐπιμέλεια· τὸ γὰρ ἀρχὴν μὴ κάμνειν τὸ στρατεύμα, τούτου σοι δεῖ μέλειν. Καὶ τίνα δὴ ἐγώ,

ἔφη, ὦ πάτερ, ὁδὸν ἰὼν τοῦτο πράττειν ἱκανὸς ἔσομαι; Ἦν μὲν δήπου χρόνον τινὰ μέλλης ἐν τῷ αὐτῷ μένειν, ὑγιεινοῦ πρῶτον δεῖ στρατοπέδου μὴ ἀμελήσαι· τούτου δὲ οὐκ ἂν ἀμάρτοις, ἔάνπερ μέλη σοι. καὶ γὰρ λέγοντες οὐδὲν παύονται οἱ ἄνθρωποι περὶ τε τῶν νοσηρῶν χωρίων καὶ περὶ τῶν ὑγιεινῶν· μάρτυρες δὲ σαφεῖς ἐκατέρους αὐτῶν παρίστανται, τὰ τε σώματα καὶ τὰ χρώματα. ἔπειτα δὲ οὐ τὰ χωρία μόνον ἀρκεῖ σκέψασθαι, ἀλλὰ μνήσθητι, σὺ πῶς πειρᾷ σαυτοῦ ἐπιμελεῖσθαι ὅπως ὑγιαίνης. 17. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, Πρῶτον μὲν, νῆ Δία, πειρῶμαι μηδέποτε ὑπερεμπίπλασθαι· δύσφορον γάρ. ἔπειτα δὲ ἐκπονῶ τὰ εἰσιόντα· οὕτω γὰρ μοι δοκεῖ ἢ τε ὑγίεια μᾶλλον παραμένειν καὶ ἰσχὺς προσγενέσθαι. Οὕτω τοίνυν, ἔφη, ὦ παῖ, καὶ τῶν ἄλλων δεῖ ἐπιμελεῖσθαι. Ἡ καὶ σχολή, ἔφη, ἔσται, ὦ πάτερ, σωμασκεῖν τοῖς στρατιώταις; Οὐ μὰ Δί', ἔφη ὁ πατήρ, οὐ μόνον γε, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη. δεῖ γὰρ δήπου στρατιάν, εἰ μέλλει πράξειν τὰ δέοντα, μηδέποτε παύεσθαι ἢ τοῖς πολεμίοις κακὰ πορσύνουσιν ἢ ἐαυτῇ ἀγαθὰ· ὡς χαλεπὸν μὲν καὶ ἓνα ἄνθρωπον ἀργὸν τρέφεσθαι, πολὺ δ' ἔτι, ὦ παῖ, χαλεπώτερον οἶκον ὅλον, πάντων δὲ χαλεπώτατον στρατιάν ἀργὸν τρέφειν. πλεῖστά τε γὰρ τὰ ἐσθίοντα ἐν στρατιᾷ καὶ ἀπ' ἐλαχίστων ὀρμώμενα καὶ οἷς ἂν λάβῃ δαψιλέστατα χρώμενα, ὥστε οὐδέποτε ἀργεῖν δεήσει στρατιάν. 18. Λέγεις σύ, ἔφη, ὦ πάτερ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι ὡσπερ οὐδὲ γεωργοῦ ἀργοῦ οὐδὲν ὄφελος, οὕτως οὐδὲ στρατηγοῦ ἀργοῦ οὐδὲν ὄφελος εἶναι. Τὸν δὲ γε ἐργάτην στρατηγὸν ἐγώ, ἔφη, ἀναδέχομαι, ἢν μὴ τις θεὸς βλάβῃ, ἅμα καὶ τὰ ἐπιτήδεια μάλιστα ἔχοντας τοὺς στρατιώτας ἀποδείξειν καὶ τὰ σώματα ἀριστεία ἔχοντας

παρασκευάσειν. Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη, τό γε μελετᾶσθαι ἕκαστα τῶν πολεμικῶν ἔργων, ἀγῶνας ἂν τινάς μοι δοκεῖ, ἔφη, ὧ πάτερ, προειπῶν ἕκάστοις καὶ ἄθλα προτιθεῖς μάλιστα ἂν ποιεῖν εὖ ἀσκειῖσθαι, ὥστε ἕκαστα, ὅποτε δέοιτο, ἔχειν ἂν παρεσκευασμένοις χρῆσθαι. Κάλλιστα λέγεις, ἔφη, ὧ παῖ· τοῦτο γὰρ ποιήσας, σάφ' ἴσθι, ὡς περ χορούς τὰς τάξεις ἀεὶ τὰ προσήκοντα μελετώσας θεάσῃ.

19. Ἀλλὰ μὴν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰς γε τὸ προθυμίαν ἐμβαλεῖν στρατιώταις οὐδέν μοι δοκεῖ ἰκανώτερον εἶναι ἢ τὸ δύνασθαι ἐλπίδας ἀγαθὰς ἐμποιεῖν ἀνθρώποις. Ἀλλ', ἔφη, ὧ παῖ, τοῦτό γε τοιοῦτόν ἐστιν, οἷόνπερ εἴ τις κῆρυξ ἐν θήρῃ ἀνακαλοῖτο ἀεὶ τῇ κλήσει, ἥπερ ὅταν τὸ θηρίον ὄρῃ. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον προθύμως εὖ οἶδ' ὅτι ἔχει ὑπακουούσας· ἦν δὲ πολλάκις ψεύδηται αὐτάς, τελευτῶσαι οὐδ' ὅποταν ἀληθῶς ὄρων καλῆ, πείθονται αὐτῷ. οὕτω καὶ τὸ περὶ τῶν ἐλπίδων ἔχει· ἦν πολλάκις προσδοκίας ἀγαθῶν ἐμβαλὼν ψεύδηται τις, τελευτῶν οὐδ' ὅποταν ἀληθεῖς ἐλπίδας λέγῃ ὁ τοιοῦτος, πείθειν δύναται. ἀλλὰ τοῦ μὲν αὐτὸν λέγειν, ἃ μὴ σαφῶς εἰδείῃ, φείδεσθαι δεῖ, ὧ παῖ, ἄλλοι δ' ἐνίοτε λέγοντες ταῦτα ἂν διαπραΐττειεν· τὴν δὲ αὐτοῦ παρακίλευσιν εἰς τοὺς μεγίστους κινδύνους δεῖ ὡς μάλιστα ἐν πίστει διασώζειν.

20. Ἀλλὰ ναὶ μὰ τὸν Δία, ἔφη ὁ Κῦρος, καλῶς μοι, ὧ πάτερ, δοκεῖς λέγειν, καὶ ἐμοὶ οὕτως ἡδίων. τό γε μὴν πειθομένους παρέχεσθαι τοὺς στρατιώτας οὐκ ἀπείρωσ μοι δοκῶ αὐτοῦ ἔχειν, ὧ πάτερ· σὺ γὰρ με εὐθύς τοῦτο ἐκ παιδίου ἐπαίδευσες σαντῷ πείθεσθαι ἀναγκάζων· ἔπειτα τοῖς διδασκάλοις παρέδωκας, καὶ ἐκεῖνοι αὐτὸ αὐτὸ τοῦτο ἔπραττον· ἐπεὶ δ' ἐν τοῖς ἐφήβοις ἤμεν,

ὁ ἄρχων τοῦ αὐτοῦ τούτου ἰσχυρῶς ἐπεμελεῖτο· καὶ ο νόμοι δέ μοι δοκοῦσιν οἱ πολλοὶ ταῦτα δύο μάλιστα διδάσκειν, ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι. καὶ τοίνυν κατανοῶν περὶ τούτων ἐν πᾶσιν ὄραν μοι δοκῶ τὸ προτρέπον πείθεσθαι μάλιστα ὃν τὸ τὸν μὲν πειθόμενον ἐπαινεῖν τε καὶ τιμᾶν, τὸν δὲ ἀπειθοῦντα ἀτιμάζειν τε καὶ κολάζειν.

21. Καὶ ἐπὶ μὲν γε τὸ ἀνάγκη ἐπεσθαι αὕτη, ὧ παῖ, ἢ ὁδός ἐστιν, ἐπὶ δὲ τὸ κρεῖττον τούτου πολὺ τὸ ἐκόντας πείθεσθαι ἄλλη ἐστὶ συντομωτέρα. ὃν γὰρ ἂν ἠγήσωνται περὶ τοῦ συμφέροντος ἑαυτοῖς φρονιμώτερον ἑαυτῶν εἶναι, τούτω οἱ ἄνθρωποι ὑπερηδέως πείθονται. γνοίης δ' ἂν, ὅτι τοῦθ' οὕτως ἔχει, ἐν ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ δὴ καὶ ἐν τοῖς κάμνουσιν, ὡς προθύμως τοὺς ἐπιτάξοντας ὅ,τι χρὴ ποιεῖν καλοῦσι· καὶ ἐν θαλάττῃ δέ, ὡς προθύμως τοῖς κυβερνήταις οἱ συμπλέοντες πείθονται· καὶ οὐς γ' ἂν νομίσωσί τινες βέλιον ἑαυτῶν ὁδοὺς εἰδέναι, ὡς ἰσχυρῶς τούτων οὐδ' ἀπολείπεσθαι ἐθέλουσιν· ὅταν δὲ οἴωνται πειθόμενοι κακόν τι λήψεσθαι, οὔτε ζημίαις πάνυ τι θέλουσιν εἶκειν οὔτε δώροις ἐπαίρεσθαι. οὐδὲ γὰρ δῶρα ἐπὶ τῷ ἑαυτοῦ κακῷ ἐκὼν οὐδεὶς λαμβάνει.

22. Λέγεις σύ, ἔφη, ὧ πάτερ, εἰς τὸ πειθομένους ἔχειν οὐδὲν εἶναι ἀνυσιμώτερον τοῦ φρονιμώτερον δοκεῖν εἶναι τῶν ἀρχομένων. Λέγω γὰρ οὖν, ἔφη. Καὶ πῶς δὴ τις ἂν, ὧ πάτερ, τοιαύτην δόξαν τάχιστα περὶ αὐτοῦ παρασχέσθαι ἂν δύναίτο; Οὐκ ἔστιν, ἔφη, ὧ παῖ, συντομωτέρα ὁδός, περὶ ᾧ ἂν βούλη δοκεῖν φρόνιμος εἶναι, ἢ τὸ γενέσθαι περὶ τούτων φρόνιμον. καθ' ἐν δὲ ἕκαστον σκοπῶν γνώσῃ, ὅτι ἀληθῆ λέγω. ἦν γὰρ βούλη μὴ ὢν ἀγαθὸς γεωργὸς δοκεῖν εἶναι ἀγαθὸς ἢ ἱππεὺς ἢ ἰατρὸς ἢ ἀγλήτης ἢ ἄλλ' ὅτιοῦν, ἐννόει, πόσα σε δέοι

ἂν μηχανᾶσθαι τοῦ δοκεῖν ἕνεκα. καὶ εἰ δὴ πείσαις ἐπαινεῖν τέ σε πολλούς, ὅπως δόξαν λάβῃς, καὶ κατασκευᾶς καλᾶς ἐφ' ἑκάστῳ αὐτῶν κτήσαιο, ἄρτι τε ἐξηπατηκῶς εἴης ἂν καὶ ὀλίγῳ ὕστερον, ὅπου ἂν πείρασαν δοίης, ἐξεληθεγμένος εἴης ἂν καὶ προσέτι καὶ ἀλαζῶν φαινοιο.

23. Φρόνιμος δὲ περὶ τοῦ συνοίσειν μέλλοντος πῶς ἂν τις τῷ ὄντι γένοιτο; Ἀἴλιον, ἔφη, ὦ παῖ, ὅτι, ὅσα μὲν ἔστι μαθόντα εἰδέναι, μαθὼν ἂν, ὡς περὶ τὰ τακτικά ἔμαθες· ὅσα δὲ ἀνθρώποις οὔτε μαθητὰ οὔτε προορατὰ ἀνθρωπίνῃ προνοίᾳ, διὰ μαντικῆς ἂν παρὰ θεῶν πυνθανόμενος φρονιμώτερος ἄλλων ἂν εἴης· ὅτι δὲ γνοίης βέλτιον ὄν πραχθῆναι, ἐπιμελούμενος ἂν τούτου ὡς ἂν πραχθείη. καὶ γὰρ το ἐπιμελεῖσθαι οὗ ἂν δέη, φρονιμωτέρου ἀνδρὸς ἢ τὸ ἀμελεῖν. 24. Ἀλλὰ μέντοι ἐπί γε τὸ φιλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀρχομένων, ὅπερ ἔμοιγε ἐν τοῖς μεγίστοις δοκεῖ εἶναι, δῆλον ὅτι ἢ αὐτὴ ὁδός, ἢ περ εἴ τις ὑπὸ τῶν φίλων στέργεσθαι ἐπιθυμοίη· εὐ γὰρ οἶμαι δεῖν ποιοῦντα φανερόν εἶναι. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἔφη, ὦ παῖ, χαλεπόν, τὸ ἀεὶ δύνασθαι εὐ ποιεῖν, οὓς ἂν τις θέλῃ· τὸ δὲ συνηδόμενόν τε φαίνεσθαι, ἢν τι ἀγαθὸν αὐτοῖς συμβαίη, καὶ συναχθόμενον, ἢν τι κακόν, καὶ συνεπικουρεῖν προθυμούμενον ταῖς ἀπορίαις αὐτῶν, καὶ προφοβούμενον μὴ τι σφαλῶσι, καὶ προνοεῖν πειρώμενον ὡς μὴ σφάλλωνται, ἐπὶ ταῦτά πως δεῖ μᾶλλον συμπαρομαρτεῖν. 25. Καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων δέ, ἢν μὲν ἐν θέρει ὦσι, τὸν ἀρχοντα δεῖ τοῦ ἡλίου πλεονεκτοῦντα φανερόν εἶναι, ἢν δὲ ἐν χειμῶνι, τοῦ ψύχους, ἢν δὲ διὰ μόχθων, τῶν πόνων· πάντα γὰρ ταῦτα εἰς τὸ φιλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀρχομένων συλλαμβάνει. Λέγεις σύ, ἔφη, ὦ πάτερ, ὡς καὶ καρτερώτερον δεῖ πρὸς πάντα τὸν ἀρχοντα τῶν

ἀροχομένων εἶναι. Λέγω γὰρ οὖν, ἔφη. Θάρσος μέντοι τοῦτο, ὦ παῖ· εὖ γὰρ ἴσθι, ὅτι τῶν ὁμοίων σωμάτων οἱ αὐτοὶ πόνοι οὐχ ὁμοίως ἀπτονται ἄρχοντός τε ἀνδρός καὶ ἰδιώτου, ἀλλ' ἐπικουφίζει τι ἢ τιμὴ τοὺς πόρους τῶν ἀρχοντι καὶ αὐτὸ τὸ εἰδέναι, ὅτι οὐ λανθάνει ὅτι ἂν ποιῇ.

26. Ὅποτε δέ, ὦ πάτερ, σοὶ ἤδη ἔχοιεν μὲν τὰ ἐπιτήδεια οἱ στρατιῶται, ὑγιαίνοιεν δέ, πονεῖν δὲ δύναιντο, τὰς δὲ πολεμικὰς τέχνας ἡσκηκότες εἶεν, φιλοτίμως δ' ἔχοιεν πρὸς τὸ ἀγαθοὶ φαίνεσθαι, τὸ δὲ πείθεσθαι αὐτοῖς ἡθιον εἴη τοῦ ἀπειθεῖν, οὐκ ἂν τηρικαῦτα σωφρονεῖν ἂν τίς σοι δοκοίη διαγωνίζεσθαι βουλόμενος πρὸς τοὺς πολεμίους ὡς τάχιστα; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, εἰ μέλλοι γε πλεῖον ἔξειν· εἰ δὲ μή, ἔγωγε ὅσω οἰοίμην καὶ αὐτὸς βελτίων εἶναι καὶ τοὺς ἐπομένους βελτίονας ἔχειν, τόσω ἂν μᾶλλον φυλαττοίμην, ὥσπερ καὶ τᾶλλα, ἃ ἂν οἰώμεθα πλείστον ἡμῖν ἀξία εἶναι, ταῦτα πειρώμεθα ὡς ἐν ἐχρωτάτῳ ποιεῖσθαι. 27. Πλεῖον δ' ἔχειν, ὦ πάτερ, πολεμίων πῶς ἂν τις δύναιτο μάλιστα; Οὐ μὰ Δί', ἔφη, οὐκέτι τοῦτο φαῦλον, ὦ παῖ, οὐδ' ἀπλοῦν ἔργον ἐρωτᾶς, ἀλλ' εὖ ἴσθι, ὅτι δεῖ τὸν μέλλοντα τοῦτο ποιῆσειν καὶ ἐπίβουλον εἶναι καὶ κρηψίνον καὶ δολερὸν καὶ ἀπατεῶνα καὶ κλέπτην καὶ ἄρπαγα καὶ ἐν παντὶ πλεονέκτην τῶν πολεμίων. καὶ ὁ Κῦρος ἐπιγελάσας εἶπεν, ὦ Ἡράκλεις, οἷον σὺ λέγεις, ὦ πάτερ, δεῖν ἄνδρα με γενέσθαι. Οἷος ἂν, ἔφη, ὦ παῖ, δικαιοτάτος τε καὶ νομιμώτατος ἀνὴρ εἴης. 28. Πῶς μὴν, ἔφη, παῖδας ὄντας ἡμᾶς καὶ ἐφήβους τὰναντία τούτων ἐδιδάσκετε; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, καὶ νῦν γε πρὸς τοὺς φίλους τε καὶ πολίτας· ὅπως δέ γε τοὺς πολεμίους δύναισθε κακῶς ποιεῖν,

οὐκ οἶσθα μανθάνοντας ὑμᾶς πολλὰς κακουργίας; Οὐ δῆτα, ἔφη, ἔγωγε, ὦ πάτερ. Τίνος μὴν ἔνεκα, ἔφη, ἐμανθάνετε τοξεύειν; τίνος δ' ἔνεκα ἀκοντίζειν; τίνος δ' ἔνεκα δολοῦν ὡς ἀγρίους καὶ πλέγμασι καὶ ὀρούμασι; τί δὲ ἐλάφους ποδάγραις καὶ ἄρπεδόταις; τί δὲ λέουσι καὶ ἄρκτοις καὶ παρδάλεσιν οὐκ εἰς τὸ ἴσον καθιστάμενοι ἐμάχεσθε, ἀλλὰ μετὰ πλεονεξίας τινὸς αἰεὶ ἐπειρᾶσθε ἀγωνίζεσθαι πρὸς αὐτά; ἢ οὐ πάντα γινώσκεις ταῦτα, ὅτι κακουργίαι τέ εἰσι καὶ ἀπάται καὶ δολώσεις καὶ πλεονεξίαι; 29. Ναὶ μὰ Δι', ἔφη, θηρίων γε· ἀνθρώπων δὲ εἰ καὶ δόξαίμι βούλεσθαι ἐξαπατῆσαι τινα, πολλὰς πληγὰς οἶδα λαμβάνων. Οὐδὲ γὰρ τοξεύειν, οἶμαι, ἔφη, οὐδ' ἀκοντίζειν ἀνθρώπον ἐπιτρέπομεν ὑμῖν, ἀλλ' ἐπὶ σκοπὸν βάλλειν ἐδιδάσκωμεν, ἵνα γε νῦν μὲν μὴ κακουργοῖητε τοὺς φίλους, εἰ δὲ ποτε πόλεμος γένοιτο, δύναισθε καὶ ἀνθρώπων στοχάζεσθαι. καὶ ἐξαπατᾶν καὶ πλεονεκτεῖν οὐκ ἐν ἀνθρώποις ἐπαιδεύομεν ὑμᾶς, ἀλλ' ἐν θηρίοις, ἵνα μὴδ' ἐν τούτοις τοὺς φίλους βλάπτειτε, εἰ δὲ ποτε πόλεμος γένοιτο, μὴδὲ τούτων ἀγύμναστοι εἴητε. 30. Οὐκοῦν, ἔφη, ὦ πάτερ, εἴπερ χρήσιμά ἐστιν ἀμφοτέρω' ἐπίστασθαι, εὖ τε ποιεῖν ἀνθρώπους καὶ κακῶς, καὶ διδάσκειν ἀμφοτέρω ταῦτα ἔδει ἐπ' ἀνθρώποις. 31. Ἀλλὰ λέγεται, ἔφη, ὦ παῖ, ἐπὶ τῶν ἡμετέρων προγόνων γενέσθαι ποτὲ ἀνὴρ διδάσκαλος τῶν παιδῶν, ὃς ἐδίδασκεν ἄρα τοὺς παῖδας τὴν δικαιοσύνην, ὡς περ σὺ κελεύεις, μὴ ψεύδεσθαι καὶ ψεύδεσθαι, καὶ μὴ ἐξαπατᾶν καὶ ἐξαπατᾶν, καὶ μὴ διαβάλλειν καὶ διαβάλλειν, καὶ μὴ πλεονεκτεῖν καὶ πλεονεκτεῖν. διώριζε δὲ τούτων ἅ τε πρὸς τοὺς φίλους ποιητέον καὶ ἅ πρὸς ἐχθρούς. καὶ ἔτι δε ταῦτα ἐδίδασκεν, ὡς καὶ τοὺς φίλους δίκαιον εἶη ἐξαπατᾶν

ἐπὶ γε ἀγαθῶ καὶ κλέπτειν τὰ τῶν φίλων ἐπὶ ἀγαθῶ.
 32. Καὶ τὰδε διδάσκοντα ἀνάγκη καὶ γυμνάζειν ἢ πρὸς ἀλλήλους τοὺς παῖδας ταῦτα ποιεῖν, ὡςπερ καὶ ἐν πάλῃ φασὶ τοὺς Ἑλληνας διδάσκειν ἑξαπαταῖν, καὶ γυμνάζειν δὲ τοὺς παῖδας πρὸς ἀλλήλους τοῦτο δύνασθαι ποιεῖν. γενόμενοι δὲ τινες οὕτως εὐφρεῖς καὶ πρὸς τὸ εὖ ἑξαπαταῖν καὶ πρὸς τὸ εὖ πλεονεκτεῖν, ἴσως δὲ καὶ πρὸς τὸ φιλοκερδεῖν οὐκ ἀφρεῖς ὄντες, οὐκ ἀπείχοντο οὐδ' ἀπὸ τῶν φίλων τὸ μὴ οὐχὶ πλεονεκτεῖν αὐτῶν πειρᾶσθαι. 33. Ἐγένετο οὖν ἐκ τούτων ῥήτρα, ἣ καὶ νῦν χρώμεθα ἔτι, ἀπλῶς διδάσκειν τοὺς παῖδας, ὡςπερ τοὺς οἰκέτας πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς διδάσκομεν, ἀληθεύειν καὶ μὴ ἑξαπαταῖν καὶ μὴ πλεονεκτεῖν, εἰ δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῖεν, κολάζειν, ὅπως σὺν τοιοῦτῳ ἔθει ἐθισθέντες προαότεροι πολῖται γένοιτο. 34. Ἐπεὶ δὲ ἔχοιεν τὴν ἡλικίαν, ἣν σὺ νῦν ἔχεις, ἥδη καὶ τὰ πρὸς τοὺς πολεμίους νόμιμα ἐδόκει ἀσφαλὲς εἶναι διδάσκειν. οὐ γὰρ ἂν ἔτι ἐξενηχθῆναι δοκεῖτε πρὸς τὸ ἀγριοὶ πολῖται γενέσθαι ἐν τῷ αἰδεῖσθαι ἀλλήλους συντετραμμένοι· ὡςπερ γε καὶ περὶ ἀφροδισίων οὐ διαλεγόμεθα πρὸς τοὺς ἄγαν νέους, ἵνα μὴ πρὸς τῇ ἰσχυρᾷ ἐπιθυμίᾳ αὐτοῖς ῥαδιουργίας προσγενομένης, ἀμέτρως αὐτῇ χρῶντο οἱ νέοι. 35. Νῆ Δί', ἔφη· ὡς τοίνυν ὀψιμαθῆ ὄντα ἐμὲ τούτων τῶν πλεονεξιῶν, ᾧ πάτερ, μὴ φεῖδου, εἴ τι ἔχεις, διδάσκειν, ὅπως πλεονεκτήσω ἐγὼ τῶν πολεμιῶν. Μηχανῶ τοίνυν, ἔφη, ὀπόση ἐστὶ δύναμις, τεταγμένοις τοῖς αὐτοῦ ἀτάκτους λαμβάνειν τοὺς πολεμίους καὶ ὀπλισμένοις ἀόπλους καὶ ἐγρηγορόσι καθεύδοντας, καὶ φανερούς σοι ὄντας ἀφανῆς ᾧν αὐτὸς ἐκείνοις, καὶ ἐν δυσχωρίαις αὐτοὺς γιγνομένους ἐν ἐρυμνῶ αὐτὸς ᾧν ὑποδέξῃ. 36. Καὶ πῶς ἂν, ἔφη,

τις τοιαῦτα, ὦ πάτερ, ἁμαρτάνοντας δύναται ἂν τοὺς πολεμίους λαμβάνειν; Ὅτι, ἔφη, ὦ παῖ, πολλὰ μὲν τούτων ἀνάγκη ἐστὶ καὶ ὑμᾶς καὶ τοὺς πολεμίους παρασχεῖν. σιτοποιεῖσθαι τε γὰρ ἀνάγκη ἀμφοτέρους, κοιμᾶσθαι τε ἀμφοτέρους, καὶ ἔωθεν ἐπὶ τὰ ἀναγκαῖα σχεδὸν ἅμα πάντας ἀποχωρεῖν δεῖ, καὶ ταῖς ὁδοῖς, ὅποῖαι ἂν ὦσι, τοιαύταις ἀνάγκη χρῆσθαι. ἂ χρῆ σε πάντα κατανοοῦντα, ἐν ᾧ μὲν ἂν ὑμᾶς γιγνώσκῃς ἀσθενεστάτους γιγνομένους, ἐν τούτῳ μάλιστα φυλάττεσθαι, ἐν ᾧ δ' ἂν τοὺς πολεμίους αἰσθάνῃ εὐχειροτάτους γιγνομένους, ἐν τούτῳ μάλιστα ἐπιτίθεσθαι. 37. Πότερον δ', ἔφη ὁ Κῦρος, ἐν τούτοις μόνον ἔστι κλεονεκτεῖν ἢ καὶ ἐν ἄλλοις τισί; Καὶ πολὺ γε μᾶλλον, ἔφη, ὦ παῖ. ἐν τούτοις μὲν γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πάντες ἰσχυρὰς φυλακὰς ποιοῦνται, εἰδότες ὅτι δέονται. οἱ δ' ἑξαπατῶντες τοὺς πολεμίους δύναται καὶ θαρσύνειν ποιήσαντες ἀφυλάκτους λαμβάνειν, καὶ διῶξαι παραδόντες ἑαυτοὺς ἀτάκτους ποιῆσαι, καὶ εἰς δυσχωρίαν φυγῆ ὑπαγαγόντες ἐνταῦθα ἐπιτίθεσθαι. 38. Δεῖ δὲ, ἔφη, ὦ παῖ, φιλομαθῆ σε τούτων ἀπάντων ὄντα οὐχ, οἷς ἂν μάθῃς, τούτοις μόνοις χρῆσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀντὸν ποιητὴν εἶναι τῶν πρὸς τοὺς πολεμίους μηχανημάτων, ὡσπερ καὶ οἱ μουσικοὶ οὐχ, οἷς ἂν μάθωσι, τούτοις μόνον χρῶνται, ἀλλὰ καὶ ἄλλα νέα μέλη πειρῶνται ποιεῖν. καὶ σφόδρα μὲν καὶ ἐν τοῖς μουσικοῖς τὰ νέα καὶ ἀνθηρὰ εὐδοκιμεῖ, πολὺ δὲ καὶ ἐν τοῖς πολεμικοῖς μᾶλλον τὰ καινὰ μηχανήματα εὐδοκιμεῖ. ταῦτα γὰρ μᾶλλον καὶ ἑξαπατῶν δύναται τοὺς ὑπεναντίους. 39. Εἰ δὲ σύ γε, ἔφη, ὦ παῖ, μηδὲν ἄλλο ἢ μετενέγκοις ἐπ' ἀνθρώπους τὰς μηχανὰς, ἅς καὶ πάνυ ἐπὶ τοῖς μικροῖς θηρίοις ἐμηχανῶ, οὐκ οἶσι ἂν, ἔφη, πρόσω πάνυ ἐλάσαι

τῆς πρὸς τοὺς πολεμίους πλεονεξίας; σὺ γὰρ ἐπὶ μὲν
 τὸς ὄρνιθας ἐν τῷ ἰσχυροτάτῳ χεიმῶν ἀνιστάμενος
 ἐπορεύου νυκτός, καὶ πρὶν κινεῖσθαι τὰς ὄρνιθας ἐπε-
 ποιήνητό σοι αἱ πάγαι αὐταῖς, καὶ τὸ κεκινημένον χωρίον
 ἐξείκαστο τῷ ἀκινήτῳ· ὄρνιθες δὲ ἐπεπαιδευντό σοι,
 ὥστε σοὶ μὲν τὰ συμφέροντα ὑπηρετεῖν, τὰς δὲ ὁμο-
 φύλους ὄρνιθας ἐξαπατᾶν· αὐτὸς δὲ ἐνήδρευες, ὥστε
 ὄραν μὲν αὐτάς, μὴ ὄρασθαι δὲ ὑπ' αὐτῶν· ἡσκήκεις
 δὲ φθάνειν ἔλκων ἢ τὰ πτηνὰ φεύγειν. 40. Πρὸς δ' αὖ
 τὸν λαγῶ, ὅτι μὲν ἐν σκότει νέμεται, τὴν δ' ἡμέραν ἀπο-
 διδράσκει, κύνας ἔτρεφες, αἱ τῇ ὁσμῇ αὐτὸν ἀνέυρισκον·
 ὅτι δὲ ταχὺ ἔφευγεν, ἐπεὶ εὗρεθείη, ἄλλας κύνας εἶχες
 ἐπιτετηδευμένας πρὸς τὸ κατὰ πόδας αἰρεῖν. εἰ δὲ καὶ
 ταύτας ἀποφύγοι, τοὺς πόρους αὐτῶν ἐκμανθάνων καὶ
 πρὸς οἷα χωρία φεύγοντες αἰροῦνται οἱ λαγῶ, ἐν τούτοις
 δίκτυα δυσόρατα ἐνεπετάννυες ἄν, καὶ τῷ σφοδρῶς φεύ-
 γειν αὐτὸς ἑαυτὸν ἐμπροσθῶν συνέδει. τοῦ δὲ μηδ' ἐντεῦ-
 θεν διαφεύγειν σκοποὺς τοῦ γιγνομένου καθίστης, οἱ
 ἐγγύθεν ταχὺ ἔμελλον ἐπιγενήσεσθαι· καὶ αὐτὸς μὲν
 σὺ ὀπισθεν κραυγῇ οὐδὲν ὑστεριζούση τοῦ λαγῶ βοῶν
 ἐξέπληττες αὐτόν, ὥστε ἀφρόνως ἀλίσκεσθαι, τοὺς δὲ ἔμ-
 προσθεν σιγαῶν διδάξας ἐνεδρεύοντας λανθάνειν ἐποίεις.
 41. Ὡςπερ οὖν προεῖπον, εἰ τοιαῦτα ἐθελήσαις καὶ ἐπὶ
 τοῖς ἀνθρώποις μηχανᾶσθαι, οὐκ οἶδ' ἔγωγε, εἴ τινα λι-
 ποῖς ἄν τῶν πολεμίων. ἦν δὲ ποτε ἄρα ἀνάγκη γένηται
 καὶ ἐν τῷ ἰσοπέδῳ καὶ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς καὶ ὠπλισμένους
 ἀμφοτέρους μάχην συνάπτειν, ἐν τῷ τοιούτῳ δέ, ὦ παῖ,
 αἱ ἐκ πολλοῦ παρεσκευασμένα πλεονεξία μέγα δύνανται.
 ταύτας δὲ ἐγὼ λέγω εἶναι, ἦν τῶν στρατιωτῶν εὖ μὲν
 τὰ σώματα ἡσκημένα ἦ, εὖ δὲ αἱ ψυχαὶ τεθηγμένα,

εὖ δὲ αἰ πολεμικαὶ τέχναι μεμελετημένα ὦσιν. 42. Εὖ δὲ χρὴ καὶ τοῦτο εἰδέναι, ὅτι ὁπόσους ἂν ἀξιοῖς σοι πείθεσθαι, καὶ ἐκεῖνοι πάντες ἀξιῶσουσι σὲ πρὸ ἐναντιῶν βουλευέσθαι. μηδέποτε οὖν ἀφροντίστως ἔχε, ἀλλὰ τῆς μὲν νυκτὸς προσκόπει, τί σοι ποιήσουσιν οἱ ἀρχόμενοι, ἐπειδὰν ἡμέρα γένηται, τῆς δὲ ἡμέρας, ὅπως τὰ εἰς νύκτα κάλλιστα ἔξει. 43. Ὅπως δὲ χρὴ τάττειν εἰς μάχην στρατιάν, ἢ ὅπως ἄγειν ἡμέρας ἢ νυκτὸς ἢ στενάς ἢ πλατείας ὁδοὺς ἢ ὄρεινὰς ἢ πεδινὰς, ἢ ὅπως στρατοπεδεύεσθαι, ἢ ὅπως φυλακὰς νυκτερινὰς ἢ καὶ ἡμερινὰς καθιστάναι, ἢ ὅπως προσάγειν πρὸς πολεμίους ἢ ἀπάγειν ἀπὸ πολεμίων, ἢ ὅπως παρὰ πόλιν πολεμίαν ἄγειν ἢ ὅπως πρὸς τεῖχος ἄγειν ἢ ἀπάγειν, ἢ ὅπως νάπη ἢ ποταμούς διαβαίνειν, ἢ ὅπως ἐπιπικὸν φυλάττεσθαι ἢ ὅπως ἀκοντιστὰς ἢ τοξότας, καὶ εἴ γε δὴ σοι κατὰ κέρας ἄγοντι πολέμοι ἐπιφανῆεν, πῶς χρὴ ἀντικαθιστάναι, καὶ εἴ σοι ἐπὶ φάλαγγος ἄγοντι ἄλλοθεν ποθεν οἱ πολέμοι φαίνονται ἢ κατὰ πρόσωπον, ὅπως χρὴ ἀντιπαράγειν, ἢ ὅπως τὰ τῶν πολεμίων ἂν τις μάλιστα αἰσθάνοιτο, ἢ ὅπως τὰ σὰ οἱ πολέμοι ἡμιστὰ εἰδεῖεν, ταῦτα δὲ πάντα τί ἂν ἐγὼ λέγοιμί σοι; ὅσα τε γὰρ ἔγωγε ἦδεν, πολλάκις ἀκήκοας, ἄλλως τε ὅστις ἐδόκει τι τούτων ἐπίστασθαι, οὐδενὸς αὐτῶν ἡμέληκας οὐδ' ἀδαῆς γεγένησαι. δεῖ οὖν πρὸς τὰ συμβαίνοντα, οἴμαι, τούτοις χρῆσθαι, ὁποῖον ἂν συμφέρειν σοι τούτων δοκῇ.

44. Μάθε δέ μου καὶ τάδε, ὦ παῖ, ἔφη, τὰ μέγιστα· παρὰ γὰρ ἰσρά καὶ οἰωνοὺς μήτ' ἐν ἐαυτῷ μηδέποισ μήτ' ἐν στρατιᾷ κινδυνεύσης, κατανοῶν, ὡς ἄνθρωποι μὲν αἰροῦνται πράξεις εἰκάζοντες, εἰδότες δὲ οὐδέν, ἀπὸ ποίας ἔσται αὐτῶν τὰ γαθαῖα. 45. Γνοίης δ' ἂν ἐξ αὐτῶν

τῶν γιγνομένων· πολλοὶ μὲν γὰρ πόλεις ἔπεισαν καὶ ταῦτα οἱ δοκοῦντες σοφώτατοι εἶναι πόλεμον ἄρασθαι πρὸς τούτους, ὑφ' ὧν οἱ πεισθέντες ἐπιθέσθαι ἀπώλοντο· πολλοὶ δὲ πολλοὺς ἠΰξησαν καὶ ἰδιώτας καὶ πόλεις, ὑφ' ὧν ἀΰξηθέντων τὰ μέγιστα κακὰ ἔπαθον· πολλοὶ δὲ, οἷς ἐξῆν φίλοις χρῆσθαι καὶ εὖ ποιεῖν καὶ εὖ πάσχειν, τούτοις δούλοις μᾶλλον βουλευθέντες ἢ φίλοις χρῆσθαι, ὑπ' αὐτῶν τούτων δίκην ἔδοσαν· πολλοῖς δ' οὐκ ἤρκεσεν αὐτοῖς τὸ μέρος ἔχουσι ζῆν ἡδέως, ἐπιθυμήσαντες δὲ κύριοι εἶναι πάντων, διὰ ταῦτα καὶ ὧν εἶχον ἀπέτυχον· πολλοὶ δὲ τὸν πολύευκτον πλοῦτον κατακτησάμενοι, διὰ τοῦτον ἀπώλοντο. 46. Οὕτως ἡ ἀνθρωπίνη σοφία οὐδὲν μᾶλλον οἶδε τὸ ἄριστον αἰρεῖσθαι, ἢ εἰ κληρούμενος ὅτι λάχοι τοῦτό τις πράττει. Θεοὶ δὲ, ὧ παῖ, ἀεὶ ὄντες πάντα ἴσασι τὰ τε γεγεννημένα καὶ τὰ ὄντα καὶ ὅτι ἐξ ἐκάστου αὐτῶν ἀποβήσεται, καὶ τῶν συμβουλευομένων ἀνθρώπων, οἷς ἂν ἴλεω ὦσι, προσημαίνουσιν ἅ τε χρῆ ποιεῖν καὶ ἅ οὐ χρῆ. εἰ δὲ μὴ πᾶσιν ἐθέλουσι συμβουλεύειν, οὐδὲν θαυμαστόν· οὐ γὰρ ἀνάγκη αὐτοῖς εἶσθαι ὧν ἂν μὴ θέλωσιν ἐπιμελεῖσθαι.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Β'.

CAPUT I.

Τοιαῦτα μὲν δὴ ἀφίκοντο διαλεγόμενοι μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Περσίδος· ἐπεὶ δὲ αὐτοῖς ἀστὸς δεξιὸς φανεῖς προηγεῖτο, προσενξάμενοι θεοῖς καὶ ἤρωσι τοῖς Περσίδα γῆν κατέχουσιν ἰλεως καὶ εὐμενεῖς πέμπειν σφᾶς, οὔτω διέβαινον τὰ ὄρια. ἐπειδὴ δὲ διέβησαν, προσήχοντο αὐθις θεοῖς τοῖς Μηδίαν γῆν κατέχουσιν ἰλεως καὶ εὐμενεῖς δέχεσθαι αὐτούς. ταῦτα δὲ ποιήσαντες, ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ὥσπερ εἰκός, ὃ μὲν πατὴρ πάλιν εἰς πόλιν ἀπήει, Κῦρος δὲ εἰς Μῆδους πρὸς Κναξάρην ἐπορεύετο. 2. Ἐπὶ δὲ ἀφίκετο ὁ Κῦρος εἰς Μῆδους πρὸς τὸν Κναξάρην, πρῶτον μὲν, ὥσπερ εἰκός, ἡσπάσαντο ἀλλήλους, ἔπειτα δὲ ἤρστω τὸν Κῦρον ὁ Κναξάρης, πόσον ἄγοιτο στράτευμα. ὃ δ' ἔφη, Τριςμυρίους μὲν, οἳ καὶ πρόσθεν ἐφοίτων πρὸς ὑμᾶς μισθοφόροι· ἄλλοι δὲ καὶ τῶν οὐδεπώποτε ἐξεληθόντων προσέρχονται τῶν ὁμοτίμων. Πόσοι τινές; ἔφη ὁ Κναξάρης. 3. Οὐκ ἂν ὁ ἀριθμὸς σε, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀκούσαντα εὐφράνειεν· ἀλλ'

ἐκεῖνο ἐννόησον, ὅτι ὀλίγοι ὄντες οὗτοι οἱ ὁμότιμοι καλούμενοι πολλῶν ὄντων τῶν ἄλλων Περσῶν ῥαδίως ἄρχουσιν. ἅτάρ, ἔφη, δέη τι αὐτῶν, ἢ μάτην ἐφοβήθης, οἱ δὲ πολέμιοι οὐκ ἔρχονται; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, καὶ πολλοί γε. 4. Πῶς τοῦτο σαφές; Ὅτι, ἔφη, πολλοὶ ἦγοντες αὐτόθεν ἄλλος ἄλλον τρόπον πάντες ταῦτο λέγουσιν. Ἀγωνιστέον μὲν ἄρα ἡμῖν πρὸς τοὺς ἄνδρας. Ἀνάγκη γάρ, ἔφη. Τί οὖν, ἔφη ὁ Κῦρος, οὐ καὶ τὴν δύναμιν ἔλεξάς μοι, εἰ οἶσθα, πόση ἢ προσιοῦσα, καὶ πάλιν τὴν ἡμετέραν, ὅπως εἰδότες ἀμφοτέρας πρὸς ταῦτα βουλευσόμεθα, ὅπως ἂν ἄριστα ἀγωνιζοίμεθα. Ἄκουε δὴ, ἔφη ὁ Κναξάρης.

5. Κροῖσος μὲν ὁ Λυδὸς ἄγειν λέγεται μυρίους μὲν ἰππέας, πελταστάς δὲ καὶ τοξότας πλείους ἢ τετρακισμυρίους. Ἀρτακάμαν δὲ τὸν τῆς μεγάλης Φρυγίας ἄρχοντα λέγουσιν ἰππέας μὲν εἰς ὀκτακισχιλίους ἄγειν, λοχχοφόρους δὲ σὺν πελτασταῖς οὐ μείους τετρακισμυρίων, Ἀρίβαιον δὲ τὸν τῶν Καππαδοκῶν βασιλέα ἰππέας μὲν ἑξακισχιλίους, τοξότας δὲ καὶ πελταστάς οὐ μείους τρισμυρίων, τὸν Ἀράβιον δὲ Ἀραγδον ἰππέας τε εἰς μυρίους καὶ ἄρματα εἰς ἑκατὸν καὶ σφενδονητῶν πάμπολύ τι χρῆμα. τοὺς μέντοι Ἕλληνας τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ οἰκοῦντας οὐδὲν πω σαφές λέγεται, εἰ ἔπονται. τοὺς δὲ ἀπὸ Φρυγίας τῆς πρὸς Ἑλληςπόντῳ συμβαλεῖν φασὶ Γαβαῖον ἔχοντα εἰς Καῦστριον πεδίον ἑξακισχιλίους μὲν ἰππέας, πελταστάς δὲ εἰς διςμυρίους. Κᾶρας μὲντοι καὶ Κίλικας καὶ Παφλαγόνας παρακληθέντας οὐ φασὶν ἔπισσθαι. ὁ δὲ Ἀσσύριος ὁ Βαβυλωνία τε ἔχων καὶ τὴν ἄλλην Ἀσσυρίαν, ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἰππέας μὲν ἄξει οὐκ ἐλάττους διςμυρίων, ἄρματα δ' εὖ οἶδ' οὐ μείω διακοσίων,

πεζούς δὲ οἶμαι παμπόλλους· εἰώθει γοῦν ὁπότε δεῦρ' ἐμβάλλοι. 6. Σὺ, ἔφη ὁ Κῦρος, πολεμίους λέγεις ἵππείας μὲν εἰς ἑξακισμυρίους εἶναι, πελταστὰς δὲ καὶ τοξότας πλείον ἢ εἴκοσι μυριάδας. ἄγε δὴ τῆς δυνάμεως τῆς σῆς τί φῆς πλήθος εἶναι; Εἰσὶν, ἔφη, Μῆδων μὲν ἵππεῖς μὲν πλείους τῶν μυρίων· πελτασταὶ δὲ καὶ τοξόται γένοιντ' ἂν ὡς ἐπὶ τῆς ἡμετέρας κἂν ἑξακισμύριοι. Ἀρμενίων δ', ἔφη, τῶν ὁμόρων ἡμῖν παρέσσονται ἵππεῖς μὲν τετρακισχίλιοι, πεζοὶ δὲ διςμύριοι. Λέγεις σὺ, ἔφη ὁ Κῦρος, ἵππείας μὲν ἡμῖν εἶναι μείον ἢ τὸ τρίτον μέρος τοῦ τῶν πολεμίων ἵππικοῦ, πεζούς δὲ ἄμφι τοὺς ἡμίσεις. 7. Τί οὖν; ἔφη ὁ Κναξάρης, ὀλίγους νομίζεις Περσῶν εἶναι, οὓς σὺ φῆς ἄγειν; Ἄλλ' εἰ μὲν ἀνδρῶν προσδεῖ ἡμῖν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἴτε καὶ μή, αὐθις συμβουλευσόμεθα· τὴν δὲ μάχην μοι, ἔφη, λέξον ἐκάστων ἣτις ἐστί. Σχεδόν, ἔφη ὁ Κναξάρης, πάντων ἢ αὐτή· τοξόται γὰρ εἰσι καὶ ἀκοντισταὶ οἱ τ' ἐκείνων καὶ οἱ ἡμέτεροι. Οὐκοῦν ἀκροβολίζεσθαι ἀνάγκη ἐστὶ τοιούτων γε τῶν ὀπλων ὄντων. Ἀνάγκη γὰρ οὖν, ἔφη. 8. Οὐκοῦν ἐν τούτῳ μὲν τῶν πλειόνων ἡ νίκη· πολὺ γὰρ ἂν θάττον οἱ ὀλίγοι ὑπὸ τῶν πολλῶν τιρωσκόμενοι ἀναλωθεῖσαν, ἢ οἱ πολλοὶ ὑπὸ τῶν ὀλίγων. Εἰ οὖν οὕτως ἔχει, ὦ Κῦρος, τί ἂν ἄλλο τις κρεῖττον εὗροι ἢ πέμπειν εἰς Πέρσας, καὶ ἅμα μὲν διδάσκειν αὐτούς, ὅτι εἴ τι πείσονται Μῆδοι, εἰς Πέρσας τὸ δεινὸν ἤξει, ἅμα δὲ αἰτεῖν πλείον στρατεύμα; Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἔφη ὁ Κῦρος, εὖ ἴσθι, οὐδ' εἰ πάντες ἔλθοιεν Πέρσαι, πλήθει γε οὐχ ὑπερβαλοίμεθ' ἂν τοὺς πολεμίους. 9. Τί μὴν σὺ ἄλλο ἐνορᾷς ἄμεινον τούτου; Ἐγὼ μὲν ἂν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰ ἔχομι, ὡς τάχιστα ὄπλα ἐπιούμην πᾶσι Πέρ-

σαις τοῖς προσιούσιν, οἷάπερ ἔχοντες ἔρχονται οἱ παρ' ἡμῶν οἱ τῶν ὁμοτίμων καλούμενοι. ταῦτα δ' ἐστὶ θώραξ μὲν περὶ τὰ στήθια, γέρονον δὲ εἰς τὴν ἀριστεράν, κοπίς δὲ ἢ σάγαρις εἰς τὴν δεξιάν· κὰν ταῦτα παρασκευάσῃς, ἡμῖν μὲν ποιήσεις τὸ ὁμόσε τοῖς ἐναντίοις ἴναί ἀσφαλέστατον, τοῖς πολεμίοις δὲ τὸ φεύγειν ἢ τὸ μένειν αἰρετώτερον. τάτιομεν δέ, ἔφη, ἡμᾶς μὲν αὐτοὺς ἐπὶ τοὺς μένοντας· οἱ γὰρ μετὰν αὐτῶν φεύγωσι, τούτους ὑμῖν καὶ τοῖς ἵπποις νέμομεν, ὡς μὴ σχολάζωσι μήτε μένειν μήτ' ἀναστρέφασθαι. 10. Κῦρος μὲν οὕτως ἔλεξε· τῷ δὲ Κναξάρῃ ἔδοξέ τε εὖ λέγειν, καὶ τοῦ μὲν πλείους μεταπέμπεσθαι οὐκ ἐτι ἐμμένητο, παρεσκευάζετο δὲ ὅπλα τὰ προειρημένα. καὶ σχεδὸν τε ἔτοιμα ἦν καὶ τῶν Περσῶν οἱ ὁμοτίμοι παρῆσαν ἔχοντες τὸ ἀπὸ Περσῶν στρατεύμα. ἐνταῦθα δὴ εἰπεῖν λέγεται ὁ Κῦρος συναγαγὼν αὐτούς·

11. Ἄνδρες φίλοι, ἐγὼ ὑμᾶς ὄρων αὐτοὺς μὲν καθωπλισμένους οὕτω καὶ ταῖς ψυχαῖς παρεσκευασμένους, ὡς χεῖρας συμμίζοντας τοῖς πολεμίοις, τοὺς δὲ ἐπομένους ὑμῖν Πέρσας γιγνώσκων, ὅτι οὕτως ὀπλισμένοι εἰσὶν, ὡς ὅτι προσωτάτω σταθέντες μάχεσθαι, ἔδαισα μὴ ὀλίγοι καὶ ἔρημοι συμμάχων συμπύπτοντες πολεμίοις πολλοῖς πάθοιτέ τι. νῦν μὲν οὖν, ἔφη, σώματα ἔχοντες ἀνδρῶν ἤκετε οὐ μεμπτά· ὅπλα δὲ ἔσται αὐτοῖς ὅμοια τοῖς ἡμετέροις· τὰς γὰρ μέντοι ψυχὰς θήγειν αὐτῶν ὑμέτερον τὸ ἔργον. ἄρχοντας γὰρ ἐστὶν οὐχ ἑαυτὸν μόνον ἀγαθὸν παρέχειν, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῶν ἀρχομένων ἐπιμελεῖσθαι, ὅπως ὡς βέλτιστοι ἔσονται. 12. Ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ δ' ἠσθησαν μὲν πάντες, νομίζοντες μετὰ πλείονων ἀγωνεῖσθαι· εἷς δὲ αὐτῶν καὶ ἔλεξε τοιαύδε·

13. Ἀλλὰ θαυμασιὰ, ἔφη, ἴσως δόξω λέγειν, εἰ Κύρω συμβουλευσώ τι εἰπεῖν ὑπὲρ ἡμῶν, ὅταν τὰ ὅπλα λαμβάνωσιν οἱ ἡμῖν μέλλοντες συμμάχεσθαι· ἀλλὰ γιγνώσκω γάρ, ἔφη, ὅτι οἱ τῶν ἰκανωτάτων καὶ εὖ καὶ κακῶς ποιεῖν λόγοι οὗτοι καὶ μάλιστα ἐνδύονται ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκονόντων· καὶ δῶρα διδῶσιν οἱ τοιοῦτοι, καὶ ἂν μείω τυγχάνῃ ὄντα ἢ τὰ παρὰ τῶν ὁμοίων, ὅμως μείζονος αὐτὰ τιμῶνται οἱ λαμβάνοντες. καὶ νῦν, ἔφη, οἱ Πέρσαι παρασιάται ὑπὸ Κύρον πολὺ μᾶλλον ἡσθήσονται ἢ ὑφ' ἡμῶν παρακαλούμενοι, εἷς τε τοὺς ὁμοτίμους καθιστάμενοι βεβαιότερως σφίσις ἡγήσονται ἔχειν τοῦτο ὑπὸ βασιλέως τε παιδὸς καὶ ὑπὸ στρατηγοῦ γένομενον, ἢ εἰ ὑφ' ἡμῶν τὸ αὐτὸ τοῦτο γίγνοιτο. ἀπειναι μέντοι οὐδὲ τὰ ἡμέτερα χρεῖ, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ δεῖ τῶν ἀνδρῶν θῆγειν πάντως τὸ φρόνημα. ἡμῖν γὰρ ἔσται τοῦτο χρήσιμον, ὅτι ἂν οὗτοι βελτίονες γένωνται. 14. Οὕτω δὴ ὁ Κύρος καταθείς τὰ ὅπλα εἰς τὸ μέσον καὶ συγκαλέσας πάντας τοὺς Περσῶν στρατιώτας ἔλεξε τοιαύδε·

15. Ἄνδρες Πέρσαι, ὑμεῖς καὶ ἔφντε ἐν τῇ αὐτῇ ἡμῖν καὶ ἐτρέφητε, καὶ τὰ σώματά τε οὐδὲν ἡμῶν χείρονα ἔχετε, ψυχὰς τε ὑμῖν προσήκει οὐδὲν χείρονας ἡμῶν ἔχειν. τοιοῦτοι δ' ὄντες ἐν μὲν τῇ πατρίδι οὐ μετείχετε τῶν ἴσων ἡμῖν, οὐχ ὑφ' ἡμῶν ἀπελαθέντες, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ τὰ ἐπιτήδεια ἀνάγκην ὑμῖν εἶναι πορίζεσθαι. νῦν δὲ ὅπως μὲν ταῦτα ἔξεστε, ἐμοὶ μελήσει σὺν τοῖς θεοῖς· ἔξεστι δ' ὑμῖν, εἰ βούλοισθε, λαβόντας ὅπλα, οἷάπερ ἡμεῖς ἔχομεν, εἰς τὸν αὐτὸν ἡμῖν κίνδυνον ἐμβαίνειν, καὶ ἂν τι ἐκ τούτων καλὸν καγαθὸν γίγνηται, τῶν ὁμοίων ἡμῖν ἀξιούσθαι. 16. Τὸν μὲν οὖν πρόσθεν χρόνον ὑμεῖς τε τοξόται καὶ ἀκοντισταὶ ἦτε καὶ ἡμεῖς, καὶ εἴ τι χείρους

ἡμῶν ταῦτα ποιεῖν ἦτε, οὐδὲν θαυμαστόν· οὐ γὰρ ἦν ὑμῖν σχολή ὡσπερ ἡμῖν τούτων ἐπιμελεῖσθαι. ἐν δὲ ταύτῃ τῇ ὀπλίσει οὐδὲν ἡμεῖς ὑμῶν προέξομεν. θώραξ μὲν γε περὶ τὰ στέθρα ἀρμόζων ἐκάστω ἔσται, γέρορον δὲ ἐν τῇ ἀριστερᾷ, ὃ πάντες εἰθίσμεθα φορεῖν, μάχαιρα δὲ ἢ σάγαρις ἐν τῇ δεξιᾷ, ἣ δὴ παῖειν τοὺς ἐναντίους δεήσει οὐδὲν φυλαττομένους, μὴ τι παίοντες ἐξαμάρτωμεν.

17. Τί οὖν ἂν ἐν τούτοις ἕτερος ἐτέρου διαφέροι ἡμῶν πλὴν τόλμη; ἦν οὐδὲν ὑμῖν ἥττον προσήκει ἡμῶν ὑποτροφεσθαι. νίκης τε γὰρ ἐπιθυμεῖν, ἢ τὰ καλὰ πάντα καὶ τὰ ἀγαθὰ κτᾶται τε καὶ σώζει, τί μᾶλλον ἡμῖν ἢ ὑμῖν προσήκει; κράτους τε, ὃ πάντα τὰ τῶν ἡτιόνων τοῖς κρείττοσι δωρεῖται, τί εἰκὸς ἡμᾶς μᾶλλον ἢ καὶ ὑμᾶς τούτου δεῖσθαι;

18. Τέλος εἶπεν, Ἀκηκόατε πάντα ὄρατε τὰ ὄπλα· ὁ μὲν χρήζων λαμβανέτω ταῦτα καὶ ἀπογραφέσθω πρὸς τὸν ταξιάρχον εἰς τὴν ὁμοίαν τάξιν ἡμῖν· ὅτω δ' ἀρκεῖ ἐν μισθοφόρον χώρᾳ εἶναι, καταμενέτω ἐν τοῖς ὑπηρετικοῖς ὄπλοις.

19. Ὁ μὲν οὕτως εἶπεν. ἀκούσαντες δὲ οἱ Πέρσαι ἐνόμισαν, εἰ παρακαλούμενοι, ὥστε τὰ ὅμοια ποιοῦντες τῶν αὐτῶν τυγχάνειν, μὴ ἐθελήσουσι ταῦτα ποιεῖν, δικαίως ἂν διὰ παντός τοῦ αἰῶνος ἀμηχανοῦντες βιοτεύειν· καὶ οὕτω δὴ ἀπογράφονται πάντες, ἀνέλαβόν τε τὰ ὄπλα πάντες.

20. Ἐν ᾧ δὲ οἱ πολέμιοι ἐλέγοντο μὲν προσιέναι, παρήσαν δὲ οὐδέπω, ἐν τούτῳ ἐπειράτο ὁ Κῦρος ἄσκεῖν μὲν τὰ σώματα τῶν μεθ' ἑαυτοῦ εἰς ἰσχύν, διδάσκειν δὲ τὰ τακτικά, θήγειν δὲ τὰς ψυχὰς εἰς τὰ πολεμικά.

21. Καὶ πρῶτον μὲν λαβὼν παρὰ Κναξάρου ὑπηρετάς προσέταξεν ἐκάστοις τῶν στρατιωτῶν ἰκανῶς, ὧν ἐδέοντο, πάντα πεπιοημένα παρασχεῖν· τοῦτο δὲ παρασκευάσας οὐδὲν

αὐτοῖς ἄλλο ἐλελοίπει ἢ ἀσκεῖν τὰ ἀμφὶ τὸν πόλεμον, ἐκεῖνο δοκῶν καταμεμαθημέναι, ὅτι οὗτοι κράτιστοι ἕκαστα γίγνονται, οἳ ἂν ἀφήμενοι τοῦ πολλοῖς προσέχειν τὸν νοῦν ἐπὶ ἓν ἔργον τράπωνται. καὶ αὐτῶν δὲ τῶν πολεμικῶν περιελὼν καὶ τὸ τόξῳ μελετᾶν καὶ ἀκοντίῳ, κατέλιπε τοῦτο μόνον αὐτοῖς τὸ σὺν μαχαίρᾳ καὶ γέβρῳ καὶ θώρακι μάχεσθαι· ὥστε εὐθύς αὐτῶν παρεσκευάσατε τὰς γνώμας, ὡς ὁμόσε ἰτέον εἶη τοῖς πολεμίοις, ἢ ὁμολογητέον μηδενὸς εἶναι ἀξίους συμμάχους· τοῦτο δὲ χαλεπὸν ὁμολογήσαι, οἵτινες ἂν εἰδῶσιν, ὅτι οὐδὲ δι' ἓν ἄλλο τρέφονται ἢ ὅπως μαχοῦνται ὑπὲρ τῶν τρεφόντων.

22. Ἐτι δὲ πρὸς τούτοις ἐννοήσας, ὅτι περὶ ὀπόσων ἂν γέγωνται ἀνθρώποις φιλονεικίαι, πολὺ μᾶλλον ἐθέλουσι ταῦτα ἀσκεῖν, ἀγωνίας τε αὐτοῖς προεῖπεν ἀπάντων, ὀπόσα ἐγίγνωσκεν ἀσκεῖσθαι ἀγαθὸν εἶναι ὑπὸ στρατιωτῶν καὶ προεῖπε τάδε, ἰδιώτῃ μὲν ἑαυτὸν παρέχειν εὐπειθῆ τοῖς ἀρχουσι καὶ ἐθελόπονον καὶ φιλοκίνδυνον μετ' εὐταξίας καὶ ἐπιστήμονα τῶν στρατιωτικῶν καὶ φιλόκαλον περὶ ὅπλα καὶ φιλότιμον ἐπὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις, πεμπαδάρχῳ δ' αὐτὸν ὄντα οἰόνπερ τὸν ἀγαθὸν ἰδιώτῃ καὶ τὴν πεμπάδα εἰς τὸ δυνατόν τοιαύτην παρέχειν, δεκαδάρχῳ δὲ τὴν δεκάδα ὡς αὐτῶς, λοχαγῷ δὲ τὸν λόχον, καὶ ταξιάρχῳ ἀνεπίκλητον αὐτὸν ὄντα ἐπιμελεῖσθαι καὶ τῶν ὑφ' αὐτῷ ἀρχόντων, ὅπως ἐκεῖνοι αὐτῷ, ὧν ἂν ἀρχῶσι, παρεξέουσι τὰ δέοντα ποιοῦντας.

23. Ἄθλα δὲ προῦφηγε τοῖς μὲν ταξιάρχοις, οἳ κρατίστας δόξαιεν τὰς τάξεις παρασκευάσαι, χιλιάρχους ἔσεσθαι· τῶν δὲ λοχαγῶν, οἳ κρατίστους δόξαιεν τοὺς λόχους ἀποδεικνύναι, εἰς τὰς τῶν ταξιάρχων χώρας ἐπαναβῆσθαι· τῶν δ' αὖ δεκαδάρχων τοὺς κρατίστους εἰς τὰς τῶν

λοχαγῶν χώρας καταστήσασθαι, τῶν δ' αὖ πεμπαδάρχων ὡσαύτως εἰς τὰς τῶν δεκαδάρχων, τῶν γε μὴν ἰδιωτῶν τοὺς κρατιστεύοντας εἰς τὰς τῶν πεμπαδάρχων. ὑπῆρχε δὲ πᾶσι τούτοις τοῖς ἄρχουσι πρῶτον μὲν θεραπεύεσθαι ὑπὸ τῶν ἀρχομένων, ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλαι τιμαὶ αἱ πρέπουσαι ἐκάστοις συμπαρεῖποντο. ἐπαντεινόντο δὲ καὶ μείζονες ἐλπίδες τοῖς ἀξίοις ἐπαίνου, εἴ τι ἐν τῷ ἐπιόντι χρόνῳ ἀγαθὸν μείζον φαίνοιτο. 24. Προεῖπε δὲ νικητήρια καὶ ὄλαις ταῖς τάξεσι καὶ ὄλοις τοῖς λόχοις, καὶ ταῖς δεκάσιν ὡσαύτως καὶ ταῖς πεμπάσιν, ἐὰν φαίνωνται ἐπιστόταται τοῖς ἀρχουσιν οὔσαι καὶ προθυμότατα ἀσκούσαι τὰ προειρημένα. ἦν δὲ ταῦτα τὰ νικητήρια, οἷα δὴ εἰς πλήθος πρόπει. ταῦτα μὲν δὴ προειρητό τε καὶ ἡσκέετο ἡ στρατιά. 25. Σκηνὰς δὲ αὐτοῖς κατεσκεύαζε, πλήθος μὲν ὅσοι ταξίαρχοι ἦσαν, μέγεθος δὲ ὥστε ἱκανὰς εἶναι τῇ τάξει ἐκάστη· ἡ δὲ τάξις ἦν ἑκατὸν ἄνδρες. ἐσκήρουν μὲν δὴ οὕτω κατὰ τάξεις· ἐν δὲ τῷ ὁμοῦ σκηνοῦν ἐδόκουν μὲν αὐτῷ ὠφελεῖσθαι πρὸς τὸν μέλλοντα ἀγῶνα τοῦτο, ὅτι ἐώρων ἀλλήλους ὁμοίως τρεφόμενους καὶ οὐκ ἐνῆν πρόφασις μειονεξίας, ὥστε ὑφίεσθαι τινα κακίῳ τε ἕτερον ἐτέρου εἶναι πρὸς τοὺς πολεμίους. ὠφελεῖσθαι δὲ ἐδόκουν αὐτῷ καὶ πρὸς τὸ γινώσκειν ἀλλήλους ὁμοῦ σκηνοῦντες· ἐν δὲ τῷ γινώσκεσθαι καὶ τὸ αἰσχύνεσθαι πᾶσι δοκεῖ μᾶλλον ἐγγίγνεσθαι, οἱ δὲ ἀγνοούμενοι ἡραδιουργεῖν πως μᾶλλον δοκοῦσιν, ὥσπερ οἱ ἐν σκότει ὄντες. 26. Ἐδόκουν δὲ αὐτῷ καὶ εἰς τὸ τὰς τάξεις ἀκριβοῦν μεγᾶλα ὠφελεῖσθαι διὰ τὴν συσκηλίαν. εἶχον γὰρ οἱ μὲν ταξίαρχοι ὑφ' ἑαυτοῖς τὰς τάξεις κκοσμημένας, ὥσπερ ὅποτε εἰς ἓνα πορεύοιτο ἡ τάξις, οἱ δὲ λοχαγοὶ τοὺς λόχους ὡσαύτως, οἱ δὲ δεκάδαρχοι τὰς

δεκάδας καὶ οἱ πεμπάδαρχοι τὰς πεμπάδας. 27. Τὸ δὲ διακριβοῦν τὰς τάξεις σφόδρα ἐδόκει αὐτῷ ἀγαθὸν εἶναι καὶ εἰς τὸ μὴ ταράττεσθαι, καὶ εἰ ταραχθεῖεν, θᾶπτον καταστῆναι, ὡσπερ γὰρ καὶ λίθων καὶ ξύλων, ἃ ἂν δέη συναρμοσθῆναι, ἔστι κἂν ὁπῶσοῦν καταβεβλημένα τύχη συναρμόσαι αὐτὰ εὐπετῶς, ἂν ἔχη γνωρίσματα, ὥστε εὐδῆλον εἶναι ἐξ ὁποίας ἕκαστον χώρας αὐτῶν ἐστίν. 28. Ἐδόκουν δὲ ὠφελῆσθαι αὐτῷ ὁμοῦ τρεφόμενοι καὶ πρὸς τὸ ἥτιον ἀλλήλους ἐθέλειν ἀπολιπεῖν, ὅτι ἐώρα καὶ τὰ θηρία τὰ συντρεφόμενα δεινὸν ἔχοντα πόθον, ἣν τις αὐτὰ διασπᾷ ἀπ' ἀλλήλων. 29. Ἐπεμέλειτο δὲ καὶ τούτου ὁ Κῦρος, ὅπως μήποτε ἀνίδρωτοι γενόμενοι ἐπὶ τὸ ἀριστον καὶ τὸ δεῖπνον εἰζίοιεν. ἢ γὰρ ἐπὶ θήραν ἐξάγων ἰδρῶτα αὐτοῖς παρεῖχεν, ἢ παιδιάς τοιαύτας ἐξεύρισκεν, αἱ ἰδρῶτα ἔμελλον παρέχειν, ἢ καὶ προᾶσαι εἰ τι δεόμενος τύχοι, οὕτως ἐξηγεῖτο τῆς πράξεως, ὡς μὴ ἐπανίοιεν ἀνιδρωτί. τοῦτο γὰρ ἠγεῖτο καὶ πρὸς τὸ ἠδέως ἐσθίειν ἀγαθὸν εἶναι καὶ πρὸς τὸ ὑγιαίνειν καὶ πρὸς τὸ δύνασθαι πονεῖν· καὶ πρὸς τὸ ἀλλήλοις δὲ προτιότερους εἶναι ἀγαθὸν ἠγεῖτο τοὺς πόνους εἶναι, ὅτι καὶ οἱ ἵπποι συμπονοῦντες ἀλλήλοις προτιότερον συνεστήκασιν. πρὸς γὰρ μὴν τοὺς πολεμίους μεγαλοφρονέστεροι γίνονται, οἱ ἂν ξυνειδῶσιν ἑαυτοῖς εὖ ἡσκηκότες.

30. Κῦρος δὲ αὐτῷ σκηρὴν μὲν κατεσκευάσατο, ὥστε ἱκανὴν ἔχειν οὓς καλοῖη ἐπὶ δεῖπνον. ἐκάλει δὲ ὡς τὰ πολλὰ τῶν ταξιάρχων, οὓς καιρὸς αὐτῷ δοκοῖη εἶναι, ἔστι δ' ὅτις καὶ τῶν λοχαγῶν καὶ τῶν δεκαδάρχων τινὰς καὶ τῶν πεμπαδάρχων ἐκάλει, ἔστι δ' ὅτις καὶ τῶν στρατιωτῶν, ἔστι δ' ὅτις καὶ τὴν πεμπάδα ὅλην καὶ δεκάδα ὅλην καὶ λόγον ὅλον καὶ τάξιν ὅλην. ἐκάλει δὲ καὶ ἐτίμα

καὶ ὁπότε τινὰς ἴδοι τοιοῦτόν τι ποιήσαντας, ὃ πάντας ἐβούλετο ποιεῖν. ἦν δὲ τὰ μὲν παρατιθέμενα ἀεὶ ἴσα αὐτῶν τε καὶ τοῖς καλουμένοις ἐπὶ δεῖπνον. 31. Καὶ τοὺς ἀμφὶ τὸ στράτευμα δὲ ὑπηρέτας ἰσομοίρους πάντων ἀεὶ ἐποιεῖτο· οὐδὲν γὰρ ἦτιον τιμᾶν ἄξιον ἐδόκει αὐτῶν εἶναι τοὺς ἀμφὶ τὰ στρατιωτικὰ ὑπηρέτας οὔτε κηρῶν οὔτε πρέσβων. καὶ γὰρ πιστοὺς ἠγεῖτο δεῖν εἶναι τούτους καὶ ἐπιστήμονας τῶν στρατιωτικῶν καὶ συντεούς, προσέτι δὲ καὶ σφοδρούς καὶ ταχεῖς καὶ ἀόκνους καὶ ἀταράκτους. πρὸς δ' ἔτι, ἃ οἱ βέλτιστοι νομιζόμενοι ἔχουσιν, ἐγίνωσκεν ὁ Κυῖρος δεῖν τοὺς ὑπηρέτας ἔχειν, καὶ τοῦτο ἀσκέειν ὡς μηδὲν ἀναίνοντο ἔργον, ἀλλὰ πάντα νομίζουσι πρέπειν αὐτοῖς πράττειν, ὅσα ὁ ἀρχῶν προστάττοι.

C A P U T II.

1. Ἀεὶ μὲν οὖν ἐπεμέλετο ὁ Κυῖρος, ὁπότε συσκηνοῖεν, ὅπως εὐχαριστίοιαι τε ἅμα λόγοι ἐμβληθήσονται καὶ παρορμῶντες εἰς τὰγαθόν. ἀφίκετο δ' οὖν καὶ εἰς τόνδε ποτὲ τὸν λόγον. Ἄρα γε, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ἐνδεέστεροί τι ἡμῶν διὰ τοῦτο φαίνονται εἶναι οἱ ἐταῖροι, ὅτι οὐ πεπαίδενται τὸν αὐτὸν τρόπον ἡμῖν, ἢ οὐδὲν ἄρα διοῖσειν ἡμῶν οὔτε ἐν ταῖς συνουσίαις, οὔτε ὅταν ἀγωνίσσασθαι πρὸς τοὺς πολεμίους δέη; 2. Καὶ ὁ Ὑστάσπης ὑπολαβὼν εἶπεν, Ἄλλ' ὁποῖοι μὲν τινες ἔσονται εἰς τοὺς πολεμίους, οὐπω ἔγωγος ἐπίσταμαι· ἐν μέντοι τῇ συνουσίᾳ δύσκολοι, ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς, ἔνιοι αὐτῶν φαίνονται. πρῶην μὲν γε, ἔφη, Κναξάρης ἔπεμψεν εἰς τὴν τάξιν ἐκάστην ἰσρεῖα, καὶ ἐγένετο κρεῖα ἐκάστω ἡμῶν τρία ἢ

καὶ πλείω τὰ περιφερόμενα. καὶ ἤρξατο μὲν δὴ ἀπ' ἐμοῦ ὁ μάγειρος τὴν πρώτην περίοδον περιφέρων· ὅτε δὲ τὸ δεύτερον εἰσῆει περιοίσων, ἐκέλευσα ἐγὼ ἀπὸ τοῦ τελευταίου ἄρχεσθαι καὶ ἀνάπαλιν περιφέρειν. 3. Ἀνακραγὼν οὖν τις τῶν κατὰ μέσον τὸν κύκλον κατακειμένων στρατιωτῶν, Μὰ Δί', ἔφη, τῶνδε μὲν οὐδὲν ἴσον ἐστίν, εἴγε ἀφ' ἡμῶν γε τῶν ἐν μέσῳ οὐδεὶς οὐδέποτε ἄρξεται. καὶ ἐγὼ ἀκούσας ἠχθίστην, εἴ τι μείον δοκοῖεν ἔχειν, καὶ ἐκάλεσα εὐθύς αὐτὸν πρὸς ἐμέ. ὁ δὲ μάλα γε τοῦτο εὐτάκτως ὑπήκουσεν. ὡς δὲ τὰ περιφερόμενα ἦκε πρὸς ἡμᾶς, ἅτε οἶμαι ὑστάτους λαμβάνοντας, τὰ σμικρότατα λελειμμένα ἦν. ἐνταῦθα δὴ ἐκείνος πάνυ ἀνιᾶθεις δῆλος ἦν καὶ εἶπε πρὸς ἑαυτόν, Τῆς τύχης, τὸ ἐμὲ νῦν κληθέντα δεῦρο τυχεῖν. 4. Καὶ ἐγὼ εἶπον, Ἀλλὰ μὴ φρόντιζε· αὐτίκα γὰρ ἀφ' ἡμῶν αὖ ἄρξεται, καὶ σὺ πρῶτος λήψῃ τὸ μέγιστον. καὶ ἐν τούτῳ περιέφερε τὸ τρίτον, ὅπερ δὴ λοιπὸν ἦν τῆς περιφορᾶς, καὶ ἐκείνος ἔλαβε μετ' ἐμὲ δεύτερος. ὡς δ' ὁ τρίτος ἔλαβε, καὶ ἔδοξεν αὐτῷ μείζον ἑαυτοῦ λαβεῖν, καταβάλλει ὁ ἔλαβεν, ὡς ἕτερον ληψόμενος. καὶ ὁ ἄρταμος οἰόμενος αὐτὸν οὐδὲν ἔτι δεῖσθαι ὄψου, ὥχεται παραφέρων πρὶν λαβεῖν αὐτὸν ἕτερον. 5. Ἐνταῦθα δὴ οὕτω βαρέως ἠνεγκε τὸ πάθος, ὥστε ἀνήλωτο μὲν αὐτῷ, ὃ εἰλήφει ὄψου, ὃ δὲ ἔτι αὐτῷ λοιπὸν ἦν τοῦ ἐμβάμματος, τοῦτό πως ὑπὸ τοῦ ἐκπεπληχθαί τε καὶ τῆ τύχῃ ὀργίζεσθαι δυσθετούμενος ἀνέτρεψεν. ὁ μὲν δὴ λοχαγὸς ὁ ἐγγύτατα ἡμῶν ἰδὼν συνεκρότησε τῷ χεῖρι καὶ τῷ γέλωτι ἠψφραίνεται. ἐγὼ μέντοι, ἔφη, προσεποιούμην βήπειν· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἠδυνάμην κατασχεῖν τὸν γέλωτα. τοιοῦτον μὲν δὴ σοὶ ἔνα, ὃ Κῦρος, τῶν ἐταίρων ἐπιδεικνύω, ἔφη. ἐπὶ μὲν δὴ

τούτῳ ὥσπερ εἰκὸς ἐγέλασαν. 6. Ἄλλος δὲ τις ἔλεξε τῶν ταξιάρχων, Οὗτος μὲν δὴ, ἔφη, ὧ Κῦρε, ὡς ἔοικεν οὕτω δυσκόλῳ ἐπέτυχεν. ἐγὼ δέ, ὡς σὺ διδάξας ἡμᾶς τὰς τάξεις ἀπέπεμψας καὶ ἐκέλευσας διδάσκειν τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστον τάξιν, ἃ παρὰ σοῦ ἐμάθομεν, οὕτω δὴ καὶ ἐγώ, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι ἐποιοῦν, ἐλθὼν ἐδίδασκον ἓνα λόχον. καὶ στήσας τὸν λοχαγὸν πρῶτον, καὶ τάξας δὴ ἐπ' αὐτῷ ἄνδρα νεανίαν, καὶ τοὺς ἄλλους ἢ ὠμόμην δεῖν, ἔπειτα στάς ἐκ τοῦ ἔμπροσθεν βλέπων εἰς τὸν λόχον, ἦνίκα μοι ἐδόκει καιρὸς εἶναι, προϊέναι ἐκέλευσα. 7. Καὶ ὁ ἀνὴρ σοι ὁ νεανίας ἐκεῖνος προελθὼν τοῦ λοχαγοῦ πρότερος ἐπορεύετο. καὶ γὰρ ἰδὼν εἶπον, Ἄνθρωπε, τί ποιεῖς; καὶ ὅς ἔφη, Προέρχομαι, ὥσπερ σὺ κελεύεις. καὶ γὰρ εἶπον, Ἄλλ' οὐκ ἐγὼ σὲ μόνον ἐκέλευον, ἀλλὰ πάντας προϊέναι. καὶ ὅς ἀκούσας τοῦτο μεταστραφεὶς πρὸς τοὺς λοχίτας εἶπεν, Οὐκ ἀκούει, ἔφη, λαιδορουμένου; προϊέναι, ἔφη, πάντας κελεύει. καὶ οἱ ἄνδρες πάντες παρελθόντες τὸν λοχαγὸν ἦσαν πρὸς ἐμέ. 8. Ἐπεὶ δὲ ὁ λοχαγὸς αὐτοὺς ἀνεχώριζεν, ἐδυεφόρον καὶ ἔλεγον, Ποτέρῳ δὴ πείθεσθαι χρή; νῦν γὰρ ὁ μὲν κελεύει προϊέναι, ὁ δ' οὐκ ἔα. ἐγὼ μέντοι ἐνεγκῶν ταῦτα πράως ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν καταχωρίσας εἶπον μηδένα τῶν ὀπισθεν κινεῖσθαι, πρὶν ἂν ὁ πρόσθεν ἡγήται, ἀλλὰ τοῦτο μόνον ὄραν πάντας, τῷ πρόσθεν ἔπεσθαι. 9. Ὡς δ' εἰς Πέρσας τις ἀπὼν ἦλθε πρὸς ἐμέ καὶ ἐκέλευσέ με τὴν ἐπιστολήν, ἣν ἔγραψα οἴκαδε, δοῦναι, καὶ γὰρ, ὁ γὰρ λοχαγὸς ἦδει ὅπου ἔκειτο ἡ ἐπιστολή, ἐκέλευσα αὐτὸν δραμόντα ἐνεγκεῖν τὴν ἐπιστολήν, ὁ μὲν δὴ ἔτροχεν, ὁ δὲ νεανίας ἐκεῖνος εἶπετο τῷ λοχαγῷ σὺν αὐτῷ τῷ θώρακι καὶ τῇ κοπίδι, καὶ ὁ ἄλλος δὲ πᾶς λόχος ἰδὼν ἐκεῖνον συνέτροχε. καὶ ἦκον

οἱ ἄνδρες φέροντες τὴν ἐπιστολήν. οὕτως, ἔφη, ὁ γε ἐμὸς λόχος ἀκριβοῖ σοι πάντα τὰ παρὰ σοῦ. 10. Οἱ μὲν δὴ ἄλλοι ὡς εἰκὸς ἐγέλων ἐπὶ τῇ δορυφορίᾳ τῆς ἐπιστολῆς. ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, Ὡ Ζεῦ καὶ πάντες θεοί, οἴους ἄρα ἡμεῖς ἔχομεν ἄνδρας ἐταίρους, οἱ γε εὐθεράπεντοι μὲν οὕτως εἰσίν, ὥστε εἶναι αὐτῶν καὶ μικρῶ ὄψω πάνυ [πολλούς] φίλους ἀνακτήσασθαι· πιθανοὶ δ' οὕτως εἰσὶ τινες, ὥστε πρὶν εἰδέναι τὸ προσταττόμενον πρότερον πείθονται. ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα, ποίους τινὰς χρὴ μᾶλλον εὐξασθαι ἢ τοιούτους στρατιώτας ἔχειν. 11. Ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἅμα γελῶν οὕτως ἐπήνεσε τοὺς στρατιώτας. ἐν δὲ τῇ σκηπῇ ἐτύγχανέ τις ὢν τῶν ταξίαρχων Ἀγλαϊτάδας ὄνομα, ἀνὴρ τὸν τρόπον τῶν στρουφνοτέρων ἀνθρώπων, ὃς οὕτωςί πως εἶπεν· Ἡ γὰρ οἶε, ἔφη, ὦ Κῦρε, τούτους ἀληθῆ λέγειν ταῦτα; Ἀλλὰ τί μὴν βουλόμενοι, ἔφη ὁ Κῦρος, ψεύδονται; Τί δ' ἄλλο γε, ἔφη, εἰ μὴ γέλωτα ποιεῖν ἐθέλοντες; ὑπὲρ οὗ λέγουσι ταῦτα καὶ ἀλαζονεύονται. 12. Καὶ ὁ Κῦρος, Εὐφήμει, ἔφη, μηδὲ λέγε ἀλαζόνας εἶναι τούτους. ὁ μὲν γὰρ ἀλαζῶν ἔμοιγε δοκεῖ ὄνομα κεῖσθαι ἐπὶ τοῖς προσποιουμένοις καὶ πλουσιωτέροις εἶναι ἢ εἰσὶ καὶ ἀνδρειότεροις, καὶ ποιήσῃν ἅ μὴ ἱκανοὶ εἰσιν ὑπισχνουμένοις, καὶ ταῦτα φαίτεροῖς γιγνομένοις, ὅτι τοῦ λαβεῖν τι ἔνεκα καὶ κερδαῖναι ποιοῦσιν. οἱ δὲ μηχανώμενοι γέλωτα τοῖς συνοῦσι μήτε ἐπὶ τῶ ἑαυτῶν κέρδει μήτ' ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἀκούοντων μήτε ἐπὶ βλάβῃ μηδεμιᾶ, πῶς οὐχ οὗτοι ἀστεῖοι ἂν καὶ εὐχάριτες δικαιοτέρον ὀνομάζοντο μᾶλλον ἢ ἀλαζόνες; 13. Ὁ μὲν δὴ Κῦρος οὕτως ἀπελογήσατο περὶ τῶν τὸν γέλωτα παρασχόντων· αὐτὸς δὲ ὁ ταξίαρχος ὁ τὴν τοῦ λόγου χαριτίαν διηγησάμενος ἔφη, Ἡ που ἂν, ἔφη, ὦ Ἀγλαϊτάδα, εἴ γε

κλαίειν ἐπειρώμεθά σε ποιεῖν, σφόδρ' ἂν ἡμῖν ἐμέμφου, ὡςπερ ἔνοιοι καὶ ἐν ᾠδαῖς καὶ ἐν λόγοις οἰκτρὰ ἅττα λογοποιούσιντες εἰς δάκρυα περιῶνται ἄγειν, ὅποτε γε νῦν καὶ αὐτὸς εἰδώς, ὅτι εὐφραίνειν μὲν τί σε βουλόμεθα, βλάψαι δ' οὐδέν, ὅμως οὕτως ἐν πολλῇ ἀτιμίᾳ ἡμᾶς ἔχεις. 14. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀγλαϊτάδας, καὶ δικαίως γε, ἐπεὶ καὶ αὐτοῦ τοῦ κλαίειν καθίζοντος τοὺς φίλους πολλαχῆ ἔμοιγε δοκεῖ ἐλάτινος ἄξια διαπράττεσθαι ὁ γέλωτα αὐτοῖς μηχανώμενος. διό, ἔφη, καὶ σὺ νῦν, ἂν ὀρθῶς λογίξῃ, ἐμὲ ἀληθῆ λέγοντα εὐρήσεις. κλαύμασι μὲν γε καὶ πατέρες υἱοῖς σωφροσύνην μηχανῶνται, καὶ διδάσκαλοι παισὶν ἀγαθὰ μαθήματα· καὶ νόμοι γε πολίτας διὰ τοῦ κλαίοντος καθίζειν εἰς δικαιοσύνην προτρέπονται· τοὺς δὲ γέλωτα μηχανωμένους ἔχοις ἂν εἰπεῖν ἢ σώματα ὠφελοῦντας ἢ ψυχὰς οἰκονομικωτέρας τι ποιούσιντας ἢ πολιτικωτέρας; 15. Ἐκ τούτου ὁ Ὑστίασπης ᾧδὲ πως εἶπε· Σὺ, ἔφη, ὦ Ἀγλαϊτάδα, ἦν ἐμοὶ πείθῃ, εἰς μὲν τοὺς πολεμίους θαρρόων δαπανήσεις τούτο τὸ πολλοῦ ἄξιον, καὶ κλαίοντος ἐκείνου πειράσῃ καθίζειν· ἡμῖν δὲ πάντως, ἔφη, καὶ τοῖσδε τοῖς φίλοις τούτου τοῦ ὀλίγου ἄξιον γέλωτος ἐπιδαψιλεύσῃ. καὶ γὰρ οἶδ' ὅτι πολὺς σοὶ ἐστὶν ἀποκειμένος· οὔτε γὰρ αὐτὸς χρώμενος ἀνήλωκας αὐτόν, οὐδὲ μὴν φίλοις οὐδὲ ξένοις ἐκὼν εἶναι γέλωτα παρέχεις· ὥστε οὐδεμίᾳ σοι πρόφασις ἐστίν, ὡς οὐ παρεκτέον σοι ἡμῖν γέλωτα. καὶ ὁ Ἀγλαϊτάδας εἶπε, Καὶ οἶει γε, ὦ Ὑστίασπῃ, γέλωτα ποιεῖν ἐξ ἐμοῦ; καὶ ὁ ταξίαρχος εἶπε, Ναὶ μὰ Δί', ἀνόητος ἄρα ἐστίν· ἐπεὶ ἔκ γε σοῦ πῦρ, οἶμαι, ῥᾶον ἂν τις ἐκτρίψειεν ἢ γέλωτα ἐξαγάγοιτο. 16. Ἐπὶ τούτῳ μὲν δὴ οἱ τε ἄλλοι ἐγέλασαν, τὸν τρόπον εἰδότες αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀγλαϊ

τάδας ἐπεμειδίασε. καὶ ὁ Κῦρος ἰδὼν αὐτὸν φαιδρωθῆντα, Ἀδικεῖς, ἔφη, ὦ ταξίαρχε, ὅτι ἄνδρα ἡμῖν τὸν σπουδαιότατον διαφθείρεις, γελᾶν ἀναπέιθων, καὶ ταῦτ', ἔφη, οὕτω πολέμιον ὄντα τῷ γέλωτι. ταῦτα μὲν δὴ ἐνταῦθα ἔληξεν. ἐκ δὲ τούτου Χρυσάντας ὧδε ἔλεξεν·

17. Ἄλλ' ἔγωγ', ἔφη, ὦ Κῦρε καὶ πάντες οἱ παρόντες, ἐννοῶ, ὅτι ἐξεληλύθασι μὲν σὺν ἡμῖν οἱ μὲν καὶ βελτιότες, οἱ δὲ καὶ μείονος ἄξιοι· ἣν δὲ τι γίγνηται ἀγαθόν, ἀξιώσουσιν οὗτοι πάντες ἰσομοιρεῖν. καίτοι ἔγωγε οὐδὲν ἀνισώτερον νομίζω τῶν ἐν ἀνθρώποις εἶναι τοῦ τῶν ἴσων τὸν τε κακὸν καὶ τὸν ἀγαθὸν ἀξιουῖσθαι. 18. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπε πρὸς τοῦτο, Ἄρ' οὖν, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὦ ἄνδρες, κράτιστον ἡμῖν ἐμβαλεῖν περὶ τούτου βουλήν εἰς τὸ στρατεύμα, πότερα δοκεῖ, ἣν τι ἐκ τῶν πόνων δῶ ὁ θεὸς ἀγαθόν, ἰσομοίρους πάντας ποιεῖν, ἢ σκοποῦντας τὰ ἔργα ἐκάστου πρὸς ταῦτα καὶ τὰς τιμὰς ἐκάστῳ προστιθέναι; 19. Καὶ τί δεῖ, ἔφη ὁ Χρυσάντας, ἐμβαλεῖν λόγον περὶ τούτου, ἀλλ' οὐχὶ προειπεῖν, ὅτι οὕτω ποιήσεις; ἢ οὐ σὺ καὶ τοὺς ἀγῶνας οὕτω προεῖπας καὶ τὰ ἀθλα; Ἄλλὰ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, οὐχ ὅμοια ταῦτα ἐκείνοις· ἅ μὲν γὰρ ἂν στρατευόμενοι κτήσονται, κοινά, οἴμαι, ἑαυτῶν ἠγήσονται εἶναι· τὴν δὲ ἀρχὴν τῆς στρατιᾶς ἐμὴν ἴσως ἔτι οἴκοθεν νομίζουσιν εἶναι, ὥστε διατάττοντα ἐμὲ τοὺς ἐπιστάτας οὐδὲν, οἴμαι, ἀδικεῖν νομίζουσιν. 20. Ἢ καὶ οἴει, ἔφη ὁ Χρυσάντας, ψηφίσασθαι ἂν τὸ πλῆθος συνελθόν, ὥστε μὴ ἴσων ἕκαστον τυγχάνειν, ἀλλὰ τοὺς κράτιστους καὶ τιμαῖς καὶ δώροις πλεονεκτεῖν; Ἐγωγ', ἔφη ὁ Κῦρος, οἴμαι, ἅμα μὲν συναγορευόντων ἡμῶν, ἅμα δὲ καὶ αἰσχυρὸν ὄν τὸ ἀντιλέγειν, μὴ οὐχὶ τὸν πλεῖστα καὶ πονοῦντα καὶ ὠφελούντα τὸ

κοινόν τοῦτον καὶ μεγίστων ἀξιοῦσθαι. οἶμαι δέ, ἔφη, καὶ τοῖς κακίστοις σύμφορον φανείσθαι τοὺς ἀγαθοὺς πλεονεκτεῖν. 21. Ὁ δὲ Κύριος ἐβούλετο καὶ αὐτῶν ἕνεκα τῶν ὁμοτίμων γενέσθαι τοῦτο τὸ ψήφισμα· βελτίους γὰρ ἂν καὶ αὐτοὺς ἠγεῖτο τούτους εἶναι, εἰ εἶδεν, ὅτι ἐκ τῶν ἔργων καὶ αὐτοὶ κρινόμενοι τῶν ἀξίων τεύξονται. καιρὸς οὖν ἐδόκει αὐτῷ νῦν εἶναι ἐμβαλεῖν περὶ τούτου ψήφον, ἐν ᾧ καὶ οἱ ὁμότιμοι ὤκνον τὴν τοῦ ὄχλου ἰσομοιρίαν. οὕτω δὴ συνεδόκει τοῖς ἐν τῇ σκηπῇ συμβαλέσθαι περὶ τούτου λόγους, καὶ συναγορεύειν ταῦτα ἔφασαν χρῆναι, ὅστιςπερ ἀνὴρ οἶοιτο εἶναι.

22. Ἐπιγελάσας δὲ τῶν ταξιάρχων τις εἶπεν, Ἄλλ' ἐγώ, ἔφη, ἄνδρα οἶδα καὶ τοῦ δήμου, ὃς συνερεῖ, ὥστε μὴ εἰκῆ οὕτως ἰσομοιρίαν εἶναι. ἄλλος δ' ἀντήρητο τοῦτον τίνα λέγοι. ὃ δ' ἀπεκρίνατο, Ἔστι νῆ Δί' ἀνὴρ σύσκηρος ἐμός, ὃς ἐν παντὶ μαστεύει πλέον ἔχειν. ἄλλος δ' αὖ ἐπήρητο αὐτόν, Ἥ καὶ τῶν πόνων; Μὰ Δί', ἔφη· ἀλλὰ τοῦτό γε ψευδόμενος ἐάλωκα. καὶ γὰρ πόνων καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων πάνυ πράως ἀεὶ ἔᾶ τὸν βουλούμενον πλέον ἔχειν. 23. Ἄλλ' ἐγώ μὲν, ἔφη ὁ Κύριος, ᾧ ἄνδρες, γιγνώσκω τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους, οἷον καὶ οὗτος νῦν λέγει, εἶπερ δεῖ ἐνεργὸν καὶ πειθόμενον ἔχειν τὸ στρατεύμα, ἐξαιρετέους εἶναι ἐκ τῆς στρατιᾶς. δοκεῖ γὰρ μοι τὸ μὲν πολὺ τῶν στρατιωτῶν εἶναι οἷον ἔπεσθαι ἢ ἂν τις ἠγῆται· ἄγειν δ', οἶμαι, ἐπιχειροῦσιν οἱ μὲν καλοὶ καγαθοὶ ἐπὶ τὰ καλὰ καγαθά, οἱ δὲ πονηροὶ ἐπὶ τὰ πονηρά. 24. Καὶ πολλάκις τοίνυν πλείονας ὁμογνώμονας λαμβάνουσιν οἱ φαῦλοι ἢ οἱ σπουδαῖοι. ἢ γὰρ πονηρία, διὰ τῶν παραντίκα ἡδονῶν πορευομένη, ταύτας ἔχει συμπειθούσας πολλοὺς αὐτῇ ὁμογνωμονεῖν· ἢ δ'

ἀρετὴ πρὸς ὀρθιον ἄγουσα οὐ πάνν δεινὴ ἐστίν ἐν τῷ παραντικά εἰκῆ συνεπισπᾶσθαι, ἄλλως τε καὶ ἦν ἄλλοι ὦσιν, ἐπὶ τὸ πρανὲς καὶ τὸ μαλακὸν ἀντιπαρακαλοῦντες.

25. Καὶ τοίνυν ἦν μὲν τινες βλακεία καὶ ἀπονία μόνον κακοὶ ὦσι, τούτους ἐγὼ νομίζω ὡςπερ κηφῆνας δαπάνη μόνον ζημιοῦν τοὺς κοινωνούς· οἱ δ' ἂν τῶν μὲν πόνων κακοὶ ὦσι κοινωνοί, πρὸς δὲ τὸ πλεονεκτεῖν σφοδροὶ καὶ ἀναίσχυντοι, οὗτοι καὶ ἡγεμονικοὶ εἰσι πρὸς τὰ πονηρὰ· πολλάκις γὰρ δύνανται τὴν πονηρίαν πλεονεκτοῦσαν ἀποδεικνύναι· ὥστε παντάπασιν ἐξαιρετέοι ἡμῖν οἱ τοιοῦτοὶ εἰσι.

26. Μηδὲ μέντοι σκοπεῖτε, ὅπως ἐκ τῶν πολιτῶν ἀντιπληρώσετε τὰς τάξεις, ἀλλ' ὡςπερ ἵπποι οἱ ἂν ἄριστοι ὦσι, οὐχ οἱ ἂν πατριῶται, τούτους ζητεῖτε, οὕτω καὶ ἀνθρώπους ἐκ πάντων, οἱ ἂν ὑμῖν δοκῶσι μάλιστα συνισχυρεῖν τε ὑμᾶς καὶ συγκοσμήσειν, τούτους λαμβάνετε. μαρτυρεῖ δέ μοι καὶ τόδε πρὸς τὸ ἀγαθόν· οὔτε γὰρ ἄρμα δήπου ταχὺ γένοιτ' ἂν, βραδέων ἵππων ἐνότων, οὔτε δίκαιον ἀδίκων συνεξευγμένων· οὐδὲ οἶκος δύναιτ' ἂν εὖ οἰκεῖσθαι πονηροῖς οἰκέταις χρώμενος, ἀλλὰ καὶ ἐνδεόμενος οἰκετῶν ἤτιον σφάλλεται ἢ ὑπὸ ἀδίκων ταρατόμενος.

27. Εὖ δὲ ἴστε, ὦ ἄνδρες, ἔφη, φίλοι, ὅτι οὐδὲ τοῦτο μόνον ὠφελήσουσιν οἱ κακοὶ ἀφαιρεθέντες, ὅτι κακοὶ ἀπέσονται, ἀλλὰ καὶ τῶν καταμενόντων, οἱ μὲν δὴ ἀνσπίμπλαντο ἤδη κακίας, ἀποκαθαροῦνται πάλιν ταύτης, οἱ δὲ ἀγαθοὶ τοὺς κακοὺς ἰδόντες ἀτιμασθέντας πολὺ εὐθυμότερον τῆς ἀρετῆς ἀνθ' ἔξονται.

28. Ὁ μὲν οὕτως εἶπε· τοῖς δὲ φίλοις πᾶσι συνέδοξε ταῦτα, καὶ οὕτως ἐποίουν.

Ἐκ δὲ τούτου πάλιν αὐτοῖς σκώμματος ἤρχετο ὁ Κῦρος. κατανοήσας γὰρ τινα τῶν λοχαγῶν σύνδειπνον

καὶ παρακλίτην πεπονημένον ἄνδρα ὑπέρδασύν τε καὶ ὑπέραισχυρον, ἀνακαλέσας τὸν λοχαγὸν ὀνομαστί εἶπεν ὧδε· Ὡ Σαμβαύλα, ἔφη, ἀλλ' ἢ καὶ σὺ κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον, ὅτι καλὸν ἐστι, περιάγεις τοῦτο τὸ μειράκιον τὸ παρακατακείμενόν σοι; Νῆ τὸν Δί', ἔφη ὁ Σαμβαύλας, ἡδομαι γοῦν καὶ ἐγὼ συνῶν τε τούτῳ καὶ θεώμενος τοῦτον. 29. Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ σύσκηνοι προσέβλεψαν· ὡς δὲ εἶδον τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνδρός ὑπερβάλλον αἴσχει, ἐγέλασαν πάντες. καὶ τις εἶπε, Πρὸς τῶν θεῶν, ὦ Σαμβαύλα, ποῖω ποτέ σε ἔργῳ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἀνήρηται; 30. Καὶ ὅς εἶπεν, Ἐγὼ ὑμῖν νῆ τὸν Δία, ὦ ἄνδρες, ἐρῶ. ὅπουσάκις γὰρ αὐτὸν ἐκάλεσα εἴτε νυκτὸς εἴτε ἡμέρας, οὐπώποτε μοι οὐτ' ἀσχολίαν προῦφασίσσατο, οὔτε βιάδην ὑπήκουσεν, ἀλλ' ἀεὶ τρέχων· ὅπουσάκις τε αὐτῷ πράξαι τι προσέταξα, οὐδὲν ἀνδρωτί ποτε αὐτὸν εἶδον ποιοῦντα. πεποίηκε δὲ καὶ τοὺς δεκαδέας πάντας τοιούτους, οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ ἀποδεικνύς, οἷους δεῖ εἶναι. 31. Καὶ τις εἶπε, Κάπιτα τοιοῦτον ὄντα οὐ φιλεῖς αὐτόν, ὡςπερ τοὺς συγγενεῖς; καὶ ὁ αἰσχυρὸς ἐκεῖνος πρὸς τοῦτο εἶπε, Μὰ Δία, ἔφη· οὐ γὰρ φιλόπονος ἐστιν. ἐπεὶ ἤρκει ἂν αὐτῷ, εἰ ἐμὲ ἤθελε φιλεῖν, τοῦτο ἀντὶ πάντων γυμνασίῳν.

C A P U T III.

1. Τοιαῦτα μὲν δὴ καὶ γελοῖα καὶ σπουδαῖα καὶ ἐλέγγο καὶ ἐπράττετο ἐν τῇ σκηνῇ. τέλος δὲ τὰς τρίτας σπονδὰς ποιήσαντες καὶ εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς τὰγαθὰ τὴν σκηνὴν εἰς κοίτην διέλκον· τῇ δ' ὑστεραία ὁ Κύρος συνέλεξε πάντας τοὺς στρατιώτας καὶ ἔλεξε τοιάδε·

2. Ἄνδρες φίλοι, ὁ μὲν ἀγὼν ἐγγὺς ἡμῖν· προσέρχονται γὰρ οἱ πολέμοι. τὰ δ' ἄθλα τῆς νίκης, ἣν μὲν ἡμεῖς νικῶμεν, τοῦτο γὰρ ἀεὶ καὶ λέγειν [ἔφη] καὶ ποιεῖν δεῖ, οἳ τε πολέμοι δῆλον ὅτι ἡμεῖστροι καὶ τὰ τῶν πολέμιων ἀγαθὰ πάντα· ἣν δὲ ἡμεῖς αὖ νικῶμεθα, καὶ οὕτω τὰ τῶν νικωμένων ἀγαθὰ πάντα τοῖς νικῶσιν ἀεὶ ἄθλα πρόκειται. 3. Οὕτω δὴ, ἔφη, δεῖ ὑμᾶς γιγνώσκειν, ὡς, ὅταν μὲν ἄνθρωποι κοινωνοὶ πολέμου γενόμενοι ἐν ἑαυτοῖς ἕκαστοι ἔχωσιν, εἰ μὴ αὐτὸς τις προθυμῆσεται, ὡς οὐδὲν ἐσόμενον τῶν δεόντων, ταχὺ πολλά τε καὶ καλὰ διαπράττονται· οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς ἀργεῖται τῶν πρᾶττεσθαι δεομένων· ὅταν δ' ἕκαστος διανοηθῆ, ὡς ἄλλος ἔσται ὁ πρᾶττων καὶ μαχόμενος, καὶ αὐτὸς μαλακίζηται, τούτοις, ἔφη, εὖ ἴστε, ὅτι πᾶσιν ἅμα πάντα ἦκει τὰ χαλεπὰ φερόμενα. 4. Καὶ ὁ θεὸς οὕτω πως ἐποίησε· τοῖς μὴ θέλουσιν ἑαυτοῖς προστάττειν ἐκπονεῖν τὰγαθὰ, ἄλλους αὐτοῖς ἐπιτακτῆρας δίδωσι. νῦν οὖν τις, ἔφη, λεγέτω ἐνθάδε ἀναστάς περὶ αὐτοῦ τούτου, ποτέρως ἂν τὴν ἀρετὴν μᾶλλον οἶεται ἀσκεῖσθαι παρ' ἡμῖν, εἰ μέλλοι ὁ πλείστα καὶ πονεῖν καὶ κινδυνεύειν ἐθέλων πλείστης καὶ τιμῆς τεύξεσθαι, ἢ ἂν εἰδῶμεν, ὅτι οὐδὲν διαφέρει κακὸν εἶναι· ὁμοίως γὰρ πάντες τῶν ἴσων τευξόμεθα. 5. Ἐνταῦθα δὴ ἀναστάς Χρυσάντας, εἰς τῶν ὁμοτίμων, ἀνὴρ οὔτε μέγας οὔτε ἰσχυρὸς ἰδεῖν, φρονήσει δὲ διαφέρει, ἔλεξεν·

Ἄλλ' οἶμαι μὲν, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐδὲ διανοούμενόν σε, ὡς δεῖ ἴσον τοὺς κακοὺς τοῖς ἀγαθοῖς ἔχειν, ἐμβασῖν τοῦτον τὸν λόγον, ἀλλ' ἀποπειρώμενον, εἴ τις ἄρα ἔσται ἀνὴρ, ὅστις ἐθέλῃσει ἐπιδειξαι ἑαυτόν, ὡς διανοεῖται μηδὲν καλὸν καγαθὸν ποιῶν, ἢ ἂν ἄλλοι τῇ ἀρετῇ κατα-

πράξωσι, τούτων ἰσομοιρεῖν. 6. Ἐγὼ δέ, ἔφη, οὔτε ποσὶν εἰμι ταχυς οὔτε χερσὶν ἰσχυρός, γινώσκω τε, ὅτι ἐξ ὧν ἂν ἐγὼ τῷ ἐμῷ σώματι ποιήσω οὐ κριθείην οὔτε ἂν πρῶτος οὔτε ἂν δεύτερος, οἶμαι δ' οὐδ' ἂν χιλιοστός, ἴσως δ' οὐδ' ἂν μυριοστός· ἀλλ' ἐκείνο σαφῶς ἐπίσταμαι, ὅτι εἰ μὲν οἱ δυνατοὶ ἐρῶμένως ἀντιλήφονται τῶν πραγμάτων, ἀγαθοῦ τινός μοι μετέσται τοσοῦτον μέρος, ὅσον ἂν δίκαιον ἦ· εἰ δ' οἱ μὲν κακοὶ μηδὲν ποιήσουσιν, οἱ δ' ἀγαθοὶ καὶ δυνατοὶ ἀθύμως ἔξουσι, δέδοικα μὴ ἄλλον τινός μαλλον ἢ τοῦ ἀγαθοῦ μετέξω πλεῖον ἢ βούλομαι. 7. Χρυσάντας μὲν δὴ οὕτως εἶπεν. ἀνέστη δ' ἐπ' αὐτῷ Φεραύλας Πέρσης τῶν δημοτῶν, Κύρω πως ἔτι οἴκοθεν συνήθης καὶ ἀρεστός ἀνὴρ, καὶ τὸ σῶμα οὐκ ἀφνῆς καὶ τὴν ψυχὴν οὐκ ἀγεννεῖ ἀνδρὶ εἰοικώς, καὶ ἔλεξε τοιάδε·

8. Ἐγώ, ἔφη, ὦ Κύρε καὶ πάντες οἱ παρόντες Πέρσαι, ἠγοῦμαι μὲν ἡμᾶς πάντας ἐκ τοῦ ἴσου νῦν ὀρμασθαι εἰς τὸ ἀγωνίζεσθαι περὶ ἀρετῆς· ὄρω γὰρ ὁμοίᾳ μὲν τροφῇ πάντας ἡμᾶς τὸ σῶμα ἀσκοῦντας, ὁμοίᾳ δὲ σπουδῆς πάντας ἀξιουμένους, ταῦτά δὲ πᾶσιν ἡμῖν πρόκειται. τὸ γὰρ τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι πᾶσιν ἐν κοινῷ κεῖται, καὶ ὅς ἂν φανῆ τοῦτο ἀπροφασίστως ποιῶν, τοῦτον ὄρω παρὰ Κύρου τιμῆς τυχάνοντα· τό τε τὰ πρὸς τοὺς πολεμίους ἀλκιμον εἶναι οὐ τῷ μὲν προσῆκον, τῷ δ' οὐ, ἀλλὰ πᾶσι καὶ τοῦτο προκέρκεται κάλλιστον εἶναι. 9. Νῦν δέ, ἔφη, ἡμῖν καὶ δέδωκεται μάχη, ἣν ἐγὼ ὄρω πάντας ἀνθρώπους φύσει ἐπισταμένους, ὥσπερ γὰρ καὶ τᾶλλα ζῶα ἐπίσταται τινα μάχην ἕκαστα, οὐδὲ παρ' ἐνός ἄλλου μαθόντα ἢ παρὰ τῆς φύσεως, οἷον ὁ βοῦς κέρατι παίειν, ὁ ἵππος ὄπλῃ, ὁ κύων στόματι, ὁ κάπρος

ὀδόντι. καὶ φυλάττεσθαι γ', ἔφη, ἅπαντα ταῦτα ἐπίσταται, ἀφ' ὧν μάλιστα δεῖ, καὶ ταῦτα εἰς οὐδενὸς διδασκάλου πρόποτε φοιτήσαντα. 10. Καὶ ἐγώ, ἔφη, ἐκ παιδίου εὐθύς προβάλλεσθαι ἠπιστάμην πρὸ τούτου, ὅτι ὦμην πληγήσεσθαι· καὶ εἰ μὴ ἄλλο μηδὲν ἔχοιμι, τῷ χεῖρε προέχων ἐνεπὸδιζον ὅτι ἠδυνάμην τὸν παίοντα· καὶ τοῦτο ἐποίουν οὐ διδασκόμενος, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ παιόμενος, εἰ προβαλλοίμην. μάχαιράν γε μὴν εὐθύς παιδίον ὧν ἤρπαζον, ὅπου ἴδοιμι, οὐδὲ παρ' ἐνὸς οὐδὲ τοῦτο μαθὼν ὅπως δεοὶ λαμβάνειν ἄλλον ἢ παρὰ τῆς φύσεως, ὡς ἐγὼ φημι. ἐποίουν γοῦν καὶ τοῦτο κωλύμενος, οὐ διδασκόμενος· ὡσπερ καὶ ἄλλα ἔστιν, ἃ εἰργόμενος καὶ ὑπὸ πατρὸς καὶ ὑπὸ μητρὸς ὑπὸ τῆς φύσεως πράττειν ἠναγκαζόμεν. καί, ναὶ μὰ Δία, ἔπαιόν γε τῆ μάχαιρα πᾶν, ὅτι δυναίμην λανθάνειν. οὐ γὰρ μόνον φύσει ἦν, ὡσπερ τὸ βαδίζειν καὶ τρέχειν, ἀλλὰ καὶ ἠδὺ πρὸς τῷ πεφυκέναι τοῦτο ἐδόκει μοι εἶναι. 11. Ἐπεὶ δ' οὖν αὕτη, ἔφη, ἡ μάχη καταλείπεται, ἐν ἣ προθυμίας μᾶλλον ἢ τέχνης ἔργον ἐστί, πῶς ἡμῖν οὐχ ἠδέως πρὸς τούσδε τοὺς ὁμοτίμους ἀγωνιστέον; ὅπου γε τὰ μὲν ἄθλα τῆς ἀρετῆς ἴσα πρόκειται, παραβαλλόμενοι δὲ οὐκ ἴσα εἰς τὸν κίνδυνον ἵμεν, ἀλλ' οὗτοι μὲν ἔντιμον βίον, ὡσπερ μόνος ἠδιστος βίων, ἡμεῖς δὲ ἐπίπονον μὲν, ἄτιμον δέ, ὡσπερ, οἶμαι, χαλεπώτατος. 12. Μάλιστα δέ, ὧ ἄνδρες, τοῦτό με εὐθύμως εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν πρὸς τούσδε παρορμαῖ, ὅτι Κῦρος ὁ κρίνων ἐστί, ὃς οὐ φθόνῳ κρινεῖ· ἀλλὰ σὺν θεῶν ὄρκῳ λέγω, ἢ μὴν ἐμοὶ δοκεῖ Κῦρος, οὐστυνας ἂν ὄρῳ ἀγαθούς, φιλεῖν οὐδὲν ἦτιον ἑαυτοῦ· τούτοις γοῦν ὄρῳ αὐτὸν ὅτι ἂν ἔχη ἠδιδόντα μᾶλλον ἢ αὐτὸν ἔχοντα. 13. Καίτοι, ἔφη, οἶδα, ὅτι οὗτοι μέγα

φρονοῦσιν, ὅτι πεπαιδευνται δὴ καὶ πρὸς λιμὸν καὶ πρὸς δίψαν καὶ πρὸς ῥίγος καρτερεῖν, κακῶς εἰδότες, ὅτι καὶ ἡμεῖς ὑπὸ κρείττονος διδασκάλου πεπαιδευόμεθα ἢ οὗτοι. οὐ γὰρ ἔστι διδάσκαλος οὐδεὶς τούτων κρείττων τῆς ἀνάγκης, ἢ ἡμᾶς καὶ λίαν ταῦτ' ἀκριβοῦν ἐδίδαξε.

14. Καὶ πονεῖν οὗτοι μὲν τὰ ὅπλα φέροντες ἐμελέτων, ἃ ἔστιν ἅπασιν ἀνθρώποις εὐρημένα ὡς ἂν εὐφορώτατα εἴη· ἡμεῖς δὲ γε, ἔφη, ἐν μεγάλοις φορτίοις καὶ βαδίξειν καὶ τρέχειν ἠναγκαζόμεθα, ὥστε νῦν ἐμοὶ δοκεῖν τὸ τῶν ὀπλων φόρημα πτεροῖς μάλλον εἰκέναι ἢ φορτίῳ.

15. Ὡς οὖν ἐμοῦ γε καὶ ἀγωνιουμένου καί, ὅποιος ἂν τις ᾧ, κατὰ τὴν ἀξίαν με τιμᾶν ἀξιόσποντος, οὕτως, ἔφη, ᾧ Κῦρε, γίγνωσκε. καὶ ὑμῖν δέ, ἔφη, ᾧ ἄνδρες δημόται, παραινῶ εἰς ἔρον δορμᾶσθαι ταύτης τῆς μάχης πρὸς τοὺς πεπαιδευμένους τοὺςδε· νῦν γὰρ ἄνδρες εἰλημμένοι εἰσὶν ἐν δημοτικῇ ἀγωνίᾳ. 16. Φεραύλας μὲν δὴ οὕτως εἶπεν. ἀνίσταντο δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐκατέρω συναγορευόντες. ἔδοξε δ' οὖν κατὰ τὴν ἀξίαν τιμᾶσθαι ἕκαστον, Κῦρον δὲ τὸν κρίνοντα εἶναι. ταῦτα μὲν δὴ οὕτω προῦκχωρήκει.

17. Ἐκάλεσε δ' ἐπὶ δεῖπνον καὶ ὄλην ποτὲ τὴν τάξιν σὺν τῷ ταξιάρχῳ, ἰδὼν αὐτὸν τοὺς μὲν ἡμίσεις τῶν ἀνδρῶν τῆς τάξεως ἀντιτάξαντα ἐκατέρωθεν εἰς ἐμβολήν, θωράκας μὲν ἀμφοτέρους ἔχοντας καὶ γέρορα ἐν ταῖς ἀριστεραῖς, εἰς δὲ τὰς δεξιὰς νάρθηκας παχεῖς τοῖς ἡμίσεσιν ἔδωκε, τοῖς δ' ἐτέροις εἶπεν, ὅτι βάλλειν δεήσοι ἀναιρουμένους ταῖς βάλαις. 18. Ἐπεὶ δὲ παρσκευασμένοι ἔστησαν, ἐσήμηνεν αὐτοῖς μάχεσθαι. ἐνταῦθα δὴ οἱ μὲν βάλλοντες ταῖς βάλαις ἔστιν οἱ καὶ ἐτύγγανον καὶ θωράκων καὶ γέροων, οἱ δὲ καὶ μηροῦ καὶ κνημῖδος. ὅπου δὲ ὁμοσε γένοιτο, οἱ τοὺς νάρθηκας ἔχοντες ἔπαιον τῶν

μὲν μηρούς, τῶν δὲ χεῖρας, τῶν δὲ κνήμας, τῶν δὲ ἐπι-
 κυπτόντων ἐπὶ βῶλους ἔπαιον τοὺς τραχήλους καὶ τὰ νῶτα.
 τέλος δὲ τρεψάμενοι ἐδίωκον οἱ ναρθηκοφόροι παίοντες
 σὺν πολλῶ γέλωτι καὶ παιδιᾷ. ἐν μέρει γε μὴν οἱ ἕτεροι
 λαβόντες πάλιν τοὺς ναρθηκας, ταῦτ' ἐποίησαν τοὺς ταῖς
 βῶλοις βάλλοντας. 19. Ταῦτα δ' ἀγασθεῖς ὁ Κῦρος, τοῦ
 μὲν ταξίαρχου τὴν ἐπίνοιαν, τῶν δὲ τὴν πειθῶ, ὅτι ἅμα
 μὲν ἐγυμνάζοντο, ἅμα δὲ εὐθυμοῦντο, ἅμα δὲ ἐνίκων
 οἱ εἰκασθέντες τῇ τῶν Περσῶν ὀπλίσει, τούτοις δὲ ἤσθεῖς
 ἐκάλεσέ τε ἐπὶ δεῖπνον αὐτοὺς καὶ ἐν τῇ σκηνῇ ἰδὼν
 τινὰς αὐτῶν ἐπιδεδεμένους, τὸν μὲν τινὰ αὐτῶν ἀντικνή-
 μιον, τὸν δὲ χεῖρα, ἠρώτα τί πάθουσιν. οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι
 πληγεῖσιν ταῖς βῶλοις. 20. Ὁ δὲ πάλιν ἐπηρώτα, πότερον
 ἐπεὶ ὁμοῦ ἐγένοντο ἢ ὅτε πρόσω ἦσαν. οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι
 πρόσω ἦσαν· ἐπεὶ δὲ ὁμοῦ ἐγένοντο, παιδιὰν ἔφασαν εἶναι
 καλλίστην οἱ ναρθηκοφόροι· οἱ δ' αὖ συγκκομμένοι τοῖς
 νάρθηξιν ἀνέκραγον, ὅτι οὐ σφίσι γε δοκοίη παιδιὰ εἶναι
 τὸ ὁμόθεν παῖσθαι· ἅμα δὲ ἐπεδείκνυσαν τῶν ναρθήκων
 τὰς πληγὰς καὶ ἐν χερσὶ καὶ ἐν τραχήλοις, ἔνιοι δὲ καὶ ἐν
 προσώποις. καὶ τότε μὲν ὥσπερ εἰκὸς ἐγέλων ἐπ' ἀλλή-
 λους. τῇ δ' ὑστεραία μεστὸν ἦν τὸ πεδίον πᾶν τῶν τού-
 τους μιμουμένων· καὶ εἰ μὴ ἄλλο τι σπουδαιότερον
 πράττειεν, ταύτῃ τῇ παιδιᾷ ἐχρῶντο.

21. Ἄλλον δὲ ποτε ἰδὼν ταξίαρχον ἄγοντα τὴν τάξιν
 ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν ἐφ' ἑνός, καὶ ὁπότε
 καιρὸς δοκοίη αὐτῷ εἶναι, παραγγέλλοντα τὸν ὑστερον
 λόχον παράγειν, καὶ τὸν τρίτον καὶ τὸν τέταρτον, εἰς
 μέτωπον· ἐπεὶ δὲ ἐν μετώπῳ οἱ λοχαγοὶ ἐγένοντο, πα-
 ρηγγύησεν εἰς δύο ἄγειν τὸν λόχον· ἐκ τούτου δὴ πα-
 ρῆγον οἱ δεκάδαρχοι εἰς μέτωπον· ὁπότε δὲ αὖ ἐδόκει

αὐτῷ καιρὸς εἶναι, παρήγγειλεν εἰς τέταρτος ἀγειν τὸν λόχον· οὕτω δὲ οἱ πεμπάδαρχοι αὐτῷ παρήγγον εἰς τέταρτος· ἐπεὶ δὲ ἐπὶ θύραις τῆς σκηπῆς ἐγένοντο, παραγγείλας αὐτῷ εἰς ἓνα ἰόντων, εἰσήγε τὸν πρῶτον λόχον, καὶ τὸν δεύτερον τούτου κατ' οὐρανὸν ἐκέλευσεν ἔπεσθαι, καὶ τὸν τρίτον καὶ τὸν τέταρτον ὡσαύτως παραγγείλας ἠγεῖτο εἰσῶ· οὕτω δὲ εἰσαγαγὼν κατέκλινεν ἐπὶ τὸ δεῖπνον ὡσπερ εἰσεπορεύοντο· τοῦτον οὖν ὁ Κυρὸς ἀγασθεὶς τῆς τε πραότητος τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἐπιμελείας, ἐκάλεσε καὶ ταύτην τὴν τάξιν ἐπὶ τὸ δεῖπνον σὺν τῷ ταξιάρχῳ.

22. Παρῶν δὲ τις ἐπὶ τῷ δεῖπνῳ κεκλημένος ἄλλος ταξιάρχος, τὴν δ' ἐμήν, ἔφη, ὦ Κυρὸς, τάξιν οὐ καλεῖς εἰς τὴν σκηπῆν; καὶ μὴν ὅταν γε παρήγῃ ἐπὶ τὸ δεῖπνον, πάντα ταῦτα ποιεῖ· καὶ ὅταν τέλος ἡ σκηπῆ ἔχη, ἐξάγει μὲν ὁ οὐραγός, ἔφη, ὁ τοῦ τελευταίου λόχου τὸν λόχον, ὑστάτους ἔχων τοὺς πρῶτους εἰς μάχην τεταγμένους· ἔπειτα ὁ δεύτερος τοὺς τοῦ ἑτέρου λόχου ἐπὶ τούτοις, καὶ ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος ὡσαύτως, ὅπως, ἔφη, καὶ ὅταν δέη ἀπάγειν ἀπὸ πολεμίων, ἐπίστανται ὡς δεῖ ἀπιέναι. ἐπειδὴν δὲ, ἔφη, κατασιῶμεν ἐπὶ τὸν δρόμον, ἔνθα περιπατοῦμεν, ὅταν μὲν πρὸς ἑὼ ἴωμεν, ἐγὼ μὲν ἠγοῦμαι, καὶ ὁ πρῶτος λόχος πρῶτος, καὶ ὁ δεύτερος ὡς δεῖ, καὶ ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος, καὶ αἱ τῶν λόχων δεκάδες καὶ πεμπάδες, ἕως ἂν παραγγέλλω ἐγὼ· ὅταν δ', ἔφη, πρὸς ἐσπέραν ἴωμεν, ὁ οὐραγός τε καὶ οἱ τελευταῖοι πρῶτοι ἀφηγοῦνται· ἐμοὶ μέντοι οὕτω πείθονται ὑστέρῳ ὄντι, ἵνα ἐθίζωνται καὶ ἔπεσθαι καὶ ἠγεῖσθαι ὁμοίως πειθόμενοι. 23. Καὶ ὁ Κυρὸς ἔφη, Ἡ καὶ ἀεὶ τοῦτο ποιεῖτε; Ὅποσάκις γε, ἔφη, καὶ δειπνοποιούμεθα,

νή Δία. Καλῶ τοίνυν, ἔφη, ὑμᾶς, ἅμα μὲν ὅτι τὰς τάξεις μελετᾶτε καὶ προσιόντες καὶ ἀπιόντες, ἅμα δὲ ὅτι καὶ ἡμέρας καὶ νυκτός, ἅμα δὲ ὅτι τὰ τε σώματα περιπατοῦντες ἀσκεῖτε καὶ τὰς ψυχὰς ὠφελεῖτε διδάσκοντες. ἐπεὶ οὖν πάντα διπλᾶ ποιεῖτε, διπλῆν ὑμῖν δίκαιον καὶ τὴν εὐωχίαν παρέχευ. 24. Μὰ Δί', ἔφη ὁ ταξίαρχος, μήτοι γε ἐν μιᾷ γε ἡμέρᾳ, εἰ μὴ καὶ διπλᾶς ἡμῖν τὰς γαστέρας παρέξεις. καὶ τότε μὲν δὴ οὕτω τὸ τέλος τῆς σκηνῆς ἐποίησαντο. τῇ δ' ὑστεραία ὁ Κῦρος ἐκάλεσεν ἐκείνην τὴν τάξιν, ὡς περ ἔφη, καὶ τῇ ἄλλῃ. αἰσθόμενοι δὲ ταῦτα καὶ οἱ ἄλλοι τὸ λοιπὸν πάντες αὐτοὺς ἐμιμοῦντο.

CAPUT IV.

1. Ἐξέτασιν δὲ ποτε πάντων τοῦ Κύρου ποιουμένου ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ σύνταξιν ἦλθε παρὰ Κναξάρου ἄγγελος λέγων, ὅτι Ἰνδῶν παρεῖη πρεσβεία· κελεύει οὖν σε εἰσελθεῖν ὡς τάχιστα. φέρω δέ σοι, ἔφη ὁ ἄγγελος, καὶ στολὴν τὴν καλλίστην παρὰ Κναξάρου· βούλεται γάρ σε ὡς εὐκοσμοτάτα καὶ λαμπρότατα προσάγειν, ὡς ὀψομένων τῶν Ἰνδῶν, ὅπως ἂν προσίης. 2. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κῦρος παρήγγειλε τῷ πρώτῳ τεταγμένῳ ταξίαρχῳ εἰς μέτωπον στήναι, ἐφ' ἑνὸς ἄγοντα τὴν τάξιν, ἐν δεξιᾷ ἔχοντα ἑαυτὸν, καὶ τῷ δευτέρῳ ἐκέλευσε ταῦτο τοῦτο παραγγεῖλαι, καὶ διὰ πάντων οὕτω παραδιδόναι ἐκέλευσεν. οἱ δὲ πειθόμενοι ταχὺ μὲν παρήγγελλον, ταχὺ δὲ τὰ παραγγελλόμενα ἐποίουν, ἐν ὀλίγῳ δὲ χρόνῳ ἐγένοντο τὸ μὲν μέτωπον ἐπὶ τριακοσίων, τοσοῦτοι γὰρ ἦσαν οἱ ταξίαρχοι, τὸ δὲ βάθος ἐφ' ἑκατόν. 3. Ἐπεὶ δὲ κατέστησαν, ἔπεσθαι ἐκέλευσεν, ὡς ἂν αὐτὸς ἠγῆται· καὶ εὐθὺς τρο-

χάζων ἠγεῖτο. ἐπεὶ δὲ κατενόησε τὴν ἀγυιάν τὴν πρὸς
 τὸ βασιλείον φέρουσαν στενωτέραν οὕσαν ἢ ὡς ἐπὶ με-
 τώπου πάντας διέναι, παραγγείλας τὴν πρώτην χιλιο-
 στὴν ἔπεσθαι κατὰ χώραν, τὴν δὲ δευτέραν κατ' οὐρὰν
 ταύτης ἀκολουθεῖν, καὶ διὰ παντὸς οὕτως, αὐτὸς μὲν
 ἠγεῖτο οὐκ ἀναπαυόμενος, αἱ δὲ ἄλλαι χιλιοστύες κατ'
 οὐρὰν ἐκάστη τῆς ἔμπροσθεν εἶποντο. 4. Ἐπεμψε δὲ καὶ
 ὑπηρέτας δύο ἐπὶ τὸ στόμα τῆς ἀγυιάς, ὅπως εἴ τις ἀγνο-
 οίη, σημαίνοιεν τὸ δέον ποιεῖν. ὡς δὲ ἀφίκοντο ἐπὶ τὰς
 Κναξάρου θύρας, παρήγγειλε τῷ πρώτῳ ταξιάρχῳ τὴν
 τάξιν εἰς δώδεκα τάττειν βάρθους, τοὺς δὲ δωδεκάρχους ἐν
 μετώπῳ καθιστάναι περὶ τὸ βασιλείον, καὶ τῷ δευτέρῳ
 ταῦτ' ἐκέλευσε παραγγεῖλαι, καὶ διὰ παντὸς οὕτως. 5. Οἱ
 μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίουν· ὁ δ' εἰςῆει πρὸς τὸν Κναξάρην
 ἐν τῇ Περσικῇ στολῇ οὐδέν τι ὑβρισμένη. ἰδὼν δὲ ὁ
 Κναξάρης αὐτὸν τῷ μὲν τάχει ἤσθη, τῇ δὲ φαυλότητι
 τῆς στολῆς ἠχθέσθη καὶ εἶπε, Τί τοῦτο, ὦ Κῦρος; οἷον
 πεποίηκας οὕτω φανεῖς τοῖς Ἰνδοῖς; ἐγὼ δ', ἔφη, ἐβου-
 λόμην σε ὡς λαμπρότατον φανῆναι· καὶ γὰρ ἐμοὶ ἂν
 κόσμος ἦν τοῦτο, ἐμῆς ὄντα ἀδελφῆς υἱὸν ὅτι μεγαλο-
 πρεπέστατον φαίνεσθαι. 6. Καὶ ὁ Κῦρος πρὸς ταῦτα
 εἶπε, Καὶ ποτέρως ἂν, ὦ Κναξάρη, μᾶλλον σε ἐκόσμου,ν,
 εἴπερ πορφυρίδα ἐνδύς καὶ ψέλια λαβῶν καὶ στρεπτόν
 περιθέμενος σχολῇ κελεύοντι ὑπήκουόν σοι, ἢ νῦν ὅτε
 σὺν τοιαύτῃ καὶ τοσαύτῃ δυνάμει οὕτως ὀξείως σοι ὑπα-
 κούω διὰ τὸ σέ τιμᾶν, ἰδρῶτι καὶ σπουδῇ καὶ αὐτὸς κε-
 κοσμημένος καὶ τοὺς ἄλλους ἐπιδεικνύς σοι οὕτω πει-
 θομένους; Κῦρος μὲν οὖν ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ Κναξάρης
 νομίσας αὐτὸν ὀρθῶς λέγειν ἐκάλεσε τοὺς Ἰνδοὺς.
 7. Οἱ δ' Ἰνδοὶ εἰσελθόντες ἔλεξαν, ὅτι πέμπσεις σφᾶς ὁ

Ἰνδῶν βασιλεὺς κλεῦν ἐρωτᾶν, ἐξ ὅτου ὁ πόλεμος εἴη Μήδοις τε καὶ τῷ Ἀσσυρίῳ· ἐπεὶ δὲ σοῦ ἀκούσαμεν, ἐκέλευσεν ἐλθόντας αὐτὸν πρὸς τὸν Ἀσσύριον κἀκείνου ταῦτα πυθέσθαι· τέλος δ' ἀμφοτέροις εἶπεῖν ἡμῖν, ὅτι ὁ Ἰνδῶν βασιλεὺς τὸ δίκαιον σκεψάμενος φαίη μετα τοῦ ἠδικημένου ἔσεσθαι. 8. Πρὸς ταῦτα ὁ Κναξάρης εἶπεν, Ἐμοῦ μὲν τοίνυν ἀκούετε, ὅτι οὐκ ἀδικοῦμεν τὸν Ἀσσύριον οὐδέν· ἐκείνου δ', εἰ δεῖσθε, ἐλθόντες νῦν πύθεσθε ὅ,τι λέγει. παρῶν δὲ ὁ Κῦρος ἤρστο τὸν Κναξάρην, Ἡ καὶ ἐγώ, ἔφη, εἶπω ὅ,τι γιγνώσκω; καὶ ὁ Κναξάρης ἐκέλευσεν. Ὑμεῖς τοίνυν, ἔφη, ἀπαγγεῖλατε τῷ Ἰνδῶν βασιλεῖ τάδε, εἰ μή τι ἄλλο Κναξάρη δοκεῖ, ὅτι φημὲν ἡμεῖς, εἴ τί φησιν ὑφ' ἡμῶν ἀδικεῖσθαι ὁ Ἀσσύριος, αἰρεῖσθαι αὐτὸν τὸν Ἰνδῶν βασιλέα δικαστήν. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούσαντες ὤχοντο.

9. Ἐπεὶ δὲ ἐξῆλθον οἱ Ἰνδοί, ὁ Κῦρος πρὸς τὸν Κναξάρην ἤρξατο λόγου τοιοῦδε·

ὦ Κναξάρη, ἐγὼ μὲν ἦλθον οὐδέν τι πολλὰ ἔχων ἴδια χρήματα οἴκοθεν· ὅποσα δ' ἦν, τούτων πάνυ ὀλίγα λοιπὰ ἔχω. ἀνήλωκα δέ, ἔφη, εἰς τοὺς στρατιώτας· καὶ τοῦτο ἴσως, ἔφη, θαυμάζεις σύ, πῶς ἐγὼ ἀνήλωκα σοῦ αὐτοὺς τρέφοντος· εὐ δ' ἴσθι, ἔφη, ὅτι οὐδέν ἄλλο ποιῶν ἢ τιμῶν καὶ χαριζόμενος, ὅταν τινὲ ἀγασθῶ τῶν στρατιωτῶν. 10. Δοκεῖ γάρ μοι, ἔφη, πάντας μὲν, οὓς ἂν τις βουληται ἀγαθούς συνεργούς ποιεῖσθαι ὅποιοντινοςοῦν πράγματος, ἠδιδιον εἶναι εὐ τε λέγοντα καὶ εὐ ποιῶντα παρορμῶν μᾶλλον ἢ λυποῦντα καὶ ἀναγκάζοντα· οὓς δὲ δὴ τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἔργων ποιήσασθαι τις βούλοιο συνεργούς προθύμους, τούτους παντάπασιν ἔμοιγε δοκεῖ ἀγαθοῖς θηρατέον εἶναι καὶ λόγοις καὶ

ἔργοις. φίλους γὰρ, οὐκ ἐχθρούς, δεῖ εἶναι τοὺς μέλλον-
 τας ἀπροφασίστους συμμάχους ἔσεσθαι, καὶ μήτε τοῖς
 ἀγαθοῖς τοῦ ἀρχοντος φθονήσοντας, μήτε ἐν τοῖς κακοῖς
 προδώσοντας. 11. Ταῦτ' οὖν ἐγὼ οὕτω προγιγνώσκων
 χρημάτων δοκῶ προσδεῖσθαι. πρὸς μὲν οὖν σὲ πάντα ὄραν,
 ὃν αἰσθάνομαι πολλὰ δαπανῶντα, ἀτοπὸν μοι δοκεῖ εἶναι·
 σκοπεῖν δ' ἀξιῶ κοινῇ καὶ σὲ καὶ ἐμέ, ὅπως σὲ μὴ ἐπιλείψει
 χρήματα. ἐὰν γὰρ σὺ ἀφθονα ἔχῃς, οἶδ' ὅτι καὶ ἐμοὶ ἂν
 εἴη λαμβάνειν, ὅποτε δεοίμην, ἄλλως τε καὶ εἰ εἰς τοιοῦ-
 τόν τι λαμβάνοιμι, ὃ μέλλοι καὶ σοὶ δαπανηθὲν βέλτιον
 εἶναι. 12. Ἐναγχος οὖν μέμνημαί σου ἀκούσας, ὡς ὁ
 Ἀρμένιος καταφρονοῖ σου νῦν, ὅτι ἀκούει τοὺς πολεμίους
 προσιόντας ἡμῖν, καὶ οὕτε τὸ στράτευμα πέμποι, οὕτε τὸν
 δασμὸν ὃν ἔδει ἀπάγοι. Ποιεῖ γὰρ ταῦτα, ἔφη, ὦ Κῦρος,
 ἐκεῖνος· ὥστε ἔγωγε ἀπορῶ, πότερόν μοι κρεῖττον στρα-
 τεύεσθαι καὶ πειραῖσθαι ἀνάγκην αὐτῷ προσθεῖναι, ἢ λυ-
 σιτελεῖ ἔασαι ἐν τῷ παρόντι, μὴ καὶ τοῦτον πολέμιον πρὸς
 τοῖς ἄλλοις προσθῶμεθα. 13. Καὶ ὁ Κῦρος ἐπήρητο, Αἰ
 δ' οἰκήσεις αὐτῷ πότερον ἐν ἐχυροῖς χωρίοις εἰσὶν ἢ καὶ
 πον ἐν εὐεφόδοις; καὶ ὁ Κναξάρης εἶπεν, Αἰ μὲν οἰ-
 κήσεις οὐ πάνυ ἐν ἐχυροῖς· ἐγὼ γὰρ τούτου οὐκ ἠμέ-
 λουν· ὄρη μέντοι ἔστιν, ἐνθα δύναιτ' ἂν ἀπελθὼν ἐν τῷ
 παραχρῆμα ἐν ἀσφαλεῖ εἶναι τοῦ μὴ αὐτός γε ὑποχεί-
 ριος γενέσθαι μηδὲ ὅσα ἐνταῦθα δύναιτο ὑπεκκομίσασ-
 θαι, εἰ μὴ τις πολιορκίῃ προσκαθήμενος, ὥσπερ ὁ
 ἐμὸς πατήρ τοῦτο ἐποίησεν. 14. Ἐκ τούτου δὴ ὁ Κῦρος
 λέγει τάδε· Ἄλλ' εἰ θέλοις, ἔφη, ἐμὲ πέμψαι ἱππέας μοι
 προσθεῖς, ὅποσοι δοκοῦσι μέτριοι εἶναι, οἶμαι ἂν σὺν
 τοῖς θεοῖς ποιῆσαι αὐτὸν καὶ το στράτευμα πέμψαι καὶ
 ἀποδοῦναι τὸν δασμὸν σοι· ἔτι δὲ ἐλπίζω καὶ φίλον αὐτὸν

μᾶλλον ἡμῖν γενήσθαι ἢ νῦν ἐστι. 15. Καὶ ὁ Κναξάρης εἶπε, Καὶ ἐγώ, ἔφη, ἐλπίζω ἐκείνους ἐλθεῖν πρὸς σέ μᾶλλον ἢ πρὸς ἐμέ· ἀκούω γάρ, ὅτι καὶ συνθηρευτὰς τινὰς τῶν παίδων σοι γενέσθαι αὐτοῦ· ὥστε ἴσως ἂν καὶ πάλιν ἔλθοιεν πρὸς σε· ὑποχειρίων δὲ γενομένων αὐτῶν πάντ' ἂνπραχθεῖη, ἢ ἡμεῖς βουλόμεθα. Οὐκοῦν σοι δοκεῖ, ἔφη ὁ Κῦρος, σύμφορον εἶναι τὸ λεληθῆναι ἡμᾶς ταῦτα βουλευόντας; Μᾶλλον γάρ ἂν οὖν, ἔφη ὁ Κναξάρης, καὶ ἔλθοι τις αὐτῶν εἰς χεῖρας, καὶ εἴ τις ὁρμῶτο ἐπ' αὐτούς, ἀπαρασκεύαστοι ἂν λαμβάνοιντο. 16. Ἄκουσ τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, ἂν τί σοι δόξω λέγειν. ἐγὼ πολλάκις δὴ σὺν πᾶσι τοῖς μετ' ἐμοῦ τεθήρακα ἀμφὶ τὰ ὄρια τῆς τε σῆς χώρας καὶ τῆς τῶν Ἀρμενίων, καὶ ἱππέας δὲ τινὰς ἤδη προσλαβὼν τῶν ἐνθένδε ἐταίρων ἀφικόμην. Τὰ μὲν τοίνυν ὅμοια ποιῶν, ἔφη ὁ Κναξάρης, οὐκ ἂν ὑποπτεύοιο· εἰ δὲ πολὺ πλείων ἢ δύναμις φαίνοιτο ἧς ἔχων εἴωθας θηρᾶν, τοῦτο ἤδη ὑποπτον ἂν γένοιτο. 17. Ἄλλ' ἔστιν, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ πρόφασιν κατασκευάσαι καὶ ἐνθάδε οὐκ ἄπιστον, καὶ ἂν τις ἐκεῖσβ ἐξαγγείλῃ δὴ, ὡς ἐγὼ βουλοίμην μεγάλην θήραν ποιῆσαι· καὶ ἱππέας, ἔφη, αἰτοίην ἂν σε ἐκ τοῦ φανεροῦ. Κάλλιστα λέγεις, ἔφη ὁ Κναξάρης· ἐγὼ δὲ σοι οὐκ ἐθέλήσω διδόναι πλὴν μετρίους τινάς, ὡς βουλόμενος πρὸς τὰ φρούρια ἐλθεῖν τὰ πρὸς τῇ Συρίᾳ. καὶ γὰρ τῶ ὄντι βούλομαι, ἔφη, ἐλθὼν κατασκευάσαι αὐτὰ ὡς ἐχυρώτατα· ὁποῖε δὲ σὺ προσηληλυθοῖης σὺν ἢ ἔχοις δυνάμει καὶ θηρώης καὶ δὴ δύο ἡμέρας, πέμπωμαι ἂν σοι ἱκανοὺς ἱππέας καὶ πεζοὺς τῶν παρ' ἐμοὶ ἡθροισμένων, οὓς σὺ λαβὼν εὐθύς ἀνίοις, καὶ αὐτὸς δὲ ἔχων τὴν ἄλλην δύνάμειν πειρώμην μὴ πρόσω ὑμῶν εἶναι, ἵνα, εἴπου καιρὸς εἴη, ἐπιφανείην.

18. Οὕτω δὴ ὁ μὲν Κυμαξάρης εὐθύς πρὸς τὰ φρούρια ἠθροίζεν ἵππεας τε καὶ πεζούς, καὶ ἀμάξας δὲ σίτου προσέπεμπε τὴν ἐπὶ τὰ φρούρια ὁδόν. ὁ δὲ Κῦρος ἐθύστο ἐπὶ τῇ πορείᾳ, καὶ ἅμα πέμπων ἐπὶ τὸν Κυμαξάρην ἦτει τῶν νεωτέρων ἵππέων. ὁ δὲ πάνυ πολλῶν βουλομένων ἔπεσθαι οὐ πολλοὺς ἔδωκεν αὐτῷ. προεληλυθότος δ' ἤδη τοῦ Κυμαξάρου σὺν δυνάμει καὶ πεζῇ καὶ ἵππικῇ τὴν πρὸς τὰ φρούρια, γίγνεται τῷ Κύρῳ τὰ ἱερὰ ἐπὶ τὸν Ἀρμενιον ἵναί καλὰ· καὶ οὕτως ἐξάγει δὴ ὡς εἰς θήραν παρεσκευασμένος. 19. Πορευομένῳ δὲ αὐτῷ εὐθύς ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ὑπανίσταται λαγῶς· αἰτὸς δ' ἐπιπτάμενος αἴσιος, κατιδὼν τὸν λαγῶ φεύγοντα, ἐπιφερόμενος ἔπαισέ τε αὐτὸν καὶ συναρπάσας ἐξῆρε, κάπενεγκὼν ἐπὶ λόφον τινα οὐ πρόσω ἐχρήτο τῇ ἄγρῳ ὅ,τι ἠθέλων. ἰδὼν οὖν ὁ Κῦρος τὸ σημεῖον ἦσθη τε καὶ προσεκύνησε Δία βασιλέα, καὶ εἶπε πρὸς τοὺς παρόντας, Ἡ μὲν θήρα καλὴ ἔσται, ὧ ἄνδρες, ἣν ὁ θεὸς θελήσῃ. 20. Ὡς δὲ πρὸς τοῖς ὁρίοις ἐγένετο, εὐθύς ὡστερ εἰώθει ἐθήρα· καὶ τὸ μὲν πλῆθος τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἵππέων ὤγμευον αὐτῷ, ὡς ἐπιόντες τὰ θηρία ἐξανισταῖεν· οἱ δὲ ἄριστοι καὶ πεζοὶ καὶ ἵππεῖς διέστασαν καὶ τὰ ἀνιστάμενα ὑπεδέχοντο καὶ ἐδίωκον· καὶ ἤρουν πολλοὺς καὶ σῦς καὶ ἐλάφους καὶ δορκάδας καὶ ὄνους ἀγρίους· πολλοὶ γὰρ ἐν τούτοις τοῖς τόποις ὄνοι καὶ νῦν ἔτι γίνονται. 21. Ἐπεὶ δ' ἔληξεν τῆς θήρας, προσμίξας πρὸς τὰ ὄρια τῶν Ἀρμενίων ἐδειπνοποίησατο· καὶ τῇ ὑστεραίᾳ αὐτίς ἐθήρα προσελθὼν πρὸς τὰ ὄρη, ὧν ὠρέγετο· ἐπεὶ δ' αὐτὸς ἔληξεν, ἐδειπνοποιεῖτο. τὸ δὲ παρὰ Κυμαξάρου στρατεύμα ὡς ἦσθετο προσίόν, ὑποπέμψας πρὸς αὐτοὺς, εἶπεν ἀπέχοντας αὐτοῦ δειπνοποιεῖσθαι ὡς δύο παρασάγγας,

καὶ τοῦτο προοιδῶν ὡς συμβαλεῖται πρὸς τὸ λανθάνειν· ἐπεὶ δὲ δειπνήσαιεν, εἶπε τῷ ἄρχοντι αὐτῶν παρεῖναι πρὸς αὐτόν. μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον τοὺς ταξίαρχους ἐκάλει· ἐπεὶ δὲ παρῆσαν, ἔλεξεν ὧδε·

22. Ἄνδρες φίλοι, ὁ Ἀρμένιος πρόσθεν μὲν καὶ σύμμαχος ἦν καὶ ὑπήκοος Κναξάρῃ· νῦν δ' ὡς ἤσθετο τοὺς πολεμίους ἐπιόντας, καταφρονεῖ καὶ οὕτως τὸ στρατεύμα πέμπει ἡμῖν οὔτε τὸν δασμὸν ἀποδίδωσι· νῦν οὖν τοῦτον δεῖ θηρᾶσαι, ἂν δυνώμεθα. ὧδ' οὖν μοι, ἔφη, δοκεῖ ποιεῖν. σὺ μὲν, ὦ Χρυσάντα, ἐπειδὴν ἀποκοιμηθῆς ὅσον μέτριον, λαβὼν τοὺς ἡμίσεις Περσῶν τῶν σὺν ἡμῖν, ἴθι τὴν ὄρεινὴν καὶ κατάλαβε τὰ ὄρη, εἰς ἃ φασιν αὐτόν, ὅταν τι φοβηθῆ, καταφεύγειν· ἡγεμόνας δὲ σοι ἐγὼ δώσω. 23. Φασὶ μὲν οὖν καὶ δασεῖα τὰ ὄρη ταῦτα εἶναι, ὡστ' ἐλπίς ὑμᾶς μὴ ὀφθῆναι· ὅμως δὲ εἰ προπέμποις πρὸ τοῦ στρατεύματος [τοῦ σεαυτοῦ] εὐζώνους ἀνδρας ληστῆς εἰκότας καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὰς στολάς, οὗτοι ἂν σοι, εἴ τιμὴ ἐντογχάνοιεν τῶν Ἀρμενίων, τοὺς μὲν ἂν συλλαμβάνοντες αὐτῶν κωλύοιεν τῶν ἐξαγγελιῶν· οὓς δὲ μὴ δύναιντο λαμβάνειν, ἀποσοβοῦντες ἂν ἐμποδῶν γίγνοιτο τοῦ μὴ ὄραν αὐτούς τὸ ὅλον στρατεύμα σου, ἀλλ' ὡς περὶ κλωπῶν βουλευέσθαι. 24. Καὶ σὺ μὲν, ἔφη, οὕτω ποιεῖ· ἐγὼ δὲ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ τοὺς ἡμίσεις μὲν τῶν πεζῶν ἔχων, πάντας δὲ τοὺς ἵππεάς, πορεύσομαι διὰ τοῦ πεδίου εὐθύς πρὸς τὰ βασιλεια. καὶ ἦν μὲν ἀνθιστῆται, δῆλον, ὅτι μάχεσθαι δεήσει· ἦν δ' ὑποχωρῆ τοῦ πεδίου, δῆλον, ὅτι μεταθεῖν δεήσει· ἦν δ' εἰς τὰ ὄρη φεύγη, ἐνταῦθα δὴ, ἔφη, σὸν ἔργον μηδένα ἀφιέναι τῶν πρὸς σὲ ἀφικνουμένων. 25. Νόμιζε δ' ὡςπερ ἐν θήρᾳ ἡμᾶς μὲν τοὺς ἐπιζητοῦντας ἔσεσθαι, σὲ δὲ τὸν

ἐπὶ ταῖς ἀρκυσι. μέμνησο οὖν ἐκεῖνο, ὅτι φθάνειν δεῖ πεφραγμένους τοὺς πόρους πρὶν κινεῖσθαι τὴν θήραν. καὶ λεληθέναι δὲ δεῖ τοὺς ἐπὶ τοῖς στόμασιν, εἰ μέλλουσι μὴ ἀποτρέψαι τὰ προσφερόμενα. 26. Μὴ μέντοι, ἔφη, ὦ Χρυσάντα, οὕτως αὖ ποίει, ὥσπερ ἐνίοτε διὰ τὴν φιλοθηρίαν· πολλάκις γὰρ ὄλην τὴν νύκτα ἀϋπνος πραγματεύῃ· ἀλλὰ νῦν ἔασαι χρῆ τοὺς ἄνδρας τὸ μέτριον ἀποκοιμηθῆναι, ὡς ἂν δύνωνται ὑπνομαχεῖν. 27. Μηδέ γε, ὅτι οὐχ ἡγεμόνας ἔχων ἀνθρώπους πλανᾷ ἀνά τὰ ὄρη, ἀλλ' ὅπη ἂν τὰ θηρία ὑψηγῆται, ταύτη μεταθεῖς, μήτι καὶ νῦν οὕτω τὰ δύσβατα πορεύου, ἀλλὰ κέλευέ σοι τοὺς ἡγεμόνας, ἐὰν μὴ πολὺ ἐλάτιων ἢ ὁδὸς ἦ, τὴν ῥάσστην ἡγεῖσθαι. 28. Στρατιᾷ γὰρ ἡ ῥάσστη ταχίστη. μηδέ γε σύ, ὅτι δύνασαι τρέχειν ἀνά τὰ ὄρη, μήτι δρόμων ἡγήσῃ, ἀλλ' ὡς ἂν δύνῃται σοι ὁ στρατὸς ἔπεσθαι, τῷ μέσῳ τῆς σπουδῆς ἡγοῦ. 29. Ἀγαθὸν δὲ καὶ τῶν δυνατωτάτων καὶ προθύμων ὑπομένοντάς τινας ἐνίοτε παρακελεύεσθαι· ἐπειδαν δὲ παρελθῆ τὸ κέρας, παροξυντικὸν εἰς τὸ σπεύδειν πάντας παρὰ τοὺς βαδίζοντας τρέχοντας ὁρᾶσθαι.

30. Χρυσάντας μὲν δὴ ταῦτα ἀκούσας καὶ ἐπιγαυρωθεὶς τῇ ἐντολῇ τοῦ Κύρου, λαβὼν τοὺς ἡγεμόνας, ἀπελθὼν καὶ παραγγείλας ἃ ἔδει τοῖς ἅμα αὐτῷ μέλλουσι πορεύεσθαι, ἀνεπαύετο. ἐπειδὴ δὲ ἀπεκοιμήθησαν, ὅσον ἐδόκει μέτριον εἶναι, ἐπορεύετο ἐπὶ τὰ ὄρη. 31. Κύρος δέ, ἐπειδὴ ἡμέρα ἐγένετο, ἀγγελὸν μὲν προεπεμπε πρὸς τὸν Ἀρμένιον, προειπὼν αὐτῷ λέγειν ὡδε· Κύρος, ὦ Ἀρμένιε, κελεύει οὕτω ποιεῖν σε, ὅπως ὡς τάχιστα ἔχων οἴσεις καὶ τὸν δασμὸν καὶ τὸ στράτευμα ἢν δ' ἐρωτῆ ὅπου εἰμί, λέγε τὰληθῆ, ὅτι ἐπὶ τοῖς ὄρεσις.

ἤν δ' ἐρωτᾷ, εἰ καὶ ἀντὶς ἔρχομαι, λέγε κἀνταῦθα τὰ-
 ληθῆ, ὅτι οὐκ οἶσθα. εἰ δ' ὅποσοι ἐσμέν πυνθάνηται,
 συμπέμπειν τινὰ κέλευε καὶ μαθεῖν. 32. Τὸν μὲν δὴ
 ἄγγελον ἐπιστεῖλας ταῦτα ἔπεμψε, νομίζων φιλικώτερον
 οὕτως εἶναι ἢ μὴ προειπόντα πορεύεσθαι. αὐτὸς δὲ
 συνταξάμενος, ἢ ἄριστον καὶ πρὸς τὸ ἀνύτειν τὴν ὁδὸν
 καὶ πρὸς τὸ μάχεσθαι, εἴτι δέοι, ἐπορεύετο. προεῖπε δὲ
 τοῖς στρατιώταις μηδένα ἀδικεῖν, καὶ εἴ τις Ἀρμενίων
 τῶ ἐντυγχάνοι, θαρσύνειν τε παραγγέλλειν καὶ ἀγορὰν τὸν
 θέλοντα ἄγειν, ὅπου ἂν ᾦσιν, εἴτε σιτία εἴτε ποτὰ τυγ-
 χάνοι πωλεῖν βουλόμενος.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Γ.

CAPUT I.

1. Ὅ μὲν δὴ Κύρος ἐν τούτοις ἦν· ὁ δὲ Ἀρμένιος ὡς ἤκουσε τοῦ ἀγγέλου τὰ παρὰ τοῦ Κύρου, ἐξεπλόγη, ἐννόησας, ὅτι ἀδικοίη καὶ τὸν δασμὸν λιπῶν καὶ τὸ στρατεύμα οὐ πέμπων, καὶ τὸ μέγιστον, ἐφοβεῖτο, ὅτι ὀφθήσεσθαι ἔμελλε τὰ βασιλεία οἰκοδομεῖν ἀρχόμενος, ὡς ἂν ἰκανὰ ἀπομάχεσθαι εἴη. 2. Διὰ ταῦτα δὴ πάντα ὀκνῶν ἅμα μὲν διέπεμπεν ἀθροίζων τὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἅμα δ' ἔπεμπεν εἰς τὰ ὄρη τὸν νεώτερον υἱὸν Σάβαριν καὶ τὰς γυναῖκας, τὴν τε ἑαυτοῦ καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ, καὶ τὰς θυγατέρας· καὶ κόσμον δὲ καὶ κατασκευὴν τὴν πλείστον ἀξίαν συναπέπεμπε προπομποὺς δοὺς αὐτοῖς. αὐτὸς δὲ ἅμα μὲν κατασκευομένους ἔπεμπε, τί πράττοι Κύρος, ἅμα δὲ συνέταττε τοὺς παραγιγνομένους τῶν Ἀρμενίων· καὶ ταχὺ παρῆσαν ἄλλοι λέγοντες, ὅτι καὶ δὴ αὐτὸς ὁμοῦ. ἐνταῦθα δὴ οὐκέτι ἔτλη εἰς χεῖρας ἔλθεῖν, ἀλλ' ὑπεχώρει. 3. Ὡς δὲ τοῦτο εἶδον αὐτὸν ποιήσαντα οἱ Ἀρμένιοι, διεδίδρασκον ἤδη ἕκαστος ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ,

βουλόμενοι τὰ ὄντα ἐκποδῶν ποιῆσθαι. ὁ δὲ Κῦρος ὡς ἐώρα διαθεόντων καὶ ἐλαννόντων τὸ πεδῖον μεσιόν, ὑποπέμπων ἔλεγεν, ὅτι οὐδενὶ πόλεμος εἶη τῶν μενόντων· εἰ δέ τινα φεύγοντα λήψοιτο, προηγόρευεν ὅτι ὡς πολεμῶ χρήσοιτο. οὕτω δὴ οἱ μὲν πολλοὶ κατέμενον, ἦσαν δὲ οἱ ὑπεχώρουν σὺν τῷ βασιλεῖ. 4. Ἐπεὶ δὲ οἱ σὺν ταῖς γυναιξὶ προϊόντες ἐνέπεσον εἰς τοὺς ἐν τῷ ὄρει, εὐθὺς κραυγὴν τε ἐποίουν καὶ φεύγοντες ἠλίσκοντο πολλοὶ γε αὐτῶν. τέλος δὲ καὶ ὁ παῖς καὶ αἱ γυναῖκες καὶ αἱ θυγατέρες ἐάλωσαν, καὶ τὰ χρήματα ὅσα σὺν αὐτοῖς ἀγόμενα ἔτυχεν. ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν ὡς ἦσθετο τὰ γιγνόμενα, ἀπορῶν ποῖ τράποιτο, ἐπὶ λόφον τιὰ καταφύγει. 5. Ὁ δ' αὖ Κῦρος ταῦτα ἰδὼν περιίσταται τὸν λόφον τῷ παρόντι στρατεύματι, καὶ πρὸς Χρυσάνταν πέμπσας ἐκέλευε φυλακὴν τοῦ ὄρους καταλιπόντα ἦκειν. τὸ μὲν δὴ στρατεύμα ἠθροίζετο τῷ Κύρῳ· ὁ δὲ πέμπσας πρὸς τὸν Ἀρμένιον κήρυκα ἤρετο ὧδε· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, πότρεα βούλει αὐτοῦ μένων τῷ λιμῶ καὶ τῷ δίψει μάχεσθαι ἢ εἰς τὸ ἰσόπεδον καταβάς ἡμῖν διαμάχεσθαι; ἀπεκρίνατο ὁ Ἀρμένιος, ὅτι οὐδετέροις βούλοιο μάχεσθαι. 6. Πάλιν ὁ Κῦρος πέμπσας ἠρώτα, Τί οὐκ ἀθήσαιο αὐτόθι καὶ οὐ καταβαίνεις; Ἀπορῶν, ἔφη, ὅτι χροὴ ποιεῖν. Ἄλλ' οὐδέν, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀπορεῖν σε δεῖ· ἔξῃστι γάρ σοι ἐπὶ δίκην καταβαίνειν. Τίς δ', ἔφη, ἔσται ὁ δικάζων; Δῆλον, ὅτι ὦ ὁ θεὸς ἔδωκε καὶ ἄνευ δίκης χρῆσθαι σοι ὅ,τι βούλοιο. ἐνταῦθα δὴ ὁ Ἀρμένιος γινώσκων τὴν ἀνάγκην καταβαίνει· καὶ ὁ Κῦρος λαβὼν εἰς τὸ μέσον κἀκείνον καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐστρατοπεδεύσατο, ὁμοῦ ἔχων πᾶσαν ἤδη τὴν δύναμιν.

7. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ ὁ πρεσβύτερος παῖς τοῦ

Ἀρμενίου Τυγράνης ἐξ ἀποδημίας τινὸς προσήει, ὃς καὶ σύνθηρός ποτε ἐγένετο τῷ Κύρῳ· καὶ ὡς ἤκουσε τὰ γεγενημένα, εὐθύς πορεύεται ὡσπερ εἶχε πρὸς τὸν Κύρον. ὡς δὲ εἶδε πατέρα τε καὶ μητέρα καὶ ἀδελφούς καὶ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα αἰχμαλώτους γεγενημένους, ἐδάκρυσεν ὡσπερ εἰκός. 8. Ὁ δὲ Κύρος ἰδὼν αὐτὸν ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐφιλοφρονήσατο αὐτῷ, εἶπε δ' ὅτι, *Εἰς* καιρὸν ἤκει, ἔφη, ὅπως τῆς δίκης ἀκούσης παρὼν τῆς ἀμφὶ τοῦ πατρός. καὶ εὐθύς συνεκάλει τοὺς ἡγεμόνας τοὺς τε τῶν Περσῶν καὶ τοὺς τῶν Μήδων· προσεκάλει δὲ καὶ εἴ τις Ἀρμενίων τῶν ἐντίμων παρῆν· καὶ τὰς γυναῖκας ἐν ταῖς ἀρμαμάξαις παρούσας οὐκ ἀπήλασεν, ἀλλ' εἶα ἀκούειν. 9. Ὅποτε δὲ καλῶς εἶχεν, ἤρχετο τοῦ λόγου, Ὡς Ἀρμένιε, ἔφη, πρῶτον μὲν σοὶ συμβουλεύω ἐν τῇ δίκῃ τάληθῆ λέγειν, ἵνα σοὶ ἐν γε ἀπῆ τὸ εὐμισητότατον· τὸ γὰρ ψευδόμενον φαίνεσθαι εὐ ἴσθι, ὅτι καὶ τοῦ συγγνώμης τινὸς τυγχάνειν ἐμποδῶν μάλιστα ἀνθρώποις γίγνεται· ἔπειτα δέ, ἔφη, συνίσασι μὲν σοὶ καὶ οἱ παῖδες καὶ αἱ γυναῖκες αὐταὶ πάντα, ὅσα ἔπραξας, καὶ Ἀρμενίων οἱ παρόντες· ἦν δὲ αἰσθάνωνταί σε ἄλλα ἢ τὰ γενόμενα λέγοντα, νομιοῦσί σε καὶ αὐτὸν καταδικάζειν σαντοῦ πάντα τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἦν ἐγὼ τάληθῆ πύθωμαι. Ἀλλ' ἐρώτα, ἔφη, ὦ Κύρος, ὅτι βούλει, ὡς τάληθῆ ἐροῦντος· τούτου ἕνεκα καὶ γενέσθω ὅ,τι βούλεται. 10. Λέγε δή μοι, ἔφη, ἐπολέμησάς ποτε Ἀσινάγει τῷ τῆς ἐμῆς μητρὸς πατρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις Μήδοις; Ἐγώ, ἔφη. Κρατηθεὶς δ' ὑπ' αὐτοῦ συνωμολόγησας δασμὸν οἴσειν, καὶ συστρατεύσεσθαι ὅπου ἐπαγγέλλοι, καὶ ἐρύματα μὴ ἔξειν; Ἦν ταῦτα. Νῦν οὖν διὰ τί οὔτε τὸν δασμὸν ἀπῆγες οὔτε τὸ στρατεύμα ἔπεμπες, εἰτείχιζές τε τὰ ἐρύ-

ματα; Ἐλευθερίας ἐπεθύμουν· καλὸν γάρ μοι ἐδόκει εἶναι, καὶ αὐτὸν ἐλεύθερον εἶναι καὶ παισὶν ἐλευθερίαν καταλιπεῖν. 11. Καὶ γὰρ ἔστιν, ἔφη ὁ Κῦρος, καλὸν μάχεσθαι, ὅπως μὴ ποτέ τις δοῦλος μέλλοι γενήσεσθαι· ἦν δὲ δὴ πολέμῳ κρατηθεῖς ἢ καὶ ἄλλον τινὰ τρόπον δουλωθεῖς ἐπιχειρῶν τις φαίνεται τοὺς δεσπότας ἀποστερεῖν ἑαυτοῦ, τοῦτον σὺ πρῶτος πότερον ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ καλὰ πράττοντα τιμᾶς ἢ ὡς ἀδικοῦντα, ἢ λάβης, κολάζεις; Κολάζω, ἔφη· οὐ γὰρ ἔως σὺ ψεύδεσθαι. 12. Λέγε δὴ σαφῶς, ἔφη ὁ Κῦρος, καθ' ἑν ἕκαστον· ἦν ἄρχων τις τύχη σοι καὶ ἀμάρτη, πότερον ἔως ἄρχειν ἢ ἄλλον καθίστης ἀντ' αὐτοῦ; Ἄλλον καθίστημι. Τί δέ, ἦν χρήματα πολλὰ ἔχη, ἔως πλουτεῖν ἢ πένητα ποιεῖς; Ἀφαιροῦμαι, ἔφη, ἃ ἂν ἔχων τυγχάνη. Ἦν δὲ καὶ πρὸς πολεμίους γυγνώσκης αὐτὸν ἀφιστάμενον, τί ποιεῖς; Κατακαίνω, ἔφη τί γὰρ δεῖ ἐλεγχθέντα, ὅτι ψεύδομαι, ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ τάληθῆ λέγοντα; 13. Ἐνθα δὴ ὁ μὲν παῖς αὐτοῦ, ὡς ἤκουσε ταῦτα, περιεσπάσατο τὴν τῆραν καὶ τοὺς πέπλους κατερόρήξατο, αἱ δὲ γυναῖκες ἀναβρόησασαι ἐδρόπτοντο, ὡς οἰχομένου τοῦ πατρὸς καὶ ἀπολωλότων πάντων σφῶν ἤδη. καὶ ὁ Κῦρος σιωπῆσαι κλεῦσας εἶπεν, Εἶεν· τὰ μὲν δὴ σὰ δίκαια ταῦτα, ὧ Ἀρμένιε· ἡμῖν δὲ τί συμβουλεύεις ἐκ τούτων ποιεῖν; ὁ μὲν δὴ Ἀρμένιος ἀπορῶν ἐσιώπα, πότερα συμβουλεύοι τῷ Κύρῳ κατακαίνειν ἑαυτόν, ἢ τὰναντία διδάσκει ὧν αὐτὸς ἔφη ποιεῖν. 14. Ὁ δὲ παῖς αὐτοῦ Τιγράνης ἐπήρειο τὸν Κῦρον, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὧ Κῦρε, ἐπεὶ ὁ πατήρ ἀποροῦντι ἔοικεν, ἢ συμβουλεύσω περὶ αὐτοῦ, ἃ οἶομαί σοι βέλτιστα εἶναι; Καὶ ὁ Κῦρος, ἡσθημένος, ὅτε συνεθήρα αὐτῷ ὁ Τιγράνης, σοφιστήν

τινα αὐτῶ συνόντα καὶ θαυμαζόμενον ὑπὸ τοῦ Τιγράνου, πάνυ ἐπεθύμει αὐτοῦ ἀκοῦσαι ὅ,τι ποτὲ ἐροίη· καὶ προθύμως ἐκέλευσε λέγειν ὅ,τι γινώσκου.

15. Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη ὁ Τιγράνης, εἰ μὲν ἀγασαι τοῦ πατρὸς ἢ ὅσα βεβούλευται ἢ ὅσα πέπραχε, πάνυ σοι συμβουλεύω τοῦτον μιμῆσθαι· εἰ μέντοι σοι δοκεῖ πάντα ἡμαρτηκέναι, συμβουλεύω σοι τοῦτον μὴ μιμῆσθαι. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Κῦρος, τὰ δίκαια ποιῶν ἡκιστ' ἂν τὸν ἁμαρτάνοντα μιμοίμην. Ἔστιν, ἔφη, ταῦτα. Κολαστιέον ἄρ' ἂν εἴη κατὰ γε τὸν σὸν λόγον τὸν πατέρα, εἴπερ τὸν ἀδικοῦντα δίκαιον κολάζειν. Πότερα δ' ἡγῆ, ὦ Κῦρε, ἄμεινον εἶναι σὺν τῷ σῶ ἀγαθῷ τὰς τιμωρίας ποιῆσθαι, ἢ σὺν τῇ σῆ ζημίᾳ; Ἐμαντόν, ἔφη, οὕτω γ' ἂν τιμωροίμην. 16. Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη ὁ Τιγράνης, μεγάλα γ' ἂν ζημοῖο, εἰ τοὺς σεαυτοῦ κατακαίνοις, ὅποτε σοι πλείστον ἄξιοι εἶεν κεκτῆσθαι. Πῶς δ' ἂν, ἔφη ὁ Κῦρος, τότε πλείστον ἄξιοι γίγνοιτο ἄνθρωποι, ὅποτε ἀδικοῦντες ἀλίσκονται; Εἰ τότε, οἶμαι, σῶφρονες γίγνοιτο. δοκεῖ γάρ μοι, ὦ Κῦρε, οὕτως ἔχειν, ἄνευ μὲν σωφροσύνης οὐδ' ἄλλης ἀρετῆς οὐδὲν ὄφελος εἶναι· τί γὰρ ἂν, ἔφη, χρήσαιτ' ἂν τις ἰσχυρῶ ἢ ἀνδρείῳ μὴ σῶφρονι, τί δ' ἰππικῶ, τί δὲ πλουσίῳ, τί δὲ δυνάστη ἐν πόλει; σὺν δὲ σωφροσύνῃ καὶ φίλος πᾶς χρήσιμος καὶ θεράπων πᾶς ἀγαθός. 17. Τοῦτο οὖν, ἔφη, λέγεις, ὡς καὶ ὁ σὸς πατὴρ ἐν τῇδε τῇ μιᾷ ἡμέρᾳ ἕξ ἄφρονος σῶφρων γεγένηται; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Πάθημα ἄρα τῆς ψυχῆς σὺ λέγεις εἶναι τὴν σωφροσύνην, ὡς περ λύπην, οὐ μάθημα· οὐ γὰρ ἂν δήπου, εἴγε φρόνιμον δεῖ γενέσθαι τὸν μέλλοντα σῶφρονα ἔσσεσθαι, παραχρῆμα ἕξ ἄφρονος σῶφρων ἂν τις γένοιτο. 18. Τί δ', ἔφη, ὦ

Κῦρος, οὐπω ἦσθου καὶ ἓνα ἄνδρα δι' ἀφροσύνην μὲν ἐπιχειροῦντα κρείττονι ἑαυτοῦ μάχεσθαι, ἐπειδὴν δὲ ἤττηθῆ ἐϋθύς πεπαιυμένον τῆς πρὸς τοῦτον ἀφροσύνης; πόλιν δ', ἔφη, οὐπω ἐώρακας ἀντιπατομένην πρὸς πόλιν ἑτέραν, ἣτις ἐπειδὴν ἤττηθῆ, παραχρῆμα ταύτῃ ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι πείθεσθαι ἐθέλει; 19. Ποίαν δ', ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ σὺ τοῦ πατρὸς ἤτταν λέγων οὕτως ἰσχυρίζῃ σεσωφρονίσθαι αὐτόν; Ἦν νῆ Δία, ἔφη, σύνοιδεν ἑαυτῷ ἔλευθερίας μὲν ἐπιθυμήσας, δοῦλος δ' ὡς οὐδεπώποτε γενόμενος, ἃ δὲ ᾤήθη χρῆναι λαθεῖν ἢ φθάσαι ἢ ἀποβιάσασθαι, οὐδὲν τούτων ἱκανὸς γενόμενος διαπράξασθαι. σὲ δὲ οἶδεν, ἐπεὶ ἐβουλήθης ἐξαπατήσαι αὐτόν, οὕτως ἐξαπατήσαντα, ὡςπερ ἂν τις τυφλὸς καὶ κωφὸς καὶ μηδ' ὀτιοῦν φρονοῦντας ἐξαπατήσειεν, ἃ δὲ ᾤήθη λαθεῖν χρῆναι, οὕτω σε οἶδε λαθόντα, ὥστε, ἃ ἐνόμιζεν ἑαυτῷ ἰσχυρὰ χωρὶα ἀποκεῖσθαι, ταῦτα σὺ εἰρκτὰς αὐτῷ ἔλαθες προκατασκευάσας· τάχει δὲ τοσοῦτον περιεγένου αὐτοῦ, ὥστε πρόσωθεν ἔφθασας ἔλθων σὺν πολλῷ στόλῳ, πρὶν τοῦτον τὴν παρ' ἑαυτῷ δύναμιν ἀθροίσασθαι. 20. Ἐπειτα δοκεῖ σοι, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ ἡ τοιαύτη ἤττα σωφρονίζειν ἱκανὴ εἶναι ἀνθρώπους, τὸ γινῶναι ἄλλους ἑαυτῶν βελτίονας ὄντας; Πολύ γε μᾶλλον, ἔφη ὁ Τυγράνης, ἢ ὅταν μάχῃ τις ἤττηθῆ. ὁ μὲν γὰρ ἰσχύι κρατηθεὶς ἔστιν ὅτε ᾤήθη σωμασκήσας ἀναμαχεῖσθαι· καὶ πόλεις γε ἄλοῦσαι συμμαχὸς προσλαβοῦσαι οἴονται ἀναμαχεῖσασθαι ἂν· οὐς δ' ἂν βελτίους τινὲς ἑαυτῶν ἠγῆσονται, τούτοις πολλάκις καὶ ἄνευ ἀνάγκης ἐθέλουσι πείθεσθαι. 21. Σὺ, ἔφη, ἔοικας οὐκ οἶεσθαι τοὺς ὑβριστὰς γινώσκειν τοὺς ἑαυτῶν σωφρονεστέρους, οὐδὲ τοὺς κλέπτας τοὺς μὴ κλέπτοντας, οὐδὲ

τοὺς ψευδομένους τοὺς ἀληθῆ λέγοντας, οὐδὲ τοὺς ἀδικούντας τοὺς τὰ δίκαια ποιοῦντας· οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι καὶ νῦν ὁ σὸς πατήρ ἐπεύσατο καὶ οὐκ ἐξημπέδου τὰς πρὸς ἡμᾶς συνθήκας, εἰδώς, ὅτι ἡμεῖς οὐδ' ὅτιοῦν ὧν Ἀστυάγης συνέθετο παραβαίνομεν; 22. Ἄλλ' οὐδ' ἐγὼ ταῦτα λέγω, ὡς τὸ γινῶναι μόνον τοὺς βελτίονας σωφρονίζειν ἄνευ τοῦ δίκην δίδοναι ὑπὸ τῶν βελτιόνων, ὡσπερ ὁ ἐμὸς πατήρ νῦν δίδωσιν. Ἄλλ', ἔφη ὁ Κῦρος, ὃ γε σὸς πατήρ πέπονθε μὲν οὐδ' ὅτιοῦν πω κακόν· φοβεῖται γε μέντοι εὖ οἶδ' ὅτι μὴ πάντα τὰ ἔσχατα πάθῃ. 23. Οἶει οὖν τι, ἔφη ὁ Τιγράνης, μᾶλλον καταδουλοῦσθαι ἀνθρώπους τοῦ ἰσχυροῦ φόβου; οὐκ οἶσθ' ὅτι οἱ μὲν τῷ ἰσχυροτάτῳ κολάσματι νομιζομένῳ σιδήρῳ παιόμενοι ὅμως ἐθέλουσι καὶ πάλιν μάχεσθαι τοῖς αὐτοῖς; οὓς δ' ἂν σφόδρα φοβηθῶσιν ἀνθρώποι, τούτοις οὐδὲ παραμυθουμένοις ἔτι ἀντιβλέπειν δύνανται; Λέγεις σύ, ἔφη, ὡς ὁ φόβος τοῦ ἔργῳ κακοῦσθαι μᾶλλον κολάζει τοὺς ἀνθρώπους. 24. Καὶ σύ γε, ἔφη, οἶσθα, ὅτι ἀληθῆ λέγω· ἐπίστασαι γάρ, ὅτι οἱ μὲν φοβούμενοι μὴ φύγωσι πατρίδα, καὶ οἱ μέλλοντες μάχεσθαι δεδιότες μὴ ἠττηθῶσιν, ἀθύμως διάγουσι, καὶ οἱ πλείοντες μὴ ναυαγήσωσι, καὶ οἱ δουλείαν καὶ δεσμὸν φοβούμενοι, οὗτοι μὲν οὔτε σίτον οὐδ' ὕπνου δύνανται λαγχάνειν διὰ τὸν φόβον· οἱ δὲ ἤδη μὲν φυγάδες, ἤδη δ' ἠττημένοι, ἤδη δὲ δουλεύοντες, ἔστιν ὅτε δύνανται καὶ μᾶλλον τῶν εὐδαιμόνων ἐσθίειν τε καὶ καθεύδειν. 25. Ἐπι δὲ φανερώτερον καὶ ἐν τοῖσδε, οἷον φόρημα ὁ φόβος· ἔνιοι γὰρ φοβούμενοι, μὴ ληφθέντες ἀποθάνωσι, ὑπὸ τοῦ φόβου προαποθνήσκουσιν, οἱ μὲν ῥιπτοῦντες ἑαυτούς, οἱ δὲ ἀπαγχόμενοι, οἱ δὲ ἀποσφαττόμενοι· οὕτω πάν-

των τῶν δεινῶν ὁ φόβος μάλιστα καταπλήττει τὰς ψυχάς. τὸν δ' ἐμὸν πατέρα, ἔφη, νῦν πῶς δοκεῖς διακεῖσθαι τὴν ψυχὴν, ὅς οὐ μόνον περὶ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐμοῦ καὶ περὶ γυναικὸς καὶ περὶ πάντων τῶν τέκνων δουλείας φοβεῖται; 26. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἀλλὰ νῦν μὲν ἔμοιγε οὐδὲν ἄπιστον τοῦτον οὕτω διακεῖσθαι· δοκεῖ μέντοι μοι τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἶναι, εὐτυχοῦντα ἐξυβρίσαι καὶ πτασάντα ταχὺ πιῆξαι καὶ ἀνεθέντα γε πάλιν αὖ μέγα φρονῆσαι καὶ πάλιν αὖ πράγματα παρασχεῖν. 27. Ἀλλὰ ναὶ μὰ Δι', ἔφη, ὦ Κῦρε, ἔχει μὲν προφάσεις τὰ ἡμέτερα ἁμαρτήματα, ὥστε ἀπιστεῖν ἡμῖν· ἔξεστι δέ σοι καὶ φρούρια ἐντειχίζειν καὶ τὰ ἐχυρὰ κατέχειν καὶ ἄλλο, ὅτι ἂν βούλη, πιστὸν λαμβάνειν. καὶ μέντοι, ἔφη, ἡμᾶς μὲν ἔξεις οὐδὲν τι τούτοις μέγα λυπούμενους· μεμνησόμεθα γάρ, ὅτι ἡμεῖς αὐτῶν αἰτιοί ἐσμεν· εἰ δέ τι τῶν ἀναμαρτήτων παραδοὺς τὴν ἀρχὴν ἀπιστῶν αὐτοῖς φανεῖ, ὄρα, μὴ ἅμα τε εὖ ποιήσης καὶ ἅμα οὐ φίλον νομίσωσί σε· εἰ δ' αὖ φυλαττόμενος τὸ ἀπεχθάνεσθαι μὴ ἐπιθήσεις αὐτοῖς ζυγὰ τοῦ μὴ ὑβρίσαι, ὄρα, μὴ ἐκείνους αὖ δεήσει σε σωφρονίζειν ἔτι μᾶλλον ἢ ἡμᾶς νῦν ἐδέησεν. 28. Ἀλλὰ ναὶ μὰ τοὺς θεούς, ἔφη, τοιούτοις μὲν ἔγωγε ὑπηρέταις, οὓς εἰδείην ἀνάγκη ὑπηρετοῦντας, ἀηδῶς ἂν μοι δοκῶ χοῦσθαι· οὓς δὲ γιγνώσκεις δοκοῖν, ὅτι εὐνοία καὶ φιλία τῇ ἐμῇ τὸ δέον συλλαμβάνοιεν, τούτους ἂν μοι δοκῶ καὶ ἁμαρτάνοντας ῥᾶον φέρειν ἢ τοὺς μισοῦντας μὲν, ἔκπλεω δὲ πάντα ἀνάγκη διαπονουμένους. καὶ ὁ Τιγρᾶνης εἶπε πρὸς ταῦτα, Φιλίαν δὲ παρὰ τίνων λάβοις ἂν ποτε τοσαύτην, ὅσην σοι παρ' ἡμῶν ἔξεστι κτήσασθαι νῦν; Παρ' ἐκείνων οἶμαι, ἔφη, παρὰ τῶν μηδέποτε πολεμίων γεγενημένων,

εἰ ἐθέλοιμι εὐεργετῆν αὐτούς, ὡςπερ σὺ νῦν με κλεῦεις εὐεργετῆν ὑμᾶς. 29. Ἡ καὶ δύναιο ἄν, ἔφη, ὦ Κύρε, ἐν τῷ παρόντι νῦν εὐρεῖν, ὅτῳ ἂν χαρίσαιτο ὅσαπερ τῷ ἐμῷ πατρί; αὐτίκα, ἔφη, ἦν τινα ἕως ζῆν τῶν σε μηδὲν ἡδίκηκότων, τίνα σοι τούτου χάριν οἶε αὐτὸν εἶσσεσθαι; τί δ', ἦν αὐτοῦ τέκνα καὶ γυναῖκα μὴ ἀφαιρῆ, τίς σε τούτου ἔνεκα φιλήσει μᾶλλον ἢ ὁ νομίζων προσήκειν αὐτῷ ἀφαιρεθῆναι; τὴν δ' Ἀρμενίων βασιλείαν εἰ μὴ ἔξει, οἷσθ' ἄ τινα, ἔφη, νῦν λυπούμενον μᾶλλον ἢ ἡμᾶς; οὐκοῦν καὶ τοῦτο, ἔφη, δῆλον ὅτι ὁ μάλιστα λυπούμενος, εἰ μὴ βασιλεὺς εἴη, οὗτος καὶ λαβὼν τὴν ἀρχὴν μεγίστην ἂν σοι χάριν εἰδείη. 30. Εἰ δέ τί σοι, ἔφη, μέλει καὶ τοῦ ὡς ἡκιστα τεταραγμένα τάδε καταλιπεῖν, ὅταν ἀπίης, σκόπει, ἔφη, πότερον ἂν οἶε ἡρεμωστέως ἔχειν τὰ ἐνθάδε καινῆς ἀρχομένης ἀρχῆς ἢ τῆς εἰωθυίας καταμενούσης· εἰ δέ τί σοι μέλει καὶ τοῦ ὡς πλείστην στρατιάν ἐξάγειν, τίν' ἂν οἶε μᾶλλον ἐξεστῆσαι ταύτην ὀρθῶς τοῦ πολλάκις αὐτῇ κεκρημένου; εἰ δέ καὶ χρημάτων δεήσει, τίνα ἂν ταῦτα νομίζεις κρεῖττον ἐκπορίσαι τοῦ καὶ εἰδότος καὶ ἔχοντος πάντα τὰ ὄντα; ὦ γὰρθέ, ἔφη, Κύρε, φύλαξαι, μὴ ἡμᾶς ἀποβαλὼν σαυτὸν ζημιώσης πλείω ἢ ὁ πατήρ ἡδυνήθη σε βλάψαι. ὁ μὲν τοιαῦτα ἔλεγεν.

31. Ὁ δὲ Κύρος ἀκούων ὑπερήδeto, ὅτι ἐνόμιζε περραίνεσθαι πάντα αὐτῷ, ὅσαπερ ὑπέσχετο τῷ Κναξάρῃ πράξειν· ἐμέμνητο γὰρ εἰπῶν, ὅτι καὶ φίλον οἶοιτο μᾶλλον ἢ πρόσθεν ποιήσειν. καὶ ἐκ τούτου δὴ τὸν Ἀρμένιον ἐρωτᾷ, Ἦν δὲ δὴ ταῦτα πείθωμαι ὑμῖν, λέγε μοι σὺ, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, πόσῃ μὲν στρατιάν μοι συμπέμψεις, πόσα δὲ χρήματα συμβαλεῖ εἰς τὸν πόλεμον; 32. Πρὸς

ταῦτα δὴ λέγει ὁ Ἀρμένιος, Οὐδὲν ἔχω, ὦ Κῦρος, ἔφη, ἀπλούστερον εἰπεῖν οὐδὲ δικαιότερον, ἢ δεῖξαι μὲν ἐμὲ πᾶσαν τὴν οὖσαν δύναμιν, σὲ δὲ ἰδόντα, ὅσῃν μὲν ἂν σοι δοκῇ, στρατιὰν ἄγειν, τὴν δὲ καταλιπεῖν τῆς χώρας φυλακὴν. ὡς δ' αὐτως περὶ χρημάτων δηλώσαι μὲν ἐμὲ δίκαιόν σοι πάντα τὰ ὄντα, σὲ δὲ τούτων αὐτὸν γνόντα, ὅποσα ἂν βούλη φέρεσθαι καὶ ὅποσα ἂν βούλη καταλιπεῖν. 33. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἴθι δὴ λέξον μοι, πόση σοι δύναμις ἔστι, λέξον δὲ καὶ πόσα χρήματα. ἐνταῦθα δὴ λέγει ὁ Ἀρμένιος, Ἴππεῖς μὲν τοίνυν εἰσὶν Ἀρμενίων εἰς ὀκτακισχιλίους, πεζοὶ δὲ εἰς τέσσαρας μυριάδας· χρήματα δ', ἔφη, σὺν τοῖς θησαυροῖς οἷς ὁ πατὴρ κατέλιπεν, ἔστιν εἰς ἀργύριον λογισθέντα τάλαντα πλείω τῶν τρισχιλίων. 34. Καὶ ὁ Κῦρος οὐκ ἐμέλλησεν, ἀλλ' εἶπε, Τῆς μὲν τοίνυν στρατιᾶς, ἐπεὶ σοι, ἔφη, οἱ ὄμοροι Χαλδαῖοι πολεμοῦσι, τοὺς ἡμίσεις μοι σύμπεμπε· τῶν δὲ χρημάτων, ἀντὶ μὲν τῶν πεντήκοντα ταλάντων, ὧν ἔφερες δασμόν, διπλάσια Κναξάρῃ ἀπόδος, ὅτι ἔλιπες τὴν φορὰν· ἐμοὶ δ', ἔφη, ἄλλα ἑκατὸν δάνεισον· ἐγὼ δὲ σοι ὑπισχνούμαι, ἢν ὁ θεὸς εὖ διδῶ, ἀνθ' ὧν ἂν ἐμοὶ δανείσῃς ἢ ἄλλα πλείονος ἄξια εὐεργετήσῃς ἢ τὰ χρήματα ἀπαριθμήσῃς, ἢν δύνωμαι· ἢν δὲ μὴ δύνωμαι, ἀδύνατος μὲν ἂν φανοίμην, οἶμαι, ἀδικος δ' οὐκ ἂν δικαίως κρινοίμην. 35. Καὶ ὁ Ἀρμένιος, Πρὸς τῶν θεῶν, ἔφη, ὦ Κῦρος, μὴ οὕτω λέγῃς, εἰ δὲ μή, οὐ θαρρόυντά με ἔξεις· ἀλλὰ νόμιζε, ἔφη, ἢ ἂν καταλίπῃς μηδὲν ἦτιον σὰ εἶναι ὧν ἂν ἔχων ἀπίης. Εἶπεν, ἔφη ὁ Κῦρος· ὥστε δὲ τὴν γυναῖκα ἀπολαβεῖν, πόσα ἂν μοι χρήματα δοίης; Ὅποσα ἂν δυναίμην, ἔφη. Τί δέ, ὥστε τοὺς παῖδας; Καὶ τούτων, ἔφη, ὅποσα ἂν δυναίμην. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Κῦρος,

ταῦτα μὲν ἤδη διπλάσια τῶν ὄντων. 36. Σὺ δέ, ἔφη, ὦ Τιγράνη, λέξον μοι, πόσου ἂν πρῖαιιο, ὥστε τὴν γυναῖκα ἀπολαβεῖν. ὁ δὲ ἐτύγγανε νεόγαμος ἂν καὶ ὑπερφιλῶν τὴν γυναῖκα. Ἐγὼ μὲν, ἔφη, ὦ Κῦρος, κἂν τῆς ψυχῆς πρῖαιμην, ὥστε μήποτε λατρεῦσαι ταύτην. 37. Σὺ μὲν τοίνυν, ἔφη, ἀπάγου τὴν σὴν· οὐδὲ γὰρ εἰληφθαι ἔγωγε αἰχμάλωτον ταύτην νομίζω, σοῦ γε μηπώποτε φυγόντος ἡμᾶς. καὶ σὺ δέ, ὦ Ἀρμένιε, ἀπάγου τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας μηδὲν αὐτῶν καταθείς, ἵνα εἰδῶσιν, ὅτι ἐλεύθεροι πρὸς σε ἀπέρχονται. καὶ νῦν μὲν, ἔφη, δειπνεῖτε παρ' ἡμῖν· δειπνήσαντες δὲ ἀπελεύνετε ὅποι ὑμῖν θυμός. οὕτω δὴ κατέμειναν.

38. Διασηκνούτων δὲ μετὰ τὸ δεῖπνον ἐπήρητο ὁ Κῦρος, Εἶπέ μοι, ἔφη, ὦ Τιγράνη, ποῦ δὴ ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀνὴρ, ὃς συνεθήρα ἡμῖν, καὶ σύ μοι μάλα ἐδόκεις θαυμάζειν αὐτόν. Οὐ γάρ, ἔφη, ἀπέκτεινεν αὐτόν οὐτοσὶ ὁ ἐμὸς πατήρ; Τί λαβῶν ἀδικοῦντα; Διαφθείρειν αὐτόν ἔφη με. καίτοι γ', ἔφη, ὦ Κῦρος, οὕτω καλὸς καγαθὸς ἐκεῖνος ἦν, ὡς καί, ὅτε ἀποθνήσκων ἔμελλε, προσκαλέσας με εἶπε, Μήτι σύ, ὦ Τιγράνη, ἔφη, ὅτι ἀποκτείνει με, χαλεπανθῆς τῷ πατρί· οὐ γὰρ κακonoία τινὶ τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἀγνοία· ὅποσα δὲ ἀγνοία ἀνθρώποι ἐξαμαρτάνουσι, πάντα ἀκούσια ταῦτ' ἐγὼ νομίζω. 39. Ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἐπὶ τούτοις εἶπε, Φεῦ τοῦ ἀνδρός· ὁ δὲ Ἀρμένιος ἔλεξεν οὕτως· Ὡ Κῦρε, οὐδ' οἱ ταῖς ἐαυτῶν γυναιξὶ λαμβάνοντες συνόντας ἄλλοτριούς ἀνδρας οὐ τοῦτο αἰτιώμενοι αὐτοὺς κατακτείνουσιν, ὡς ἀφρονεστέρας ποιοῦντας τὰς γυναῖκας, ἀλλὰ νομίζοντες ἀφαιρεῖσθαι αὐτοὺς τὴν πρὸς ἑαυτοὺς φιλίαν, διὰ τοῦτο ὡς πολεμίους αὐτοῖς χροῶνται. καὶ ἐγὼ ἐκεῖνω, ἔφη,

ἐφ' ὄνον, ὅτι μοι ἐδόκει τὸν ἐμὸν υἱὸν τοῦτον ποιεῖν αὐτὸν μᾶλλον θανατῶσαι ἢ ἐμέ. 40. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἀλλὰ ναὶ μὰ τοὺς θεούς, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, ἀνθρώπινά μοι δοκεῖς ἀμαρτεῖν· καὶ σύ, ὦ Τιγρᾶνη, συγγίνωσκε τῷ πατρὶ. τότε μὲν δὴ τοιαῦτα διαλεχθέντες καὶ φιλοφρονηθέντες ὥσπερ εἰκὸς ἐκ συναλλαγῆς, ἀναβάντες ἐπὶ τὰς ἄρμαμάξας σὺν ταῖς γυναῖξιν ἀπήλανον εὐφραίνόμενοι.

41. Ἐπεὶ δ' ἦλθον οἴκαδε, ἔλεγον τοῦ Κύρου ὁ μὲν τις τὴν σοφίαν, ὁ δὲ τὴν καρτερίαν, ὁ δὲ τὴν προαότητα, ὁ δὲ τις καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος. ἔνθα δὴ ὁ Τιγρᾶνης ἐπήρετο τὴν γυναῖκα, Ἥ καὶ σοί, ἔφη, ὦ Ἀρμενία, καλὸς ἐδόκει ὁ Κῦρος εἶναι; Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἐκεῖνον ἐθώμην. Ἀλλὰ τίνα μὴν; ἔφη ὁ Τιγρᾶνης Τὸν εἰπόντα νῆ Δία, ὡς τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἀν' προίαιτο, ὥστε μὴ με δουλεύειν. τότε μὲν δὴ ὥσπερ εἰκὸς ἐκ τοιούτων ἀνεπαύοντο σὺν ἀλλήλοις.

42. Τῇ δ' ὑστεραία ὁ Ἀρμένιος Κῦρω μὲν καὶ τῇ στρατιᾷ ἀπάσῃ ξένια ἔπεμπε, προεῖπε δὲ τοῖς ἑαυτοῦ, οὓς δεήσοι στρατεύεσθαι, εἰς τρίτην ἡμέραν παρεῖναι· τὰ δὲ χρήματα ὧν εἶπεν ὁ Κῦρος διπλάσια ἀπηρίθμησεν. ὁ δὲ Κῦρος, ὅσα εἶπε λαβῶν, τᾶλλα ἀπέπεμψεν· ἦρετο δὲ, πότερος ἔσται ὁ τὸ στρατεύμα ἄγων, ὁ παῖς ἢ αὐτός. εἰπέτην δὲ ἅμα ὁ μὲν πατὴρ οὕτως, Ὅποτερον ἀν' σὺ κελεύῃς, ὁ δὲ παῖς οὕτως, Ἐγὼ μὲν οὐκ ἀπολείψομαι σου, ὦ Κῦρε, οὐδ' ἀν' σκευοφόρον με δεῆ σοι συνακολουθεῖν. 43. Καὶ ὁ Κῦρος ἐπιγελάσας εἶπε, Καὶ ἐπὶ πόσω ἂν, ἔφη, ἐθέλοις τὴν γυναῖκά σου ἀκούσαι, ὅτι σκευοφορεῖς; Ἀλλ' οὐδέν, ἔφη, ἀκούειν δεήσει αὐτήν· ἄξω γάρ, ὥστε ὄραν ἐξέσται αὐτῇ ὅτι ἂν ἐγὼ

πράττω. Ὡρα ἄν, ἔφη, συσκευάζεσθαι ὑμῖν εἶη. Νόμιζε δέ, ἔφη, συνσκευασμένους παρέσεσθαι, ὅτι ἂν ὁ πατήρ δώ. τότε μὲν δὴ ξενισθέντες οἱ στρατιῶται ἐκοιμήθησαν.

C A P U T II.

1. Τῇ δ' ὑστεραία ἀναλαβὼν ὁ Κῦρος τὸν Τιγράνην, καὶ τῶν Μήδων ἱππέων τοὺς κρατίστους, καὶ τῶν ἑαυτοῦ φίλων ὅπόσους καιρὸς ἐδόκει εἶναι, περιελαύνων τὴν χώραν κατεθεῖτο, σκοπῶν ποῦ τειχίσειε φρούριον· καὶ ἐπ' ἄκρον τι ἐλθὼν ἐπηρώτα τὸν Τιγράνην, ποῖα εἶη τῶν ὀρέων, ὅπόθεν οἱ Χαλδαῖοι καταθέοντες λήζονται. καὶ ὁ Τιγράνης ἐδείκνυεν. ὁ δὲ πάλιν ἤρετο, Νῦν δὲ ταῦτα τὰ ὄρη ἔρημά ἐστιν; Οὐ μὰ Δί', ἔφη, ἀλλ' ἀεὶ σκοποὶ εἰσὶν ἐκείνων, οἱ σημαίνουσι τοῖς ἄλλοις ὅτι ἂν ὀρῶσι. Τί οὖν, ἔφη, ποιούσιν, ἐπὴν αἰσθῶνται; Βοηθοῦσιν, ἔφη, ἐπὶ τὰ ἄκρα, ὡς ἂν ἕκαστος δύνηται.

2. Ταῦτα μὲν δὴ ὁ Κῦρος ἠκηκόει· σκοπῶν δὲ κατενόει πολλὴν τῆς χώρας τοῖς Ἀρμενίοις ἔρημον καὶ ἀργὸν οὔσαν διὰ τὸν πόλεμον. καὶ τότε μὲν ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον καὶ δειπνήσαντες ἐκοιμήθησαν. 3. Τῇ δ' ὑστεραία αὐτὸς τε ὁ Τιγράνης παρῆν συνσκευασμένος, καὶ ἱππεῖς εἰς τοὺς τετρακισχιλίους συνελέγοντο αὐτῷ καὶ τοξόται εἰς τοὺς μυρίους καὶ πελτασταὶ ἄλλοι τοσοῦτοι. ὁ δὲ Κῦρος ἐν ᾧ συνελέγοντο ἐθύετο· ἐπεὶ δὲ καλὰ τὰ ἱερά ἦν αὐτῷ, συνεκάλεσε τοὺς τε τῶν Περσῶν ἡγεμόνας καὶ τοὺς τῶν Μήδων. 4. Ἐπεὶ δὲ ὁμοῦ ἦσαν, ἔλεξε τοιαύδε·

Ἄνδρες φίλοι, ἔστι μὲν τὰ ὄρη ταῦτα, ἃ ὀρῶμεν,

Χαλδαιῶν· εἰ δὲ ταῦτα καταλάβοιμεν καὶ ἐπ' ἄκρου γένοιτο ἡμέτερον φρούριον, σωφρονεῖν ἀνάγκη ἂν εἴη πρὸς ἡμᾶς ἀμφοτέροις, τοῖς τε Ἀρμενίοις καὶ τοῖς Χαλδαίοις. τὰ μὲν οὖν ἱερὰ καλὰ ἡμῖν· ἀνθρωπίνῃ δὲ προθυμίᾳ εἰς τὸ πραχθῆναι ταῦτα οὐδὲν οὕτω μέγα σύμμαχον ἂν γένοιτο ὡς τάχος. ἦν γὰρ φθάσωμεν πρὶν τοὺς πολεμίους συλλεγῆναι ἀναβάντες, ἢ παντάπασιν ἀμαχεὶ λάβοιμεν ἂν τὸ ἄκρον, ἢ ὀλίγοις τε καὶ ἀσθενέσι χρῆσαιμεθ' ἂν πολεμίους. 5. Τῶν οὖν πόνων οὐδεὶς ῥᾶν οὐδ' ἀκινδυνότερος, ἔφη, ἐστὶ τοῦ νῦν καρτερεῖσθαι σπεύδοντας. ἴτε οὖν ἐπὶ τὰ ὄπλα, καὶ ὑμεῖς μὲν, ὧ Μῆδοι, ἐν ἀριστερᾷ ἡμῶν πορευέσθε, ὑμεῖς δέ, ὧ Ἀρμενιοί, οἱ μὲν ἡμίσεις ἐν δεξιᾷ, οἱ δὲ ἡμίσεις ἔμπροσθεν ἡμῶν ἡγεῖσθε· ὑμεῖς δέ, ὧ ἱππεῖς, ὀπισθεν ἔπεσθε παρακαλυπόμενοι καὶ ὠθοῦντες ἄνω ἡμᾶς, ἦν δὲ τις μαλακύνηται, μὴ ἐπιτρέπετε. 6. Ταῦτ' εἰπὼν ὁ Κῦρος ἡγεῖτο ὀρθίους ποιησάμενος τοὺς λόχους. οἱ δὲ Χαλδαῖοι ὡς ἔγνωσαν τὴν ὀρμὴν ἄνω οὔσαν, εὐθύς ἐσήμενον τε τοῖς ἑαυτῶν καὶ συνεβόων ἀλλήλους καὶ ἠθροίζοντο. ὁ δὲ Κῦρος παρηγγύα, Ἄνδρες Πέρσαι, ἡμῖν σημαίνουσι σπεύδειν. ἦν γὰρ φθάσωμεν ἄνω γερόμενοι, οὐδὲν τὰ τῶν πολεμίων δυνήσεται.

7. Εἶχον δὲ οἱ Χαλδαῖοι γέρόρα τε καὶ παλιὰ δύο· καὶ πολεμικώτατοι δὲ λέγονται οὗτοι τῶν περὶ ἐκείνην τὴν χώραν εἶναι· καὶ μισθοῦ στρατεύονται, ὁπόταν τις αὐτῶν δέηται, διὰ τὸ πολεμικοὶ τε καὶ πένητες εἶναι· καὶ γὰρ ἡ χώρα αὐτοῖς ὀρεινὴ τέ ἐστι καὶ ὀλίγη ἢ τὰ χρήματα ἔχουσα. 8. Ὡς δὲ μᾶλλον ἐπλησίαζον οἱ ἀμφὶ τὸν Κῦρον τῶν ἄκρων, ὁ Τιγράνης σὺν τῷ Κύρῳ πορευόμενος εἶπεν, Ὡ Κῦρε, ἄρ' οἶσθ', ἔφη, ὅτι αὐτοῦς

ἡμᾶς ἀντίκα μάλα δεήσει μάχεσθαι; ὡς οἱ γε Ἀρμένιοι οὐ μὴ δέξωνται τοὺς πολεμίους. καὶ ὁ Κῦρος εἰπὼν, ὅτι εἰδείη τοῦτο, εὐθύς παρηγγύησε τοῖς Πέρσαις παρασκευάζεσθαι ὡς ἀντίκα δεῖσον διώκειν, ἐπειδὴν ὑπαγάγωσι τοὺς πολεμίους ὑποφεύγοντες οἱ Ἀρμένιοι ὡς ἔγγυς ἡμῖν γενέσθαι. 9. Οὕτω δὴ ἤγοῦντο μὲν οἱ Ἀρμένιοι· τῶν δὲ Χαλδαίων οἱ παρόντες, ὡς ἐπλησίαζον οἱ Ἀρμένιοι, ταχὺ ἀλαλάξαντες ἔθεον, ὡσπερ εἰώθεσαν, εἰς αὐτούς· οἱ δὲ Ἀρμένιοι, ὡσπερ εἰώθεσαν, οὐκ ἐδέχοντο. 10. Ὡς δὲ διώκοντες οἱ Χαλδαῖοι εἶδον ἐναντίους μαχαιοφόρους ἰεμένους ἄνω, οἱ μὲν τινες αὐτοῖς πελάσαντες ταχὺ ἀπέθνησκον, οἱ δ' ἔφευγον, οἱ δὲ τινες καὶ ἐάλωσαν αὐτῶν. ταχὺ δὲ εἶχετο τὰ ἄκρα. ἐπεὶ δὲ τὰ ἄκρα εἶχον οἱ ἀμφὶ τὸν Κῦρον, καθεώρων τε τῶν Χαλδαίων τὰς οἰκῆσεις καὶ ἤσθάνοντο φεύγοντας αὐτούς ἐκ τῶν ἐγγύς οἰκήσεων. 11. Ὁ δὲ Κῦρος, ὡς πάντες οἱ στρατιῶται ὁμοῦ ἐγένοντο, ἀριστοποιεῖσθαι παρήγγειλεν. ἐπεὶ δὲ ἤριστήκεσαν, καταμαθῶν ἔνθα αἰσκοπαὶ ἦσαν τῶν Χαλδαίων ἐρυμνόν τε ὄν καὶ ἔνυδρον, εὐθύς εἰτείχιζε φρούριον· καὶ τὸν Τιγράνην ἐκέλευσε πέμπειν ἐπὶ τὸν πατέρα, καὶ κλεβεῖν παραγενέσθαι ἔχοντα, ὅποσοι εἶεν τέκτονές τε καὶ λιθοδόμοι. ἐπὶ μὲν δὴ τὸν Ἀρμένιον ὄχθετο ἄγγελος· ὁ δὲ Κῦρος τοῖς παροῦσιν εἰτείχιζεν.

12. Ἐν δὲ τούτῳ προσάγουσι τῷ Κύρῳ τοὺς αἰχμαλώτους δεδεμένους, τοὺς δὲ τινὰς καὶ τετρωμένους. ὡς δὲ εἶδεν, εὐθύς λύειν μὲν ἐκέλευσε τοὺς δεδεμένους, τοὺς δὲ τετρωμένους ἰατροὺς καλέσας θεραπεύειν ἐκέλευσεν· ἔπειτα δὲ ἔλεξε τοῖς Χαλδαίοις, ὅτι ἦκοι οὔτε ἀπελάσαι ἐπιθυμῶν ἐκείνους οὔτε πολεμεῖν δεόμενος, ἀλλ' εἰρήνην

βουλόμενος ποιῆσαι Ἀρμενίοις καὶ Χαλδαίοις. Πρὶν μὲν οὖν ἔχασθαι τὰ ἄκρα οἶδ' ὅτι οὐκ ἐδεῖσθε εἰρήνης· τὰ μὲν γὰρ ὑμέτερα ἀσφαλῶς εἶχε, τὰ δὲ τῶν Ἀρμενίων ἤγετε καὶ ἐφέρετε· νῦν δ' ὄρατε δὴ, ἐν οἴῳ ἐστέ. 13. Ἐγὼ οὖν ἀφίημι ὑμᾶς οἴκαδε τοὺς εἰλημμένους, καὶ δίδωμι ὑμῖν σὺν τοῖς ἄλλοις Χαλδαίοις βουλευσασθαι, εἴτε βούλεσθε πολεμεῖν ἡμῖν, εἴτε φίλοι εἶναι. καὶ ἢ μὲν πόλεμον αἰρῆσθε, μηκέτι ἤκετε δεῦρο ἄνευ ὀπλων, εἰ σωφρονεῖτε· ἢ δὲ εἰρήνης δοκῆτε δεῖσθαι, ἄνευ ὀπλων ἤκετε· ὡς δὲ καλῶς ἔξει τὰ ὑμέτερα, ἢ φίλοι γένησθε, ἐμοὶ μελήσει. 14. Ἀκούσαντες δὲ οἱ Χαλδαῖοι ταῦτα, πολλὰ μὲν ἐπαινέσαντες, πολλὰ δὲ δεξιωσάμενοι τὸν Κῦρον ᾤχοντο οἴκαδε.

Ὁ δὲ Ἀρμένιος ὡς ἤκουσε τὴν τε κλῆσιν τοῦ Κύρου καὶ τὴν πρᾶξιν, λαβὼν τοὺς τέκτονας καὶ ἄλλα ὄσων ᾤετο δεῖν, ἦκε πρὸς τὸν Κῦρον ὡς ἡδύνατο τάχιστα. 15. Ἐπεὶ δὲ εἶδε τὸν Κῦρον, ἔλεξεν, ὦ Κῦρε, ὡς ὀλίγα δυνάμενοι προσορᾶν ἄνθρωποι περὶ τοῦ μέλλοντος πολλὰ ἐπιχειροῦμεν πράττειν. νῦν γὰρ δὴ καὶ ἐγὼ ἐλευθερίαν μὲν μηχανᾶσθαι ἐπιχειρήσας δοῦλος ὡς οὐδεπώποτε ἐγενόμην· ἐπεὶ δ' ἐάλωμεν, σαφῶς ἀπολωλέναι νομίσαντες, νῦν ἀναφαινόμεθα σεσωσμένοι ὡς οὐδεπώποτε. οἱ γὰρ οὐδεπώποτε ἐπαύοντο πολλὰ κακὰ ἡμᾶς ποιοῦντες, νῦν ὄρω τούτους ἔχοντας, ὡς περ ἐγὼ εὐχόμην. 16. Καὶ τοῦτο ἐπίστω, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὅτι ἐγὼ ὥστε ἀπελάσαι Χαλδαίους ἀπὸ τούτων τῶν ἄκρων πολλαπλάσια ἢ ἔδωκα χρήματα ὧν σὺ νῦν ἔχεις παρ' ἐμοῦ· καὶ ἂ ὑπισχνοῦ ποιήσῃν ἀγαθὰ ἡμᾶς, ὅτ' ἐλάμβανες τὰ χρήματα, ἀποτιτέλεσται σοι ἤδη, ὥστε καὶ προσοφείλοντές σοι ἄλλας χάριτας ἀναπεφνήαμεν, ἅς ἡμεῖς γε, εἰ μὴ κακοί

έσμεν, αίσχυνοίμεθ' ἂν σοι μὴ ἀποδιδόντες, οἱ καὶ ἀποδιδόντες οὐδὲν ἄξιον οὐδ' οὕτω πρὸς εὐεργέτην καταλαμβανόμεθα τοσοῦτον ποιοῦντες. 17. Ὁ μὲν Ἀρμένιος τοσαῦτα ἔλεξεν.

Οἱ δὲ Χαλδαῖοι ἦγον δεόμενοι τοῦ Κύρου εἰρήνην σφίσι ποιῆσαι. καὶ ὁ Κύρος ἐπήρετο αὐτούς, Ἄλλο τι, ἔφη, ὦ Χαλδαῖοι, ἢ τούτου ἔνεκα εἰρήνης νῦν ἐπιθυμεῖτε, ὅτι νομίζετε ἀσφαλέστερον ἂν δύνασθαι ζῆν εἰρήνης γενομένης ἢ πολεμοῦντες, ἐπεὶ ἡμεῖς τὰδ' ἔχομεν; ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι. 18. Καὶ ὅς τί δ', ἔφη, εἰ καὶ ἄλλα ὑμῖν ἀγαθὰ προσγένοιο διὰ τὴν εἰρήνην; Ἔτι ἂν, ἔφασαν, μᾶλλον εὐφρανοίμεθα. Ἄλλο τι οὖν, ἔφη, ἢ διὰ τὸ γῆς σπανίζειν ἀγαθῆς νῦν πένητες νομίζεσθαι εἶναι; συνέφασαν καὶ τοῦτο. Τί οὖν; ἔφη ὁ Κύρος, βούλοισθ' ἂν ἀποτελοῦντες, ὅσαπερ οἱ ἄλλοι Ἀρμένιοι, ἐξεῖναι ὑμῖν τῆς Ἀρμενίας γῆς ἐργάζεσθαι ὁπόσῃν ἂν θέλητε; ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι, εἰ πιστεύοιμεν μὴ ἀδικήσεσθαι. 19. Τί δὲ σύ, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, βούλοιο ἂν σοι τὴν νῦν ἀργὸν οὔσαν χώραν ἐνεργὸν γενέσθαι, εἰ μέλλοιεν τὰ νομιζόμενα παρὰ σοὶ ἀποτελεῖν οἱ ἐργαζόμενοι; ἔφη ὁ Ἀρμένιος πολλοῦ ἂν τοῦτο πρίασθαι· πολὺ γὰρ ἂν ἀυξάνεσθαι τὴν πρόσδοτον. 20. Τί δ', ὑμεῖς, ἔφη, ὦ Χαλδαῖοι, ἐπεὶ ὄρη ἀγαθὰ ἔχετε, ἐθέλοιτ' ἂν ἕαν νέμειν ταῦτα τοῖς Ἀρμενίοις, εἰ ὑμῖν μέλλοιεν οἱ νέμοντες τὰ δίκαια ἀποτελεῖν; ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι· πολλὰ γὰρ ἂν ὠφελεῖσθαι οὐδὲν πονοῦντας. Σὺ δέ, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, ἐθέλοις ἂν ταῖς τούτων νομαῖς χρῆσθαι, εἰ μέλλοις μικρὰ ὠφελῶν Χαλδαίους πολὺ πλείω ὠφεληθήσεσθαι; Καὶ σφόδρα ἂν, ἔφη, εἴπερ οἰοίμην ἀσφαλῶς νέμειν. Οὐκοῦν, ἔφη, ἀσφαλῶς ἂν νέμοιτε, εἰ τὰ ἄκρα ἔχοιτε

σύμμαχα; ἔφη ὁ Ἀρμένιος. 21. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι, οὐκ ἂν ἡμεῖς ἀσφαλῶς ἐργαζοίμεθα μὴ ὅτι τὴν τούτων, ἀλλ' οὐδ' ἂν τὴν ἡμετέραν, εἰ οὔτοι τὰ ἄκρα ἔχοισιν. Εἰ δ' ὑμῖν αὖ, ἔφη, τὰ ἄκρα σύμμαχα εἶη; Οὕτως ἂν, ἔφασαν, ἡμῖν καλῶς ἔχοι. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀρμένιος, οὐκ ἂν ἡμῖν αὖ καλῶς ἔχοι, εἰ οὔτοι παραλήφονται πάλιν τὰ ἄκρα, ἄλλως τε καὶ τετριχισμένα. 22. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Οὕτωςι τοίνυν, ἔφη, ἐγὼ ποιήσω· οὐδενέροις ὑμῶν τὰ ἄκρα παραδώσω, ἀλλὰ ἡμεῖς φυλάξομεν αὐτά· καὶ ἀδικῶσιν ὑμῶν ὁπότεροι, σὺν τοῖς ἀδικουμένοις ἡμεῖς ἐσόμεθα.

23. Ὡς δ' ἤκουσαν ἀμφοτέρωθεν ταῦτα, ἐπήνεσαν καὶ ἔλεγον, ὅτι οὕτως ἂν μόνως ἢ εἰρήνῃ βεβαία γένοιτο. καὶ ἐπὶ τούτοις ἔλαβον καὶ ἔδοσαν πάντες τὰ πιστά, καὶ ἐλευθέρους μὲν ἀμφοτέρους ἀπ' ἀλλήλων εἶναι συντίθεντο, ἐπιγαμίας δ' εἶναι καὶ ἐπεργασίας καὶ ἐπινομίας, καὶ ἐπιμαχίαν δὲ κοινήν, εἴ τις ἀδικοῖη ὁποτέρους. 24. Οὕτω μὲν οὖν τότε διεπράχθη· καὶ νῦν δὲ ἔτι οὕτω διαμένουσιν αἱ τότε γερόμεναι συνθήκαι Χαλδαίοις καὶ τῷ τὴν Ἀρμενίαν ἔχοντι. ἐπεὶ δὲ αἱ συνθήκαι γεγένητο, εὐθύς συντείχιζόν τε ἀμφοτέρωθεν προθύμως ὡς κοινὸν φρούριον, καὶ τὰ ἐπιτήδεια συνεισῆγον. 25. Ἐπεὶ δὲ ἐσπέρα προσήει, συνδείπνους ἔλαβεν ἀμφοτέρους πρὸς ἑαυτὸν ὡς φίλους ἤδη. συσκηνοῦντων δὲ εἶπέ τις τῶν Χαλδαίων, ὅτι τοῖς μὲν ἄλλοις σφῶν πᾶσι ταῦτ' εὐκτὰ εἶη· εἰσὶ δὲ τινες τῶν Χαλδαίων, οἳ ληιζόμενοι ζῶσι καὶ οὐτ' ἐπίστανται ἐργάζεσθαι οὐτ' ἂν δύναιντο, εἰθισμένοι ἀπὸ πολέμου βιοτεύειν· ἀεὶ γὰρ ἐληίζοντο ἢ ἐμισθοφόρον, πολλάκις μὲν παρὰ τῷ τῶν Ἰνδῶν βασιλεῖ, καὶ γὰρ, ἔφασαν, πολύχρυσος ὁ ἀνὴρ, πολλάκις δὲ καὶ παρ'

Ἀστυάγει. 26. Καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, Τί οὖν οὐ καὶ νῦν παρ' ἐμοὶ μισθοφοροῦσιν; ἐγὼ γὰρ δώσω ὅσον τις καὶ ἄλλος πλεῖστον δήποτε ἔδωκε. συνέφασάν οἱ, καὶ πολ-
 λούς γε ἔσσεσθαι ἔλεγον τοὺς ἐθελήσοντας.

27. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτω συνωμολογεῖτο. ὁ δὲ Κῦρος ὡς ἤκουσεν, ὅτι πολλάκις πρὸς τὸν Ἰνδὸν οἱ Χαλ-
 δαῖοι ἐπορεύοντο, ἀναμνησθεὶς ὅτι ἦλθον παρ' αὐτοῦ
 κατασκευόμενοι εἰς Μήδους τὰ αὐτῶν πράγματα καὶ
 ᾤχοντο πρὸς τοὺς πολεμίους, ὅπως αὐτὸν καὶ τὰ ἐκείνων
 κατίδωσιν, ἐβούλετο μαθεῖν τὸν Ἰνδὸν τὰ αὐτῷ πεπρα-
 γμένα. 28. Ἦρξατο οὖν λόγον τοιοῦδε· Ὡς Ἀρμένιε,
 ἔφη, καὶ ὑμεῖς, ὦ Χαλδαῖοι, εἶπατέ μοι, εἴ τινα ἐγὼ νῦν
 τῶν ἐμῶν ἀποστέλλοιμι πρὸς τὸν Ἰνδόν, συμπέμψαιτ' ἄν
 μοι τῶν ὑμετέρων, οἵτινες αὐτῷ τὴν τε ὁδὸν ἡγοῖντο ἄν
 καὶ συμπράττοιεν, ὥστε γενέσθαι ἡμῖν παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ,
 ἃ ἐγὼ βούλομαι; ἐγὼ γὰρ χρήματα μὲν προσγενέσθαι
 ἔτι ἂν βουλοίμην ἡμῖν, ὅπως ἔχω καὶ μισθὸν ἀφθόνης
 διδόναι οἷς ἂν δέη, καὶ τιμᾶν καὶ δωρεῖσθαι τῶν συ-
 στρατευομένων τοὺς ἀξίους· τούτων δὴ ἔνεκα βούλομαι
 ὡς ἀφθονώτατα χρήματα ἔχειν, δεῖσθαι τούτων νομί-
 ζων. τῶν δὲ ὑμετέρων ἡδύ μοι φεῖδασθαι· φίλους γὰρ
 ὑμᾶς ἤδη νομίζω· παρὰ δὲ τοῦ Ἰνδοῦ ἡδέως ἂν λάβοιμι,
 εἰ διδοίη. 29. Ὁ οὖν ἄγγελος, ὃν κελεύω ὑμᾶς ἡγεμό-
 νας δοῦναι καὶ συμπράκτορας γενέσθαι, ἐλθὼν ἐκεῖσε
 λέξει ὧδε· Ἐπεμψέ με Κῦρος, ὃν Ἰνδὸς, πρὸς σέ· φησὶ δὲ
 προσδεῖσθαι χρημάτων, προσδεχόμενος ἄλλην στρατιάν
 οἴκοθεν ἐκ Περσῶν· καὶ γὰρ προσδέχομαι, ἔφη· ἦν οὖν
 αὐτῷ πέμψης ὅποσα σοι προχωρεῖ, φησὶν, ἦν θεὸς
 ἀγαθὸν τέλος διδοῖ αὐτῷ, πειράσασθαι ποιῆσαι, ὥστε
 σε νομίζειν καλῶς βεβουλεῦσθαι χαρισάμενον αὐτῷ.

30. Ταῦτα μὲν ὁ παρ' ἐμοῦ λέξει· τοῖς δὲ παρ' ὑμῶν ὑμεῖς αὖ ἐπιστέλλετε, ὅτι ὑμῖν σύμφορον δοκεῖ εἶναι. καὶ ἦν μὲν λάβωμεν, ἔφη, παρ' αὐτοῦ, ἀφθονωτέροις χρησόμεθα· ἦν δὲ μὴ λάβωμεν, εἰσόμεθα αὐτῷ ὅτι οὐδεμίαν χάριν ὀφείλομεν, ἀλλ' ἐξέσται ἡμῖν ἐκείνου ἔνθα πρὸς τὸ ἡμέτερον συμφέρον πάντα τίθεσθαι. 31. Ταῦτ' εἶπεν ὁ Κῦρος, νομίζων τοὺς ἰόντας Ἀρμενίων καὶ Χαλδαίων τοιαῦτα λέξιν περὶ αὐτοῦ, οἷα αὐτὸς ἐπεθύμει πάντας ἀνθρώπους καὶ λέγειν καὶ ἀκούειν περὶ αὐτοῦ. καὶ τότε μὲν δῆ, ὁπότε καλῶς εἶχε, διαλύσαντες τὴν σκηνὴν ἀνεπαύοντο.

CAPUT III.

1. Τῇ δ' ὑστεραία ὃ τε Κῦρος ἐπέμπε τὸν ἄγγελον, ἐπιστείλας ὅσαπερ ἔφη, καὶ ὁ Ἀρμένιος καὶ οἱ Χαλδαῖοι συνέπεμψαν, οὓς ἰκανωτάτους ἐνόμιζον εἶναι καὶ συμπράξαι καὶ εἰπεῖν περὶ Κύρου τὰ προσήκοντα. ἐκ δὲ τούτου παρασκευάσας ὁ Κῦρος τὸ φρούριον καὶ φύλαξιν ἰκανοῖς καὶ τοῖς ἐπιτηδείοις πᾶσι καὶ ἄρχοντα αὐτῶν καταλιπὼν Μῆδον, ὃν ὦρετο Κναξάρη ἂν μάλιστα χαρίσασθαι, ἀπῆει συλλαβὼν τὸ [ἕτερον] στρατεύμα, ὅσον τε ἦλθεν ἔχων καὶ ὁ παρ' Ἀρμενίων προσέλαβε, καὶ τοὺς παρὰ Χαλδαίων εἰς τετρακισχιλίους, οἱ ὦροντο καὶ ξυμπάντων τῶν ἄλλων κρείττονες εἶναι. 2. Ὡς δὲ κατέβη εἰς τὴν οἰκουμένην, οὐδεὶς ἔμεινεν ἔνδον Ἀρμενίων οὔτε ἀνήρ οὔτε γυνή, ἀλλὰ πάντες ὑπήντων ἠδόμενοι τῇ εἰρήνῃ καὶ φέροντες καὶ ἄγοντες ὅτι ἕκαστος ἄξιον εἶχε. καὶ ὁ Ἀρμένιος τούτοις οὐκ ἤχθετο, οὕτως ἂν νομίζων καὶ τὸν Κῦρον μᾶλλον ἠδυσθαι τῇ ὑπὸ πάντων τιμῇ.

τέλος δ' οὖν ὑπήντησε καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Ἀρμενίου, τὰς θυγατέρας ἔχουσα καὶ τὸν νεώτερον υἱόν, καὶ σὺν ἄλλοις δώροισι καὶ τὸ χρυσίον ἐκόμιζεν, ὃ πρότερον οὐκ ἤθελε λαβεῖν ὁ Κῦρος. 3. Καὶ ὁ Κῦρος ἰδὼν εἶπεν, Ὑμεῖς ἐμὲ οὐ ποιήσετε μισθοῦ περιόντια εὐεργετεῖν, ἀλλὰ σύ, ὦ γύναι, ἔχουσα ταῦτα τὰ χρήματα, ἃ φέρεσι, ἄπιθι, καὶ τῶ μὲν Ἀρμενίῳ μηκέτι δῶς αὐτὰ κατορούξαι, ἔκπεμνον δὲ τὸν υἱόν ὡς κάλλιστα ἀπ' αὐτῶν κατασκευάσασα ἐπὶ τὴν στρατιάν· ἀπὸ δὲ τῶν λοιπῶν κτῶ καὶ σταντῆ καὶ τῶ ἀνδρὶ καὶ ταῖς θυγατράσι καὶ τοῖς υἱοῖς, ὅτι κερημενοὶ καὶ κεκοσμημένοι κάλλιον καὶ ἥδιον τὸν αἰῶνα διάξετε· εἰς δὲ τὴν γῆν, ἔφη, ἀρκείτω τὰ σώματα, ὅταν ἕκαστος τελευτήσῃ, κατακρύπτειν. 4. Ὁ μὲν ταῦτα εἰπὼν παρήλασεν· ὁ δὲ Ἀρμένιος συμπροῦπεμπε καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἄνθρωποι, ἀνακαλοῦντες τὸν εὐεργέτην, τὸν ἄνδρα τὸν ἀγαθόν· καὶ τοῦτ' ἐποίουν, ἕως ἐκ τῆς χώρας ἀπήν. συναπέστειλε δὲ αὐτῶ καὶ ὁ Ἀρμένιος στρατιάν πλείονα, ὡς εἰρήνης οἴκοι οὔσης. 5. Οὕτω δὴ ὁ Κῦρος ἀπήει, κεχρηματισμένος οὐχ ἅ ἔλαβε μόνον χρήματα, ἀλλὰ πολὺ πλείονα τούτων ἠτοιμασμένος διὰ τὸν τρόπον, ὥστε λαμβάνειν ὅποτε δέοιτο. καὶ τότε μὲν ἐστρατοπεδεύσατο ἐν τοῖς μεθορίοις. τῇ δ' ὑστεραίᾳ τὸ μὲν στράτευμα καὶ τὰ χρήματα ἔπεμψε πρὸς Κναξάρην, ὁ δὲ πλησίον ἦν, ὡσπερ ἔφησεν· αὐτὸς δὲ σὺν Τιγράνῃ καὶ Περσῶν τοῖς ἀρίστοις ἐθήρα, ὅπου περ ἐπιτυγχάνουσιν θηρίοις, καὶ εὐφραίνετο.

6. Ἐπι δὲ ἀφίκετο εἰς Μήδους, τῶν χρημάτων ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ ταξίαρχοις, ὅσα ἐδόκει ἐκάστῳ ἰκανὰ εἶναι, ὅπως καὶ ἐκῆνοι ἔχοισιν τιμᾶν, εἴ τινας ἀγαιντο τῶν ὑφ' ἑαυτούς· ἐνόμιζε γάρ, εἰ ἕκαστος τὸ μέρος ἀξιεπαῖνον

ποιήσῃε, τὸ ὄλον αὐτῷ καλῶς ἔχειν. καὶ αὐτὸς δὲ ὅ,τι πον καλὸν ἴδοι εἰς τὴν στρατιάν, τοῦτο κτώμενος διεδωρεῖτο τοῖς ἀεὶ ἀξιώτατοις, νομίζων ὅ,τι καλὸν ἀγαθὸν ἔχοι τὸ στράτευμα, τούτοις ἀπασιν αὐτὸς κεκοσμησθαι.

7. Ἡνίκα δὲ αὐτοῖς διεδίδου ὧν ἔλαβεν, ἔλεξεν ὡδέ πως εἰς τὸ μέσον τῶν ταξιάρχων καὶ λοχαγῶν καὶ πάντων, ὅσους εἴματα Ἄνδρες φίλοι, δοκεῖ ἡμῖν εὐφροσύνη τις νῦν παρεῖναι, καὶ ὅτι εὐπορία τις προσγεγένηται καὶ ὅτι ἔχομεν ἀφ' ὧν τιμᾶν ἔξομεν, οὓς ἂν βουλώμεθα, καὶ τιμᾶσθαι, ὡς ἂν ἕκαστος ἀξίος ἦ.

8. Πάντως δὲ ἀναμιμνησκόμεθα τὰ ποῖα ἅπτα ἔργα τούτων τῶν ἀγαθῶν ἐστὶν αἴτια· σκοπούμενοι γὰρ εὐρήσετε τό τε ἀγρυπνησαι, ὅπου ἔδει, καὶ τὸ πονῆσαι καὶ τὸ σπεῦσαι καὶ τὸ μὴ εἶξαι τοῖς πολεμίοις. οὕτως οὖν χρὴ καὶ τὸ λοιπὸν ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι, γινώσκοντας, ὅτι τὰς μεγάλας ἡδονὰς καὶ τὰ ἐγάθα τὰ μεγάλα ἢ πειθῶ καὶ ἢ καρτερία καὶ οἱ ἐν τῷ καιρῷ πόνοι καὶ κίνδυνοι παρέχονται.

9. Κατανοῶν δὲ ὁ Κῦρος, ὡς εὖ μὲν αὐτῷ εἶχον τὰ σώματα οἱ στρατιῶται πρὸς τὸ δύνασθαι στρατιωτικούς πόρους φέρειν, εὖ δὲ τὰς ψυχὰς πρὸς τὸ καταφρονεῖν τῶν πολεμίων, ἐπιστήμονες δὲ ἦσαν τὰ προσήκοντα τῇ ἐαυτῶν ἕκαστος ὀπλίσει, καὶ πρὸς τὸ πείθεσθαι δὲ τοῖς ἀρχουσιν ἐώρα πάντας εὖ παρεσκευασμένους· ἐκ τούτων οὖν ἐπεθύμει τι ἤδη τῶν πρὸς τοὺς πολεμίους πράττειν, γινώσκων, ὅτι ἐν τῷ μέλλειν πολλάκις τοῖς ἀρχουσι καὶ τῆς καλῆς παρασκευῆς ἀλλοιοῦται τι.

10. Ἐπι δ' ὄρων, ὅτι φιλοτίμως ἔχοντες ἐν οἷς ἀντηγωνίζοντο πολλοὶ καὶ ἐπιφθόνως εἶχον πρὸς ἀλλήλους τῶν στρατιωτῶν, καὶ τῶνδε ἕνεκα ἐξάγειν αὐτοὺς ἐβούλετο εἰς τὴν πολεμίαν ὡς τάχιστα, εἰδώς, ὅτι οἱ κοινοὶ κίνδυ-

νοι φιλοφρόνως ποιούσιν ἔχειν τοὺς συμμάχους πρὸς ἀλλήλους καὶ οὐκέτι ἐν τούτῳ οὔτε τοῖς ἐν ὀπλοῖς κοσμουμένοις φθονοῦσιν οὔτε τοῖς δόξης ἐφιεμένοις, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐπαινοῦσι καὶ ἀσπάζονται οἱ τοιοῦτοι τοὺς ὁμοίους, νομίζοντες συνεργοὺς αὐτοὺς τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ εἶναι. 11. Οὕτω δὴ πρῶτον μὲν ἐξώπλισε τὴν στρατιὰν καὶ κατέταξεν, ὡς ἐδύνατο κάλλιστα τε καὶ ἀριστα, ἔπειτα δὲ συνεκάλεσε μυριάρχους καὶ χιλιάρχους καὶ ταξiάρχους καὶ λοχαγούς· οὗτοι γὰρ ἀπολελυμένοι ἦσαν τοῦ καταλέγεσθαι ἐν τοῖς τακτικοῖς ἀριθμοῖς, καὶ ὁπότε δεοὶ ἢ ὑπακούειν τῷ στρατηγῷ ἢ παραγγέλλειν τι, οὐδ' ὡς οὐδὲν ἀναρχον κατελείπετο, ἀλλὰ δωδεκαδάρχους καὶ ἑξαδάρχους πάντα τὰ καταλειπόμενα διεκοσμεῖτο. 12. Ἐπεὶ δὲ συνήλθον οἱ ἐπικαίριοι, παρὰ τῶν αὐτῶν ἐπεδείκνυε τε αὐτοῖς τὰ καλῶς ἔχοντα καὶ ἐδίδασκεν, ἢ ἕκαστον ἰσχυρὸν ἦν τῶν συμμαχικῶν. ἐπεὶ δὲ κάκιστους ἐποίησεν ἐρωτικῶς ἔχειν τοῦ ἤδη ποιεῖν τι, εἶπεν αὐτοῖς νῦν μὲν ἀπιέναι ἐπὶ τὰς τάξεις καὶ διδάσκειν ἕκαστον τοὺς ἑαυτοῦ ἄπερ αὐτὸς ἐκείνους, καὶ πειρᾶσθαι ἐπιθυμίαν ἐμβαλεῖν πᾶσι τοῦ στρατεύεσθαι, ὅπως εὐθυμότατα πάντες ἐξορμῶντο, πρῶτὸν δὲ παρεῖναι ἐπὶ τὰς Κναξάρου θύρας. 13. Τότε μὲν δὴ ἀπιόντες οὕτω πάντες ἐποίουν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ παρῆσαν οἱ ἐπικαίριοι ἐπὶ τὰς θύρας. σὺν τούτοις οὖν ὁ Κῦρος εἰσελθὼν πρὸς τὸν Κναξάρην ἤρξατο λόγον τοιοῦδε·

Οἶδα μὲν, ἔφη, ὃ Κναξάρη, ὅτι, ἃ μέλλω λέγειν, σοὶ πάλαι δοκεῖ οὐδὲν ἤττον ἢ ἡμῖν· ἀλλ' ἴσως αἰσχρόνῃ λέγειν ταῦτα, μὴ δοκῆς ἀχθόμενος, ὅτι τρέφεις ἡμᾶς, ἐξόδου μεμνήσθαι. 14. Ἐπεὶ οὖν σὺ σιωπᾶς, ἐγὼ λέξω καὶ ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν. ἡμῖν γὰρ δοκεῖ πᾶσιν, ἐπειπερ

παρσκευάσμεθα, μὴ ἐπειδὴν ἐμβάλωσιν οἱ πολέμιοι εἰς
 τὴν σὴν χώραν, τότε μάχεσθαι, μηδ' ἐν τῇ φιλίᾳ καθη-
 μένους ἡμᾶς ὑπομένειν, ἀλλ' ἵεναι ὡς τάχιστα εἰς τὴν
 πολεμίαν. 15. Νῦν μὲν γὰρ ἐν τῇ σῇ χώρᾳ ὄντες πολλὰ
 τῶν σῶν σινόμεθα ἄκοντες· ἦν δ' εἰς τὴν πολεμίαν
 ἴωμεν, τὰ ἐκείνων κακῶς ποιήσομεν ἠδόμενοι. 16. Ἐπει-
 τα νῦν μὲν σὺ ἡμᾶς τρέφεις πολλὰ δαπανῶν, ἦν δ' ἐκ-
 στρατευώμεθα, θρεψόμεθα ἐκ τῆς πολεμίας. 17. Ἐτι
 δὲ εἰ μὲν μείζων τις κίνδυνος ἔμελλεν ἡμῖν εἶναι ἐκεῖ ἢ
 ἐνθάδε, ἴσως τὸ ἀσφαλέστατον ἦν ἂν αἰρετέον. νῦν δὲ
 ἴσοι μὲν ἐκεῖνοι ἔσονται, ἦν τε ἐνθάδε ὑπομένωμεν ἦν
 τε εἰς τὴν ἐκείνων ἰόντες ὑπαντῶμεν αὐτοῖς, ἴσοι δὲ ἡμεῖς
 ὄντες μαχούμεθα, ἦν τε ἐνθάδε ἐπιόντας αὐτοὺς δεχώ-
 μεθα ἦν τε ἐπ' ἐκείνους ἰόντες τὴν μάχην συνάπτωμεν.
 18. Πολὺ μέντοι γε ἡμεῖς μὲν βελτίοσι καὶ ἐρῶμενεστέ-
 ραις ταῖς ψυχαῖς τῶν στρατιωτῶν χρησόμεθα, ἦν ἴωμεν
 ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς καὶ μὴ ἄκοντες ὄρᾶν δοκῶμεν τοὺς
 πολεμίους· πολὺ δὲ κακῆνοι μᾶλλον ἡμᾶς φοβήσονται,
 ὅταν ἀκούσωσιν, ὅτι οὐχ ὡς φοβούμενοι πτήσομεν αὐ-
 τοὺς οἴκοι καθήμενοι, ἀλλ' ἐπεὶ αἰσθανόμεθα προσίον-
 τας, ἀπαντῶμέν τε αὐτοῖς, ἵν' ὡς τάχιστα συμμίξωμεν·
 καὶ οὐκ ἀναμένομεν, ἕως ἂν ἡ ἡμετέρα χώρα κακῶται,
 ἀλλὰ φθάνοντες ἤδη δηοῦμεν τὴν ἐκείνων γῆν. 19. Καί-
 τοι, ἔφη, εἴ τι ἐκείνους μὲν φοβερωτέρους ποιήσομεν,
 ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς θαρσάλευτέρους, πολὺ τοῦτο ἡμῖν ἐγὼ
 πλσονέκτημα νομίζω, καὶ τὸν κίνδυνον οὕτως ἡμῖν μὲν
 ἐλάττω λογίζομαι, τοῖς δὲ πολεμίοις μείζω πολὺ ἂν μᾶλ-
 λον. καὶ ὁ πατήρ ἄβι λέγει καὶ σὺ φῆς, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ
 πάντες ὁμολογοῦσιν, ὡς αἱ μάχαι κρίνονται μᾶλλον ταῖς
 ψυχαῖς ἢ ταῖς τῶν σωματικῶν ῥώμασις. 20. Ὁ μὲν οὕτως

εἶπε· Κυαξάρης δὲ ἀπεκρίνατο, Ἄλλ' ὅπως μὲν, ὦ Κῦρος καὶ οἱ ἄλλοι Πέρσαι, ἐγὼ ἀχθομαι ὑμᾶς τρέφων μηδ' ὑπονοεῖτε· τό γε μέντοι ἰέναι εἰς τὴν πολεμίαν ἤδη καὶ ἐμοὶ δοκεῖ βέλτιον εἶναι πρὸς πάντα. Ἐπεὶ τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, ὁμογνωμονοῦμεν, συσκευαζώμεθα, καὶ ἦν τὰ τῶν θεῶν ἡμῖν θάπτον συγκαταινῆ, ἐξίωμεν ὡς τάχιστα.

21. Ἐκ τούτου τοῖς μὲν στρατιώταις εἶπον συσκευάζεσθαι· ὁ δὲ Κῦρος ἔθνε πρῶτον μὲν Διὶ βασιλεῖ, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, καὶ ἦτετο ἰλεως καὶ εὐμενεῖς ὄντας ἡγεμόνας γίγνεσθαι τῇ στρατιᾷ καὶ παραστάτας ἀγαθούς καὶ συμμάχους καὶ συμβούλους τῶν ἀγαθῶν. συμπαρακάλει δὲ καὶ ἦρωας γῆς Μηδίας οἰκήτορας καὶ κηδεμόνας. 22. Ἐπεὶ δ' ἐκαλλιέρησέ τε καὶ ἀθρόον ἦν αὐτῷ τὸ στράτευμα πρὸς τοῖς ὄριοις, τότε δὴ οἰωνοῖς χρησάμενος αἰσίοις ἐνέβαλεν εἰς τὴν πολεμίαν. ἐπεὶ δὲ τάχιστα διεβῆ τὰ ὄρια, ἐκεῖ αὖ καὶ Γῆν ἰλάσκετο χοαῖς καὶ ἦρωας Ἀσσυρίας οἰκήτορας εὐμενίζετο. ταῦτα δὲ ποιήσας αὐθις Διὶ πατρῷω ἔθνε, καὶ εἴ τις ἄλλος θεῶν ἀνεφαίνετο, οὐδενὸς ἡμέλει.

23. Ἐπεὶ δὲ καλῶς ταῦτα εἶχεν, εὐθύς τοὺς μὲν πεζοὺς προαγαγόντες οὐ πολλὴν ὁδὸν ἐστρατοπεδεύσαντο, τοῖς δ' ἵπποις καταδρομὴν ποιησάμενοι περιεβάλλοντο πολλὴν καὶ παντοίαν λείαν. καὶ τὸ λοιπὸν δὲ μεταστρατοπεδευόμενοι καὶ ἔχοντες ἀφθονα τὰ ἐπιτήδεια καὶ δηοῦντες τὴν χώραν ἀνέμενον τοὺς πολεμίους. 24. Ἦνίκα δὲ προσιόντες ἐλέγοντο οὐκέτι δέχ' ἡμερῶν ὁδὸν ἀπέχειν, τότε δὴ ὁ Κῦρος λέγει, Ὡ Κυαξάρη, ὦρα δὴ ἀπαντᾶν καὶ μήτε τοῖς πολεμίους δοκεῖν μήτε τοῖς ἡμετέροις φοβουμένους μὴ ἀντιπροσιέναι, ἀλλὰ δηλοῖ

ἄμεν, ὅτι οὐκ ἄκοντες μαχοῦμεθα. 25. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα συνέδοξε τῷ Κνωξάρῃ, οὕτω δὴ συντεταγμένοι προήεσαν τοσοῦτον καθ' ἡμέραν, ὅσον ἐδόκει αὐτοῖς καλῶς ἔχειν. καὶ δεῖπνον μὲν ἀεὶ κατὰ φῶς ἐποιοῦντο, πυρὰ δὲ νύκτωρ οὐκ ἔκαιον ἐν τῷ στρατοπέδῳ· ἔμπροσθεν μέντοι τοῦ στρατοπέδου ἔκαιον, ὅπως ὁρῶεν μὲν εἴ τις νυκτὸς προσίοιεν διὰ τὸ πῦρ, μὴ ὁρῶντο δὲ ὑπὸ τῶν προσιόντων. πολλάκις δὲ καὶ ὀπισθεν τοῦ στρατοπέδου ἐπυρπόλουν ἀπάτης ἕνεκα τῶν πολεμίων· ὥστ' ἔστιν ὅτι καὶ κατάσκοποι ἐνέπιπτον εἰς τὰς προφυλακὰς αὐτῶν, διὰ τὸ ὀπισθεν τὰ πυρὰ εἶναι ἔτι πρόσω τοῦ στρατοπέδου οἴομενοι εἶναι.

26. Οἱ μὲν οὖν Ἀσσύριοι καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς, ἐπεὶ ἤδη ἐγγὺς ἀλλήλων τὰ στρατεύματα ἐγίγνοντο, τάφρον περιεβάλοντο, ὅπερ καὶ νῦν ἔτι ποιοῦσιν οἱ βάρβαροι βασιλεῖς· ὅπου ἂν στρατοπεδεύωνται, τάφρον περιβάλλονται εὐπετιῶς διὰ τὴν πολυχειρίαν· ἴσασι γάρ, ὅτι ἱππικὸν στρατεύμα ἐν νυκτὶ ταραχῶδές ἐστι καὶ δύσχρηστον, ἄλλως τε καὶ βάρβαρον. 27. Πεποδισμένους τε γὰρ ἔχουσι τοὺς ἵππους ἐπὶ ταῖς φάτναις, καὶ εἴ τις ἐπ' αὐτοὺς ἴοι, ἔργον μὲν νυκτὸς λῦσαι ἵππους, ἔργον δὲ χαλινῶσαι, ἔργον δ' ἐπισάξαι, ἔργον δὲ θωρακίσασθαι, ἀναβάντας δ' ἐφ' ἵππων ἐλάσαι διὰ στρατοπέδου παντάπασιν ἀδύνατον. τούτων δὲ ἕνεκα πάντων καὶ οἱ ἄλλοι καὶ ἐκεῖνοι τὰ ἐρύματα περιβάλλονται, καὶ ἅμα αὐτοῖς δοκεῖ τὸ ἐν ἐχυρῷ εἶναι ἐξουσίαν παρέχειν, ὅταν βούλωνται, μάχεσθαι. 28. Τοιαῦτα μὲν δὴ ποιοῦντες ἐγγὺς ἀλλήλων ἐγίγνοντο. ἐπεὶ δὲ προσιόντες ἀπεῖχον ὅσον παρασάγγην, οἱ μὲν Ἀσσύριοι οὕτως ἐστρατοπεδεύοντο, ὥσπερ εἴρηται, ἐν περιτεταφρευμένῳ μὲν, κατα-

φανεί δέ, ὁ δὲ Κύρος ὡς ἐδύνατο ἐν ἀφανεστάτῳ; κόμας τε καὶ γεωλόφους ἐπίπροσθεν ποιησάμενος, νομίζων πάντα τὰ πολέμια ἐξαίφνης ὀρώμενα φοβερώτερα τοῖς ἐναντίοις εἶναι. καὶ ἐκείνην μὲν τὴν νύκτα, ὡς περ ἔπρεπε, προφυλακᾶς ποιησάμενοι ἐκάτεροι ἐκοιμήθησαν.

29. Τῇ δ' ὑστεραία ὁ μὲν Ἀσσύριος καὶ ὁ Κροῖσος καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες ἀνέπανον τὰ στρατεύματα ἐν τῷ ἐχρῶ. Κύρος δὲ καὶ Κναξάρης συνταξάμενοι περιέμενον, ὡς, εἰ προσίοιεν οἱ πολέμιοι, μαχοῦμενοι. ὡς δὲ δῆλον ἐγένετο, ὅτι οὐκ ἐξίοιεν οἱ πολέμιοι ἐκ τοῦ ἐρύματος, οὐδὲ μάχην ποιήσονται ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ μὲν Κναξάρης καλέσας τὸν Κύρον καὶ τῶν ἄλλων τοὺς επικαιρίους ἔλεξε τοιάδε· 30. Δοκεῖ μοι, ἔφη, ὧ ἄνδρες, ὡς περ τυγχάνομεν συντεταγμένοι, οὕτως ἵεναι πρὸς τὸ ἔρυμα τῶν ἀνδρῶν καὶ δηλοῦν, ὅτι θελομεν μάχασθαι. οὕτω γάρ, ἔφη, ἐὰν μὴ ἀντεπεξίωσιν ἐκείνοι, οἱ μὲν ἡμέτεροι μᾶλλον θαρσύνονται ἀπίασιν, οἱ πολέμιοι δὲ τὴν τόλμαν ἰδόντες ἡμῶν μᾶλλον φοβηθήσονται. 31. Τούτῳ μὲν δὴ οὕτως ἐδόκει. ὁ δὲ Κύρος, Μηδαμῶς, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὧ Κναξάρη, οὕτω ποιήσωμεν. εἰ γὰρ ἤδη ἐμφανέντες πορευσόμεθα, ἢ σὺ κελεύεις, νῦν τε προσιόντας ἡμᾶς οἱ πολέμιοι θεάσονται, οὐδὲν φοβούμενοι, εἰδότες, ὅτι ἐν ἀσφαλεῖ εἰσι τοῦ μηδὲν παθεῖν· ἐπειδὴν τε μηδὲν ποιήσαντες ἀπίωμεν, πάλιν καθορῶντες ἡμῶν τὸ πλήθος πολὺ ἐνδεέστερον τοῦ ἐαυτῶν, καταφρονήσουσι καὶ αὐριον ἐξίασιν πολὺ ἐρόωμενστέρας ταῖς γνώμαις. 32. Νῦν δ', ἔφη, εἰδότες μὲν ὅτι πάρεσμεν, οὐχ ὀρώντες δὲ ἡμᾶς, εὖ τοῦτο ἐπίστω, οὐ καταφρονοῦσιν, ἀλλὰ φροντίζουσι τί ποτε τοῦτ' ἐστί, καὶ διαλεγόμενοι περὶ ἡμῶν ἐγὼ δ' ὅτι οὐδὲν παύονται. ὅταν

δ' ἐξίωσι, τότε δεῖ αὐτοῖς ἅμα φανερούς τε ἡμᾶς γενέσθαι καὶ ἵεναι εὐθύς ὁμόσε, εὐληφότητας αὐτοὺς ἐνθα πάλαι ἐβουλόμεθα. 33. Λέξαντος δὲ οὕτω Κύρου συνέδοξε ταῦτα καὶ Κυμαξάρῃ καὶ τοῖς ἄλλοις. καὶ τότε μὲν δειπνοποιησάμενοι καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι καὶ πύρᾳ πολλὰ πρὸ τῶν φυλακῶν καύσαντες ἐκοιμήθησαν. 34. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρῶτὸν Κύρος μὲν ἐστεφανωμένος ἔθυσε, παρήγγειλε δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοτίμοις ἐστεφανωμένοις πρὸς τὰ ἱερὰ παρεῖναι. ἐπεὶ δὲ τέλος εἶχεν ἡ θυσία, συγκαλέσας αὐτοὺς ἔλεξεν·

Ἄνδρες, οἱ μὲν θεοί, ὡς οἱ τε μάντις φασὶ καὶ ἐμοὶ συνδοκεῖ, μάχην ἔσσεσθαι προαγγέλλουσι καὶ νίκην διδόασι καὶ σωτηρίαν ὑπισχυνοῦνται ἐν τοῖς ἱεροῖς. 35. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν μὲν παραινῶν, ποίους τινὰς χρὴ εἶναι ἐν τῷ τοιῷδε, αἰσχυνοίμην ἄν· οἶδα γὰρ ὑμᾶς ταῦτ' ἐπισταμένους καὶ μεμελετηκότας καὶ ἀκηκοότας καὶ ἀκούοντας διὰ τέλους οἷάπερ ἐγώ, ὥστε καὶ ἄλλους εὐκότως ἄν διδάσκειτε. τάδε δὲ εἰ μὴ τυγχάνετε κατανενοηκότες, ἀκούσατε. 36. οὓς γὰρ νεωστὶ συμμάχους τε ἔχομεν καὶ πειρώμεθα ἡμῖν αὐτοῖς ὁμοίους ποιεῖν, τούτους δὲ ἡμᾶς δεῖ ὑπομιμνήσκειν ἐφ' οἷς τε ἐτρεφόμεθα ὑπὸ Κυμαξάρου, ἃ τε ἠσκούμεν, ἐφ' ἃ τε αὐτοὺς παρακεκλήκαμεν, ὧν τε ἄσμενοι ἀνταγωνιστὰὶ ἔφασαν ἡμῖν ἔσσεσθαι. 37. Καὶ τοῦτο δ' αὐτοὺς ὑπομιμνήσκετε, ὅτι ἦδε ἡ ἡμέρα δεῖξει, ὧν ἕκαστός ἐστιν ἄξιος. ὧν γὰρ ἄν ὀψιμαθεῖς ἄνθρωποι γένωνται, οὐδὲν θαυμασιόν, εἴ τις αὐτῶν καὶ τοῦ ὑπομιμνήσκοντος δέοιντο, ἀλλ' ἀγαπητόν, εἰ καὶ ἐξ ὑποβολῆς δύναιντο ἄνδρες ἀγαθοὶ εἶναι. 38. Καὶ ταῦτα μέντοι πράττοντες ἅμα καὶ ὑμῶν αὐτῶν πείραν λήψεσθε· ὁ μὲν γὰρ δυνάμενος ἐν τῷ τοι-

ὧδε καὶ ἄλλους βελτίους ποιεῖν, εἰκότως ἂν ἤδη καὶ ἑαυ-
 τῷ συνειδείῃ τελέως ἀγαθὸς ἀνὴρ ὢν, ὁ δὲ τὴν τούτων
 ὑπόμνησιν αὐτὸς μόνος ἔχων καὶ τοῦτ' ἀγαπῶν, εἰκότως
 ἂν ἡμιτελῆ αὐτὸν νομίζοι. 39. Τούτου δ' ἔνεκα οὐκ
 ἐγώ, ἔφη, αὐτοῖς λέγω, ἀλλ' ὑμᾶς κελεύω λέγειν, ἵνα καὶ
 ἀρέσκων ὑμῖν πειρωῖνται· ὑμεῖς γὰρ καὶ πλησιάζετε αὐ-
 τοῖς ἕκαστος τῷ ἑαυτοῦ μέρει. εὐ δὲ ἐπίστασθε, ἔφη, ὡς
 ἦν θαρρόυντας τούτοις ὑμᾶς αὐτούς ἐπιδεικνύητε, καὶ
 τούτους καὶ ἄλλους πολλοὺς οὐ λόγῳ, ἀλλ' ἔργῳ θαρ-
 ρεῖν διδάξετε. 40. Τέλος εἶπεν ἀπιόντας ἀριστῶν ἐστε-
 φανωμένους, καὶ σπονδὰς ποιησαμένους ἦκειν εἰς τὰς
 τάξεις αὐτοῖς στεφάνοις. ἐπεὶ δ' οὗτοι ἀπῆλθον, ἀνθὶς
 τοὺς οὐραγοὺς προσεκάλεσεν, καὶ τούτοις αὐτὸιὰδε ἐνε-
 τέλλετο·

41. Ἄνδρες Πέροισι, ὑμεῖς καὶ τῶν ὁμοτίμων γεγό-
 νατε καὶ ἐπιλελεγμένοι ἐστέ, οἱ δοκεῖτε τὰ μὲν ἄλλα τοῖς
 κρατίστοις ὅμοιοι εἶναι, τῇ δ' ἡλικίᾳ καὶ φρονιμώτεροι.
 καὶ τοίνυν χώραν ἔχετε οὐδὲν ἥττον ἡμῶν ἐντιμον τῶν
 προστατῶν· ὑμεῖς γὰρ ὀπισθεν ὄντες τοὺς τ' ἀγαθοὺς
 ἂν ἐφορῶντες καὶ ἐπικελεύοντες αὐτοῖς ἔτι κρείττους
 ποιοῖτε, καὶ εἴ τις μαλακίζοιτο, καὶ τοῦτον ὀρῶντες οὐκ
 ἂν ἐπιτρέποιτε αὐτῷ. 42. Συμφέρει δ' ὑμῖν, εἴπερ τῷ
 καὶ ἄλλῳ, τὸ νικᾶν καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὸ βῆρος
 τῆς στολῆς. ἦν δ' ἄρα ὑμᾶς καὶ οἱ ἔμπροσθεν ἀνακα-
 λοῦντες ἐπεσθαι παρεγγυῶσιν, ὑπακούετε αὐτοῖς, καὶ
 ὅπως μὴδ' ἐν τούτῳ αὐτῶν ἠττηθήσεσθε, ἀντιπαρακε-
 λευόμενοι αὐτοῖς θάττον ἠγεῖσθαι ἐπὶ τοὺς πολεμίους.
 καὶ ἀπιόντες, ἔφη, ἀριστήσαντες καὶ ὑμεῖς ἦκετε σὺν
 τοῖς ἄλλοις ἐστεφανωμένοι εἰς τὰς τάξεις. 43. Οἱ μὲν
 δὲ ἀμφὶ Κῦρον ἐν τούτοις ἦσαν· οἱ δ' Ἀσσύριοι καὶ δὴ

ἡριστικότες ἐξήεσαν τε θρασείως καὶ παρετάπτοντο ἐρόωμένως. παρέταπτε δὲ αὐτοὺς αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐφ' ἄρματος παρελαύνων καὶ τοιάδε παρεκελεύετο·

44. Ἄνδρες Ἀσσύριοι, νῦν δεῖ ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι. νῦν γὰρ περὶ ψυχῶν τῶν ὑμετέρων ὁ ἀγὼν, καὶ περὶ γῆς ἐν ἧ ἔφαυτε, καὶ περὶ οἴκων ἐν οἷς ἐτράφητε, καὶ περὶ γυναικῶν δὲ καὶ τέκνων καὶ περὶ πάντων ὧν πέπασθε ἀγαθῶν. νικήσαντες μὲν γὰρ ἀπάντων τούτων ὑμεῖς ὡς περὶ πρόσθεν κύριοι ἔσεσθε· εἰ δὲ ἡττηθήσεσθε, εὐ ἴστε, ὅτι παραδώσετε ταῦτα πάντα τοῖς πολεμίοις. 45. Ἄτε οὖν νίκης ἐρωῶντες μένοντες μάχεσθε. μωρὸν γὰρ τὸ κρατεῖν βουλομένους τὰ τυφλὰ τοῦ σώματος καὶ ἄοπλα καὶ ἄχειρα ταῦτα ἐναντία τάττειν τοῖς πολεμίοις φεύγοντας· μωρὸς δὲ καὶ εἴ τις ζῆν βουλόμενος φεύγειν ἐπιχειρεῖ, εἰδώς, ὅτι οἱ μὲν νικῶντες σώζονται, οἱ δὲ φεύγοντες ἀποθνήσκουσι μᾶλλον τῶν μενόντων. μωρὸς δὲ καὶ εἴ τις χρημάτων ἐπιθυμῶν ἤτιαν προσίσται· τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι οἱ μὲν νικῶντες τὰ τε ἑαυτῶν σώζουσι καὶ τὰ τῶν ἡττωμένων προσλαμβάνουσιν, οἱ δ' ἡττώμενοι ἅμα ἑαυτοὺς τε καὶ τὰ ἑαυτῶν πάντα ἀποβάλλουσιν; 46. Ὁ μὲν δὴ Ἀσσύριος ἐν τούτοις ἦν.

Ὁ δὲ Κναξάρης πέμπων πρὸς τὸν Κῦρον ἔλεγεν, ὅτι ἡδὴ καιρὸς εἶη ἀγειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους· εἰ γὰρ νῦν, ἔφη, ὀλίγοι ἔτι εἰσὶν οἱ ἔξω τοῦ ἐρούματος, ἐν ᾧ ἂν προσίωμεν πολλοὶ ἔσονται· μὴ οὖν ἀναμείνωμεν, ἕως ἂν πλείους ἡμῶν γένωνται, ἀλλ' ἴωμεν, ἕως ἔτι οἰόμεθα εὐπετιῶς ἂν αὐτῶν κρατῆσαι. 47. Ὁ δ' αὖ Κῦρος ἀπεκρίνατο, Ὡ Κναξάρη, εἰ μὴ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἔσονται οἱ ἡττηθέντες, εὐ ἴσθι, ὅτι ἡμᾶς μὲν ἐροῦσι φοβον-

μένους τὸ πλῆθος τοῖς ὀλίγοις ἐπιχειρῆσαι, αὐτοὶ δὲ οὐ νομοῦσιν ἠττήσθαι, ἀλλ' ἄλλης σοι μάχης δεήσει, ἐν ἣ ἄμεινον ἂν ἴσως βουλευσαιντο ἢ νῦν βεβούλευνται, παραδόντες ἑαυτοὺς ἡμῖν ταμιεύεσθαι, ὥστε ὀπόσοις ἂν βουλόμεθα αὐτῶν μάχεσθαι. 48. Οἱ μὲν δὴ ἄγγελοι ταῦτα ἀκούσαντες ὄχοντο.

Ἐν τούτῳ δὲ ἦκε Χρυσάντας τε ὁ Πέρσης καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ὁμοτίμων, αὐτομόλους ἄγοντες. καὶ ὁ Κῦρος, ὡς περ εἰκός, ἠρώτα τοὺς αὐτομόλους τὰ ἐκ τῶν πολεμίων. οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι ἐξίοιεν τε ἡδὴ σὺν τοῖς ὅπλοις καὶ παρατάττοι αὐτοὺς αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἕξω ὦν, καὶ παρακελεύοιτο μὲν δὴ τοῖς ἀεὶ ἕξω οὔσι πολλὰ τε καὶ ἰσχυρά, ὡς ἔφασαν λέγειν τοὺς ἀκούοντας. 49. Ἐνθα δὴ ὁ Χρυσάντας εἶπε, Τί δ', ἔφη, ὦ Κῦρε, εἰ καὶ σὺ συγκαλέσας, ἕως ἔτι ἕξεσι, παρακελεύσαιο, εἰ ἄρα τι καὶ σὺ ἄμεινους ποιήσαις τοὺς στρατιώτας; 50. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, ὦ Χρυσάντα, μηδὲν σε λυπούντων αἰ τοῦ Ἀσσυρίου παρακελεύσεις· οὐδεμία γὰρ ἐστὶν οὕτω καλὴ παραινέσις, ἣτις τοὺς μὴ ὄντας ἀγαθοὺς ἀνθημερόν ἀκούσαντας ἀγαθοὺς ποιήσει· οὐκ ἂν οὖν τοξότας γε, εἰ μὴ ἔμπροσθεν τοῦτο μεμελετηκότις εἶεν, οὐδὲ μὴν ἀκοντιστάς, οὐδὲ μὴν ἰππέας, ἀλλ' οὐδὲ μὴν τὰ γε σώματα ἱκανοὺς πονεῖν, ἢν μὴ πρόσθεν ἡσκηκότις ᾖσι. 51. Καὶ ὁ Χρυσάντας εἶπεν, Ἄλλ' ἀρκεῖ τοι, ὦ Κῦρε, ἢν τὰς ψυχὰς αὐτῶν παρακελευσάμενος ἄμεινονας ποιήσης. Ἡ καὶ δύναιτ' ἂν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰς λόγος ῥηθῆις ἀνθημερόν αἰδοῦς μὲν ἐμπλήσαι τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουσάντων, ἢ ἀπὸ τῶν αἰσχυρῶν κωλύειν, προτρέψαι δὲ ὡς χρὴ ἐπαίνων ἔνεκα πάντα μὲν πόνον, πάντα δὲ κίνδυνον ὑποδύεσθαι, λαβεῖν δ' ἐν ταῖς γνώμαις βεβαίως τοῦτο,

ὡς αἰρετώτερόν ἐστι μαχομένους ἀποθνήσκειν μᾶλλον ἢ φεύγοντας σώζεσθαι; 52. Ἄρ' οὐκ, ἔφη, εἰ μέλλουσι τοιαῦται διάνοιαι ἐγγραφήσεσθαι ἀνθρώποις καὶ ἔμμονοι ἔσεσθαι, πρῶτον μὲν νόμους ὑπάρξαι δεῖ τοιούτους, δι' ὧν τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἐντιμος καὶ ἐλευθέριος ὁ βίος παρασκευασθήσεται, τοῖς δὲ κακοῖς ταπεινός τε καὶ ἀλγεινός καὶ ἀβίωτος ὁ αἰὼν ἐπανακείσεται; 53. Ἐπειτα δὲ διδασκάλους, οἶμαι, δεῖ καὶ ἄρχοντας ἐπὶ τούτοις γενέσθαι, οἵτινες δεῖξουσί τε ὁρθῶς καὶ διδάξουσι καὶ ἐθιοῦσι ταῦτα δρᾶν, ἔστ' ἂν ἐγγένηται αὐτοῖς τοὺς μὲν ἀγαθοὺς καὶ εὐκλεεῖς εὐδαιμονεστάτους τῷ ὄντι νομίζειν, τοὺς δὲ κακούς καὶ δυσκλεεῖς ἀθλιωτάτους ἀπάντων ἡγεῖσθαι. οὕτω γὰρ δεῖ διατεθῆναι τοὺς μέλλοντας τοῦ ἀπὸ τῶν πολεμίων φόβου τὴν μάθησιν κρείττονα παρέξεσθαι. 54. Εἰ δέ τοι ἰόντων εἰς μάχην σὺν ὅπλοις, ἐν ᾧ πολλοὶ καὶ τῶν παλαιῶν μαθημάτων ἐξίστανται, ἐν τούτῳ δυνήσεται τις ἀπορῥαψωδῆσας παραχορήμα ἀνδρας πολεμικοὺς ποιῆσαι, πάντων ἂν ῥᾶστον εἶη καὶ μαθεῖν καὶ διδάξαι τὴν μεγίστην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀρετῆν. 55. Ἐπεὶ ἔγωγ', ἔφη, οὐδ' ἂν τούτοις ἐπίστευον ἐμμόνοις ἔσεσθαι, οὓς νῦν ἔχοντες παρ' ἡμῖν αὐτοῖς ἡσκοῦμεν, εἰ μὴ καὶ ὑμᾶς ἐώρων παρόντας, οἱ καὶ παραδείγματα αὐτοῖς ἔσεσθε, οἴους χρὴ εἶναι, καὶ ὑποβαλεῖν δυνήσεσθε, ἣν τι ἐπιλανθάνονται. τοὺς δ' ἀπαιδεύτους παντάπασιν ἀρετῆς θανμάζοιμ' ἂν, ἔφη, ὦ Χρυσάντα, εἴ τι πλεόν ἂν ὠφελήσεις λόγος καλῶς ῥηθεῖς εἰς ἀνδραγαθίαν ἢ τοὺς ἀπαιδεύτους μουσικῆς ἄσμα μάλα καλῶς ἀσθὲν εἰς μουσικήν.

56. Οἱ μὲν τοιαῦτα διελέγοντο. ὁ δὲ Κναζάρης πάλιν πέμπων ἔλεγεν, ὅτι εξαμαρτάνοι διατριβῶν καὶ

οὐκ ἄγων ὡς τάχιστα ἐπὶ τοὺς πολεμίους. καὶ ὁ Κύρος ἀπεκρίνατο δὴ τότε τοῖς ἀγγέλοις, Ἄλλ' εὖ μὲν ἴστω, ἔφη, ὅτι οὐπω εἰσὶν ἔξω ὄσους δεῖ· καὶ ταῦτα ἀπαγγέλλετε αὐτῶ ἐν ἅπασιν· ὁμως δέ, ἐπεὶ ἐκείνω δοκεῖ, ἄξω ἦδη. 57. Ταῦτ' εἰπὼν καὶ προσευξάμενος τοῖς θεοῖς ἐξῆγε τὸ στρατεύμα. ὡς δ' ἤρξατο ἄγειν θάπτον, ὁ μὲν ἠγεῖτο, οἱ δ' εἶποντο εὐτάκτως μὲν διὰ τὸ ἐπίστασθαι καὶ μεμελετηκέναι ἐν τάξει πορεύεσθαι, ἐρῶμένως δὲ διὰ τὸ φιλονείκως ἔχειν πρὸς ἀλλήλους καὶ διὰ τὸ τὰ σώματα ἐκπεπονησθαι καὶ διὰ τὸ πάντας ἄρχοντας τοὺς πρωτοστάτας εἶναι, ἠδέως δὲ διὰ τὸ φρονίμως ἔχειν· ἠπίσταντο γὰρ καὶ ἐκ πολλοῦ οὕτως ἐμεμαθήκησαν, ἀσφαλέστατον εἶναι καὶ ῥᾶσιον τὸ ὁμόσος ἰέναι τοῖς πολεμίσις, ἄλλως τε καὶ τοξόταις καὶ ἀκοντισταῖς καὶ ἰππεῦσιν. 58. Ἔως δ' ἔτι ἔξω βελῶν ἦσαν, παρηγγύα ὁ Κύρος σύνθημα Ζεὺς ξύμμαχος καὶ ἠγεμών. ἐπεὶ δὲ πάλιν ἦκε τὸ σύνθημα ἀνταποδιδόμενον, ἐξῆρχεν αὖ ὁ Κύρος παιᾶνα τὸν νομιζόμενον· οἱ δὲ θεοσεβῶς πάντες συνεπήχησαν μεγάλη τῆ φωνῇ· ἐν τῷ τοιούτῳ γὰρ δὴ οἱ δεισιδαίμονες ἦττον τοὺς ἀνθρώπους φοβοῦνται. 59. Ἐπεὶ δ' ὁ παιᾶν ἐγένετο, ἅμα πορευόμενοι οἱ ὁμότιμοι φαιδροί, πεπαιδευμένοι, καὶ παρορῶντες εἰς ἀλλήλους, ὀνομάζοντες παραστάτας, ἐπιστάτας, λέγοντες πολὺ τὸ Ἄγει', ἄνδρες φίλοι, Ἄγει', ἄνδρες ἀγαθοί, παρεκάλουν ἀλλήλους ἔπεσθαι. οἱ δ' ὀπισθεν αὐτῶν ἀκούσαντες ἀντιπαρακελεύοντο τοῖς πρώτοις ἠγεῖσθαι ἐρῶμένως. Ἦν δὲ μεστὸν τὸ στρατεύμα τῷ Κύρῳ προθυμίας, φιλοτιμίας, ῥώμης, θάρρους, παρακλεσμοῦ, σωφροσύνης, πειθοῦς· ὅπερ, οἶμαι, δεινότατον τοῖς ὑπερναντίοις. 60. Τῶν δ' Ἀσσυρίων οἱ μὲν ἀπὸ τῶν ἀρμάτων

προμαχοῦντες, ὡς ἐγγὺς ἤδη προσεμίγνουν τὸ Περσικὸν πλῆθος, ἀνέβαινόν τε ἐπὶ τὰ ἄρματα καὶ ὑπεξῆγον πρὸς τὸ ἑαυτῶν πλῆθος· οἱ δὲ τοξόται καὶ ἀκοντισταὶ καὶ σφενδονῆται αὐτῶν ἀφίεσαν τὰ βέλη πολὺ πρὶν ἐξικνεῖσθαι. 61. Ὡς δ' ἐπιόντες οἱ Πέρσαι ἐπέβησαν τῶν ἀφειμένων βελῶν, ἐφθέγγατο δὴ ὁ Κῦρος, Ἄνδρες ἀριστοὶ, ἤδη θάπτον τις ἰὼν ἐπιδεικνύτω ἑαυτὸν καὶ παρεγγυάτω. οἱ μὲν δὴ παρεδίδοσαν τοῦτο· ὑπὸ δὲ προθυμίας καὶ μένους καὶ τοῦ σπεύδειν συμμῖξαι δρόμον τινὲς ἤρξαν, συνσφείπετο δὲ καὶ πᾶσα ἡ φάλαγξ δρόμῳ. 62. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κῦρος ἐπιλαθόμενος τοῦ βιάσθαι δρόμῳ ἠγεῖτο, καὶ ἅμα ἐφθέγγετο Τίς ἔψεται; Τίς ἀγαθός; Τίς ἄνδρα πρῶτος καταβαλεῖ; οἱ δὲ ἀκούσαντες ταῦτο τοῦτο ἐφθέγγοντο, καὶ διὰ πάντων δὴ, ὥσπερ παρεγγύα, οὕτως ἐχώρει Τίς ἔψεται; Τίς ἀγαθός; 63. Οἱ μὲν δὴ Πέρσαι οὕτως ἔχοντες ὁμόσε ἐφέροντο· οἳ γὰρ μὴν πολέμοι οὐκέτι ἐδύναντο μένειν, ἀλλὰ στραφέντες ἔφευγον εἰς τὸ ἔρημα. 64. Οἱ δ' αὖ Πέρσαι κατὰ τε τὰς εἰσόδους ἐφεπόμενοι ὠθουμένων αὐτῶν πολλοὺς καταστρώνυσαν, τοὺς δ' εἰς τὰς τάφρους ἐμπίπτοντας ἐπεισπηδῶντες ἐφόνευον ἄνδρας ὁμοῦ καὶ ἵππους· ἔνια γὰρ τῶν ἁρμάτων εἰς τὰς τάφρους ἠναγκάσθη φεύγοντα ἐμπεσεῖν. 65. Καὶ οἱ τῶν Μήδων δ' ἵππεῖς ὀρῶντες ταῦτα ἤλαυνον εἰς τοὺς ἵππεας τοὺς τῶν πολεμίων· οἱ δ' ἐνέκλιναν καὶ τούτοις. ἔνθα δὴ καὶ ἵππων διωγμὸς ἦν καὶ ἀνδρῶν καὶ φόνος ἐξ ἀμφοτέρων. 66. Οἱ δ' ἐντὸς τοῦ ἐρύματος τῶν Ἀσσυρίων ἐστηκότες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς τάφρου τοξεύειν μὲν ἢ ἀκοντίζειν εἰς τοὺς κατακαίνοντας οὔτε ἐφρόνον οὔτε ἐδύναντο διὰ τε τὰ δεινὰ ὄσάματα καὶ διὰ τὸν φόβον. τάχα δὲ καὶ καταμαθόντες τῶν

Περσῶν τινὰς διακεκοφώτας πρὸς τὰς εἰσόδους τοῦ ἐρύ-
 ματος, ἐτράποντο καὶ ἀπὸ τῶν κεφαλῶν τῶν ἔνδον.
 67. Ἰδοῦσαι δὲ αἱ γυναῖκες τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν συμ-
 μάχων ἤδη φυγὴν καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀνέκραγον καὶ
 ἔθρον ἐκπεπληγμένοι, αἱ μὲν καὶ τέκνα ἔχουσαι, αἱ δὲ καὶ
 νεώτεραι, καταρῥηγνύμεναί τε τοὺς πέπλους καὶ δρυπτό-
 μεναι, καὶ ἰκετεύουσι πάντας, ὅτῳ ἐντυγχάνοιεν, μὴ
 φεύγειν καταλιπόντας αὐτάς, ἀλλ' ἀμῦναι καὶ αὐταῖς
 καὶ τέκνοις καὶ σφίσιν αὐτοῖς. 68. Ἐνθα δὴ καὶ αὐτοὶ
 οἱ βασιλεῖς σὺν τοῖς πιστοτάτοις σιάντες ἐπὶ τὰς εἰσό-
 δους καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τὰς κεφαλὰς καὶ αὐτοὶ ἐμάχοντο
 καὶ τοῖς ἄλλοις παρεκλεύοντο. 69. Ὡς δ' ἔγνω ὁ
 Κῦρος τὰ γιγνόμενα, δείσας μὴ καὶ εἰ βιάσαιντο εἰσω,
 ὀλίγοι ὄντες ὑπὸ πολλῶν σφαλεῖέν τι, παρηγγύησεν ἐπὶ
 πόδα ἀνάγειν ἔξω βελῶν καὶ πείθεσθαι. 70. Ἐνθα
 δὴ ἔγνω τις ἂν τοὺς ὁμοτίμους πεπαιδευμένους ὡς δεῖ·
 ταχὺ μὲν γὰρ αὐτοὶ ἐπέθοντο, ταχὺ δὲ τοῖς ἄλλοις
 παρήγγελλον. ὡς δ' ἔξω βελῶν ἐγένοντο, ἔστησαν κατὰ
 χώραν, πολὺ μᾶλλον χοροῦ ἀκριβῶς εἰδότες, ὅπου ἔδει
 ἕκαστον αὐτῶν γενέσθαι.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Δ'.

C A P U T I.

Μείνας δὲ ὁ Κῦρος μέτριον χρόνον αὐτοῦ σὺν τῷ στρατεύματι καὶ δηλώσας, ὅτι ἔτοιμοὶ εἰσι μάχεσθαι, εἴ τις ἐξέρχοιτο, ὡς οὐδείς ἀντεξήει, ἀπήγαγεν ὅσον ἐδόκει καλῶς ἔχειν καὶ ἐστρατοπεδεύσατο. φυλακὰς δὲ καταστησάμενος καὶ σκοποὺς προπέμψας, σιὰς εἰς τὸ μέσον συνεκάλεσε τοὺς ἐαυτοῦ στρατιώτας καὶ ἔλεξε τοιάδε· 2. Ἄνδρες Πέρσαι, πρῶτον μὲν τοὺς θεοὺς ἐγὼ τε ἐπαινῶ ὅσον δύναμαι, καὶ ὑμεῖς δὲ πάντες, οἶμαι· νίκης τε γὰρ τετυχήκαμεν καὶ σωτηρίας. τούτων μὲν οὖν χρὴ χαριστήρια, ὧν ἂν ἀεὶ ἔχωμεν, τοῖς θεοῖς ἀποτελεῖν. ἐγὼ δὲ ξύμπαντας μὲν ὑμᾶς ἤδη ἐπαινῶ· τὸ γὰρ γεγενημένον ἔργον πᾶσιν ὑμῖν καλὸν ἀποτετέλεσται· ὧν δ' ἕκαστος ἄξιος, ἐπειδὴν παρ' ὧν προσήκει πύθωμαι, τότε τὴν ἀξίαν ἐκάστω καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ πειράσομαι ἀποδιδόναι. 3. Τὸν δ' ἐμοῦ ἐγγύτατα ταξίαρχον Χρυσάνταν οὐδὲν παρ' ἄλλων δέομαι πυνθάνεσθαι, ἀλλ' αὐτὸς οἶδα οἶος ἦν· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, ὅσα περ, οἶμαι,

καὶ πάντες ὑμεῖς ἐποιεῖτε· ἐπεὶ δ' ἐγὼ παρηγγύησα ἐπανάγειν καλέσας αὐτὸν ὀνομασί, ἀνατισταμένος οὗτος τὴν μάχαιραν ὡς παίσων πολέμιον ὑπήκουσέ τέ μοι εὐθύς, ἀφείς τε ὃ ἔμελλε ποιεῖν τὸ κελευόμενον ἔπραττεν· αὐτὸς τε γὰρ ἐπανάηγε καὶ τοῖς ἄλλοις μάλα ἐπισπερχῶς παρηγγύα· ὡςτ' ἔφθασεν ἔξω βελῶν τὴν τάξιν ποιήσας, πρὶν τοὺς πολεμίους κατανοῆσαί τε, ὅτι ἀνεχωροῦμεν, καὶ τόξα ἐντείνασθαι καὶ τὰ παλτὰ ἐπαφεῖναι· ὡστε αὐτὸς τε ἀβλαβῆς καὶ τοὺς ἑαυτοῦ ἄνδρας ἀβλαβεῖς διὰ τὸ πείθεσθαι παρέχεται. 4. Ἄλλους δέ, ἔφη, ὄρω τετρωμένους, περὶ ὧν ἐγὼ σκεψάμενος ἐν ὁποίῳ χρόνῳ ἐτρώθησαν, τότε τὴν γνώμην περὶ αὐτῶν ἀποφανοῦμαι. Χρυσάνταν δὲ καὶ ὡς ἐργάτην τῶν ἐν πολέμῳ καὶ φρόνιμον καὶ ἄρχεσθαι ἱκανὸν καὶ ἄρχειν χιλιαρχία μὲν ἤδη τιμῶ· ὅταν δὲ καὶ ἄλλο τι ἀγαθὸν διδῶ ὁ θεός, οὐδὲ τότε ἐπιλήσομαι αὐτοῦ. 5. Καὶ πάντας δὲ βούλομαι ὑμᾶς, ἔφη, ὑπομῆσαι· ἃ γὰρ νῦν εἶδετε ἐν τῇ μάχῃ τῆδε, ταῦτα ἐνθυμούμενοι μήποτε παύεσθε, ἵνα παρ' ὑμῖν αὐτοῖς ἀεὶ κρίνητε, πότερον ἢ ἀρετὴ μᾶλλον ἢ ἡ φυγὴ σώζει τὰς ψυχάς, καὶ πότερον οἱ μάχεσθαι ἐθέλοντες ὄϊον ἀπαλλάττουσιν ἢ οἱ οὐκ ἐθέλοντες, καὶ ποῖαν τιὰ ἡδονὴν τὸ νικᾶν παρέχει· ταῦτα γὰρ νῦν ἄριστ' ἂν κρίναίτε πείραν τε αὐτῶν ἔχοντες καὶ ἄρτι γεγενημένου τοῦ πράγματος. 6. Καὶ ταῦτα μὲν, ἔφη, ἀεὶ διανοοῦμενοι βελτίους ἂν εἴητε· νῦν δὲ ὡς θεοφιλεῖς καὶ ἀγαθοὶ καὶ σώφρονες ἄνδρες δειπνοποιεῖσθε καὶ σπονδὰς τοῖς θεοῖς ποιεῖσθε καὶ παιᾶνα ἐξάρχεσθε καὶ ἅμα τὸ παραγγελόμενον προνοεῖτε. 7. Εἰπὼν δὲ ταῦτα ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον ἦλασε καὶ πρὸς Κυαξάρην ἦλθε· καὶ συνησθεῖς ἐκίνηω

κοινη, ὡς εἰκός, καὶ ἰδὼν τὰ κεῖ καὶ ἐρόμενος εἴ τι δέοιτο, ἀπήλανθεν εἰς τὸ ἑαυτοῦ στρατόπευμα. καὶ οἱ μὲν δὴ ἄμφι Κῦρον δειπνοποιησάμενοι καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι, ὡς ἔδει, ἐκοιμήθησαν.

8. Οἱ δὲ Ἀσσύριοι, ἅτε καὶ τεθνηκότος τοῦ ἄρχοντος καὶ σχεδὸν σὺν αὐτῷ τῶν βελίστων, ἠθύμουν μὲν πάντες, πολλοὶ δὲ καὶ ἀπεδίδρασκον αὐτῶν τῆς νυκτός ἐκ τοῦ στρατοπέδου. ὁρῶντες δὲ ταῦτα ὅ τε Κροῖσος καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι αὐτῶν πάντες ἠθύμουν· πάντα μὲν γὰρ ἦν χαλεπά, ἀθυμίαν δὲ πλείστην παρεῖχε πᾶσιν, ὅτι τὸ ἠγούμενον τῆς στρατιᾶς φύλον διεφθάρθαι ἐδόκει ταῖς γνώμαϊς. οὕτω δὴ ἐκλείπουσι τὸ στρατόπεδον καὶ ἀπέροχονται τῆς νυκτός. 9. Ὡς δ' ἡμέρα ἐγένετο καὶ ἔρημον ἀνδρῶν ἐφάνη τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον, εὐθύς διαβιβάζει ὁ Κῦρος τοὺς Πέρσας πρώτους· καταλέλειπτο δὲ ὑπὸ τῶν πολεμίων πολλὰ μὲν πρόβατα, πολλοὶ δὲ βόες, πολλὰ δὲ ἄμαξαι πολλῶν ἀγαθῶν μεστὰι· ἐκ τούτου δὲ διέβαινον ἤδη καὶ οἱ ἄμφι Κναξάρην Μῆδοι πάντες καὶ ἠριστοποιοῦντιο ἐνταῦθα. 10. Ἐπεὶ δὲ ἠρίστησαν, συνεκάλεσεν ὁ Κῦρος τοὺς ἑαυτοῦ ταξιάρχους καὶ ἔλεξε τοιάδε· Οἷά μοι δοκοῦμεν καὶ ὅσα ἀγαθὰ, ὧ ἄνδρες, ἀφεῖναι, θεῶν ἡμῖν αὐτὰ διδόντων. νῦν γὰρ ὅτι οἱ πολέμοι φοβούμενοι ἡμᾶς ἀποδεδράκασιν, αὐτοὶ ὁρᾶτε· οἵτινες δὲ ἐν ἐρύματι ὄντες ἐκλιπόντες τοῦτο φεύγουσι, πῶς ἂν τις τούτους οἶοιτ' ἂν μείναι ἰδόντας ἡμᾶς ἐν τῷ ἰσοπέδῳ; οἵτινες δὲ ἡμῶν ἀπειροὶ ὄντες οὐχ ὑπέμειναν, πῶς νῦν γ' ἂν ὑπομείναιεν, ἐπεὶ ἠττηνταί τε καὶ πολλὰ κακὰ ὑφ' ἡμῶν πεπόνθασιν; ὧν δὲ οἱ βέλτιστοι ἀπολώλασι, πῶς οἱ φανλότεροι ἐκείνων μάχεσθαι ἂν ἡμῖν ἐθέλοιεν; 11. Καὶ

τις εἶπε, Τί οὖν οὐ διώκομεν ὡς τάχιστα, καταδήλων γε οὕτω τῶν ἀγαθῶν ὄντων; καὶ ὃς εἶπεν, Ὅτι ἵππων προσδεόμεθα· οἱ μὲν γὰρ κράτιστοι τῶν πολεμίων, οὓς μάλιστα καιρὸς ἦν ἢ λαβεῖν ἢ κατακαθεῖν, οὗτοι αὐτῶν ἐφ' ἵππων νέονται· οὓς ἡμεῖς τρέπεσθαι μὲν σὺν τοῖς θεοῖς ἱκανοί, διώκοντες δὲ αἰρεῖν οὐχ ἱκανοί. 12. Τί οὖν, ἔφασαν, οὐκ ἐλθὼν Κναξάρη λέγεις ταῦτα; καὶ ὃς εἶπε, Συνέπεσθε τοίνυν μοι πάντες, ὡς εἶδῃ, ὅτι πᾶσιν ἡμῖν ταῦτα δοκεῖ. ἐκ τούτου εἶποντό τε πάντες καὶ ἔλεγον, οἷα ἐπιτήδεια ἐδόκουν εἶναι ὑπὲρ ὧν ἐδέοντο.

13. Καὶ ὁ Κναξάρης, ἅμα μὲν, ὅτι ἐκεῖνοι ἤρχον τοῦ λόγου, ὡς περ ὑπεφθόνηι· ἅμα δὲ ἴσως καλῶς ἔχειν ἐδόκει αὐτῶ μὴ πάλιν κινδυνεύειν· καὶ γὰρ αὐτίος τε περὶ εὐθυμίαν ἐτύγγανεν ὧν καὶ τῶν ἄλλων Μήδων ἐώρα πολλοὺς τὸ αὐτὸ ποιοῦντας εἶπε δ' οὖν ὧδε. 14. Ὡς Κῦρος, ἀλλ' ὅτι μὲν τῶν ἄλλων μᾶλλον ἀνθρώπων μελετᾶτε ὑμεῖς οἱ Πέρσαι μηδὲ πρὸς μίαν ἡδονὴν ἀπλήστως διακεῖσθαι καὶ ὄρων καὶ ἀκούων οἶδα· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τῆς μεγίστης ἡδονῆς πολὺ μᾶλλον συμφέρεειν ἐγκρατῆ εἶναι. μείζω δὲ ἡδονὴν τί παρέχει ἀνθρώποις εὐτυχίας, ἢ νῦν ἡμῖν παραγεγένηται; 15. Ἦν μὲν τοίνυν, ἐπεὶ εὐτυχοῦμεν, σωφρόνως διαφυλάττωμεν αὐτήν, ἴσως δυναίμεθ' ἂν ἀκινδύνως εὐδαιμονοῦντες γηρᾶν· εἰ δ' ἀπλήστως χρώμενοι ταύτῃ ἄλλην καὶ ἄλλην πειρασόμεθα διώκειν, ὄρατε μὴ πάθωμεν, ἅπερ πολλοὺς μὲν λέγουσιν ἐν θαλάττῃ πεπονθέναι, διὰ τὸ εὐτυχεῖν οὐκ ἐθέλοντας παύσασθαι πλέοντας, ἀπολέσθαι· πολλοὺς δὲ νίκης τυχόντας ἐτέρας ἐφιμεμένους καὶ τὴν πρόσθεν ἀποβαλεῖν. 16. Καὶ γὰρ εἰ μὲν οἱ πολέμοι ἥττους ὄντες ἡμῶν ἔφηνον, ἴσως ἂν καὶ διώκειν τοὺς ἥττους ἀσφαλῶς εἶχε· νῦν

δὲ κατανόησον, πόστω αὐτῶν μέρει πάντες μαχεσάμενοι νενικήκαμεν· οἱ δ' ἄλλοι ἄμαχοί εἰσιν· οὓς εἰ μὲν μὴ ἀναγκάσομεν μάχεσθαι, ἀγνοοῦντες καὶ ἡμᾶς καὶ ἑαυτοὺς δι' ἀμαθίαν καὶ μαλακίαν ἀπίασιν· εἰ δὲ γνώσονται, ὅτι ἀπιόντες οὐδὲν ἧτιον κινδυνεύουσιν ἢ μένοντες, ὅπως μὴ ἀναγκάσωμεν αὐτούς, κἂν μὴ βούλωνται, ἀγαθούς γενέσθαι. 17. Ἴσθι δέ, ὅτι οὐ σὺ μᾶλλον τὰς ἐκείνων γυναικῆς καὶ παιδῶν λαβεῖν ἐπιθυμεῖς ἢ ἐκεῖνοι σῶσαι. ἐννόει δ', ὅτι καὶ αἱ σύες ἐπειδὴν ὀφθῶσι, φεύγουσι, κἂν πολλαὶ ὦσι σὺν τοῖς τέκνοις· ἐπειδὴν δὲ τις αὐτῶν θηρᾷ τι τῶν τέκνων, οὐκέτι φεύγει οὐδ' ἦν μία τύχη οὔσα, ἀλλ' ἴσται ἐπὶ τὸν λαμβάνειν περῶμενον. 18. Καὶ νῦν μὲν κατακλείσαντες ἑαυτούς εἰς ἔρουμα παρεσχόν ἡμῖν ταμιεύεσθαι, ὥστε ὁπόσοις ἐβουλόμεθα αὐτῶν μάχεσθαι· εἰ δ' ἐν εὐρυχωρίᾳ πρόσμιεν αὐτοῖς καὶ μαθήσονται χωρὶς γενόμενοι οἱ μὲν κατὰ πρόσωπον ἡμῖν, ὥσπερ καὶ νῦν, ἐναντιοῦσθαι, οἱ δὲ ἐκ πλαγίου, οἱ δὲ καὶ ὀπισθεν, ὅρα μὴ πολλῶν ἐκάστω ἡμῶν χειρῶν δεήσει καὶ ὀφθαλμῶν. προσέτι δ' οὐδ' ἂν ἐθέλοιμι, ἔφη, ἐγὼ νῦν, ὄρων Μήδους εὐθυμουμένους, ἐξαναστήσας ἀναγκάζειν κινδυνεύοντας ἵεναι.

19. Καὶ ὁ Κῦρος ὑπολαβὼν εἶπεν, Ἀλλὰ σὺ γε μηδένα ἀναγκάσης, ἀλλὰ τοὺς ἐθέλοντάς μοι ἔπεσθαι δός· καὶ ἴσως ἂν σοὶ καὶ τῶν σῶν φίλων τούτων ἠκοιμεν ἐκάστω ἄγοντες ἐφ' οἷς ἅπαντες εὐθυμήσεσθε. τὸ μὲν γὰρ πλῆθος ἡμεῖς γε τῶν πολεμίων οὐ διωξόμεθα· πῶς γὰρ ἂν καὶ καταλάβοιμεν; ἦν δὲ τι ἢ ἀπεσχισμένον τοῦ στρατεύματος λάβωμεν ἢ τι ὑπολειπόμενον, ἠξομεν πρὸς σε ἄγοντες. 20. Ἐννόει δ', ἔφη, ὅτι καὶ ἡμεῖς, ἐπεὶ σὺ ἐδέου, ἦλθομεν σοὶ χαριζόμενοι μακρὰν ὁδόν· καὶ

σὺ οὖν ἡμῖν δίκαιος εἶ ἀντιχαρίζεσθαι, ἵνα καὶ ἔχοντές τι οἴκαδε ἀφικώμεθα καὶ μὴ εἰς τὸν σὸν θησαυρὸν πάντες οἶδε ὀρώμεν. 21. Ἐνταῦθα δὴ ἔλεξεν ὁ Κυαζάρης, Ἄλλ' εἶγε μέντοι ἐθέλων τις ἔποιτο, καὶ χάριν ἔγωγέ σοι εἰδείην ἄν. Σύμπεμπον τοίνυν μοί τινα, ἔφη, τῶν ἀξιοπίστων τούτων, ὃς ἐρεῖ ἅ ἄν σὺ ἐπιστείλῃς. Λαβὼν δὴ ἴθι, ἔφη, ὄντινα ἐθέλεις τουτωνί. 22. Ἐνθα δὴ ἐτύγχανε παρὼν ὁ φήσας ποτὲ συγγενῆς αὐτοῦ εἶναι καὶ φιληθείς. εὐθύς οὖν ὁ Κύρος εἶπεν, Ἀρκεῖ μοι, ἔφη, οὔτοσί. Οὔτος τοίνυν σοι, ἔφη, ἐπέσθω. καὶ λέγε σὺ, ἔφη, τὸν ἐθέλοντα ἵεναι μετὰ Κύρου. οὕτω δὴ λαβὼν τὸν ἄνδρα ἐξῆι. 23. Ἐπεὶ δ' ἐξῆλθεν, εὐθύς ὁ Κύρος εἶπε, Νῦν δὴ σὺ δηλώσεις, εἰ ἀληθῆ ἔλεγες, ὅτι ἔφης ἠδουθαι θεώμενος ἐμέ. Οὐκουν ἀπολείπομαί γέ σου, ἔφη ὁ Μῆδος, εἰ τοῦτο λέγεις. Οὐκοῦν καὶ ἄλλους, ἔφη, προθύμως ἐξάξεις; κακεῖνος ἐπομόσας, Νῆ τὸν Δί', ἔφη, ἔστε γ' ἄν ποιήσω καὶ σέ ἐμέ ἠδέως θεᾶσθαι. 24. Τότε δὴ καὶ ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ Κυαζάρου τὰ τε ἄλλα προθύμως ἀπήγγελλε τοῖς Μῆδοις καὶ προσετίθει, ὅτι αὐτός γε οὐκ ἀπολείποιτο ἄνδρὸς καλλίστου καὶ ἀρίστου, καὶ τὸ μέγιστον, ἀπὸ θεῶν γεγονότος.

C A P U T II.

1. Πράττοντος δὲ τοῦ Κύρου ταῦτα θεῖως πως ἀφικνοῦνται ἀπὸ Ὑρκανίων ἄγγελοι. οἱ δὲ Ὑρκάνιοι ὄμοροι μὲν τῶν Ἀσσυρίων εἰσίν, ἔθνος δ' οὐ πολὺ, διὸ καὶ ὑπήκοοι ἦσαν τῶν Ἀσσυρίων· εὐίπποι δὲ καὶ τότε ἐδόκουν καὶ νῦν ἔτι δοκοῦσιν εἶναι· διὸ καὶ ἐχρῶντο αὐτοῖς οἱ Ἀσσύριοι, ὥσπερ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς

Σκιρίταις, οὐδὲν φειδόμενοι αὐτῶν οὐτ' ἐν πόνοις οὐτ' ἐν κινδύνοις· καὶ δὴ καὶ τότε ὀπισθοφυλακεῖν ἐκέλευον αὐτούς ὡς χιλίους ἰππέας ὄντας, ὅπως εἴ τι ὀπισθεν δεινὸν εἴη, ἐκείνοι πρὸ αὐτῶν τοῦτ' ἔχοιεν. 2. Οἱ δὲ Ὑρκάνιοι, αἵτε μέλλοντες ὑστάτοι πορεύεσθαι, καὶ τὰς ἀμάξας τὰς ἑαυτῶν καὶ τοὺς οἰκέτας ὑστάτους εἶχον. στρατεύονται γὰρ δὴ οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἔχοντες οἱ πολλοὶ μεθ' ὧν περ καὶ οἰκοῦσι· καὶ τότε δὴ ἐστρατεύοντο οὕτως οἱ Ὑρκάνιοι. 3. Ἐννοηθέντες δέ, οἷά τε πάσχουσιν ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων καὶ ὅτι νῦν τεθναίῃ μὲν ὁ ἀρχῶν αὐτῶν, ἠτιμημένοι δ' εἶεν, φόβος δ' ἐνείη τῷ στρατεύματι, οἱ δὲ ξύμμαχοι αὐτῶν ὡς ἀθύμως ἔχοιεν καὶ ἀπολείπειεν, ταῦτα ἐνθυμονμένοις ἔδοξεν αὐτοῖς νῦν καλὸν εἶναι ἀποστήναι, εἰ θέλοιεν οἱ ἀμφὶ Κῦρον συνεπιθέσθαι. καὶ πέμπουσιν ἀγγέλους πρὸς Κῦρον· ἀπὸ γὰρ τῆς μάχης τὸ τούτου ὄνομα μέγιστον ἠϋξήτο. 4. Οἱ δὲ πεμφθέντες λέγουσι Κῦρῳ, ὅτι μισοῖέν τε τοὺς Ἀσσυρίους δικαίως, νῦν τε εἰ βούλοιο ἵεναι ἐπ' αὐτούς, καὶ σφεῖς σύμμαχοι ὑπάρξοιεν καὶ ἠγήσονται· ἅμα δὲ πρὸς τούτοις διηγοῦντο τὰ τῶν πολεμίων ὡς ἔχοι, ἐπαίρειν βουλόμενοι μάλιστα στρατεύεσθαι αὐτόν. 5. Καὶ ὁ Κῦρος ἐπήρειο αὐτούς, Καὶ δοκεῖτε ἄν, ἔφη, εἶτι ἡμᾶς καταλαβεῖν αὐτούς πρὶν ἐν τοῖς ἐρύμασιν εἶναι; ἡμεῖς μὲν γάρ, ἔφη, μάλα συμφορὰν τοῦτο ἠγοῦμεθα, ὅτι ἔλαθον ἡμᾶς ἀποδράντες. ταῦτα δὲ ἔλεγε βουλόμενος αὐτούς ὡς μέγιστον φρονεῖν ἐπὶ σφίσιν. 6. Οἱ δὲ ἀπεκρίναντο, ὅτι καὶ αὐριον ἔωθεν, εἰ εὖζωνοι πορεύοιντο, καταλήψονται· ὑπὸ γὰρ τοῦ ὄχλου καὶ τῶν ἀμαξῶν σχολῇ πορεύεσθαι αὐτούς· καὶ ἅμα, ἔφασαν, τὴν προτέραν νύκτα ἀγρυπνήσαντες νῦν μικροὶ προελθόντες

ἑστρατοπέδευνται. 7. Καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, Ἐχετε οὖν ὧν λέγετε πιστόν τι ἡμᾶς διδάσκειν, ὡς ἀληθεύετε; Ὁμήρους γ', ἔφασαν, θέλομεν ἀντίκα ἐλάσαντες τῆς νυκτὸς ἀγαγεῖν· μόνον καὶ σὺ ἡμῖν πιστὰ θεῶν πεποιήσο καὶ δεξιὰν δός, ἵνα φέρωμεν καὶ τοῖς ἄλλοις τὰ αὐτά, ἅπερ ἂν αὐτοὶ λάβωμεν παρὰ σοῦ. 8. Ἐκ τούτου πιστὰ δίδωσιν αὐτοῖς, ἢ μὴν, ἂν ἐμπεδώσωσιν ἃ λέγουσιν, ὡς φίλοις καὶ πιστοῖς χρῆσσοθαι αὐτοῖς, ὡς μήτε Περσῶν μήτε Μήδων μεῖον ἔχειν παρ' αὐτῶ. καὶ νῦν δ' ἔστιν ἔτι ἰδεῖν Ὑρκανίους καὶ πιστευομένους καὶ ἀρχὰς ἔχοντας, ὡςπερ καὶ Περσῶν καὶ Μήδων, οἱ ἂν δοκῶσιν ἄξιοι εἶναι.

9. Ἐπεὶ δ' ἐδείπνησαν, ἐξῆγε τὸ στράτευμα ἔτι φάους ὄντος, καὶ τοὺς Ὑρκανίους περιμένειν ἐκέλευσεν, ἵνα ἅμα ἴοιεν. οἱ μὲν δὴ Πέρσαι, ὡςπερ εἰκός, πάντες εὐθύς ἔξω ἦσαν καὶ Τιγράνης ἔχων τὸ ἑαυτοῦ στράτευμα. 10. Τῶν δὲ Μήδων ἐξήρσαν οἱ μὲν διὰ τὸ παιδί ὄντι Κύρω παῖδες ὄντες φίλοι γενέσθαι, οἱ δὲ διὰ τὸ ἐν θήρῃσι συγγενόμενοι ἀγασθῆναι αὐτοῦ τὸν τρόπον, οἱ δὲ διὰ τὸ καὶ χάριν εἰδέναι, ὅτι μέγαν αὐτοῖς φόβον ἀπεληλακέναι ἐδόκει, οἱ δὲ καὶ ἐλπίδας ἔχοντες διὰ τὸ ἄνδρα φαίνεσθαι ἀγαθὸν καὶ εὐτυχή καὶ μέγαν ἔτι ἰσχυρῶς ἔσσοθαι αὐτόν, οἱ δέ, ὅτε ἐτρέφετο ἐν Μήδοις, εἴ τι ἀγαθὸν τῷ συνέπραξεν, ἀντιχαρίζεσθαι ἠβούλοντο· πολλοῖς δὲ πολλὰ διὰ φιλανθρωπίαν παρὰ τοῦ πάππου ἀγαθὰ διεπέπρακτο· πολλοὶ δ', ἐπεὶ καὶ τοὺς Ὑρκανίους εἶδον καὶ λόγος διήλθην, ὡς ἠγήσωντο ἐπὶ πολλὰ ἀγαθὰ, ἐξήρσαν καὶ τοῦ λαβεῖν τι ἕνεκα. 11. Οὕτω δὴ ἐξήλθον σχεδὸν ἅπαντες καὶ οἱ Μῆδοι πλὴν ὅσοι σὺν Κναξάρῃ ἔτυχον σκηνοῦντες· οὗτοι δὲ κατέμνον καὶ οἱ

τούτων ὑπήκοοι. οἱ δὲ ἄλλοι πάντες φαιδρῶς καὶ προθυμῶς ἐξωρμῶντο, ἅτε οὐκ ἀνάγκη, ἀλλ' ἐθελούσιοι καὶ χάριτος ἕνεκα ἐξιόντες. 12. Ἐπεὶ δ' ἔξω ἦσαν, πρῶτον μὲν πρὸς τοὺς Μήδους ἐλθὼν ἐπήνεσέ τε αὐτοὺς καὶ ἐπηνύξατο μάλιστα μὲν θεοὺς αὐτοῖς ἰλεως ἡγεῖσθαι καὶ σφίσιν, ἔπειτα δὲ καὶ αὐτὸς δυνασθῆναι χάριν αὐτοῖς ταύτης τῆς προθυμίας ἀποδοῦναι. τέλος δ' εἶπεν, ὅτι ἡγήσονται μὲν αὐτοῖς οἱ περσῶν, ἐκείνους δὲ ἔπεσθαι σὺν τοῖς ἵπποις ἐκέλευσε· καὶ ὅπου ἂν ἡ ἀναπαύωνται ἢ ἐπίσχωσι τῆς πορείας, ἐνειμίλατο αὐτοῖς πρὸς ἑαυτὸν παρελάνειν τινάς, ἵνα εἰδῶσι τὸ ἀεὶ καίριον. 13. Ἐκ τούτου ἡγεῖσθαι ἐκέλευε τοὺς Ὑρκανίους. καὶ οἱ ἠρώτων, Τί δέ, οὐ γὰρ ἀναμένεις, ἔφασαν, τοὺς ὁμήρους ἕως ἂν ἀγάγωμεν, ἵνα ἔχων καὶ σὺ τὰ πιστὰ παρ' ἡμῶν πορεύῃ; καὶ τὸν ἀποκρίνασθαι λέγεται, Ἐννοῶ γάρ, φάναι, ὅτι ἔχομεν τὰ πιστὰ ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς καὶ ταῖς ἡμετέραις χερσίν. οὕτω γὰρ δοκοῦμεν παρεσκευασθαι ὡς, ἢ μὲν ἀληθεύητε, ἱκανοὶ εἶναι ὑμᾶς εὖ ποιεῖν· ἢ δὲ ἐξαπατᾶτε, οὕτω νομίζομεν ἔχειν ὡς οὐκ ἡμᾶς ἐφ' ὑμῖν ἔσεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον, ἢν οἱ θεοὶ θέλωσιν, ὑμᾶς ἐφ' ἡμῖν γενήσεσθαι. καὶ μέντοι, ἔφη, ὦ Ὑρκάνιοι, ἐπεὶ περ φατὲ ὑστάτους ἔπεσθαι τοὺς ὑμετέρους, ἐπειδὴν ἴδητε αὐτούς, σημαίνετε ἡμῖν, ᾧ οἱ ὑμέτεροί εἰσιν, ἵνα φειδώμεθα αὐτῶν. 14. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Ὑρκάνιοι τὴν μὲν ὁδὸν ἠγοῦντο, ὡς περ ἐκέλευε, τὴν δὲ ὁώμην τῆς ψυχῆς ἐθαύμαζον· καὶ οὔτε Ἀσσυρίους οὔτε Λυδοὺς οὔτε τοὺς συμμάχους αὐτῶν ἔτι ἐφοβοῦντο, ἀλλὰ μὴ παντάπασιν ὁ Κύρος μικρὰν τινα αὐτῶν οἴοιτο ῥοπήν εἶναι καὶ προσόντων καὶ ἀπόντων.

15. Πορευομένων δὲ ἐπεὶ νύξ ἐπεγένετο, λέγεται

φῶς τῷ Κύρῳ καὶ τῷ στρατεύματι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προφανές γενέσθαι, ὥστε πᾶσι μὲν φρίκην ἐγγίγνωσθαι πρὸς τὸ θεῖον, θάρσος δὲ πρὸς τοὺς πολεμίους. ὡς δὲ εὐζῶνοί τε καὶ ταχὺ ἐπορεύοντο, εἰκότως πολλὴν τε ὁδὸν διήρυσαν καὶ ἅμα κνέφα πλησίον γίνονται τοῦ τῶν Ὑρκανίων στρατεύματος. 16. Ὡς δ' ἔγνωσαν οἱ ἄγγελοι, καὶ τῷ Κύρῳ λέγουσιν, ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ σφέτεροι· τῷ τε γὰρ ὑστάτους εἶναι γινώσκειν ἔφασαν καὶ τῷ πλήθει τῶν πυρῶν. 17. Ἐκ τούτου πέμπει τὸν ἕτερον αὐτῶν πρὸς αὐτούς, προστάξας λέγειν, εἰ φίλοι εἰσίν, ὡς τάχιστα ὑπαντιὰς τὰς δεξιὰς ἀνατείναντας. συμπέμπει δὲ τινα καὶ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ λέγειν ἐκέλευσε τοῖς Ὑρκανίοις, ὅτι, ὡς ἂν ὁρῶσιν αὐτούς προσφερομένους, οὕτω καὶ αὐτοὶ ποιήσουσιν. οὕτω δὴ ὁ μὲν μένει τῶν ἀγγέλων παρὰ τῷ Κύρῳ, ὁ δὲ προσελαύνει πρὸς τοὺς Ὑρκανίους. 18. Ἐν ᾧ δ' ἐσκόπει τοὺς Ὑρκανίους ὁ Κύρος ὅτι ποιήσουσιν, ἐπέστησε τὸ στρατεύμα· καὶ παρελαύνουσι πρὸς αὐτὸν οἱ τῶν Μήδων προστηκότες καὶ ὁ Τιγράνης καὶ ἐπερωτῶσι, τί δεῖ ποιεῖν. ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, ὅτι τοῦτ' ἐστὶ τὸ πλησίον Ὑρκανίων στρατεύμα, καὶ οἴχεται ὁ ἕτερος τῶν ἀγγέλων πρὸς αὐτούς καὶ τῶν ἡμετέρων τις σὺν αὐτῷ, ἐροῦντες, εἰ φίλοι εἰσίν, ὑπαντιάζειν τὰς δεξιὰς ἀνατείναντας πάντας. ἦν μὲν οὖν οὕτω ποιῶσι, δεξιοῦσθ' ἐτε αὐτούς, καθ' ὃν ἂν ἡ ἕκαστος, καὶ ἅμα θαρσύνετε· ἦν δὲ ὅπλα αἰρωνται ἢ φεύγειν ἐπιχειρῶσι, τούτων, ἔφη, εὐθύς δεῖ πρῶτων πειρασθαι μηδένα λιπεῖν. 19. Ὁ μὲν τοιαῦτα παρήγγειλεν. οἱ δὲ Ὑρκανιοὶ ἀκούσαντες τῶν ἀγγέλων ἤσθησάν τε καὶ ἀναπηδήσαντες ἐπὶ τοὺς ἵππους παρῆσαν τὰς δεξιὰς, ὡσπερ εἶρητο, προτεινόντες· οἱ δὲ Μῆδοι καὶ Πέρσαι ἀντεδεξι-

οὐντό τε αὐτοὺς καὶ ἐθάρρουνον. 20. Ἐκ τούτου δὴ ὁ Κῦρος λέγει, Ἡμεῖς μὲν δὴ, ὦ Ὑρκάνιοι, ἤδη ὑμῖν πιστεύομεν· καὶ ὑμᾶς δὲ χρὴ πρὸς ἡμᾶς οὕτως ἔχειν. τοῦτο δ' ἔφη, ἡμῖν προῶτον εἶπατε, πόσον ἀπέχει ἐνθένδε, ἐνθα αἱ ἀρχαὶ εἰσι τῶν πολεμίων καὶ τὸ ἀθρόον αὐτῶν. οἱ δὲ ἀπεκρίναντο, ὅτι ὀλίγω πλέον ἢ παρασάγγην.

21 Ἐνταῦθα δὴ λέγει ὁ Κῦρος, Ἄγετε δὴ, ἔφη, ὦ ἄνδρες Πέρσαι καὶ Μῆδοι καὶ ὑμεῖς, ὦ Ὑρκάνιοι, ἤδη γὰρ καὶ πρὸς ὑμᾶς ὡς πρὸς συμμάχους καὶ κοινωνοὺς διαλέγομαι, εὖ χρὴ εἶδέναι νῦν, ὅτι ἐν τοιούτῳ ἐσμέν, ἐνθα δὴ μαλακισάμενοι μὲν πάντων ἂν τῶν χαλεπωτάτων τύχοιμεν· ἴσασι γὰρ οἱ πολέμοιοι ἐφ' ἃ ἤκομεν· ἦν δὲ κατὰ τὸ καρτερόν ἐμβαλόμενοι ἴωμεν θώμῃ καὶ θυμῷ ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀντίκα μάλα ὄψεσθε ὡς περ δούλων ἀποδιδρασκόντων καὶ εὐρημένων τοὺς μὲν ἰκετεύοντας αὐτῶν, τοὺς δὲ φεύγοντας, τοὺς δ' οὐδὲ ταῦτα φρονεῖν δυναμένους. ἠτιημένοι γὰρ ὄψονται τε ἡμᾶς καὶ οὔτε οἰόμενοι ἤξειν οὔτε συντταγμένοι οὔτε μάχεσθαι παρεσκευασμένοι κατειλημμένοι ἔσονται. 22. Εἰ οὖν ἠδέως βουλόμεθα καὶ δειπνήσαι καὶ νυκτερεῦσαι καὶ βιοτεύειν τὸ ἀπὸ τοῦδε, μὴ δῶμεν τούτοις σχολὴν μήτε βουλεύεσθαι μήτε παρασκευάσασθαι ἀγαθὸν ἑαυτοῖς μηδέν, μηδὲ γινῶναι πάμπαν, ὅτι ἄνθρωποι ἐσμεν, ἀλλὰ γέρορα καὶ κοπίδας καὶ σαγάρεις ἅπαντα καὶ πληγὰς ἤκειν νομιζόντων. 23. Καὶ ὑμεῖς μὲν, ἔφη, ὦ Ὑρκάνιοι, ὑμᾶς αὐτοὺς προπετάσαντες ἡμῶν πορεύεσθε ἔμπροσθεν, ὅπως τῶν ὑμετέρων ὀπλων ὀρωμένων λανθάνωμεν ὅτι πλεῖστον χρόνον. ἐπειδὴν δ' ἐγὼ πρὸς τῷ στρατεύματι γένωμαι τῶν πολεμίων, παρ' ἐμοὶ μὲν καταλείπτετε ἕκαστοι τάξιν ἰππέων, εἴαν τι δέωμαι, ὡς χρῶμαι μένων παρὰ τὸ στρα-

τόπεδον. 24. Ὑμῶν δὲ οἱ μὲν ἄρχοντες καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐν τάξει ἀθρόοι ἐλαύνετε, εἰ σωφρονεῖτε, ἵνα μήποτε ἀθρόω τινὲ ἐντυχόντες ἀποβιασθῆτε, τοὺς δὲ νεωτέρους ἐφίετε διώκειν· οὗτοι δὲ καινόντων· τοῦτο γὰρ ἀσφαλέστατον νῦν ὡς ἐλαχίστους τῶν πολεμίων λιπεῖν.

25. Ἦν δὲ νικῶμεν, ἔφη, ὃ πολλοῖς δὴ κρατοῦσι τὴν τύχην ἀνέτρεψε, φυλάξασθαι δεῖ τὸ ἐφ' ἀρπαγὴν τραπέσθαι· ὡς ὃ τοῦτο ποιῶν οὐκέτι ἀνὴρ ἐστίν, ἀλλὰ σκευοφόρος· καὶ ἔξεστι τῷ βουλομένῳ χρῆσθαι δὴ τούτῳ ὡς ἀνδραπόδῳ.

26. Ἐκεῖνο δὲ χρῆ γινῶναι, ὅτι οὐδέν ἐστι κερδαλεώτερον τοῦ νικᾶν· ὃ γὰρ κρατῶν ἅμα πάντα συνήρπακε, καὶ τοὺς ἀνδρας καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ χρήματα καὶ πᾶσαν τὴν χώραν. πρὸς ταῦτα τοῦτο μόνον ὁρᾶτε, ὅπως τὴν νίκην διασωζώμεθα· ἐν γὰρ ταύτῃ καὶ αὐτὸς ὃ ἀρπάζων ἔχεται. καὶ τοῦτο ἅμα διώκοντες μέμνησθε, ἥκειν πάλιν ὡς ἐμὲ ἔτι φάους ὄντος· ὡς σκότους γενομένου οὐδένα ἔτι προςδεξόμεθα.

27. Ταῦτα εἰπὼν ἀπέπεμπεν εἰς τὰς τάξεις ἐκάστους, καὶ ἐκέλευεν ἅμα πορευομένους τοῖς ἑαυτοῦ ἕκαστον δεκαδάρχοις ταῦτα σημαίνειν· ἐν μειώπῳ γὰρ ἦσαν οἱ δεκαδάρχοι, ὥστε ἀκούειν· τοὺς δὲ δεκαδάρχους τῇ δεκάδι ἕκαστον κελεύειν παραγγέλλειν. ἐκ τούτου δὲ προηγοῦντο μὲν οἱ Ὑρκάνιοι, αὐτὸς δὲ τὸ μέσον ἔχων σὺν τοῖς Πέρσαις ἐπορεύετο· τοὺς δὲ ἵππεῖς ἐκατέρωθεν, ὡς περ εἰκός, παρέταξε.

28. Τῶν δὲ πολεμίων, ἐπεὶ φάος ἐγένετο, οἱ μὲν ἐθαύμαζον τὰ δρώμενα, οἱ δὲ ἐρίγνωσκον ἤδη, οἱ δ' ἠγγελλον, οἱ δ' ἐβίον, οἱ δ' ἔλπον ἵππους, οἱ δὲ συνσκευάζοντο, οἱ δ' ἐρρίπτον τὰ ὄπλα ἀπὸ τῶν ὑποζυγίων, οἱ δ' ὠπλίζοντο, οἱ δ' ἀνεπήδων ἐπὶ τοὺς ἵππους, οἱ δὲ ἐχαλίνουν, οἱ δὲ τὰς γυναῖκας

ἀντιβίβαζον ἐπὶ τὰ ὀχήματα, οἱ δὲ τὰ πλείστου ἄξια ἐλάμβανον ὡς διασωσόμενοι, οἱ δὲ κατορούτιοντες τὰ τοιαῦτα ἠλίσκοντο, οἱ δὲ πλεῖστοι εἰς φυγὴν ὤρμων οἴεσθαι δὲ δεῖ πολλά τε καὶ παντοδαπά καὶ ἄλλα ποιεῖν αὐτούς, πλὴν ἐμάχετο οὐδεὶς, ἀλλ' ἀμαχητὶ ἀπόλλυντο.

29. Κροῖσος δὲ ὁ Λυδῶν βασιλεὺς, ὡς θέρος ἦν, τὰς τε γυναῖκας ἐν ταῖς ἄρμαμάξαις προαπεπέμψατο τῆς νυκτός, ὡς ὄξον πορεύοιντο κατὰ ψῦχος, καὶ αὐτὸς ἔχων τοὺς ἵππεῖς ἐπηκολούθει. 30. Καὶ τὸν Φρύγα τὰ αὐτὰ ταῦτα ποιῆσαι φασὶ τὸν τῆς παρ' Ἑλλήσποντον ἄρχοντα Φρυγίας. ὡς δὲ παρήσθοντο τῶν φευγόντων καὶ καταλαμβανόντων αὐτούς, πνθόμενοι τὸ γιγνόμενον, ἔφευγον δὴ καὶ αὐτοὶ ἀνὰ κράτος. 31. Τὸν δὲ τῶν Καππαδοκῶν βασιλέα καὶ τὸν τῶν Ἀραβίων ἔτι ἐγγὺς ὄντας καὶ ὑποσιάντας ἀθωρακίστους κατακαίνουσιν οἱ Ὑρκάνιοι. τὸ δὲ πλεῖστον ἦν τῶν ἀποθανόντων Ἀσσυρίων καὶ Ἀραβίων· ἐν γὰρ τῇ αὐτῶν ὄντες χώρα ἀσυντονώτατα πρὸς τὴν πορείαν εἶχον. 32. Οἱ μὲν δὴ Μῆδοι καὶ Ὑρκάνιοι, οἳα δὴ εἰκὸς κρατοῦντας, τοιαῦτα ἐποίουν διώκοντες. ὁ δὲ Κῦρος τοὺς παρ' ἑαυτῷ ἵππεας καταλειφθέντας περιελάνειν ἐκέλευε τὸ στρατόπεδον, καὶ εἴ τινας σὺν ὀπλοῖς ἴδοιεν ἐξιόντας, κατακαίνειν· τοῖς δὲ ὑπομένουσιν ἐκήρυξεν, ὅποσοι τῶν πολεμίων στρατιωτῶν ἦσαν ἵππεῖς ἢ πελτασται ἢ τοξόται, ἀποφέρειν τὰ ὄπλα συνδεδεμένα, τοὺς δὲ ἵππους ἐπὶ ταῖς σκηναῖς καταλείπειν· ὅστις δὲ ταῦτα μὴ ποιήσῃ, ἀντίκα τῆς κεφαλῆς σιερῆσθαι· τὰς δὲ κοπίδας προχείρους ἔχοντες ἐν τάξει περιέστησαν. 33. Οἱ μὲν δὴ τὰ ὄπλα ἔχοντες ἐρύπιπτον, ἀποφέροντες εἰς ἓν χωρίον, ὅποι ἐκέλευε καὶ ταῦτα μὲν οἷς ἐπέταξεν ἔκκλιον.

34. Ὁ δὲ Κῦρος ἐνενόησεν, ὅτι ἦλθον μὲν οὔτε σῖτα οὔτε ποτὰ ἔχοντες, ἄνευ δὲ τούτων οὔτε στρατεύεσθαι δυνατόν οὔτ' ἄλλο ποιεῖν οὐδέν. σκοπῶν δὲ ὅπως ἂν κάλλιστα καὶ τάχιστα ταῦτα γένοιτο, ἐνθυμεῖται, ὅτι ἀνάγκη πᾶσι τοῖς στρατευομένοις εἶναι τινα, ὅτω καὶ σκηνῆς μελήσει καὶ ὅπως τὰ ἐπιτήδεια παρεσκευασμένα τοῖς στρατιώταις εἰσιούσιν ἔσται. 35. Καὶ τοίνυν ἔγνω, ὅτι τούτους εἰκὸς μάλιστα πάντων ἐν τῷ στρατοπέδῳ νῦν κατειληφθαι ἂν ἦν διὰ τὸ ἄμφι συσκευασίαν ἔχειν· ἐκήρυξε δὴ παρεῖναι τοὺς ἐπιτρόπους πάντας, εἰ δὲ που μὴ εἴη ἐπίτροπος, τὸν πρεσβύτατον ἀπὸ σκηνῆς· τῷ δὲ ἀπειθοῦντι πάντα τὰ χαλεπὰ ἀνεῖπεν. οἱ δὲ ὀρώντες καὶ τοὺς δεσπότας πειθόμενους ταχὺ ἐπέιθοντο. 36. Ἐπεὶ δὲ παρεγένοντο, πρῶτον μὲν ἐκέλευε καθίζεσθαι αὐτῶν, ὅσοις ἐστὶ πλέον ἢ δυοῖν μηνῶν ἐν τῇ σκηνῇ τὰ ἐπιτήδεια. ἐπεὶ δὲ τούτους εἶδεν, αὐθις ἐκέλευεν, ὅσοις μηνὸς ἦν· ἐν τούτῳ σχεδὸν πάντες ἐκαθίζοντο. 37. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἔμαθεν, εἶπεν ὧδε αὐτοῖς, Ἄγαστε νῦν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, εἴ τινες ὑμῶν τὰ μὲν κακὰ μισεῖτε, ἀγαθοῦ δὲ τινος παρ' ἡμῶν βούλοισθ' ἂν τυγχάνειν, ἐπιμελήθητε προθύμως, ὅπως διπλάσια ἐν τῇ σκηνῇ ἐκάστη σῖτα καὶ ποτὰ παρεσκευασμένα ἦ, ἢ ἂ τοῖς δεσπόταις καὶ τοῖς οἰκέταις καθ' ἡμέραν ἐποιεῖτε· καὶ τᾶλλα δὲ πάντα, ὅποσα καλὴν δαῖτα παρέξει, ἔτοιμα ποιεῖτε, ὡς ἀντίκα μάλα παρέσονται ὁπότεροι ἂν κρατῶσι, καὶ ἀξιώσουσιν ἐκπλεωῖ ἔχειν πάντα τὰ ἐπιτήδεια. εὖ οὖν ἴστε, ὅτι συμφέροι ἂν ὑμῖν ἀμέμπτως δέχεσθαι τοὺς ἄνδρας. 38. Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούσαντες πολλῇ σπουδῇ τὰ παρηγγελμένα ἔπραττον· ὁ δ' αὖ συγκαλέσας τοὺς ταξίαρχους ἔλεξε τοιαύδης· Ἄνδρες φίλοι, γινώσκω μὲν, ὅτι νῦν ἔξε-

στιν ἡμῖν προτέροις, ἀπόντων τῶν συμμάχων, ἀρίστον τυχεῖν καὶ τοῖς μάλιστα ἐσπουδασμένοις καὶ σίτοις καὶ ποτοῖς χρῆσθαι· ἀλλ' οὐ μοι δοκεῖ τοῦτ' ἂν τὸ ἀρίστον πλεον ὠφελῆσαι ἡμᾶς ἢ τὸ τῶν συμμάχων ἐπιμελεῖς φανῆναι, οὐδ' ἂν αὕτη ἢ εὐωχία ἰσχυροτέρους τοσοῦτον ποιῆσαι, ὅσον εἰ δυναίμεθα τοὺς συμμάχους προθύμους ποιεῖσθαι. 39. Εἰ δὲ τῶν νῦν διωκόντων καὶ κατακαινόντων τοὺς ἡμετέρους πολεμίους, καὶ μαχομένων, εἴ τις ἐναντιοῦται, τούτων δόξομεν οὕτως ἀμελεῖν, ὥστε καὶ πρὶν εἰδέναι ὅτι πράττουσιν ἡριστικότες φαίνεσθαι, ὅπως μὴ αἰσχροὶ μὲν φανούμεθα, ἀσθενεῖς δ' ἐσόμεθα, συμμάχων ἀποροῦντες. τὸ δὲ τῶν κινδυνευόντων καὶ πονούντων ἐπιμεληθῆναι ὅπως εἰσιόντες τὰ ἐπιτήδεια ἔξουσιν, αὕτη ἂν ἡμᾶς ἢ θοίνη πλείω εὐφράνειεν, ὡς ἐγὼ φημι, ἢ τὸ παραχορῆμα τῇ γαστρὶ χαρίσασθαι. 40. Ἐννοήσατε δ', ἔφη, ὡς εἰ μὴδ' ἐκείνους αἰσχυντέοι ἦν, οὐδ' ὡς ἡμῖν νῦν προσήκει οὔτε πλησμονῆς πω οὔτε μέθης· οὐ γάρ πω διαπέπρακται ἡμῖν ἅ βουλόμεθα, ἀλλ' αὐτὰ πάντα νῦν ἀκμάζει ἐπιμελείας δεόμενα. ἔχομεν γὰρ ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολεμίους πολλαπλασίους ἡμῶν αὐτῶν, καὶ τούτους λελυμένους· οὓς καὶ φυλάττεσθαι ἴσως ἔτι προσήκει καὶ φυλάττειν, ὅπως ὥσι καὶ οἱ ποιήσοντες ἡμῖν τὰ ἐπιτήδεια· ἔτι δ' οἱ ἵππεῖς ἡμῖν ἀπεισι, φροντίδα παρέχοντες ὅπου εἰσὶ, κὰν ἔλθωσιν, εἰ παραμενοῦσιν. 41. ὥστ' ὦ ἄνδρες, νῦν μοι δοκεῖ τοιοῦτον σῖτον ἡμᾶς προσφέρεισθαι δεῖν καὶ τοιοῦτον ποτόν, ὅποῖον ἂν τι συμφορώτατον εἴη πρὸς τὸ μήτε ὑπνου μήτε ἀφροσύνης ἐμπίπλασθαι. 42. Ἐτι δὲ καὶ χρήματα πολλὰ ἐστὶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ὧν οὐκ ἀγνοῶ, ὅτι δυνατὸν ἡμῖν κοινῶν ὄντων τοῖς συγκατειληφόσι νοσφι-

σασθαι, ὅποσα ἂν βουλώμεθα· ἀλλ' οὐ μοι δοκεῖ τὸ λαβεῖν κερδαλεώτερον εἶναι τοῦ δικαίους φαινομένους αὐτούς τούτῳ πειραῖσθαι ἔτι μᾶλλον ποιεῖν ἢ νῦν ἀσπάζεσθαι ἡμᾶς. 43. Δοκεῖ δ' ἔμοιγ', ἔφη, καὶ τὸ νεῖμαι τὰ χρήματα, ἐπειδὴν ἔλθωσι, Μήδοις καὶ Ὑρκανίοις καὶ Τιγρᾶνῃ ἐπιτρέψαι, καὶ ἦν τι μείον ἡμῖν δάσωνται, κέρδος ἡγεῖσθαι· διὰ γὰρ τὰ κέρδη ἡδίων ἡμῖν παραμενοῦσι. 44. Τὸ μὲν γὰρ νῦν πλεονεκτῆσαι ὀλιγοχρόνιον ἂν ἡμῖν τὸν πλοῦτον παράσχοι· τὸ δὲ ταῦτα προεμένους ἐκεῖνα κτήσασθαι, ὅθεν ὁ πλοῦτος φύεται, τοῦτο, ὡς ἐγὼ δοκῶ, ἀναώτερον ἡμῖν δύναιτ' ἂν τὸν ὄλβον καὶ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις παρέχειν. 45. Οἶμαι δ', ἔφη, καὶ οἴκοι ἡμᾶς τούτου ἔνεκεν ἀσκεῖν καὶ γαστροὺς κρείττους εἶναι καὶ κερδῶν ἀκαιρῶν, ἢν', εἰ ποτε δεοί, δυναίμεθα αὐτοῖς συμφόρως χρῆσθαι· ποῦ δ' ἂν ἐν μείζοσι τῶν νῦν παρόντων ἐπιδειξαίμεθ' ἂν τὴν παιδείαν, ἐγὼ μὲν οὐχ ὄρω. 46. Ὁ μὲν οὕτως εἶπε. συνεῖπε δ' αὐτῷ Ὑστίασπης, ἀνὴρ Πέρσης τῶν ὁμοτίμων, ὧδε· Δεινὸν γὰρ τᾶν εἶη, ὃ Κῦρε, εἰ ἐν θήρᾳ μὲν πολλάκις ἄσιτοι καρτεροῦμεν, ὅπως θηρίον τι ὑποχείριον ποιησώμεθα καὶ μάλα μικροῦ ἴσως ἄξιον· ὄλβον δὲ ὅλον πειρώμενοι θηρᾶν εἰ ἐμποδῶν τι ποιησαίμεθα γενέσθαι ἡμῖν, ἃ τῶν μὲν κακῶν ἀνθρώπων ἄρχει, τοῖς δ' ἀγαθοῖς πείθεται, οὐκ ἂν πρέποντα ἡμῖν δοκοῦμεν ποιεῖν. 47. Ὁ μὲν οὖν Ὑστίασπης οὕτως εἶπεν· οἱ δ' ἄλλοι πάντες ταῦτα συνήγουν. ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, Ἄγε δὴ, ἔφη, ἐπειδὴ ὁμονοοῦμεν ταῦτα, πέμψατε ἀπὸ λόχου ἕκαστος πέντε ἀνδρας τῶν σπουδαιοτάτων· οὔτοι δὲ περιμόντες, οὓς μὲν ἂν ὄρωσι πορσύνοντας τὰπιτήδεια, ἐπαινούντων, οὓς δ' ἂν ἀμελοῦντας, κολαζόντων

ἀφειδέστερον ἢ ὡς δεσπόται. οὗτοι μὲν δὴ ταῦτα ἐποίουν.

C A P U T III.

1. Τῶν δὲ Μήδων τινὲς ἤδη, οἱ μὲν ἀμάξας προωρμημένας καταλαβόντες καὶ ἀποστρέψαντες προσήλαννον μυστὰς ὧν δεῖται στρατιά, οἱ δὲ καὶ ἄρμαμάξας γυναικῶν τῶν βελτίστων τῶν μὲν γνησίων, τῶν δὲ καὶ παλλακίδων διὰ τὸ κάλλος συμπεριαγομένων, καὶ ταύτας εἰληφότες προσῆγον. 2. Πάντες γὰρ ἔτι καὶ νῦν οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν στρατευόμενοι ἔχοντες τὰ πλείστον ἄξια στρατεύονται, λέγοντες ὅτι μᾶλλον μάχονται ἂν, εἰ τὰ φίλτατα παρῆν· τούτοις γὰρ φασιν ἀνάγκην εἶναι προθύμως ἀλέξειν. ἴσως μὲν οὖν οὕτως ἔχει· ἴσως δὲ καὶ ποιοῦσιν αὐτὰ τῇ ἡδονῇ χαριζόμενοι.

3. Ὁ δὲ Κῦρος θεωρῶν τὰ τῶν Μήδων ἔργα καὶ Ὑρκανίων ὡσπερ κατεμέμφετο καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, εἰ οἱ ἄλλοι τοῦτον τὸν χρόνον ἀκμάζειν τε μᾶλλον ἑαυτῶν ἐδόκουν καὶ προσκτιᾶσθαι τι, αὐτοὶ δ' ἐν ἀργότερα χώρᾳ ὑπομένειν. καὶ γὰρ δὴ οἱ ἀπάγοντες καὶ ἀποδεικνύντες Κύρῳ, ἃ ἤγον, πάλιν ἀπήλαννον μεταδιώκοντες τοὺς ἄλλους· ταῦτα γὰρ σφίσιιν ἔφασαν προστειάχθαι ποιεῖν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. δακνόμενος δὴ ὁ Κῦρος ἐπὶ τούτοις ταῦτα μὲν ὁμῶς κατεχώριζε· συνενκάλει δὲ πάλιν τοὺς ταξίαρχους, καὶ στὰς ὅπου αὐτοῦ ἔμελλον ἀκούσεσθαι τὰ βουλευόμενα λέγει τάδε·

4. Ὅτι μὲν, ὦ ἄνδρες φίλοι, εἰ κατὰσχοιμεν τὰ νῦν προφαινόμενα, μεγάλα μὲν ἂν ἅπασι Πέρσαις ἀγαθὰ γένοιτο, μέγιστα δ' ἂν εὐκότως ἡμῖν δι' ὧν πράττεται,

πάντες οἶμαι, γινώσκετε· ὅπως δ' ἂν αὐτῶν ἡμεῖς κύριοι γιγνοίμεθα, μὴ αὐτάρκεις ὄντες κτήσασθαι αὐτά, εἰ μὴ ἔσται οἰκεῖον ἵππικόν Πέρσαις, τοῦτο ἐγὼ οὐκέτι ὄρω.

5. Ἐννοεῖτε γὰρ δὴ, ἔφη· ἔχομεν ἡμεῖς οἱ Πέρσαι ὄπλα, οἷς δοκοῦμεν τρέπεσθαι τοὺς πολεμίους ὁμόσε ἰόντες· καὶ δὴ τρεπόμενοι ποίους ἢ ἱππέας ἢ τοξότας ἢ πελταστάς ἢ ἀκονιστάς ἄνευ ἵππων ὄντες δυναίμεθ' ἂν φεύγοντας ἢ λαβεῖν ἢ κατακανεῖν; τίνες δ' ἂν φοβοῖντο ἡμᾶς προσιόντες κακοῦν ἢ τοξόται ἢ ἀκονισταὶ ἢ ἱππεῖς, εὖ εἰδότες, ὅτι οὐδεὶς αὐτοῖς κίνδυνος ὑφ' ἡμῶν κακόν τι παθεῖν μᾶλλον ἢ ὑπὸ τῶν πεφνυκότων δένδρων;

6. Εἰ δ' οὕτω ταῦτα ἔχει, εὐδηλον, ὅτι οἱ νῦν παρόντες ἡμῖν ἱππεῖς νομίζουσι πάντα τὰ ὑποχείρια γιγνόμενα ἑαυτῶν εἶναι οὐχ ἥττον ἢ ἡμέτερα, ἴσως δὲ νῆ Δία καὶ μᾶλλον.

7. Νῦν μὲν οὖν οὕτω ταῦτ' ἔχει κατ' ἀνάγκην· εἰ δ' ἡμεῖς ἵππικόν κτησαίμεθα μὴ χεῖρον τούτων, οὐ πᾶσιν ἡμῖν καταφανές, ὅτι τοὺς τ' ἂν πολεμίους δυναίμεθα καὶ ἄνευ τούτων ποιεῖν ὅσαπερ νῦν σὺν τούτοις, τούτους τε ἔχομεν ἂν τότε μειριώτερον πρὸς ἡμᾶς φρονοῦντας; ὅποτε γὰρ ἢ παρεῖναι ἢ ἀπεῖναι βούλοιντο, ἥττον ἂν ἡμῖν μέλοι, εἰ αὐτοὶ ἄνευ τούτων ἀρκοίημεν ἡμῖν αὐτοῖς.

8. Εἶεν. ταῦτα μὲν δὴ, οἶμαι, οὐδεὶς ἂν ἀντιγνωμονήσειε μὴ οὐχὶ τὸ πᾶν διαφέρειν γενέσθαι Περσῶν οἰκεῖον ἵππικόν. ἀλλ' ἐκεῖνο ἴσως ἐννοεῖτε, πῶς ἂν τοῦτο γένοιτο. ἄρ' οὖν σκεψώμεθα, εἰ βουλοίμεθα καθιστάναι ἵππικόν, τί ἡμῖν ὑπάρχει καὶ τίνος ἐνδεῖ;

9. Οὐκοῦν ἵπποι μὲν οὗτοι πολλοὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ κατελιημμένοι καὶ χαλινοί, οἷς πείθονται, καὶ τᾶλλα, ὅσα δεῖ ἵπποις ἔχουσι χρῆσθαι. ἀλλὰ μὴν καὶ οἷς γε δεῖ ἄνδρα ἱππέα χρῆσθαι ἔχομεν, θώρακας μὲν ἐρύματα

τῶν σωμάτων, παλιὰ δέ, οἷς καὶ μεθιέντες καὶ ἔχοντες
 χρῶμεθ' ἄν. 10. Τί δὴ τὸ λοιπόν; δῆλον ὅτι ἀνδρῶν
 δεῖ. οὐκοῦν τοῦτο μάλιστα ἔχομεν· οὐδὲν γὰρ οὕτως
 ἡμέτερόν ἐστιν, ὡς ἡμεῖς ἡμῖν αὐτοῖς. ἀλλ' ἔρεῖ τις ἴσως,
 ὅτι οὐκ ἐπιστάμεθα. μὰ Δί'· οὐδὲ γὰρ τούτων τῶν ἐπι-
 σταμένων νῦν πρὶν μαθεῖν οὐδεὶς ἠπίστατο. 11. Ἄλλ'
 εἴποι ἄν τις, ὅτι παῖδες ὄντες ἐμάνθανον. καὶ πότερα
 παῖδές εἰσι φρονιμώτεροι ὥστε μαθεῖν τὰ φραζόμενα
 καὶ δεικνύμενα ἢ ἄνδρες; πότεροι δὲ ἂν μάθωσιν
 ἰκανώτεροι τῷ σώματι ἐκπονεῖν, οἱ παῖδες ἢ οἱ ἄνδρες;
 12. Ἀλλὰ μὴν σχολή γε ἡμῖν μανθάνειν, ὅση οὔτε παι-
 σὶν οὔτε ἄλλοις ἀνδράσιν· οὔτε γὰρ τοξεύειν ἡμῖν μα-
 θητέον, ὡς περ τοῖς παισὶ· προεπιστάμεθα γὰρ τοῦτο·
 οὔτε μὴν ἀκοντίζειν· ἐπιστάμεθα γὰρ τοῦτο· ἀλλ' οὐδὲ
 μὴν, ὡς περ τοῖς ἄλλοις ἀνδράσι τοῖς μὲν γεωργίαι ἀσχο-
 λίαν παρέχουσι, τοῖς δὲ τέχναι, τοῖς δὲ ἄλλα οἰκεῖα·
 ἡμῖν δὲ στρατεύεσθαι οὐ μόνον σχολή, ἀλλὰ καὶ ἀνά-
 γκη. 13. Ἀλλὰ μὴν οὐχ ὡς περ ἄλλα πολλὰ τῶν πολε-
 μικῶν χαλεπὰ μὲν, χρήσιμα δέ· ἵππικὴ δὲ οὐκ ἐν ὁδῷ
 μὲν ἡδίω ἢ αὐτοῖν τοῖν ποδοῖν πορεύεσθαι; ἐν δὲ
 σπουδῇ οὐχ ἡδὺ ταχὺ μὲν φίλῳ παραγενέσθαι, εἰ δέοι,
 ταχὺ δέ, εἴτε ἄνδρα εἴτε θῆρα δέοι διώκεσθαι, καταλα-
 βεῖν; ἐκεῖνο δὲ οὐχὶ εὐπετέες τὸ ὅτι ἂν δέῃ ὄπλον φέρειν
 τὸν ἵππον τοῦτο συμφέρειν; οὐκοῦν ταυτό γ' ἐστὶν ἔχειν
 τε καὶ φέρειν. 14. Ὁ γε μὴν μάλιστ' ἂν τις φοβηθεῖη,
 μὴ εἰ δεήσει ἐφ' ἵππου κινδυνεύειν ἡμᾶς πρότερον πρὶν
 ἀκριβοῦν τὸ ἔργον τοῦτο, κάπειτα μήτε πεζοὶ ἔτι ὤμεν
 μήτε πῶ ἵππεῖς ἰκανοί, ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἀμήχανον· ὅπου
 γὰρ ἂν βουλώμεθα, ἐξέσται ἡμῖν πεζοῖς εὐθύς μάχε-
 σθαι· οὐδὲν γὰρ τῶν πεζικῶν ἀπομαθησόμεθα ἵππεύειν

μανθάνοντες. 15. Κύρος μὲν οὕτως εἶπε· Χρυσάντας δὲ συναγορεύων αὐτῷ ὧδε ἔλεξεν·

Ἄλλ' ἐγὼ μὲν, ἔφη, οὕτως ἐπιθυμῶ ἱππεύειν μαθῆναι, ὡς νομίζω, ἢν ἱππεὺς γένωμαι, ἄνθρωπος πτηνὸς γενέσθαι. 16. Νῦν μὲν γὰρ ἔγωγος ἀγαπῶ, ἢν γ' ἐξ ἴσου τῷ θεῖν ὀρμηθεὶς ἀνθρώπων μόνον τῇ κεφαλῇ πρόσχω, κἂν θηρίον παραθέον ἰδὼν δυνασθῶ διατεινόμενος φθάσαι ὥστε ἀκοντίσαι ἢ τοξεύσαι πρὶν πάνυ πρόσω αὐτὸ γενέσθαι· ἢν δὲ ἱππεὺς γένωμαι, δυνήσομαι μὲν ἄνδρα ἐξ ὄψεως μήκους καθαιρεῖν, δυνήσομαι δὲ θηρία διώκων τὰ μὲν ἐκ χειρὸς παίειν καταλαυβάνων, τὰ δὲ ἀκοντίζειν ὡς περ ἐστηκότα· καὶ γὰρ ἂν ἀμφοτέρω ταχέα ἦ, ὅμως ἂν πλησία γίγνηται ἀλλήλων, ὡς περ τὰ ἐστηκότα ἔσται. 17. Ὁ δὲ δὴ μάλιστα δοκῶ ζῶον, ἔφη, ἐξηλωκέναι, ἱπποκενταύρους, εἰ ἐγένοντο ὥστε προβουλεύεσθαι μὲν ἀνθρώπου φρονήσει, ταῖς δὲ χερσὶ τὸ δέον παλαμᾶσθαι, ἵππου δὲ τάχος ἔχειν καὶ ἰσχύν, ὥστε τὸ μὲν φεῦγον αἰρεῖν, τὸ δὲ ὑπομένον ἀνατρέψειν, οὐκοῦν ταῦτα πάντα καὶ ἐγὼ ἱππεὺς γενόμενος συγκομίζομαι πρὸς ἑμαυτόν. 18. Προνοεῖν μὲν γε ἔξω πάντα τῇ ἀνθρωπίνῃ γνώμῃ, ταῖς δὲ χερσὶν ὀπλοφορήσω, διώξομαι δὲ τῷ ἵππῳ, τὸν δ' ἐναντίον ἀνατρέψω τῇ τοῦ ἵππου ῥύμῃ, ἀλλ' οὐ συμπεφυκῶς δεδήσομαι, ὡς περ οἱ ἱπποκένταυροι· οὐκοῦν τοῦτό γε κρεῖττον ἢ συμπεφυκέναι. 19. Τοὺς μὲν γὰρ ἱπποκενταύρους οἶμαι ἔγωγος πολλοῖς μὲν ἀπορεῖν τῶν ἀνθρώποις εὐρημένων ἀγαθῶν, ὅπως δεῖ χρῆσθαι, πολλοῖς δὲ τῶν ἵπποις πεφυκότων ἡδέων, πῶς αὐτῶν χρῆ ἀπολαύειν. 20. Ἐγὼ δὲ ἢν ἱππεύειν μάθω, ὅταν μὲν ἐπὶ τοῦ ἵππου γένωμαι, τὰ τοῦ ἱπποκενταύρου δήπουθεν διαπράξομαι· ὅταν δὲ

καταβῶ, δειπνήσω καὶ ἀμφιέσομαι καὶ καθευδήσω ὡς-
 περ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι· ὥστε τί ἄλλο ἢ διαικετός ἵππο-
 κένταυρος καὶ πάλιν σύνθετος γίγνομαι; 21. Ἔτι δ', ἔφη,
 καὶ τοῖσδε πλεονεκτήσω τοῦ ἵπποκενταύρου· ὁ μὲν γὰρ
 δυοῖν ὀφθαλμοῖν προεωρᾶτο καὶ δυοῖν ὥτιον ἤκουεν·
 ἐγὼ δὲ τέτταρσι μὲν ὀφθαλμοῖς τεκμαροῦμαι, τέτταρσι
 δὲ ὡσὶ προαισθήσομαι· πολλὰ γὰρ φασὶ καὶ ἵππον
 ἀνθρώποις τοῖς ὀφθαλμοῖς προορῶντα δηλοῦν, πολλὰ
 δὲ τοῖς ὡσὶ προακούοντα σημαίνειν. ἐμὲ μὲν οὖν, ἔφη,
 γράφε τῶν ἵππεύειν ὑπερεπιθυμούντων. Νῆ τὸν Δί',
 ἔφησαν οἱ ἄλλοι πάντες, καὶ ἡμᾶς γε. 22. Ἐκ τούτου
 δὴ ὁ Κῦρος λέγει, Τί οὖν; ἔφη, ἐπεὶ σφόδρα ἡμῖν δοκεῖ
 ταῦτα, εἰ καὶ νόμον ἡμῖν αὐτοῖς ποιησαίμεθα αἰσχρὸν
 εἶναι, οἷς ἂν ἵππους ἐγὼ πορίσω, ἢν τις φανῆ πεζῆ
 ἡμῶν πορευόμενος, ἢν τε πολλὴν ἢν τε ὀλίγην ὁδὸν δέη
 διελθεῖν, ἵνα καὶ παντάπασιν ἵπποκενταύρους ἡμᾶς
 οἴωνται οἱ ἄνθρωποι εἶναι; 23. Ὁ μὲν οὕτως ἐπήρητο·
 οἱ δὲ πάντες συνεπήνεσαν· ὥστ' ἔτι καὶ νῦν ἐξ ἐκείνου
 χροῶνται Πέρσαι οὕτω, καὶ οὐδεὶς ἂν τῶν καλῶν κάγα-
 θῶν ἐκὼν ὀφθείη Περσῶν οὐδαμῆ πεζὸς ἰών. οἱ μὲν δὴ
 ἐν τούτοις τοῖς λόγοις ἦσαν.

CAPUT IV.

1. Ἡνίκα δ' ἦν ἕξω μέσου ἡμέρας, προσήλανον
 μὲν οἱ Μῆδοι ἵππεῖς καὶ οἱ Ὑρκάνιοι, ἵππους τε ἄγοντες
 αἰχμαλώτους καὶ ἄνδρας· ὅσοι γὰρ τὰ ὅπλα παρεδίδο-
 σαν, οὐ κατέκανον. 2. Ἐπεὶ δὲ προσήλασαν, πρῶτον
 μὲν αὐτῶν ἐπυνθάνετο ὁ Κῦρος, εἰ σωθείην πάντες αὐ-
 τῶ· ἐπεὶ δὲ τοῦτ' ἔφασαν, ἐκ τούτου ἠρώτα τί ἔπραξαν.

οἱ δὲ διηγοῦντο ἅ τ' ἐποίησαν καὶ ὡς ἀνδρείως ἕκαστα ἐμεγαληγόρουν. 3. Ὁ δὲ διήκουε πάντα ἠδέως, ὅσα ἐβούλοντο λέγειν· ἔπειτα δὲ καὶ ἐπήνεσεν αὐτοὺς οὕτως· Ἄλλὰ καὶ δῆλοί τοι, ἔφη, ἐστέ, ὅτι ἄνδρες ἀγαθοὶ ἐγένεσθε· καὶ γὰρ μείζους φαίνεσθε καὶ καλλίους καὶ γοργότεροι ἢ πρόσθεν ἴδεῖν. 4. Ἐκ δὲ τούτου ἐπυνθάνετο ἡδὴ αὐτῶν καὶ ὁπόσῃ ὁδὸν διήλασαν καὶ εἰ οἰκοῖτο ἡ χώρα. οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι καὶ πολλὴν διελάσειαν καὶ πᾶσα οἰκοῖτο ἡ χώρα καὶ μεστή εἴη καὶ οἰῶν καὶ αἰγῶν καὶ βοῶν καὶ ἵππων καὶ σίτου καὶ πάντων ἀγαθῶν. 5. Ἀνοῖν ἄν, ἔφη, ἐπιμελητέον ἡμῖν εἶη, ὅπως τε κρείτους ἐσόμεθα τῶν αὐτὰ ἐχόντων καὶ ὅπως οὗτοι μενοῦσιν· οἰκουμένη μὲν γὰρ χώρα πολλοῦ ἀξίον κτῆμα· ἐρήμη δ' ἀνθρώπων οὕσα ἐρήμη καὶ τῶν ἀγαθῶν γίγνεται. 6. Τοὺς μὲν οὖν ἀμνομένους, ἔφη, οἶδα ὅτι κατεκάνετε, ὀρθῶς ποιοῦντες· τοῦτο γὰρ μάλιστα σώζει τὴν νίκη· τοὺς δὲ παραδιδόντας αἰχμαλώτους ἠγάγετε· οὓς εἰ ἀφείημεν, τοῦτ' αὖ ξύμφορον ἄν, ὡς ἐγὼ φημι, ποιήσαιμεν. 7. Πρῶτον μὲν γὰρ νῦν οὐκ ἄν φυλάττεσθαι οὐδὲ φυλάττειν ἡμᾶς τούτους δεοί, οὐδ' αὖ σιτοποιεῖν τούτοις· οὐ γὰρ λιμῶ γε δήπου κατακανοῦμεν αὐτούς. 8. ἔπειτα δὲ τούτους ἀφέντες πλείοσιν αἰχμαλώτοις χρῆσόμεθα. ἦν γὰρ κρατῶμεν τῆς χώρας, πάντες ἡμῖν οἱ ἐν αὐτῇ οἰκοῦντες αἰχμαλῶτοι ἔσονται· μᾶλλον δὲ τούτους ζῶντας ἰδόντες καὶ ἀφεθέντας μενοῦσιν οἱ ἄλλοι καὶ πείθεσθαι αἰρήσονται μᾶλλον ἢ μάχεσθαι. ἐγὼ μὲν οὖν οὕτω γιγνώσκω· εἰ δ' ἄλλο τις ὄρεᾷ ἄμεινον, λεγέτω. 9. Οἱ δὲ ἀκούσαντες συνῆρουν ταῦτα ποιεῖν. οὕτω δὴ ὁ Κῦρος καλέσας τοὺς αἰχμαλώτους λέγει τοιάδε. 10. Ἄνδρες, ἔφη, νῦν τε ὅτι ἐπέθεσθε, τὰς ψυχὰς περιεποιή-

σασθε, τοῦ τε λοιποῦ ἦν οὕτω ποιῆτε, οὐδ' ὅτιοι κα-
κὸν ἔσται ὑμῖν, ἀλλ' ἢ οὐχ ὁ αὐτός ἀρξεί ὑμῶν ὅσπερ
καὶ πρότερον· οἰκήσετε δὲ τὰς αὐτὰς οἰκίας καὶ χώραν
τὴν αὐτὴν ἐργάσεσθε καὶ γυναιξὶ ταῖς αὐταῖς συνοική-
σετε καὶ παιδῶν τῶν ὑμετέρων ἀρξετε ὡσπερ νῦν.

11. Ἡμῖν μέντοι οὐ μαχεῖσθε οὐδὲ ἄλλῳ οὐδενί· ἠνίκα
δ' ἂν τις ὑμᾶς ἀδικῆ, ἡμεῖς ὑπὲρ ὑμῶν μαχοῦμεθα.
Ὅπως δὲ μὴδ' ἐπαγγέλλῃ μηδεὶς ὑμῖν στρατεύειν, τὰ
ὄπλα πρὸς ἡμᾶς κομίσασθε· καὶ τοῖς μὲν κομίζουσιν ἔσται
εὐσθήνη καὶ ἅ λέγομεν ἀδόλως· ὅποσοι δ' ἂν τὰ πολεμι-
κὰ μὴ ἀποφέρωσιν ὄπλα, ἐπὶ τούτους ἡμεῖς καὶ δὴ
στρατευσόμεθα. 12. Ἄν δέ τις ὑμῶν καὶ ἰὼν ὡς ἡμᾶς
εὐνοικῶς καὶ πράττων τι καὶ διδάσκων φαίνεται, τοῦτον
ἡμεῖς ὡς εὐεργέτην καὶ φίλον, οὐχ ὡς δοῦλον περιέβο-
μεν. ταῦτα οὖν, ἔφη, αὐτοὶ τε ἴστε καὶ τοῖς ἄλλοις διαγ-
γέλλετε. 13. Ἦν δ' ἄρα, ἔφη, ὑμῶν βουλομένων ταῦτα
μὴ πείθονται τινες, ἐπὶ τούτους ἡμᾶς ἄγετε, ὅπως
ἡμεῖς ἐκείνων, μὴ ἐκεῖνοι ὑμῶν ἀρχωσιν. ὁ μὲν δὴ ταῦτ'
εἶπεν· οἱ δὲ προσκύνουν τε καὶ ὑπισχνοῦντο ταῦτα
ποιήσειν.

CAPUT V.

1. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνοι ὦχοντο, ὁ Κῦρος εἶπεν, Ὡρα
δή, ὦ Μῆδοι καὶ Ἀρμένιοι, δειπνεῖν πᾶσιν ἡμῖν· παρε-
σκευάσται δὲ ὑμῖν τὰ ἐπιτήδεια ὡς ἡμεῖς βέλτιστα ἐδυ-
νάμεθα. ἀλλ' ἴτε καὶ ἡμῖν πέμπετε τοῦ πεπονημένου
σίτου τὸν ἡμισυν· ἰκανὸς δὲ ἀμφοτέροις πεποιήται·
ὄψον δὲ μὴ πέμπετε μηδὲ πιεῖν· ἰκανὰ γὰρ ἔχομεν παρ'
ἡμῖν αὐτοῖς παρεσκευασμένα. 2. Καὶ ἡμεῖς δέ, ὦ

Ἐγκάνιοι, ἔφη, διάγετε αὐτοὺς ἐπὶ τὰς σκηνάς, τοὺς μὲν ἄρχοντας ἐπὶ τὰς μεγίστας, γιγνώσκειτε δέ, τοὺς δ' ἄλλους ὡς ἂν δοκῆ κάλλιστα ἔχειν· καὶ αὐτοὶ δὲ δειπνεῖτε ὅπουπερ ἡδιστον ὑμῖν· σῶαι μὲν γὰρ ὑμῖν καὶ ἀκέραιοι αἱ σκηναί· παρεσκευάσται δὲ καὶ ἐνθάδε ὡσπερ καὶ τούτοις. 3. Τοῦτο δ' ἴσθι ἀμφοτέρω, ὅτι τὰ μὲν ἔξω ὑμῖν ἡμεῖς νυκτοφυλακήσομεν, τὰ δ' ἐν ταῖς σκηναῖς αὐτοὶ ὄρατε καὶ τὰ ὄπλα εὖ τίθεσθε· οἱ γὰρ ἐν ταῖς σκηναῖς οὐπω φίλοι ἡμῖν. 4. Οἱ μὲν δὴ Μῆδοι καὶ οἱ ἀμφὶ Τυγράνην ἐλοῦντο, καί, ἦν γὰρ παρεσκευασμένα, ἱμάτια μεταλαβόντες ἐδείπνον· καὶ οἱ ἵπποι αὐτοῖς εἶχον τὰ ἐπιτήδεια· καὶ τοῖς Πέρσαις δὲ ἔπεμπον τῶν ἄρτων τοὺς ἡμίσεις· ὄψον δὲ οὐκ ἔπεμπον οὐδὲ οἶνον, οἴόμενοι ἔχειν τοὺς ἀμφὶ Κῦρον, ὅτι ἔφη ἀφθονα ταῦτα ἔχειν. ὁ δὲ Κῦρος [ταῦτα] ἔλεγεν ὄψον μὲν τὸν λιμόν, πιεῖν δ' ἀπὸ τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ. 5. Ὁ μὲν οὖν Κῦρος δειπνίσας τοὺς Πέρσας, ἐπεὶ συννεσκότασε, κατὰ πεμπάδας καὶ κατὰ δεκάδας πολλοὺς αὐτῶν διέπεμψε καὶ ἐκέλευσε κύκλῳ τοῦ στρατοπέδου κρυπτεῦειν, νομίζων ἅμα μὲν φυλακὴν ἔσεσθαι, ἂν τις ἔξωθεν προσίη, ἅμα δέ, ἂν τις ἔξω χρήματα φέρων ἀποδιδράσκη, ἀλώσεσθαι αὐτόν· καὶ ἐγένετο οὕτω· πολλοὶ μὲν γὰρ ἀπεδίδρασκον, πολλοὶ δὲ ἐάλωσαν. 6. Ὁ δὲ Κῦρος τὰ μὲν χρήματα τοὺς λαβόντας εἶα ἔχειν, τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἀποσφάξαι ἐκέλευσεν· ὥστε τοῦ λοιποῦ οὐδὲ βουλόμενος ἂν εὖρες ὀφθαλμῶς τὸν νύκτωρ πορευόμενον. 7. Οἱ μὲν δὴ Πέρσαις οὕτω διῆγον· οἱ δὲ Μῆδοι καὶ ἔπινον καὶ εὐωχοῦντο καὶ ἠύλοῦντο καὶ πάσης εὐθυμίας ἐνσπίμπλαντο· πολλὰ γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἤλω, ὥστε μὴ ἀπορεῖν ἔργου τοὺς ἐγρηγορίας.

8. Ὁ δὲ Κναξάρης ὁ τῶν Μήδων βασιλεὺς τὴν μὲν νύκτα, ἣ ἐξῆλθεν ὁ Κῦρος, αὐτὸς τε ἐμεθύσκετο μεθ' ὧνπερ ἐσκήνου ὡς ἐπ' εὐτυχία, καὶ τοὺς ἄλλους δὲ Μήδους ὦπτιο παρεῖναι ἐν τῷ στρατοπέδῳ πλὴν ὀλίγων, ἀκούων θόρυβον πολὺν· οἱ γὰρ οἰκέται τῶν Μήδων, ἅτε τῶν δεσποτῶν ἀπελθόντων, ἀντιμένως καὶ ἔπινον καὶ ἐθορύβουν, ἄλλως τε καὶ ἐκ τοῦ Ἀσσυρίου στρατεύματος καὶ οἶνον καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα εἰληφότες.

9. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, καὶ ἐπὶ θύρας οὐδεὶς ἦκε πλὴν οἵπερ καὶ συνεδείπνουν, καὶ τὸ στρατόπεδον ἤκουσεν εἶναι τῶν Μήδων καὶ τῶν ἵππέων, καὶ ἑώρα, ἐπειδὴ ἐξῆλθεν, οὕτως ἔχοντα, ἐνταῦθα δὴ ἐβριμούτο τε τῷ Κύρῳ καὶ τοῖς Μήδοις τῷ καταλιπόντας αὐτὸν ἔρημον οἶχεσθαι, καὶ εὐθύς, ὡςπερ λέγεται ὦμος εἶναι καὶ ἀγνώμων, τῶν παρόντων κελύει τινὰ λαβόντα τοὺς ἑαυτοῦ ἵππεας πορεύεσθαι ὡς τάχιστα ἐπὶ τὸ ἀμφὶ Κῦρον στρατεύμα καὶ λέγειν τάδε·

10. Ὡμῆν μὲν ἔγωγε οὐδ' ἂν σέ, ἅ Κῦρε, περὶ ἐμοῦ οὕτως ἀπρονοήτως βουλευσάσαι, εἰ δὲ Κῦρος οὕτω γιγνώσκῃ, οὐκ ἂν ὑμᾶς γε, ὧ Μῆδοι, ἐθελῆσαι οὕτως ἔρημον ἐμὲ καταλιπεῖν. καὶ νῦν, ἂν μὲν ὁ Κῦρος βούληται, εἰ δὲ μή, ὑμεῖς γε τὴν ταχίστην πάρεσθε. ταῦτα δὴ ἐπέστελλεν.

11. Ὁ δὲ τατιόμενος πορεύεσθαι ἔφη, Καὶ πῶς, ὧ δέσποτα, ἐγὼ εὐρήσω ἐκείνους; Ὅπῃ δὲ Κῦρος, ἔφη, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐφ' οὓς ἐπορεύοντο. Ὅτι νῆ Δί', ἔφη, ἀκούω ἀφ᾽ ἑσθιότητος τῶν πολεμίων Ὑρκανίους τινὰς καὶ ἐλθόντας δεῦρο οἶχεσθαι ἡγουμένους αὐτῷ.

12. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κναξάρης πολὺ μᾶλλον ἔτι τῷ Κύρῳ ὠργίζετο τῷ μηδ' εἰπεῖν αὐτῷ ταῦτα· καὶ πολλῇ σπουδῇ μᾶλλον ἔπεμπεν ἐπὶ τοὺς Μήδους, ὡς ψιλώσων αὐτόν, καὶ

ἰσχυρότερον ἔτι ἢ πρόσθεν τοῖς Μήδοις ἀπειλῶν ἀπεκάλει· καὶ τῷ πεμπομένῳ δὲ ἠπέιλει, εἰ μὴ ἰσχυρῶς ταῦτα ἀπαγγέλλοι.

13. Ὁ μὲν δὴ πεμπόμενος ἐπορεύετο ἔχων τοὺς ἑαυτοῦ ἱππέας ὡς ἑκατόν, ἀνιώμενος ὅτι οὐκ ἐπορεύθη καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ Κύρου. ἐν δὲ τῇ ὁδῷ πορευόμενοι διασχισθέντες τρίβῳ τινὶ ἐπλανῶντο, καὶ οὐ πρόσθεν ἀφίκοντο ἐπὶ τὸ φίλιον στρατεύμα, πρὶν ἐντυχόντες ἀποχωροῦσί τισι τῶν Ἀσσυρίων ἠνάγκασαν αὐτοὺς ἠγεῖσθαι, καὶ οὕτως ἀφικνοῦνται τὰ πυρὰ κατιδόντες ἀμφὶ μέσας πῶς νύκτας. 14. Ἐπεὶ δ' ἐγένοντο πρὸς τῷ στρατοπέδῳ, οἱ φύλακες, ὡς περ εἰρημένον ἦν ὑπὸ Κύρου, οὐκ εἰσαφῆκαν αὐτοὺς πρὸ ἡμέρας. ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ὑπέφαινε, πρῶτον μὲν τοὺς μάγους καλέσας ὁ Κύρος τὰ τοῖς θεοῖς νομιζόμενα ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἀγαθοῖς ἐξαίρεῖσθαι ἐκέλευε. 15. Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ ταῦτα εἶχον· ὁ δὲ συγκαλέσας τοὺς ὁμοτίμους εἶπεν, Ἄνδρες, ὁ μὲν θεὸς προφαίνει πολλὰ καὶ ἀγαθὰ· ἡμεῖς δέ, ὧ Πέρσαι, ἐν τῷ παρόντι ὀλίγοι ἐσμέν ὡς ἐγκρατεῖς εἶναι αὐτῶν. εἴτε γάρ, ὅσα ἂν κατεργασώμεθα, μὴ φυλάξομεν, πάλιν ταῦτα ἀλλότρια ἔσται, εἴτε καταλείβομεν τινὰς ἡμῶν αὐτῶν φύλακας ἐπὶ τοῖς ἐφ' ἡμῖν γιγνομένοις, ἀντίκα οὐδεμίαν ἰσχὴν ἔχοντες ἀναφανοῦμεθα. 16. Δοκεῖ οὖν μοι ὡς τάχιστα ἵναί τινα ὑμῶν εἰς Πέρσας καὶ διδάσκειν ἄπερ ἐγὼ λέγω, καὶ κελεύειν ὡς τάχιστα πέμπειν στρατεύμα, εἴπερ ἐπιθυμοῦσι Πέρσαι τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀσίας αὐτοῖς καὶ τὴν κάρπωσιν γενέσθαι. 17. Ἴθι μὲν οὖν σύ, ἔφη, ὁ πρεσβύτατος, καὶ ἔλθῶν ταῦτα λέγε, καὶ ὅτι οὓς ἂν πέμπωσι στρατιώτας, ἐπειδὴν ἔλθωσι παρ' ἐμέ, ἐμοὶ μελήσει περὶ τροφῆς αὐτῶν. ἃ δ' ἔγουν

ἡμεῖς, ὁρᾶς μὲν αὐτά, κρύπτει δὲ τούτων μηδέν· ὅτι δὲ τούτων ἐγὼ πέμπων εἰς Πέρσας καλῶς καὶ νομίμως ποιοίην ἂν τὰ μὲν πρὸς τοὺς θεοὺς τὸν πατέρα ἐρώτα, τὰ δὲ πρὸς τὸ κοινὸν τὰς ἀρχάς. πεμψάντων δὲ καὶ ὀπιτήρας ὧν πράττομεν καὶ φρασιτήρας ὧν ἐρωτῶμεν. καὶ σὺ μὲν, ἔφη, συσκευάζου καὶ τὸν λόχον προπομπὸν ἄγε.

18. Ἐκ τούτου δὲ καὶ τοὺς Μήδους ἐκάλει, καὶ ἅμα ὁ παρὰ τοῦ Κυαξάρου ἄγγελος παρίσταται, καὶ ἐν πᾶσι τὴν τε πρὸς Κῦρον ὀργὴν καὶ τὰς πρὸς Μήδους ἀπειλὰς αὐτοῦ ἔλεγε· καὶ τέλος εἶπεν, ὅτι ἀπιέναι Μήδους κελεύει, καὶ εἰ Κῦρος μένειν βούλεται. 19. Οἱ μὲν οὖν Μῆδοι ἀκούσαντες τοῦ ἀγγέλου ἐσίγησαν, ἀποροῦντες μὲν πῶς χρὴ καλοῦντος ἀπειθεῖν, φοβούμενοι δὲ πῶς χρὴ ἀπειλοῦντι ὑπακοῦσαι, ἄλλως τε καὶ εἰδότες τὴν ὀμότητα αὐτοῦ. 20. Ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, Ἄλλ' ἐγὼ, ὦ ἄγγελέ τε καὶ Μῆδοι, οὐδέν, ἔφη, θαυμάζω εἰ Κυαξάρης, πολλοὺς μὲν πολεμίους τότε ἰδῶν, ἡμᾶς δὲ οὐκ εἰδὼς ὅτι πράττομεν, ὀκνεῖ περὶ τε ἡμῶν καὶ περὶ ἑαυτοῦ· ἐπειδὴν δὲ αἰσθῆται πολλοὺς μὲν τῶν πολεμίων ἀπολωλότας, πάντας δὲ ἀπεληλαμένους, πρῶτον μὲν παύσεται φοβούμενος, ἔπειτα γνώσεται, ὅτι οὐ νῦν ἔρημος γίγνεται, ἤνίκα οἱ φίλοι αὐτοῦ τοὺς ἐκείνου ἐχθροὺς ἀπολλούσιν. 21. Ἀλλὰ μὴν μέμψεώς γε πῶς ἐσμεν ἄξιοι, εὖ τε ποιοῦντες ἐκείνον καὶ οὐδὲ ταῦτα αὐτοματίσαντες; ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἐκείνον ἔπεισα εἶσαί με λαβόντα ὑμᾶς ἐξελθεῖν· ὑμεῖς δὲ οὐχ ὡς ἐπιθυμοῦντες τῆς ἐξόδου ἠρωτήσατε εἰ ἐξίοιτε καὶ νῦν δεῦρο ἦκετε, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνου κελουσθέντες· ἐξιέναι, ὅτι ὑμῶν μὴ ἀχθομένῳ εἶη. καὶ ἡ ὀργὴ οὖν αὕτη, σάφ' οἶδα, ὑπό τε τῶν ἀγαθῶν πεπαν-

θήσεται καὶ σὺν τῷ φόβῳ λήγοντι ἄπεισι. 22. Νῦν μὲν οὖν, ἔφη, σὺ τε, ὦ ἄγγελε, ἀνάπαυσαι, ἐπεὶ καὶ πεπόνηκας, ἡμεῖς τε, ὦ Πέρσαι, ἐπεὶ προσδεχόμεθα πολεμίους ἢτοι μαχουμένους γε ἢ πεισομένους παρῆσθαι, ταχθῶμεν ὡς κάλλιστα· οὕτω γὰρ ὄρωμένους εἰκὸς πλέον προανύτειν ὧν χρῆζομεν. σὺ δ', ἔφη, ὁ τῶν Ὑρκανίων ἀρχων, ὑπόμεινον προστάξας τοῖς ἡγεμόσι τῶν σῶν στρατιωτῶν ἐξοπλίζεῖν αὐτούς. 23. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ποιήσας ὁ Ὑρκάνιος προσῆλθε, λέγει ὁ Κῦρος, Ἐγὼ δ', ἔφη, ὦ Ὑρκάνιε, ἠδομαι αἰσθανόμενος, ὅτι οὐ μόνον φιλίαν ἐπιδεικνύμενος πάρει, ἀλλὰ καὶ ξύνεσιν φαίνῃ μοι ἔχειν. καὶ νῦν ὅτι συμφέρει ἡμῖν ταῦτά, δῆλον· ἐμοὶ τε γὰρ πολέμιοι Ἀσσύριοι σοὶ τε νῦν ἐχθιόνες εἰσιν ἢ ἐμοί. 24. Οὕτως οὖν ἡμῖν ἀμφοτέροις βουλευτέον, ὅπως τῶν μὲν νῦν παρόντων μηδεὶς ἀποστατήσῃ ἡμῖν συμμάχων, ἄλλους δέ, ἂν θυνώμεθα, προσληψόμεθα. τοῦ δὲ Μῆδου ἠκουες ἀποκαλοῦντος τοὺς ἰππέας· εἰ δ' οὔτοι ἀπίασιν, ἡμεῖς μόνοι οἱ πεζοὶ μενοῦμεν. 25. Οὕτως οὖν δεῖ ποιεῖν καὶ ἐμὲ καὶ σέ, ὅπως ὁ ἀποκαλῶν οὗτος καὶ αὐτὸς μένειν παρ' ἡμῖν βουλήσεται. σὺ μὲν οὖν εὐρῶν σκηρὴν δὸς αὐτῷ, ὅπου κάλλιστα διάξει πάντα τὰ δέοντα ἔχων· ἐγὼ δ' αὖ πειράσομαι αὐτῷ ἔργον τι προστάξαι, ὅπερ αὐτὸς ἠδιον πράξει ἢ ἄπεισι· καὶ διαλέγον δὲ αὐτῷ ὅποσα ἐλπίς γενέσθαι ἀγαθὰ πᾶσι τοῖς φίλοις, ἂν ταῦτ' εὖ γένηται· ποιήσας μέντοι ἀντὰ ἧκε πάλιν παρ' ἐμέ.

26. Ὁ μὲν δὴ Ὑρκάνιος τὸν Μῆδον ὄχετο ἄγων ἐπὶ σκηρὴν· ὁ δ' εἰς Πέρσας ἰὼν παρῆν συνεσκευασμένος· ὁ δὲ Κῦρος αὐτῷ ἐπέστειλλε πρὸς μὲν Πέρσας λέγειν ἅ καὶ πρόσθεν ἐν τῷ λόγῳ δεδήλωται, Κυαξάρῃ δὲ

ἀποδοῦναι τὰ γράμματα. ἀναγνῶναι δέ σοι καὶ τὰ ἐπιστελλόμενα, ἔφη, βούλομαι, ἵνα εἰδῶς αὐτὰ ὁμολογῆς, ἂν τί σε πρὸς ταῦτα ἐρωτᾷ. ἐνῆν δὲ ἐν τῇ ἐπιστολῇ τάδε·

27. Κῦρος Κυαξάρη χαίρειν. ἡμεῖς σε οὔτε ἔρημον κατελίπομεν· οὐδεὶς γάρ, ὅταν ἐχθρῶν κρατῆ, τότε φίλων ἔρημος γίγνεται· οὐδὲ μὴν ἀποχωροῦντές γέ σε οἴομεθα ἐν κινδύνῳ καθιστάναι· ἀλλὰ ὅσω πλέον ἀπέχομεν, τοσοῦτω πλέονά σοι τὴν ἀσφάλειαν ποιεῖν νομίζομεν. 28. Οὐ γὰρ οἱ ἐγγύτατα τῶν φίλων καθήμενοι μάλιστα τοῖς φίλοις τὴν ἀσφάλειαν παρέχουσιν, ἀλλ' οἱ τοὺς ἐχθροὺς μήκιστον ἀπεκλάνοντες μᾶλλον τοὺς φίλους ἐν ἀκινδύνῳ καθιστᾷσι. 29. Σκέψαι δέ, οἶώ ὄντι μοι περὶ σέ οἷος ὢν περὶ ἐμὲ ἔπειτά μοι μέμφη. ἐγὼ μὲν γέ σοι ἠγάγον συμμάχους, οὐχ ὅσους σὺ ἔπεισας, ἀλλ' ὅπόσους ἐγὼ πλείστους ἠδυνάμην· σὺ δέ μοι ἔδωκας μὲν ἐν τῇ φιλίᾳ ὄντι ὅσους πείσαι δυνασθεῖν· νῦν δ' ἐν τῇ πολεμίᾳ ὄντος οὐ τὸν θέλοντα, ἀλλὰ πάντας ἀποκαλεῖς. 30. Καὶ γὰρ οὖν τότε μὲν ὧμην ἀμφοτέροις ὑμῖν χάριν ὀφείλεις· νῦν δὲ σὺ με ἀναγκάζεις σοῦ μὲν ἐπιλαθέσθαι, τοῖς δ' ἀκολουθήσασιν πειρᾶσθαι πᾶσαν τὴν χάριν ἀποδιδόναι. 31. Οὐ μέντοι ἔγωγε σοὶ ὅμοιος δύναμαι γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ νῦν πέμπων ἐπὶ στρατεύμα εἰς Πέρσας ἐπιστέλλω, ὅπόσοι ἂν ἴωσιν ὡς ἐμέ, ἦν τι σὺ αὐτῶν δέη πρὶν ἡμᾶς ἐλθεῖν, σοὶ ὑπάρχειν, οὐχ ὅπως ἂν ἐθέλωσιν, ἀλλ' ὅπως ἂν σὺ βούλη χρησθαι αὐτοῖς. 32. Συμβουλεύω δέ σοι καίπερ νεώτερος ὢν μὴ ἀφαιρεῖσθαι, ἃ ἂν δῶς, ἵνα μὴ σοι ἀντὶ χαρίτων ἐχθροὶ ὀφείλωνται, μηδ' ὄντινα βούλει πρὸς σέ ταχὺ ἐλθεῖν, ἀπειλοῦντα μεταπέμπεσθαι, μηδὲ φάσκοινα

ἔρημον εἶναι ἅμα πολλοῖς ἀπειλεῖν, ἵνα μὴ διδάσκησιν αὐτοὺς σοῦ μὴ φροντίζεσθαι. 33. Ἡμεῖς δὲ πειρασόμεθα παρεῖναι, ὅταν τάχιστα διαπραξώμεθα, ἃ σοὶ τ' ἂν καὶ ἡμῖν νομίζομεν πραχθέντα κοινὰ γενέσθαι ἀγαθὰ. ἔρῳσο.

34. Ταύτην αὐτῷ ἀπόδος, καὶ ὅτι ἂν σε τούτων ἐρωτῶ, ἥπερ γέγραπται σύμφαθι. καὶ γὰρ ἐγὼ ἐπιστέλλω σοι περὶ Περσῶν ἥπερ γέγραπται. τούτῳ μὲν οὕτως εἶπε, καὶ δούς τὴν ἐπιστολὴν ἀπέπεμψε, προσεντειλάμενος οὕτω σπεύδειν, ὡςπερ οἶδεν, ὅτι ξυμφέροι ταχὺ παρεῖναι.

35. Ἐκ τούτου δὲ εἴωρα μὲν ἐξωπλισμένους ἤδη πάντας καὶ τοὺς Μήδους καὶ τοὺς Ὑρκανίους καὶ τοὺς ἀμφὶ Τιγράνην· καὶ οἱ Πέρσαι δὲ ἐξωπλισμένοι ἦσαν· ἤδη δὲ τινες πλησιόχωροι καὶ ἵππους ἀπῆγον καὶ ὅπλα ἀπέφερον. 36. Ὁ δὲ τὰ μὲν παλτὰ ὀπουπερ καὶ τοὺς πρόσθεν καταβάλλειν ἐκέλευσε, καὶ ἔκαιον οἷς τοῦτο ἔργον ἦν, ὅπόσων μὴ αὐτοὶ ἐδέοντο· τοὺς δ' ἵππους ἐκέλευσε φυλάττειν μένοντας τοὺς ἀγαγόντας, ἕως ἂν τις σημάνη αὐτοῖς· τοὺς δ' ἄρχοντας τῶν ἵππέων καὶ Ὑρκανίων καλέσας τάδε ἔλεξεν·

37. Ἄνδρες φίλοι τε καὶ ξύμμαχοι, μὴ θαυμάζετε, ὅτι πολλάκις ὑμᾶς συγκαλῶ· καινὰ γὰρ ἡμῖν ὄντα τὰ παρόντα πολλά αὐτῶν ἐστὶν ἀσύντακτα· ἃ δ' ἂν ἀσύντακτα ἦ, ἀνάγκη ταῦτα ἀεὶ πράγματα παρέχειν, ἕως ἂν χώραν λάβῃ. 38. Καὶ νῦν ἔστι μὲν ἡμῖν πολλὰ τὰ αἰχμάλωτα χρήματα, καὶ ἄνδρες ἐπ' αὐτοῖς· διὰ δὲ τὸ μῆθ' ἡμᾶς εἰδέναι, ποῖα τούτων ἐκάστου ἐστὶν ἡμῶν, μῆτε τούτους εἰδέναι, ὅστις ἐκάστῳ αὐτῶν δεσπότης, περαίνοντας μὲν δὴ τὰ δέοντα οὐ πάνυ ἔστιν ὄρῳν ἀν-

τῶν πολλούς, ἀποροῦντας δέ, ὅ,τι χρεῖ ποιεῖν, σχεδὸν πάντας. 39. Ὡς οὖν μὴ οὕτως ἔχη, διορίσατε αὐτά· καὶ ὅστις μὲν ἔλαβε σκηνὴν ἔχουσαν ἱκανὰ καὶ σῖτα καὶ ποτὰ καὶ τοὺς ὑπηρετήσοντας καὶ στρωμνὴν καὶ ἐσθῆτα καὶ τὰλλ', οἷς οἰκείται σκηνή καλῶς στρατιωτικῆ, ἐνταῦθα μὲν οὐδὲν ἄλλο δεῖ προσγενέσθαι ἢ τὸν λαβόντα εἶδέναι, ὅτι τούτων ὡς οἰκείων ἐπιμέλεσθαι δεῖ· ὅστις δὲ εἰς ἐνδρόμενά του κατεσκήνωσε, τούτους ὑμεῖς σκεψάμενοι τὸ ἐλλεῖπον ἐκπλήσατε. 40. Πολλὰ δὲ καὶ τὰ περιττὰ οἶδ' ὅτι ἔσται· πλείω γὰρ ἅπαντα ἢ κατὰ τὸ ἡμέτερον πλῆθος εἶχον οἱ πολέμοιοι. ἦλθον δὲ πρὸς ἐμὲ καὶ χρημάτων ταμίαι, οἱ τε τοῦ Ἀσσυρίων βασιλέως καὶ ἄλλων δυναστίων, οἱ ἔλεγον, ὅτι χρυσίον εἶη παρὰ σφίσιν ἐπίσημον, δασμούς τινας λέγοντες. 41. Καὶ ταῦτα οὖν κηρύττετε πάντα ἀποφέρειν πρὸς ὑμᾶς, ὅπου ἂν καθέζησθε· καὶ φόβον ἐπιτίθεσθε τῷ μὴ ποιοῦντι τὰ παραγγελλόμενα· ὑμεῖς δὲ λαβόντες διάδοτε ἵππεϊ μὲν τὸ διπλοῦν, πεζῷ δὲ τὸ ἀπλοῦν, ἵνα ἔχητε, ἢν τινος προσδέησθε, καὶ ὅτου ὠνήσεσθε. 42. Τὴν δ' ἄγοράν τὴν οὔσαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ κηρυξάτω μὲν ἡδῆ, ἔφη, μὴ ἀδικεῖν μηδένα, πωλεῖν δὲ τοὺς καπήλους, ὅ,τι ἔχει ἕκαστος πράσιμον, καὶ ταῦτα διαθεμένους ἄλλα ἄγειν, ὅπως οἰκῆται ἡμῖν τὸ στρατόπεδον. 43. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκίρυττον εὐθύς. οἱ δὲ Μῆδοι καὶ Ὑρκάνιοι εἶπον ὧδε· Καὶ πῶς ἂν, ἔφασαν, ἡμεῖς ἄνευ σοῦ καὶ τῶν σῶν διανέμοιμεν ταῦτα; 44. Ὁ δ' αὖ Κῦρος πρὸς τοῦτον τὸν λόγον ὧδε προσηρέχθη· Ἡ γὰρ οὕτως, ἔφη, ὧ ἄνδρες, γινώσκετε, ὡς, ὅ,τι ἂν δέη πραχθῆναι, ἐπὶ πᾶσι πάντας ἡμᾶς δεήσει παρεῖναι, καὶ οὔτε ἐγὼ ἀρκέσω πράττων πρὸ ὑμῶν ὅ,τι ἂν δέη, οὔτε ὑμεῖς πρὸ

ἡμῶν; καὶ πῶς ἂν ἄλλως πλείω μὲν πράγματα ἔχοιμεν, μείω δὲ διαπραττοίμεθα ἢ οὕτως; ἄλλ' ὀρᾶτε, ἔφη· 45. ἡμεῖς μὲν γὰρ διεφνυλάξαμεν ὑμῖν τάδε, καὶ ὑμεῖς ἡμῖν πιστεύετε καλῶς διαπεφυλάχθαι· ὑμεῖς δὲ γ' αὖ διανείματε, καὶ ἡμεῖς πιστεύσομεν ὑμῖν καλῶς διανενεμηκέναι. 46. Καὶ ἄλλο δέ τι αὖ ἡμεῖς πειρασόμεθα κοινὸν ἀγαθὸν πράττειν. ὀρᾶτε γὰρ δὴ, ἔφη, νυνὶ πρῶτον ἵπποι ὅσοι ἡμῖν πάρεσιν, οἱ δὲ προσάγονται· τούτους οὖν εἰ μὲν ἐάσομεν ἀναμβάτους, ὠφελήσουσι μὲν οὐδὲν ἡμᾶς, πράγματα δὲ παρέξουσιν ἐπιμέλεισθαι· ἢν δ' ἵππεας ἐπ' αὐτοὺς καταστήσωμεν, ἅμα πραγμάτων τε ἀπαλλαξόμεθα καὶ ἰσχὴν ἡμῖν αὐτοῖς προσθησόμεθα. 47. Εἰ μὲν οὖν ἄλλους ἔχετε οἷστισιν ἂν δοίητε αὐτούς, μεθ' ὧν ἂν καὶ κινδυνεύοιτε ἥδιον, εἴ τι δέοι, ἢ μεθ' ἡμῶν, ἐκείνοις δίδοτε· εἰ μέντοι ἡμᾶς ἂν βούλοισθε παρασιτάτας μάλιστα ἔχειν, ἡμῖν αὐτοὺς δότε. 48. Καὶ γὰρ νῦν ὅτε ἄνευ ἡμῶν προσελάσαντες ἐκινδυνεύετε, πολὺν μὲν φόβον ἡμῖν παρείχετε μή τι πάθητε, μάλα δὲ αἰσχύνεσθαι ἡμᾶς ἐποιήσατε, ὅτι οὐ παρῆμεν ὅπουπερ ὑμεῖς· ἢν δὲ λάβωμεν τοὺς ἵππους, ἐψόμεθα ὑμῖν. 49. Κὰν μὲν δοκῶμεν ὠφελεῖν πλεον ἐπ' αὐτῶν συναγωνιζόμενοι, οὕτω προθυμίας οὐδὲν ἐλλείψομεν· ἢν δὲ πεζοὶ γενόμενοι δοκῶμεν καιριωτέρως ἂν παρεῖναι, τότε καταβῆναι ἐν μέσῳ καὶ εὐθὺς πεζοὶ ὑμῖν παρεσόμεθα· τοὺς δ' ἵππους μηχανησόμεθα οἷς ἂν παραδιδοίημεν. 50. Ὁ μὲν οὕτως ἔλεξεν· οἱ δὲ ἀπεκρίναντο, Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν, ὧ Κῦρε, οὔτε ἄνδρας ἔχομεν, οὐς ἀναβιβάσαιμεν ἂν ἐπὶ τούτους τοὺς ἵππους, οὐτ' εἰ εἶχομεν, σοῦ ταῦτα βουλομένου, ἄλλο ἂν ἀντὶ τούτων ἤροῦμεθα. καὶ νῦν, ἔφασαν, τούτους λαβὼν ποιεῖ, ὅπως ἀριστιόν

σοι δοκεῖ εἶναι. 51. Ἀλλὰ δέχομαι τε, ἔφη, καὶ ἀγαθῇ τύχῃ ἡμεῖς τε ἵππεῖς γενοίμεθα καὶ ὑμεῖς διέλοιτε τὰ κοινά. πρῶτον μὲν οὖν τοῖς θεοῖς, ἔφη, ἐξαιρεῖτε, ὅτι ἂν οἱ μάγοι ἐξηγῶνται· ἔπειτα δὲ καὶ Κνωξάρῃ ἐκλέξασθε, ὅποι' ἂν οἴεσθε αὐτῷ μάλιστα χαρίζεσθαι. 52. Καὶ οἱ γελάσαντες εἶπον, ὅτι γυναῖκας ἐξαιρετέον ἂν εἴη. Γυναῖκας τε τοίνυν ἐξαιρεῖτε, ἔφη, καὶ ὅτι ἄλλο ἂν δοκῇ ὑμῖν. ἐπειδὴν δ' ἐκείνῳ ἐξέλητε, ὧ Ὑρκάνιοι, τοὺς ἐμοὶ ἐθελουσίους τούτους ἐπισπομένους [Μήδους] ἀμέμπτους πάντας ποιεῖτε εἰς δύναμιν. 53. Ὑμεῖς δ' αὖ, ὧ Μῆδοι, τοὺς πρώτους ζυμμάχους γενομένους τιμᾶτε τούτους, ὅπως εὖ βεβουλεύσθαι ἠγγήσονται ἡμῖν φίλοι γενόμενοι. νείματα δὲ πάντων τὸ μέρος καὶ τῷ παρὰ Κνωξάρου ἤκοντι αὐτῷ τε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ· καὶ συνδιαμένειν δὲ παρακαλεῖτε, ὡς ἐμοὶ τούτου συνδοκοῦντος, ἵνα καὶ Κνωξάρῃ μᾶλλον εἰδῶς περὶ ἐκάστου ἀπαγγείλῃ τὰ ὄντα. 54. Πέρσαις δ', ἔφη, τοῖς μετ' ἐμοῦ, ὅσα ἂν περιτὰ γένηται ὑμῶν καλῶς κατεσκευασμένων, ταῦτα ἀρκέσει· καὶ γάρ, ἔφη, μάλα πως ἡμεῖς οὐκ ἐν χλιδῇ τεθράμμεθα, ἀλλὰ χωριτικῶς. ὥστε ἴσως ἂν ἡμῶν καταγελάσατε, εἴ τι σεμνὸν ἡμῖν περιτιθείητε, ὡσπερ, ἔφη, οἶδ' ὅτι πολὺν ὑμῖν γέλωτα παρέξομεν καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων καθήμενοι, οἴμαι δ', ἔφη, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καταπίπτοντες.

55. Ἐκ τούτου οἱ μὲν ἦσαν ἐπὶ τὴν διαίρεσιν, μάλα ἐπὶ τῷ ἵππικῷ γελῶντες· ὁ δὲ τοὺς ταξιάρχους καλέσας ἐκέλευσε τοὺς ἵππους λαμβάνειν καὶ τὰ τῶν ἵππων σκευή, καὶ τοὺς ἵπποκόμους ἀριθμήσαντας λαβεῖν κληρωσαμένους εἰς τάξιν ἴσους ἐκάστοις. 56. Αὐτίς δὲ ὁ Κύρος ἀνιπεῖν ἐκέλευσεν, εἴ τις εἴη ἐν τῷ Ἀσσυρίων ἢ Σύρων

ἢ Ἀραβίων στρατεύματι ἀνὴρ δοῦλος ἢ Μήδων ἢ Περσῶν ἢ Βακτριῶν ἢ Καρῶν ἢ Κιλικῶν ἢ Ἑλλήνων ἢ ἄλλοθεν ποθεν βεβιασμένος, ἐκφαίνεσθαι. 57. Οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ κήρυκος ἄσμενοι πολλοὶ προεφάνησαν· ὁ δὲ ἐκλεξάμενος αὐτῶν τοὺς τὰ εἶδη βελτίστους ἔλεγεν, ὅτι ἔλευθέρους αὐτοὺς ὄντας δεήσει ὅπλα ὑποφέρειν, ἃ ἂν αὐτοῖς διδώσι· τὰ δὲ ἐπιτήδεια ὅπως ἔχωσιν, ἔφη αὐτῶ μελήσειν. 58. Καὶ εὐθύς ἄγων πρὸς τοὺς ταξιάρχους συνέστησεν αὐτούς, καὶ ἐκέλευσε τὰ τε γέροα καὶ τὰς ψιλὰς μαχαίρας τούτοις δοῦναι, ὅπως ἔχοντες τοῖς ἵπποις ἔπωνται, καὶ τὰ ἐπιτήδεια τούτοις ὡς περ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ Πέρσαις λαμβάνειν, αὐτοὺς δὲ τοὺς θώρακας καὶ τὰ ξυστὰ ἔχοντας αἰεὶ ἐπὶ τῶν ἵππων ὀχεῖσθαι, καὶ αὐτὸς οὕτω ποιῶν κατήρχεν, ἐπὶ δὲ τοὺς πεζοὺς τῶν ὁμοτίμων ἀνθ' αὐτοῦ ἕκαστον καθιστάναι ἄλλον ἄρχοντα τῶν ὁμοτίμων.

CAPUT VI.

1. Οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ ταῦτα εἶχον. Γωβρούας δ' ἐν τούτῳ παρῆν Ἀσσύριος πρεσβύτερος ἀνὴρ ἐφ' ἵππον σὺν ἵππικῇ θεραπείᾳ· εἶχον δὲ πάντες τὰ ἐφ' ἵππων ὅπλα. καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τῷ τὰ ὅπλα παραλαμβάνειν τισταγμένοι ἐκέλευον παραδιδόναι τὰ ξυστὰ, ὅπως κατακαίοιεν ὡς περ τὰλλα. ὁ δὲ Γωβρούας εἶπεν, ὅτι Κῦρον πρῶτον βούλοιο ἰδεῖν· καὶ οἱ ὑπηρεταὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἵππέας αὐτοῦ κατέλιπον, τὸν δὲ Γωβρούαν ἄγουσι πρὸς τὸν Κῦρον. ὁ δ' ὡς εἶδε τὸν Κῦρον, ἔλεξεν ὧδε· 2. Ὡ δέσποτα, ἐγὼ εἰμι τὸ μὲν γένος Ἀσσύριος· ἔχω δὲ καὶ τεῖχος ἰσχυρὸν καὶ χώρας ἐπάρχῳ πολλῆς· καὶ ἵππον ἔχω

εἰς χιλίαν τριακοσίαν, ἦν τῷ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεῖ παρεχόμεν καὶ φίλος ἦν ἐκείνῳ ὡς μάλιστα· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος μὲν τέθνηκεν ὑφ' ὑμῶν ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν, ὁ δὲ παῖς ἐκείνου τὴν ἀρχὴν ἔχει ἔχθιστος ὢν ἐμοί, ἤκω πρὸς σὲ καὶ ἐκέτης προσπίπτω καὶ δίδωμί σοι ἑμᾶντὸν δοῦλον καὶ σύμμαχον, σὲ δὲ τιμωρὸν αἰτοῦμαι ἐμοί γενέσθαι· καὶ παῖδα οὕτως ὡς δυνατόν σε ποιοῦμαι· ἅπαις δ' εἰμι ἀρρένων παιδων. 3. Ὅς γὰρ ἦν μοι μόνος καὶ καλὸς καὶ ἀγαθός, ὃ δέσποτα, καὶ ἐμὲ φιλῶν καὶ τιμῶν, ὡσπερ ἂν εὐδαίμονα πατέρα παῖς τιμῶν τιθεῖη, τοῦτον ὁ νῦν βασιλεὺς οὗτος καλέσαντος τοῦ τότε βασιλέως, πατρὸς δὲ τοῦ νῦν, ὡς δῶσοντος τὴν θυγατέρα τῷ ἐμῷ παιδί, ἐγὼ μὲν ἀπεπνευσάμην μέγα φρονῶν, ὅτι δῆθεν τῆς βασιλέως θυγατρὸς ὀψοίμην τὸν ἐμὸν υἱὸν γαμέτην, ὁ δὲ νῦν βασιλεὺς εἰς θῆραν αὐτὸν παρακαλέσας καὶ ἀνὴς αὐτῷ θηρᾶν ἀνά κράτος, ὡς πολὺ κρείττων αὐτοῦ ἵππευς ἡγούμενος εἶναι, ὁ μὲν ὡς φίλῳ συνεθήρα, φανείσης δ' ἄρκτου διώκοντες ἀμφοτέρω, ὁ μὲν νῦν ἀρχῶν οὗτος ἀκοντίσας ἤμαρτεν, ὡς μήποτε ὠφελεν, ὁ δ' ἐμὸς παῖς βαλὼν, οὐδὲν δέον, καταβάλλει τὴν ἄρκτον. 4. Καὶ τότε μὲν δὴ ἀνιαθεὶς ἄρ' οὗτος κατέσχευεν ὑπὸ σκότου τὸν φθόρον· ὡς δὲ πάλιν λέοντος παρατυχόντος ὁ μὲν αὖ ἤμαρτεν, οὐδὲν θαυμαστόν, οἶμαι, παθῶν, ὁ δ' αὖ ἐμὸς παῖς αὐθις τυχῶν κατειργάσατό τε τὸν λέοντα καὶ εἶπεν, Ἄρα βέβληκα δις ἐφεξῆς καὶ καταβέβληκα θῆρα ἑκατεράκις, ἐν τούτῳ δὲ οὐκέτι κατίσχει ὁ ἀνόσιος τὸν φθόρον, ἀλλ' αἰχμὴν παρὰ τινος τῶν ἐπομένων ἀρπάσας, παίσας εἰς τὰ στέρνα τὸν μόνον μοι καὶ φίλον παῖδα ἀφείλετο τὴν ψυχὴν. 5. Καὶ γὰρ μὲν ὁ τάλας νεκρὸν ἀντὶ νυμφίου ἐκομισάμην καὶ ἔθαψα τηλικούτος ὢν ἄρτι

γενειάσκοντα τὸν ἀριστον παῖδα τὸν ἀγαπητόν· ὁ δὲ κατακανὼν ὡςπερ ἐχθρὸν ἀπολέσας οὔτε μεταμελόμενος πώποτε φανερός ἐγένετο οὔτε ἀντὶ τοῦ κακοῦ ἔργου τιμῆς τινος ἠξίωσε τὸν κατὰ γῆς. ὁ γε μὴν πατὴρ αὐτοῦ καὶ συνώκτισέ με καὶ δῆλος ἦν συναχθόμενός μοι τῇ ξυμφορᾷ. 6. Ἐγὼ μὲν οὖν, εἰ μὲν ἕξῃ ἐκεῖνος, οὐκ ἂν ποτε ἦλθον πρὸς σέ ἐπὶ τῷ ἐκείνου κακῷ· πολλὰ γὰρ φιλικὰ ἔπαθον ὑπὲρ ἐκείνου καὶ ὑπηρετήσα ἐκείνω· ἐπεὶ δ' εἰς τὸν τοῦ ἐμοῦ παιδὸς φονέα ἢ ἀρχὴ περιήκει, οὐκ ἂν ποτε ἐγὼ τούτῳ δυναίμην εὖνους γενέσθαι, οὐδὲ οὗτος ἐμὲ εὖ οἶδ' ὅτι φίλον ἂν ποτε ἠγήσαιτο. οἶδε γάρ, ὡς ἐγὼ πρὸς αὐτὸν ἔχω καὶ ὡς πρόσθεν φαιδρῶς βιοτεύων νῦν διάκειμαι, ἔρημος ὢν καὶ διὰ πένθους τὸ γῆρας διάγων. 7. Εἰ οὖν σύ με δέχη καὶ ἐλπίδα τινὸν λάβοιμι τῷ φίλῳ παιδὶ τιμωρίας ἂν τινος μετὰ σοῦ τιμωρεῖν, καὶ ἀνηβῆσαι ἂν πάλιν δοκῶ μοι καὶ οὔτε ζῶν ἂν ἔτι αἰσχυνοίμην οὔτε ἀποθνήσκων ἀνιώμενος ἂν τελευτῶν δοκῶ. 8. Ὁ μὲν οὕτως εἶπε· Κῦρος δ' ἀπεκρίνατο, Ἄλλ' ἦνπερ, ὦ Γωβρύα, καὶ φρονῶν φαίνη ὅσαπερ λέγεις πρὸς ἡμᾶς, δέχομαί τε ἱκέτην σέ καὶ τιμωρήσειν σοι τοῦ παιδὸς τὸν φονέα σὺν θεοῖς ὑπισχυνοῦμαι. λέξον δέ μοι, ἔφη, ἐάν σοι ταῦτα ποιῶμεν καὶ τὰ τείχη σε ἔχειν ἐῷμεν καὶ τὴν χώραν καὶ τὴν δύναμιν, ἦνπερ πρόσθεν εἶχες, σὺ ἡμῖν τί ἀντὶ τούτων ὑπηρετήσεις; 9. Ὁ δὲ εἶπε, Τὰ μὲν τείχη, ὅταν ἔλθῃς, οἶκόν σοι παρεξωδασμὸν δὲ τῆς χώρας, ὄνπερ ἔφερον ἐκείνω, σοὶ ἀποίσω· καὶ ὅποι ἂν στρατεύῃ, συστρατεύσομαι τὴν ἐκ τῆς χώρας δύναμιν ἔχων. ἔστι δέ μοι, ἔφη, καὶ θυγάτηρ παρθένος ἀγαπητὴ γάμου ἤδη ὠραία, ἣν ἐγὼ πρόσθεν μὲν ὤμην τῷ νῦν βασιλεύοντι γυναικῶν τρέφειν· νῦν δὲ αὐτὴ

τέ μοι ἢ θυγάτηρ πολλὰ γοωμένη ἱκέτευσε μὴ δοῦναι αὐτὴν τῷ τοῦ ἀδελφοῦ φονεῖ, ἐγὼ τε ὡσαύτως γιγνώσκω. νῦν δέ σοι δίδωμι βουλευσασθαι καὶ περὶ ταύτης οὕτως, ὡς περ ἂν καὶ ἐγὼ βουλευὼν περὶ σοῦ φαίνομαι.

10. Οὕτω δὴ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἐπὶ τούτοις, ἔφη, ἐγὼ ἀληθευομένοις δίδωμί τέ σοι τὴν ἐμὴν καὶ λαμβάνω τὴν σὴν δεξιάν· θεοὶ δ' ἡμῖν μάρτυρες ἔστων. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐπράχθη, ἀπιέναι τε κλεῦει τὸν Γωβρύαν ἔχοντα τὰ ὄπλα καὶ ἐπήρето, πόση τις ὁδὸς ὡς αὐτὸν εἶη, ὡς ἤξων. ὁ δ' ἔλεγεν, Ἦν αὐριον ἴης πρωί, τῇ ἑτέρᾳ ἂν ἀνλίζοιο παρ' ἡμῖν.

11. Οὕτω δὴ οὗτος μὲν ὄχρετο ἠγεμόνα καταλιπών. οἱ δὲ Μῆδοι παρῆσαν, ἃ μὲν οἱ μάγοι ἔφασαν τοῖς θεοῖς ἐξελεῖν, ἀποδόντες τοῖς μάγοις, Κύρω δ' ἐξηρηκότες τὴν καλλίστην σκηνὴν καὶ τὴν Σουσίδα γυναῖκα, ἣ καλλίστη δὴ λέγεται ἐν τῇ Ἀσίᾳ γυνὴ γενέσθαι, καὶ μουσουργοὺς δὲ δύο τὰς κρατίστας· δεῖτερον δὲ Κναξάρη τὰ δεύτερα, τοιαῦτα δ' ἄλλα ὧν ἐδέοντο ἑαυτοῖς ἐκπληρώσαντες, ὡς μηδενὸς δεόμενοι στρατεύοντο, πάντα γὰρ ἦν πολλά.

12. Πρὸς ἐλάβρον δὲ καὶ οἱ Ὑρκάνιοι ὧν ἐδέοντο· ἰσόμοιρον δὲ ἐποίησαν καὶ τὸν παρὰ Κναξάρου ἄγγελον· τὰς δὲ περιτιὰς σκηνὰς ὅσαι ἦσαν Κύρω παρεδόσαν, ὡς τοῖς Πέρσiais γένοιτο. τὸ δὲ νόμισμα ἔφασαν, ἐπιδὴν ἅπαν συναχθῆ, διαδώσειν· καὶ διέδωκαν.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Ε΄.

CA P U T I.

Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπραξάν τε καὶ ἔλεξαν· ὁ δὲ Κῦρος ἐκέλευσε τὰ μὲν Κναξάρου διαλαβόντας φυλάττειν οὓς ἦδει οἰκειοτάτους αὐτῷ ὄντας· καὶ ὅσα δὲ ἐμοὶ δίδοιτε, ἠδέως, ἔφη, ἐγὼ δέχομαι· χρήσεται δ' αὐτοῖς ὑμῶν ὁ ἀεὶ μάλιστα δεόμενος. φιλόμουσος δὲ τις τῶν Μήδων εἶπε, Καὶ μὴν ἐγὼ, ὦ Κῦρε, τῶν μουσουργῶν ἀκούσας ἐσπέρας ὧν σὺ νῦν ἔχεις, ἤκουσά τε ἠδέως καὶ ἦν μοι δῶς αὐτῶν μίαν, στρατεύεσθαι ἂν μοι δοκῶ ἥδιον ἢ οἴκοι μένειν. ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, Ἄλλ' ἔγωγε, ἔφη, καὶ δίδωμί σοι, καὶ χάριν οἴομαί σοι πλείω ἔχειν, ὅτι ἐμὲ ἠήτησας, ἢ σὺ ἐμοί, ὅτι λαμβάνεις· οὕτως ἐγὼ ὑμῖν διπῶ χαρίζεσθαι. ταύτην μὲν οὖν ἔλαβεν ὁ αἰτήσας.

2. Καλέσας δὲ ὁ Κῦρος Ἀράσπην Μῆδον, ὅς ἦν ἐκ παιδὸς αὐτῷ ἐταῖρος, ᾧ καὶ τὴν στολὴν ἐκδύς ἔδωκε τὴν Μηδικήν, ὅτε παρὰ Ἀστυάγου εἰς Πέρσας ἀπῆει, τοῦτον ἐκέλευσε διαφυλάξαι αὐτῷ τὴν τε γυναῖκα καὶ τὴν

σκηνήν. 3. Ἦν δὲ αὐτὴ ἡ γυνὴ Ἀβραδάτου τοῦ Σου-
σίου· ὅτε δὲ ἤλίσκετο τὸ τῶν Ἀσσυρίων στρατόπεδον,
ὁ ἀνὴρ αὐτῆς οὐκ ἔινχεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὢν, ἀλλὰ
πρὸς τὸν τῶν Βακτριανῶν βασιλέα πρεσβεύων ᾤχετο·
ἔπεμψε δὲ αὐτὸν ὁ Ἀσσύριος περὶ ξυμμαχίας· ξένος γὰρ
ὢν ἐτύγγανε τῷ τῶν Βακτριανῶν βασιλεῖ· ταύτην οὖν
ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος διαφυλάττειν τὸν Ἀράσπην, ἕως ἂν
αὐτὸς λάβῃ. 4. Κελευόμενος δὲ ὁ Ἀράσπης ἐπήρθετο,
Ἐώρακας δ', ἔφη, ὦ Κῦρε, τὴν γυναῖκα, ἣν με κελεύεις
φυλάττειν; Μὰ Δι', ἔφη ὁ Κῦρος, οὐκ ἔγωγε. Ἄλλ'
ἐγώ, ἔφη, ἡνίκα ἐξηροῦμέν σοι αὐτήν· καὶ δῆτα, ὅτε μὲν
εἰσῆλθομεν εἰς τὴν σκηνήν αὐτῆς, τὸ πρῶτον οὐ διεγνω-
μεν αὐτήν· χαμαὶ τε γὰρ ἐκάθητο καὶ αἰ θεράπαινοι
πᾶσαι περὶ αὐτήν· καὶ τοίνυν ὁμοίαν ταῖς δούλαις εἶχε
τὴν ἐσθῆτα· ἐπεὶ δὲ γινῶναι βουλόμενοι, ποῖα εἶη ἡ δέ-
σποινα, πᾶσας περιεβλέψαμεν, ταχὺ πάνν καὶ πασῶν
ἐφαίνετο διαφέρουσα τῶν ἄλλων, καίπερ καθημένη κε-
καλυμμένη τε καὶ εἰς γῆν ὀρῶσα. 5. Ὡς δὲ ἀναστῆναι
αὐτήν ἐκελεύσαμεν, συνανέστησαν μὲν αὐτῇ ἅπασαι αἰ
ἄμφ' αὐτήν, διήνεγκε δὲ ἐνταῦθα πρῶτον μὲν τῷ μεγέ-
θει, ἔπειτα δὲ καὶ τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ εὐσχημοσύνῃ, καί-
περ ἐν ταπεινῷ σχήματι ἐστηκῦια. δῆλα δ' ἦν αὐτῇ καὶ
τὰ δάκρυα καταστάζοντα, τὰ μὲν κατὰ τῶν πέπλων, τὰ
δὲ καὶ ἐπὶ τοὺς πόδας. 6. Ὡς δ' ἡμῶν ὁ γεραίτερος
εἶπε, Θάρσει, ὦ γύναι· καλὸν μὲν γὰρ κάγαθὸν ἀκούο-
μεν καὶ τὸν σὸν ἄνδρα εἶναι· νῦν μέντοι ἐξαιροῦμεν ἄν-
δρὶ σε εὖ ἴσθι ὅτι οὔτε τὸ εἶδος ἐκείνου χεῖροσι οὔτε τὴν
γνώμην, οὔτε δύναμιν ἤτιω ἔχοντι, ἀλλ' ὡς ἡμεῖς γε
νομίζομεν, εἴ τις καὶ ἄλλος ἀνὴρ, καὶ Κῦρος ἀξίός ἐστι
θανυμάζεσθαι, οὗ σὺ ἔση τὸ ἀπὸ τοῦδ'· ὡς οὖν τοῦτο

ἤκουσεν ἡ γυνή, περικατερόηξάτο τε τὸν ἄνωθεν πέπλον καὶ ἀνωδύρατο· συνανεβόησαν δὲ αὐτῇ καὶ αἱ δμοαί.
 7. Ἐν τούτῳ δ' ἐφάνη μὲν αὐτῆς τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ προσώπου, ἐφάνη δὲ ἡ δέρη καὶ αἱ χεῖρες· καὶ εὖ ἴσθι, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὡς ἐμοί τε ἔδοξε καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς ἰδοῦσι μήπω φῦναι μηδὲ γενέσθαι γυνή ἀπὸ θνητῶν τοιαύτη ἐν τῇ Ἀσίᾳ. ἀλλὰ πάντως, ἔφη, καὶ σὺ θάεσαι αὐτήν. 8. Καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, Ναὶ μὰ Δία, πολὺ γε ἦττον, εἰ τοιαύτη ἐστίν, οἷαν σὺ λέγεις. Τί δαί; ἔφη ὁ νεανίσκος. Ὅτι, ἔφη, εἰ νυνὶ σοῦ ἀκούσας, ὅτι καλή ἐστιν, ἐλθεῖν πεισθήσομαι θεασόμενος, οὐδὲ πάνυ μοι σχολῆς οὔσης, δεδουκα μὴ πολὺ θᾶττον ἐκείνη με αὐτίς ἀναπίση καὶ πάλιν ἐλθεῖν θεασόμενον· ἐκ δὲ τούτου ἴσως ἂν ἀμελήσας ὦν με δεῖ πράττειν καθοίμην ἐκείνην θεώμενος.

9. Καὶ ὁ νεανίσκος ἀναγελάσας εἶπεν, Οἶε γάρ, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἰκανὸν εἶναι κάλλος ἀνθρώπου ἀναγκάζειν τὸν μὴ βουλούμενον πράττειν παρὰ τὸ βέλτιστον; εἰ μέντοι, ἔφη, τοῦτο οὕτως ἐπεφύκει, πάντας ἂν ἠνάγκαζεν ὁμοίως. 10. Ὅρας, ἔφη, τὸ πῦρ, ὡς πάντας ὁμοίως καίει; πέφυκε γὰρ τοιοῦτο· τῶν δὲ καλῶν τῶν μὲν ἐρῶσι τῶν δ' οὐ, καὶ ἄλλος γε ἄλλου. ἐθελούσιον γάρ, ἔφη, ἐστί, καὶ ἐρᾷ ἕκαστος ὧν ἂν βούληται. αὐτίκα, ἔφη, οὐκ ἐρᾷ ἀδελφὸς ἀδελφῆς, ἄλλος δὲ ταύτης· οὐδὲ πατήρ θυγατρός, ἄλλος δὲ ταύτης. καὶ γὰρ φόβος καὶ νόμος ἰκανὸς ἔρωτα κωλύειν. 11. Εἰ δέ γ', ἔφη, νόμος τεθείη μὴ ἐσθιοντας μὴ πεινῆν καὶ μὴ πίνοντας μὴ διψῆν μηδὲ ὀιγοῦν τοῦ χειμῶνος μηδὲ θάλπεσθαι τοῦ θέρους, οὐδεὶς ἂν νόμος δυναθεῖη διαπράξασθαι ταῦτα περὶθεσθαι ἀνθρώπους· πεφύκασι γὰρ ὑπὸ τούτων κρατεῖσθαι. τὸ

δ' ἔρᾱν ἐθελούσιόν ἐστιν· ἕκαστος γοῦν τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐρᾶ, ὡςπερ ἱματίων καὶ ὑποδημάτων. 12. Πῶς οὖν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰ ἐθελούσιόν ἐστι τὸ ἐρασθῆναι, οὐ καὶ παύσασθαι ἔστιν, ὅταν τις βούληται; ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, ἑώρακα καὶ κλαίοντας ὑπὸ λύπης δι' ἔρωτα, καὶ δουλεύοντάς γε τοῖς ἐρωμένοις καὶ μάλα κακὸν νομίζοντας, πρὶν γε ἔρᾱν, τὸ δουλεύειν, καὶ διδόντας γε πολλὰ ὧν οὐ βέλτιον αὐτοῖς στέρεσθαι, καὶ εὐχομένους ὡςπερ καὶ ἄλλης τινὸς νόσου ἀπαλλαγῆναι, καὶ οὐ δυναμένους μέντοι ἀπαλλάττεσθαι, ἀλλὰ δεδεμένους ἰσχυροτέρᾳ τινὶ ἀνάγκῃ ἢ εἰ ἐν σιδήρῳ ἐδέδεντο. παρέχουσι γοῦν ἑαυτοὺς τοῖς ἐρωμένοις πολλὰ καὶ εἰκῆ ὑπηρετοῦντας· καὶ μέντοι οὐδ' ἀποδιδράσκουσι ἐπιχειροῦσι, τοιαῦτα κακὰ ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ φυλάττουσι τοὺς ἐρωμένους μὴ ποιᾶν ἀποδρῶσι. 13. Καὶ ὁ νεανίσκος εἶπε πρὸς ταῦτα, Ποιοῦσι γάρ, ἔφη, ταῦτα· εἰσὶ μέντοι οἱ τοιοῦτοι, ἔφη, μοχθηροί· διόπερ, οἶμαι, καὶ εὐχονται μὲν ἀεὶ ὡς ἀθλοὶ ὄντες ἀποθανεῖν, μυρίων δ' οὐσῶν μηχανῶν ἀπαλλαγῆς τοῦ βίου οὐκ ἀπαλλάττονται. οἱ αὐτοὶ δέ γε οὔτοι καὶ κλέπτειν ἐπιχειροῦσι καὶ οὐκ ἀπέχονται τῶν ἀλλοτριῶν, ἀλλ' ἐπειδάν τι ἀρπάσωσιν ἢ κλέψωσιν, ὄραξ, ὅτι σὺ πρῶτος, ὡς οὐκ ἀναγκαῖον τὸ κλέπτειν, αἰτιᾶ τὸν κλέπτοντα καὶ ἀρπάζοντα, καὶ οὐ συγγιγνώσκεις, ἀλλὰ κολάζεις. 14. Οὕτω μέντοι, ἔφη, καὶ οἱ καλοὶ οὐκ ἀναγκάζουσιν ἔρᾱν ἑαυτῶν οὐδὲ ἐφίεσθαι ἀνθρώπους ὧν μὴ δεῖ, ἀλλὰ τὰ μοχθηρὰ ἀνθρώπια πασῶν, οἶμαι, τῶν ἐπιθυμιῶν ἀκρατῆ ἐστι, κἄπειτα ἔρωτα αἰτιῶνται· οἱ δέ γε καλοὶ κἀγαθοὶ ἐπιθυμοῦντες καὶ χρυσίου καὶ ἵππων ἀγαθῶν καὶ γυναικῶν καλῶν, ὅμως ἀπάντων τούτων ῥαδίως δύνανται ἀπέχεσθαι, ὥστε μὴ ἀπτεσθαι αὐτῶν

παρὰ τὸ δίκαιον. 15. Ἐγὼ γοῦν, ἔφη, ταύτην ἐωρακώς καὶ πάνυ καλῆς δοξάσης μοι εἶναι ὁμῶς καὶ παρὰ σοὶ εἴμι καὶ ἱππεύω καὶ τᾶλλα τὰ μοι προσήκοντα ἀποτελεῶ. 16. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος· ἴσως γὰρ θᾶπτον ἀπῆλθες ἢ ἐν ὅσῳ χρόνῳ ὁ ἔρως πέφικε συσκευάζεσθαι ἀνθρώπων. καὶ πυρὸς γάρ τοι ἔστι θιγόντα μὴ εὐθύς καίεσθαι καὶ τὰ ξύλα οὐκ εὐθύς ἀναλάμπει· ὁμῶς δ' ἔγωγε οὔτε πυρὸς ἐκὼν εἶναι ἀπτομαι, οὔτε τοὺς καλοὺς εἰσορῶ. οὐδέ γε σοὶ συμβουλεύω, ἔφη, ὧ Ἀράσπα, ἐν τοῖς καλοῖς εἶν τὴν ὄψιν ἐνδιατρίβειν· ὡς τὸ μὲν πῦρ τοὺς ἀπτομένους καίει, οἱ δὲ καλοὶ καὶ τοὺς ἀποθηνθεωμένους ὑφάπτουσιν, ὥστε αἰθέσθαι τῷ ἔρωτι. 17. Θάρσσει, ἔφη, ὧ Κῦρε· οὐδ' ἐὰν μηδέποτε πάύσωμαι θεώμενος, οὐ μὴ κρατηθῶ, ὥστε ποιεῖν τι ὧν μὴ χρὴ ποιεῖν. Κάλλιστα, ἔφη, λέγεις· φύλαττε τοίνυν, ἔφη, ὡςπερ σε κελεύω καὶ ἐπιμελοῦ αὐτῆς· ἴσως γὰρ ἂν καὶ πάνυ ἡμῖν ἐν καιρῷ γένοιτο αὕτη ἢ γυνή. 18. Τότε μὲν δὴ ταῦτα εἰπόντες διελίθησαν.

Ὁ δὲ νεανίσκος ἅμα μὲν ὄρων ὑπερκαλλῆ τὴν γυναῖκα, ἅμα δὲ αἰσθανόμενος τὴν καλοκαγαθίαν αὐτῆς, ἅμα δὲ θεραπεύων αὐτὴν καὶ οἰόμενος χαρίζεσθαι αὐτῇ, ἅμα δὲ αἰσθανόμενος οὐκ ἀχάριστον οὔσαν, ἀλλ' ἀντεπιμελουμένην διὰ τῶν αὐτῆς οἰκετῶν, ὡς καὶ εἰσιόντι εἶη αὐτῷ τὰ δέοντα καὶ εἴ ποτε ἀσθενήσειεν, ὡς μηδενὸς ἂν δέοιτο, ἐκ πάντων τούτων ἠλίσκετο ἔρωτι, καὶ ἴσως οὐδὲν θαυμαστὸν ἔπασχε. καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτως ἐπράττετο.

19. Βουλόμενος δὲ ὁ Κῦρος ἐθελοντὰς μένειν μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς τε Μήδους καὶ τοὺς συμμάχους, συνεκάλεσε πάντας τοὺς ἐπικαιρίους· ἐπεὶ δὲ συνήλθον, ἔλεξε τοι-

ἀδελφοί· 20. Ἄνδρες Μῆδοι καὶ πάντες οἱ παρόντες, ἐγὼ ὑμᾶς οἶδα σαφῶς, ὅτι οὔτε χρημάτων δεόμενοι σὺν ἐμοὶ ἐξήλθετε οὔτε Κνωξάρη νομίζοντες τοῦτο ὑπηρετεῖν, ἀλλ' ἐμοὶ βουλόμενοι τοῦτο χαρίζεσθαι καὶ ἐμὲ τιμῶντες νυκτοπορεῖν καὶ κινδυνεύειν σὺν ἐμοὶ ἠθελήσατε.

21. Καὶ χάριν τούτων ἐγὼ ὑμῖν ἔχω μὲν, εἰ μὴ ἀδικῶ· ἀποδιδόναί δὲ οὔπω ἀξίαν δύναμιν ἔχειν μοι δοκῶ. καὶ τοῦτο μὲν οὐκ αἰσχύνομαι λέγων· τὸ δ' Ἐὰν μένητε παρ' ἐμοί, ἀποδώσω, εὖ ἴστε, αἰσχυνοίμην ἂν εἰπεῖν· νομίζοιμι γὰρ ἑμαυτὸν εἰκέναι λέγοντι ταῦτα ἕνεκα τοῦ ὑμᾶς μᾶλλον ἐθέλειν παρ' ἐμοὶ καταμένειν. ἀντὶ δὲ τούτου τάδε λέγω· ἐγὼ γὰρ ὑμῖν, κἂν ἤδη ἀπίητε Κνωξάρη πειθόμενοι, ὅμως, ἂν ἀγαθὸν τι πράξω, πειράσομαι οὔτω ποιεῖν, ὥστε καὶ ὑμᾶς ἐμὲ ἐπαινεῖν. 22. Οὐ γὰρ δὴ αὐτός γε ἄπειμι, ἀλλὰ καὶ Ὑρκανίοις τοὺς ὅρκους καὶ τὰς δεξιάς, ἃς ἔδωκα, ἐμπεδώσω καὶ οὔποτε τούτους προδιδόνς ἀλώσομαι, καὶ τῷ νῦν διδόντι Γωβρούα καὶ τείχη ἡμῖν καὶ χώραν καὶ δύναμιν πειράσομαι ποιεῖν μήποτε μεταμελήσῃ τῆς πρὸς ἐμὲ ὁδοῦ. 23. Καὶ τὸ μέγιστον δὴ, τῶν θεῶν οὔτω διδόντων περιφανῶς ἀγαθὰ καὶ φοβοίμην ἂν αὐτοὺς καὶ αἰσχυνοίμην ἀπολιπὼν ταῦτα εἰκῆ ἀπελθεῖν. ἐγὼ μὲν οὖν οὕτως, ἔφη, ποιήσω· ὑμεῖς δὲ ὅπως γινώσκετε, οὔτω καὶ ποιεῖτε, καὶ ἐμοὶ εἶπατε ὅτι ἂν ὑμῖν δόξη. 24. Ὁ μὲν οὔτως εἶπε.

Πρῶτος δ' ὁ φήσας ποτὲ συγγενῆς τοῦ Κύρου εἶναι πρὸς ταῦτα ἔλεξεν, Ἄλλ' ἐγὼ μὲν, ἔφη, ὦ βασιλεῦ· βασιλεὺς γὰρ ἔμοιγε δοκεῖς σὺ φύσει πεφυκέναι οὐδὲν ἦτον ἢ ὁ ἐν τῷ σμήνει φνόμενος τῶν μελιττῶν ἡγεμῶν· ἐκείνω τε γὰρ ἀεὶ αἰ μέλιτται ἐκοῦσαι μὲν πείθονται, ὅπου δ' ἂν μένη, οὐδὲ μία ἐντεῦθεν ἀπέρχεται, εἰ δὲ

που ἐξίη, οὐδὲ μία αὐτοῦ ἀπολείπεται· οὕτω δεινός τις ἔρως αὐταῖς τοῦ ἀρχεῖσθαι ὑπ' ἐκείνου ἐγγίγνεται·

25. καὶ πρὸς σὲ δέ μοι δοκοῦσι παραπλησίως πως οἱ ἄνθρωποι οὗτοι διακεῖσθαι. καὶ γὰρ εἰς Πέρσας ὅτε παρ' ἡμῶν ἀπήεις, τίς Μῆδων ἢ νέος ἢ γέρον σοῦ ἀπελείφθη τὸ μὴ σοι ἀκολουθεῖν, ἔστε Ἀστυάγης ἡμᾶς ἀπέστρεψεν; ἐπειδὴ δ' ἐκ Περσῶν βοηθός ἡμῖν ὠρμήθης, σχεδὸν αὖ ἐωρῶμεν τοὺς φίλους σου πάντας ἐθελουσίους συνεπομένους. ὅτε δ' αὖ τῆς δεῦρο στρατείας ἐπεθύμησας, πάντες σοι Μῆδοι ἐκόντες ἠκολούθησαν. 26. Νῦν δ' αὖ οὕτως ἔχομεν, ὡς σὺν μὲν σοὶ ὅμως καὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ ὄντες θαρρόομεν, ἄνευ δὲ σοῦ καὶ οἴκαδε ἀπιέναι φοβούμεθα. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ὅπως ποιήσουσιν, αὐτοὶ ἐροῦσιν· ἐγὼ δέ, ὦ Κῦρε, καὶ ὦν ἐγὼ κρατῶ, καὶ μενοῦμεν παρὰ σοὶ καὶ ὀρώντες σὲ ἀνεξόμεθα καὶ καρτερήσομεν ὑπὸ σοῦ εὐεργετούμενοι.

27. Ἐπὶ τούτῳ ἔλεξεν ὁ Τιγράνης ὧδε· Σὺ, ἔφη, ὦ Κῦρε, μήποτε θαυμάσης, ἂν ἐγὼ σιωπῶ· ἡ γὰρ ψυχὴ, ἔφη, οὐχ ὡς βουλευσούσα παρεσκευάσται, ἀλλ' ὡς ποιήσουσα, ὅτι ἂν παραγγέλλης. 28. Ὁ δὲ Ὑρκάνιος εἶπεν, Ἄλλ' ἐγὼ μὲν, ὦ Μῆδοι, εἰ νῦν ἀπέλθοιτε, δαίμονος ἂν φαίην τὴν ἐπιβουλήν εἶναι τὸ μὴ ἔασαι ὑμᾶς μέγα εὐδαίμονας γενέσθαι· ἀνθρωπίνῃ δὲ γνώμῃ τίς ἂν ἢ φερόντων τῶν πολεμίων ἀποτρέποιτο ἢ ὅπλα παραδιδόντων οὐκ ἂν λαμβάνοι ἢ ἑαυτοὺς διδόντων καὶ τὰ ἑαυτῶν οὐκ ἂν δέχοιτο, ἄλλως τε καὶ τοῦ ἡγεμόνος ἡμῖν ὄντος τοιούτου, ὃς ἐμοὶ δοκεῖ, ὡς ὄμνυμι ὑμῖν πάντας τοὺς θεοὺς, εὖ ποιῶν ἡμᾶς μᾶλλον ἡδεσθαι ἢ ἑαυτὸν πλουτιζῶν. 29. Ἐπὶ τούτῳ πάντες οἱ Μῆδοι τοιάδ' ἔλεγον· Σὺ, ὦ Κῦρε, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς καὶ οἴκαδε ὅταν ἀπιέ-

ναι καιρὸς δοκῆ, σὺν σοὶ ἡμᾶς ἀπάγαγε. ὁ δὲ Κῦρος ἀκούσας ταῦτα ἐπέυξατο, Ἄλλ' ὦ Ζεῦ μέγιστε, αἰτοῦμαί σε, δὸς τοὺς ἐμὲ τιμῶντας νικῆσαι μὲ εὖ ποιοῦντα.

30. Ἐκ τούτου ἐκέλευσε τοὺς μὲν ἄλλους φυλακὰς καταστήσαντας ἄμφ' αὐτοὺς ἤδη ἔχειν, τοὺς δὲ Πέρσας διαλαβεῖν τὰς σκηναὺς τοῖς μὲν ἵππεῦσι τὰς τούτοις προπούσας, τοῖς δὲ πεζοῖς τὰς τούτοις ἀρκούσας, καὶ οὕτω καταστήσασθαι, ὅπως ποιοῦντες οἱ ἐν ταῖς σκηναῖς πάντα τὰ δέοντα φέρωσιν εἰς τὰς τάξεις τοῖς Πέρσαις καὶ τοὺς ἵππους τεθεραπευμένους παρέχωσι, Πέρσαις δὲ μηδὲν ἄλλο ἢ ἔργον ἢ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐκπονεῖν. ταύτην μὲν οὖν οὕτω διῆγον τὴν ἡμέραν.

C A P U T II.

1. Πρωτὶ δ' ἀναστάντες ἐπορεύοντο πρὸς Γωβρύαν, Κῦρος μὲν ἐφ' ἵππου καὶ οἱ Περσῶν ἵππεῖς γεγεννημένοι εἰς διςχιλίους· οἱ δὲ τὰ τούτων γέρορα καὶ τὰς κοπίδας ἔχοντες ἐπὶ τούτοις εἶποντο, ἴσοι ὄντες τὸν ἀριθμόν· καὶ ἡ ἄλλη δὲ στρατιὰ τεταγμένη ἐπορεύετο. Ἐκαστον δὲ ἐκέλευσε τοῖς καινοῖς ἑαυτῶν θεράπουσιν εἰπεῖν, ὅτι, ὅστις ἂν αὐτῶν ἢ τῶν ὀπισθοφυλάκων φαίνεται ὀπισθεν ἢ τοῦ μετώπου πρόσθεν ἢ ἢ κατὰ πλάγια ἔξω τῶν ἐν τῇ τάξει ὄντων ἀλίσκεται, κολασθήσεται.

2. Δευτεραῖοι δὲ ἀμφὶ δαίλην γίγνονται πρὸς τῷ Γωβρύου χωρίῳ, καὶ ὄρωσιν ὑπερίσχυρόν τε τὸ ἔρμα καὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν πάντα παρεσκευασμένα, ὡς ἂν κράτιστα ἀπομάχοιτο· καὶ βοῦς δὲ πολλοὺς καὶ πάμπολλα πρόβατα ὑπὸ τὰ ἔρμνα προσηγμένα ἐώρων.

3. Πέμπας δὲ ὁ Γωβρύας πρὸς τὸν Κῦρον ἐκέλευσε περιελάσαντα ἰδεῖν,

ἢ ἡ πρόσοδος εὐπεισιτάτη, εἴσω δὲ πέμψαι πρὸς ἑαυτὸν τῶν πιστῶν τινας, οἵτινες αὐτῷ τὰ ἔνδον ἰδόντες ἀπαγελοῦσιν. 4. Οὕτω δὴ ὁ Κῦρος αὐτὸς μὲν τῷ ὄντι βουλόμενος ἰδεῖν, εἴ πῃ εἴη αἰρέσιμον τὸ τεῖχος, εἰ ψευδῆς φαίνοιτο ὁ Γωβρύας, περιήλανθε πάντοθεν, ἑώρα τε ἰσχυρότερα πάντα ἢ προσελθεῖν· οὓς δ' ἔπεμψε πρὸς Γωβρύαν, ἀπήγγελλον τῷ Κύρῳ, ὅτι τοσαῦτα εἴη ἔνδον ἀγαθά, ὅσα ἐπ' ἀνθρώπων γενεάν, ὡς σφίσι δοκεῖν, μὴ ἂν ἐπιλείπειν τοὺς ἔνδον ὄντας. 5. Ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἐν φροντίδι ἦν, ὅτι ποτ' εἴη ταῦτα, ὁ δὲ Γωβρύας αὐτός τε ἐξήγει πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς ἔνδοθεν πάντας ἐξῆγε φέροντας οἶνον, ἄλφιτα, ἄλευρα, ἄλλους δὲ ἐλαύνοντας βοῦς, αἴγας, οἴς, σῦς, καὶ εἴ τι βρωτόν, πάντα ἱκανὰ προσῆγον, ὡς δειπνῆσαι πᾶσαν τὴν σὺν Κύρῳ στρατιάν. 6. Οἱ μὲν δὴ ἐπὶ τούτῳ ταχθέντες διήρουν τε ταῦτα καὶ ἐδειπνοποιοῦν. ὁ δὲ Γωβρύας, ἐπεὶ πάντες αὐτῷ οἱ ἄνδρες ἔξω ἦσαν, εἰσιέναι τὸν Κῦρον ἐκέλευσεν, ὅπως νομίζοι ἀσφαλέστατον. προσιςπέμψας οὖν ὁ Κῦρος προσκόπους καὶ δύναμιν καὶ αὐτὸς οὕτως εἰσῆγει. ἐπεὶ δ' εἰσῆλθεν, ἀναπεπταμένας τὰς πύλας ἔχων παρεκάλει πάντας τοὺς φίλους καὶ ἄρχοντας τῶν μεθ' ἑαυτοῦ. 7. Ἐπειδὴ δὲ ἔνδον ἦσαν, ἐκφέρων ὁ Γωβρύας φιάλας χρυσᾶς καὶ πρόχους καὶ κάλπιδας καὶ κόσμον παντοῖον καὶ θαυμάσιους ἀμέτρον τινὰς καὶ πάντα καλά, καὶ τέλος τὴν θυγατέρα, δεινὸν τι κάλλος καὶ μέγεθος, πενθικῶς δὲ ἔχουσαν τοῦ ἀδελφοῦ τεθνηκότος, ἐξάγων ὧδε εἶπεν· Ἐγὼ σοι, ὦ Κῦρε, τὰ μὲν χρήματα ταῦτα δωροῦμαι, τὴν δὲ θυγατέρα ταύτην ἐπιτρέπω διαθέσθαι, ὅπως ἂν σὺ βούλῃ· ἰκνετεύομεν δέ, ἐγὼ μὲν καὶ πρόσθεν τοῦ υἱοῦ, αὐτὴ δὲ νῦν τοῦ ἀδελφοῦ τιμωρὸν γενέσθαι σε.

8. Ὁ δὲ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπεν, Ἄλλ' ἐγὼ σοὶ μὲν καὶ τότε ὑπεσχόμεν ἄψευδούντος σου τιμωρήσειν εἰς δύναμιν, νῦν δέ, ὅτε σε ἀληθεύοντα ὄρω, ἤδη ὀφείλω τὴν ὑπόσχεσιν· καὶ ταύτη ὑπισχνούμαι τὰ αὐτὰ ταῦτα σὺν θεοῖς ποιήσειν. καὶ τὰ μὲν χρήματα ταῦτα, ἔφη, ἐγὼ μὲν δέχομαι, δίδωμι δ' αὐτὰ τῇ παιδί ταύτῃ κάκεινω, ὅς ἂν γῆμη αὐτήν. ἐν δὲ δῶρον ἄπειμι ἔχων παρὰ σοῦ, ἂνθ' οὐ οὐδ' ἂν τὰ ἐν Βαβυλῶνι, εἰ καὶ πλεῖστα ἔστιν, οὐδὲ τὰ πανταχοῦ ἀντὶ τούτου οὐ σύ μοι δεδώρησαι, ἥδιον ἂν ἔχων ἀπέλθοιμι. 9. Καὶ ὁ Γωβρύας θαυμάσας τε τί τοῦτ' εἶη καὶ ὑποπιεύσας, μὴ τὴν θυγατέρα λέγοι, οὕτως ἦρστο, Καὶ τί τοῦτ' ἐστίν, ἔφη, ὦ Κῦρος; καὶ ὁ Κῦρος ἀπεκρίνατο, Ὅτι, ἔφη, ἐγὼ, ὦ Γωβρύα, πολλοὺς μὲν οἶμαι εἶναι ἀνθρώπους, οἱ οὐτε ἀσεβεῖν ἂν θέλοιεν οὔτε ἀδικεῖν οὔτε ἂν ψεύδοιντο ἑκόντες εἶναι· διὰ δὲ τὸ μηδένα αὐτοῖς ἠθελήσκειν προέσθαι μήτε χρήματα πολλὰ μήτε τυραννίδα μήτε τείχη ἐρυμνὰ μήτε τέκνα ἀξιεράστια ἀποθνήσκουσι πρότερον πρὶν δῆλοι γίνεσθαι οἷοι ἦσαν. 10. Ἐμοὶ δὲ σὺ νυνὶ καὶ τείχη ἐρυμνὰ καὶ πλοῦτον παντοδαπὸν καὶ δύναμιν τὴν σὴν καὶ θυγατέρα ἀξιόκτητον ἐγχειρίσας, πεποιθήκας με δῆλον γενέσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις, ὅτι οὐτ' ἂν ἀσεβεῖν περὶ ξένους θέλοιμι οὐτ' ἂν ἀδικεῖν χρημάτων ἔνεκα, οὐτε συνθήκας ἂν ψευδοίμην ἑκὼν εἶναι. 11. Τοῦτ' οὖν ἐγὼ, εὖ ἴσθι, ἕως ἂν ἀνὴρ δίκαιος ὦ καὶ δοκῶν εἶναι τοιοῦτος ἐπαινῶμαι ὑπ' ἀνθρώπων, οὐποτ' ἐπιλήσομαι, ἀλλὰ περιάσομαι σε ἀντιτιμῆσαι πᾶσι τοῖς καλοῖς. 12. Καὶ ἀνδρὸς δ', ἔφη, τῇ θυγατρὶ μὴ φοβοῦ ὡς ἀπορήσεις ἀξίου ταύτης· πολλοὶ γὰρ κάγαθοὶ φίλοι εἰσὶν ἐμοί, ἂν τις γαμῆ ταύτην· εἰ μόντοι χρήμαθ' ἔξει

τοσαῦτα, ὅσα δίδως ἢ καὶ ἄλλα πολλαπλάσια τούτων, οὐκ ἂν ἔχοιμι εἰπεῖν· σὺ μέντοι εὖ ἴσθι, ὅτι εἰσὶ τινες αὐτῶν, οἳ, ὧν μὲν σὺ δίδως χρημάτων, οὐδὲ μικρὸν τούτων ἔνεκά σε μᾶλλον θαυμάζουσιν· ἐμὲ δὲ ζηλοῦσι νυνὶ καὶ εὐχονται πᾶσι θεοῖς γενέσθαι ἐπιδειξασθαι, ὡς πιστοὶ μὲν εἰσιν οὐδὲν ἧττον ἐμοῦ τοῖς φίλοις, τοῖς δὲ πολλοῖς ὡς οὐποτ' ἂν ὑφείντο ζῶντες, εἰ μὴ τις θεὸς βλάβητο· ἀντὶ δ' ἀρετῆς καὶ δόξης ἀγαθῆς ὅτι οὐδ' ἂν τὰ Σύρων πρὸς τοῖς σοῖς καὶ Ἀσσυρίων πάντα προέλοιτο· τοιούτους ἄνδρας εὖ ἴσθι ἐνταῦθα καθημένους.

13. Καὶ ὁ Γωβρούας εἶπε γελάσας, Πρὸς τῶν θεῶν, ἔφη, ὦ Κύρε, δεῖξον δὴ μοι, ποῦ οὗτοί εἰσιν, ἵνα σε τούτων τινὰ αἰτήσωμαι παῖδά μοι γενέσθαι. καὶ ὁ Κύρος εἶπεν, Οὐδὲν ἐμοῦ σε δεήσει πυνθάνεσθαι, ἀλλ' ἂν σὺν ἡμῖν ἔπη, αὐτὸς σὺ ἕξεις καὶ ἄλλω δεικνύναι αὐτῶν ἕκαστον.

14. Τοσαῦτ' εἰπὼν δεξιάν τε λαβὼν τοῦ Γωβρούα καὶ ἀναστὰς ἐξῆγε, καὶ τοὺς μεθ' αὐτοῦ ἐξῆγεν ἅπαντας· καὶ πολλὰ δεομένου τοῦ Γωβρούα ἔνδον δειπνεῖν οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐδείπνει καὶ τὸν Γωβρούαν σύνδειπνον παρέλαβεν.

15. Ἐπὶ σιτιβάδος δὲ κατακλιθεὶς ἤρστο αὐτὸν ὧδε· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Γωβρούα, πότερον οἶε σοὶ εἶναι πλείω ἢ ἐκάστῳ ἡμῶν στρώματα; καὶ ὃς εἶπεν, Ὑμῖν, νῆ Δί', εὖ οἶδ' ὅτι, ἔφη, καὶ στρώματα πλείω ἔστι καὶ κλῖναι, καὶ οἰκία γε πολὺ μείζων ἢ ὑμετέρα τῆς ἐμῆς, οἳ γε οἰκία μὲν χρῆσθε γῆ τε καὶ οὐρανῶ, κλῖναι δ' ὑμῖν εἰσιν, ὅπόσαι εὐναὶ γένοιντ' ἂν ἐπὶ γῆς, στρώματα δὲ νομίζετε οὐχ ὅσα πρόβατα φύει ἔρια, ἀλλ' ὅσα φρονύγανα ὄρη τε καὶ πεδία ἀνήσι.

16. Τὸ μὲν δὴ πρῶτον συνδειπνῶν αὐτοῖς ὁ

Γωβρούας καὶ ὄρων τὴν φανλότητα τῶν παρατιθεμένων βρωμάτων πολὺ σφᾶς ἐνόμιζεν ἐλευθεριωτέρους εἶναι αὐτῶν. 17. Ἐπεὶ δὲ κατενόησε τὴν μειριότητα τῶν συσσίτων· ἐπ' οὐδενὶ γὰρ βρώματι οὐδὲ πόματι Πέρσης ἀνὴρ τῶν πεπαιδευμένων οὐτ' ἂν ὄμμασιν ἐκπεπληγμένος καταφανῆς γένοιτο οὔτε ἀρπαγῇ οὔτε τῷ νῶϊ, μὴ οὐχὶ προσκοπεῖν ἄπερ ἂν καὶ μὴ ἐπὶ σίτῳ ὦν, ἀλλ' ὡσπερ οἱ ἵππικοὶ διὰ τὸ μὴ ταράττεσθαι ἐπὶ τῶν ἵππων δύνανται ἅμα ἱππεύοντες καὶ ὄραν καὶ ἀκούειν καὶ λέγειν τὸ δέον, οὕτω καὶ ἐκεῖνοι ἐπὶ τῷ σίτῳ οἴονται δεῖν φρόνιμοι καὶ μέτριοι φαίνεσθαι, τὸ δὲ κεκινήσθαι ὑπὸ τῶν βρωμάτων καὶ τῆς πόσεως πάνυ αὐτοῖς ὑϊκὸν καὶ θηριῶδες δοκεῖ εἶναι. 18. Ἐτενόησε δὲ αὐτῶν καὶ ὡς ἐπηρώτων ἀλλήλους τοιαῦτα, οἷα ἐρωτηθῆναι ἠδιον ἢν ἢ μή, καὶ ὡς ἔσκωπτον, οἷα σκωφθῆναι ἠδιον ἢν ἢ μή· ἅ τε ἔπαιζον ὡς πολὺ μὲν ὑβρῶς ἀπῆν, πολὺ δὲ τοῦ αἰσχρόν τι ποιεῖν, πολὺ δὲ τοῦ χαλεπαίνεσθαι πρὸς ἀλλήλους. 19. Μέγιστον δ' αὐτῶ ἔδοξεν εἶναι τὸ ἐν στρατείᾳ ὄντας τῶν εἰς τὸν αὐτὸν κίνδυνον ἐμβαινόντων μηδενὸς οἶεσθαι δεῖν πλείω παρατίθεσθαι, ἀλλὰ τοῦτο νομίζειν ἠδίστην εὐωχίαν εἶναι, τοὺς συμμάχεσθαι μέλλοντας ὅτι βελτίστους περασκευάζειν. 20. Ἦνίκα δὲ Γωβρούας ὡς εἰς οἶκον ἀπιὼν ἀνίστατο, εἰπεῖν λέγεται, Οὐκέτι θαυμάζω, ὦ Κῦρος, εἰ ἐκπώματα μὲν καὶ ἱμάτια καὶ χρυσίον ἡμεῖς ὑμῶν πλέονα κεκτήμεθα, αὐτοὶ δὲ ἐλάττονος ὑμῶν ἀξιοὶ ἐσμεν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπιμελούμεθα, ὅπως ἡμῖν ταῦτα ὡς πλείστα ἔσται, ὑμεῖς δὲ μοι δοκεῖτε ἐπιμίλεσθαι, ὅπως αὐτοὶ ὡς βέλτιστοι ἔσεσθε. 21. Ὁ μὲν ταῦτ' εἶπεν· ὁ δὲ Κῦρος, Ἄγ', ἔφη, ὦ Γωβρούα, ὅπως πρῶτ' ἀρέσῃ ἔχων τοὺς ἱσπέας ἐξωπλισμέ-

νοὺς, ἵνα τὴν δύναμίν σου ἴδωμεν, καὶ ἅμα διὰ τῆς σῆς χώρας ἄξεις ἡμᾶς, ὅπως ἂν εἰδῶμεν ἅ τε δεῖ φίλια καὶ πολέμια νομίζειν. 22. Τότε μὲν δὴ ταῦτα εἰπόντες ἀπῆλθον ἑκάτερος ἐπὶ τὰ προσήκοντα.

Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, παρῆν ὁ Γωβρούας ἔχων τοὺς ἱππέας, καὶ ἤγεῖτο. ὁ δὲ Κῦρος, ὡς περὶ προσήκει ἀνδρῶν ἄρχοντι, οὐ μόνον τῷ πορεύεσθαι τὴν ὁδὸν προσεῖχε τὸν νοῦν, ἀλλ' ἅμα προῖὼν ἐπεσκοπεῖτο, εἴ τι δυνατόν εἴη τοὺς πολέμιους ἀσθενεστεροὺς ποιεῖν ἢ αὐτοὺς ἰσχυροτέρους. 23. Καλέσας οὖν τὸν Ὑρκάνιον καὶ τὸν Γωβρούαν, τούτους γὰρ ἐνόμιζεν εἰδέναι μάλιστα ὧν αὐτὸς ὤρετο δεῖσθαι μαθεῖν, Ἐγὼ τοι, ἔφη, ὦ ἄνδρες φίλοι, οἶμαι σὺν ὑμῖν ἂν ὡς πιστοῖς βουλευόμενος περὶ τοῦ πολέμου τοῦδε οὐκ ἂν ἐξαμαρτάνειν· ὁρῶ γάρ, ὅτι μᾶλλον ὑμῖν ἢ ἐμοὶ σκεπτεόν, ὅπως ὁ Ἀσσύριος ἡμῶν μὴ ἐπικρατήσῃ. ἐμοὶ μὲν γάρ, ἔφη, τῶνδε ἀποσφαλέντι ἔστιν ἴσως καὶ ἄλλη ἀποστροφή· ὑμῖν δ', εἰ οὗτος ἐπικρατήσῃ, ὁρῶ ἅμα πάντα τὰ ὄντα ἀλλότρια γιγνόμενα. 24. Καὶ γὰρ ἐμοὶ μὲν πολέμιός ἐστιν, οὐκ ἐμὲ μισῶν, ἀλλ' οἰόμενος ἀσύμφορον ἐαντῷ μεγάλους εἶναι ἡμᾶς, καὶ στρατεύει διὰ τοῦτο ἐφ' ἡμᾶς· ὑμᾶς δὲ καὶ μισεῖ, ἀδικεῖσθαι νομίζων ὑφ' ὑμῶν. πρὸς ταῦτα ἀπεκρίναντο ἀμφότεροι κατὰ ταῦτά, περραίνειν ὅτι μέλλει, ὡς ταῦτ' εἰδόσι σφίσι καὶ μέλον αὐτοῖς ἰσχυρῶς, ὅπῃ τὸ μέλλον ἀποβήσῃτο.

25. Ἐνταῦθα δὴ ἤρξατο ὧδε· Λέξατε δὴ μοι, ἔφη, ὑμᾶς νομίζει μόνους πολεμικῶς ἔχειν ὁ Ἀσσύριος πρὸς ἑαυτόν, ἢ ἐπίστασθε καὶ ἄλλον τινὰ αὐτῷ πολέμιον; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ὑρκάνιος, πολεμιώτατοι μὲν εἰσιν αὐτῷ Καδοῦσιοι, ἔθνος πολὺ τε καὶ ἄλκιμον· Σάκαι γε μὴν

ὄμοροι ἡμῖν, οἱ κακὰ πολλὰ πεπόνθασιν ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου· ἐπειράτο γὰρ κἀκείνους ὡς περ καὶ ἡμᾶς καταστρέψασθαι. 26. Οὐκοῦν, ἔφη, οἴεσθ' ἂν νῦν αὐτοὺς ἀμφοτέρους ἠδέως ἂν ἐπιβῆναι μεθ' ἡμῶν τῷ Ἀσσυρίῳ; ἔφασαν καὶ σφόδρ' ἂν, εἰ πῆ γε δύναιτο συμμῖξαι. Τί δ', ἔφη, ἐν μέσῳ ἐστὶ τοῦ συμμῖξαι; Ἀσσύριοι, ἔφασαν, τὸ αὐτὸ ἔθνος, δι' οὐπερ νυνὶ πορεύῃ. 27. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἤκουσεν ὁ Κῦρος, Τί γάρ, ἔφη, ᾧ Γωβρύα, οὐ σὺ τοῦ νεανίσκου τούτου, ὃς νῦν εἰς τὴν βασιλείαν καθέστηκεν, ὑπερηφανίαν πολλὴν τινα τοῦ τρόπου κατηγόρει; Τοιαῦτα γάρ, οἶμαι, ἔφη ὁ Γωβρύας, ἔπαθον ὑπ' αὐτοῦ. Πότερα δῆτα, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰς σέ μόνον τοιοῦτος ἐγένετο ἢ καὶ εἰς ἄλλους τινάς; 28. Νῆ Δί', ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ εἰς ἄλλους γε· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀσθενούντας οἷα ὑβρίζει, τί δεῖ λέγειν; ἐνὸς δὲ ἀνδρός πολὺ δυνατωτέρου ἢ ἐγὼ υἷόν, καὶ ἐκείνου ἐταῖρον ὄντα ὡς περ τὸν ἐμόν, συμπίνοντα παρ' ἑαυτῶν συλλαβῶν ἐξέτεμεν, ὡς μὲν τινες ἔφασαν, ὅτι ἡ παλλακὴ αὐτοῦ ἐπήνεσεν αὐτὸν ὡς καλὸς εἶη καὶ ἐμακάρισε τὴν μέλλουσαν αὐτῷ γυναῖκα ἔσσεσθαι, ὡς δ' αὐτὸς νῦν λέγει, ὅτι ἐπείρασεν αὐτοῦ τὴν παλλακίδα. καὶ νῦν οὗτος εὐνοῦχος μὲν ἐστὶ, τὴν δ' ἀρχὴν ἔχει, ἐπεὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ ἐτελεύτησεν. 29. Οὐκοῦν, ἔφη, οἴει ἂν καὶ τοῦτον ἠδέως ἡμᾶς ἰδεῖν, εἰ οἷοιτο ἑαυτῶν βοηθούς ἂν γενέσθαι; Εὖ μὲν οὖν, ἔφη, οἶδα, ὁ Γωβρύας· ἀλλ' ἰδεῖν τοι αὐτὸν χαλεπὸν ἐστίν, ᾧ Κῦρος. Πῶς; ἔφη ὁ Κῦρος. Ὅτι εἰ μέλλει τις ἐκείνῳ συμμῖξαι, παρ' αὐτὴν τὴν Βαβυλῶνα δεῖ παριέναι. 30. Τί οὖν, ἔφη, τοῦτο χαλεπόν; Ὅτι νῆ Δί', ἔφη ὁ Γωβρύας, οἶδα ἐξεβλθούσαν δύναμιν ἐξ αὐτῆς πολλαπλασίαν ἢς σὺ ἔχεις νῦν· εὖ δ' ἴσθι, ἔφη, ὅτι δι' αὐτὸ

τοῦτο καὶ ἥτιόν σοι νῦν ἢ τὸ πρότερον Ἀσσύριοι καὶ τὰ ὄπλα ἀποφέρουσι καὶ τοὺς ἵππους ἀπάγουσιν, οὗ τοῖς ἰδοῦσιν αὐτῶν ὀλίγη ἔδοξεν εἶναι ἢ σὴ δύναμις· καὶ ὁ λόγος οὗτος πολὺς ἤδη ἔσπαρται· δοκεῖ δέ μοι, ἔφη, βέλτιον εἶναι φυλαττομένους πορεύεσθαι.

31. Καὶ ὁ Κῦρος ἀκούσας τοῦ Γωβρούου τοιαῦτα τοιάδε πρὸς αὐτὸν ἔλεξε· Καλῶς μοι δοκεῖς λέγειν, ὦ Γωβρούα, κελύων ὡς ἀσφαλέστατα τὰς πορείας ποιῆσθαι. ἐγὼ οὖν σκοπῶν οὐ δύναμαι ἐννοῆσαι ἀσφαλεστέραν οὐδεμίαν πορείαν ἡμῖν τῆς πρὸς αὐτὴν Βαβυλῶνα πορείας εἶναι, εἰ ἐκεῖ τῶν πολεμίων ἐστὶ τὸ κράτιστον. πολλοὶ μὲν γὰρ εἰσιν, ὡς σὺ φῆς· εἰ δὲ θάρροῦσι, καὶ δῆλοι ἡμῖν, ὡς ἐγὼ φημι, ἔσονται. 32. Μὴ οὖν ὀρῶντες μὲν ἡμᾶς, ἀλλ' οἰόμενοι ἀφανεῖς εἶναι διὰ τὸ φοβεῖσθαι ἐκείνους, σάφ' ἴσθι, ἔφη, ὅτι τοῦ μὲν φόβου ἀπαλλάξονται, ὅς αὐτοῖς ἐνεγένετο θάρρος δ' ἐμφύσεται ἀντὶ τούτου τοσοῦτω μείζον, ὅσω ἂν πλείονα χρόνον ἡμᾶς μὴ ὀρῶσιν· ἂν δὲ ἤδη ἴωμεν ἐπ' αὐτούς, πολλοὺς μὲν αὐτῶν εὐρήσομεν ἔτι κλαίοντας τοὺς ἀποθανόντας ὑφ' ἡμῶν, πολλοὺς δ' ἔτι τραύματα ἐπιδεδεμένους, ἅ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἔλαβον, πάντας δ' ἔτι μεμνημένους τῆς μὲν τοῦδε τοῦ στρατεύματος τόλμης, τῆς δὲ αὐτῶν φυγῆς τε καὶ ξυμφορᾶς. 33. Εὖ δ' ἴσθι, ὦ Γωβρούα, ἵνα καὶ τοῦτ' εἰδῆς, οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι, ὅταν μὲν θάρροῦσιν, ἀνυπόστατον τὸ φρόνημα παρέχονται, ὅταν δὲ δέισωσιν, ὅσω ἂν πλείους ᾖσι, τοσοῦτω μείζω καὶ ἐκπεπληγμένον μᾶλλον τὸν φόβον κέκτηνται. 34. Ἐκ πολλῶν μὲν γὰρ καὶ κακῶν λόγων ηὔξημένος αὐτοῖς πάρεστιν, ἐκ πολλῶν δὲ καὶ πονηρῶν χρωμάτων, ἐκ πολλῶν δὲ καὶ δυσθύμων τε καὶ ἐξεστηκότων προσώπων ἡθροί-

σται· ὡςθ' ὑπὸ τοῦ μεγέθους οὐ ῥάδιον αὐτόν ἐστιν
 οὔτε λόγοις κατασβέσαι οὔτε προσάγοντα πολεμίοις μέ-
 νος ἐμβαλεῖν οὔτε ἀπαγαγόντα ἀναθρέψαι τὸ φρόνημα,
 ἀλλ' ὅσω ἂν μᾶλλον αὐτοῖς θαρσύνειν παρακελεύη, τοσού-
 τω ἐν δεινότεροις ἠγοῦνται εἶναι. 35. Ἐκεῖνο μέντοι
 νῆ Δία, ἔφη, σκεψώμεθα ἀκριβῶς, ὅπως ἔχει. εἰ μὲν
 γὰρ τὸ ἀπὸ τοῦδε αἰ νῆκαι ἔσονται ἐν τοῖς πολεμικοῖς
 ἔργοις, ὁπότεροι ἂν πλείονα ὄχλον ἀπαριθμήσωσιν, ὀρ-
 θῶς καὶ σὺ φοβῆ περὶ ἡμῶν καὶ ἡμεῖς τῷ ὄντι ἐν δει-
 νοῖς ἐσμεν· εἰ μὲντοι ὡςπερ πρόσθεν διὰ τοὺς εὖ μαχο-
 μένους ἔτι καὶ νῦν αἰ μάχαι κρίνονται, θαρσύνων οὐδὲν ἂν
 σφαλείης· πολὺ γὰρ σὺν τοῖς θεοῖς πλείονας εὐρήσεις
 παρ' ἡμῖν τοὺς θέλοντας μάχασθαι ἢ παρ' ἐκείνοις.
 36. Ὡς δὲ ἔτι μᾶλλον θαρσύνῃς, καὶ τότε κατανόησον· οἱ
 μὲν γὰρ πολέμιοι πολὺ μὲν ἐλάττωτες εἰσι νῦν ἢ πρὶν
 ἠττηθῆναι ὑφ' ἡμῶν, πολὺ δ' ἐλάττωτες ἢ ὅτε ἀπέδρα-
 σαν ἡμᾶς· ἡμεῖς δὲ καὶ μείζονες νῦν ἢ πρὶν, ἐπεὶ νενική-
 καμεν, καὶ ἰσχυρότεροι, ἐπεὶ εὐτυχῆκαμεν· καὶ πλείονες
 δέ, ἐπεὶ ὑμεῖς ἡμῖν προσεγένεσθε· μὴ γὰρ ἔτι ἀτίμαζες
 μηδὲ τοὺς σοῦς, ἐπεὶ σὺν ἡμῖν εἰσι· σὺν γὰρ τοῖς νικῶσι,
 σάφ' ἴσθι, ὦ Γωβρύα, θαρσύνοντες καὶ οἱ ἀκόλουθοι
 ἔπονται. 37. Μὴ λανθανέτω δέ σε μηδὲ τοῦτο, ἔφη,
 ὅτι ἔξεστι μὲν τοῖς πολεμίοις καὶ νῦν ἰδεῖν ἡμᾶς· γοργό-
 ττροι δέ, σάφ' ἴσθι, οὐδαμῶς ἂν αὐτοῖς φανείημεν μέ-
 νοντες ἢ ἰόντες ἐπ' ἐκείνους. ὡς οὖν ἐμοῦ ταῦτα γιγνώ-
 σκοντος ἄγες ἡμᾶς εὐθύ τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος.

C A P U T III.

1. Οὕτω μὲν δὴ πόρευόμενοι τεταρταῖοι πρὸς τοῖς ὄρειοις τῆς Γωβρῦου χώρας ἐγένοντο. ὡς δὲ ἐν τῇ πολεμῖα ἦν, κατέστησε λαβῶν ἐν τάξει μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς τε πεζοὺς καὶ τῶν ἰππέων ὁπόσους ἐδόκει καλῶς αὐτῷ ἔχειν, τοὺς δ' ἄλλους ἰππεῖς ἀφῆκε καταθεῖν, καὶ ἐκέλευσε τοὺς μὲν ὅπλα ἔχοντας κατακαίνειν, τοὺς δ' ἄλλους καὶ πρόβατα, ὅσα ἂν λάβωσι, πρὸς αὐτὸν ἄγειν. ἐκέλευσε δὲ καὶ τοὺς Πέρσας συγκαταθεῖν· καὶ ἦγον πολλοὶ μὲν αὐτῶν κατακεκλισμένοι ἀπὸ τῶν ἵππων, πολλοὶ δὲ καὶ λείαν πλείστην ἄγοντες. 2. Ὡς δὲ παρῆν ἡ λεία, συγκαλέσας τοὺς τε τῶν Μήδων ἄρχοντας καὶ τῶν Ὑρκανίων καὶ τοὺς ὁμοτίμους ἔλεξεν ὧδε· Ἄνδρες φίλοι, ἐξένισεν ἡμᾶς ἅπαντας πολλοῖς ἀγαθοῖς Γωβρῦας. εἰ οὖν, ἔφη, τοῖς θεοῖς ἐξελόντες τὰ νομιζόμενα καὶ τῇ στρατιᾷ τὰ ἱκανὰ τὴν ἄλλην τούτῳ δοίημεν λείαν, ἄρα ἂν, ἔφη, καλὸν ποιήσασιν τῷ εὐθύς φανεροῖ εἶναι, ὅτι καὶ τοὺς εὖ ποιοῦντας πειρώμεθα νικᾶν εὖ ποιοῦντες. 3. Ὡς δὲ τοῦτ' ἤκουσαν, πάντες μὲν ἐπήγουν, πάντες δ' ἐνεκωμιάζον· εἷς δὲ καὶ ἔλεξεν ὧδε, Πάνυ, ἔφη, ὦ Κύρε, τοῦτο ποιήσωμεν. καὶ γὰρ μοι, ἔφη, δοκεῖ ὁ Γωβρῦας πτωχούς τινες νομίζειν ἡμᾶς, ὅτι οὐ δαρεικῶν μεστοὶ ἤκομεν οὐδὲ ἐκ χρυσῶν πίνομεν φιαλῶν. εἰ δὲ τοῦτο ποιήσομεν, γνοίη ἂν, ἔφη, ὅτι ἔστιν ἐλευθερίους εἶναι καὶ ἄνευ χρυσοῦ. 4. Ἄγε δὴ, ἔφη, τὰ τῶν θεῶν ἀποδόντες τοῖς μάγοις καὶ ὅσα τῇ στρατιᾷ ἱκανὰ ἐξελόντες, τᾶλλα καλέσαντες τὸν Γωβρῦαν δότε αὐτῷ. οὕτω δὲ λαβόντες ἐκεῖνοι ὅσα ἔδει, τᾶλλα ἔδοσαν τῷ Γωβρῦα.

5. Ἐκ τούτου δὴ ἄγει πρὸς Βαβυλῶνα, παραταξά-

μενος ὡςπερ ὅτε ἡ μάχη ἦν. ὡς δ' οὐκ ἀντεξήρισαν οἱ Ἀσσύριοι, ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος τὸν Γωβρούαν προσελάσαντα εἰπεῖν, ὅτι, εἰ βούλεται ὁ βασιλεὺς ἐξιδὼν ὑπὲρ τῆς χώρας μάχεσθαι, κἂν αὐτὸς σὺν ἐκείνῳ μάχοιτο· εἰ δὲ μὴ ἀμυνεῖ τῇ χώρᾳ, ὅτι ἀνάγκη τοῖς κρατοῦσι πείθεσθαι. 6. Ὁ μὲν δὴ Γωβρούας προσελάσας, ἔνθα ἀσφαλὲς ἦν, ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ αὐτῷ ἐξέπεμψεν ἀποκρινούμενον τοιάδε· Δεσπότης ὁ σὸς λέγει, ὦ Γωβρούα, Οὐχ ὅτι ἀπέκτεινά σου τὸν υἱὸν μεταμέλει μοι, ἀλλ' ὅτι οὐ καὶ σὲ προσαπέκτεινα. μάχεσθαι δὲ ἐὰν βούλησθε, ἤκετε εἰς τριακοστὴν ἡμέραν· νῦν δ' οὐπω ἡμῖν σχολή· ἔτι γὰρ παρασκευαζόμεθα. 7. Ὁ δὲ Γωβρούας εἶπεν, Ἀλλὰ μήποτε σοι λήξειεν αὕτη ἡ μεταμέλεια· δῆλον γάρ, ὅτι ἀνιῶ σέ τι, ἐξ οὗ αὕτη σε ἡ μεταμέλεια ἔχει.

8. Ὁ μὲν δὴ Γωβρούας ἀπήγγειλε τὰ τοῦ Ἀσσυρίου· ὁ δὲ Κῦρος ἀκούσας ταῦτα ἀπήγαγε τὸ στρατεύμα· καὶ καλέσας τὸν Γωβρούαν, Εἶπέ μοι, ἔφη, οὐκ ἔλεγεσ μέντοι σύ, ὅτι τὸν ἐκτιμηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου οἶε ἂν σὺν ἡμῖν γενέσθαι; Εὖ μὲν οὖν, ἔφη, δοκῶ εἰδέναι· πολλὰ γὰρ δὴ ἔγωγε κακῆϊνος ἐπαρῶρησιασάμεθα πρὸς ἀλλήλους. 9. Ὅποτε τοίνυν σοὶ δοκεῖ καλῶς ἔχειν, πρὸς αὐτὸν πρόσιθι· καὶ πρῶτον μὲν οὕτω ποίει, ὅπως ἂν αὐτοὶ ὅτι ἂν λέγῃ εἰδῆτε· ἐπειδὴν δὲ συγγένη αὐτῷ, ἐὰν γινῶς αὐτὸν φίλον ἡμῶν βουλόμενον εἶναι, τοῦτο δεῖ μηχανᾶσθαι, ὅπως λάθῃ φίλος ὢν ἡμῖν· οὔτε γὰρ ἂν φίλους τις ποιήσῃσιν ἄλλως πῶς πλειῶ ἀγαθὰ ἐν πολέμῳ ἢ πολέμιος δοκῶν εἶναι, οὔτ' ἂν ἐχθρὸν πλειῶ τις βλάψῃσιν ἄλλως πῶς ἢ φίλος δοκῶν εἶναι. 10. Καὶ μὴν, ἔφη ὁ Γωβρούας, οἶδ', ὅτι κἂν πρίαιτο Γαδάτας τὸ μέγα τι ποιῆσαι κακὸν τὸν νῦν βασιλέα Ἀσσυρίων· ἀλλ' ὅτι.

ἂν δύναιτο, τοῦτο δεῖ καὶ ἡμᾶς σκοπεῖν. 11. Λέγε δὴ μοι, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰς τὸ φρούριον τὸ πρὸ τῆς χώρας, ὃ φατε Ὑρκανίοις τε καὶ Σάκαις ἐπιτειχίσθαι τῆδε τῆς χώρας πρόβολον εἶναι τοῦ πολέμου, ἄρ' ἂν, ἔφη, οἶε ὑπὸ τοῦ φρουράρχου παρεθῆναι τὸν εὐνοῦχον ἐλθόντα σὺν δυνάμει; Σαφῶς γε, ἔφη ὁ Γωβρούας, εἴπερ ἀνύποπτος ὢν, ὡσπερ νῦν ἐστίν, ἀφίκοιτο πρὸς αὐτόν. 12. Οὐκοῦν, ἔφη, ἀνύποπτος ἂν εἴη, εἰ προσβάλομι μὲν ἐγὼ πρὸς τὰ χωρία αὐτοῦ ὡς λαβεῖν βουλόμενος, ἀπομάχοιτο δὲ ἐκείνος ἀνά κράτος, καὶ λάβοιμι μὲν αὐτοῦ τι ἐγὼ, ἀντιλάβοι δὲ κακείνος ἡμῶν ἢ ἄλλους τινὰς ἢ καὶ ἀγγέλους πεμπομένους ὑπ' ἐμοῦ πρὸς τούτους, οὓς φατε πολεμίους τῷ Ἀσσυρίῳ εἶναι, καὶ οἱ μὲν ληφθέντες λέγοιεν, ὅτι ἐπὶ στράτευμα ἄπερχονται, καὶ κλίμακας ὡς εἰς τὸ φρούριον ἄξοντες, ὃ δὲ εὐνοῦχος ἀκούσας προσποιήσαιο προαγγεῖλαι βουλόμενος ταῦτα παρεῖναι. 13. Καὶ ὁ Γωβρούας εἶπεν, Οὕτω μὲν γιγνομένων σαφῶς οἶδα, ὅτι παρεῖη ἂν αὐτόν, καὶ δέοιτό γ' ἂν αὐτοῦ μένειν, ἕως ἀπέλθοις. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἴ γε ἅπαξ εἰσέλθοι, δύναιτ' ἂν ἡμῖν ὑποχείριον ποιῆσαι τὸ χωρίον; 14. Εἰκόσ γοῦν, ἔφη ὁ Γωβρούας, τὰ μὲν ἔνδον ἐκείνου συμπαρασκευάζοντος, τὰ δ' ἔξωθεν σοῦ ἰσχυρότερα προσάγοντος. Ἴθι οὖν, ἔφη, καὶ πειρῶ ταῦτα διδάξας καὶ διαπραξάμενος παρεῖναι· πιστὰ δὲ αὐτῷ οὐκ ἂν μείζω οὔτε εἴπεις οὔτε δεῖξαις ὢν αὐτὸς σὺ τυγχάνεις παρ' ἡμῶν εἰληφῶς.

15. Ἐκ τούτου ᾧχετο μὲν ὁ Γωβρούας· ἄσμενος δὲ ἰδὼν αὐτόν ὁ εὐνοῦχος συνωμολόγει τε πάντα καὶ συνέθετο, ἃ ἔδει. ἐπεὶ δὲ ἀπήγγειλεν ὁ Γωβρούας, ὅτι πάντα δοκοίη ἰσχυρῶς τῷ εὐνούχῳ ἔχειν τὰ ἐπισταλέντα, ἐκ

τούτου τῆ ὑστεραία προσέβαλε μὲν ὁ Κῦρος, ἀπεμάχτο δὲ ὁ Γαδάτας. 16. Ἦν δὲ καὶ ὁ ἔλαβε χωρίον ὁ Κῦρος, ὁποῖον ἔφη ὁ Γαδάτας. τῶν δὲ ἀγγέλων, οὓς ἔπεμψεν ὁ Κῦρος προειπὼν ἢ πορεύσονται, τοὺς μὲν εἶασεν ὁ Γαδάτας διαφύγειν, ὅπως ἄγοιεν τὰ στρατεύματα καὶ τὰς κλίμακας κομίζοιεν· οὓς δ' ἔλαβε, βασανίζων ἐναντίον πολλῶν, ὡς ἤκουσεν ἐφ' ἃ ἔφασαν πορεύεσθαι, εὐθὺς συσκευασάμενος ὡς ἑξαγγελῶν, τῆς νυκτὸς ἐπορεύετο. 17. Τέλος δὲ πιστευθεὶς ὡς βοηθὸς εἰσέρχεται εἰς τὸ φρούριον· καὶ τέως μὲν συμπαρασκευάζεν ὅτι δύναιτο τῷ φρουράρχῳ· ἐπεὶ δὲ ὁ Κῦρος ἦλθε, καταλαμβάνει τὸ χωρίον συνεργοὺς ποιησάμενος καὶ τοὺς παρὰ τοῦ Κῦρου αἰχμαλώτους. 18. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, εὐθὺς Γαδάτας ὁ εὐνοῦχος τὰ ἔνδον καταστήσας ἐξῆλθε πρὸς τὸν Κῦρον, καὶ τῷ νόμῳ προσκνηήσας εἶπε, Χαῖρε, Κῦρε. 19. Ἀλλὰ ποιῶ ταῦτα, ἔφη· σὺ γὰρ με σὺν τοῖς θεοῖς οὐ κελεύεις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκάζεις χαίρειν. εὐ γὰρ ἴσθι, ἔφη, ὅτι ἐγὼ μέγα ποιοῦμαι φίλιον τοῦτο τὸ χωρίον τοῖς ἐνθάδε συμμάχοις καταλείπων· σοῦ δ', ἔφη, ὦ Γαδάτα, ὁ Ἀσσύριος παῖδας μὲν, ὡς ἔοικε, τὸ ποιῆσθαι ἀφείλετο, οὐ μέντοι τό γε φίλους δύνασθαι κτᾶσθαι ἀπεστέρησεν· ἀλλ' εὐ ἴσθι, ὅτι ἡμᾶς τῷ ἔργῳ τούτῳ φίλους πεποιήσαι, οἱ σοι, ἐὰν δυνώμεθα, πειρασόμεθα μὴ χείρονες βοηθοὶ παραστήναι ἢ εἰ παῖδας ἢ ἐκγόνοὺς ἐκέκτησο. 20. Ὁ μὲν ταῦτ' ἔλεγεν. ἐν δὲ τούτῳ ὁ Ὑρκάνιος ἄρτι ἠσθημένος τὸ γεγεννημένον προσθεῖ τῷ Κῦρῳ καὶ λαβὼν τὴν δεξιὰν αὐτοῦ εἶπεν, ὦ μέγα ἀγαθὸν σὺ τοῖς φίλοις Κῦρε, ὡς πολλήν με τοῖς θεοῖς ποιεῖς χάριν ὀφείλειν, ὅτι σοὶ με συνήγαγον. 21. Ἴθι νῦν, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ λαβὼν τὸ χωρίον, οὐπερ

ἐνεκά με ἀσπάζῃ, διατίθει αὐτο οὕτως, ὡς ἂν τῷ ἑμ-
τέρῳ φύλῳ πλείστου ἄξιον ἦ καὶ τοῖς ἄλλοις συμμάχοις,
μάλιστα δ', ἔφη, Γαδάτα τούτῳ, ὅς ἡμῖν αὐτὸ λαβὼν
παραδίδωσι.

22. Τί οὖν, ἔφη ὁ Ὑρκάνιος, ἐπειδὴν Καδούσιοι
ἔλθωσι καὶ Σάκαι καὶ οἱ ἐμοὶ πολῖται, καλέσωμεν καὶ
τούτον, ἵνα κοινῇ συμβουλευσώμεθα πάντες, ὅσοις
προσῆκει, πῶς ἂν συμφορώτατα χρώμεθα τῷ φρουρίῳ;
23. Ταῦτα μὲν οὕτω συνήνεσεν ὁ Κύρος· ἐπεὶ δὲ συνήλ-
θον, οἷς ἔμελε περὶ τοῦ φρουρίου, ἐβουλευσάντο κοινῇ
φυλάτιειν οἷσπερ ἀγαθὸν ἦν φίλιον ἔν, ὅπως αὐτοῖς μὲν
πρόβολος εἴη πολέμου, τοῖς δ' Ἀσσυρίοις ἐπιτειχισμέ-
νον εἴη. 24. Τούτων γενομένων πολὺ δὴ προθυμότε-
ρον καὶ πλείους καὶ Καδούσιοι συνεστρατεύοντο καὶ
Σάκαι καὶ Ὑρκάνιοι· καὶ συνελέγη ἐντεῦθεν στρατεύμα
Καδουσίων μὲν πελτασταὶ εἰς διςμυρίους καὶ ἵππεῖς εἰς
τετρακιςχιλίους, Σακῶν δὲ τοξόται εἰς μυρίους καὶ ἵππο-
τοξόται εἰς διςχιλίους· καὶ Ὑρκάνιοι δὲ πεζοὺς τε ὀπό-
σους ἐδύναντο προσεξέπεμψαν καὶ ἵππεῖς ἐξεπλήρωσαν
εἰς διςχιλίους· τὸ γὰρ πρόσθεν καταλελειμμένοι ἦσαν
πλείους οἴκοι αὐτοῖς ἵππεῖς, ὅτι καὶ οἱ Καδούσιοι καὶ οἱ
Σάκαι τοῖς Ἀσσυρίοις πολέμοι ἦσαν. 25. Ὅσον δὲ
χρόνον ἐκαθέζετο ὁ Κύρος ἀμφὶ τὴν περὶ το φρούριον
οἰκονομίαν, τῶν Ἀσσυρίων τῶν κατὰ ταῦτα τὰ χωρία
πολλοὶ μὲν ἀπῆγον ἵππους, πολλοὶ δὲ ἀπέφερον ὄπλα,
φοβούμενοι ἤδη πάντας τοὺς προσχώρους.

26. Ἐκ δὲ τούτου προσέρχεται τῷ Κύρῳ ὁ Γαδάτας
καὶ λέγει, ὅτι ἤκουσιν αὐτῷ ἄγγελοι, ὡς ὁ Ἀσσύριος,
ἐπεὶ πύθοιτο τὰ περὶ τοῦ φρουρίου, χαλεπῶς τε ἐνέγκοι
καὶ συσκευάζοιτο ὡς ἐμβολῶν εἰς τὴν αὐτοῦ χώραν. ἐὰν

οὖν ἀφῆς με, ὦ Κῦρος, τὰ τείχη ἂν πειραθείην διασω-
σαι, τῶν δ' ἄλλων μείων λόγος. 27. Καὶ ὁ Κῦρος εἶ-
πεν, Ἐὰν οὖν ἴης νῦν, πότε ἔσῃ οἴκοι; καὶ ὁ Γαδάτας
εἶπεν, Εἰς τρίτην δειπνήσω ἐν τῇ ἡμετέρᾳ. Ἦ καὶ τὸν
Ἀσσύριον, ἔφη, οἶε ἐκβῆ ἤδη καταλήψεσθαι; Εὖ μὲν
οὖν, ἔφη, οἶδα· σπεύσει γάρ, ἕως ἔτι πρόσω δοκεῖς
ἀπειναι. 28. Ἐγὼ δ', ἔφη ὁ Κῦρος, ποστᾶϊος ἂν τῷ
στρατεύματι ἐκεῖσε ἀφικοίμην; πρὸς τοῦτο δὴ ὁ Γαδά-
τας λέγει· Πολὺ ἤδη, ὦ δέσποτα, ἔχεις τὸ στρατεύμα καὶ
οὐκ ἂν δύναιο μείον ἢ ἐν ἕξ ἢ ἐπτὰ ἡμέραις ἐλθεῖν πρὸς
τὴν ἐμὴν οἴκησιν. σὺ μὲν τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀπιθι
ὡς τάχιστα· ἐγὼ δὲ ὡς ἂν δυνατόν ἢ πορεύσομαι. 29. Ὁ
μὲν δὴ Γαδάτας ὄχρητο· ὁ δὲ Κῦρος συνεκάλεσε πάν-
τας τοὺς ἄρχοντας τῶν συμμάχων· καὶ ἤδη πολλοὶ τε
ἐδόκουν καὶ καλοὶ κάγαθοὶ παρεῖναι· ἐν οἷς δὴ λέγει ὁ
Κῦρος ταῦτα·

30. Ἄνδρες σύμμαχοι, Γαδάτας διέπραξεν, ἃ δοκεῖ
πᾶσιν ἡμῖν πολλοῦ ἄξια εἶναι, καὶ ταῦτα πρὶν καὶ ὅτι-
οὖν ὑφ' ἡμῶν ἀγαθὸν παθεῖν. νῦν δὲ ὁ Ἀσσύριος εἰς
τὴν χώραν αὐτοῦ ἐμβαλεῖν ἀγγέλλεται, δῆλον ὅτι ἅμα
μὲν τιμωρεῖσθαι αὐτὸν βουλόμενος, ὅτι δοκεῖ ὑπ' αὐτοῦ
μέγα βεβλάφθαι· ἅμα δὲ ἴσως κακῆϊνο ἐννοεῖται, ὡς, εἰ
οἱ μὲν πρὸς ἡμᾶς ἀφιστάμενοι μηδὲν ὑπ' ἐκείνου κακὸν
πέισονται, οἱ δὲ σὺν ἐκείνῳ ὄντες ὑφ' ἡμῶν ἀπολοῦν-
ται, ὅτι τάχα οὐδένα εἰκὸς σὺν αὐτῷ βουλήσεσθαι εἶναι.
31. Νῦν οὖν, ὦ ἄνδρες, καλὸν τι ἂν μοι δοκοῦμεν ποιῆ-
σαι, εἰ προθύμως Γαδάτα βροθήσασιν ἀνδρὶ εὐεργέτῃ·
καὶ ἅμα δίκαια ποιοῦμεν ἂν χάριν ἀποδιδόντες· ἀλλὰ μὴν
καὶ ξύμφορά γ' ἂν, ὡς ἐγὼ δοκῶ, πράξασιν ἡμῖν αὐ-
τοῖς. 32. Εἰ γὰρ πᾶσι φαινοίμεθα τοὺς μὲν κακῶς

ποιούοντας νικᾶν πειρώμενοι κακῶς ποιούντες, τοὺς δ' εὐεργετοῦντας ἀγαθοῖς ὑπερβαλλόμενοι, εἰκὸς ἐκ τῶν τοιούτων φίλους μὲν πολλοὺς ἡμῖν βούλεσθαι γίγνεσθαι, ἐχθρὸν δὲ μηδένα ἐπιθυμεῖν εἶναι. 33. Εἰ δὲ ἀμελήσαι δόξαιμεν Γαδάτου, πρὸς τῶν θεῶν, ποίοις λόγοις ἂν ἄλλον πείθοιμεν χαρίζεσθαι τι ἡμῖν; πῶς δ' ἂν τολμῶμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπαινεῖν; πῶς δ' ἂν ἀντιβλέψαι τις ἡμῶν δύναιτο Γαδάτα, εἰ ἠτιώμεθα αὐτοῦ εὖ ποιούντος τοσοῦτοι ὄντες ἑνὸς ἀνδρὸς καὶ τούτου οὕτω διακειμένου; 34. Ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ δὲ πάντες ἰσχυρῶς συνεπήγνον ταῦτα ποιεῖν.

Ἄγετε τοίνυν, ἔφη, ἐπεὶ καὶ ὑμῖν συνδοκεῖ ταῦτα, ἐπὶ μὲν τοῖς ὑποζυγίοις καὶ ὀχήμασι καταλίπωμεν ἕκαστοι τοὺς μετ' αὐτῶν ἐπιτηδαιοτάτους πορευέσθαι. 35. Γωβρούας δ' ἡμῖν ἀρχέτω αὐτῶν καὶ ἡγείσθω αὐτοῖς· καὶ γὰρ ὁδῶν ἔμπειρος καὶ τᾶλλα ἱκανός· ἡμεῖς δ', ἔφη, καὶ ἵπποις τοῖς δυνατωτάτοις καὶ ἀνδράσι πορευόμεθα τὰ ἐπιτήδεια τριῶν ἡμερῶν λαβόντες· ὅσῳ δ' ἂν κουφότερον συσκευασώμεθα καὶ εὐτελέστερον, τοσοῦτῳ ἥδιον τὰς ἐπιούσας ἡμέρας ἀριστήσομέν τε καὶ δειπνήσομεν καὶ καθευδήσομεν. 36. Νῦν δ', ἔφη, πορευώμεθα ὧδε· πρῶτον μὲν ἄγε σύ, Χρυσάντα, τοὺς θωρακοφόρους, ἐπεὶ ὁμαλή τε καὶ πλατεῖα ἡ ὁδός ἐστι, τοὺς ταξιάρχους ἔχων ἐν μετώπῳ πάντας· ἡ δὲ τάξις ἐκάστη ἐφ' ἑνὸς ἴτω· ἀθρόοι γὰρ ὄντες καὶ τάχιστα καὶ ἀσφαλέστατα πορευοίμεθ' ἂν. 37. Τούτου δ' ἔνθα, ἔφη, κλεύω τοὺς θωρακοφόρους ἡγεῖσθαι, ὅτι τοῦτο βαρύτερόν ἐστι τοῦ στρατεύματος. τοῦ δὲ βαρυτάτου ἡγομένου, ἀνάγκη ῥαδίως ἔπασθαι πάντα τὰ θᾶπτον ἴοντα· ὅταν δὲ τὸ τάχιστον ἡγήται ἐν νυκτί, οὐδέν ἐστι θαυμαστὸν καὶ δια-

σπᾶσθαι τὰ στρατεύματα· τὸ γὰρ προταχθὲν ἀποδι-
 δράσκει. 38. Ἐπὶ δὲ τούτοις, ἔφη, Ἀρτιάβαζος τοὺς
 Περσῶν πελταστίας καὶ τοξότας ἀγέτω· ἐπὶ δὲ τούτοις
 Ἄνδαμύας ὁ Μῆδος τὸ Μήδων πεζικόν· ἐπὶ δὲ τούτοις
 Ἐμβας τὸ Ἀρμενίων πεζικόν· ἐπὶ δὲ τούτοις Ἀρτούχας
 Ὑρκανίους· ἐπὶ δὲ τούτοις Θαμβράδας τὸ Σακῶν πεζι-
 κόν· ἐπὶ δὲ τούτοις Δαμάτας Καδουσίους. 39. Ἀγόν-
 των δὲ καὶ οὗτοι πάντες ἐν μετώπῳ μὲν τοὺς ταξιάρχους
 ἔχοντες, δεξιούς δὲ τοὺς πελταστίας, ἀριστερούς δὲ τοὺς
 τοξότας τοῦ ἑαυτῶν πλαισίου· οὕτω γὰρ πορευόμενοι
 καὶ εὐχρησιότεροι γίνονται. 40. Ἐπὶ δὲ τούτοις οἱ
 σκευοφόροι, ἔφη, πάντων ἐπέσθων· οἱ δ' ἄρχοντες αὐ-
 τῶν ἐπιμελεῖσθων, ὅπως συνσκευασμένοι τε ὥσι πάντα
 πρὶν καθέυδειν καὶ πρῶτὸν σὺν τοῖς σκεύεσι παρῶσιν εἰς
 τὴν τεταγμένην χώραν καὶ ὅπως κοσμίως ἔπωνται.
 41. Ἐπὶ δὲ τοῖς σκευοφόροις, ἔφη, τοὺς Πέρσας ἰππέας
 Μαδάτας ὁ Πέρσης ἀγέτω, ἔχων καὶ οὗτος τοὺς ἑκατον-
 τάρχους τῶν ἰππέων ἐν μετώπῳ· ὁ δ' ἑκατόνταρχος τὴν
 τάξιν ἀγέτω εἰς ἓνα, ὡς περ οἱ πέζαρχοι. 42. Ἐπὶ δὲ
 τούτοις Ῥαμβάκας ὁ Μῆδος ὡσαύτως τοὺς ἑαυτοῦ ἰπ-
 πέας· ἐπὶ δὲ τούτοις σὺ, ὦ Τιγράνη, τὸ σθαντοῦ ἰπι-
 κόν· καὶ οἱ ἄλλοι δὲ ἵππαρχοι μεθ' ὧν ἕκαστοι ἀφίκοντο
 πρὸς ἡμᾶς· ἐπὶ δὲ τούτοις Σάκαι ἀγεις· ἔσχατοι δ', ὡς-
 περ ἤλθον, Καδούσιοι ἀγόντων τὸ στρατεύμα· Ἀλκεύνα,
 σὺ δὲ ὁ ἄγων αὐτοὺς ἐπιμελοῦ τὸ νῦν εἶναι πάντων τῶν
 ὀπισθεν καὶ μηδένα ἕα ὑστερον τῶν σῶν ἰππέων γίγνε-
 σθαι. 43. Ἐπιμελεῖσθαι δὲ τοῦ σιωπῆ πορευέσθαι οἱ
 τε ἄρχοντες καὶ πάντες δὲ οἱ σωφρονοῦντες· διὰ γὰρ
 τῶν ὄτων ἐν τῇ νυκτὶ ἀνάγκη μᾶλλον ἢ διὰ τῶν ὀφθαλ-
 τῶν ἕκαστα καὶ αἰσθάνεσθαι καὶ πράττεσθαι· καὶ τὸ

ταραχθῆναι δὲ ἐν τῇ νυκτὶ πολὺ μείζον ἐστι προᾶγμα ἢ ἐν τῇ ἡμέρᾳ καὶ δυσκαταστατώτερον· οὗ ἔνεκα ἢ τε σιωπὴ ἀσκητέα καὶ ἢ τάξις διαφυλακτέα. 44. Τὰς δὲ νυκτερινὰς φυλακὰς, ὅταν μέλλητε νυκτὸς ἀναστήσεσθαι, χρὴ ὡς βραχυτάτας καὶ πλείστας ποιεῖσθαι, ὡς μηδένα ἢ ἐν τῇ φυλακῇ ἀγρυπνία πολλή οὔσα λυμαινῆται ἐν τῇ πορείᾳ· ἥνικα δ' ἂν ὥρα ἦ πορεύεσθαι, σημανεῖ τῶ κέρατι. 45. Ὑμεῖς δ' ἔχοντες, ἃ δεῖ, ἕκαστοι πάροισι εἰς τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος ὁδόν· ὁ δ' ὁρμώμενος ἀεὶ τῶ κατ' οὐρανὸν παρεγγυάτω ἐπεσθαι.

46. Ἐκ τούτου δὴ ὄχοντο ἐπὶ τὰς σκηρὰς καὶ ἅμα ἀπιόντες διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους, ὡς μνημονικῶς ὁ Κῦρος ὁπόσοις συνέτατε πᾶσιν ὀνομάζων ἐνετέλλετο. 47. Ὁ δὲ Κῦρος ἐπιμελεία τοῦτο ἐποίει· πάνν γὰρ αὐτῷ ἐδόκει θανμαστὸν εἶναι, εἰ οἱ μὲν βάνανσοι ἴσασι τῆς ἑαυτοῦ τέχνης ἕκαστος τῶν ἐργαλείων τὰ ὀνόματα, καὶ ὁ ἰατρὸς δὲ οἶδε καὶ τῶν ὀργάνων καὶ τῶν φαρμάκων, οἷς χρῆται, πάντων τὰ ὀνόματα, ὁ δὲ στρατηγὸς οὕτως ἡλίθιος ἔσοιτο, ὥστε οὐκ εἴσεται τῶν ὑφ' ἑαυτῷ ἡγεμόνων τὰ ὀνόματα, οἷς ἀνάγκη ἐστὶν αὐτῷ ὀργάνοις χρῆσθαι καὶ ὅταν καταλαβεῖν τι βούληται καὶ ὅταν φυλάξαι καὶ ὅταν θαρσύναι καὶ ὅταν φοβῆσαι· καὶ τιμῆσαι δὲ ὁπότε τινὰ βούλοιο, πρέπον αὐτῷ ἐδόκει εἶναι ὀνομαστὶ προσ-αγορεύειν. 48. Ἐδόκον δ' αὐτῷ οἱ γιννώσκεσθαι δοκοῦντες ὑπὸ τοῦ ἀρχοντος καὶ τοῦ καλόν τι ποιῶντες ὀρᾶσθαι μᾶλλον ὀρέγεσθαι καὶ τοῦ αἰσχρόν τι ποιεῖν μᾶλλον προθυμεῖσθαι ἀπέχεσθαι. 49. Ἡλίθιον δὲ καὶ τοῦτ' ἐδόκει εἶναι αὐτῷ τὸ ὁπότε βούλοιτό τι πραχθῆναι, οὕτω προστάττειν, ὥσπερ ἐν οἴκῳ ἔνιοι δεσπόται προστάττουσιν, Ἴτω τις ἐφ' ὕδωρ, Ξύλα τις σχισιάτω.

50. Οὕτω γὰρ προστατομένων εἰς ἀλλήλους τε ὄραν πάντες ἐδόκουν αὐτῶ καὶ οὐδεὶς περαίνειν τὸ προσταχθὲν καὶ πάντες ἐν αἰτία εἶναι καὶ οὐδεὶς οὔτε αἰσχύνεσθαι οὔτε φοβεῖσθαι ὁμοίως διὰ τὸ σὺν πολλοῖς αἰτίαν ἔχειν· διὰ ταῦτα δὴ αὐτὸς πάντας ὠνόμαζεν, ὅτω τι προσταίτοι.

51. Καὶ Κῦρος μὲν δὴ περὶ τούτων οὕτως ἐγίνωσκεν. οἱ δὲ στρατιῶται τότε μὲν δειπνήσαντες καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι καὶ συσκευασάμενοι πάντα ἃ ἔδει ἐκοιμήθησαν. 52. Ἡνίκα δ' ἦν ἐν μέσῳ νυκτιῶν ἐσήμηνε τῷ κέρατι. Κῦρος δ' εἰπὼν τῷ Χρυσάντῃ, ὅτι ἐπὶ τῇ ὁδῷ ὑπομένοι [δὴ] ἐν τῷ πρόσθεν τοῦ στρατεύματος, ἐξῆι λαβὼν τοὺς ἄμφ' αὐτὸν ὑπηρέτας· βραχεῖ δὲ χρόνῳ ὑστερον Χρυσάντιας παρῆν ἄγων τοὺς θωρακοφόρους. 53. Τούτῳ μὲν οὖν ὁ Κῦρος δούς τοὺς ἡγεμόνας τῆς ὁδοῦ πορεύεσθαι ἐκέλευεν ἡσύχως, ἕως ἄγγελος ἔλθοι· οὐ γὰρ πῶ ἐν ὁδῷ πάντες ἦσαν· αὐτὸς δὲ ἐστηκὼς ἐν τῇ ὁδῷ τὸν μὲν προσιόντα προὔπεμπετο ἐν τάξει, ἐπὶ δὲ τὸν ὑστερίζοντα ἔπεμπε καλῶν. 54. Ἐπεὶ δὲ πάντες ἐν ὁδῷ ἦσαν, πρὸς μὲν Χρυσάνταν ἰπέας ἔπεμψεν ἐροῦντας, ὅτι ἐν ὁδῷ ἤδη πάντες· ἄγε οὖν ἤδη θᾶτον. 55. Αὐτὸς δὲ παρελαύνων τὸν ἵππον εἰς τὸ πρόσθεν ἡσυχος κατεθεᾶτο τὰς τάξεις· καὶ οὓς μὲν ἴδοι εὐτάκτως καὶ σιωπῇ ἰόντας, προσελαύνων αὐτοῖς, τίνες τε εἶεν, ἤροτο, καὶ ἐπεὶ πύθοιτο, ἐπήνθι· εἰ δὲ τινες θορυβουμένους αἰσθοίτο, τὸ αἴτιον τούτου σκοπῶν κατασβηνύναι τὴν ταραχὴν ἐπειροᾶτο.

56. Ἐν μόνον παραλείπεται τῆς ἐν νυκτὶ ἐπιμελείας αὐτοῦ, ὅτι πρὸ παντὸς τοῦ στρατεύματος πεζοὺς εὐζώνους οὐ πολλοὺς προὔπεμψεν, ἐφορωμένους ὑπὸ Χρυ-

πάντα καὶ ἐφορῶντας αὐτόν, ὡς ὠτακουστοῦντες καὶ εἴ-
 πως ἄλλως δύναιτο αἰσθάνεσθαι, σημαίνουσι τῷ Χρυ-
 σάντῃ, ὅτι καιρὸς δοκοίη εἶναι· ἄρχων δὲ καὶ ἐπὶ τού-
 τοις ἦν, ὃς καὶ τούτους ἐκόσμησε καὶ τὸ μὲν ἄξιον λόγου
 ἐσήμεναι, τὸ δὲ μὴ οὐκ ἠνώχλει λέγων. 57. Τὴν μὲν δὴ
 νύκτα οὕτως ἐπορεύοντο· ἐπὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τοὺς
 μὲν τῶν Καδουσίων ἱππίας, ὅτι αὐτῶν καὶ οἱ πεζοὶ
 ἔσχατοι ἐπορεύοντο, παρὰ τούτοις κατέλιπεν, ὡς μηδ'
 οὔτοι ψιλοὶ ἱππέων ἴοιεν· τοὺς δ' ἄλλους εἰς τὸ πρόσθεν
 παρελαύνειν ἐκέλευσεν, ὅτι καὶ οἱ πολέμιοι ἐν τῷ πρό-
 σθεν ἦσαν, ὅπως εἴ τί τι πού ἐναντιοῖτο αὐτῷ, ἀπαν-
 τῶν ἔχων τὴν ἰσχὺν ἐν τάξει καὶ μάχοιτο, εἴ τί τι πού
 φεῦγον ὀφθείη, ὡς ἐξ ἐτοιμοτάτου διώκοι. 58. Ἦσαν
 δὲ αὐτῷ αἰεὶ τεταγμένοι οὓς τε διώκειν δεοὶ καὶ οὓς παρ'
 αὐτῷ μένειν· πᾶσαν δὲ τὴν τάξιν λυθῆναι οὐδέποτε εἶα.
 59. Κῦρος μὲν δὴ οὕτως ἤγε τὸ στράτευμα· οὐ μέντοι
 αὐτὸς γε μιᾶ χώρᾳ ἐχρῆτο, ἀλλ' ἄλλοτε ἀλλαχῆ περιε-
 λαύνων ἐφεώρα τε καὶ ἐπρμελεῖτο, εἴ του δέοιεντο. οἱ μὲν
 δὴ ἀμφὶ Κῦρον οὕτως ἐπορεύοντο.

C A P U T IV.

1. Ἐκ δὲ τοῦ Γαδάτα ἱππικοῦ τῶν δυνατῶν τις ἀν-
 δρῶν ἐπεὶ ἑώρα αὐτόν ἀφρονηκότα ἀπὸ τοῦ Ἀσσυρίου,
 ἐνόμισεν, ὅτι, εἴ τι οὗτος πάθει, αὐτὸς ἂν λαβεῖν παρὰ
 τοῦ Ἀσσυρίου πάντα τὰ Γαδάτα· οὕτω δὴ πέμπει τινὰ
 τῶν ἐαυτοῦ πιστῶν πρὸς τὸν Ἀσσύριον καὶ κελεύει τὸν
 ἰόντα, εἰ καταλάβοι ἤδη ἐν τῇ Γαδάτα χώρᾳ τὸ Ἀσσ-
 ριον στράτευμα, λέγειν τῷ Ἀσσυρίῳ, ὅτι εἰ βούλοιτο
 ἐνεδρεῦσαι, λαβεῖν ἂν Γαδάταν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ.

2. Δηλοῦν δὲ ἐντελλέτο, ὅσην τε εἶχεν ὁ Γαδάτας δύναμιν καὶ ὅτι Κῦρος οὐ συνείπετο αὐτῷ· καὶ τὴν ὁδὸν ἐδήλωσεν, ἧ̄ προσιέναι μέλλοι. προσεπέστειλε δὲ τοῖς αὐτοῦ οἰκέταις, ὡς πιστεύοιτο μᾶλλον, καὶ τὸ τεῖχος, ὃ ἐτύγγαθεν αὐτὸς ἔχων ἐν τῇ Γαδάτου χώρᾳ, παραδοῦναι τῷ Ἀσσυρίῳ καὶ τὰ ἐνότια· ἤξειεν δὲ καὶ αὐτὸς ἔφρασκεν, εἰ μὲν δύναιτο, ἀποκτείνας Γαδάταν, εἰ δὲ μή, ὡς σὺν τῷ Ἀσσυρίῳ τὸ λοιπὸν ἐσόμενος. 3. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἐπὶ ταῦτα ταχθεὶς, ἐλαύνων ὡς δυνατὸν ἦν τάχιστα, ἀφικνεῖται πρὸς τὸν Ἀσσύριον καὶ ἐδήλωσεν ἐφ' ἃ ἦκοι, ἀκούσας ἐκείνος τό τε χωρίον εὐθύς παρέλαβε καὶ πολλὴν ἵππον ἔχων καὶ ἄρματα ἐνήδρευεν ἐν κώμαις ἀθρόαις. 4. Ὁ δὲ Γαδάτας ὡς ἐγγὺς ἦν τούτων τῶν κωμῶν, πέμπει τινὰς προδιερυνησομένους. ὁ δὲ Ἀσσύριος ὡς ἔγνω προσιόντας τοὺς διερυνητάς, φεύγειν κελεύει ἄρματα ἑξαναστάντια δύο ἢ τρία καὶ ἵππους ὀλίγους, ὡς δὴ φοβηθέντας καὶ ὀλίγους ὄντας. οἱ δὲ προδιερυνηταὶ ὡς εἶδον ταῦτα, αὐτοὶ τε ἐδίωκον καὶ τῷ Γαδάτᾳ κατέσειον· καὶ ὅς ἑξαπατηθεὶς διώκει ἀνὰ κράτος. οἱ δὲ Ἀσσύριοι, ὡς ἐδόκει ἀλώσιμος εἶναι ὁ Γαδάτας, ἀνίστανται ἐκ τῆς ἐνέδρας. 5. Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ Γαδάταν ἰδόντες, ὡσπερ εἰκός, ἔφευγον, οἱ δ' αὖ, ὡσπερ εἰκός, ἐδίωκον. καὶ ἐν τούτῳ ὁ ἐπιβουλεύων τῷ Γαδάτᾳ παίει αὐτόν, καὶ καιρίας μὲν πληγῆς ἀμαριάνει, τύπτει δὲ αὐτόν εἰς τὸν ὤμον καὶ τιτρώσκει. ποιήσας δὲ τοῦτο ἐξίσταται, ἕως σὺν τοῖς διώκουσιν ἐγένετο· ἐπεὶ δ' ἐγγώσθη ὅς ἦν, ὁμοῦ δὴ σὺν τοῖς Ἀσσυρίοις προθύμως ἐκτείνων τὸν ἵππον σὺν τῷ βασιλεῖ ἐδίωκεν. 6. Ἐνταῦθα δὴ ἠλίσκοντο μὲν δῆλον ὅτι οἱ βραδυτάτους ἔχοντες τοὺς ἵππους ὑπὸ τῶν ταχίστων· ἦδη δὲ μάλα πάντες

πιεζόμενοι διὰ το κατατειροῦσθαι ὑπὸ τῆς πορείας οἱ τοῦ Γαδάτα ἵππεῖς καθορῶσι τὸν Κῦρον προσιόντα σὺν τῷ στρατεύματι· δοκεῖν δὲ χρή ἀσιμένως καὶ ἡδέως ὡς περ εἰς λιμένα ἐκ χειμῶνος προσφέρεσθαι αὐτούς. 7. Ὁ δὲ Κῦρος τὸ μὲν πρῶτον ἐθαύμασεν, ὡς δ' ἔγνω τὸ πρᾶγμα, ἔστε μὲν πάντες ἐναντίοι ἤλαυνον, ἐναντίος καὶ αὐτὸς ἐν τάξει ἦγε τὴν στρατιάν· ὡς δὲ γρόντες οἱ πολέμιοι τὸ ὄν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἐνταῦθα δὴ ὁ Κῦρος διώκειν ἐκέλευσε τοὺς πρὸς τοῦτο τεταγμένους, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἄλλοις εἶπτο, ὡς ᾤετο συμφέρειν. 8. Ἐνθα δὴ καὶ ἄρματα ἠλίσκετο, ἔνια μὲν καὶ ἐκπιπτόντων τῶν ἠριόχων, τῶν μὲν ἐν τῇ ἀναστροφῇ, τῶν δὲ καὶ ἄλλως, ἔνια δὲ καὶ περιτεμνόμενα ὑπὸ τῶν ἵππέων ἠλίσκετο. καὶ ἀποκτείνουσι δὲ ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν παίσαντα τὸν Γαδάταν. 9. Τῶν μέντοι πεζῶν Ἀσσυρίων οἱ ἔτιυχον τὸ Γαδάτα χωρίον πολιορκοῦντες οἱ μὲν εἰς τὸ τεῖχος κατέφευγον τὸ ἀπὸ Γαδάτου ἀποστάν, οἱ δὲ φθάσαντες εἰς πόλιν τινὰ τοῦ Ἀσσυρίου μεγάλην, ἐνθα καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἵπποις καὶ τοῖς ἄρμασι κατέφηνγεν ὁ Ἀσσύριος.

10. Κῦρος μὲν δὴ διαπραξάμενος ταῦτα ἐπαναχωρεῖ εἰς τὴν Γαδάτου χώραν· καὶ προστάξας οἷς ἔδει ἀμφὶ τὰ αἰχμάλωτα ἔχειν, εὐθύς ἐπορεύετο, ὡς ἐπισκέψαιτο τὸν Γαδάταν, πῶς ἔχοι ἐκ τοῦ τραυματος. πορευομένων δὲ αὐτῶ ὁ Γαδάτας ἐπιδεδεμένος ἤδη τὸ τραῦμα ἀπαντᾷ. ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Κῦρος ἤσθη τε καὶ εἶπεν, Ἐγὼ δὲ πρὸς σὲ ἦα ἐπισκεψόμενος πῶς ἔχεις. 11. Ἐγὼ δὲ γ', ἔφη ὁ Γαδάτας, ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς, σὲ ἐπαναθρασόμενος ἦα, ὁποῖός τις φαίνη ἰδεῖν ὁ τοιαύτην ψυχὴν ἔχων· ὅστις οὐτ' οἶδα ἔγωγε ὅτι νῦν ἐμοῦ δεόμενος, οὔτε μὴ

υποσχόμενός γέ μοι ταῦτα πράξειν, οὔτε εὖ πεπονθῶς ὑπ' ἐμοῦ εἰς γὰρ τὸ ἴδιον οὐδ' ὀπιούν, ἀλλ' ὅτι τοὺς φίλους ἔδοξά σοί τι ὀνήσαι, οὕτω μοι προθύμως ἐβοήθησας, ὡς νῦν τὸ μὲν ἐπ' ἐμοὶ οἴχομαι, τὸ δ' ἐπὶ σοὶ σέσωμαι. 12. Οὐ μὰ τοὺς θεούς, ὦ Κῦρος, εἰ ἦν οἷος ἔφην ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐπαιδοποιησάμην, οὐκ οἶδ' ἂν εἰ ἐκτησάμην παῖδα τοιοῦτον περὶ ἐμέ· ἐπεὶ ἄλλους τε οἶδα παῖδας καὶ τοῦτον τὸν νῦν Ἀσσυρίων βασιλέα πολὺ πλείω ἤδη τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ἀνιάσαντα ἢ σέ νῦν δύναται ἀνιᾶν. καὶ ὁ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπεν ὧδε. 13. Ὡ Γαδάτα, ἢ πολὺ μείζον παρεῖς θαῦμα ἐμὲ νῦν θαυμάζεις. Καὶ τί δὴ τοῦτ' ἐστίν; ἔφη ὁ Γαδάτας. Ὅτι τοσοῦτοι μὲν, ἔφη, Περσῶν ἐσπούδασαν περὶ σέ, τοσοῦτοι δὲ Μήδων, τοσοῦτοι δὲ Ὑρκανίων, πάντες δὲ οἱ παρόντες Ἀρμενίων καὶ Σακῶν καὶ Καδουσίων. 14. Καὶ ὁ Γαδάτας ἐπεύξατο, Ἀλλ', ὦ Ζεῦ, ἔφη, καὶ τούτοις πολλὰ ἀγαθὰ δοῖν οἱ θεοὶ καὶ πλείστα τῷ αἰτίῳ τοῦ καὶ τούτους τοιούτους εἶναι. ὅπως μέντοι, οὓς ἐπαινεῖς τούτους, ὦ Κῦρος, καὶ ξενίσωμεν καλῶς, δέχου τάδε ξένια, οἷα ἐγὼ δύναμαι. ἅμα δὲ προσῆγε πάμπολλα, ὥστε καὶ θύειν τὸν βουλούμενον καὶ ξενίζεσθαι πᾶν τὸ στρατεύμα ἀξίως τῶν καλῶς πεποιημένων καὶ καλῶς συμβάντων.

15. Ὁ δὲ Καδούσιος ὠπισθοφυλάκει καὶ οὐ μετέσχε τῆς διώξεως· βουλούμενος δὲ καὶ αὐτὸς λαμπρόν τι ποιῆσαι, οὔτε ἀνακοινωσάμενος οὔτε εἰπὼν οὐδὲν Κύρῳ καταθεῖ τὴν πρὸς Βαβυλῶνα χώραν. διεσπαρμένοις δὲ τοῖς ἵπποις αὐτοῦ ἀπιὼν ὁ Ἀσσύριος ἐκ τῆς ἑαυτοῦ πόλεως οὐ κατέφυγε, συντυγχάνει μάλιστα συντεταγμένον ἔχων τὸ ἑαυτοῦ στρατεύμα. 16. Ὡς δ' ἔγνω μόνους ὄντας τοὺς

Καδουσίους, ἐπιτίθεται, καὶ τὸν τε ἄρχοντα τῶν Καδουσιῶν ἀποκτείνει καὶ ἄλλους πολλοὺς καὶ ἵππους τινὰς λαμβάνει τῶν Καδουσιῶν καὶ ἦν ἄγοντες λείαν ἐτύγγα-
νον ἀφαιρεῖται. καὶ ὁ μὲν Ἀσσύριος, διώξας ἄχρι οὗ ἀσφαλὲς ᾤετο εἶναι, ἀπετράπετο· οἱ δὲ Καδούσιοι ἐσώ-
ζοντο πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀμφὶ δείλην οἱ πρῶτοι.
17. Κῦρος δὲ ὡς ἤσθετο τὸ γεγονός, ἀπήντα τε τοῖς Καδουσίοις, καὶ ὄντινα ἴδοι τετρωμένον, ἀναλαμβάνων τοῦτον μὲν ὡς Γαδάταν ἔπεμπε, ὅπως θεραπεύοιτο, τοὺς δ' ἄλλους συγκατεσκήνου καὶ ὅπως τὰ ἐπιτήδεια ἔξουσι συνεπεμελεῖτο, παραλαμβάνων Περσῶν τῶν ὁμο-
τίμων συνεπιμελητάς· ἐν γὰρ τοῖς τοιούτοις οἱ ἀγαθοὶ ἐπιπονεῖν ἐθέλουσι. 18. Καὶ ἀνιώμενος μέντοι ἰσχυρῶς δῆλος ἦν, ὡς καὶ τῶν ἄλλων δειπνούντων, ἥνικα ὥρα ἦν, Κῦρος ἔτι σὺν τοῖς ὑπηρέταις καὶ τοῖς ἰατροῖς οὐδένα ἐκὼν ἀτημέλητον παρέλειπεν, ἀλλ' ἢ αὐτόπτης ἐφεώρα, ἢ εἰ μὴ αὐτὸς ἐξανύτοι, πέμπων φανερός ἦν τοὺς θερα-
πεύοντας.

19. Καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκομήθησαν. ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ κηρύξας συνιέναι τῶν μὲν ἄλλων τοὺς ἄρχοντας, τοὺς δὲ Καδουσίους ἅπαντας, ἔλεξε τοιάδε·

Ἄνδρες ξύμμαχοι, ἀνθρώπινον τὸ γεγενημένον πά-
θος· τὸ γὰρ ἁμαρτάνειν ἀνθρώπους ὄντας οὐδέν, οἶμαι, θαυμαστόν. ἀξιοί γε μέντοι ἐσμέν τοῦ γεγενημένου πράγματος τούτου ἀπολαῦσαι τι ἀγαθόν, τὸ μαθεῖν μήποτε διασπᾶν ἀπὸ τοῦ ὅλου δύνάμιν ἀσθενεστέραν τῆς τῶν πολεμίων δυνάμεως. 20. Καὶ οὐ τοῦτο, ἔφη, λέγω, ὡς οὐ δεῖ ποτε καὶ ἐλάττωι ἔτι μορίῳ ἶεναι, ὅπου ἂν δέη, ἢ νῦν ὁ Καδούσιος ᾤχετο· ἀλλ' ἐάν τις κοινού-
μενος ὀρμαῖται ἰῶ ἱκανῶ βοηθῆσαι, ἔστι μὲν ἀπατηθῆ-

ναι, ἔστι δὲ τῷ ὑπομένοντι ἑξαπατήσαντι τοὺς πολεμίους
 ἄλλοσε τρέψαι ἀπὸ τῶν ἐξεληλυθότων, ἔστι δὲ ἄλλα πα-
 ρέχοντα πράγματα τοῖς πολεμίοις τοῖς φίλοις ἀσφάλειαν
 παρέχειν· καὶ οὕτω μὲν οὐδ' ὁ χωρὶς ὧν ἀπέσται, ἀλλ'
 ἐξαρηθήσεται τῆς ἰσχύος· ὁ δὲ ἀπεληλυθὼς μὴ ἀνακοι-
 νωσάμενος, ὅπου ἂν ᾗ, οὐδέν τι διάφορον πάσχει ἢ εἰ
 μόνος ἐστρατεύετο. 21. Ἄλλ' ἀντὶ μὲν τούτου, ἔφη,
 εἰάν θεὸς θέλῃ, ἀμνησούμεθα τοὺς πολεμίους οὐκ εἰς μα-
 κρᾶν. ἀλλ' ἐπειδὴν τάχιστα ἀριστήσητε, ἄξω ὑμᾶς,
 ἔνθα τὸ πρᾶγμα ἐγένετο· καὶ ἅμα μὲν θάψομεν τοὺς
 τελευτήσαντας, ἅμα δὲ δεῖξομεν τοῖς πολεμίοις, ἔνθα
 κρατῆσαι νομίζουσιν, ἐνταῦθα ἄλλους αὐτῶν κρείττους,
 εἰάν θεὸς θέλῃ· καὶ ὅπως γε μηδὲ τὸ χωρίον ἠδέως ὀρῶ-
 σιν, ἔνθα κατέκανον ἡμῶν τοὺς συμμάχους· εἰάν δὲ μὴ
 ἀντεπεξίωσι, καύσομεν αὐτῶν τὰς κώμας καὶ δηώσομεν
 τὴν χώραν, ἵνα μὴ ἂ ἡμᾶς ἐποίησαν ὀρῶντες εὐφραί-
 νωνται, ἀλλὰ τὰ ἑαυτῶν κακὰ θεώμενοι ἀνιῶνται. 22.
 Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι, ἔφη, ἀριστᾶτε ἰόντες· ὑμεῖς δέ, ὦ
 Καδούσιοι, πρῶτον μὲν ἀπελθόντες ἄρχοντα ὑμῶν αὐ-
 τῶν ἔλεσθε, ἥπερ ὑμῖν νόμος, ὅστις ὑμῶν ἐπιμελήσεται
 σὺν τοῖς θεοῖς καὶ σὺν ἡμῖν, ἂν τι προσδέησθε· ἐπειδὴν
 δὲ ἔλησθε καὶ ἀριστήσητε, πέμψατε πρὸς με τὸν αἰρε-
 θέντα. 23. Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπραξαν· ὁ δὲ Κῦρος
 ἐπεὶ ἐξήγαγε τὸ στράτευμα, κατέστησεν εἰς τάξιν τὸν
 ἡρημένον ὑπὸ τῶν Καδουσιῶν καὶ ἐκέλευσε πλησίον αὐ-
 τοῦ ἄγειν τὴν τάξιν, ὅπως, ἔφη, ἂν δυνώμεθα, ἀνα-
 θαρρόνωμεν τοὺς ἄνδρας. οὕτω δὲ ἐπορεύοντο· καὶ ἐλ-
 θόντες ἔθαπτον μὲν τοὺς Καδουσίους, ἐδήουν δὲ τὴν
 χώραν. ποιήσαντες δὲ ταῦτα ἀπῆλθον τὰ ἐπιτήδεια ἐκ
 τῆς πολεμίας ἔχοντες πάλιν εἰς τὴν Γαδάτα.

24. Ἐννοήσας δέ, ὅτι οἱ πρὸς αὐτὸν ἀφροστηκότες, ὄντες πλησίον Βαβυλῶνος, κακῶς πείσονται, ἂν μὴ αὐτὸς αἰεὶ παρῆ, οὕτως ὅσους τε τῶν πολεμίων ἀφίει, τούτους ἐκέλευε λέγειν τῷ Ἀσσυρίῳ καὶ αὐτὸς κήρυκα ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν ταῦτα λέγοντα, ὅτι ἔτοιμος εἶη τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν ἕαν καὶ μὴ ἀδικεῖν, εἰ καὶ ἐκεῖνος βούλοιτο ἕαν ἐργάζεσθαι τοὺς τῶν πρὸς ἑαυτὸν ἀφροστηκῶτων ἐργάτας. 25. Καίτοι, ἔφη, σὺ μὲν ἂν καὶ δύνη κωλύειν, ὀλίγους τινὰς κωλύσεις· ὀλίγη γάρ ἐστι χώρα ἢ τῶν πρὸς ἐμὲ ἀφροστηκῶτων· ἐγὼ δὲ πολλὴν ἂν σοι χώραν ἐώην ἐνεργὸν εἶναι. εἰς δὲ τὴν τοῦ καρποῦ κομιδὴν, ἕαν μὲν πόλεμος ἦ, ὁ ἐπικρατῶν, οἴμαι, καρπώσεται, ἕαν δὲ εἰρήνη, δῆλον, ἔφη, ὅτι σὺ. ἕαν μέντοι τις ἢ τῶν ἐμῶν ὄπλα ἀνταίρηται σοὶ ἢ τῶν σῶν ἐμοί, τούτους, ἔφη, ὡς ἂν δυνώμεθα ἐκάτεροι ἀμννούμεθα. ταῦτα ἐπιστείλας τῷ κήρυκι ἔπεμψεν αὐτόν. 26. Οἱ δὲ Ἀσσύριοι ὡς ἤκουσαν ταῦτα, πάντα ἐποίουν πείθοντες τὸν βασιλέα συγχωρῆσαι ταῦτα καὶ ὅτι σμικρότατον τοῦ πολέμου λιπεῖν. 27. Καὶ ὁ Ἀσσύριος μέντοι εἶτε καὶ ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων πεισθεὶς εἶτε καὶ αὐτὸς βουλευθεὶς συνήνεσε ταῦτα· καὶ ἐγένοντο συνθήκαι τοῖς μὲν ἐργαζομένοις εἰρήνην εἶναι, τοῖς δὲ ὀπλοφόροις πόλεμον. 28. Ταῦτα μὲν δὴ διεπέπρακτο περὶ τῶν ἐργατῶν ὁ Κύρος· τὰς μὲντοι νομὰς τῶν κτηρῶν τοὺς μὲν ἑαυτοῦ φίλους ἐκέλευσε καταθέσθαι, εἰ βούλοιντο, ἐν τῇ ἑαυτῶν ἐπικρατείᾳ· τὴν μὲντοι τῶν πολεμίων λείαν ἤγον, ὁπόθεν δύναιντο, ὅπως εἶη ἡ στρατεία ἡδίων τοῖς συμμάχοις. οἱ μὲν γὰρ κίνδυνοι οἱ αὐτοὶ καὶ ἄνευ τοῦ λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια, ἢ δ' ἐκ τῶν πολεμίων τροφή κουφοτέρην τὴν στρατείαν ἐδόκει παρέχειν.

29. Ἐπεὶ δὲ παρεσκευάζετο ἤδη ὁ Κῦρος ὡς ἀπιῶν, παρῆν ὁ Γαδάτας ἄλλα τε δῶρα πολλὰ καὶ παντοῖα φέρον καὶ ἄγων, ὡς ἂν ἐξ οἴκου μεγάλου, καὶ ἵππους δὲ ἤγε πολλοὺς ἀφελόμενος τῶν ἑαυτοῦ ἵππέων, οἷς ἠπιστήκει διὰ τὴν ἐπιβουλήν. 30. Ὡς δ' ἐπλησίασεν, ἔλεξε τοιάδε· Ὡ Κῦρε, νῦν μὲν σοι ἐγὼ ταῦτα δίδωμι ἐν τῷ παρόντι, καὶ χρῶ ἀντοῖς, ἐὰν δέη τι· νόμιζε δ', ἔφη, καὶ τᾶλλα πάντα τὰμὰ σὰ εἶναι. οὔτε γὰρ ἔστιν οὔτ' ἔσται ποτέ, ὅτῳ ἐγὼ ἀπ' ἐμοῦ φύντι καταλείψω τὸν ἐμὸν οἶκον, ἀλλ' ἀνάγκη, ἔφη, σὺν ἐμοὶ τελεντῶντι πᾶν ἀποσβῆναι τὸ ἡμέτερον γένος καὶ ὄνομα. 31. Καὶ ταῦτα, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὁμνυμί σοι θεούς, οἳ καὶ ὄρωσι πάντα καὶ ἀκούουσι πάντα, οὔτε ἄδικον οὔτε αἰσχρὸν οὐδὲν οὔτε εἰπῶν οὔτε ποιήσας ἔπαθον· καὶ ἅμα ταῦτα λέγων κατεδάκρυσεν τὴν ἑαυτοῦ τύχην καὶ οὐκέτι ἠδυνήθη πλείω εἰπεῖν.

32. Καὶ ὁ Κῦρος ἀκούσας τοῦ μὲν πάθους ὤκτειρεν αὐτόν, ἔλεξε δὲ ὧδε· Ἀλλὰ τοὺς μὲν ἵππους δέχομαι, ἔφη· σέ τε γὰρ ὠφελήσω εὐνουστέροις δούς αὐτοὺς ἢ οἳ νῦν σοι εἶχον, ὡς ἔοικεν, ἐγὼ τε οὗ δὴ πάλαι ἐπεθύμουν, τὸ τῶν Περσῶν ἵππικὸν θᾶπτιον ἐκπληρώσω εἰς τοὺς μυρίους ἵππεῖς· τὰ δὲ ἄλλα χρήματα σὺ ἀπαγαγὼν φύλαττε, ἔφη, ἔστ' ἂν ἐμὲ ἴδῃς ἔχοντα, ὥστε σοῦ μὴ ἠτιᾶσθαι ἀντιδωρούμενον· εἰ δὲ πλείω μοι διδούς ἀπίοις ἢ λαμβάνοις παρ' ἐμοῦ, μὰ τοὺς θεοὺς οὐκ οἶδα, πῶς ἂν δυναίμην μὴ αἰσχύνεσθαι. 33. Πρὸς ταῦτα ὁ Γαδάτας εἶπεν· Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἔφη, πιστεύω σοι· ὄρω γὰρ σου τὸν τρόπον· φυλάττειν μέντοι ὄρα εἰ ἐπιτήδειός εἰμι. 34. Ἔως μὲν γὰρ φίλοι ἦμεν τῷ Ἀσσυρίῳ, καλλίστη δὴ ἐδόκει εἶναι ἢ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς κτιῆσις· τῆς γὰρ

μεγίστης πόλεως Βαβυλῶνος ἐγγύς οὔσα, ὅσα μὲν ὠφελείσθαι ἔστιν ἀπὸ μεγάλης πόλεως, ταῦτα ἀπελαύομεν, ὅσα δὲ ἐνοχλείσθαι, οἴκαδε δεῦρ' ἀπιόντες τούτων ἐκποδὼν ἤμεν· νῦν δ' ἐπεὶ ἐχθροὶ ἐσμεν, δῆλον, ὅτι, ἐπειδὴν σὺ ἀπέλθῃς, καὶ αὐτοὶ ἐπιβουλευσόμεθα καὶ ὁ οἶκος ὅλος, καὶ, οἶμαι, λυπηρῶς βιωσόμεθα ὅλως, τοὺς ἐχθροὺς καὶ πλησίον ἔχοντες καὶ κρείττους ἡμῶν αὐτῶν ὀρῶντες. 35. Τάχ' οὖν εἶποι τις ἄν, τί δῆτα οὐχ οὕτως ἐνενοῦσθαι πρὶν ἀποσιῆσαι; ὅτι, ὦ Κύριε, ἡ ψυχὴ μου διὰ τὸ ὑβρίσθαι καὶ ὀργίζεσθαι οὐ τὸ ἀσφαλέστατον σκοποῦσα διήγεν, ἀλλ' αἰεὶ τοῦτο κνοῦσα, ἄρα ποτε ἔσται ἀποτίσασθαι τὸν καὶ θεοῖς ἐχθρὸν καὶ ἀνθρώποις, ὃς διατελεῖ μισῶν, οὐκ ἦν τίς τι αὐτὸν ἀδικῆ, ἀλλ' ἐάν τινα ὑποπιτεύσῃ βελτίονα ἑαυτοῦ εἶναι. 36. Τοιγαροῦν, οἶμαι, ἀνιὸς πονηρὸς ὢν πᾶσι πονηροτέροις ἑαυτοῦ ξυμμάχοις χρήσεται. ἐάν δέ τις ἄρα καὶ βελτίων αὐτοῦ φανῆ, θάρσσει, ἔφη, ὦ Κύριε, οὐδέν σε δεήσει τῷ ἀγαθῷ ἀνδρὶ μάχεσθαι, ἀλλ' ἐκείνος τούτῳ ἀρκέσει μηχανώμενος, ἕως ἂν ἔλῃ τὸν ἑαυτοῦ βελτίονα. τοῦ μέντοι ἐμὲ ἀνιᾶν καὶ σὺν πονηροῖς ῥαδίως, οἶμαι, κρείττων ἔσται.

37. Ἀκούσαντι ταῦτα τῷ Κύρῳ ἔδοξεν ἄξια ἐπιμειλίας λέγειν· καὶ εὐθύς εἶπε, Τί οὖν, ἔφη, ὦ Γαδάτα, οὐχὶ τὰ μὲν τείχη φυλακῆ ἔχυρά ἐποίησαμεν, ὅπως ἂν σοι σῶα ἢ χρῆσθαι ἀσφαλῶς, ὁπότεν εἰς αὐτὰ ἴης, αὐτὸς δὲ σὺν ἡμῖν στρατεύῃ, ἵνα ἦν οἱ θεοὶ ὥσπερ νῦν σὺν ἡμῖν ὦσιν, οὗτος σὲ φοβῆται, ἀλλὰ μὴ σὺ τοῦτον; ὅ,τι δὲ ἡδύ σοι ὄραν τῶν σῶν ἢ ὅτῳ συνῶν χαιρείς, ἔχων σὺν ἑαυτῷ πορεύου. καὶ σύ τ' ἂν ἐμοί, ὡς γε ἐγὼ δοκῶ, πάνυ χρήσιμος εἴης, ἐγὼ τε σοί, ὅσα ἂν δύνωμαι,

πειράσομαι. 38. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Γαδάτας ἀνέπνευσέ τε καὶ εἶπεν, Ἄρ' οὖν, ἔφη, δυναίμην ἂν συσκευασάμενος φθάσαι πρὶν σε ἐξιέναι; βούλομαι γάρ τοι, ἔφη, καὶ τὴν μητέρα ἄγειν μετ' ἑμαντοῦ. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, φθάσεις μέντοι· ἐγὼ γὰρ ἐπιστήσω, ἕως ἂν φῆς καλῶς ἔχειν. 39. Οὕτω δὴ ὁ Γαδάτας ἀπελθὼν φύλαξι μὲν τὰ τεῖχη σὺν Κύρῳ ὠχυρώσατο, συνσκευάσατο δὲ πάντα, ὅποσους ἂν οἶκος μέγας καλῶς οἰκοῖτο. ἤγητο δὲ καὶ τῶν ἑαυτοῦ τῶν τε πιστῶν οἷς ἤδετο καὶ ὧν ἠπίστει πολλούς, ἀναγκάσας τοὺς μὲν καὶ γυναῖκας ἄγειν, τοὺς δὲ καὶ ἀδελφάς, ὡς δεδμεμένους τούτοις κατέχοι αὐτούς. 40. Καὶ τὸν μὲν Γαδάταν εὐθύς ὁ Κύρος ἐν τοῖς περὶ αὐτὸν ἦει ἔχων καὶ ὄδων φρασιτήρα καὶ ὑδάτων καὶ χιλοῦ καὶ σίτου, ὡς εἴη ἐν τοῖς ἀφθονωτάτοις στρατοπεδεύεσθαι.

41. Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος καθεώρα τὴν τῶν Βαβυλωνίων πόλιν καὶ ἔδοξεν αὐτῷ ἡ ὁδός, ἣν ἦει, παρ' αὐτὸ τὸ τεῖχος φέρειν, καλέσας τὸν Γωβρούαν καὶ τὸν Γαδάταν ἠρώτα, εἰ εἴη ἄλλη ὁδός, ὥστε μὴ πάνυ ἐγγὺς τοῦ τεῖχους ἄγειν. 42. Καὶ ὁ Γωβρούας εἶπεν, Εἰσὶ μὲν, ὧ δέσποτα, καὶ πολλαὶ ὁδοί· ἀλλ' ἔγωγ', ἔφη, ὧμην καὶ βούλεσθαι ἂν σε νῦν ὅτι ἐγγυτάτω τῆς πόλεως ἄγειν, ἵνα καὶ ἐπιδειξῆσαι αὐτῷ, ὅτι τὸ στρατεύμα σου ἤδη πολὺ τέ ἐστι καὶ καλόν· ἐπειδὴ καὶ ὅτε ἔλαττον εἶχες προσῆλθές τε πρὸς αὐτὸ τὸ τεῖχος καὶ ἐθεᾶτο ἡμᾶς οὐ πολλούς ὄντας· νῦν δὲ εἰ καὶ παρεσκευασμένος τί ἐστιν, ὥσπερ προεἶπεν, ὅτι παρασκευάζοιτο ὡς μαχοῦμένός σοι, οἶδ' ὅτι ἰδόντι αὐτῷ τὴν σὴν δύναμιν πάλιν ἀπαρασκευαστότατα τὰ ἑαυτοῦ φανεῖται.

43. Καὶ ὁ Κύρος πρὸς ταῦτα εἶπε, Δοκεῖς μοι, ὧ

Γωβρούα, θαυμάζειν, ὅτι ἐν ᾧ μὲν χρόνῳ πολὺ μείονα ἔχων στρατιὰν ἤλθον, πρὸς αὐτὸ τὸ τεῖχος προσήγαγον· νῦν δ' ἐπεὶ πλείονα δύνάμιν ἔχω, οὐκ ἐθέλω ὑπ' αὐτὰ τὰ τεῖχη ἄγειν. 44. Ἀλλὰ μὴ θαύμαζε· οὐ γὰρ τὸ αὐτό ἐστι προσάγειν τε καὶ παράγειν. προσάγουσι μὲν γὰρ πάντες οὕτω ταξάμενοι, ὡς ἂν ἄριστοι εἶεν μάχεσθαι· καὶ ἀπάγουσι δὲ οἱ σώφρονες, ἧ ἂν ἀσφαλέστατα, οὐχ ἧ ἂν τάχιστα ἀπέλθοιεν. 45. Παριέναι δὲ ἀνάγκη ἐστὶν ἐκτεταμέναις μὲν ταῖς ἀμάξαις, ἀνειργμένοις δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις σκευοφόροις ἐπὶ πολὺ· ταῦτα δὲ πάντα δεῖ προκεκαλύφθαι τοῖς ὄπλοφόροις καὶ μηδαμῇ τοῖς πολεμίοις γυμνὰ ὄπλων τὰ σκευοφόρα φαίνεσθαι. 46. Ἀνάγκη οὖν οὕτω πορευομένων ἐπὶ λεπτον καὶ ἀσθενὲς τὸ μάχμον τετάχθαι· εἰ οὖν βούλονται ἀθρόοι ἐκ τοῦ τείχους προσπεσεῖν πη, ὅπη προσμίξειαν, πολὺ ἂν ἐρῶμενέστερον συμμιγνύοιεν τῶν παριόντων. 47. Καὶ τοῖς μὲν ἐπὶ μακρὸν πορευομένοις μακροὶ καὶ αἱ ἐπιβοήθειαι, τοῖς δ' ἐκ τοῦ τείχους βραχὺ πρὸς τὸ ἐγγὺς καὶ προσδραμεῖν καὶ πάλιν ἀπελθεῖν. 48. Ἦν δὲ μὴ μεῖον ἀπέχοντες παρίωμεν ἢ ἐφ' ὅσον κατόψονται ἡμᾶς καὶ νῦν ἐκτεταμένοι πορευόμεθα, τὸ μὲν πλῆθος κατόψονται ἡμῶν, ὑπὸ δὲ τῶν παρυφασμένων ὄπλων πᾶς ὄχλος δεινὸς φαίνεται. 49. Ἄν δὲ οὖν καὶ οὕτως ἰόντων ἐπεξίωσί πη, ἐκ πολλοῦ προορῶντες αὐτούς οὐκ ἂν ἀπαράσκειν λαμβανοίμεθα. μᾶλλον δ', ὧ ἄνδρες, ἔφη, οὐδ' ἐπιχειρήσουσιν, ὅποταν πρόσω δέη ἀπὸ τοῦ τείχους ἀπιέναι, ἂν μὴ τῷ ὅλῳ ὑπολάβωσι τοῦ παντός κρείττους εἶναι· φοβερον γὰρ ἢ ἀποχώρησις. 50. Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' εἶπεν, ἔδοξέ τε ὀρθῶς τοῖς παροῦσι λέγειν καὶ ἦγεν ὁ Γωβρούας ὡςπερ ἐκέλευσεν παραμειβομένου δὲ τὴν πόλιν τοῦ στρα-

τεύματος ἀεὶ τὸ ὑπολειπόμενον ἰσχυρότερον ποιούμενος ἀπεχώρει.

51. Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος οὕτως ἐν ταῖς γιγνομέναις ἡμέραις ἀφικνεῖται εἰς τὰ μεθόρια τῶν Σύρων καὶ Μήδων, ἐνθενπερ ὠρμάτο, ἐνταῦθα δὴ τρία ὄντα τῶν Σύρων φρουρία, ἐν μὲν αὐτῶν τὸ ἀσθενέστατον βία προσβαλὼν ἔλαβε, τὼ δὲ δύο φρουρίῳ φοβῶν μὲν Κῦρος, πείθων δὲ Γαδάτας ἔπεισε παραδοῦναι τοὺς φυλάττοντας.

CAPUT V.

1. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα διεπέπρακτο, πέμπει πρὸς Κναξάρην καὶ ἐπέστειλεν αὐτῇ ἡκεῖν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, ὅπως περὶ τε τῶν φρουρίων ὧν εἰλήφθησαν βουλευσάιντο ὅ,τι χρήσαιντο, καὶ ὅπως θεασάμενος τὸ στρατεύμα καὶ περὶ τῶν ἄλλων σύμβουλος γίγνοιτο, ὅ,τι δοκοίη ἐκ τούτου πράττειν· ἐὰν δὲ κελεύη, εἶπέ, ἔφη, ὅτι ἐγὼ ἂν ὡς ἐκεῖνον ἴοιμι στρατοπεδευσόμενος. 2. Ὁ μὲν δὴ ἄγγελος ὥχθη ταῦτ' ἀπαγγέλλων.

Ὁ δὲ Κῦρος ἐν τούτῳ ἐκέλευσε τὴν τοῦ Ἀσσυρίου σκηνήν, ἣν Κναξάρη οἱ Μῆδοι ἐξεῖλον, ταύτην κατασκευάσαι ὡς βέλτιστα τῇ τε ἄλλῃ κατασκευῇ, ἣν εἶχον, καὶ τὼ γυναῖκε εἰσαγαγεῖν εἰς τὸν γυναικῶνα τῆς σκηνῆς καὶ σὺν αὐταῖς τὰς μουσουργούς, αἵπερ ἐξηρημέται ἦσαν Κναξάρη. 3. Οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἔπραττον. ὁ δὲ πεμφθεὶς πρὸς τὸν Κναξάρην ἐπεὶ ἔλεξεν τὰ ἐντεταλμένα, ἀκούσας αὐτοῦ ὁ Κναξάρης ἔγνω βέλτιον εἶναι τὸ στρατεύμα μένειν ἐν τοῖς μεθορίοις. καὶ γὰρ οἱ Πέρσαι, οὓς μετεπέμψατο ὁ Κῦρος, ἦκον· ἦσαν δὲ μυριάδες τέτταρες τοξοτῶν καὶ πελταστῶν. 4. Ὅρων οὖν καὶ τούτους σινομένους

πολλὰ τὴν Μηδικήν, τούτων ἂν ἐδόκει ἡδίων ἀπαλλαγῆναι ἢ ἄλλον ὄχλον εἰσδέξασθαι. ὁ μὲν δὴ ἐκ Περσῶν ἄγων τὸν στρατὸν ἐρόμενος τὸν Κναξάρην κατὰ τὴν Κύρου ἐπιστολήν, εἴ τι δεοίτο τοῦ στρατοῦ, ἐπεὶ οὐκ ἔφη δεῖσθαι, αὐθημερόν, ἐπεὶ ἤμουςε παρόντα Κύρον, ὤχετο πρὸς αὐτὸν ἄγων τὸ στρατεύμα.

5. Ὁ δὲ Κναξάρης ἐπορεύετο τῇ ὑστέραια σὺν τοῖς παραμείνασιν ἵππεῦσι Μήδων· ὡς δ' ἦσθετο ὁ Κύρος προσιόντα αὐτόν, λαβὼν τοὺς τε τῶν Περσῶν ἵππείας, πολλοὺς ἤδη ὄντας, καὶ τοὺς Μήδους πάντας καὶ τοὺς Ἀρμενίους καὶ τοὺς Ὑρκανίους καὶ τῶν ἄλλων ξυμμάχων τοὺς εὐπιπιοτάτους τε καὶ εὐοπλοτάτους ἀπήντα ἐπιδεικνὺς τῷ Κναξάρη τὴν δύναμιν. 6. Ὁ δὲ Κναξάρης ἐπεὶ εἶδε σὺν μὲν τῷ Κύρῳ πολλοὺς τε καὶ καλοὺς κἀγαθοὺς ἐπομένους, σὺν ἑαυτῷ δὲ ὀλίγην τε καὶ ὀλίγου ἀξίαν θερραπείαν, ἀτιμόν τι αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι καὶ ἄχος αὐτὸν ἔλαβεν. ἐπεὶ δὲ καταβὰς ἀπὸ τοῦ ἵππου ὁ Κύρος προσῆλθεν ὡς φιλήσων αὐτόν κατὰ νόμον, ὁ Κναξάρης κατέβη μὲν ἀπὸ τοῦ ἵππου, ἀπεστράφη δέ· καὶ ἐφίλησε μὲν οὐ, δακρύων δὲ φανερός ἦν. 7. Ἐκ τούτου δὴ ὁ Κύρος τοὺς μὲν ἄλλους πάντας ἀποστάντας ἐκέλευσεν ἀναπαύεσθαι· αὐτὸς δὲ λαβόμενος τῆς δεξιᾶς τοῦ Κναξάρου καὶ ἀπαγαγὼν αὐτόν τῆς ὁδοῦ ἔξω ὑπὸ φοινίκας τινάς, τῶν τε Μηδικῶν πύλων ὑποβαλεῖν ἐκέλευσεν αὐτῷ, καὶ καθίσας αὐτόν καὶ παρακαθιστάμενος εἶπεν ὧδε·

8. Εἰπέ μοι, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ᾧ θεῖε, τί μοι ὀργίζῃ καὶ τί χαλεπὸν ὄρων οὕτω χαλεπῶς φέρεις; ἐνταῦθα δὴ ὁ Κναξάρης ἀπεκρίνατο, Ὅτι, ᾧ Κύρε, δοκῶν γε δὴ, ἐφ' ὅσον ἀνθρώπων μνήμη ἐφικνεῖται, καὶ τῶν πάλαι προγόνων καὶ πατρὸς βασιλέως πεφνέκναι καὶ αὐτὸς βα-

σιλεύς νομιζόμενος εἶναι, ἔμαντὸν μὲν ὄρω οὕτω ταπεινῶς καὶ ἀναξίως ἐλαύνοντα, σὲ δὲ τῇ ἐμῇ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ δυνάμει μέγαν τε καὶ μεγαλοπρεπῆ παρόντα. 9. Καὶ ταῦτα χαλεπὸν μὲν οἶμαι καὶ ὑπὸ πολεμίων παθεῖν, πολὺ δ', ὦ Ζεῦ, χαλεπώτερον ὑφ' ὧν ἤκιστα ἐχρήν ταῦτα πεπονθέναι. ἐγὼ μὲν γὰρ δοκῶ δεκάκις ἂν κατὰ τῆς γῆς καταδῦναι ἥδιον ἢ ὀφθῆναι οὕτω ταπεινὸς καὶ ἰδεῖν τοὺς ἐμούς ἐμοῦ ἀμελήσαντας καὶ ἐπεγγελῶντας ἐμοί. οὐ γὰρ ἄγνωῶ τοῦτο, ἔφη, ὅτι οὐ σύ μου μόνον μείζων εἶ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐμοὶ δοῦλοι ἰσχυρότεροι ἐμοῦ ὑπαντιάζουσί μοι καὶ κατσκευασμένοι εἰσίν, ὥστε δύνασθαι ποιῆσαι μᾶλλον ἐμὲ κακῶς ἢ παθεῖν ὑπ' ἐμοῦ. 10. Καὶ ἅμα ταῦτα λέγων πολὺ ἔτι μᾶλλον ἐκρατεῖτο ὑπὸ τῶν δακρύων, ὥστε καὶ τὸν Κῦρον ἐπεσπάσατο ἐμπλησθῆναι δακρύων τὰ ὄμματα. ἐπισχῶν δὲ μικρὸν ἔλεξε τοιάδε ὁ Κῦρος·

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν, ὦ Κναξάρη, οὔτε λέγεις ἀληθῆ οὔτε ὀρθῶς γιγνώσκεις, εἰ οἶει τῇ ἐμῇ παρουσίᾳ Μήδους κατσκευάσθαι, ὥστε ἱκανοὺς εἶναι σε κακῶς ποιεῖν. 11. Τὸ μέντοι σε θυμοῦσθαι οὐ θαυμάζω· εἰ μέντοι γε δικαίως ἢ ἀδίκως αὐτοῖς χαλεπαίνεις, παρήσω τοῦτο· οἶδα γάρ, ὅτι βαρέως ἂν φέροις ἀκούων ἐμοῦ ἀπολογουμένου ὑπὲρ αὐτῶν· τὸ μέντοι ἄνδρα ἄρχοντα πᾶσιν ἅμα χαλεπαίνειν τοῖς ἀρχομένοις, τοῦτο ἐμοὶ δοκεῖ μέγα ἁμάρτημα εἶναι. ἀνάγκη γὰρ διὰ τὸ πολλοὺς μὲν φοβεῖν πολλοὺς ἐχθροὺς ποιεῖσθαι, διὰ δὲ τὸ πᾶσιν ἅμα χαλεπαίνειν πᾶσιν αὐτοῖς ὁμόνοιαν ἐμβάλλειν. 12. Ὡν ἕνεκα, εὖ ἴσθι, ἐγὼ οὐκ ἀπέπεμπον ἄνευ ἔμαντοῦ τούτους, φοβούμενος, μή τι γένοιτο διὰ τὴν σὴν ὀργὴν ὅ,τι πάντας ἡμᾶς λυπήσοι. ταῦτα μὲν οὖν σὺν τοῖς θεοῖς ἐμοῦ παρόντος ἀσφαλῶς ἔξει σοι· τὸ μέντοι σε νομίζειν ὑπ' ἐμοῦ ἀδικεῖ-

σθαι, τοῦτο ἐγὼ πάνν χαλεπῶς φέρω, εἰ ἀσκῶν, ὅσον δύναμαι, τοὺς φίλους ὡς πλεῖστα ἀγαθὰ ποιεῖν, ἔπειτα τὰναντία τούτου δοκῶ ἐξεργάζεσθαι. 13. Ἀλλὰ γάρ, ἔφη, μὴ οὕτως εἰκῆ ἡμᾶς αὐτοὺς αἰτιώμεθα, ἀλλ', εἰ δυνατὸν, σαφέστατα κατίδωμεν, ποῖόν ἐστι τὸ παρ' ἐμοῦ ἀδίκημα. καὶ τὴν ἐν φίλοις δικαιοτάτην ὑπόθεσιν ἔχω ὑποτιθέναι· ἐὰν γάρ τί σε φανῶ κακὸν πεποιηκῶς, ὁμολογῶ ἀδικεῖν· ἐὰν μέντοι μηδὲν φαίνωμαι κακὸν πεποιηκῶς μηδὲ βουληθεῖς, οὐ καὶ σὺ αὐτὸ ὁμολογήσεις μηδὲν ὑπ' ἐμοῦ ἀδικεῖσθαι; Ἀλλ' ἀνάγκη, ἔφη. 14. Ἐὰν δὲ δὴ καὶ ἀγαθὰ σοι πεπραχῶς δῆλος ᾧ καὶ προθυμούμενος προᾶξαι ὡς ἐγὼ πλεῖστα ἠδυνάμην, οὐκ ἂν καὶ ἐπαίνου σοι ἄξιος εἶην μᾶλλον ἢ μέμψεως; Δίκαιον γοῦν, ἔφη. 15. Ἄγε τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, σκοπῶμεν τὰ ἐμοὶ πεπραγμένα πάντα καθ' ἐν ἕκαστον· οὕτω γὰρ δὴ μάλιστα δῆλον ἔσται, ὅτι τε αὐτῶν ἀγαθόν ἐστι καὶ ὅτι κακόν. 16. Ἀρξώμεθα δ', ἔφη, ἐκ τῆσδε τῆς ἀρχῆς, εἰ καὶ σοὶ ἀρκούντως δοκεῖ ἔχειν. σὺ γὰρ δήπου ἐπεὶ ἦσθου πολλοὺς πολεμίους ἠθροισμένους, καὶ τούτους ἐπὶ σὲ καὶ τὴν σὴν χώραν ὀρωμένους, εὐθύς ἔπεμπες πρὸς τε τὸ κοινὸν Περσῶν συμμάχους αἰτούμενος καὶ πρὸς ἐμὲ ἰδίᾳ δεόμενος πειρᾶσθαι αὐτὸν ἐμὲ ἐλθεῖν ἠγούμενον, εἴ τις Περσῶν ἴοιεν. οὐκ οὖν ἐγὼ ἐπέισθην τε ταῦτα ὑπὸ σοῦ καὶ παρεγενόμην ἀνδρᾶς ἄγων σοὶ ὡς ἦν δυνατὸν πλείστους τε καὶ ἀρίστους; 17. Ἥλθεσ γάρ οὖν, ἔφη. Ἐν τούτῳ τοίνυν, ἔφη, πρῶτόν μοι εἰπέ, πότερον ἀδικίαν τινά μου πρὸς σὲ κατέγνωσ ἢ μᾶλλον εὐεργεσίαν; Δῆλον, ἔφη ὁ Κυαξάρης, ὅτι ἐκ γε τούτων εὐεργεσίαν. 18. Τί γάρ, ἔφη, ἐπεὶ οἱ πολέμοι ἦλθον καὶ διαγωνίζεσθαι ἔδει πρὸς αὐτούς, ἐν τούτῳ κατενόησάς πού με ἢ πόνου ἀποστάντα

ἢ τινος κινδύνου φεισάμενον; Οὐ μὰ τὸν Δι', ἔφη, οὐ μὲν δῆ. 19. Τί γάρ, ἐπεὶ νίκης γενομένης σὺν τοῖς θεοῖς ἡμετέρας καὶ ἀναχωρησάντων τῶν πολεμίων παρεκάλουν ἐγὼ σε, ὅπως κοινῇ μὲν αὐτοὺς διώκοιμεν, κοινῇ δὲ τιμωροίμεθα, κοινῇ δέ, εἴ τι καλὸν καγαθὸν συμβαίνοι, τοῦτο καρποίμεθα, ἐν τούτοις ἔχεις τινά μου πλεονεξίαν κατηγορῆσαι; 20. Ὁ μὲν δὲ Κυαξάρης πρὸς τοῦτο ἐσίγα· ὁ δὲ Κῦρος πάλιν ἔλεγεν ὧδε. Ἄλλ' εἰ πρὸς τοῦτο σιωπᾶν ἡδιόν σοι ἢ ἀποκρίνασθαι, τόδε γ', ἔφη, εἶπέ, εἴ τι ἀδικεῖσθαι ἐνόμισας, ὅτι ἐπεὶ σοι οὐκ ἀσφαλὲς ἐδόκει εἶναι διώκειν, σὲ μὲν αὐτὸν ἀφῆκα τούτου τοῦ κινδύνου, ἰππέας δὲ τῶν σῶν συμπέμψαι μοι ἐδεόμην σου· εἰ γὰρ καὶ τοῦτο αἰτῶν ἡδίκουν, ἄλλως τε καὶ προπαρσχηκῶς ἐμαυτὸν σοι σύμμαχον, τοῦτ' αὖ παρὰ σοῦ, ἔφη, ἐπιδεικνύσθω. 21. Ἐπεὶ δ' αὖ καὶ πρὸς τοῦτο ἐσίγα ὁ Κυαξάρης, Ἄλλ' εἰ μὴδὲ τοῦτ', ἔφη, βούλει ἀποκρίνασθαι, σὺ δὲ τὸν τεύθειν λέγεις, εἴ τι αὖ ἡδίκουν, ὅτι σοῦ ἀποκριναμένου ἐμοί, ὡς οὐκ ἂν βούλοιο εὐθυμουμένους ὄρων Μήδους τούτου παύσας αὐτοὺς ἀναγκάζειν κινδυνεύοντας ἵεναι, εἴ τι αὖ σοι δοκῶ τοῦτο χαλεπὸν ποιῆσαι, ὅτι ἀμελήσας τοῦ ὀργίζεσθαι σοι ἐπὶ τούτοις πάλιν ἦτον σε, οὐ ἦδβιν οὔτε σοὶ μῖον ὃν δοῦναί μοι οὐδὲν οὔτε ῥᾶον Μήδοις ἐπιταχθῆναι [οὐδέν]· τὸν γὰρ βουλόμενον δήπου ἐπεσθαι ἦτησά σε δοῦναί μοι. 22. Οὐκοῦν τούτου τυχῶν παρὰ σοῦ οὐδὲν ἦννον, εἰ μὴ τούτους πείσαιμι. ἐλθὼν οὖν ἐπιθειον αὐτοὺς καὶ οὓς ἐπεισα, τούτους ἔχων ἐπορευόμην σοῦ ἐπιτρέψαντος. εἰ δὲ τοῦτο αἰτίας ἄξιον νομίζεις, οὐδ' ὅ,τι ἂν διδῶς, ὡς ἔοικε, παρὰ σοῦ δέχεσθαι ἀναίτιον ἐστίν. 23. Οὐκοῦν ἐξωρμήσαμεν οὕτως· ἐπειδὴ δὲ ἐξήλθομεν, τί ἡμῖν πεπραγμένον οὐ φανερόν ἐστιν; οὐ τὸ

στρατόπεδον ἤλωκε τῶν πολεμίων; οὐ τεθνήασι πολλοὶ τῶν ἐπὶ σὲ ἐλθόντων; ἀλλὰ μὴν τῶν γε ζώντων ἐχθρῶν πολλοὶ μὲν ὄπλων ἐστέρηται, πολλοὶ δὲ ἵππων· χρήματά γε μὴν τὰ τῶν φερόντων καὶ ἀγόντων τὰ σὰ πρόσθεν νῦν ὄρας τοὺς σοὺς φίλους καὶ ἔχοντας καὶ ἀγοντας τὰ μὲν σοί, τὰ δὲ αὐ̄ τοῖς ὑπὸ τὴν σὴν ἀρχήν. 24. Τὸ δὲ πάντων μέγιστον καὶ κάλλιστον, τὴν μὲν σὴν χώραν ἀνξανομένην ὄρας, τὴν δὲ τῶν πολεμίων μειουμένην, καὶ τὰ μὲν τῶν πολεμίων φρούρια ἐχόμενα, τὰ δὲ σὰ τὰ πρότερον εἰς τὴν Σύρων ἐπιουράειαν συγκατασπασθέντα νῦν τὰναντία σοὶ προσκεχωρηκότα· τούτων δὲ εἴ τι κακόν σοι ἢ εἴ τι μὴ ἀγαθόν σοι, μαθεῖν μὲν ἔγωγε βούλεσθαι οὐκ οἶδα ὅπως ἂν εἴποιμι, ἀκοῦσαι μέντοι γε οὐδὲν κωλύει. ἀλλὰ λέγε ὅ,τι γιγνώσκεις περὶ αὐτῶν. 25. Ὁ μὲν δὴ Κύρος οὕτως εἰπὼν ἐπαύσατο· ὁ δὲ Κναξάρης ἔλεξε πρὸς ταῦτα τάδε·

Ἄλλ', ὦ Κύρε, ὡς μὲν ταῦτα, ἃ σὺ πεποίηκας, κακὰ ἐστίν οὐκ οἶδ' ὅπως χρὴ λέγειν· εὖ γε μέντοι, ἔφη, ἴσθι, ὅτι ταῦτα τὰ ἀγαθὰ τοιαῦτά ἐστίν οἷα ὅσα πλείονα φαίνονται, τοσοῦτω μᾶλλον ἐμὲ βαρύνει. 26. Τὴν τε γὰρ χώραν, ἔφη, ἐγὼ ἂν τὴν σὴν ἐβουλόμην τῇ ἐμῇ δυνάμει μείζω ποιεῖν μᾶλλον ἢ τὴν ἐμὴν ὑπὸ σοῦ ὄραν οὕτως ἀνξανομένην· σοὶ μὲν γὰρ ταῦτα ποιοῦντι καλά, ἐμοὶ δὲ γέ ἐστί πη ταῦτα ἀτιμίαν φέροντα. 27. Καὶ χρήματα οὕτως ἂν μοι δοκῶ ἡδιόν σοι δωρεῖσθαι ἢ παρὰ σοῦ οὕτω λαμβάνειν, ὡς σὺ νῦν ἐμοὶ δίδως· τούτοις γὰρ πλουτιζόμενος ὑπὸ σοῦ καὶ μᾶλλον αἰσθάνομαι οἷς πενέστερος γίγνομαι. καὶ τοὺς γ' ἐμοὺς ὑπηκόους ἰδὼν μικρὰ γε ἀδικουμένους ὑπὸ σοῦ ἦτιον ἂν δοκῶ λυπεῖσθαι ἢ νῦν ὄρων, ὅτι μεγάλα ἀγαθὰ πεπόνθασιν ὑπὸ σοῦ. 28. Εἰ δέ σοι, ἔφη, ταῦτα δοκῶ ἀγνωμόνως ἐνθυμεῖσθαι,

μή ἐν ἐμοὶ αὐτά, ἀλλ' εἰς σέ τρέψας πάντα καιαθέασαι, οἷά σοι φαίνεται. τί γὰρ ἂν, εἴ τις κύνας, οὓς σὺ τρέφεις, φυλακῆς ἔνεκα σαντοῦ τε καὶ τῶν σῶν τούτους θεραπεύων γνωριμωτέρους ἑαυτῶ ἢ σοὶ ποιήσειεν, ἄρα ἂν σε εὐφράναι τούτῳ τῷ θεραπεύματι; 29. Εἰ δὲ τοῦτό σοι δοκεῖ μικρὸν εἶναι, ἐκεῖνο κατανόησον· εἴ τις τοὺς σέ θεραπεύοντας, οὓς σὺ καὶ φρουρᾶς καὶ στρατείας ἔνεκα κέκτησαι, τούτους οὕτω διαθείη, ὥστ' ἐκείνου μᾶλλον ἢ σοῦ βούλεσθαι εἶναι, ἄρα ἂν ἀντὶ ταύτης τῆς εὐεργεσίας χάριν αὐτῶ εἰδείης; 30. Τί δέ, ὃ μάλιστα ἀνθρώποι ἀσπάζονται τε καὶ θεραπεύουσιν οἰκειότατα, εἴ τις τὴν γυναῖκα τὴν σὴν οὕτω θεραπεύσειεν, ὥστε φιλεῖν αὐτὴν μᾶλλον ποιήσειεν ἑαυτὸν ἢ σέ, ἄρα ἂν σε τῇ εὐεργεσίᾳ ταύτῃ εὐφράναι; πολλοῦ γ' ἂν, οἶμαι, καὶ δέοι· ἀλλ' εὐ οἶδ', ὅτι πάντων ἂν μάλιστα ἀδικοίη σε τοῦτο ποιήσας. 31. Ἴνα δὲ εἶπω καὶ τὸ μάλιστα τῷ ἐμῷ πάθει ἐμφερές, εἴ τις οὓς σὺ ἠγάγες Πέρσας οὕτω θεραπεύσειεν, ὥστε αὐτῶ ἠδίων ἔπεσθαι ἢ σοί, ἄρ' ἂν φίλον αὐτὸν νομίζοις; οἶμαι μὲν οὐ, ἀλλὰ πολεμιώτερον ἂν ἢ εἰ πολλοὺς αὐτῶν κατακάνοι. 32. Τί δ', εἴ τις τῶν σῶν φίλων, φιλοφρόνως σου εἰπόντος λαμβάνειν ὅποσα ἐθέλοι, εἴτ' αὐτὸς τοῦτο ἀκούσας λαβὼν οἴχοιτο ἅπαντα ὅποσα δύναιτο, καὶ αὐτὸς μὲν γε τοῖς σοῖς πλουτοίη, σὺ δὲ μηδὲ μετρίοις ἔχοις χρῆσθαι, ἄρ' ἂν δύναιο τὸν τοιοῦτον ἀμεμπτον φίλον νομίζεις; 33. Νῦν μέντοι ἐγώ, ὦ Κύρῃ, εἰ μὴ ταῦτα, ἀλλὰ τοιαῦτα ὑπὸ σοῦ δοκῶ πεπονθέναι. σὺ γὰρ ἀληθῆ λέγεις· εἰπόντος ἐμοῦ τοὺς ἐθέλοντας ἄγειν λαβὼν ὄχου πᾶσάν μου τὴν δύναμιν, ἐμὲ δὲ ἔρημον κατέλιπες· καὶ νῦν ἂ ἔλαβες τῇ ἐμῇ δυνάμει ἄγεις δὴ μοι καὶ τὴν ἐμὴν χώραν αὐξεις σὺν τῇ ἐμῇ ῥώμῃ, ἐγὼ δὲ δοκῶ

οὐδὲν συναίτιος ὢν τῶν ἀγαθῶν παρεῖχεν ἑμαυτὸν ὡςπερ γυνή εὖ ποιεῖν, καὶ τοῖς τε ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ τοῖςδε τοῖς ἔμοις ὑπηκόοις σὺ μὲν ἀνὴρ φαίνη, ἐγὼ δ' οὐκ ἄξιος ἀρχῆς. 34. Ταῦτά σοι δοκεῖ εὐεργετήματα εἶναι, ὦ Κῦρος; εὖ ἴσθ', ὅτι εἴ τι ἐμοῦ ἐκήδου, οὐδενὸς ἂν οὕτω με ἀποστερεῖν ἐφυλάττου, ὡς ἀξιώματος καὶ τιμῆς. τί γὰρ ἐμοὶ πλέον τὸ τὴν γῆν πλατύνεσθαι, αὐτὸν δὲ ἀτιμάζεσθαι; οὐ γὰρ τοι ἐγὼ Μῆδων ἦρχον διὰ τὸ κρεῖττων αὐτῶν πάντων εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τὸ αὐτούς τούτους ἀξιοῦν ἡμᾶς ἑαυτῶν πάντα βελτίονας εἶναι.

35. Καὶ ὁ Κῦρος ἔτι λέγοντος αὐτοῦ ὑπολαβὼν εἶπε, Πρὸς τῶν θεῶν, ἔφη, ὦ θεεῖς, εἴ τι καὶ γὰρ σοι πρότερον ἐχαρισάμην, καὶ σὺ νῦν ἐμοὶ χάρισαι ὢν ἂν δεηθῶ σου· παῦσαι, ἔφη, τὸ νῦν εἶναι, μεμφόμενός μοι· ἐπειδὴν δὲ πείραξ ἡμῶν λάβης πῶς ἔχομεν πρὸς σέ, ἐὰν μὲν δὴ σοι φαίνηται τὰ ὑπ' ἐμοῦ πεπραγμένα ἐπὶ τῷ σῶ ἀγαθῷ πεποιημένα, ἀσπαζομένου τέ μου σε ἀντασπάζου εὐεργέτην τε νόμιζε, ἐὰν δ' ἐπὶ θάτερα, τότε μοι μέμφου. 36. Ἄλλ' ἴσως μέντοι, ἔφη ὁ Κναξάρης, καλῶς λέγεις· καὶ γὰρ οὕτω ποιήσω. Τί οὖν; ἔφη ὁ Κῦρος, ἢ καὶ φιλήσω σε; Εἴ σὺ βούλει, ἔφη. Καὶ οὐκ ἀποστρέψαι με ὡςπερ ἄρτι; Οὐκ ἀποστρέψομαι, ἔφη. καὶ ὅς ἐφίλησεν αὐτόν.

37. Ὡς δὲ εἶδον οἱ Μῆδοί τε καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ ἄλλοι, πᾶσι γὰρ ἔμμελεν ὅτι ἐκ τούτων ἔσοιτο, εὐθύς ἦσθησαν τε καὶ ἐφαιδρύνθησαν. καὶ ὁ Κῦρος δὲ καὶ ὁ Κναξάρης ἀναβάντες ἐπὶ τοὺς ἵππους ἠγοῦντο, καὶ ἐπὶ μὲν τῷ Κναξάρῃ οἱ Μῆδοι εἶποντο, Κῦρος γὰρ αὐτοῖς οὕτως ἐπένευσεν, ἐπὶ δὲ τῷ Κύρῳ οἱ Πέρσαι, οἱ δ' ἄλλοι

ἐπὶ τούτοις. 38. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο ἐπὶ τὸ στρατόπεδον καὶ κατέστησαν τὸν Κνωξάρεν εἰς τὴν κατσκευασμένην σκηπὴν, οἷς μὲν ἐπετέτακτο παρεσκευάζον τὰ ἐπιτήδεια τῷ Κνωξάρῃ. 39. Οἱ δὲ Μῆδοι ὅσον χρόνον σχολὴν πρὸ δεῖπνου ἤγαν ὁ Κνωξάρες, ἤεσαν πρὸς αὐτόν, οἱ μὲν καὶ αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς, οἱ δὲ πλεῖστοι ὑπὸ Κῦρον ἐγκέλευστοι, δῶρα ἄγοντες, ὁ μὲν τις οἶνοχόον καλόν, ὁ δ' ὄψοποιὸν ἀγαθόν, ὁ δ' ἄρτοποιόν, ὁ δὲ μουσουργόν, οἱ δ' ἐκπώματα, οἱ δ' ἐσθῆτα καλήν· πᾶς δὲ τις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἔν γέ τι ὧν εἰλήφει ἐδώρεῖτο αὐτῷ. 40. ὣστε τὸν Κνωξάρεν μεταγιγνώσκειν, ὡς οὔτε ὁ Κῦρος ἀφίστη αὐτούς ἀπ' αὐτοῦ οὔθ' οἱ Μῆδοι ἤτιόν τι αὐτῷ προσ-εἶχον τὸν νοῦν ἢ καὶ πρόσθεν.

41. Ἐπεὶ δὲ δεῖπνον ὦρα ἦν, καλέσας ὁ Κνωξάρες ἠξίου τὸν Κῦρον διὰ χρόνον ἰδόντα αὐτόν συνδειπνεῖν. ὁ δὲ Κῦρος ἔφη, Μῆ δὴ σὺ κέλευε, ὦ Κνωξάρε· ἢ οὐχ ὄρεῃς, ὅτι οὔτοι οἱ παρόντες ὑφ' ἡμῶν πάντες ἐπηρεμένοι πάρευσιν; οὐκὸν καλῶς ἂν πράττοιμι, εἰ τούτων ἀμελῶν τὴν ἐμὴν ἡδονὴν θεραπεύειν δοκοίην. ἀμελεῖσθαι δὲ δοκοῦντες στρατιῶται, οἱ μὲν ἀγαθοὶ πολὺ ἀθυμότεροι γίγονται, οἱ δὲ πονηροὶ πολὺ ὑβριστότεροι. 42. Ἀλλὰ σὺ μὲν, ἔφη, ἄλλως τε καὶ ὁδὸν μακρὰν ἤκων δεῖπνει ἤδη· καὶ εἴ τινές σε τιμῶσιν, ἀντασπάζου καὶ εὐώχει αὐτούς, ἵνα σε καὶ θαρσύνωσιν· ἐγὼ δ' ἀπιὼν ἐφ' ἅπερ λέγω τρέφομαι. 43. Αὔριον δ', ἔφη, πρῶτὸν δεῦρο ἐπὶ τὰς σὰς θύρας παρέσσονται πάντες οἱ ἐπικαίριοι, ὅπως βουλευσώμεθα σὺν σοί, ὅτι χρὴ ποιεῖν τὸ ἐκ τούτου. σὺ δ' ἡμῖν ἔμβαλε παρῶν περὶ τούτου, πότερον ἔτι δοκεῖ στρατεῦσθαι ἢ καιρὸς ἤδη διαλύειν τὴν στρατιάν. 44. Ἐκ τούτου ὁ μὲν Κνωξάρες ἀμφὶ δεῖπνον εἶχεν, ὁ δὲ Κῦρος συλλέξας

τῶν φίλων τοὺς ἰκανωτάτους καὶ φρονεῖν καὶ συμπράττειν, εἴ τι δεοί, ἔλαξε τοιάδε·

Ἄνδρες φίλοι, ἃ μὲν δὴ πρῶτα εὐξάμεθα, πάρεστι σὺν θεοῖς. ὅπῃ γὰρ ἂν πορευώμεθα, κρατοῦμεν τῆς χώρας· καὶ μὲν δὴ τοὺς πολεμίους ὀρῶμεν μειουμένους, ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς πλείονάς τε καὶ ἰσχυροτέρους γιγνομένους.

45. Εἰ δὲ ἡμῖν ἔτι ἐθελήσειαν οἱ νῦν προσγεγεννημένοι σύμμαχοι παραμεῖναι, πολλῶ ἂν μᾶλλον ἀνύσαι δυναίμεθα καὶ εἴ τι βιάσασθαι καιρὸς καὶ εἴ τι πείσαι δεοί. ὅπως οὖν τὸ μένειν ὡς πλείστοις συνδοκῇ τῶν συμμάχων, οὐδὲν μᾶλλον τοῦτο ἔργον ἐμὸν ἢ καὶ ὑμέτερον μηχανᾶσθαι.

46. Ἄλλ' ὥσπερ καὶ ὅταν μάχεσθαι δεῖ, ὁ πλείστους χειρῶσάμενος ἀλκιμώτατος δοξάζεται εἶναι, οὕτω καὶ ὅταν πείσαι δεῖ, ὁ πλείστους ὁμογνώμονας ἡμῖν ποιήσας οὗτος δικαίως ἂν λεκτικώτατός τε καὶ πρακτικώτατος κρίνοιτο ἂν εἶναι.

47. Μὴ μέντοι ὡς λόγον ἡμῖν ἐπιδειξόμενοι, οἷον ἂν εἴπητε πρὸς ἕκαστον αὐτῶν, τοῦτο μελετᾶτε, ἀλλ' ὡς τοὺς πεπεισμένους ὑφ' ἑκάστου δήλους ἔσομένους οἷς ἂν πράττωσιν, οὕτω παρασκευάζεσθε. 48. Καὶ ὑμεῖς μὲν, ἔφη, τούτων ἐπιμελεῖσθε· ἐγὼ δέ, ὅπως ἂν ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια ὅσον ἂν ἔγωγε δύναμαι οἱ στρατιῶται περὶ τοῦ στρατεύεσθαι βουλευῶνται, τούτου πειράσομαι ἐπιμελεῖσθαι.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ 5'.

C A P U T I.

Ταύτην μὲν δὴ τὴν ἡμέραν οὕτω διαγαγόντες καὶ δειπνήσαντες ἀνεπαύοντο. τῇ δ' ὑστεραία πρωὶ ἦκον ἐπὶ τὰς Κναξάρου θύρας πάντες οἱ ξύμμαχοι. ἕως οὖν ὁ Κναξάρης ἐκοσμεῖτο, ἀκούων, ὅτι πολὺς ὄχλος ἐπὶ τὰς θύρας εἶη, ἐν τούτῳ οἱ φίλοι τῷ Κύρῳ προσῆγον οἱ μὲν Καδουσίους δεομένους αὐτοῦ μένειν, οἱ δὲ Ὑρκανίους, ὁ δὲ τις Σάκας, ὁ δὲ τις καὶ Γωβρούαν· Ὑστιάσπης δὲ Γαδάταν τὸν εὐνοῦχον προσῆγε, δεόμενον τοῦ Κύρου μένειν.

2. Ἐνθα δὴ ὁ Κύρος γινώσκων, ὅτι Γαδάτας πάλαι ἀπωλώλει τῷ φόβῳ μὴ λυθείη ἢ στρατιά, ἐπιγελάσας εἶπεν, ὦ Γαδάτα, δηλὸς εἶ, ἔφη, ὑπὸ τοῦ Ὑστιάσπου τούτου πειπεισμένος ταῦτα γινώσκειν, ἃ λέγεις.

3. Καὶ ὁ Γαδάτας ἀνατείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπέμωσεν, ἢ μὴν μὴ ὑπὸ τοῦ Ὑστιάσπου πεισθεῖς ταῦτα γινώσκειν· ἀλλ' οἶδα, ἔφη, ὅτι ἂν ὑμεῖς ἀπέλθητε, ἔρῃσι τὰμὰ παντελῶς· διὰ ταῦτα, ἔφη, καὶ τούτῳ ἐγὼ αὐτὸς διελεγόμην, ἐρωτῶν, εἰ εἰδείη τί ἐν νῶ ἔχεις ὑπὲρ τῆς δια-

λύσεως τοῦ στρατεύματος ποιεῖν. 4. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἀδίκως ἄρα ἐγώ, ὡς ἔοικεν, Ὑστάσπου τοῦδε καταπιῶμαι. Ἀδίκως μέντοι νῆ Δία, ἔφη ὁ Ὑστάσπης, ὦ Κῦρος· ἐγὼ γὰρ ἔλεγον τῷ Γαδάτα τῷδε τοσοῦτον μόνον, ὡς οὐχ οἷόν τέ σοι εἶη στρατεύεσθαι, λέγων, ὅτι ὁ πατήρ σε μεταπέμπεται. 5. Καὶ ὁ Κῦρος, Τί λέγεις; ἔφη· καὶ σὺ τοῦτο ἐτόλμησας ἐξενεγκεῖν, εἴτε ἐγὼ ἐβουλόμην εἴτε μή; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη· ὁρῶ γάρ σε ὑπερεπιθυμοῦντα ἐν Πέρσiais περιβλεπτον περιελθεῖν καὶ τῷ πατρὶ ἐπιδείξασθαι, ἧ ἕκαστα διεπράξω. ὁ δὲ Κῦρος ἔφη, Σὺ δ' οὐκ ἐπιθυμῆς οἴκαδε ἀπελθεῖν; Οὐ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ὑστάσπης, οὐδ' ἀπειμί γε, ἀλλὰ μένων στρατηγήσω, ἕως ἂν ποιήσω Γαδάταν τουτονὶ τοῦ Ἀσσυρίου δεσπότην.

6. Οἱ μὲν δὴ τοιαῦτα ἔπαιζον σπουδῆ πρὸς ἀλλήλους. ἐν δὲ τούτῳ ὁ Κναξάρης σεμνῶς κεκοσμημένος ἐξῆλθε καὶ ἐπὶ θρόνου Μηδικοῦ ἐκαθέζετο. ὡς δὲ πάντες συνῆλθον οὓς ἔδει καὶ σιωπὴ ἐγένετο, ὁ Κναξάρης ἔλεξεν ὧδε· Ἄνδρες ξύμμαχοι, ἴσως, ἐπειδὴ παρῶν τυγχάνω καὶ πρεσβύτερός εἰμι Κύρου, εἰκὸς ἄρχειν με λόγου. νῦν οὖν δοκεῖ μοι εἶναι καιρὸς περὶ τούτου πρῶτον διαλέγεσθαι, πότερον στρατεύεσθαι ἔτι καιρὸς δοκεῖ εἶναι ἢ διαλύειν ἤδη τὴν στρατιάν· λεγέτω οὖν τις, ἔφη, περὶ αὐτοῦ τούτου ἧ γιγνώσκει. 7. Ἐκ τούτου πρῶτος μὲν εἶπεν ὁ Ὑρκάνιος, Ἄνδρες ξύμμαχοι, οὐκ οἶδα μὲν ἔγωγε, εἴ τι δεῖ λόγου, ὅπου αὐτὰ τὰ ἔργα δεικνύει τὸ κράτιστον. πάντες γὰρ ἐπιστάμεθα, ὅτι ὁμοῦ μὲν ὄντες πλείω κακὰ τοὺς πολεμίους ποιοῦμεν ἢ πάσχομεν· ὅτε δὲ χωρὶς ἡμεν ἀλλήλων, ἐκεῖνοι ἡμῖν ἐχρῶντο ὡς ἐκείνοις ἦν ἡδιστον, ἡμῖν γε μὴν ὡς χαλεπώτατον. 8. Ἐπὶ τούτῳ ὁ Καδούσιος εἶπεν, Ἡμεῖς δὲ τί ἂν λέγοιμεν, ἔφη, περὶ τοῦ οἴκαδε

ἀπελθόντες ἕκαστοι χωρὶς εἶναι, ὁπότῃ γε οὐδὲ στρατευο-
 μένοις, ὡς ἔοικε, χωρίζεσθαι συμφέρει; ἡμεῖς γοῦν οὐ
 πολὺν χρόνον δίχα τοῦ ὑμετέρου πλήθους στρατευσάμε-
 νοι δίκην ἔδομεν, ὡς καὶ ὑμεῖς ἐπίστασθε. 9. Ἐπὶ τού-
 τῳ Ἀρτιάβαζος ὁ ποτὶς φήσας εἶναι Κύρῳ συγγενὴς ἔλεξε
 τοιάδε· Ἐγὼ δ', ἔφη, ὦ Κναξάρη, τοσοῦτον διαφέρομαι
 τοῖς πρόσθεν λέγουσιν· οὗτοι μὲν γὰρ φασιν, ὅτι δεῖ μέ-
 νοντας στρατεύεσθαι, ἐγὼ δὲ λέγω, ὅτι ὅτις μὲν οἴκοι
 ἡμῶν, ἐστρατεύομεν. 10. Καὶ γὰρ ἐβρόχθουν πολλάκις τῶν
 ἡμετέρων ἀγομένων καὶ περὶ τῶν σφετέρων φρουρίων ὡς
 ἐπιβουλευσομένων πολλάκις πράγματα εἶχον φοβούμενός
 τε καὶ φρουρῶν· καὶ ταῦτ' ἔπραττον τὰ οἰκεία δαπανῶν.
 νῦν δ' ἔχω μὲν τὰ ἐκείνων φρούρια, οὐ φοβοῦμαι δὲ ἐκεί-
 νους, εὐωχοῦμαι δὲ τὰ ἐκείνων καὶ πίνω τὰ τῶν πολεμίων.
 ὡς οὖν τὰ μὲν οἴκοι στρατείαν οὔσαν, τὰδε δὲ ἐορτήν,
 ἐμοὶ μὲν οὐ δοκεῖ, ἔφη, διαλύειν τήνδε τὴν πανήγυριν.
 11. Ἐπὶ τούτῳ ὁ Γωβρύας εἶπεν, Ἐγὼ δ', ὦ ἄνδρες ξύμ-
 μαχοι, μέχρι μὲν τοῦδε ἐπαινώ τὴν Κύρου δεξιάν· οὐδὲν γὰρ
 ψεύδεται ὧν ὑπέσχετο· εἰ δ' ἄπεισιν ἐκ τῆς χώρας, δῆλον
 ὅτι ὁ μὲν Ἀσσύριος ἀναπαύσεται οὐ τίνων ποινὰς ὧν τε
 ὑμᾶς ἐπεχείρησεν ἀδικεῖν καὶ ὧν ἐμὲ ἐποίησεν, ἐγὼ δὲ
 ἐν τῷ μέρει ἐκείνῳ πάλιν δώσω δίκην, ὅτι ὑμῖν φίλος
 ἐγενόμην.

12. Ἐπὶ τούτοις πᾶσι Κύρος εἶπεν, ὦ ἄνδρες, οὐδ'
 ἐμὲ λανθάνει, ὅτι ἐὰν μὲν διαλύωμεν τὸ στράτευμα, τὰ
 μὲν ἡμέτερα ἀσθενέστερα γίγνοιτ' ἂν, τὰ δὲ τῶν πολε-
 μίων πάλιν ἀνξήσεται. ὅσοι τε γὰρ αὐτῶν ὄπλα ἀφήρηγ-
 νται, ταχὺ ἄλλα ποιήσονται, ὅσοι τε ἵππους ἀπεστέρηγναι,
 ταχὺ πάλιν ἄλλους ἵππους κτήσονται, ἀντὶ δὲ τῶν ἀπο-
 θανόντων ἕτεροι ἐφηβήσουσι καὶ ἐπιγενήσονται· ὥστε

οὐδὲν θαυμαστόν, εἰ πάνυ ἐν τάχει πάλιν ἡμῖν πράγματα παρέχειν δυνήσονται. 13. Τί δήτα ἐγὼ Κναξάσῃ ἐκέλευσα λόγον ἐμβάλεῖν περὶ καταλύσεως τῆς στρατιᾶς; εὖ ἴστε ὅτι φοβούμενος τὸ μέλλον. ὄρα γὰρ ἡμῖν ἀντιπάλους προσιόντας, οἷς ἡμεῖς, εἰ ὧδε στρατευσόμεθα, οὐ δυνησόμεθα μάχεσθαι. 14. Προξέρεται μὲν γὰρ δήπου χερμῶν, στέγαι δὲ εἰ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς εἰσὶν, ἀλλὰ μὰ Δι' οὐχ ἵπποις οὐδὲ θεράπουσιν οὐδὲ τῷ δήμῳ τῶν στρατιωτῶν, ὧν ἄνευ ἡμεῖς οὐκ ἂν δυναίμεθα στρατεύεσθαι· τὰ δ' ἐπιτήδεια, ὅπου μὲν ἡμεῖς ἐληλύθαμεν, ὑφ' ἡμῶν ἀνήλωται· ὅποι δὲ μὴ ἀφίγμεθα, διὰ τὸ ἡμᾶς φοβεῖσθαι ἀνακεκομισμένοι εἰσὶν εἰς ἐρύματα, ὥστε αὐτοὶ μὲν ἔχειν, ἡμᾶς δὲ ταῦτα μὴ δύνασθαι λαμβάνειν. τίς οὖν οὕτως ἀγαθὸς ἢ τίς οὕτως ἰσχυρὸς, ὃς λιμῶ καὶ ὀίγει δύναται ἂν μαχόμενος στρατεύεσθαι; 15. Εἰ μὲν οὖν οὕτω στρατευσόμεθα, ἐγὼ μὲν φημι χρῆναι ἐκόντας ἡμᾶς καταλύσαι τὴν στρατιὰν μᾶλλον ἢ ἀκόντας ὑπὸ ἀμηχανίας ἐξελαθῆναι. εἰ δὲ βουλόμεθα ἔτι στρατεύεσθαι, τόδ' ἐγὼ φημι χρῆναι ποιεῖν, ὡς τάχιστα περᾶσθαι τῶν μὲν ἐκείνων ὀχυρῶν ὡς πλεῖστα παραιρεῖν, ἡμῖν δ' αὐτοῖς ὡς πλεῖστα ὀχυρὰ ποιεῖσθαι· ἐὰν γὰρ ταῦτα γένηται, τὰ μὲν ἐπιτήδεια πλείω ἔξουσιν ὁπότεροι ἂν πλείω δύνωνται λαβόντες ἀποτίθεσθαι, πολιορκήσονται δὲ ὁπότεροι ἂν ἦττους ὦσι. 16. Νῦν δ' οὐδὲν διαφέρομεν τῶν ἐν τῷ πελάγει πλεόντων· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι πλέουσι μὲν αἰεὶ, τὸ δὲ πεπλευσμένον οὐδὲν οἰκειότερον τοῦ ἀπλεύστου καταλείπουσιν. ἐὰν δὲ φρούρια ἡμῖν γένηται, ταῦτα δὴ τοῖς μὲν πολεμίοις ἀλλοτριώσει τὴν χώραν, ἡμῖν δ' ὑπ' εὐδίαν μᾶλλον πάντ' ἔσται. 17. Ὁ δ' ἴσως ἂν τινες ὑμῶν φοβηθεῖεν, εἰ δεήσει πόρρω τῆς ἑαυτῶν φρουρεῖν, μηδὲν τοῦτο ὀκνήσῃς

ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπέπερ καὶ ὡς οἴκοθεν ἀποδημοῦμεν, φρουρήσειν ὑμῖν ἀναδεχόμεθα τὰ ἐγγύτατα χωρία τῶν πολεμιῶν, ὑμεῖς δὲ τὰ πρόσρορα ὑμῖν αὐτοῖς τῆς Ἀσσυρίας, ἐκεῖνα κτᾶσθε καὶ ἐργάζεσθε. 18. Ἐὰν γὰρ ἡμεῖς τὰ πλησίον αὐτῶν φρουροῦντες δυνώμεθα σώζεσθαι, ἐν πολλῇ ὑμεῖς εἰρήνῃ ἔσεσθε οἱ τὰ πρόσω αὐτῶν ἔχοντες· οὐ γάρ, οἶμαι, δυνήσονται τῶν ἐγγύς ἑαυτῶν κακῶν ὄντων ἀμελοῦντες τοῖς πρόσω ὑμῖν ἐπιβουλεύειν.

19. Ὡς δὲ ταῦτ' ἐρόθήθη, οἱ τε ἄλλοι πάντες ἀνιστάμενοι συμπροθυμήσεσθαι ταῦτ' ἔφασαν καὶ Κυαξάρης. Γαδάτας δὲ καὶ Γωβρύας καὶ τεῖχος ἐκάτερος αὐτῶν, ἣν ἐπιτρέψωσιν οἱ σύμμαχοι, τειχίσασθαι ἔφασαν, ὥστε καὶ ταῦτα φίλια τοῖς συμμάχοις ὑπάρχειν. 20. Ὁ οὖν Κῦρος ἐπεὶ πάντας ἐώρα προθύμους ὄντας πράττειν ὅσα ἔλεξε, τέλος εἶπεν· Εἰ τοίνυν περαίνειν βουλόμεθα, ὅσα φασὲν χρῆναι ποιεῖν, ὡς τάχιστ' ἂν δεοὶ γενέσθαι μηχανὰς μὲν εἰς τὸ καθαιρεῖν τὰ τῶν πολεμιῶν τεῖχη, τέκτονας δὲ εἰς τὸ ἡμῖν ὄχυρά πυργοῦσθαι. 21. Ἐκ τούτου ὑπέσχετο ὁ μὲν Κυαξάρης μηχανὴν αὐτὸς ποιησάμενος παρεξείν, ἄλλην δὲ Γαδάτας καὶ Γωβρύας, ἄλλην δὲ Τιγράνης· αὐτὸς δὲ Κῦρος ἔφη δύο πειράσεσθαι ποιήσασθαι. 22. Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἔδοξεν, ἐπορίζοντο μὲν μηχανοποιούς, παρεσκευάζοντο δὲ ἕκαστοι εἰς τὰς μηχανὰς ὧν ἔδει· ἄνδρας δ' ἐπέστησαν, οἱ ἐδόκουν ἐπιτηδειότατοι εἶναι ἀμφὶ ταῦτ' ἔχειν.

23. Κῦρος δ' ἐπεὶ ἔγνω, ὅτι διατριβὴ ἔσται ἀμφὶ ταῦτα, ἐκάθισε τὸ στράτευμα ἔνθα ᾔθετο ὑγιεινότατον εἶναι καὶ εὐπροσοδώτατον ὅσα δεῖ προσκομίζεσθαι· ὅσα τε ἐρμυνότητος προσεδεῖτο, ἐποίησατο, ὡς ἐν ἀσφαλεῖ οἱ ἀεὶ μένοντες εἶεν, εἴ ποτε καὶ πρόσω τῇ ἰσχύϊ ἀποστρατοπε-

δεύοιτο. 24. Πρὸς δὲ τούτοις ἐρωτῶν οὓς ᾤετο μάλιστα εἰδέναι τὴν χώραν, ὁπόθεν ἂν ὡς πλεῖστα ὠφελοῖτο τὸ στρατεύμα, ἐξῆγεν αἰεὶ εἰς προνομίας, ἅμα μὲν ὅπως ὅτι πλεῖστα λαμβάνοι τῇ στρατιᾷ τὰ ἐπιτήδεια, ἅμα δ' ὅπως μᾶλλον ὑγιαίνοιεν καὶ ἰσχύοιεν διαπονούμενοι ταῖς πορείαις, ἅμα δ' ὅπως ἐν ταῖς ἀγωγαῖς τὰς τάξεις ὑπομιμνήσκοιτο. 25. Ὁ μὲν δὴ Κύρος ἐν τούτοις ἦν.

Ἐκ δὲ Βαβυλωνος οἱ ἀντόμολοι καὶ οἱ ἀλισκόμενοι ταῦτ' ἔλεγον, ὅτι ὁ Ἀσσύριος οἷχοιτο ἐπὶ Λυδίας, πολλὰ τάλαντα χρυσοῖοι καὶ ἀργυρίου ἄγων καὶ ἄλλα κτήματα καὶ κόσμον παντοδαπόν. 26. Ὁ μὲν οὖν ὄχλος τῶν στρατιωτῶν ἔλεγεν, ὡς ὑπεκτίθοιτο ἤδη τὰ χρήματα φοβούμενος, ὁ δὲ Κύρος γιγνώσκων, ὅτι οἷχοιτο συστήσων εἴ τι δύναιτο ἀντίπαλον ἑαυτῷ, ἀντιπαρεσκευάζετο ἐρῶμένως, ὡς μάχης ἔτι δεῆσον· καὶ ἐξεπίμπλη μὲν τὸ τῶν Περσῶν ἱππικόν, τοὺς μὲν ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, τοὺς δὲ τινὰς καὶ παρὰ τῶν φίλων λαμβάνων ἵππους· ταῦτα γὰρ παρὰ πάντων ἐδέχετο καὶ ἀπεωθεῖτο οὐδέν, οὔτε εἴ τις ὄπλον διδοίη καλὸν οὔτ' εἴ τις ἵππον. 27. Κατεσκευάζετο δὲ καὶ ἄρματα ἐκ τε τῶν αἰχμαλώτων ἀρμάτων καὶ ἄλλοθεν, ὁπόθεν ἐδύνατο. καὶ τὴν μὲν Τρωικὴν διφροεῖαν πρόσθεν οὔσαν καὶ τὴν Κυρηναίων ἔτι καὶ νῦν οὔσαν ἀρματηλασίαν κατέλυσε· τὸν γὰρ πρόσθεν χρόνον καὶ οἱ ἐν τῇ Μηδίᾳ καὶ Συρίᾳ καὶ Ἀραβίᾳ καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ τοῖς ἄρμασιν οὕτως ἐχρῶντο ὥσπερ νῦν οἱ Κυρηναῖοι. 28. Ἔδοξε δ' αὐτῷ, ὁ κράτιστον εἶκός εἶναι τῆς δυνάμεως, ὄντων τῶν βελτίστων ἐπὶ τοῖς ἄρμασι, τοῦτο ἐν ἀκροβολιστῶν μέρει εἶναι καὶ εἰς τὸ κρατεῖν οὐδὲν μέγα μέρος συμβάλλεσθαι. ἄρματα γὰρ τριακόσια τοὺς μὲν μαχομένους παρέχεται τριακοσίους, ἵπποις δ' οὔτοι

χρῶνται διακοσίοις καὶ χιλίοις· ἡνίοχοι δ' αὐτοῖς εἰσὶ μὲν ὡς εἰκὸς οἷς μάλιστα πιστεύουσιν, οἱ βέλτιστοι· ἄλλοι δὲ εἰς τριακοσίους οὗτοι εἰσιν, οἱ οὐδ' ὀτιοῦν τοὺς πολεμίους βλάπτουσι. 29. Ταύτην μὲν οὖν τὴν διαφορίαν κατέλυσεν· ἀντὶ δὲ τούτου πολεμιστήρια κατεσκευάσατο ἄρματα τροχοῖς τε ἰσχυροῖς, ὡς μὴ ῥαδίως συντριβῆται, ἄξοσί τε μακροῖς· ἥτιον γὰρ ἀνατρέπεται πάντα τὰ πλατέα· τὸν δὲ δίφρον τοῖς ἡνίοχοις ἐποίησεν ὡς περὶ πύργον ἰσχυρῶν ξύλων· ὕψος δὲ τούτων ἐστὶ μέχρι τῶν ἀγκῶνων, ὡς δύνωνται ἡνιοχεῖσθαι οἱ ἵπποι ὑπὲρ τῶν δίφρων· τοὺς δ' ἡνίοχους ἐθωράκισε πάντα πλὴν τῶν ὀφθαλμῶν. 30. Προςέθηκε δὲ καὶ δρέπανα σιδηρᾶ ὡς διπήχη πρὸς τοὺς ἄξονας ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν τροχῶν καὶ ἄλλα κάτω ὑπὸ τῶ ἄξονι εἰς τὴν γῆν βλέποντα, ὡς ἐμβαλόντων εἰς τοὺς ἐναντίους τοῖς ἄρμασιν. ὡς δὲ τότε Κῦρος ταῦτα κατεσκεύασεν, οὕτως ἔτι καὶ νῦν τοῖς ἄρμασι χρῶνται οἱ ἐν τῇ βασιλείῳ χώρᾳ. ἦσαν δὲ αὐτῶ καὶ κάμηλοι πολλοὶ παρά τε τῶν φίλων συνειλεγμένοι καὶ αἰχμάλωτοι πᾶσαι συνηθροισμένοι. καὶ ταῦτα μὲν οὕτω συνεπεραίνετο.

31. Βουλόμενος δὲ κατάσκοπόν τινα πέμψαι ἐπὶ Λυδίας καὶ μαθεῖν ὅτι πράττει ὁ Ἀσσύριος, ἔδοξεν αὐτῶ ἐπιτήδειος εἶναι Ἀράσπας ἐλθεῖν ἐπὶ τούτο ὁ φυλάτων τὴν γυναῖκα τὴν καλήν. συνεβεβήκει δὲ τῶ Ἀράσπα τοιάδε. ληφθεὶς ἔρωτι τῆς γυναικὸς ἠναγκάσθη προσειρεκεῖν λόγους αὐτῇ περὶ συνηθείας. 32. Ἡ δὲ ἀπέφησε μὲν καὶ ἦν πιστὴ τῶ ἀνδρὶ καίπερ ἀπόντι· ἐφίλει γὰρ αὐτὸν ἰσχυρῶς· οὐ μέντοι κατηγόρησε τοῦ Ἀράσπου πρὸς τὸν Κῦρον, ὁκνοῦσα συμβαλεῖν φίλους ἀνδρας. 33. Ἐπι δὲ ὁ Ἀράσπας, δοκῶν ὑπηρετήσῃν τῶ τυχεῖν ἃ ἠβούλετο, ἠπείλησε τῇ γυναικί, ὅτι εἰ μὴ βούλοιο ἐκοῦσα, ἄκουσα

ποιήσοι ταῦτα, ἐκ τούτου ἢ γυνή, ὡς ἔδεισε τὴν βίαν, οὐκέτι κρύπτει, ἀλλὰ πέμπει τὸν εὐνοῦχον πρὸς τὸν Κῦρον καὶ κελεύει λέξαι πάντα. 34. Ὁ δὲ ὡς ἤκουσεν, ἀναγελάσας ἐπὶ τῷ κρείττονι τοῦ ἔρωτος φάσκοντι εἶναι, πέμπει Ἀρτάβαζον σὺν τῷ εὐνούχῳ καὶ κελεύει αὐτῷ εἰπεῖν βιάζεσθαι μὲν μὴ τοιαύτην γυναῖκα, πείθειν δὲ εἰ δύναίτο, οὐκ ἔφη κωλύειν. 35. Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἀρτάβαζος πρὸς τὸν Ἀράσπαν ἐλοιδόρησεν αὐτόν, παρακαταθήκην ὀνομάζων τὴν γυναῖκα, ἀσέβειάν τε αὐτοῦ λέγων ἀδικίαν τε καὶ ἀκράτειαν, ὥστε τὸν Ἀράσπαν πολλὰ μὲν δακρύνειν ὑπὸ λύπης, καταδύεσθαι δὲ ὑπὸ τῆς αἰσχύνης, ἀπολωλέναι δὲ τῷ φόβῳ, μὴ τι καὶ πάθει ὑπὸ Κύρου.

36. Ὁ οὖν Κῦρος καταμαθὼν ταῦτα ἐκάλεσεν αὐτόν καὶ μόνος μόνῳ ἔλεξεν, Ὁρῶ σε, ἔφη, ὦ Ἀράσπα, φοβούμενόν τε ἐμὲ καὶ ἐν αἰσχύνῃ δεινῶς ἔχοντα· παῦσαι οὖν τούτων· ἐγὼ γὰρ θεοὺς τε ἀκούω ἔρωτος ἠττιῆσθαι, ἀνθρώπους τε οἶδα καὶ μάλα δοκοῦντας φρονίμους εἶναι οἷα πεπόνθασιν ὑπὸ ἔρωτος· καὶ αὐτὸς δ' ἐμαντοῦ κατέγνων μὴ ἂν καρτερῆσαι, ὥστε συνῶν καλοῖς ἀμελεῖν αὐτῶν. καὶ σοὶ δὲ τούτου τοῦ πράγματος ἐγὼ αἰτιός εἰμι· ἐγὼ γὰρ σε συγκαθεῖρξα τούτῳ τῷ ἀμάχῳ πράγματι. 37. Καὶ ὁ Ἀράσπας ὑπολαβὼν εἶπεν, Ἀλλὰ σὺ μὲν, ὦ Κῦρε, καὶ ταῦτα ὅμοιος εἶ οἷόςπερ καὶ τᾶλλα, πρῶτός τε καὶ συγγνώμων τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτημάτων· ἐμὲ δὲ, ἔφη, καὶ οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι καταδύουσι τῷ ἄχει. ὡς γὰρ ὁ θεοῦς διήλθε τῆς ἐμῆς συμφορᾶς, οἱ μὲν ἐχθροὶ ἐφῆδονται μοι, οἱ δὲ φίλοι προσιόντες συμβουλεύουσιν ἐκποδῶν ἔχειν ἐμαντόν, μὴ τι καὶ πάθῳ ὑπὸ σοῦ, ὡς ἠδικηκότος ἐμοῦ μεγάλα. 38. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Εὖ τοίνυν ἴσθι, ὦ Ἀράσπα, ὅτι ταύτῃ τῇ δόξῃ οἷός τ' εἶ ἐμοί τε

ἰσχυρῶς χαρισασθαι καὶ τοὺς συμμάχους μεγάλα ὠφελῆσαι. Εἰ γὰρ γένοιτο, ἔφη ὁ Ἀράσπας, ὅτι ἐγὼ σοι ἐν καιρῷ ἂν γενοίμην αὖ χρήσιμος. 39. Εἰ τοίνυν, ἔφη, προσποιησάμενος ἐμὲ φεύγειν ἐθέλοις εἰς τοὺς πολεμίους ἐλθεῖν, οἶομαι ἂν σε πιστευθῆναι ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ἐγὼ γε καὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀράσπας, καὶ ὑπὸ τῶν φίλων οἶδα ὅτι ὡς σὲ πεφευγὼς λόγον ἂν παρέχοιμι. 40. Ἐλθοῖς ἂν τοίνυν, ἔφη, ἡμῖν πάντα εἰδὼς τὰ τῶν πολεμίων· οἶμαι δὲ καὶ λόγων καὶ βουλευμάτων κοινῶν ἂν σε ποιῶντο διὰ τὸ πιστεύειν, ὥστε μηδὲ ἐν σε λεληθέναι ὦν βουλόμεθα εἰδέναί. Ὡς πορευσομένου οὖν, ἔφη, ἤδη νυνὶ καὶ γὰρ τοῦτο ἴσως ἐν τῶν πιστῶν ἔσται τὸ δοκεῖν με ὑπὸ σοῦ μελλήσανιά τι παθεῖν ἐκπεφευγένας. 41. Ἡ καὶ δυνήσῃ ἀπολιπεῖν, ἔφη, τὴν καλὴν Πάνθειαν; Δύο γάρ, ἔφη, ὦ Κῦρε, σαφῶς ἔχω ψυχάς. νῦν τοῦτο πεφιλοσόφηκα μετὰ τοῦ ἀδίκου σοφιστοῦ τοῦ Ἐρωτος. οὐ γὰρ δὴ μία γε οὔσα ἅμα ἀγαθὴ τέ ἐστι καὶ κακὴ, οὐδ' ἅμα καλῶν τε καὶ αἰσχυρῶν ἔργων ἐρᾷ καὶ ταῦτά ἅμα βούλεται τε καὶ οὐ βούλεται πράττειν, ἀλλὰ δῆλον, ὅτι δύο ἐστὸν ψυχά, καὶ ὅταν μὲν ἡ ἀγαθὴ κρατῇ, τὰ καλὰ πράττεται, ὅταν δὲ ἡ πονηρά, τὰ αἰσχυρὰ ἐπιχειρεῖται. νῦν δὲ ὡς σὲ σύμμαχον ἔλαβε, κρατῆ ἡ ἀγαθὴ καὶ πάνυ πολὺ. 42. Εἰ τοίνυν καὶ σοὶ δοκεῖ πορεύεσθαι, ἔφη ὁ Κῦρος, ὧδε χρὴ ποιεῖν, ἵνα κακείνοις πιστότερος ἦς· ἐξάγγελλέ τε αὐτοῖς τὰ παρ' ἡμῶν, οὕτω τε ἐξάγγελλε, ὡς ἂν αὐτοῖς τὰ παρὰ σοῦ λεγόμενα ἐμποδῶν μάλιστα ἂν εἴη ὦν βούλονται πράττειν. εἴη δ' ἂν ἐμποδῶν, εἰ ἡμᾶς φαίης παρασκευάζεσθαι ἐμβαλεῖν που τῆς ἐκείνων χώρας· ταῦτα γὰρ ἀκούοντες ἦττον ἂν παντὶ σθένει ἀθροίζοιντο, ἕκαστός τις φοβούμενος καὶ περὶ τῶν οἴκοι. 43. Καὶ μένε, ἔφη, παρ' ἐκεί-

νοῖς ὅτι πλεῖστον χρόνον· ἃ γὰρ ἂν ποιῶσιν ὅταν ἐγγύτατα ἡμῶν ᾦσι, ταῦτα μάλιστα καιρὸς ἡμῖν εἰδέναι ἔσται. συμβούλευε δὲ αὐτοῖς καὶ ἐκτάττεσθαι, ὅπῃ ἂν δοκῇ κράτιστον εἶναι· ὅταν γὰρ σὺ ἀπέλθῃς εἰδέναι δοκῶν τὴν τάξιν αὐτῶν, ἀναγκαῖον οὕτω τετάχθαι αὐτοῖς· μετατάττεσθαι γὰρ ὀκνήσουσι· καὶ ἦν πῃ ἄλλη μετατάττωνται, ἐξ ὑπογύου ταράσσονται. 44. Ἀράσπας μὲν δὴ οὕτως ἐξελθὼν καὶ συλλαβὼν τοὺς πιστοτάτους θεράποντας καὶ εἰπὼν πρὸς τινὰς, ἃ ᾤετο ξυμφέρεω τῷ πράγματι, ᾤχετο.

45. Ἡ δὲ Πάνθεια ὡς ἦσθετο οἰχόμενον τὸν Ἀράσπαν, πέμψασα πρὸς τὸν Κῦρον εἶπε, Μὴ λυποῦ, ᾧ Κῦρε, ὅτι Ἀράσπας οἴχεται εἰς τοὺς πολεμίους· ἦν γὰρ ἐμὲ ἑάσης πέμψαι πρὸς τὸν ἐμὸν ἄνδρα, ἐγὼ σοι ἀναδέχομαι ἢ ξεινὸν πολὺ Ἀράσπου πιστότερον φίλον· καὶ δύναμιν δὲ οἶδ' ὅτι ὀπόσῃν ἂν δύνῃται ἔχων, παρέσται σοι· καὶ γὰρ ὁ μὲν πατήρ τοῦ νῦν βασιλεύοντος φίλος ἦν αὐτῷ· ὁ δὲ νῦν βασιλεύων καὶ ἐπεχείρησέ ποτε ἐμὲ καὶ τὸν ἄνδρα διασπάσαι ἀπ' ἀλλήλων· ὑβριστὴν οὖν νομίζων αὐτὸν εὖ οἶδα ὅτι ἄσμενος ἂν πρὸς ἄνδρα, οἷος σὺ εἶ, ἀπαλλαγείῃ. 46. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κῦρος ἐκέλευε πέμπειν πρὸς τὸν ἄνδρα· ἢ δὲ ἔπεμψεν. ὡς δ' ἔγνω ὁ Ἀβραδάτας τὰ παρὰ τῆς γυναικὸς σύμβολα καὶ τᾶλλα δὲ ἦσθετο ὡς εἶχεν, ἄσμενος πορεύεται πρὸς τὸν Κῦρον ἵππους ἔχων ἀμφὶ τοὺς χιλίους. ὡς δ' ἦν πρὸς τοῖς τῶν Περσῶν σκοποῖς, πέμπει πρὸς τὸν Κῦρον, εἰπὼν ὅς ἦν· ὁ δὲ Κῦρος εὐθύς ἄγειν κελεύει αὐτὸν πρὸς τὴν γυναῖκα. 47. Ὡς δὲ εἰδέτην ἀλλήλους ἢ γυνὴ καὶ ὁ Ἀβραδάτας, ἤσπάζοντο ἀλλήλους ὡς εἰκὸς ἐκ δυσελπίστων. ἐκ τούτου δὴ λέγει ἢ Πάνθεια τοῦ Κύρου τὴν ὀσιότητα καὶ τὴν

σωφροσύνην καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν κατοίκισιν. ὁ δὲ Ἀβραδάτας ἀκούσας εἶπε, Τί ἂν οὖν ἐγὼ ποιῶν, ὡ Πάνθεια, χάριν Κύρῳ ὑπὲρ τε σοῦ καὶ ἑμαντοῦ ἀποδοίην; Τί δὲ ἄλλο, ἔφη ἡ Πάνθεια, ἢ πειρώμενος ὅμοιος εἶναι περὶ ἐκείνον, οἷόςπερ ἐκείνος περὶ σέ;

48. Ἐκ τούτου δὴ ἔρχεται πρὸς τὸν Κύρον ὁ Ἀβραδάτας· καὶ ὡς εἶδεν αὐτόν, λαβόμενος τῆς δεξιᾶς εἶπεν, Ἄνθ' ὧν σὺ εὖ πεποίηκας ἡμᾶς, ὡ Κύρε, οὐκ ἔχω τί μείζον εἶπω ἢ ὅτι φίλον σοι ἑμαντὸν δίδωμι καὶ θεράποντα καὶ ξύμμαχον, καὶ ὅσα ἂν ὄρω σε σπουδάζοντα, συνεργὸς πειράσομαι γίγνεσθαι ὡς ἂν δύνωμαι κράτιστος.

49. Καὶ ὁ Κύρος εἶπεν, Ἐγὼ δὲ δέχομαι· καὶ νῦν μὲν σε ἀφίημι, ἔφη, σὺν τῇ γυναικὶ δειπνεῖν· αὐτίς δὲ καὶ παρ' ἐμοὶ δεήσει σε σκηνοῦν σὺν τοῖς σοῖς τε καὶ ἐμοῖς φίλοις.

50. Ἐκ τούτου ὄρων ὁ Ἀβραδάτας σπουδάζοντα τὸν Κύρον περὶ τὰ δρεπανηφόρα ἄρματα καὶ περὶ τοὺς τεθωρακισμένους ἵππους τε καὶ ἱππέας, ἐπειρᾶτο συντελεῖν αὐτῷ εἰς τὰ ἑκατὸν ἄρματα ἐκ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ ἑαυτοῦ ὅμοια ἐκείνῳ· αὐτὸς δὲ ὡς ἠγησόμενος αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἄρματος παρεσκευάζετο. 51. Συνεζεύξατο δὲ τὸ ἑαυτοῦ ἄρμα τετράρῥυμόν τε καὶ ἵππων ὀκτώ· ἡ δὲ Πάνθεια ἢ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἑαυτῆς χρημάτων χρυσοῦν τε αὐτῷ θώρακα ἐποίησατο καὶ χρυσοῦν κράνος, ὡσαύτως δὲ καὶ περιβραχιόνια· τοὺς δὲ ἵππους τοῦ ἄρματος χαλκοῖς πᾶσι προβλήμασι κατεσκευάσατο.

52. Ἀβραδάτας μὲν ταῦτα ἔπρατιτε. Κύρος δὲ ἰδὼν τὸ τετράρῥυμον αὐτοῦ ἄρμα κατενόησεν, ὅτι οἷόν τε εἶη καὶ ὀκτάρῥυμον ποιήσασθαι, ὡς τε ὀκτὼ ζεύγεσι βοῶν ἄγειν τῶν μηχανῶν τὸ κατώτατον οἴκημα· ἦν δὲ τοῦτο

τριόργιον μάλιστα ἀπὸ τῆς γῆς σὺν τοῖς τροχοῖς. 53. Τοιοῦτοι δὲ πύργοι σὺν τάξει ἀκολουθοῦντες ἐδόκουν αὐτῶ μεγάλη μὲν ἐπικουρία γενέσθαι τῇ ἑαυτοῦ φάλαγγι, μεγάλη δὲ βλάβη τῇ τῶν πολεμίων τάξει. ἐποίησε δὲ ἐπὶ τῶν οἰκημάτων καὶ περιδρόμους καὶ ἐπάλξεις· ἀνεβίβαζε δὲ ἐπὶ τὸν πύργον ἕκαστον ἄνδρας εἴκοσιν. 54. Ἐπεὶ δὲ πάντα συνειστήκει αὐτῶ τὰ περὶ τοὺς πύργους, ἐλάμβανε τοῦ ἀγωγίου πείραν· καὶ πολὺ ῥᾶον ἦγε τὰ ὀκτὼ ζεύγη τὸν πύργον καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῶ ἄνδρας ἢ τὸ σκευοφορικὸν βᾶρος ἕκαστον τὸ ζεύγος. σκευῶν μὲν γὰρ βᾶρος ἀμφὶ τὰ πέντε καὶ εἴκοσι τάλαντα ἦν ζεύγει· τοῦ δὲ πύργου, ὡς περ τραγικῆς σκηνῆς τῶν ξύλων πάχος ἐχόντων, καὶ εἴκοσιν ἀνδρῶν καὶ ὀπλῶν, τούτων ἐγένετο ἕλαττον ἢ πεντεκαίδεκα τάλαντα ἑκάστῳ ζεύγει τὸ ἀγωγίον. 55. Ὡς δ' ἔγνω εὐπορον οὖσαν τὴν ἀγωγὴν, παρεσκευάζετο ὡς ἄξων τοὺς πύργους σὺν τῷ στρατεύματι, νομίζων τὴν ἐν πολέμῳ πλεονεξίαν ἅμα σωτηρίαν τε καὶ δικαιοσύνην εἶναι καὶ εὐδαιμονίαν.

— C A P U T II.

1. Ἦλθον δ' ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ χρήματα ἄγοντες καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῶ, ὅτι ὁ Ἰνδὸς ἐπιστέλλει τοιαύδε· Ἐγώ, ὦ Κῦρε, ἤδομαι, ὅτι μοι ἐπήγγειλας ὧν ἐδέου, καὶ βούλομαί σοι ξένος εἶναι καὶ πέμπω σοι χρήματα· καὶ ἄλλων δέη, μεταπέμπου. ἐπέσταλται δὲ τοῖς παρ' ἐμοῦ ποιεῖν ὅτι ἂν σὺ κελεύης. 2. Ἀκούσας δὲ ὁ Κῦρος εἶπε, Κελεύω τοῖνον ὑμᾶς τοὺς μὲν ἄλλους μένοντας, ἐνθα κατεσκηνώκατε φυλάττειν τὰ χρήματα, καὶ ζῆν ὅπως ὑμῖν ἠδιστον· τρεῖς δὲ μοι ἐλθόντες ὑμῶν εἰς τους

πολεμίους ὡς παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ περὶ συμμαχίας, καὶ τὰ ἐκεῖ μαθόντες ὅτι ἂν λέγωσί τε καὶ ποιῶσιν, ὡς τάχιστα ἀπαγγεῖλατε ἐμοί τε καὶ τῷ Ἰνδῷ· κὰν ταῦτά μοι καλῶς ὑπηρετήσητε, ἔτι μᾶλλον ὑμῖν χάριν εἶσομαι τούτου ἢ ὅτι χρήματα πάρεστε ἄγοντες. καὶ γὰρ οἱ μὲν δούλοις εἰκό-
τες κατάσκοποι οὐδὲν ἄλλο δύνανται εἰδότες ἀπαγγέλλειν ἢ ὅσα πάντες ἴσασιν· οἱ δὲ οἰοίπερ ὑμεῖς ἄνδρες πολλά-
κις καὶ τὰ βουλευόμενα καταμανθάνουσιν. 3. Οἱ μὲν δὴ Ἰνδοὶ ἠδέως ἀκούσαντες καὶ ξενισθέντες τότε παρὰ Κύρῳ, συσκευασάμενοι τῇ ὑστεραίᾳ ἐπορεύοντο, ὑπο-
σχόμενοι ἢ μὴν μαθόντες ὅσα ἂν δύνωνται πλεῖστα ἐκ τῶν πολεμίων ἤξειν ὡς δυνατόν τάχιστα.

4. Ὁ δὲ Κύρος τὰ τε ἄλλα εἰς τὸν πόλεμον παρ-
σκευάζετο μεγαλοπρεπῶς, ὡς δὴ ἀνὴρ οὐδὲν σμικρὸν ἐπινοῶν πράττειν, ἐπεμελεῖτο δὲ οὐ μόνον ὧν ἔδοξε τοῖς συμμαχοῖς, ἀλλὰ καὶ ἔριν ἐνέβαλλε πρὸς ἀλλήλους τοῖς φίλοις, ὅπως αὐτοὶ ἕκαστοι φανοῦνται καὶ εὐοπλότατοι καὶ ἰππικώτατοι καὶ ἀκοντιστικώτατοι καὶ τοξικώτατοι καὶ φιλοπονώτατοι. 5. Ταῦτα δὲ ἐξειργάζετο ἐπὶ τὰς θήρας ἐξάγων καὶ τιμῶν τοὺς κρατίστους ἕκαστα· καὶ τοὺς ἄρχοντας δέ, οὓς εἴωρα ἐπιμελομένους τούτου, ὅπως οἱ αὐτῶν κράτιστοι ἔσονται στρατιῶται, καὶ τούτους ἐπαινῶν τε παρῶξυνε καὶ χαριζόμενος· αὐτοῖς ὅτι δύ-
ναιτο. 6. Εἰ δέ ποτε θυσίαν ποιοῖτο καὶ εορτὴν ἄγοι, καὶ ἐν ταύτῃ, ὅσα πολέμου ἔνεκα μελετῶσιν ἄνθρωποι, πάντων τούτων ἀγῶνας ἐποίει καὶ ἄθλα τοῖς νικῶσι με-
γαλοπρεπῶς ἐδίδου, καὶ ἦν πολλὴ εὐθυμία ἐν τῷ στρα-
τεύματι.

7. Τῷ δὲ Κύρῳ σχεδόν τι ἤδη ἀποτετελεσμένα ἦν, ὅσα ἐβούλετο ἔχων στρατεύεσθαι πλὴν τῶν μηχανῶν.

καὶ γὰρ οἱ Πέρσαι ἱππεῖς ἔκπλεω ἤδη ἦσαν εἰς τοὺς μυριάτους, καὶ τὰ ἄρματα τὰ δραπανηφόρα, ἃ τε αὐτὸς κατεσκευάζεν, ἔκπλεα ἤδη ἦν εἰς τὰ ἑκατόν, ἃ τε Ἀβραδάτας ὁ Σούσιος ἐπεχείρησε κατασκευάζειν ὅμοια τοῖς Κύρου, καὶ ταῦτα ἔκπλεα ἦν εἰς ἄλλα ἑκατόν. 8. Καὶ τὰ Μηδικὰ δὲ ἄρματα ἐπεπεῖκει Κῦρος Κναξάρον εἰς τὸν αὐτὸν πρόπον τοῦτον μετασκευάσαι ἐκ τῆς Τρωικῆς καὶ Λιβνικῆς διαφορίας· καὶ ἔκπλεα καὶ ταῦτα ἦν εἰς ἄλλα ἑκατόν. καὶ ἐπὶ τὰς καμήλους δὲ τεταγμένοι ἦσαν ἄνδρες δύο ἐφ' ἑκάστην τοξόται. καὶ ὁ μὲν πλεῖστος στρατός οὕτως εἶχε τὴν γνώμην, ὡς ἤδη παντελῶς κερρατηκῶς καὶ οὐδὲν ὄντα τὰ τῶν πολεμίων.

9. Ἐπεὶ δὲ οὕτω διακειμένων ἤλθον οἱ Ἴνδοι ἐκ τῶν πολεμίων, οὓς ἐπεπόμφει Κῦρος ἐπὶ κατασκοπῇ, καὶ ἔλεγον, ὅτι Κροῖσος μὲν ἡγεμῶν καὶ στρατηγός πάντων ἡρημένος εἶη τῶν πολεμίων, δεδογμένον δ' εἶη πᾶσι τοῖς συμμάχοις βασιλεῦσι πάσῃ τῇ δυνάμει ἕκαστον παρεῖναι, χρήματα δὲ εἰσφέρειν πάμπολλα, ταῦτα δὲ τελεῖν καὶ μισθομένους οὓς δύναιντο καὶ δωρουμένους οἷς δέοι, ἤδη δὲ καὶ μεμισθωμένους εἶναι πολλοὺς μὲν Θρακῶν μαχαιοφόρους, Αἰγυπτίους δὲ προσπλεῖν. 10. καὶ ἀριθμὸν ἔλεγον εἰς δώδεκα μυριάδας σὺν ἀσπίσι ποδήροσι καὶ δόρασι μεγάλοις, οἷάπερ καὶ νῦν ἔχουσι, καὶ κοπίσι· προσπλεῖν δὲ καὶ Κυπρίων στρατεύμα· παρεῖναι δ' ἤδη Κίλικας πάντας καὶ Φρύγας ἀμφοτέρους καὶ Λυκάονας καὶ Παφλαγόνας καὶ Καππαδόκας καὶ Ἀραβίους καὶ Φοίνικας καὶ σὺν τῷ Βαβυλῶνος ἄρχοντι τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ Ἴωνας δὲ καὶ Αἰολέας καὶ σχεδὸν πάντας τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐποικοῦντας σὺν Κροῖσῳ ἠναγκάσθαι ἔπεσθαι, πεπομφέναι δὲ Κροῖσον καὶ εἰς

Λακεδαιμόνα περὶ ξυμμαχίας· 11. συλλέγεσθαι δὲ τὸ στρατεύμα ἀμφὶ τὸν Πακτωλὸν ποταμὸν, προΐεναι δὲ μέλλειν αὐτοὺς εἰς Θύμβραρα, ἔνθα καὶ νῦν ὁ σύλλογος τῶν ὑπὸ βασιλεῖα βαρβάρων τῶν κάτω Συρίας, καὶ ἀγορᾶν πᾶσι παρηγγέλθαι ἐνταῦθα κομίζειν· σχεδὸν δὲ τούτοις ταῦτ' ἔλεγον καὶ οἱ αἰχμάλωτοι· ἐπεμβλεῖτο γὰρ καὶ τούτου ὁ Κῦρος, ὅπως ἀλίσκωιντο παρ' ὧν ἔμελλε πύσεισθαι τι· ἐπεμπε δὲ καὶ δούλοις εἰκότητας κατασκόπους ὡς αὐτομόλους· 12. ὡς οὖν ταῦτα ἤκουσεν ὁ στρατὸς τῷ Κῦρω, ἐν φροντίδι ἐγένετο, ὡσπερ εἰκός, καὶ ἡσυχαιτεροί τε ἢ ὡς εἰώθεσαν διεφοίτων, φαιδροί τε οὐ πάνυ ἐφαίνοντο, ἐκκλωῦντό τε καὶ μεστὰ ἦν πάντα ἀλλήλους ἐρωτώντων καὶ διαλεγομένων περὶ τούτων.

13. Ὡς δὲ ἦσθετο ὁ Κῦρος φόβον διαθέοντα ἐν τῇ στρατιᾷ, συγκαλεῖ τούς τε ἄρχοντας τῶν στρατευμάτων καὶ πάντας, ὁπόσων ἀθυμούντων ἐδόκει τις βλάβη γίγνεσθαι καὶ προθυμουμένων ὠφέλεια. προεῖπε δὲ τοῖς ὑπηρέταις καὶ ἄλλος εἴ τις βούλοιτο τῶν ὀπλοφόρων προσίστασθαι ἀκουσόμενος τῶν λόγων, μὴ κωλύειν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιάδε·

14. Ἄνδρες ξύμμαχοι, ἐγὼ τοι ὑμᾶς συνεικάλεσα ἰδὼν τινὰς ὑμῶν, ἐπεὶ αἱ ἀγγελίαι ἦλθον ἐκ τῶν πολεμίων, πάνυ εἰκότητας πεφοβημένοις ἀνθρώποις. δοκεῖ γάρ μοι θαυμαστὸν εἶναι, εἴ τις ὑμῶν ὅτι μὲν οἱ πολέμιοι συλλέγονται δέδοικεν, ὅτι δὲ ἡμεῖς πολὺ μὲν πλείους συνειλέμεθα νῦν ἢ ὅτε ἐνικῶμεν ἐκείνους, πολὺ δὲ ἄμεινον σὺν θεοῖς παρεσκευάσμεθα νῦν ἢ πρόσθεν, ταῦτα δὲ ὀρῶντες οὐ θαρσύνετε. 15. Ὡς πρὸς θεῶν, ἔφη, τί δῆτα ἂν ἐποιήσατε οἱ νῦν δευδοικότες, εἰ ἠγγυλλόν τινες τὰ παρ' ἡμῖν νῦν ὄντα ταῦτα ἀντίπαλα ἡμῖν προσιόντα, καὶ

πρῶτον μὲν ἠκούετε, ἔφη, ὅτι οἱ πρότερον νικήσαντες
 ἡμᾶς οὗτοι πάλιν ἔρχονται ἔχοντες ἐν ταῖς ψυχαῖς ἢ
 τότε νίκην ἐκτήσαντο· ἔπειτα δὲ οἱ τότε ἐκκόψαντες τῶν
 τοξοτῶν καὶ ἀκοντιστῶν τὰς ἀκροβολίσεις νῦν οὗτοι
 ἔρχονται καὶ ἄλλοι ὅμοιοι τούτοις πολλαπλάσιοι·
 16. ἔπειτα δὲ ὡς περ οὗτοι ὀπλισάμενοι τοὺς πεζοὺς
 τότε ἐνίκων, νῦν οὕτω καὶ οἱ ἵππεῖς αὐτῶν παρεσκευα-
 σμένοι πρὸς τοὺς ἵππεάς προσέρχονται, καὶ τὰ μὲν τόξα
 καὶ ἀκόντια ἀποδοδοκιμάκασι, παλιὸν δὲ ἐν ἰσχυρὸν ἕκα-
 στος λαβὼν προσελάνειν διανενόηται ὡς ἐκ χειρὸς τὴν
 μάχην ποιησόμενος· 17. ἔτι δὲ ἄρματα ἔρχεται, ἃ οὐχ
 οὕτως ἐστήξεται ὡς περ πρόσθεν ἀπεστραμμένα ὡς περ
 εἰς φυγὴν, ἀλλ' οἱ τε ἵπποι εἰσὶ κατατεθωρακισμένοι οἱ
 ἐν τοῖς ἄρμασιν, οἱ τε ἠνίοχοι ἐν πύργοις ἐστῆσι ξυλίνοις
 τὰ ὑπερέχοντα ἅπαντα συνεστεγασμένοι θώραξι καὶ
 κράνεσι, δρέπανά τε σιδηρᾶ περὶ τοῖς ἄξοσι προσήρμο-
 σται, ὡς ἐλῶντες καὶ οὗτοι εὐθύς εἰς τὰς τάξεις τῶν
 ἐναντίων· 18. πρὸς δ' ἔτι κάμηλοι εἰσὶν αὐτοῖς ἐφ' ὧν
 προσελῶσιν, ὧν μίαν ἐκάστην ἑκατὸν ἵπποι οὐκ ἂν ἀνά-
 σχοινοτο ἰδόντες· ἔτι δὲ πύργους προσίασιν ἔχοντες, ἀφ'
 ὧν τοῖς μὲν ἐναντῶν ἀρῆξουσιν, ἡμᾶς δὲ βάλλοντες κωλύ-
 σουσι τοῖς ἐν τῷ ἰσοπέδῳ μάχεσθαι· 19. Εἰ δὴ ταῦτα
 ἀπήγγελλέ τις ὑμῖν ἐν τοῖς πολεμίοις ὄντα, οἱ νῦν φοβού-
 μενοι τί ἂν ἐποιήσατε; ὁπότε ἀπαγγελλομένων ὑμῖν, ὅτι
 Κροῖσος μὲν ἤρηται τῶν πολεμίων στρατηγός, ὃς τοσού-
 τῳ Σύρων κακίων ἐγένετο, ὅσω Σύροι μὲν μάχῃ ἠττη-
 θέντες ἔφυγον, Κροῖσος δὲ ἰδὼν ἠττημένους ἀντὶ τοῦ
 ἀρῆγειν τοῖς συμμάχοις φεύγων ὤχετο· 20. Ἐπειτα δὲ
 διαγγέλλεται δήπου, ὅτι αὐτοὶ μὲν οἱ πολέμιοι οὐχ ἱκανοὶ
 ἠγοῦνται ὑμῖν εἶναι μάχεσθαι, ἄλλους δὲ μισθοῦνται,

ὡς ἄμεινον μαχομένους ὑπὲρ σφῶν ἢ αὐτοί. εἰ μέντοι
 τισὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα ὄντα δεινὰ δοκεῖ εἶναι, τὰ δὲ
 ἡμέτερα φαῦλα, τούτους ἐγὼ φημι χρῆναι, ὧ ἄνδρες,
 ἀφεῖναι εἰς τοὺς ἐναντίους· πολὺ γὰρ ἐκεῖ ὄντες πλείω ἢ
 ἡμᾶς ἢ παρόντες ὠφελοῖεν.

21. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπεν ὁ Κῦρος, ἀνέστη Χρυσάν-
 τας ὁ Πέρσης καὶ ἔλεξεν ὧδε· ὦ Κῦρε, μὴ θαύμαζες, εἴ
 τινες ἐσκυθρώπασαν ἀκούσαντες τῶν ἀγγελλομένων· οὐ
 γὰρ φοβηθέντες οὕτω διετέθησαν, ἀλλ' ἀχθουσθέντες·
 ὡςπερ γε, ἔφη, εἴ τινων βουλομένων τε καὶ οἰομένων ἤδη
 ἀριστήσιν ἐξαγγελθείη τι ἔργον, ὃ ἀνάγκη εἶη πρὸ τοῦ
 ἀρίστου ἐξεργάσασθαι, οὐδεὶς ἂν, οἶμαι, ἤσθειη ἀκού-
 σας· οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἤδη οἰόμενοι πλουτήσιν, ἐπεὶ
 ἠκούσαμεν, ὅτι ἐστὶ περιλοίπον ἔργον, ὃ δεῖ ἐξεργάσα-
 σθαι, συνεσκυθρωπίσαμεν, οὐ φοβούμενοι, ἀλλὰ πεποιθῆ-
 σθαι ἂν ἤδη καὶ τοῦτο βουλόμενοι. 22. Ἀλλὰ γὰρ ἐπι-
 δὴ οὐ περὶ Συρίας μόνον ἀγωνιούμεθα, ὅπου σῖτος πολὺς
 καὶ πρόβατά ἐστι καὶ φοίνικες οἱ καρποφόροι, ἀλλὰ καὶ
 περὶ Λυδίας, ἔνθα πολὺς μὲν οἶνος, πολλὰ δὲ σῦκα,
 πολὺ δὲ ἔλαιον, θάλαττα δὲ προσκλύζει καθ' ἣν πλείω
 ἔρχεται ἢ ὅσα τις εἴωρακεν ἀγαθὰ, ταῦτα, ἔφη, ἐννοού-
 μενοι οὐκέτι ἀχθόμεθα, ἀλλὰ θαρρόομεν ὡς μάλιστα,
 ἵνα θᾶπτον καὶ τούτων τῶν Λυδίων ἀγαθῶν ἀπολαύω-
 μεν. ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ δὲ σύμμαχοι πάντες ἤσθησάν
 τε τῷ λόγῳ καὶ ἐπήνεσαν.

23. Καὶ μὲν δὴ, ἔφη ὁ Κῦρος, ὧ ἄνδρες, δοκεῖ μοι
 καὶ ἵεναι ἐπ' αὐτούς ὡς τάχιστα, ἵνα πρῶτον μὲν αὐ-
 τοὺς φθάσωμεν ἀφικόμενοι, ἣν δυνώμεθα, ὅπου τὰ
 ἐπιτήδεια αὐτοῖς συλλέγεται· ἔπειτα δὲ ὅσω ἂν θᾶπτον
 ἴωμεν, τοσούτω μείω μὲν τὰ παρόντα εὐρήσομεν αὐτοῖς,

πλείω δὲ τὰ ἀπόντα. 24. Ἐγὼ μὲν δὴ οὕτω λέγω· εἰ δέ τις ἄλλη πη γιγνώσκει ἢ ἀσφαλέστερον εἶναι ἢ ὄϊον ἡμῖν, διδασκέτω. ἐπεὶ δὲ συνηγόρευον μὲν πολλοί, ὡς χρεῶν εἶη ὅτι τάχιστα πορεύεσθαι ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀντέλεγε δὲ οὐδεὶς, ἐκ τούτου δὴ ὁ Κύριος ἤρχετο λόγου τοιοῦδε·

25. Ἄνδρες ξύμμαχοι, αἱ μὲν ψυχαὶ καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ ὄπλα, οἷς δεήσει χρῆσθαι, ἐκ πολλοῦ ἡμῖν σὺν θεῷ παρεσκευάσται· νῦν δὲ τὰ ἐπιτήδεια δεῖ εἰς τὴν ὁδὸν συσκευάζεσθαι αὐτοῖς τε ἡμῖν καὶ ὅποσοις τετραποσι χρώμεθα μὴ μείον ἢ εἴκοσιν ἡμερῶν. ἐγὼ γὰρ λογιζόμενος εὐρίσκω πλεόνων ἢ πεντεκαίδεκα ἡμερῶν ἔσομένην ὁδὸν, ἐν ἣ οὐδὲν εὐρήσομεν τῶν ἐπιτηδείων· ἀνεσκευάσται γὰρ τὰ μὲν ὑφ' ἡμῶν, τὰ δὲ ὑπὸ τῶν πολεμίων ὅσα ἠδύνατο. 26. Συσκευάζεσθαι οὖν χρὴ σῖτον μὲν ἱκανόν· ἀνεὺς γὰρ τούτου οὔτε μάχεσθαι οὔτε ζῆν δυναίμεθ' ἂν· οἶνον δὲ τοσοῦτον ἕκαστον ἔχειν χρὴ, ὅσος ἱκανὸς ἔσται ἐθίσει ἡμᾶς αὐτοὺς ὑδροποτεῖν· πολλὴ γὰρ ἔσται τῆς ὁδοῦ ἄοινος, εἰς ἣν οὐδ' ἂν πάντων πολὺν οἶνον συσκευασώμεθα, διαρκέσει. 27. Ὡς οὖν μὴ ἐξαπίνης ἄοινοι γενόμενοι νοσήμασι περιπίπτωμεν, ὧδε χρὴ ποιεῖν· ἐπὶ μὲν τῷ σίτῳ νῦν εὐθὺς ἀρχώμεθα πίνειν ὕδωρ· τοῦτο γὰρ ἤδη ποιοῦντες οὐ πολὺ μεταβαλοῦμεν. 28. Καὶ γὰρ ὅστις ἀλφιτοσιτεῖ, ὕδατι μεμιγμένην ἄσι τὴν μᾶζαν ἐσθίει, καὶ ὅστις ἀρτοσιτεῖ, ὕδατι δεδευμένον τὸν ἄρτον, καὶ τὰ ἐφθὰ δὲ πάντα μεθ' ὕδατος τὰ πλείιστα ἐσκευάσται. μετὰ δὲ τὸν σῖτον ἕαν οἶνον ἐπιπίνωμεν, οὐδὲν μείον ἔχουσα ἢ ψυχὴ ἀναπαύσεται. 29. Ἐπειτα δὲ καὶ τοῦ μετὰ δεῖπνον ἀφαιρεῖν χρὴ, ἕω ἂν λάθωμεν ὑδροπόται γενόμενοι. ἢ γὰρ κατὰ μικρὸν

παράλλαξις πάσαν ποιῆι φύσιν ὑποφέρειν τὰς μεταβολάς· διδάσκει δὲ καὶ ὁ θεός, ἀπάγων ἡμᾶς κατὰ μικρὸν ἐκ τοῦ χειμῶνος εἰς τὸ ἀνέχεσθαι ἰσχυρὰ θάλπη καὶ ἐκ τοῦ θάλπους εἰς τὸν ἰσχυρὸν χειμῶνα· ὃν χρὴ μιμουμένους εἰς ὃ δεῖ ἐλθεῖν προειθισμένους ἡμᾶς ἀφικνεῖσθαι. 30. Καὶ τὸ τῶν στρωμάτων δὲ βᾶρος εἰς τὰ ἐπιτήδεια καταδαπανᾶτε· τὰ μὲν γὰρ ἐπιτήδεια περιτεύοντα οὐκ ἄχρηστα ἔσται· στρωμάτων δὲ ἐνδεθέντες μὴ δείσητε, ὡς οὐχ ἠδέως καθευδήσετε· εἰ δὲ μή, ἐμὲ αἰτιᾶσθε. ἐσθῆς μέντοι ὅτω ἐστὶν ἀφθονωτέρα παρούσα, πολλὰ καὶ ὑγιαίνουντι καὶ κάμνοντι ἐπικουρεῖ. 31. Ὅσα δὲ χρὴ συνσκευάσθαι, ὅσα ἐστὶν ὀξέα καὶ δριμύα καὶ ἀλμυρά· ταῦτα γὰρ ἐπὶ σῆτόν τε ἄγχι καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἀρκεῖ. ὅταν δ' ἐκβαίνωμεν εἰς ἀκέραια, ὅπου ἤδη εἰκὸς ἡμᾶς σῆτον λαμβάνειν, χειρομύλας χρὴ αὐτόθεν παρασκευάσασθαι αἷς σιτοποιησόμεθα· τοῦτο γὰρ κουφότατον τῶν σιτοποιικῶν ὀργάνων. 32. Συνσκευάσθαι δὲ χρὴ καὶ ὧν ἀσθενοῦντες δέονται ἄνθρωποι· τούτων γὰρ ὁ μὲν ὄγκος μικρότατος, ἣν δὲ τύχη τοιαύτη γένηται, μάλιστα δεήσει. ἔχειν δὲ χρὴ καὶ ἱμάστας· τὰ γὰρ πλεῖστα καὶ ἀνθρώποις καὶ ἵπποις ἱμάσιν ἤρτηται· ὧν κατατριβομένων καὶ ῥηγνυμένων ἀνάγκη ἀργεῖν, ἣν μὴ τις ἔχη περιζύγα. ὅστις δὲ πεπαίδευται καὶ παλτὸν ξύσασθαι, ἀγαθὸν καὶ ξυήλης μὴ ἐπιλαθέσθαι. 33. Ἀγαθὸν δὲ καὶ ῥίνην φέρεσθαι· ὁ γὰρ λόγχην ἀκονῶν ἐκεῖνος καὶ τὴν ψυχὴν τι παρακονᾷ· ἔπεστι γὰρ τις αἰσχύνῃ λόγχην ἀκονῶντα κακὸν εἶναι. ἔχειν δὲ χρὴ καὶ ξύλα περίπλευα καὶ ἄρμασι καὶ ἀμάξαις· ἐν γὰρ πολλαῖς πράξεσι πολλὰ ἀνάγκη καὶ τὰ ἀπαγορευόμενα εἶναι. 34. Ἐχειν δὲ δεῖ καὶ τὰ ἀναγκαιότατα ὄργανα ἐπὶ ταῦτα

πάντα· οὐ γὰρ πανταχοῦ χειροτέχνην παραγίγνονται· τὸ δ' ἐφ' ἡμέραν ἀρκέσον ὀλίγοι τινές οἱ οὐχ ἱκανοὶ ποιῆσαι. ἔχειν δὲ χρῆ καὶ ἄμην καὶ σμινύην κατὰ ἄμαξαν ἐκάστην, καὶ κατὰ τὸ νωτοφόρον δὲ ἄξινην καὶ δρέπανον· ταῦτα γὰρ καὶ ἰδίᾳ ἐκάστω χρήσιμα καὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ πολλάκις ὠφέλιμα γίνονται. 35. Τὰ μὲν οὖν εἰς τροφήν δέοντα οἱ ἠγεμόνες τῶν ὀπλοφόρων ἐξετάζετε τοὺς ὑφ' ὑμῖν αὐτοῖς· οὐ γὰρ δεῖ παριέναι, ὅτου ἂν τις τούτων δέηται· ἡμεῖς γὰρ τούτων ἐνδεεῖς ἐσόμεθα. ἃ δὲ καὶ τὰ ὑποζύγια κελεύω ἔχειν, ὑμεῖς οἱ τῶν σκευοφόρων ἄρχοντες ἐξετάζετε, καὶ τὸν μὴ ἔχοντα κατασκευάζεσθαι ἀναγκάζετε. 36. Ὑμεῖς δ' αὖ οἱ τῶν ὀδοποιῶν ἄρχοντες ἔχετε μὲν ἀπογεγραμμένους παρ' ἐμοῦ τοὺς ἀποδοκιμασμένους καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀκοντιστῶν καὶ τοὺς ἐκ τῶν τοξοτῶν καὶ τοὺς ἐκ τῶν σφενδονητῶν· τούτων δὲ τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν ἀκοντιστῶν χρῆ πέλεκυν ἔχοντας ξυλοκόπον ἀναγκάζειν στρατεύεσθαι, τοὺς δ' ἀπὸ τῶν τοξοτῶν σμινύην, τοὺς δ' ἀπὸ τῶν σφενδονητῶν ἄμην· τούτους δὲ ἔχοντας ταῦτα πρὸ τῶν ἄμαξῶν κατὰ ἴλας πορεύεσθαι, ὅπως ἦν τι δέη ὀδοποιίας, εὐθὺς ἐνεργοὶ ἦτε, καὶ ἐγὼ ἦν τι δέωμαι, ὅπως εἰδῶ, ὅπόθεν δεῖ λαβόντα τούτοις χρῆσθαι. 37. Ἄξω δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἡλικίᾳ ξὺν τοῖς ὀργάνοις χαλκίας τε καὶ τέκτονας καὶ σκυτοτόμους, ὅπως ἂν τι δέη καὶ τοιούτων τεχνῶν ἐν τῇ στρατιᾷ, μηδὲν ἐλλίπηται. οὗτοι δὲ ὀπλοφόρον μὲν τάξεως ἀπολελύσονται, ἃ δ' ἐπίστανται, τῶν βουλομένῳ μισθοῦ ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ τεταγμένῳ ἔσονται. 38. Ἦν δὲ τις καὶ ἔμπορος βούληται ἔπεσθαι πωλεῖν τι βουλόμενος, τῶν μὲν προειρημένων ἡμερῶν τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν ἢν τι πωλῶν ἀλίσκηται, πάντων στεργή-

σται· ἐπειδὴν δ' αὐταὶ παρέλθωσιν αἱ ἡμέραι, πωλήσει ὅπως ἂν βούληται. ὅστις δ' ἂν τῶν ἐμπόρων πλείστην ἀγορὰν παρέχων φαίνεται, οὗτος καὶ παρὰ τῶν ξυμμάχων καὶ παρ' ἐμοῦ δώρων καὶ τιμῆς τεύξεται. 39. Εἰ δέ τις χρημάτων προσδεῖσθαι νομίζει εἰς ἐμπολήν, γνωστῆρας ἐμοὶ προσαγαγὼν καὶ ἐγγυητὰς ἢ μὴν πορευέσθαι σὺν τῇ στρατιᾷ, λαμβανέτω ὧν ἡμεῖς ἔχομεν. ἐγὼ μὲν δὴ ταῦτα προαγορεύω· εἰ δέ τις τι καὶ ἄλλο δέον ἐνορᾷ, πρὸς ἐμὲ σημαίνεται. 40. Καὶ ὑμεῖς μὲν ἀπιόντες συσκευάζεσθε, ἐγὼ δὲ θύσομαι ἐπὶ τῇ ὁρμῇ· ὅταν δὲ τὰ τῶν θῶν καλῶς ἔχη, σημανοῦμεν. παρῆναι δὲ χρὴ ἅπαντας τὰ προειρημένα ἔχοντας εἰς τὴν τεταγμένην χώραν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἑαυτῶν. 41. Ὑμεῖς δὲ οἱ ἡγεμόνες τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστος τάξιν εὐτροπεπισάμενος πρὸς ἐμὲ πάντες συμβάλλετε, ἵνα τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι χώρας καταμάθῃτε.

CAPUT III.

1. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ μὲν συνσκευάζοντο, ὃ δὲ Κῦρος ἐθύετο. ἐπεὶ δὲ καλὰ τὰ ἰσρά ἦν, ὠρμᾶτο σὺν τῷ στρατεύματι· καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐξστρατοπεδεύσατο ὡς δυνατὸν ἐγγύτατα, ὅπως εἴ τις τι ἐπιλεησμένος εἶη, μετέλθοι, καὶ εἴ τις τι ἐνδεόμενος γνοιή, τοῦτο ἐπιπαρασκευάσαιτο. 2. Κναξάρης μὲν οὖν τῶν Μήδων ἔχων τὸ τρίτον μέρος κατέμενεν, ὡς μηδὲ τὰ οἴκο ἔρημα εἶη. ὁ δὲ Κῦρος ἐπορευέτο ὡς ἡδύνατο τάχιστα, τοὺς ἰππέας μὲν πρώτους ἔχων, καὶ πρὸ τούτων διερευνητὰς καὶ σκοποὺς ἀεὶ ἀναβιβάζων ἐπὶ τὰ πρόσθεν εὐσκοπώτατα· μετὰ δὲ τούτους ἦγε τὰ σκευοφορὰ, ὅπου

μὲν πεδινὸν εἶη, πολλοὺς ὄρμαθούς ποιούμενος τῶν ἁμαξῶν καὶ τῶν σκευοφόρων· ὀπισθεν δὲ ἢ φάλαγξ ἐφεπομένη, εἴ τι τῶν σκευοφόρων ὑπολείποιτο, οἱ προστυγχάνοντες τῶν ἀρχόντων ἐπεμέλοντο, ὡς μὴ κωλύοντο πορεύεσθαι. 3. Ὅπου δὲ στενωτέρα εἶη ἢ ὁδός, διὰ μέσου ποιούμενοι τὰ σκευοφόρα ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπορεύοντο οἱ ὄπλοφόροι· καὶ εἴ τι ἐμποδίζοι, οἱ κατὰ ταῦτα γιγνόμενοι αὖ τῶν στρατιωτῶν ἐπεμέλοντο. ἐπορεύοντο δὲ ὡς τὰ πολλὰ αἱ τάξεις παρ' ἑαυταῖς ἔχουσαι τὰ σκευοφόρα· ἐπετίετακτο γὰρ πᾶσι τοῖς σκευοφόροις κατὰ τὴν ἑαυτῶν ἕκαστον τάξιν ἵεναι, εἰ μὴ τι ἀναγκαῖον ἀποκωλύοι. 4. Καὶ σημεῖον δὲ ἔχων ὁ τοῦ ταξιαρχοῦ σκευοφόρος ἠγεῖτο γνωστὸν τοῖς τῆς ἑαυτῶν τάξεως· ὡστ' ἀθρόοι ἐπορεύοντο, ἐπεμελοῦντό τε ἰσχυρῶς ἕκαστος τῶν ἑαυτοῦ, ὡς μὴ ὑπολείποιτο. καὶ οὕτω ποιούντων οὔτε ζητεῖν ἔδει ἀλλήλους ἅμα τε παρόντα ἅπαντα καὶ σαώτερα ἢ καὶ θᾶπτον τὰ δέοντα εἶχον οἱ στρατιῶται.

5. Ὡς δὲ οἱ προϊόντες σκοποὶ ἔδοξαν ἐν τῷ πεδίῳ ὄρα ἄνθρωπος λαμβάνοντας καὶ χιλὸν καὶ ξύλα, καὶ ὑποζύγια δὲ ἐώρων ἕτερα τοιαῦτα ἄγοντα, τὰ δὲ καὶ νεμόμενα, καὶ τὰ πρόσω αὖ ἐφορῶντες ἐδόκουν καταμανθάνειν μετεωριζόμενον ἢ καπνὸν ἢ κονιορτόν, ἐκ τούτων πάντων σχεδὸν ἐγίγνωσκον, ὅτι εἶη που πλησίον τὸ στρατεύμα τῶν πολεμίων. 6. Εὐθύς οὖν πέμπει τινὰ ὁ σκόπαρχος ἀγγελοῦντα ταῦτα τῷ Κύρω. ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα ἐκείνους μὲν ἐκέλευσε μένοντας ἐπὶ ταύταις ταῖς σκοπαῖς ὅ,τι ἂν ἀεὶ καινὸν ὄρωσιν ἐξαγγέλλειν· τάξιν δ' ἐπεμψεν ἰππέων εἰς τὸ πρόσθεν καὶ ἐκέλευσε πειραθῆναι συλλαβεῖν τινὰς τῶν ἀνὰ τὸ πεδίον ἀνθρώπων, ὅπως σαφέστερον μάθοιεν τὸ ὄν. 7. Οἱ μὲν δὴ ταχθέντες

τοῦτο ἔπραττον. αὐτὸς δὲ τὸ ἄλλο στράτευμα αὐτοῦ κα-
 τεχώριζεν, ὅπως παρασκευάσαιντο ὅσα ὤετο χρῆναι,
 πρὶν πάνυ ὁμοῦ εἶναι. καὶ πρῶτον μὲν ἀριστῶν παρηγ-
 γύησεν, ἔπειτα δὲ μένοντας ἐν ταῖς τάξεσι τὸ παραγγελ-
 λόμενον προνοεῖν. 8. Ἐπεὶ δὲ ἤριστήσαν, συνεκάλεσε
 καὶ ἰππέων καὶ πεζῶν καὶ ἄρμάτων τοὺς ἡγεμόνας, καὶ
 τῶν μηχανῶν δὲ καὶ τῶν σκευοφόρων τοὺς ἄρχοντας καὶ
 τῶν ἄρμαμαξῶν· καὶ οὗτοι μὲν συνήεσαν. 9. Οἱ δὲ
 καταδραμόντες εἰς τὸ πεδίον συλλαβόντες ἀνθρώπους
 ἤγαγον· οἱ δὲ συλληφθέντες ἀνθρωπώμενοι ὑπὸ τοῦ Κῦ-
 ρου ἔλεγον, ὅτι ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου εἶεν, προσηλη-
 θότες ἐπὶ χιλόν, οἱ δ' ἐπὶ ξύλα, παρελθόντες τὰς προ-
 φυλακάς· διὰ γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ σπάνια πάν-
 τα εἶναι. 10. Καὶ ὁ Κῦρος ταῦτα ἀκούσας, Πόσον δέ,
 ἔφη, ἀπιστιν ἐνθένδε τὸ στράτευμα; οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι
 ὡς δύο παρασάγγας. ἐπὶ τούτοις ἤρETO ὁ Κῦρος, Ἡμῶν
 δ', ἔφη, λόγος τις ἦν παρ' αὐτοῖς; Ναὶ μὰ Δία, ἔφα-
 σαν, καὶ πολὺς γε ὡς ἐγγὺς ἤδη εἴητε προσιόντες. Τί οὖν;
 ἔφη ὁ Κῦρος, ἢ καὶ ἔχαιρον ἀκούοντες ἰόντας; τοῦτο δὲ
 ἐπήρETO τῶν παρόντων ἔνεκα. Οὐ μὰ Δία, εἶπον ἐκεῖνοι,
 οὐ μὲν δὴ γ' ἔχαιρον, ἀλλὰ καὶ μάλα ἠνιωῶντο. 11. Νῦν
 δ', ἔφη ὁ Κῦρος, τί ποιοῦσιν; Ἐκτάττονται, ἔφασαν·
 καὶ ἐχθρὸς δὲ καὶ τρίτην ἡμέραν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔπραττον.
 Ὁ δὲ τάττων, ἔφη ὁ Κῦρος, τίς ἐστιν; οἱ δὲ ἔφασαν,
 Αὐτὸς τε Κροῖσος καὶ σὺν αὐτῷ Ἕλληνας ἀνὴρ, καὶ
 ἄλλος δὲ τις Μῆδος· οὗτος μέντοι ἐλέγετο φυγὰς εἶναι
 παρ' ὑμῶν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἄλλ', ὦ Ζεῦ μέγιστε,
 λαβεῖν μοι γένοιτο αὐτόν, ὡς ἐγὼ βούλομαι.

12. Ἐκ τούτου τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἀπάγειν ἐκέ-
 λευσε, εἰς δὲ τοὺς παρόντας ὡς λέξων τι ἀνήγετο. ἐν

τούτω δὲ παρῆν ἄλλος αὖ ἀπὸ τοῦ σκοπάρχου, λέγων, ὅτι ἱππέων τάξις μεγάλη ἐν τῷ πεδίῳ προφαίνοιτο· καὶ ἡμεῖς μὲν, ἔφη, εἰκάζομεν ἐλαύνειν αὐτοὺς βουλομένους ἰδεῖν τόδε τὸ στρατεύμα. καὶ γὰρ πρὸ τῆς τάξεως ταύτης ἄλλοι ὡς τριάκοντα ἱππεῖς συχνὸν προελαύνουσι, καὶ μέντοι, ἔφη, κατ' αὐτοὺς ἡμᾶς, ἴσως βουλόμενοι λαβεῖν, ἦν δύνωνται, τὴν σκοπὴν· ἡμεῖς δὲ ἔσμεν μία δεκάς οἱ ἐπὶ ταύτης τῆς σκοπῆς. 13. Καὶ ὁ Κῦρος ἐκέλευσε τῶν περὶ αὐτὸν ἀεὶ ὄντων ἱππέων ἐλάσαντας ὑπὸ τὴν σκοπὴν ἀδήλους τοῖς πολεμίοις ἀτρεμίαν ἔχειν. Ὅταν δέ, ἔφη, ἡ δεκάς ἢ ἡμετέρα λείπη τὴν σκοπὴν, ἐξαναστάντες ἐπιθεσθε τοῖς ἀναβαίνουσιν ἐπὶ τὴν σκοπὴν. ὡς δὲ ὑμᾶς μὴ λυπῶσιν οἱ ἀπὸ τῆς μεγάλης τάξεως, ἀντέξελθε σὺν, ἔφη, ὦ Ὑστίασπα, τὴν χιλιοστὴν τῶν ἱππέων λαβῶν καὶ ἐπιφάνηθι ἐναντίος τῇ τῶν πολεμίων τάξει. διώξεις δὲ οὐδαμῆ εἰς ἀφανές, ἀλλ' ὅπως αἱ σκοπαὶ σοι διαμένωσιν ἐπιμεληθεῖς πάριθι. ἦν δ' ἄρα ἀνατείναντές τινές τὰς δεξιὰς προσελαύνωσιν ὑμῖν, δέχεσθε φιλίως τοὺς ἀνδρας.

14. Ὁ μὲν δὴ Ὑστίασπης ἀπιὼν ὠπλιζέτο· οἱ δ' ὑπηρεταὶ ἤλαννον εὐθύς ὡς ἐκέλευσεν. ἀπαντὰ δ' αὐτοῖς καὶ δὴ ἐντὸς τῶν σκοπῶν Ἀράσπας σὺν τοῖς θεράπουσιν, ὁ πεμφθεὶς πάλαι κατὰσκοπος, ὁ φύλαξ τῆς Σουσίδος γυναικός. 15. Ὁ μὲν οὖν Κῦρος ὡς ἤκουσεν, ἀναπηδήσας ἐκ τῆς ἕδρας ὑπήντα τε αὐτῷ καὶ ἐδεξιοῦτο· οἱ δὲ ἄλλοι, ὡσπερ εἰκός, μηδὲν εἰδότες ἐκπεπληγμένοι ἦσαν τῷ πράγματι, ἕως ὃ Κῦρος εἶπεν, Ἄνδρες φίλοι, ἦκει ἡμῖν ἀνὴρ ἀριστος. νῦν γὰρ ἤδη πάντας ἀνθρώπους δεῖ εἰδέναι τὰ τούτου ἔργα. οὗτος οὔτε αἰσχροῦ ἤτιθηθεις οὐδενὸς ᾤχετο οὔτ' ἐμὲ φοβηθεῖς, ἀλλ' ὑπ' ἐμοῦ πεμ-

φθείς, ὅπως ἡμῖν μαθὼν τὰ τῶν πολεμίων σαφῶς τὰ ὄντα
 εξαγγελίσειν. 16. Ἄ μὲν οὖν ἐγὼ σοι ὑπεσχόμην, ᾧ
 Ἀράσπα, μέμνημαί τε καὶ ἀποδώσω σὺν τούτοις πᾶσι.
 δίκαιον δὲ καὶ ὑμᾶς ἀπαντας, ᾧ ἄνδρες, τοῦτον τιμᾶν
 ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα· ἐπὶ γὰρ τῷ ἡμετέρῳ ἀγαθῷ καὶ
 ἐκινδύνευσε καὶ αἰτίαν ὑπέσχεον, ἧ ἔβραρύνετο. 17. Ἐκ
 τούτου δὴ πάντες ἠσπάζοντο τὸν Ἀράσπαν καὶ ἐδεξι-
 οῦντο. εἰπόντος δὲ Κῦρου, ὅτι τούτων μὲν τοίνυν εἴη
 ἄλις, Ἄ δὲ καιρὸς ἡμῖν εἰδέναι, ταῦτ', ἔφη, διηγοῦ, ᾧ
 Ἀράσπα, καὶ μηδὲν ἐλάττου τοῦ ἀληθοῦς μηδὲ μείου τὰ
 τῶν πολεμίων. κροῖττον γὰρ μείζω οἰηθέντας μείονα ἰδεῖν
 ἢ μείω ἀκούσαντας ἰσχυρότερα εὐρίσκειν. 18. Καὶ μὴν,
 ἔφη ὁ Ἀράσπας, ὡς σαφέστατά γ' ἂν εἰδείην, ὅποσον
 τὸ στρατεύμα ἐστιν, ἐποίουν· συνεξέταττον γὰρ παρῶν
 αὐτούς. Σὺ μὲν ἄρα, ἔφη ὁ Κῦρος, οὐ τὸ πλῆθος μόνον
 οἶσθα, ἀλλὰ καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν; Ἐγὼ μὲν ναὶ μὰ Δί',
 ἔφη ὁ Ἀράσπας, καὶ ὡς διανοοῦνται τὴν μάχην ποιῆ-
 σθαι. Ἄλλ' ὅμως, ἔφη ὁ Κῦρος, τὸ πλῆθος ἡμῖν πρῶ-
 τον εἰπέ ἐν κεφαλαίῳ. 19. Ἐκεῖνοι τοίνυν, ἔφη, πάντες
 τεταγμένοι εἰσὶν ἐπὶ τριάκοντα τὸ βᾶθος καὶ πεζοὶ καὶ
 ἵππεῖς πλὴν τῶν Αἰγυπτίων· οὗτοι δ' ἔχουσιν ἀμφὶ τὰ
 τετταράκοντα στάδια· πάνυ γὰρ μοι, ἔφη, ἐμέλησεν ὥστε
 εἰδέναι ὅποσον κατεῖχον χωρίον. 20. Οἱ δ' Αἰγύπτιοι,
 ἔφη ὁ Κῦρος, πῶς εἰσι τεταγμένοι; ὅτι εἶπας Πλὴν τῶν
 Αἰγυπτίων. Τούτους δὲ οἱ μυρίαρχοι ἔταττον εἰς ἑκατὸν
 πανταχῇ τὴν μυριοσίτην ἑκάστην· τοῦτον γὰρ σφισι καὶ
 οἴκοι νόμον ἔφασαν εἶναι τῶν τάξεων. καὶ ὁ Κροῖστος
 μέντοι μάλα ἄκων συνεχώρησεν αὐτοῖς οὕτω τάττεσθαι·
 ἐβούλετο γὰρ ὅτι πλεῖστον ὑπερφαλαγγῆσαι τοῦ σοῦ
 στρατεύματος. Πρὸς τί δή, ἔφη ὁ Κῦρος, τοῦτο ἐπιθυ-

μῶν; Ὡς καὶ μὰ Δί', ἔφη, τῷ περιπτῷ κυκλωσόμενος. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἄλλ' οὗτοι ἂν εἰδῶσιν, εἰ οἱ κυκλούμενοι κυκλωθεῖεν. 21. Ἄλλ' ἃ μὲν παρὰ σοῦ καιρὸς μαθεῖν, ἀκηκόαμεν· ὑμᾶς δὲ χρῆ, ὧ ἄνδρες, οὕτω ποιεῖν· νῦν μὲν ἐπειδὴν ἐνθ' ἐνδε ἀπέλθητε, ἐπισκέψασθε καὶ τὰ τῶν ἵππων καὶ τὰ ὑμῶν αὐτῶν ὄπλα· πολλάκις γὰρ μικροῦ ἐνδεία καὶ ἀνηρ καὶ ἵππος καὶ ἄρμα ἀχρεῖον γίγνεται· αὐριον δὲ πρωί, ἕως ἂν ἐγὼ θύωμαι, πρῶτον μὲν χρῆ ἀριστῆσαι καὶ ἄνδρας καὶ ἵππους, ὅπως, ὅτι ἂν πράττειν ἀεὶ καιρὸς ἦ, μὴ τούτου ἡμῖν ἐνδέη· ἔπειτα δὲ σύ, ἔφη, ὧ Ἀράσπα, τὸ δεξιὸν κέρασ ἔχε ὡσπερ καὶ ἔχεις, καὶ οἱ ἄλλοι μυριάρχοι ἧπερ νῦν ἔχετε· ὁμοῦ δὲ τοῦ ἀγῶνος ὄντος οὐδενὶ ἄρματι καιρὸς τοὺς ἵππους μεταξευγνύναι. παραγγείλατε δὲ τοῖς ταξιάρχοις καὶ λοχαγοῖς ἐπὶ φάλαγγος καθίστασθαι, εἰς δύο ἔχοντας ἕκαστον τὸν λόχον. ὁ δὲ λόχος ἦν ἕκαστος εἰκοσιτέταρες.

22. Καὶ τις εἶπε τῶν μυριάρχων, Καὶ δοκοῦμέν σοι, ἔφη, ὧ Κῦρε, ἱκανῶς ἔξειν εἰς τοσοῦτους τεταγμένοι πρὸς οὕτω βαθεῖαν φάλαγγα; καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Αἰ δὲ βαθυτέραι φάλαγγες ἢ ὡς ἐξικνεῖσθαι τοῖς ὅπλοις τῶν ἐναντίων τί σοι, ἔφη, δοκοῦσιν ἢ τοὺς πολεμίους βλάπτειν ἢ τοὺς συμμάχους ὠφελεῖν; 23. Ἐγὼ μὲν γάρ, ἔφη, τοὺς εἰς ἑκατὸν τούτους ὀπλίτας εἰς μυρίους ἂν μᾶλλον βουλοίμην τετάχθαι· οὕτω γὰρ ἂν ἐλαχίστοις μαχοίμεθα. ἐξ ὅσων μέντοι ἐγὼ τὴν φάλαγγα βαθύνῳ, οἶομαι ὅλην ἐνεργὸν καὶ σύμμαχον ποιήσῃ αὐτὴν ἑαυτῇ. 24. Ἀκοντιστὰς μὲν ἐπὶ τοῖς θωρακοφόροις τάξω, ἐπὶ δὲ τοῖς ἀκοντισταῖς τοξότας. τούτους γὰρ πρωτοστάτας μὲν τίς ἂν τάττοι, οἳ καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσι μηδεμίαν μάχην ἂν ὑπομεῖναι ἐκ χειρός; προβεβλημένοι δὲ

τοὺς θωρακοφόρους μενοῦσί τε, καὶ οἱ μὲν ἀκοντίζοντες, οἱ δὲ τοξεύοντες, ὑπὲρ τῶν πρόσθεν πάντων λυμανοῦνται τοὺς πολεμίους. ὅτι δ' ἂν κακουργῇ τις τοὺς ἐναντίους, δῆλον ὅτι παντὶ τούτῳ τοὺς συμμάχους κουφίξει.

25. Τελευταίους μέντοι στήσω τοὺς ἐπὶ πᾶσι καλουμένους. ὥσπερ γὰρ οἰκίας οὔτε ἄνευ λιθολογήματος ὄχυροῦ οὔτε ἄνευ τῶν στέγην ποιούντων οὐδὲν ὄφελος, οὕτως οὐδὲ φάλαγγος οὔτ' ἄνευ τῶν πρώτων οὔτ' ἄνευ τῶν τελευταίων, εἰ μὴ ἀγαθοὶ ἔσονται, ὄφελος οὐδέν.

26. Ἄλλ' ὑμεῖς τε, ἔφη, ὡς παραγγέλλω τάτιτθε, καὶ ὑμεῖς οἱ τῶν πελτασιῶν ἄρχοντες ἐπὶ τούτοις ὡσαύτως τοὺς λόχους καθίστατε, καὶ ὑμεῖς οἱ τῶν τοξοτῶν ἐπὶ τοῖς πελτασιῶσι ὡσαύτως.

27. Σὺ δὲ, ὅς τῶν ἐπὶ πᾶσιν ἄρχεις τελευταίους ἔχων τοὺς ἄνδρας, παράγγελλε τοῖς ἑαυτοῦ ἐφορᾶν τε ἐκάστω τοὺς καθ' αὐτὸν καὶ τοῖς μὲν τὸ δέον ποιῶσιν ἐπικελεύειν, τοῖς δὲ κακνομένοις ἀπειλεῖν ἰσχυρῶς· ἦν δὲ τις στρέφεται προδιδόναι θέλων, θανάτῳ ζημιῶν. ἔργον γὰρ ἐστὶ τοῖς μὲν πρωτοστάταις θαρρύνειν τοὺς ἐπομένους καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ· ὑμᾶς δὲ δεῖ τοὺς ἐπὶ πᾶσι τεταγμένους πλείω φόβον παρέχειν τοῖς κακοῖς τοῦ ἀπὸ τῶν πολεμίων.

28. Καὶ ὑμεῖς μὲν ταῦτα ποιεῖτε. σὺ δὲ, ὦ Βραδάτα, ὅς ἄρχεις τῶν ἐπὶ ταῖς μηχαναῖς, οὕτω ποίει, ὅπως τὰ ζεύγη τὰ τοὺς πύργους ἄγοντα ἔψεται ὡς ἐγγύτατα τῆς φάλαγγος.

29. Σὺ δ', ὦ Δαοῦχε, ὅς ἄρχεις τῶν σκευοφόρων, ἐπὶ τοῖς πύργοις [καὶ ἐπὶ ταῖς μηχαναῖς] ἄγε πάντα τὸν τοιοῦτον στρατόν· οἱ δὲ ὑπηρεταί σου [τῶν ὄχλων] ἰσχυρῶς κολαζόντων τοὺς προϊόντας τοῦ καιροῦ ἢ λειπομένους.

30. Σὺ δὲ, ὦ Καρδούχα, ὅς ἄρχεις τῶν ἄρμαμαξῶν αἱ ἄγουσι τὰς γυναῖκας, κατάστησον αὐτὰς τελευταίας ἐπὶ

τοῖς σκευοφόροις. ἐπόμενα γὰρ ταῦτα πάντα καὶ πλήθους δόξαν παρῆξει καὶ ἐνεδροῦσιν ἡμῖν ἐξουσία ἔσται, καὶ τοὺς πολεμίους, ἣν κυκλοῦσθαι πειρῶνται, μείζω τὴν περιβολὴν ἀναγκάσει ποιῆσθαι· ὅσω δ' ἂν μείζον χωρίον περιβάλλωνται, τοσούτω ἀνάγκη αὐτοὺς ἀσθενεστεροὺς γίνεσθαι. 31. Καὶ ὑμεῖς μὲν οὕτω ποιεῖτε· σὺ δέ, ὦ Ἀρτιάοζε καὶ Ἀρτιαγέροσα, τὴν χιλιοστὴν ἐκάτερος τῶν σὺν ὑμῖν πεζῶν ἐπὶ τούτοις ἔχετε. 32. Καὶ σὺ, ὦ Φαρνοῦχε καὶ Ἀσιαδάτα, τὴν τῶν ἰπέων χιλιοστὴν, ἣς ἐκάτερος ἄρχει ὑμῶν, μὴ συγκατατάττετε εἰς τὴν φάλαγγα, ἀλλ' ὀπισθεν τῶν ἄρμαμαξῶν ἐξοπλίσθητε καθ' ὑμᾶς αὐτούς· ἔπειτα πρὸς ἐμὲ ἦκετε σὺν τοῖς ἄλλοις ἡγεμόσιν. οὕτω δὲ δεῖ ὑμᾶς παρεσκευασθαι ὡς πρῶτους δεῆσον ἀγωνίζεσθαι. 33. Καὶ σὺ δὲ ὁ ἄρχων τῶν ἐπὶ ταῖς καμήλοις ἀνδρῶν, ὀπισθεν τῶν ἄρμαμαξῶν ἐκτάπτου· ποιεῖ δ' ὅτι ἂν σοι παραγγέλλῃ Ἀρτιαγέροσης. 34. Ὑμεῖς δ' οἱ τῶν ἄρμάτων ἡγεμόνες διακληρωσάμενοι, ὁ μὲν λαχὼν ὑμῶν πρὸ τῆς φάλαγγος τὰ μεθ' ἑαυτοῦ ἑκατὸν ἔχων ἄρματα καταστησάτω· αἱ δ' ἕτεραι ἑκατοστῦες τῶν ἄρμάτων, ἡ μὲν κατὰ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῆς στρατιᾶς στοιχοῦσα ἐπέσθω τῇ φάλαγγι ἐπὶ κέρως, ἡ δὲ κατὰ τὸ εὐώνυμον. 35. Κύρος μὲν οὕτω διέταττεν.

Ἀβραδάτας δὲ ὁ Σούσων βασιλεὺς εἶπεν, Ἐγὼ σοι, ὦ Κύρε, ἐθελούσιος ὑφίσταμαι τὴν κατὰ πρόσωπον τῆς ἀντίας φάλαγγος τάξιν ἔχειν, εἰ μὴ τί σοι ἄλλο δοκεῖ. 36. Καὶ ὁ Κύρος ὀγασθεὶς αὐτὸν καὶ δεξιωσάμενος ἐπήρστο τοὺς ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἄρμασι Πέρσας, Ἡ καὶ ὑμεῖς, ἔφη, ταῦτα συγχωρεῖτε; ἐπεὶ δὲ ἐκείνοι ἀπεκρίναντο, ὅτι οὐ καλὸν εἶη ταῦτα ὑφίσθαι, διεκλήρωσεν

αὐτούς, καὶ ἔλαχεν ὁ Ἀβραδάτας ἥπερ ὑφίστατο, καὶ ἐγένετο κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους. 37. Τότε μὲν δὴ ἀπιόντες καὶ ἐπιμεληθέντες ὧν προσῖπον ἐδειπνοποιοῦντο, καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι ἐκοιμήθησαν.

CAPUT IV.

1. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρῶτῃ Κῦρος μὲν ἐθύετο, ὁ δ' ἄλλος στρατὸς ἀριστήσας καὶ σπονδὰς ποιησάμενος ἐξωπλίζετο πολλοῖς μὲν καὶ καλοῖς χιτῶσι, πολλοῖς δὲ καὶ καλοῖς θώραξι καὶ κράνεσιν· ὠπλιζόν δὲ καὶ ἵππους προμητωπιδίοις καὶ προστερονδίοις· καὶ τοὺς μὲν μονίππους παραμηριδίοις, τοὺς δ' ὑπὸ τοῖς ἄρμασιν ὄντας παραπλευριδίοις· ὡςτε ἤστραπτε μὲν χαλκῶ, ἦνθαι δὲ φοινίκισι πᾶσα ἡ στρατιά.

2. Καὶ τῷ Ἀβραδάτᾳ δὲ τὸ τετράρῳμον ἄρμα καὶ ἵππων ὀκτὼ παγκάλως ἐκκόσμητο. ἐπεὶ δ' ἔμελλε τὸν λινοῦν θώρακα, ὃς ἐπιχώριος ἦν αὐτοῖς, ἐνδύεσθαι, προσφέρει αὐτῷ ἡ Πάνθεια χρυσοῦν καὶ χρυσοῦν κράνος καὶ περιβραχιόνια καὶ ψέλια πλατέα περὶ τοὺς καρπούς τῶν χειρῶν καὶ χιτῶνα πορφυροῦν ποδήρη στολιδωτὸν τὰ κάτω καὶ λόφον ὑακινθινοβαφῆ· ταῦτα δ' ἐποίησατο λάθρα τοῦ ἀνδρὸς ἐκμετρησαμένη τὰ ἐκείνου ὄπλα. 3. Ὁ δὲ ἰδὼν ἐθαύμασέ τε καὶ ἐπήρετο τὴν Πάνθειαν, Σὺ δὴπου, ὦ γύναι, συγκόψασα τὸν σαντῆς κόσμον τὰ ὄπλα μοι ἐποίησω; Μὰ Δί', ἔφη ἡ Πάνθεια, οὐκ οὐκ τὸν γε πλείστου ἀξίον· σὺ γὰρ ἔμοιγε, ἦν καὶ τοῖς ἄλλοις φανῆς οἷόςπερ ἐμοὶ δοκεῖς εἶναι, μέγιστος κόσμος ἔση. ταῦτα δὲ λέγουσα ἅμα ἐνέδυε τὰ ὄπλα, καὶ

λανθάνειν μὲν ἐπειρᾶτο, εἰλείβετο δὲ αὐτῇ τὰ δάκρυα κατὰ τῶν παρειῶν.

4. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρόσθεν ὧν ἀξιοθέατος ὁ Ἀβραδάτας ὠπλίσθη τοῖς ὅπλοις τούτοις, ἐφάνη μὲν κάλλιστος καὶ ἔλευθεριώτατος, ἅτε καὶ τῆς φύσεως ὑπαρχούσης· λαβῶν δὲ παρὰ τοῦ ὑψηλιόχου τὰς ἡρίας παρεσκευάζετο ὡς ἀναβησόμενος ἤδη ἐπὶ τὸ ἄρμα. 5. Ἐν δὲ τούτῳ ἡ Πάνθεια ἀποχωρῆσαι κελεύσασα τοὺς παρόντας πάντας ἔλεξεν, Ἄλλ' ὅτι μὲν, ὦ Ἀβραδάτα, εἴ τις καὶ ἄλλη πώποτε γυνὴ τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα μεῖζον τῆς ἑαυτῆς ψυχῆς ἐτίμησεν, οἶμαί σε γιγνώσκειν, ὅτι καὶ ἐγὼ μία τούτων εἰμί. τί οὖν ἐμὲ δεῖ καθ' ἕνα ἑαστον λέγειν; τὰ γὰρ ἔργα οἶμαί σοι πιθανώτερα παρεσχῆσθαι τῶν νῦν λεχθέντων λόγων. 6. Ὅμως δὲ οὕτως ἔχουσα πρὸς σε ὡσπερ σὺ οἶσθα, ἐπομνύω σοι τὴν ἐμὴν καὶ σὴν φιλίαν ἢ μὴν ἐγὼ βούλεσθαι ἂν μετὰ σοῦ ἄνδρός ἀγαθοῦ γενομένου κοινῇ γῆν ἐπίεσασθαι μᾶλλον ἢ ζῆν μετ' αἰσχυνομένου αἰσχυρομένη· οὕτως ἐγὼ καὶ σὲ τῶν καλλίστων καὶ ἑμαυτὴν ἠξίωκα. 7. Καὶ Κύρω δὲ μεγάλην τινὰ δοκῶ ἡμᾶς χάριν ὀφείλειν, ὅτι με αἰχμάλωτον γενομένην καὶ ἐξαιρεθεῖσαν ἑαυτῷ οὔτε με ὡς δούλην ἠξίωσεν κεκτῆσθαι οὔτε ὡς ἔλευθέραν ἐν ἀτίμῳ ὀνόματι, διεφύλαξεν δὲ σοὶ ὡσπερ ἀδελφοῦ γυναικὰ λαβῶν. 8. Πρὸς δὲ καὶ ὅτε Ἀράσπας ἀπέστη αὐτοῦ ὁ ἐμὲ φυλάττων, ὑπεσχόμην αὐτῷ, εἴ με ἑάσεις πρὸς σὲ πέμψαι, ἤξεν αὐτῷ σὲ πολὺ Ἀράσπα ἄνδρα καὶ πιστότερον καὶ ἀμείνονα.

9. Ἡ μὲν ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ Ἀβραδάτας ἀγασθεὶς τοῖς λόγοις καὶ θιγὼν αὐτῆς τῆς κεφαλῆς, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπεύξατο, Ἄλλ', ὦ Ζεῦ μέγιστε, δός μοι φανῆναι ἀξίῳ μὲν Πανθείας ἀνδρὶ, ἀξίῳ δὲ καὶ Κύρω

φίλω τοῦ ἡμᾶς τιμήσαντος. ταῦτ' εἰπὼν κατὰ τὰς θύρας τοῦ ἄρματιοῦ δίφρου ἀνέβαινε ἐπὶ τὸ ἄρμα. 10. Ἐπεὶ δὲ ἀναβάντος αὐτοῦ κατέκλεισε τὸν δίφρον ὁ ὑψηλὸς, οὐκ ἔχουσα ἢ Πάνθεια, πῶς ἂν ἔτι ἄλλως ἀσπᾶσαιτο αὐτόν, κατεφίλησε τὸν δίφρον· καὶ τῷ μὲν προῆι ἤδη τὸ ἄρμα, ἢ δὲ λαθοῦσα αὐτόν συνεφέπειτο, ἕως ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ Ἀβραδάτας εἶπε, Θάρσσει, Πάνθεια, καὶ χαῖρε καὶ ἄπιθι ἤδη. 11. Ἐκ τούτου δὴ οἱ εὐνοῦχοι καὶ αἱ θεράπαιναι λαβοῦσαι ἀπῆγον αὐτὴν εἰς τὴν ἀρμάμαξαν καὶ κατακλίναντες κατεκάλυψαν τῇ σκηπῇ. οἱ δὲ ἄνθρωποι καλοῦ ὄντος τοῦ θεάματος τοῦ Ἀβραδάτου καὶ τοῦ ἄρματος οὐ πρόσθεν ἐδύναντο θεάσασθαι αὐτόν, πρὶν ἢ Πάνθεια ἀπῆλθεν.

12. Ὡς δ' ἐκεκαλλιερέκει μὲν ὁ Κῦρος, ἢ δὲ στρατιὰ παρετέτακτο αὐτῷ ὡσπερ παρήγγειλε, κατέχων σκοπὰς ἄλλας πρὸ ἄλλων συνεκάλεσε τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἔλεξε τάδε. 13. Ἄνδρες φίλοι καὶ ξύμμαχοι, τὰ μὲν ἱερά οἱ θεοὶ ἡμῖν φαίνουσιν, οἷάπερ ὅτε τὴν πρόσθεν νίκην ἔδοσαν· ὑμᾶς δ' ἐγὼ βούλομαι ἀναμνηῆσαι ὧν μοι δοκεῖτε μεμνημένοι πολὺν ἂν εὐθυμότεροι εἰς τὸν ἀγῶνα ἵεναι. 14. Ἠσκήκατε μὲν γὰρ τὰ εἰς τὸν πόλεμον πολὺ μᾶλλον τῶν πολεμίων, συντέτραφθε δὲ καὶ συντέταχθε ἐν τῷ αὐτῷ πολὺ πλείω ἤδη χρόνον ἢ οἱ πολέμοι καὶ συννενικήκατε μετ' ἀλλήλων· τῶν δὲ πολεμίων οἱ πολλοὶ μὲν συνήτηνται μεθ' ἑαυτῶν, οἱ δὲ ἀμάχητοι ἑκατέρων οἱ μὲν τῶν πολεμίων ἴσασιν, ὅτι προδότας τοὺς παραστάτας ἔχουσιν, ὑμεῖς δὲ οἱ μεθ' ἡμῶν ἴσπερ, ὅτι μετὰ θελόντων τοῖς συμμάχοις ἀρήγειν μάχεσθε. 15. Εἰκὸς δὲ τοὺς μὲν πιστεύοντας ἀλλήλοις ὁμονόως μάχεσθαι

μένοντας, τοὺς δὲ ἀπιστοῦντας ἀναγκαῖον βουλευέσθαι, πῶς ἂν ἕκαστοι τάχιστα ἐμποδῶν γένοιτο. 16. Ἴωμεν δὴ, ὧ ἄνδρες, ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἄρματα μὲν ἔχοντες ὠπλισμένα πρὸς ἄοπλα τὰ τῶν πολεμίων, ὡς δ' αὐτως καὶ ἵππεας καὶ ἵππους ὠπλισμένους πρὸς ἀόπλους ὡς ἐκ χειρὸς μάχεσθαι. 17. Πεζοῖς δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις οἷς καὶ πρόσθεν μαχεῖσθε, Αἰγύπτιοι δὲ ὁμοίως μὲν ὠπλισμένοι εἰσίν, ὁμοίως δὲ τεταγμένοι· τὰς τε γὰρ ἀσπίδας μίξους ἔχουσιν ἢ ὡς ποιεῖν τι καὶ ὄρᾶν· τεταγμένοι τε εἰς ἑκατὸν δῆλον ὅτι κωλύσουσιν ἀλλήλους μάχεσθαι πλὴν πάνυ ὀλίγων. 18. Εἰ δὲ τῷ ὠθοῦντες ἐξώσειν πιστεύουσιν, ἵπποις αὐτοὺς πρῶτον δεήσει ἀντέχειν καὶ σιδήρῳ ὑφ' ἵππων ἰσχυριζομένῳ· ἦν δὲ τις αὐτῶν καὶ ὑπομείνη, πῶς ἅμα δυνήσεται ἵππομαχεῖν τε καὶ φαλαγγομαχεῖν καὶ πυρρομαχεῖν; καὶ γὰρ οἱ ἀπὸ τῶν πύργων ἡμῖν μὲν ἐπαρήξουσι, τοὺς δὲ πολεμίους παίοντες ἀμηχανεῖν ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι ποιήσουσιν. 19. Εἰ δὲ τινος ἔτι ἐνδεῖσθαι δοκεῖτε, πρὸς ἐμὲ λέγετε· σὺν γὰρ θεοῖς οὐδενὸς ἀπορήσομεν. Καὶ εἰ μὲν τις εἰπεῖν τι βούλεται, λεξάτω· εἰ δὲ μή, ἐλθόντες πρὸς τὰ ἱερά καὶ προσευξάμενοι οἷς ἐθύσαμεν θεοῖς ἴτε ἐπὶ τὰς τάξεις. 20. Καὶ ἕκαστος ὑμῶν ὑπομνησκέτω τοὺς μεθ' αὐτοῦ ἄπερ ἐγὼ ὑμᾶς, καὶ ἐπιδεικνύτω τις τοῖς ἀρχομένοις ἑαυτὸν ἄξιον ἀρχῆς, ἀφοβὸν δεικνὺς καὶ σχῆμα καὶ πρόσωπον καὶ λόγους.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Ζ΄.

C A P U T I.

Οἱ μὲν δὴ εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς ἀπήσεν πρὸς τὰς τάξεις· τῷ δὲ Κύρῳ καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν προσήνεγκαν οἱ θεράποντες ἐμφαγεῖν καὶ ἐμπιεῖν ἔτι οὓσιν ἀμφὶ τὰ ἱερά. ὁ δὲ Κῦρος ὡσπερ εἶχεν ἐστηκῶς ἀπαρξάμενος ἡρίστα καὶ μετὰ δίδου ἀεὶ τῷ μάλιστα δεομένῳ· καὶ σπείσας καὶ εὐξάμενος ἔπιε, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οἱ περὶ αὐτὸν οὕτως ἐποίουν. μετὰ δὲ ταῦτα αἰτησάμενος Δία πατρῶν ἡγεμόνα εἶναι καὶ σύμμαχον ἀνέβαινεν ἐπὶ τὸν ἵππον καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἐκέλευσεν. 2. Ὀπλισμένοι δὲ πάντες ἦσαν οἱ περὶ τὸν Κῦρον τοῖς αὐτοῖς Κύρῳ ὅπλοις, χιτῶσι φοινικοῖς, θώραξι χαλκοῖς, κράνεσι χαλκοῖς, λόφοις λευκοῖς, μαχαίραις, παλτῶ κρανεῖνῳ ἐνὶ ἑκάστος, οἱ δὲ ἵπποι προμυτωπιδίοις καὶ προστερονιδίοις καὶ παραμηριδίοις χαλκοῖς· τὰ δ' αὐτὰ ταῦτα παραμηριδία ἦν καὶ τῷ ἀνδρὶ· τοσοῦτον μόνον διέφερον τὰ Κύρου ὅπλα, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἐκέχριστο τῷ χρυσοειδεῖ χρώματι, τὰ δὲ Κύρου ὅπλα ὡσπερ κάτοπτρον ἐξέλαμπεν. 3. Ἐπεὶ δὲ

ἀνέβη καὶ ἔστη ἀποβλέπων, ἥπερ ἔμελλε πορευέσθαι, βροντὴ δεξιὰ ἐφθέγγατο· ὁ δ' εἶπεν, Ἐσόμεθά σοι, ὦ Ζεῦ μέγιστε. καὶ ὠρμάτο μὲν ἐν δεξιᾷ ἔχων Χρυσάνταν τὸν ἵππαρχον καὶ τοὺς ἱππέας, ἐν ἀριστερᾷ δὲ Ἀρσάμαν καὶ τοὺς πεζοὺς. 4. Παρηγγύησε δὲ παρορᾶν πρὸς τὸ σημεῖον καὶ ἐν ἴσῳ ἔπεσθαι· ἦν δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀβτὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος. καὶ νῦν δ' ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ Περσῶν βασιλεῖ διαμένει. πρὶν δὲ ὄρᾶν τοὺς πολεμίους εἰς τρεῖς ἀνέπανσε τὸ στράτευμα.

5. Ἐπεὶ δὲ προελήλυθσαν ὡς εἴκοσι σταδίους, ἤρχοντο ἤδη τὸ τῶν πολεμίων στράτευμα ἀντιπροσιὸν παρορᾶν. ὡς δ' ἐν τῷ καταφανεῖ πάντες ἀλλήλοις ἐγένοντο καὶ ἔγνωσαν οἱ πολέμοι πολὺ ἐκατέρωθεν ὑπερφαλαγγουῶντες, στήσαντες τὴν αὐτῶν φάλαγγα, οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως κνιλοῦσθαι, ἐπέκαμπτον εἰς κύκλωσιν, ὡς περ γάμμα ἐκατέρωθεν τὴν ἑαυτῶν τάξιν ποιήσαντες, ὡς πάντοθεν ἅμα μάχονται. 6. Ὁ δὲ Κῦρος ὄρων ταῦτα οὐδὲν τι μᾶλλον ἀφίστατο, ἀλλ' ὡσαύτως ἠγεῖτο. κατανοῶν δὲ ὡς πρόσω τὸν καμπτήρα ἐκατέρωθεν ἐποίησαντο, περὶ ὃν κάμπτοντες ἀνέτεινον τὰ κέρατα, Ἐννοεῖς, ἔφη, ὦ Χρυσάντα, ἔνθα τὴν ἐπικαμπὴν ποιοῦνται; Πάνυ γε, ἔφη ὁ Χρυσάντας, καὶ θανμάζω γε· πολὺ γὰρ μοι δοκοῦσιν ἀποσπᾶν τὰ κέρατα ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν φάλαγγος. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ ἀπό γε τῆς ἡμετέρας. 7. Τί δὴ τοῦτο; Δῆλον ὅτι, ἔφη, φοβούμενοι, μὴ ἦν ἐγγὺς ἡμῶν γένηται τὰ κέρατα τῆς φάλαγγος ἔτι πρόσω οὔσης, ἐπιθώμεθα αὐτοῖς. Ἐπει', ἔφη ὁ Χρυσάντας, πῶς δυνήσονται ὠφελεῖν οἱ ἔτεροι τοὺς ἐτέρους οὔτω πολὺ ἀπέχοντες ἀλλήλων; Ἀλλὰ δῆλον, ἔφη ὁ Κῦρος, ὅτι

ἤνικα ἂν γένηται τὰ κέρατα ἀναβαίνοντα κατ' ἀντιπέρας τῶν πλαγίων τοῦ ἡμετέρου στρατεύματος, στραφέντες ὡς εἰς φάλαγγα ἅμα πάντοθεν ἡμῖν προσίασιν, ὡς ἅμα πάντοθεν μαχούμενοι. 8. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Χρυσάντας, εὖ σοι δοκοῦσι βουλευέσθαι; Πρὸς γε ἅ ὀρῶσι, πρὸς δὲ ἅ οὐχ ὀρῶσιν ἔτι κάκιον ἢ εἰ κατὰ κέρας προσήσαν. ἀλλὰ σὺ μὲν, ἔφη, ὦ Ἀρσάμα, ἡγοῦ τῷ πεζῷ ἡρέμα, ὡς περ ἐμὲ ὀρῆς· καὶ σύ, ὦ Χρυσάντα, ἐν ἴσῳ τούτῳ τὸ ἱππικὸν ἔχων συμπαρέπου. ἐγὼ δὲ ἄπειμι ἐκεῖσε, ὅθεν μοι δοκεῖ καιρὸς εἶναι ἄρχεσθαι τῆς μάχης· ἅμα δὲ παριῶν ἐπισκέπομαι ἕκαστα, πῶς ἡμῖν ἔχει. 9. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖ γένωμαι, ὅταν ἤδη ὁμοῦ προσιόντες ἀλλήλοις γιγνώμεθα, παιᾶνα ἐξάρξω, ὑμῖς δὲ ἐπιείγεσθε. ἤνικα δ' ἂν ἡμεῖς ἐγχειρῶμεν τοῖς πολεμίοις, αἰσθήσεσθε μὲν, οὐ γάρ, οἶμαι, ὀλίγος θόρυβος ἔσται, ὀρμήσεται δὲ τῆνικαῦτα Ἀβραδάτας ἤδη σὺν τοῖς ἄρμασιν εἰς τοὺς ἐναντίους· οὕτω γὰρ αὐτῷ εἰρήσεται· ὑμᾶς δὲ χρὴ ἔπεσθαι ἐχομένους ὅτι μάλιστα τῶν ἁρμάτων· οὕτω γὰρ μάλιστα τοῖς πολεμίοις τεταραγμένοις ἐπιπεσούμεθα. παρέσομαι δὲ καὶ γὰρ ἢ ἂν δύνωμαι τάχιστα διώκων τοὺς ἄνδρας, ἢ οἱ θεοὶ θέλωσι.

10. Ταῦτ' εἰπὼν καὶ ξύνθημα παρεγγνήσας Ζεὺς σωτήρ καὶ ἡγεμὼν ἐπορεύετο. μεταξὺ δὲ τῶν ἁρμάτων καὶ τῶν θωρακοφόρων διαπορευόμενος, ὅποτε προσβλέψειε τινὰς τῶν ἐν ταῖς τάξεσι, τοτὲ μὲν εἶπεν ἂν, ὦ ἄνδρες, ὡς ἡδὺ ὑμῶν τὰ πρόσωπα θεάσασθαι, τοτὲ δ' αὖ ἐν ἄλλοις ἂν ἔλεξεν, Ἄρα ἐννοεῖτε, ἄνδρες, ὅτι ὁ νῦν ἀγὼν ἐστίν οὐ μόνον περὶ τῆς τήμερον νίκης, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς πρόσθεν, ἢν νενικήκατε, καὶ περὶ πάσης εὐδαιμονίας; 11. Ἐν ἄλλοις δ' ἂν προΐων εἶπε, ὦ ἄνδρες, τὸ

ἀπό τοῦδε οὐδέν ποτε ἔτι θεοὺς αἰτιατέον ἔσται· παρα-
 δεδώκασι γὰρ ἡμῖν πολλά τε καὶ ἀγαθὰ κτήσασθαι.
 12. Ἄλλ', ὧ ἄνδρες, ἀγαθοὶ γενώμεθα. κατ' ἄλλους δ'
 αὖ τοιαύδε, Ἦ ἄνδρες, εἰς τίνα ποτ' ἂν καλλίονα ἔρανον
 ἀλλήλους παρακαλέσαιμεν ἢ εἰς τόνδε; νῦν γὰρ ἔξεστιν
 ἀγαθοῖς ἀνδράσι γενομένοις πολλὰ καγαθὰ ἀλλήλοις
 εἰσενεγκεῖν. 13. Κατ' ἄλλους δ' αὖ, Ἐπίστασθε μὲν,
 οἶμαι, ὧ ἄνδρες, ὅτι νῦν ἅθλα πρόκειται τοῖς νικῶσι
 μὲν διώκειν, παίειν, κατακαίνειν, ἀγαθὰ ἔχων, καλὰ
 ἀκούειν, ἔλευθέρους εἶναι, ἄρχειν· τοῖς δὲ κακοῖς δῆλον
 ὅτι τὰναντία τούτων. ὅστις οὖν αὐτὸν φιλεῖ, μετ' ἐμοῦ
 μαχέσθω· ἐγὼ γὰρ κακὸν οὐδὲν οὐδ' αἰσχρὸν ἐκὼν εἶναι
 προσήσομαι. 14. Ὅποτε δ' αὖ γένοιτο κατὰ τινος τῶν
 πρόσθεν συμμαχεσασμένων, εἶπεν ἂν, Πρὸς δὲ ὑμᾶς, ὧ
 ἄνδρες, τί δεῖ λέγειν; ἐπίστασθε γὰρ οἷαν τε οἱ ἀγαθοὶ
 ἐν ταῖς μάχαις ἡμέραν ἄγουσι καὶ οἷαν οἱ κακοί.

15. Ὡς δὲ παριῶν κατὰ Ἀβραδάταν ἐγένετο, ἔστη·
 καὶ ὁ Ἀβραδάτας παραδούς τῷ ὑφηγιόχῳ τὰς ἡνίας
 προσῆλθεν αὐτῷ· προσέδραμον δὲ καὶ ἄλλοι τῶν πλησίον
 τεταγμένων καὶ πεζῶν καὶ ἄρματηλατῶν. ὁ δ' αὖ Κῦρος
 ἐν τοῖς παραγεγεννημένοις ἔλεξεν, Ὁ μὲν θεός, ὧ Ἀβρα-
 δάτα, ὡςπερ σὺ ἠξίους, συνηξίωσε σὲ καὶ τοὺς σὺν σοὶ
 πρωτοστάτας εἶναι τῶν συμμαχῶν· σὺ δὲ τοῦτο μέμνησο,
 ὅταν δέῃ σε ἡδὴ ἀγωνίζεσθαι, ὅτι Πέρσαι οἱ τε θεασό-
 μοι ὑμᾶς ἔσονται καὶ οἱ ἐφόμενοι ὑμῖν καὶ οὐκ ἐάσον-
 τες ἐρίμους ὑμᾶς ἀγωνίζεσθαι. 16. Καὶ ὁ Ἀβραδάτας
 εἶπεν, Ἀλλὰ τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς ἔμοιγε δοκεῖ, ὧ Κῦρε,
 καλῶς ἔχθιν· ἀλλὰ τὰ πλάγια λυπεῖ με, ὅτι τὰ μὲν τῶν
 πολεμίων κέρατα ἰσχυρὰ ὄρω ἀνατεινόμενα καὶ ἄρμασι
 καὶ παντοδαπῇ στρατιᾷ, ἡμέτερον δ' οὐδὲν ἄλλο αὐτοῖς

ἀντιτέτακται ἢ ἄρματα· ὥστ' ἔγωγ', ἔφη, εἰ μὴ ἔλαχον
 τήνδε τὴν τάξιν, ἡσχυρόμην ἂν ἐνθάδε ὦν· οὕτω πολὺ
 μοι δοκῶ ἐν ἀσφαλεστάτῳ εἶναι. 17. Καὶ ὁ Κῦρος εἶ-
 πεν, Ἄλλ' εἰ τὰ παρὰ σοὶ καλῶς ἔχει, θάρσσει ὑπὲρ ἐκεί-
 νων· ἐγὼ γάρ σοι σὺν θεοῖς ἔρημα τῶν πολεμίων τὰ
 πλάγια ταῦτα ἀποδείξω. καὶ σὺ μὴ πρότερον ἔμβαλλε
 τοῖς πολεμίοις, διαμαρτύρομαι, πρὶν ἂν φεύγοντας τού-
 τους, οὓς νῦν φοβῆ, θεάσῃ· τοιαῦτα δ' ἐμεγαληγόρει
 μελλούσης τῆς μάχης γίνεσθαι, ἄλλως δ' οὐ μάλα με-
 γαληγόρος ἦν· Ὅταν μέντοι ἴδῃς τούτους φεύγοντας, ἐμέ
 τε ἤδη παρεῖναι νόμιζε καὶ ὄρμα εἰς τοὺς ἄνδρας· καὶ
 σὺ γὰρ τότε τοῖς μὲν ἐναντίοις κακίστοις ἂν χρήσαιο,
 τοῖς δὲ μετὰ σαντοῦ ἀρίστοις. 18. Ἄλλ' ἕως ἔτι σοι
 σχολή, ᾧ Ἀβραδάτα, πάντως παρελάσας παρὰ τὰ σαν-
 τοῦ ἄρματα παρακάλει τοὺς σὺν σοὶ εἰς τὴν ἐμβολήν, τῶ
 μὲν προσώπῳ παραθάρσύνων, ταῖς δὲ ἐλπίσιν ἐπικουφί-
 ζων· ὅπως δὲ κράτιστοι φανεῖσθε τῶν ἐπὶ τοῖς ἄρμασι,
 φιλονεικίαν αὐτοῖς ἔμβαλλε· καὶ γάρ, εὖ ἴσθι, ἦν τάδε
 εὖ γένηται, πάντες ἐροῦσι τὸ λοιπὸν μηδὲν εἶναι κερδα-
 λεώτερον ἀρετῆς. ὁ μὲν δὴ Ἀβραδάτας ἀναβάς παρή-
 λαυσε καὶ ταῦτα ἐποίει.

19. Ὁ δ' αὖ Κῦρος παριὼν ὡς ἐγένετο πρὸς τῶ
 εὐωνύμῳ, ἐνθα ὁ Ὑστιάσπης τοὺς ἡμίσεις ἔχων ἦν τῶν
 Περσῶν ἰππέων, ὀνομάσας αὐτὸν εἶπεν, ὦ Ὑστιάσπια,
 νῦν ὄρας ἔργον τῆς σῆς ταχυεργίας· νῦν γὰρ εἰ φθάσο-
 μεν τοὺς πολεμίους κατακαίνοντες, οὐδεὶς ἡμῶν ἀποθα-
 νεῖται. 20. Καὶ ὁ Ὑστιάσπης ἐπιγελάσας εἶπεν, Ἄλλὰ
 περὶ μὲν τῶν ἐξ ἐναντίας ἡμῶν μελήσει· τοὺς δ' ἐκ πλα-
 γίου σὺ ἄλλοις πρόσταξον, ὅπως μηδ' οὗτοι σχολάζωσι.
 καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἄλλ' ἐπὶ γε τούτους ἐγὼ αὐτὸς πα-

ρέροχομαι· ἀλλ', ὧ Ὑστίασπα, τόδε μέμνησο, ὅτις ἂν
 ἡμῶν ὁ θεὸς νίκην διδῶ, ἦν τί που μένη πολέμιον, πρὸς
 τὸ μαχόμενον ἀεὶ συμβάλλωμεν. 21. Ταῦτα εἰπὼν
 προῆει. ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ πλευρὸν παριῶν ἐγένετο καὶ κα-
 τὰ τὸν ἄρχοντα τῶν ταύτη ἀρμάτων, πρὸς τοῦτον ἔλεξεν,
 Ἐγὼ δ' ἐπέροχομαι ὑμῖν ἐπικουρήσων· ἀλλ' ὁπόταν αἰ-
 σθησθε ἡμᾶς ἐπιτιθεμένους κατ' ἄκρον, τότε καὶ ὑμεῖς
 περιᾶσθε ἅμα διὰ τῶν πολεμίων ἐλαύνειν· πολὺ γὰρ ἐν
 ἀσφαλεστέρῳ ἔσεσθε ἔξω γενόμενοι ἢ ἔνδον ἀπολαμβαν-
 ούμενοι. 22. Ἐπεὶ δ' αὖ παριῶν ἐγένετο ὀπισθεν τῶν
 ἀρμαμαξῶν, Ἀρτιαγέροσαν μὲν καὶ Φαρνοῦχον ἐκέλευσεν
 ἔχοντας τὴν τε τῶν πεζῶν χιλιοστὴν καὶ τὴν τῶν ἵππέων
 μένειν αὐτοῦ. Ἐπειδὴν δ', ἔφη, αἰσθάνησθε ἐμοῦ ἐπιτι-
 θεμένου τοῖς κατὰ τὸ δεξιὸν κέρασ, τότε καὶ ὑμεῖς τοῖς
 καθ' ὑμᾶς ἐπιχειροῦτε· μαχεῖσθε δ', ἔφη, πρὸς κέρασ,
 ὡσπερ ἀσθενέστατον σιράτευμα γίγνεται, φάλαγγα
 ἔχοντες, ὡσπερ ἂν ἰσχυρότατοι εἴητε. καὶ εἰσὶ μὲν, ὡς
 ὀρᾶτε, τῶν πολεμίων ἵππεῖς οἱ ἔσχατοι· πάντως δὲ
 πρόετε πρὸς αὐτοὺς τὴν τῶν καμήλων τάξιν, καὶ εὖ ἴστε,
 ὅτι καὶ πρὶν μάχεσθαι γελοίους τοὺς πολεμίους θεά-
 σεσθε.

23. Ὁ μὲν δὴ Κύρος ταῦτα διαπραξάμενος ἐπὶ τὸ
 δεξιὸν παρῆει· ὁ δὲ Κροῖσος νομίσας ἤδη ἐγγύτερον εἶ-
 ναι τῶν πολεμίων τὴν φάλαγγα, σὺν ἧ αὐτὸς ἐπορεύετο,
 ἢ τὰ ἀνατεινόμενα κέρατα, ἦρε τοῖς κέρασι σημεῖον μη-
 κέτι ἄνω πορεύεσθαι, ἀλλ' αὐτοῦ ἐν χώρᾳ στραφῆναι.
 ὡς δ' ἔστησαν [πάντες] ἀντία πρὸς τὸ τοῦ Κύρου σιρά-
 τευμα ὀρῶντες, ἐσήμηνεν αὐτοῖς πορεύεσθαι πρὸς τοὺς
 πολεμίους. 24. Καὶ οὕτω δὴ προσήεσαν τρεῖς φάλαγγες
 ἐπὶ τὸ Κύρου σιράτευμα, ἡ μὲν μία κατὰ πρόσωπον· τὸ

δὲ δύο, ἣ μὲν κατὰ τὸ δεξιόν, ἣ δὲ κατὰ τὸ εὐώνυμον, ὥστε πολὺν φόβον παρῆναι πάσῃ τῇ Κύρου στρατιᾷ, ὥσπερ γὰρ μικρὸν πλινθίον ἐν μεγάλῳ τεθέν, οὕτω καὶ τὸ Κύρου στράτευμα πάντοθεν περιείχτο ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ ἵππευσι καὶ ὀπλίταις καὶ πελοφόροις καὶ τοξόταις καὶ ἄρμασι πλὴν ἐξόπισθεν. 25. Ὅμως δὲ ὁ Κύρος ἐπεὶ παρήγγειλεν, ἐστράφησαν πάντες ἀντιπρόσωποι τοῖς πολεμίοις· καὶ ἦν μὲν πολλὴ πανταχόθεν ὀϊγὴ ὑπὸ τοῦ τὸ μέλλον ὀκνεῖν, ἠνίκα δὲ ἔδοξε τῷ Κύρῳ καιρὸς εἶναι, ἐξῆρχε παιᾶνα, συνεπήχησε δὲ πᾶς ὁ στρατός. 26. Μετὰ δὲ τοῦτο τῷ Ἐνναλίῳ τε ἅμα ἐπηλάλαξαν καὶ ἐξανίσταται ὁ Κύρος, καὶ εὐθὺς μετὰ τῶν ἵππέων λαβῶν πλαγίους τοὺς πολεμίους ὁμόσσε αὐτοῖς τὴν ταχίστην συνεμίγνυσεν· οἱ δὲ πεζοὶ αὐτῷ συντεταγμένοι ταχὺ ἐφείποντο καὶ περιεπτύσσοντο ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ὥστε πολὺ ἐπλεονέκτει· φάλαγγι γὰρ κατὰ κέρας προσέβαλλεν· ὥστε ταχὺ ἰσχυρὰ φυγὴ ἐγένετο τοῖς πολεμίοις.

27. Ὡς δὲ ἴσθητο ὁ Ἀρταγέρσης ἐν ἔργῳ ὄντα τὸν Κύρον, ἐπιτίθεται καὶ αὐτὸς κατὰ τὰ εὐώνυμα, προσὲς τὰς καμήλους, ὥσπερ Κύρος ἐκέλευσεν. οἱ δὲ ἵππῳ αὐτὰς ἐκ πάνυ πολλοῦ οὐκ ἔδεχοντο, ἀλλ' οἱ μὲν ἔκφρονες γιγνώμενοι ἔφραγον, οἱ δ' ἐξήλλοντο, οἱ δ' ἐνέπιπτον ἀλλήλοις. τοιαῦτα γὰρ πάσχουσιν ἵπποι ὑπὸ καμήλων. 28. Ὁ δὲ Ἀρταγέρσης συντεταγμένους ἔχων τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ ταραττομένοις ἐπέκβιτο, καὶ τὰ ἄρματα δὲ τὰ τε κατὰ τὸ δεξιόν καὶ τὸ εὐώνυμον ἅμα ἐνέβαλλε. καὶ πολλοὶ μὲν τὰ ἄρματα φεύγοντες ὑπὸ τῶν κατὰ κέρας ἐπομένων ἀπέθνησκον, πολλοὶ δὲ τούτους φεύγοντες ὑπὲρ τῶν ἁρμάτων ἤλισκοντο.

29. Καὶ Ἀβραδάτας δὲ οὐκέτι ἔμελλεν, ἀλλὰ ἀναβροήσας, Ἄνδρες φίλοι, ἔπεσθε, ἐνίει οὐδὲν φειδόμενος τῶν ἵππων, ἀλλὰ ἰσχυρῶς ἐξαμαίπτων τῷ κέντρῳ· συνεξώρησαν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἀρματηλάται. καὶ τὰ μὲν ἄρματα ἔφρευγεν αὐτοὺς εὐθύς, τὰ μὲν καὶ ἀναλαβόντα τοὺς παραβάτας, τὰ δὲ καὶ ἀπολιπόντα. 30. Ὁ δὲ Ἀβραδάτας ἀντικρὺ δι' αὐτῶν εἰς τὴν τῶν Αἰγυπτίων φάλαγγα ἐμβάλλει· συνεισέβαλον δὲ αὐτῷ καὶ οἱ ἐγγύτατα τεταγμένοι. πολλαχοῦ μὲν οὖν καὶ ἄλλοθι δῆλον, ὡς οὐκ ἔστιν ἰσχυροτέρα φάλαγξ ἢ ὅταν ἐκ φίλων συμμάχων ἡθροισμένη ᾗ, καὶ ἐν τούτῳ δὲ ἐδήλωσεν. οἱ μὲν γὰρ ἐταῖροί τε αὐτοῦ καὶ ὁμοτρόπεζοι συνεισέβαλον, οἱ δ' ἄλλοι ἠνίοχοι ὡς εἶδον ὑπομένοντας πολλῶ στίφει τοὺς Αἰγυπτίους, ἐξέκλιναν κατὰ τὰ φεύγοντα ἄρματα καὶ τούτοις ἐφείποντο. 31. Οἱ δὲ ἀμφὶ Ἀβραδάταν ἤ μὲν ἐνέβαλον, ἅτε οὐ δυναμένων διαχάσασθαι τῶν Αἰγυπτίων διὰ τὸ μένειν τοὺς ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτῶν, τοὺς μὲν ὀρθοὺς τῇ ῥύμῃ τῶν ἵππων παίοντες ἀνέτροπον, τοὺς δὲ πίπτοντας κατηλόων καὶ αὐτοὺς καὶ ὅπλα καὶ ἵπποις καὶ τροχοῖς. ὅτου δ' ἐπιλάβοιτο τὰ δρέπανα, πάντα βία διεκόπτετο καὶ ὅπλα καὶ σώματα. 32. Ἐν δὲ τῷ ἀδιηγῆτῳ τούτῳ ταραχῇ ὑπὸ τῶν παντοδαπῶν σωρευμάτων ἐξαλλομένων τῶν τροχῶν ἐκπίπτει ὁ Ἀβραδάτας, καὶ ἄλλοι δὲ τῶν συνεισβαλόντων· καὶ οὗτοι μὲν ἐνταῦθα ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι κατεκόπησαν καὶ ἀπέθανον· οἱ δὲ Πέρσαι συνεπισπόμενοι, ἧ μὲν ὁ Ἀβραδάτας ἐνέβαλε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ταύτη συνεπισπόντες τεταραγμένους ἐφόρευον, ἧ δὲ ἀπαθεῖς ἐγένοντο οἱ Αἰγύπτιοι, πολλοὶ δ' οὗτοι ἦσαν, ἐχώρουν ἐναντίοι τοῖς Πέρσαις.

33. Ἐνθα δὴ δεινὴ μάχη ἦν καὶ δοράτων καὶ ξυστῶν καὶ μαχαιρῶν· ἐπλεονέκτουν μέντοι οἱ Αἰγύπτιοι καὶ πλήθει καὶ τοῖς ὅπλοις. τὰ τε γὰρ δόρατα ἰσχυρὰ τε καὶ μακρὰ ἔτι καὶ νῦν ἔχουσιν, αἱ τε ἀσπίδες πολὺ μᾶλλον τῶν θωράκων καὶ τῶν γέροῶν καὶ στεγάζουσι τὰ σώματα καὶ πρὸς τὸ ὠθεῖσθαι συννεργάζονται πρὸς τοῖς ὤμοις οὔσαι. συγκλείσαντες οὖν τὰς ἀσπίδας ἐχώρου καὶ ἐώθουν. 34. Οἱ δὲ Πέρσαι οὐκ ἐδύναντο ἀντέχειν, ἅτε ἐν ἄκραις ταῖς χερσὶ τὰ γέροῶ ἐχόντες, ἀλλ' ἐπὶ πόδα ἀνεχάζοντο παίοντες καὶ παιόμενοι, ἕως ὑπὸ ταῖς μηχαναῖς ἐγένοντο. ἐπεὶ μέντοι ἐνταῦθα ἦλθον, ἐπαίοντο αὖθις οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ τῶν πύργων· καὶ οἱ ἐπὶ πᾶσι δὲ οὐκ εἶων φεύγειν οὔτε τοὺς τοξότας οὔτε τοὺς ἀκοντιστάς, ἀλλ' ἀνατεταμένοι τὰς μαχαίρας ἠνάγκαζον καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν. 35. Ἦν δὲ πολὺς μὲν ἀνδρῶν φόνος, πολὺς δὲ κτύπος ὅπλων καὶ βελῶν παντοδραπῶν, πολλὴ δὲ βοή τῶν μὲν ἀνακαλούντων ἀλλήλους, τῶν δὲ παρακλεουμένων, τῶν δὲ θεοὺς ἐπικαλουμένων.

36. Ἐν δὲ τούτῳ Κῦρος διώκων τοὺς καθ' αὐτὸν παραγίγνεται. ὡς δ' εἶδε τοὺς Πέρσας ἐκ τῆς χώρας ἐωσμένους, ἤλγησέ τε καὶ γνούς, ὅτι οὐδαμῶς ἂν θᾶπτον σχοίη τοὺς πολεμίους τῆς εἰς τὸ πρόσθεν προόδου ἢ εἰ εἰς τὸ ὀπισθεν περιελάσειεν αὐτῶν, παραγγείλας ἐπεσθαι τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ περιήλανθεν εἰς τὸ ὀπισθεν· καὶ εἰσπυσόντες παίουσιν ἀφορῶντας καὶ πολλοὺς κατακάνουσιν. 37. Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ὡς ἦσθοντο, ἐβόων τε, ὅτι ὀπισθεν οἱ πολέμιοι, καὶ ἐστρέφοντο ἐν ταῖς πληγαῖς. καὶ ἐνταῦθα δὴ φύρδην ἐμάχοντο καὶ πεζοὶ καὶ ἵππεῖς, πεπτωκῶς δὲ τις ὑπὸ τῷ Κύρῳ ἵππῳ καὶ πα-

τούμενος παῖει εἰς τὴν γαστέρα τῆ μαχαίρα τὸν ἵππον αὐτοῦ· ὁ δὲ ἵππος πληγεὶς σφραδάζων ἀποσείσται τὸν Κῦρον. 38. Ἐνθα δὴ ἔγνω ἄν τις ὅσου ἄξιον εἴη τὸ φιλεῖσθαι ἄρχοντα ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν. εὐθύς γὰρ ἀνεβόησάν τε πάντες καὶ προσπεσόντες ἐμάχοντο, ἐώθουν, ἐώθουντο, ἔπαιον, ἐπαίοντο. καταπηδήσας δὲ τις ἀπὸ τοῦ ἵππου τῶν τοῦ Κύρου ὑπηρετῶν ἀναβάλλει αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ ἵππον. 39. Ὡς δ' ἀνέβη ὁ Κῦρος, κατεῖδε πάντοθεν ἤδη παιομένους τοὺς Αἰγυπτίους· καὶ γὰρ Ὑστάσπης ἤδη παρῆν σὺν τοῖς Περσῶν ἵππεῦσι καὶ Χρυσάντας. ἀλλὰ τούτους ἐμβαλεῖν μὲν οὐκέτι εἶα εἰς τὴν φάλαγγα τῶν Αἰγυπτίων, ἔξωθεν δὲ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν ἐκέλευεν. ὡς δ' ἐγένετο περιελαύνων παρὰ τὰς μηχανάς, ἔδοξεν αὐτῷ ἀναβῆναι ἐπὶ τῶν πύργων τινὰ καὶ κατασκέψασθαι, εἴ πη καὶ ἄλλο τι μένοι τῶν πολεμίων καὶ μάχοιτο. 40. Ἐπεὶ δὲ ἀνέβη, κατεῖδε μεστὸν τὸ πεδίον ἵππων, ἀνθρώπων, ἁρμάτων, φευγόντων, διωκόντων, κρατούντων, κρατουμένων· μένον δὲ οὐδαμοῦ οὐδὲν ἔτι ἠδύνατο κατιδεῖν πλὴν τὸ τῶν Αἰγυπτίων· οὗτοι δὲ ἐπειδὴ ἠποροῦντο, πάντοθεν κυκλοποιησάμενοι, ὡς τε ὁρᾶσθαι τὰ ὄπλα, ὑπὸ ταῖς ἀσπίσιν ἐκάθηντο· καὶ ἐποίουν μὲν οὐδὲν ἔτι, ἔπασχον δὲ πολλὰ καὶ δεινά.

41. Ἀγασθεὶς δὲ ὁ Κῦρος αὐτούς καὶ οἰκτείρων, ὅτι ἀγαθοὶ ἄνδρες ὄντες ἀπώλλυντο, ἀνεχώρισε πάντας τοὺς περιμαχομένους καὶ μάχασθαι οὐδένα ἔτι εἶα. πέμπει δὲ πρὸς αὐτούς κήρυκα ἐρωτῶν, πότρεα βούλονται ἀπολέσθαι πάντες ὑπὲρ τῶν προοδεωκότων αὐτούς ἢ σωθῆναι ἄνδρες ἀγαθοὶ δοκοῦντες εἶναι. οἱ δ' ἀπεκρίναντο, Πῶς δ' ἂν ἡμεῖς σωθείημεν ἄνδρες ἀγαθοὶ δοκοῦντες εἶναι; 42. Ὁ δὲ Κῦρος πάλιν ἔλεγεν, Ὅτι ἡμεῖς

ὑμᾶς ὀρώμεν μόνους καὶ μένοντας καὶ μάχεσθαι θέλοντας. Ἀλλὰ τουντεῦθεν, ἔφασαν οἱ Αἰγύπτιοι, τί καὶ κалὸν ἂν ποιοῦντες σωθείημεν; καὶ ὁ Κῦρος αὖ πρὸς τοῦτο εἶπεν, Εἰ τῶν τε συμμαχομένων μηδένα προδόντες σωθείητε, τὰ τε ὄπλα ἡμῖν παραδόντες φίλοι τε γενόμενοι τοῖς αἰρουμένοις ὑμᾶς σῶσαι, ἔξον ἀπολίσει.

43. Ἀκούσαντες ταῦτα ἐπήροντο, Ἦν δὲ γενώμεθά σοι φίλοι, τί ἡμῖν ἀξιώσεις χρῆσθαι; ἀπεκρίνατο ὁ Κῦρος, Εὖ ποιεῖν καὶ εὖ πάσχειν. ἐπηρώτων πάλιν οἱ Αἰγύπτιοι, Τίνα εὐεργεσίαν; πρὸς τοῦτο εἶπεν ὁ Κῦρος, Μισθὸν μὲν ὑμῖν δοίην ἂν πλείονα ἢ νῦν ἐλαμβάνετε, ὅσον ἂν χρόνον πόλεμος ἦ· εἰρήνης δὲ γενομένης τῷ βουλομένῳ ὑμῶν μένειν παρ' ἐμοὶ χώραν τε δάσω καὶ πόλεις καὶ γυναῖκας καὶ οἰκέτας.

44. Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Αἰγύπτιοι τὸ μὲν ἐπὶ Κροῖσον συστρατεύειν ἀφελεῖν σφισιν ἐδεήθησαν· τούτῳ γὰρ μόνῳ γιγνώσκεσθαι ἔφασαν· τὰ δὲ ἄλλα συνομολογήσαντες ἔδοσαν πίστιν καὶ ἔλαβον.

45. Καὶ οἱ Αἰγύπτιοί τε οἱ καταμείναντες τότε ἔτι καὶ νῦν βασιλεῖ πιστοὶ διαμένουσι, Κῦρός τε πόλεις αὐτοῖς ἔδωκε, τὰς μὲν ἄνω, αἱ ἔτι καὶ νῦν πόλεις Αἰγυπτίων καλοῦνται, Δάρισσαν δὲ καὶ Κυλλήνην παρὰ Κύμην πλησίον θαλάττης, ἃς ἔτι καὶ νῦν οἱ ἀπ' ἐκείνων ἔχουσι. ταῦτα δὲ διαπραξάμενος ὁ Κῦρος ἤδη σκοταῖος ἀναγαγὼν ἐστρατοπεδεύσατο ἐν Θυμβράοις.

46. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ τῶν μὲν πολεμίων Αἰγύπτιοι μόνοι εὐδοκίμησαν· τῶν δὲ σὺν Κῦρῳ τὸ Περσῶν ἵππικὸν κράτιστον ἔδοξεν εἶναι· ὥστ' ἔτι καὶ νῦν διαμένει ἡ ὀπλισις, ἣν τότε Κῦρος τοῖς ἵππεῦσι κατεσκεύασεν.

47. Εὐδοκίμησε δὲ ἰσχυρῶς καὶ τὰ δρεπανηφόρα ἄρματα· ὥστις καὶ τοῦτο ἔτι καὶ νῦν διαμένει τὸ πολεμιστή-

ριον τῷ ἀεὶ βασιλεύοντι. 48. Αἱ μέντοι κάμηλοι ἐφόβουν μόνον τοὺς ἵππους, οὐ μέντοι κατέκαινόν γε οἱ ἐπ' αὐτῶν ἱππεῖς, οὐδ' αὐτοὶ γε ἀπέθνησκον ὑπὸ ἱππέων· οὐδεὶς γὰρ ἵππος ἐπέλαζε. 49. Καὶ χρήσιμον μὲν ἐδόκει εἶναι, ἀλλὰ γὰρ οὔτε τρέφειν οὐδεὶς ἐθέλει καλὸς κἀγαθὸς κάμηλον ὡστ' ἐποχεῖσθαι οὔτε μελετᾶν ὡς πολυμήσων ἀπὸ τούτων. οὕτω δὲ ἀπολαβοῦσαι πάλιν τὸ ἑαυτῶν σχῆμα ἐν τοῖς σκευοφόροις διάγουνσι.

C A P U T II.

1. Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ τὸν Κῦρον δειπνοποιησάμενοι καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι, ὡςπερ ἔδει, ἐκοιμήθησαν. Κροῖσος μὲντοι εὐθύς ἐπὶ Σάρδεων ἔφευγε σὺν τῷ στρατεύματι· τὰ δὲ ἄλλα φῦλα ὅποῖ ἐδύνατο προσωτάτω ἐν τῇ νυκτὶ τῆς ἐπ' οἶκον ὁδοῦ ἕκαστος ἀπεχώρει. 2. Ἐπειδὴ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, εὐθύς ἐπὶ Σάρδεῖς ἦγε Κῦρος. ὡς δ' ἐγένετο πρὸς τῷ τείχει τῷ ἐν Σάρδεσι, τὰς τε μηχανὰς ἀνίστη ὡς προσβαλῶν πρὸς τὸ τεῖχος καὶ κλίμακας παρσκευάζετο. 3. Ταῦτα δὲ ποιῶν κατα τὰ ἀποτομώτατα δοκοῦντα εἶναι τοῦ Σαρδιανῶν ἐρύματος τῆς ἐπιούσης νυκτὸς ἀναβιβάζει Χαλδαίους τε καὶ Πέρσας. ἠγήσατο δ' αὐτοῖς ἀνὴρ Πέρσης, δοῦλος γεγενημένος τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει τινὸς φρουρῶν καὶ καταμαθηκῶς κατάβασιν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἀνάβασιν τὴν αὐτήν. 4. Ὡς δὲ ἐγένετο τοῦτο δῆλον, ὅτι εἶχετο τὰ ἄκρα, πάντες δὲ ἔφευγον οἱ Λυδοὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν ὅπη ἠδύνατο ἕκαστος τῆς πόλεως. Κῦρος δὲ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ εἰσῆγει εἰς τὴν πόλιν καὶ παρήγγειλεν ἐκ τῆς τάξεως μηδὲνα κινεῖσθαι. 5. Ὁ δὲ Κροῖσος κατακλεισάμενος ἐν

ταῖς βασιλείοις Κῦρον ἐβόα· ὁ δὲ Κῦρος τοῦ μὲν Κροῖσου φύλακας κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ ἀπαγαγὼν πρὸς τὴν ἐχομένην ἄκραν ὡς εἶδε τοὺς μὲν Πέρσας φυλάττοντας τὴν ἄκραν, ὡσπερ ἔδει, τὰ δὲ τῶν Χαλδαίων ὄπλα ἔρημα, καταδεδραμήκεσαν γὰρ ἄρπασόμενοι τὰ ἐκ τῶν οἰκιῶν, εὐθύς συνεκάλεσεν αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας καὶ εἶπεν αὐτοῖς ἀπιέναι ἐκ τοῦ στρατεύματος τάχιστα. 6. Οὐ γὰρ ἂν, ἔφη, ἀνασχοίμην πλεονεκτοῦντας ὄρων τοὺς ἀτακτοῦντας. καὶ εὖ μὲν, ἔφη, ἐπίστασθε, ὅτι παρεσκευαζόμενην ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς ἐμοὶ συστρατευομένους πᾶσι Χαλδαίοις μακαριστοὺς ποιῆσαι· νῦν δ', ἔφη, μὴ θαυμάζετε, ἢν τις καὶ ἀπιούσιν ὑμῖν κρείττων ἐντύχη. 7. Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Χαλδαῖοι ἔδειςάν τε καὶ ἰκέτευον παύσασθαι ὀργιζόμενον καὶ τὰ χρήματα πάντα ἀποδώσειν ἔφασαν. ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι οὐδὲν αὐτῶν δέοιτο. Ἄλλ εἰ με, ἔφη, βούλεσθε παύσασθαι ἀχθόμενον, ἀπόδοτε πάντα, ὅσα ἐλάβετε, τοῖς διαφυλάξασι τὴν ἄκραν. ἢν γὰρ αἰσθῶνται οἱ ἄλλοι στρατιῶται, ὅτι πλεονεκτοῦσιν οἱ εὐτακτοὶ γινόμενοι, πάντα μοι καλῶς ἔξει. 8. Οἱ μὲν δὴ Χαλδαῖοι οὕτως ἐποίησαν, ὡς ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος· καὶ ἔλαβον οἱ πειθόμενοι πολλὰ καὶ παντοῖα χρήματα. ὁ δὲ Κῦρος καταστρατοπεδεύσας τοὺς ἑαυτοῦ, ὅπου ἐδόκει [τὸ] ἐπιτηδειότατον εἶναι τῆς πόλεως, μένειν ἐπὶ τοῖς ὀπλοῖς παρήγγειλε καὶ ἀριστοποιεῖσθαι.

9. Ταῦτα διαπραξάμενος ἀγαγεῖν ἐκέλευσεν αὐτῶν τὸν Κροῖσον. ὁ δὲ Κροῖσος ὡς εἶδε τὸν Κῦρον, Χαῖρε, ὦ δέσποτα, ἔφη· τοῦτο γὰρ ἢ τύχη καὶ ἔχειν τὸ ἀπὸ τοῦδε δίδωσι σοὶ καὶ ἐμοὶ προσαγορεύειν. 10. Καὶ σὺ γε, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἐπέπερ ἄνθρωποι γέ ἐσμεν ἀμφοτέρω. ἀτάρ, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἄρ' ἂν τί μοι ἐθελήσῃς

συμβουλευσαι; Καὶ βουλοίμην γ' ἄν, ἔφη, ὦ Κύρε, ἀγαθὸν τί σοι εὐρεῖν· τοῦτο γὰρ ἄν οἶμαι ἀγαθὸν καμοὶ γενέσθαι. 11. Ἀκουσον τοίνυν, ἔφη, ὦ Κροῖσε· ἐγὼ γὰρ ὄρων τοὺς στρατιώτας πολλὰ πεπονηκότας καὶ πολλὰ κεινδυνενυκότας καὶ νῦν νομίζοντας πόλιν ἔχειν τὴν πλουσιωτάτην τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ μετὰ Βαβυλῶνα, ἀξιῶ ὠφεληθῆναι τοὺς στρατιώτας. γιγνώσκω γὰρ, ἔφη, ὅτι εἰ μὴ τινα καρπὸν λήψονται τῶν πόνων, οὐ δυνήσομαι αὐτοὺς πολὺν χρόνον πειθομένους ἔχειν. διαρπάσαι μὲν οὖν αὐτοῖς ἐφεῖναι τὴν πόλιν οὐ βούλομαι· τὴν τε γὰρ πόλιν νομίζω ἄν διαφθαρήναι, ἐν τε τῇ ἀρπαγῇ εὐ οἶδ' ὅτι οἱ πονηρότατοι πλεονεκτήσειαν ἄν. 12. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κροῖσος ἔλεξεν, Ἄλλ' ἐμέ, ἔφη, ἔασον λέξαι, πρὸς οὓς ἄν ἐγὼ Ἀνδῶν ἐθέλω, ὅτι διαπέπραγμαί παρὰ σοῦ μὴ ποιῆσαι ἀρπαγὴν μηδὲ εἶσαι ἀφανισθῆναι παῖδας καὶ γυναῖκας· ὑπεσχόμεν δέ σοι ἀντὶ τούτων ἢ μὴν παρ' ἐκόντων Ἀνδῶν ἔσεσθαι πᾶν ὅτι καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἔστιν ἐν Σάρδεσσι. 13. Ἦν γὰρ ταῦτα ἀκούσωσιν, οἶδα ὅτι ἤξει σοι πᾶν ὅτι ἔστιν ἐνθάδε καλὸν κτήμα ἀνδρὶ καὶ γυναικί, καὶ ὁμοίως εἰς νέωτα πολλῶν καὶ καλῶν πάλιν σοι πλήρης ἡ πόλις ἔσται· ἢν δὲ διαρπάσης, καὶ αἱ τέχναι σοι, ἄς πηγὰς φασι τῶν καλῶν εἶναι, διεφθαρμέναι ἔσονται. 14. Ἐξέσται δέ σοι ἰδόντι τὰ ἐλθόντα ἔτι καὶ περὶ τῆς ἀρπαγῆς βουλευσασθαι. πρῶτον δέ, ἔφη, ἐπὶ τοὺς ἐμούς θησανρούς πέμπε καὶ παραλαμβανέτωσαν οἱ σοὶ φύλακες παρὰ τῶν ἐμῶν φυλάκων. ταῦτα μὲν δὴ ἅπαντα οὕτω συνήνεσθε ποιεῖν ὁ Κύρος, ὡςπερ ἔλεξεν ὁ Κροῖσος.

15. Τάδε δέ μοι πάντως, ἔφη, ὦ Κροῖσε, λέξον, πῶς ἀποβέβηκε τὰ ἐκ τοῦ ἐν Δελφοῖς χρηστηρίου· σοὶ

γὰρ δὴ λέγεται πάνυ γε τεθεραπεῦσθαι ὁ Ἀπόλλων καί σε πάντα ἐκείνω πεπιθόμενον πράττειν. 16. Ἐβουλόμην ἂν, ἔφη, ὦ Κῦρος, οὕτως ἔχειν· νῦν δὲ πάντα τὰναντία εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πράττων προσηνέχθην τῷ Ἀπόλλωνι. Πῶς δέ; ἔφη ὁ Κῦρος· διδασκῶ πάνυ γὰρ παράδοξα λέγεις. 17. Ὅτι πρῶτον μὲν, ἔφη, ἀμυλήσας ἐρωτῶν τὸν θεόν, εἴ τι ἐδδόμην, ἀπεπειρώμην αὐτοῦ, εἰ δύναιτο ἀληθεύειν. τοῦτο δέ, ἔφη, μὴ ὅτι θεός, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι καλοὶ καγαθοὶ ἐπειδὴν γνῶσιν ἀπιστούμενοι, οὐ φιλοῦσι τοὺς ἀπιστοῦντας. 18. Ἐπεὶ μέντοι ἔγνω καὶ μάλα ἄτοπα ἐμοῦ ποιούντος καὶ πρόσω Δελφῶν ἀπέχοντος, οὕτω δὴ πέμπω περὶ παιδῶν. 19. Ὁ δέ μοι τὸ μὲν πρῶτον οὐδ' ἀπεκρίνατο· ἐπεὶ δὲ ἐγὼ πολλὰ μὲν πέμπων ἀναθήματα χρυσᾶ, πολλὰ δὲ ἀργυρᾶ, πάμπολλα δὲ θύων ἐξίλασάμην ποτὲ αὐτόν, ὡς ἐδόκουν, τότε δὴ μοι ἀποκρίνεται ἐρωτῶντι, τί ἂν μοι ποιήσαντι παῖδες γένοιτο· ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι ἔσοιντο. 20. Καὶ ἐγένοντο μὲν, οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο ἐψεύσατο· γενόμενοι δὲ οὐδὲν ὤνησαν. ὁ μὲν γὰρ κωφὸς ὢν διετέλει, ὁ δὲ ἀριστος γενόμενος ἐν ἀκμῇ τοῦ βίου ἀπώλειο. πιεζόμενος δὲ ταῖς περὶ τοὺς παῖδας συμφοραῖς πάλιν πέμπω καὶ ἐπερωτῶ τὸν θεόν, τί ἂν ποιῶν τὸν λοιπὸν βίον εὐδαιμονέστατα διατλέσαιμι· ὁ δὲ μοι ἀπεκρίνατο

Σαντὸν γιγνώσκων εὐδαιμόνων, Κροῖσε, περᾶσεις.

21. Ἐγὼ δὲ ἀκούσας τὴν μαντείαν ἤσθη· ἐνόμιζον γὰρ τὸ ῥᾶσιόν μοι αὐτὸν προστάξαντα τὴν εὐδαιμονίαν διδόναι. ἄλλους μὲν γὰρ γιγνώσκειν τοὺς μὲν οἷόν τ' εἶναι, τοὺς δ' οὐ· ἑαυτὸν δὲ ὅστις ἐστὶ πάντα τινὰ ἐνόμιζον ἄνθρωπον εἶδέναι. 22. Καὶ τὸν μετὰ ταῦτα δὴ χρόνον ἕως μὲν εἶχον ἡσυχίαν, οὐδὲν ἐνεκάλων μετὰ τὸν τοῦ

παιδὸς θάνατον ταῖς τύχαις· ἐπειδὴ δὲ ἀνεπίσθην ὑπο τοῦ Ἀσσυρίου ἐφ' ὑμᾶς στρατεύεσθαι, εἰς πάντα μὲν κίνδυνον ἤλθον· ἐσώθη μέντοι οὐδὲν κακὸν λαβῶν. οὐκ αἰτιῶμαι δὲ οὐδὲ τάδε τὸν θεόν. ἐπεὶ γὰρ ἔγνω ἔμαντὸν μὴ ἰκανὸν ὑμῖν μίχεσθαι, ἀσφαλῶς σὺν τῷ θεῷ ἀπῆλθον καὶ αὐτὸς καὶ οἱ σὺν ἐμοί. 23. Νῦν δ' αὖ πάλιν ὑπὸ τῆς πλοῦτος τοῦ παρόντος διαθρυπιόμενος καὶ ὑπὸ τῶν δεομένων μου προστάτην γενέσθαι καὶ ὑπὸ τῶν δώρων ὧν ἐδίδοσάν μοι καὶ ὑπ' ἀνθρώπων, οἱ με κολακεύοντες ἔλεγον, ὡς εἰ ἐγὼ ἐθέλωμι ἄρχειν, πάντες ἂν ἐμοὶ πείθοιντο καὶ μέγιστος ἂν εἴην ἀνθρώπων, ὑπὸ τοιούτων δὲ λόγων ἀναφυσώμενος, ὡς εἶλοντό με πάντες οἱ κύκλω βασιλεῖς προστάτην τοῦ πολέμου, ὑπεδεξάμην τὴν στρατηγίαν ὡς ἰκανὸς ὧν μέγιστος γενέσθαι. 24. ἄγνωσθ' ἄρα ἔμαντόν, ὅτι σοὶ ἀντιπολεμεῖν ἰκανὸς ὦμην εἶναι, πρῶτον μὲν ἐκ θεῶν γεγονότι, ἔπειτα δὲ διὰ βασιλέων πεφνηκίτι, ἔπειτα δ' ἐκ παιδὸς ἀρετῆν ἀσκοῦντι· τῶν δ' ἐμῶν προγόνων ἀκούω τὸν πρῶτον βασιλευσάντα ἅμα τῆς βασιλείας καὶ ἐλεύθερον γενέσθαι. ταῦτ' οὖν ἀγνοήσας δικαίως, ἔφη, ἔχω τὴν δίκην. 25. Ἀλλὰ νῦν δὴ, ἔφη, ὦ Κύρε, γιγνώσκω μὲν ἔμαντόν· σὺ δ', ἔφη, δοκεῖς ἔτι ἀληθεύσειν τὸν Ἀπόλλω, ὡς εὐδαιμόνιον ἔσομαι γιγνώσκων ἔμαντόν; σὲ δὲ ἐρωτῶ διὰ τοῦτο, ὅτι ἄριστ' ἂν μοι δοκεῖς εἰκάσαι τοῦτο ἐν τῷ παρόντι· καὶ γὰρ δύνασαι ποιῆσαι.

26. Καὶ ὁ Κύρος εἶπε, Βουλὴν μοι δὸς περὶ τούτου, ὦ Κροῖσθε· ἐγὼ γὰρ σου ἐννοῶν τὴν πρόσθεν εὐδαιμονίαν οἰκτεῖρω τέ σε καὶ ἀποδίδωμι ἤδη γυναικᾶ τε ἔχειν, ἣν ἔχεις, καὶ τὰς θυγατέρας, ἀκούω γὰρ σοι εἶναι, καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς θεράποντας καὶ τράπεζαν σὺν οἴαπερ ἐζήτε· μάχας δὲ σοὶ καὶ πολέμους ἀφαιρῶ.

27. *Μὰ Δία* μηδὲν τοίνυν, ἔφη ὁ Κροῖσος, σὺ ἐμοὶ ἔτι βουλεύου ἀποκρίνασθαι περὶ τῆς ἐμῆς εὐδαιμονίας· ἐγὼ γὰρ ἤδη σοι λέγω, ἦν ταῦτά μοι ποιήσης ἢ λέγεις, ὅτι ἦν ἄλλοι τε μακαριωτάτην ἐνόμιζον εἶναι βιοτήν καὶ ἐγὼ συνεγίγνωσκον αὐτοῖς, ταύτην καὶ ἐγὼ νῦν ἔχων διάξω.

28. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, *Τίς δὴ* ὁ ἔχων ταύτην τὴν μακαρίαν βιοτήν; *Ἡ ἐμὴ γυνή*, εἶπεν, ὦ Κῦρε· ἐκείνη γὰρ τῶν μὲν ἀγαθῶν καὶ τῶν μαλακῶν καὶ εὐφροσυνῶν πασῶν ἐμοὶ τὸ ἴσον μετεῖχε, φροντίδων δὲ ὅπως ταῦτα ἔσται καὶ πολέμου καὶ μάχης οὐ μετὴν αὐτῆ. οὕτω δὴ καὶ σὺ δοκεῖς ἐμὲ κατασκευάζειν, ὥσπερ ἐγὼ ἦν ἐφίλουν μάλιστα ἀνθρώπων, ὥστε τῷ Ἀπόλλωνι ἄλλα μοι δοκῶ χαριστήρια ὀφειλήσειν. 29. Ἀκούσας δὲ ὁ Κῦρος τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐθαύμασε μὲν τὴν εὐθυμίαν, ἤγαστο δὲ τὸ λοιπὸν ὅποι καὶ αὐτὸς πορεύοιτο, εἴτ' ἄρα καὶ χρήσιμον τι νομίζων αὐτὸν εἶναι, εἴτε καὶ ἀσφαλέστερον οὕτως ἡγούμενος.

CAPUT III.

1. Καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκοιμήθησαν. τῇ δ' ὑστεραία καλέσας ὁ Κῦρος τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἡγεμόνας τοῦ στρατεύματος, τοὺς μὲν αὐτῶν ἔταξε τοὺς θησανρούς παραλαμβάνειν, τοὺς δ' ἐκέλευσεν, ὅποσα παραδοίη Κροῖσος χρήματα, πρῶτον μὲν τοῖς θεαῖς ἔξελειν, ὅποια ἂν οἱ μάγοι ἐξηγῶνται, ἔπειτα τὰλλα χρήματα παραδεχομένους ἐν ζυγάζτροις στήσαντας ἐφ' ἁμάξων ἐπισκευάσαι καὶ διαλαχόντας τὰς ἁμάξας κομίζειν ὅποιπερ ἂν αὐτοὶ πορεύωνται, ἵνα, ὅπῃ καιρὸς εἴη, διαλαμβάνοιεν ἕκαστοι τὰ ἄξια. 2. Οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίουν.

Ὁ δὲ Κῦρος καλέσας τινὰς τῶν παρόντων ὑπηρε-
τῶν, Εἶπατέ μοι, ἔφη, εἴρακέ τις ὑμῶν Ἀβραδάτιαν;
Θαυμάζω γάρ, ἔφη, ὅτι πρόσθεν θαμίζων ἐφ' ἡμᾶς νῦν
οὐδαμοῦ φαίνεται. 3. Τῶν οὖν ὑπηρετῶν τις ἀπεκρί-
νατο, ὅτι Ὡ δέσποτα, οὐ ζῆ, ἀλλ' ἐν τῇ μάχῃ ἀπέθανεν
ἐμβιαλὼν τὸ ἄρμα εἰς τοὺς Αἰγυπτίους· οἱ δ' ἄλλοι πλὴν
τῶν εἰαίρων αὐτοῦ ἐξέκλιναν, ὡς φασιν, ἐπεὶ τὸ στίφος
εἶδον τὸ τῶν Αἰγυπτίων. 4. Καὶ νῦν γε, ἔφη, λέγεται
αὐτοῦ ἡ γυνὴ ἀνελομένη τὸν νεκρὸν καὶ ἐνθεμένη εἰς
τὴν ἀρμάμαξαν, ἐν ἧπερ αὐτὴ ὠχεῖτο, προσκεκομικῆναι
αὐτὸν ἐνθάδε ποιὸς πρὸς τὸν Πακτωλὸν ποταμόν. 5. Καὶ
τοὺς μὲν εὐνούχους καὶ τοὺς θεράποντας αὐτοῦ ὀρύττειν
φασὶν ἐπὶ λόφου τινὸς θήκην τῷ τελευτήσαντι· τὴν δὲ
γυναῖκα λέγουσιν ὡς κάθηται χαμαὶ κεκοσμηκῆναι οἷς
εἶχε τὸν ἄνδρα, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔχουσα ἐπὶ τοῖς γό-
νασι. 6. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Κῦρος ἐπαῖσατο ἄρα τὸν
μηρόν καὶ εὐθύς ἀναπηδήσας ἐπὶ τὸν ἵππον λαβὼν
χιλίους ἱππέας ἤλαυνεν ἐπὶ τὸ πάθος. 7. Γαδάταν δὲ
καὶ Γωβρούαν ἐκέλευσεν ὅ,τι δύναιντο λαβόντας καλὸν κό-
σμημα ἀνδρὶ φίλῳ καὶ ὕγαθῷ τετελευτηκότῳ μεταδιώκειν·
καὶ ὅστις εἶχε τὰς ἐπομένας ἀγέλας, καὶ βοῦς καὶ ἵππους
εἶπε τούτῳ καὶ ἅμα πρόβατα πολλὰ ἐλάυνειν ὅπῃ ἂν
αὐτὸν πυνθάνηται ὄντα, ὡς ἐπισφαγεῖν τῷ Ἀβραδάτι.

8. Ἐπεὶ δὲ εἶδε τὴν γυναῖκα χαμαὶ καθήμενην καὶ
τον νεκρὸν κείμενον, ἐδάκρυσέ τε ἐπὶ τῷ πάθει καὶ εἶπε,
Φεῦ, ὦ ἀγαθὴ καὶ πιστὴ ψυχὴ, οἴχῃ δὴ ἀπολιπὼν
ἡμᾶς; καὶ ἅμα ἐδεξιοῦτο αὐτόν, καὶ ἡ χεὶρ τοῦ νε-
κροῦ ἐπηκολούθησεν· ἀπεκέκοπτο γάρ κοπίδι ὑπὸ τῶν
Αἰγυπτίων. 9. Ὁ δὲ ἰδὼν πολὺ ἔτι μᾶλλον ἤλγησε·
καὶ ἡ γυνὴ δὲ ἀνωδύρατο καὶ δεξαμένη δὴ παρὰ τοῦ

Κύρου ἐφίλησέ τε τὴν χεῖρα καὶ πάλιν ὡς οἶόν τ' ἦν προσήρμοσε· 10. καὶ εἶπε, Καὶ τὰλλά τοι, ὦ Κῦρε, οὕτως ἔχει· ἀλλὰ τί δεῖ σε ὁρᾶν; καὶ ταῦτα, ἔφη, οἶδ' ὅτι δι' ἐμὲ οὐχ ἡκιστα ἔπαθεν, ἴσως δὲ καὶ διὰ σέ, ὦ Κῦρε, οὐδὲν ἦτιον. ἐγὼ τε γὰρ ἢ μωρὰ πολλὰ διεκελευόμεν αὐτῷ οὕτω ποιεῖν, ὅπως σοὶ φίλος ἀξίος λόγου φανεῖη, αὐτὸς τε οἶδ' ὅτι οὗτος οὐ τοῦτο ἐνενόει ὅ,τι πείσοιτο, ἀλλὰ τί ἂν ποιήσας σοὶ χαρῆσαιτο. καὶ γὰρ οὖν, ἔφη, αὐτὸς μὲν ἀμέμπτως τετελεύτηκεν, ἐγὼ δ' ἢ παρακελευομένη ζῶσα παρακάθημαι. 11. Καὶ ὁ Κῦρος χρόνον μὲν τινα σιωπῇ κατεδάκρυσεν, ἔπειτα δὲ ἐφθόγγετο, Ἄλλ' οὗτος μὲν δὴ, ὦ γύναι, ἔχει τὸ κάλλιστον τέλος· νικῶν γὰρ τετελεύτηκε· σὺ δὲ λαβοῦσα τοῖσδε ἐπικόσμηαι αὐτὸν τοῖς παρ' ἐμοῦ· παρῆν δὲ ὁ Γωβρύας καὶ ὁ Γαδάτας πολὺν καὶ καλὸν κόσμον φέροντες· ἔπειτα δ', ἔφη, ἴσθι, ὡς οὐδὲ τὰ ἄλλα ἄτιμος ἔσται, ἀλλὰ καὶ τὸ μνήμα πολλοὶ χῶσουσιν ἀξίως ἡμῶν καὶ ἐπισφαγήσεται αὐτῷ ὅσα εἰκὸς ἀνδρὶ ἀγαθῷ. 12. Καὶ σὺ δέ, ἔφη, οὐκ ἔρημος ἔσῃ, ἀλλ' ἐγὼ σε καὶ σωφροσύνης ἔνεκα καὶ πάσης ἀρετῆς καὶ τὰλλα τιμήσω καὶ συστήσω ὅστις ἀποκομιεῖ σε ὅποι ἂν αὐτὴ ἐθέλῃς· μόνον, ἔφη, δήλωσον πρὸς ἐμέ, πρὸς ὄντινα χρήσεις κομισθῆναι. καὶ ἡ Πάνθεια εἶπεν, Ἄλλὰ θάρρει, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐ μὴ σε κρύψω πρὸς ὄντινα βούλομαι ἀφικέσθαι. 13. Ὁ μὲν δὴ ταῦτ' εἰπὼν ἀπήει, κατοικτιέρων τὴν τε γυναῖκα οἷον ἀνδρὸς στέροιο καὶ τὸν ἄνδρα οἷαν γυναῖκα καταλιπὼν οὐκέτ' ὄψοιτο. ἡ δὲ γυνὴ τοὺς μὲν εὐνοῦχους ἐκέλευσεν ἀποσιῆναι, ἕως ἂν, ἔφη, τόνδε ἐγὼ ὀδύρωμαι, ὡς βούλομαι· τῇ δὲ τροφῷ εἶπε παραμένειν, καὶ ἐπέταξεν αὐτῇ, ἐπειδὴν ἀποθάνη, περικαλύψαι αὐτήν τε καὶ τὸν ἄνδρα ἐν ἐνὶ ἱμα-

τίω. 14. Ἡ δὲ τροφὸς πολλὰ ἱκετεύουσα μὴ ποιεῖν τοῦτο, ἐπεὶ οὐδὲν ἦννε καὶ χαλεπαίνουσαν ἐώρα, ἐκάθητο κλαίουσα. ἡ δὲ ἀκινάκην πάλαι παρσκευασμένη σφάττει ἑαυτήν, καὶ ἐπιθεῖσα ἐπὶ τὰ στέρνα τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἑαυτῆς κεφαλὴν ἀπέθνησκεν. ἡ δὲ τροφὸς ἀνωλοφύρατό τε καὶ περιεκάλυπτεν ἄμφω, ὡσπερ ἡ Πάνθεια ἐπέστειλεν. 15. Ὁ δὲ Κῦρος ὡς ἦσθετο τὸ ἔργον τῆς γυναικός, ἐκπλαγεὶς ἴεται, εἴ τι δύναιτο βοηθῆσαι. οἱ δὲ εὐνοῦχοι ἰδόντες τὸ γεγενημένον τρεῖς ὄντες σπασάμενοι κἀκεῖνοι τοὺς ἀκινάκας ἀποσφάττονται, οὔπερ ἔταξεν κύτους, ἐστηκότες. 16. Καὶ νῦν τὸ μνήμα μέχρι τοῦ νῦν τῶν εὐνοῦχων κελῶσθαι λέγεται· καὶ ἐπὶ μὲν τῇ ἄνω στήλῃ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἐπιγεγράφθαι φασὶ τὰ ὀνόματα, Σύρια γράμματα, κάτω δὲ εἶναι τρεῖς λέγουσι στήλας καὶ ἐπιγεγράφθαι, σκηπτούχων. 17. Ὁ δὲ Κῦρος ὡς ἐπλησίασε τῷ πάθει, ἀγασθεὶς τε τὴν γυναῖκα καὶ κατολοφυρέμενος ἀπῆει· καὶ τούτων μὲν ἡ εἰκὸς ἐπεμελήθη, ὡς τύχοιεν πάντων τῶν καλῶν, καὶ τὸ μνήμα ὑπερμέγθεσ ἐχώσθη, ὡς φασιν.

CAPUT IV.

1. Ἐκ δὲ τούτου στασιάζοντες οἱ Κᾶρες καὶ πολυμῶντες πρὸς ἀλλήλους, ἅτε τὰς οἰκίσεις ἔχοντες ἐν ἐχυροῖς χωρίοις, ἐκάτεροι ἐπεκαλοῦντο τὸν Κῦρον. ὁ δὲ Κῦρος αὐτὸς μὲν μένων ἐν Σάρδεσι μηχανὰς ἐποιεῖτο καὶ κριούς, ὡς τῶν μὴ πειθομένων ἐρείφων τὰ τεῖχη, Ἀδοῦσιον δὲ ἄνδρα Πέρσῃν καὶ τᾶλλα οὐκ ἄφρονα οὐδ' ἀπόλεμον, καὶ πάνυ δὴ εὐχαριν, πέμπει ἐπὶ τὴν Καρίαν στρατεύματα δούς· καὶ Κίλικες δὲ καὶ Κύπριοι πάνυ προ-

θύμῳ αὐτῷ συνεστράτευσαν. 2. Ὡν ἔνεκα οὐδ' ἔπει-
 ψε πάποτε Πέρσῃ σατραπίῃ οὔτε Κιλικῶν οὔτε Κυπρί-
 ων, ἀλλ' ἤρκουν αὐτῷ ἀεὶ οἱ ἐπιχώριοι βασιλεύοντες· δα-
 σμὸν μέντοι ἐλάμβανε καὶ στρατιᾶς ὁπότε δέοιτο, ἐπήγ-
 γελλεν αὐτοῖς. 3. Ὁ δὲ Ἀδούσιος ἄγων τὸ στράτευμα
 ἐπὶ τὴν Καρίαν ἦλθε, καὶ ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν Καρῶν
 παρῆσαν πρὸς αὐτόν, ἑτοιμοὶ ὄντες δέχεσθαι εἰς τὰ τεῖχη
 ἐπὶ κακῷ τῶν ἀντιστασιαζόντων. ὁ δὲ Ἀδούσιος πρὸς
 ἀμφοτέρους ταῦτα ἐποίει· δικαιοτέρα τε ἔφη λέγειν τού-
 τους ὁποτέρους διαλέγοιτο, λαθεῖν τε ἔφη δεῖν τοὺς
 ἐναντίους φίλους σφᾶς γενομένους, ὡς δὴ οὕτως ἂν μᾶλ-
 λον ἐπιπυσῶν ἀπαρασκευάσις τοῖς ἐναντίοις· πιστὰ δ'
 ἤξιον γενέσθαι, καὶ τοὺς μὲν Κᾶρας ὁμόσαι ἀδόλως τε
 δέξασθαι εἰς τὰ τεῖχη σφᾶς καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῷ Κύρου
 καὶ Περσῶν· αὐτὸς δὲ ὁμόσαι θέλειν ἀδόλως εἰσιέναι εἰς
 τὰ τεῖχη καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῶν δεχομένων. 4. Ταῦτα δὲ
 ποιήσας ἀμφοτέροις λάθρα ἑκατέρων νύκτα συνέθετο
 τὴν αὐτὴν, καὶ ἐν ταύτῃ εἰσηλθὲν εἰς τὰ τεῖχη καὶ παρέ-
 λαβε τὰ ἐρύματα ἀμφοτέρων. ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ καθεζό-
 μνος εἰς τὸ μέσον σὺν τῇ στρατιᾷ ἐκάλεσεν ἑκατέρων
 τοὺς ἐπικαιρίους. οἱ δὲ ἰδόντες ἀλλήλους ἠχθέσθησαν,
 νομίζοντες ἐξηπατηῆσθαι ἀμφοτέρω. 5. Ὁ μὲντοι Ἀδού-
 σιος ἔλεξε τοιάδε· Ἐγὼ ὑμῖν, ὦ ἄνδρες, ὡμοσα ἀδόλως
 εἰσιέναι εἰς τὰ τεῖχη καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῶν δεχομένων. εἶπερ
 οὖν ἀπολωὼ ὁποτέρους ὑμῶν, νομίζω ἐπὶ κακῷ εἰςελθυ-
 θέναι Καρῶν· ἢν δὲ εἰρήνην ὑμῖν ποιήσω καὶ ἀσφάλειαν
 ἐργάζεσθαι ἀμφοτέροις τὴν γῆν, νομίζω ὑμῖν ἐπ' ἀγαθῷ
 παρεῖναι. νῦν οὖν χρὴ ἀπὸ τῆσδε τῆς ἡμέρας ἐπιμίγνυ-
 σθαί τε ἀλλήλοις φιλικῶς, ἐργάζεσθαι τε τὴν γῆν ἀδεῶς,
 διδόναι τε τέκνα καὶ λαμβάνειν παρ' ἀλλήλων· ἢν δὲ

παρὰ ταῦτα ἀδικεῖν τις ἐπιχειρῆ, τούτοις Κύρος τε καὶ ἡμεῖς ἐσόμεθα πολέμοι. 6. Ἐκ τούτου πύλαι μὲν ἀνωγμέναι ἦσαν τῶν τειχῶν, μεστὰὶ δὲ αἱ ὕδοι πορευομένων παρ' ἀλλήλους, μεστοὶ δὲ οἱ χῶροι ἐργαζομένων· ἐορτὰς δὲ κοινῇ ἦγον, εἰρήνης δὲ καὶ εὐφροσύνης πάντα πλέα ἦν. 7. Ἐν δὲ τούτῳ ἦκον οἱ παρὰ Κύρου, ἐρωτῶντες εἴ τι στρατιᾶς προσδέοιτο ἢ μηχανημάτων· ὁ δὲ Ἀδούσιος ἀπεκρίνατο, ὅτι καὶ τῇ παρούσῃ ἔχειν ἀλλαγῶς χρῆσθαι στρατιᾶ, καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἀπήγε τὸ στρατεύμα, φρουρὰς ἐν ταῖς ἄκραις καταλιπών. οἱ δὲ Κῆρος ἐκέτεον μένειν αὐτόν· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἤθελε, προσέπεμψαν πρὸς Κύρον δεόμενοι πέμψαι Ἀδούσιον σφίσι σατράπην.

8. Ὁ δὲ Κύρος ἐν τούτῳ ἀπεστάλκει Ὑστάσπην στρατεύμα ἄγοντα ἐπὶ Φρυγίαν τὴν περὶ Ἑλλήσποντον. ἐπεὶ δ' ἦκεν ὁ Ἀδούσιος, μετὰγειν αὐτόν ἐκέλευσεν ἡπερ ὁ Ὑστάσπης προώχεται, ὅπως μᾶλλον πείθοιντο τῷ Ὑστάσπῃ, ἀκούσαντες ἄλλο στρατεύμα προσιόν. 9. Οἱ μὲν οὖν Ἕλληνες οἱ ἐπὶ θαλάττῃ οἰκοῦντες πολλὰ δόντες δῶρα διεπράξαντο, ὥστε εἰς μὲν τὰ τεῖχη βαρβάρους μὴ δέχεσθαι, δασμὸν δὲ ἀποφέρειν καὶ στρατεύειν ὅποι Κύρος ἐπαγγέλλοι. 10. Ὁ δὲ τῶν Φρυγῶν βασιλεὺς παρεσκευάζετο μὲν ὡς καθέξω τὰ ἐρμυὰ καὶ οὐ πεισόμενος καὶ παρήγγειλεν οὕτως· ἐπεὶ δὲ ἀφίσταντο αὐτοῦ οἱ ὑπαρχοὶ καὶ ἔρημος ἐγίγνετο, τελευταῖον εἰς χεῖρας ἦλθεν Ὑστάσπῃ ἐπὶ τῇ Κύρου δίκῃ. καὶ ὁ Ὑστάσπης καταλιπών ἐν ταῖς ἄκραις ἰσχυρὰς Περσῶν φρουρὰς ἀπήγει ἄγων σὺν τοῖς ἑαυτοῦ καὶ Φρυγῶν πολλοὺς ἱππέας καὶ πελταστὰς. 11. Ὁ δὲ Κύρος ἐπέστειλεν Ἀδουσίῳ συμμίζαντα πρὸς Ὑστάσπην τοὺς μὲν ἐλομέ-

νοὺς Φρουγῶν τὰ σφέτερα σὺν τοῖς ὄπλοις ἄγειν, τοὺς δ' ἐπιθυμήσαντας πολεμεῖν τούτων ἀφελομένους τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὄπλα σφενδόνας ἔχοντας πάντας κελεύειν ἔπεσθαι.

12. Οὗτοι μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίουν. Κῦρος δὲ ὠρμαῖο ἐκ Σάρδεων, φρουράν μὲν πεζὴν καταλιπὼν πολλήν ἐν Σάρδεσι, Κροῖσον δὲ ἔχων, ἄγων δὲ πολλὰς ἀμάξας, πολλῶν καὶ παντοδαπῶν χρημάτων. ἦκε δὲ καὶ ὁ Κροῖσος γεγραμμένα ἔχων ἀκριβῶς, ὅσα ἐν ἐκάστη ἦν τῆ ἀμάξῃ· καὶ διδοὺς τῷ Κύρῳ τὰ γράμματα εἶπε, Ταῦτα, ἔφη, ἔχων, ὦ Κύρε, εἶση τὸν τέ σοι ὀρθῶς ἀποδιδόντα ἃ ἄγει καὶ τὸν μῆ. 13. Καὶ ὁ Κῦρος ἔλεξεν, Ἀλλὰ σὺ μὲν καλῶς ἐποίεις, ὦ Κροῖσε, προνοῶν· ἔμοιγε μέντοι ἄξουσι τὰ χρήματα, οἵπερ καὶ ἔχειν αὐτὰ ἀξιοί εἰσιν· ὥστε ἦν τι καὶ κλέψωσι, τῶν ἑαυτῶν κλέπονται. καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἔδωκε τὰ γράμματα τοῖς φίλοις καὶ τοῖς ἄρχουσιν, ὅπως εἶδειεν τῶν ἐπιτρόπων οἱ τε σῶα αὐτοῖς ἀποδιδούσιν, οἱ τε μῆ. 14. Ἦγε δὲ καὶ Ἀνδῶν, οὓς μὲν ἑώρα καλλωπιζομένους καὶ ὄπλοις καὶ ἵπποις καὶ ἄρμασι καὶ πάντα πειρωμένους ποιεῖν ὅτι ὦντο αὐτῷ χαριεῖσθαι, τούτους μὲν σὺν τοῖς ὄπλοις· οὓς δὲ ἑώρα ἀχαρίστως ἐπομένους, τοὺς μὲν ἵππους αὐτῶν παρέδωκε Πέρσαις τοῖς πρώτοις συστρατευομένοις, τὰ δὲ ὄπλα κατέκαυσε· σφενδόνας δὲ καὶ τούτους ἠνάγκασεν ἔχοντας ἔπεσθαι. 15. Καὶ πάντας δὲ τοὺς ἀόπλους τῶν ὑποχειριῶν γενομένων σφενδονᾶν ἠνάγκασε μελετᾶν, νομίζων τοῦτο τὸ ὄπλον δουλικώτατον εἶναι· σὺν μὲν γὰρ ἄλλῃ δυνάμει μάλα ἔστιν ἔνθα ἰσχυρῶς ὠφελούσι σφενδονῆται παρόντες, αὐτοὶ δὲ καθ' ἑαυτοὺς οὐδ' ἂν οἱ πάντες σφενδονῆται μείνιαν πάντι ὀλίγους ὁμοίως ἴοντας σὺν ὄπλοις ἀγχεμάχοις.

16. Προϊὼν δὲ τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος κατεστρέψατο μὲν Φρύγας τοὺς ἐν τῇ μεγάλῃ Φρυγίᾳ, κατεστρέψατο δὲ Καππαδόκας, ὑποχειρίους δὲ ἐποίησατο Ἀραβίους. ἐξέπλησε δὲ ἀπὸ πάντων τούτων Περσῶν μὲν ἵππεας οὐ μείον ἢ τετρακιςμυρίους, πολλοὺς δὲ ἵππους τῶν αἰχμαλώτων καὶ πᾶσι τοῖς συμμάχοις διέδωκε· καὶ πρὸς Βαβυλῶνα ἀφίκετο παμπόλλους μὲν ἵππεας ἔχων, παμπόλλους δὲ τοξότας καὶ ἀκοντιστάς, σφενδονητάς δὲ ἀναριθμήτους.

C A P U T V.

1. Ἐπεὶ δὲ πρὸς Βαβυλῶνι ἦν ὁ Κῦρος, περιέστησε μὲν πᾶν τὸ στράτευμα περὶ τὴν πόλιν, ἔπειτα αὐτὸς περιήλαυσε τὴν πόλιν σὺν τοῖς φίλοις τε καὶ ἐπικαιρίοις τῶν συμμάχων. 2. Ἐπεὶ δὲ κατεθεάσατο τὰ τεῖχη, ἀπάγειν παρεσκευάσατο τὴν στρατιὰν ἀπὸ τῆς πόλεως· ἐξελθὼν δὲ τις αὐτόμολος εἶπεν, ὅτι ἐπιτίθεσθαι μέλλοιεν αὐτῷ, ὅποτε ἀπάγοι τὸ στράτευμα· καταθεωμένοις γάρ, ἔφη, αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ τείχους ἀσθενὴς ἐδόκει εἶναι ἢ φάλαγξ. καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν ἦν οὕτως ἔχειν· περὶ γὰρ πολὺ τεῖχος κυκλουμένους ἀνάγκη ἦν ἐπ' ὀλίγον τὸ βάθος γενέσθαι τὴν φάλαγγα. 3. Ἀκούσας οὖν ὁ Κῦρος ταῦτα, σιὰς κατὰ μέσον τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν παρήγγειλεν ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἑκατέρωθεν τοὺς ὀπλίτας ἀναπτύσσοντας τὴν φάλαγγα ἀπέναι παρὰ τὸ ἐστηκὸς τοῦ στρατεύματος, ἕως γένοιτο ἑκατέρωθεν τὸ ἄκρον κατ' αὐτὸν καὶ κατὰ τὸ μέσον. 4. Οὕτως οὖν ποιούντων οἱ τε μένοντες εὐθύς θαρῶρα λεώτεροι ἐγίνοντο ἐπὶ διπλάσιον τὸ βάθος γιγνόμενοι

οἱ τ' ἀπιόντες ὡσαύτως θαρρόαλεώτεροι. εὐθύς γὰρ οἱ μένοντες αὐτῶν πρὸς τοῖς πολεμίοις ἐγίγνοντο. ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι ἐκατέρωθεν συνῆψαν τὰ ἄκρα, ἔστησαν ἰσχυρότεροι γεγεννημένοι, οἱ τε ἀπεληλυθότες διὰ τοὺς ἔμπροσθεν, οἱ τ' ἔμπροσθεν διὰ τοὺς ὀπισθεν προσγεγεννημένους. 5. Ἀναπτυχθείσης δ' οὕτω τῆς φάλαγγος ἀνάγκη τοὺς πρώτους ἀρίστους εἶναι καὶ τοὺς τελευταίους, ἐν μέσῳ δὲ κακίστους τετάχθαι· ἢ δ' οὕτως ἔχουσα τάξεις καὶ πρὸς τὸ μάχεσθαι ἐδόκει εὖ παρεσκευάσθαι καὶ πρὸς τὸ μὴ φεύγειν. καὶ οἱ ἵππεῖς δὲ καὶ οἱ γυμνήτες οἱ ἀπὸ τῶν κεράτων ἀεὶ ἐγγύτερον ἐγίγνοντο τοῦ ἄρχοντος τοσοῦτω, ὅσῳ ἡ φάλαγξ βραχυτέρα ἐγίγνετο ἀναδιπλουμένη. 6. Ἐπεὶ δὲ οὕτω συνεσπειράθησαν, ἀπήεσαν, ἕως μὲν ἐξικνεῖτο τὰ βέλη ἀπὸ τοῦ τείχους, ἐπὶ πόδα· ἐπεὶ δὲ ἔξω βελῶν ἐγένοντο, στραφέντες, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὀλίγα βήματα προϊόντες μεταβάλλοντο ἐπ' ἀσπίδα, καὶ ἴσταντο πρὸς τὸ τεῖχος βλέποντες· ὅσῳ δὲ προσωτέρω ἐγίγνοντο, τοσῶδε μανότερον μεταβάλλοντο. ἐπεὶ δ' ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἐδόκουν εἶναι, ξυνεῖρον ἀπιόντες, ἔστε ἐπὶ ταῖς σκηραῖς ἐγένοντο

7. Ἐπεὶ δὲ κατεστρατοπεδεύσαντο, συνεκάλεσεν ὁ Κῦρος τοὺς ἐπικαιρίους καὶ ἔλεξεν, Ἄνδρες ξύμμαχοι, τειθεάμεθα μὲν κίνκλω τὴν πόλιν· ἐγὼ δὲ ὅπως μὲν ἄν τις τείχη οὕτως ἰσχυρὰ καὶ ὑψηλὰ προσμαχόμενος ἔλοι, οὐκ ἐνορᾶν μοι δοκῶ· ὅσῳ δὲ πλείονες ἄνθρωποι ἐν τῇ πόλει εἰσὶν, ἐπιπέθου οὐ μάχονται ἐξιόντες, τοσοῦτω ἄν θᾶττον λιμῶ αὐτοὺς ἠγοῦμαι ἀλῶναι. εἰ μὴ τιν' οὖν ἄλλον τρόπον ἔχσθε λέγειν, τούτῳ πολιορκητέους φημὶ εἶναι τοὺς ἄνδρας. 8. Καὶ ὁ Χρυσάντας εἶπεν, Ὁ δὲ ποταμός, ἔφη, οὗτος οὐ διὰ μέσης τῆς πόλεως ῥεῖ πλάτος

ἔχων πλεῖον ἢ ἐπὶ δύο σιάδια; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ βράθος γ' ὡς οὐδ' ἂν δύο ἄνδρες ὁ ἕτερος ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἐστηκώς τοῦ ὕδατος ὑπερέχοιεν· ὥστε τῷ ποταμῷ ἔτι ἰσχυροτέρα ἐστὶν ἢ πόλις ἢ τοῖς τείχεσι.

9. Καὶ ὁ Κῦρος, Ταῦτα μὲν, ἔφη, ὦ Χρυσάντα, εἴωμεν ὅσα κρεῖττω ἐστὶ τῆς ἡμετέρας δυνάμεως· διαμετρησαμένους δὲ χρῆ ὡς τάχιστα τὸ μέρος ἐκάστου ἡμῶν ὀρύττειν τάφρον ὡς πλατυτάτην καὶ βαθυτάτην, ὅπως ὅτι ἐλαχίστων ἡμῖν τῶν φυλάκων δέη. 10. Οὕτω δὴ κύκλῳ διαμετρήσας περὶ τὸ τεῖχος, ἀπολιπὼν ὅσον τύρσσει μεγάλαις ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, ὄρνυται ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ τείχους τάφρον ὑπερμεγέθη· καὶ τὴν γῆν ἀνέβαλλον πρὸς ἑαυτούς. 11. Καὶ πρῶτον μὲν πύργους ἐπὶ τῷ ποταμῷ ὠκοδόμησι φοίνιξι θεμελιώσας οὐ μείον ἢ πλεθρῆαις· εἰσὶ γὰρ καὶ μείζονες ἢ τοσοῦτοι τὸ μήκος πεφυκότες· καὶ γὰρ δὴ πιεζόμενοι οἱ φοίνικες ὑπὸ βάρους ἄνω κυρτοῦνται, ὡς περ οἱ ὄνοι οἱ κανθήλιοι. 12. Τούτους δ' ὑπετίθει τούτου ἕνεκα, ὅπως ὅτι μάλιστα εἰκοὶ πολιορκήσιν παρασκευαζομένῳ, ὡς εἰ καὶ διαφύγοι ὁ ποταμὸς εἰς τὴν τάφρον, μὴ ἀνέλοι τοὺς πύργους. ἀνίστη δὲ καὶ ἄλλους πολλοὺς πύργους ἐπὶ τῆς ἀμβολάδος γῆς, ὅπως ὅτι πλεῖστα φυλακτῆρια εἴη. 13. Οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίουν· οἱ δὲ ἐν τῷ τείχει κατεγέλων τῆς πολιορκίας, ὡς ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια πλέον εἴκοσιν εἰῶν. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κῦρος τὸ στρατεύμα κατένειμε δώδεκα μέρη, ὡς μῆνα τοῦ ἐνιαυτοῦ ἕκαστον μέρος φυλάξον. 14. Οἱ δ' αὖ Βαβυλώνιοι ἀκούσαντες ταῦτα πολὺ ἔτι μᾶλλον τούτων κατεγέλων, ἐννοούμενοι εἰ σφᾶς Φρύγες καὶ Λυδοὶ καὶ Ἀράβιοι καὶ Καππαδόκαι φυλάξοιεν, οὓς σφίσι ἐνόμιζον πάντας εὐμενεστέρους εἶναι ἢ Πέρσας.

15. Καὶ αἱ μὲν τάφροι ἤδη ὕρωρηγμένοι ἦσαν, ὁ δὲ Κῦρος ἐπειδὴ ἐορτὴν ἐν τῇ Βαβυλῶνι ἤκουσεν εἶναι, ἐν ἣ πάντες Βαβυλώνιοι ὅλην τὴν νύκτα πίνουσι καὶ κωμάζουσιν, ἐν ταύτῃ, ἐπειδὴ τάχιστα συνεσκόιασε, λαβῶν πολλοὺς ἀνθρώπους ἀνεσιτόμωσε τὰς τάφρους τὰς πρὸς τὸν ποταμόν. 16. Ὡς δὲ τοῦτο ἐγένετο, τὸ ὕδωρ κατὰ τὰς τάφρους ἐχώρει ἐν τῇ νυκτί, ἣ δὲ διὰ τῆς πόλεως τοῦ ποταμοῦ ὁδὸς πορεύσιμος ἀνθρώποις ἐγένετο. 17. Ὡς δὲ τὸ τοῦ ποταμοῦ οὕτως ἐπορσύνετο, παρηγγύησεν ὁ Κῦρος Πέρσαις χιλιάρχοις καὶ πεζῶν καὶ ἰππέων εἰς δύο ἄγοντας τὴν χιλιοστὴν παρεῖναι πρὸς αὐτόν, τοὺς δ' ἄλλοις συμμάχους κατ' οὐρανὸν τούτων ἐπεσθαι ἥπερ πρόσθεν τεταγμένους. 18. Οἱ μὲν δὴ παρῆσαν· ὁ δὲ καταβιβάσας εἰς τὸ ξηρὸν τοῦ ποταμοῦ τοὺς ὑπηρέτας καὶ πεζοὺς καὶ ἰππέας, ἐκέλευσε σκέψασθαι, εἰ πορεύσιμον εἴη τὸ ἔδαφος τοῦ ποταμοῦ. 19. Ἐπεὶ δὲ ἀπήγγειλαν, ὅτι πορεύσιμον εἴη, ἐνταῦθα δὴ συγκαλέσας τοὺς ἡγεμόνας τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἰππέων ἔλεξε τοιαύδε·

20. Ἄνδρες, ἔφη, φίλοι, ὁ μὲν ποταμὸς ἡμῖν παρεκχώρηκε τῆς εἰς τὴν πόλιν ὁδοῦ· ἡμεῖς δὲ θαρρόοντες εἰσιώμεν δὴ μηδὲν φοβούμενοι εἴσω, ἐννοούμενοι, ὅτι οὗτοι, ἐφ' οὓς νῦν πορευσόμεθα, ἐκεῖνοί εἰσιν, οὓς ἡμεῖς καὶ συμμάχους πρὸς ἑαυτοῖς ἔχοντας καὶ ἐρηγορότας ἅπαντας καὶ νήφοντας καὶ ἐξοπλισμένους καὶ συνισταγμένους ἐνικῶμεν. 21. Νῦν δ' ἐπ' αὐτοὺς ἴμεν, ἐν ᾧ πολλοὶ μὲν αὐτῶν καθεύδουσι, πολλοὶ δ' αὐτῶν μεθύουσι, πάντες δ' ἀσύντακτοί εἰσιν· ὅταν δὲ καὶ αἰσθῶνται ἡμᾶς ἔνδον ὄντας, πολὺ ἔτι μᾶλλον ἢ νῦν ἀχρεῖοι ἔσονται ὑπὸ τοῦ ἐκπεπληχθαι. 22. Εἰ δὲ τις τοῦτο ἐννοεῖται, ὃ δὴ λέγεται φοβερόν εἶναι τοῖς εἰς πόλιν εἰσιούσι,

μη̄ ἐπὶ τὰ τέγη ἀναβάντες βάλλωσιν ἔνθεν καὶ ἔνθεν, τοῦτο μάλιστα θαρσύνετε· ἦν γὰρ ἀναβῶσι τινες ἐπὶ τὰς οἰκίας, ἔχομεν σύμμαχον θεὸν Ἡφαιστον. εὐφλεκτα δὲ τὰ πρόθυρα αὐτῶν, φοίνικος μὲν αἱ θύραι πεποιημένοι, ἀσφάλτω δὲ ὑπεκκαύματι κεχοισμένοι. 23. Ἡμεῖς δ' αὖ πολλὴν μὲν δαδα ἔχομεν, ἢ ταχὺ πολὺ πῦρ τέξεται, πολλὴν δὲ πίτταν καὶ στυπεῖον, ἃ ταχὺ παρακαλεῖ πολλὴν φλόγα· ὥστε ἀνάγκη εἶναι ἢ φεύγειν ταχὺ τοὺς ἀπὸ τῶν οἰκιῶν ἢ ταχὺ κατακαυθῆναι. 24. Ἄλλ' ἄγετε, λαμβάνετε τὰ ὄπλα· ἠγήσομαι δὲ ἐγὼ σὺν τοῖς θεοῖς. ὑμεῖς δ', ἔφη, ὦ Γαδάτα καὶ Γωβρύα, δείκνυτε τὰς ὁδοὺς· ἴστε γάρ· ὅταν δὲ ἐντὸς γενώμεθα, τὴν ταχίστην ἄγετε ἐπὶ τὰ βασίλεια. 25. Καὶ μὴν, ἔφασαν οἱ ἀμφὶ τὸν Γωβρύαν, οὐδὲν ἂν εἴη θανμαστόν, εἰ καὶ ἄκλειστοι αἱ πύλαι αἱ τοῦ βασιλείου εἶεν· ὡς ἐν κώμῳ δοκεῖ γὰρ ἢ πόλις πᾶσα εἶναι τῆδε τῆ νυκτί. φυλακῆ μέντοι πρὸ τῶν πυλῶν ἐντευξόμεθα· ἔστι γὰρ αἰεὶ τεταγμένη. Οὐκ ἂν ἀμελεῖν δέοι, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀλλ' ἰέναι, ἵνα ἀπαρασκευoυς ὡς μάλιστα λάβωμεν τοὺς ἄνδρας.

26. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐρρήθη, ἐπορεύοντο· τῶν δὲ ἀπαντῶντων οἱ μὲν ἀπέθνησκον παιόμενοι, οἱ δ' ἔφευγον πάλιν εἴσω, οἱ δ' ἐβόων· οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Γωβρύαν συνεβόων αὐτοῖς, ὡς κωμασταὶ ὄντες καὶ αὐτοὶ· καὶ ἰόντες ἢ ἐδύναντο ὡς τάχιστα ἐπὶ τοῖς βασιλείοις ἐγένοντο. 27. Καὶ οἱ μὲν σὺν τῷ Γωβρύᾳ καὶ Γαδάτᾳ τεταγμένοι κεκλισμένους εὗρίσκουσι τὰς πύλας τοῦ βασιλείου· οἱ δ' ἐπὶ τοὺς φύλακας ταχθέντες ἐπεισιπίπτουσιν αὐτοῖς πίνουσι πρὸς φῶς πολὺ, καὶ εὐθὺς ὡς πολεμίοις ἐχρῶντο. 28. Ὡς δὲ κραυγὴ καὶ κτύπος ἐγίγνετο, αἰσθόμενοι οἱ ἔνδον τοῦ θορύβου, κελεύσαντος τοῦ βασιλέως σκέψα-

σθαι τί εἶη τὸ πρᾶγμα, ἐκθέουσί τινες ἀνοίξαντες τὰς πύλας. 29. Οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Γαδάταν ὡς εἶδον τὰς πύλας χαλώσας, εἰσπίπτουσι, καὶ τοῖς πάλιν φεύγουσιν εἴσω ἐφεπόμενοι καὶ παίοντες ἀφικνοῦνται πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ ἤδη ἐστηκότα αὐτὸν καὶ ἐσπασμένον ὃν εἶχεν ἀκινάκην εὐρίσκουσι. 30. Καὶ τοῦτον μὲν οἱ σὺν Γαδάτα καὶ Γωβρύα πολλοὶ ἐχειροῦντο· καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δὲ ἀπέθνησκον, ὁ μὲν προβαλλόμενός τι, ὁ δὲ φεύγων, ὁ δὲ γε καὶ ἀμννόμενος ὅτῳ ἐδύνατο. 31. Ὁ δὲ Κῦρος διέπεμπε τὰς τῶν ἰππέων τάξεις κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ προεῖπεν οὓς μὲν ἔξω λαμβάνοιεν κατακτείνειν, τοὺς δ' ἐν ταῖς οἰκίαις κηρύττειν τοὺς Συριστὶ ἐπισταμένους ἔνδον μένειν· εἰ δέ τις ἔξω ληφθεῖη, ὅτι θανατώσοιτο.

32. Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἐποίουν. Γαδάτας δὲ καὶ Γωβρύας ἦκον· καὶ θεοὺς μὲν πρῶτον προσεκύνουν, ὅτι τε τιμωρημένοι ἦσαν τὸν ἀνόσιον βασιλέα, ἔπειτα δὲ Κύρου κατεφίλουν καὶ χεῖρας καὶ πόδας, πολλὰ δακρύνοντες ἅμα χαρᾷ καὶ εὐφραινόμενοι. 33. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο καὶ ἦσθοντο οἱ τὰς ἄκρας ἔχοντες ἐαλωκυῖάν τε τὴν πόλιν καὶ τὸν βασιλέα τεθνηκότα, παραδιδόασι καὶ τὰς ἄκρας. 34. Ὁ δὲ Κῦρος τὰς μὲν ἄκρας εὐθὺς παρελάμβανε καὶ φρουράρχους τε καὶ φρουροὺς εἰς ταύτας ἀνέπεμπε, τοὺς δὲ τεθνηκότας θάπτειν ἐφῆκε τοῖς προσήκουσι· τοὺς δὲ κήρυκας κηρύττειν ἐκέλευσεν ἀποφέρειν πάντας τὰ ὅπλα Βαβυλωνίους· ὅπου δὲ ληφθῆσοιτο ὅπλα ἐν οἰκίᾳ, προηγόρευεν ὡς πάντες οἱ ἔνδον ἀποθανοῖντο. οἱ μὲν δὴ ἀπέφερον, ὁ δὲ Κῦρος ταῦτα μὲν εἰς τὰς ἄκρας κατέθετο, ὡς εἶη ἔτοιμα, εἴ τί ποτε δεοί χρησθαι. 35. Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἐπέπρακτο, πρῶτον μὲν τοὺς μάγους καλέσας, ὡς δοριαλώτου τῆς πόλεως οὕσης ἀκροθίνια τοῖς θεοῖς καὶ

τεμένη ἐκέλευσεν ἐξελεῖν· ἐκ τούτου δὲ καὶ οἰκίας διεδίδον καὶ ἀρχεῖα τούτοις, οὗσπερ κοινῶνας ἐνόμιζε τῶν καταπραγμένων· καὶ οὕτω διένειμεν, ὥσπερ ἐδέδοκτο, τὰ κράτιστα τοῖς ἀρίστοις. εἰ δὲ τις οἴοιτο μείον ἔχειν, διδάσκειν προσιόντας ἐκέλευε. 36. Προεῖπε δὲ Βαβυλωνίοις μὲν τὴν γῆν ἐργάζεσθαι καὶ τοὺς δασμοὺς ἀποφέρειν καὶ θεραπεύειν τούτους, οἷς ἕκαστοι αὐτῶν ἐδόθησαν· Πέρσας δὲ τοὺς κοινωνοὺς καὶ τῶν συμμάχων, ὅσοι μένειν ἤροῦντο παρ' αὐτῶ, ὡς δεσπότας ἂν ἔλαβον προηγόρευε διαλέγεσθαι.

37. Ἐκ δὲ τούτου ἐπιθυμῶν ὁ Κῦρος ἤδη κατασκευάσασθαι καὶ αὐτὸς ὡς βασιλεῖ ἠγεῖτο πρέπειν, ἔδοξεν αὐτῷ τοῦτο σὺν τῇ τῶν φίλων γνώμῃ ποιῆσαι, ὡς ὅτι ἠκίστα ἂν ἐπιφθόνως σπάνιός τε καὶ σεμνὸς φανεῖη. ὧδε οὖν ἐμηχανᾶτο τοῦτο. ἅμα τῇ ἡμέρᾳ σιὰς ὅπου ἐδόκει ἐπιτήδειον εἶναι προσεδέχετο τὸν βουλούμενον λέγειν τι καὶ ἀποκρινάμενος ἀπέπεμπεν. 38. Οἱ δ' ἄνθρωποι ὡς ἔγνωσαν, ὅτι προσδέχοιτο, ἤκον ἀμήχανοι τὸ πλῆθος· καὶ ὠθουμένων περὶ τοῦ προσελθεῖν μηχανή τε πολλή καὶ μάχη ἦν. 39. Οἱ δὲ ὑπηρέται ὡς ἠδύναντο διακρίναντες προσέειπεν. ὅποτε δὲ τις καὶ τῶν φίλων διωσάμενος τὸν ὄχλον προφανεῖη, προτείνων ὁ Κῦρος τὴν χεῖρα προσήγετο αὐτοὺς καὶ οὕτως ἔλεγεν, Ἄνδρες φίλοι, περιμένετε, ἕως τὸν ὄχλον διωσόμεθα· ἔπειτα δὲ καθ' ἡσυχίαν συγγενησόμεθα. οἱ μὲν δὲ φίλοι περιέμενον, ὁ δ' ὄχλος πλείων καὶ πλείων ἐπέροει, ἕωςπερ ἔφθασεν ἐσπέρα γενομένη πρὶν τοῖς φίλοις αὐτὸν σχολάσαι καὶ συγγενέσθαι. 40. Οὕτω δὲ ὁ Κῦρος λέγει, Ἄρα, ἔφη, ὦ ἄνδρες, νῦν μὲν καιρὸς διαλυθῆναι; αὔριον δὲ πρῶτ' ἔλθετε· καὶ γὰρ ἐγὼ βούλομαι ὑμῖν τι διαλεχθῆναι. ἀκούσαντες

ταῦτα οἱ φίλοι ἄσμενοι ὄχοντο ἀποθέοντες, δίκην δεδω-
κότες ὑπὸ πάντων τῶν ἀναγκαίων. καὶ τότε μὲν οὕτως
ἐκοιμήθησαν.

41. Τῇ δ' ὑστεραία ὁ μὲν Κῦρος παρῆν εἰς τὸ αὐτὸ
χωρίον, ἀνθρώπων δὲ πολὺ πλεῖον πλήθος περιεστήκει
βουλομένων προσιέναι, καὶ πολὺ πρότερον ἢ οἱ φίλοι πα-
ρῆσαν. ὁ οὖν Κῦρος περιστησάμενος τῶν ξυστοφόρων
Περσῶν κύκλον μέγαν εἶπε μηδένα παριέναι ἢ τοὺς φί-
λους τε καὶ ἄρχοντας τῶν Περσῶν τε καὶ τῶν συμμάχων.

42. Ἐπεὶ δὲ συνήλθον αὐτοί, ἔλεξεν ὁ Κῦρος αὐτοῖς τοι-
αῦτα· Ἄνδρες φίλοι καὶ ξύμμαχοι, τοῖς μὲν θεοῖς οὐδὲν
ἂν ἔχοιμεν μέμψασθαι τὸ μὴ οὐχὶ μέχρι τοῦδε πάντα
ὅσα εὐχόμεθα καταπεπραχέναι· εἰ μὲντοι τοιοῦτον ἔσται
τὸ μέγαλα πράττειν, ὥστε μὴ οἶόν τε εἶναι μήτε ἀμφ'
αὐτὸν σχολὴν ἔχειν μήτε μετὰ τῶν φίλων εὐφρανθῆναι,
ἐγὼ μὲν χαίρειν ταύτην τὴν εὐδαιμονίαν κελεύω.

43. Ἐνενοήσατε γάρ, ἔφη, καὶ χθὲς δήπου, ὅτι ἔωθεν
ἀρξάμενοι ἀκούειν τῶν προσιόντων οὐκ ἐλήξαμεν πρό-
σθεν ἐσπέρας· καὶ νῦν ὁρᾶτε τούτους καὶ ἄλλους πλείο-
νας τῶν χθὲς παρόντων ὡς πράγματα ἡμῖν παρεξοντας.

44. Εἰ οὖν τις τούτοις ὑφέξει ἑαυτόν, λογίζομαι μικρὸν
μὲν τι ὑμῖν μέρος ἐμοῦ μετεσόμενον, μικρὸν δὲ τι ἐμοὶ
ὑμῶν· ἐμαντοῦ μὲντοι σαφῶς οἶδ' ὅτι οὐδ' ὅτιοῦν μοι
μετέσται. 45. Ἐτι δ', ἔφη, καὶ ἄλλο ὁρῶ γελοῖον πρᾶ-
γμα. ἐγὼ γάρ δήπου ὑμῖν μὲν ὥσπερ εἰκὸς διάκειμαι·
τούτων δὲ τῶν περιεστηκότων ἢ τινα ἢ οὐδένα οἶδα, καὶ
οὔτι πάντες οὕτω παρεσκευασμένοι εἰσίν, ὡς ἦν νικῶσιν
ὑμᾶς ὠθοῦντες, πρότεροι ἢ βούλονται ὑμῶν παρ' ἐμοῦ
διαπραξόμενοι. ἐγὼ δὲ ἠξίουں τοὺς τοιούτους, εἴ τίς τι
ἐμοῦ δέοιτο, θεραπεύειν ὑμᾶς τοὺς ἐμοὺς φίλους δεομέ-

ρους προσαγωγῆς. 46. Ἴσως ἂν οὖν εἴποι τις, τί δήτα οὐχ οὕτως ἐξ ἀρχῆς παρεσκευασάμην, ἀλλὰ παρεῖχον ἐν τῷ μέσῳ ἑμαυτόν. ὅτι τὰ τοῦ πολέμου τοιαῦτα ἐγίγνωσκον ὄντα, ὡς μὴ ὑστερίζειν δεῖον τὸν ἄρχοντα μήτε τὸ εἰδέναι ἃ δεῖ, μήτε τὸ πράττειν ἃ ἂν καιρὸς ἦ· τοὺς δὲ σπανίους ἰδεῖν στρατηγούς πολλὰ ἐνόμιζον ὧν δεῖπραχθῆναι παριέναι. 47. Νῦν δ' ἐπειδὴ καὶ ὁ φιλοπονώτατος πόλεμος ἀναπέπανται, δοκεῖ μοι καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ ἀναπαύσεώς τινος ἀξιοῦν τυγχάνειν. ὡς οὖν ἐμοῦ ἀποροῦντος ὅ,τι ἂν τύχοιμι ποιῶν, ὥστε καλῶς ἔχειν τὰ τε ἡμέτερα καὶ τὰ τῶν ἄλλων, ὧν ἡμᾶς δεῖ ἐπιμελεῖσθαι, συμβουλευέτω ὅ,τι τις ὄρᾳ συμφορώτατον.

48. Κῦρος μὲν οὕτως εἶπεν· ἀνίσταται δ' ἐπ' αὐτῷ Ἀρτάβαζος ὁ συγγενῆς ποτε φήσας εἶναι καὶ εἶπεν, Ἥ καλῶς, ἔφη, ἐποίησας, ὦ Κῦρε, ἄρξας τοῦ λόγου. ἐγὼ γὰρ ἔτι νέου μὲν ὄντος σοῦ πάνυ ἀρξάμενος ἐπεθύμουν φίλος γενέσθαι, ὄρῶν δέ σε οὐδὲν δεόμενον ἐμοῦ κατώκνον σοι προσιέναι. 49. Ἐπεὶ δὲ ἔτυχές ποτε καὶ ἐμοῦ δεηθεὶς προθύμως ἐξαγγεῖλαι πρὸς Μήδους τὰ παρὰ Κναξάρου, ἐλογιζόμην, εἰ ταῦτα προθύμως σοι συλλάβοιμι, ὡς οἰκεῖός τέ σοι ἐσοίμην καὶ ἐξέσοιτό μοι διαλέγεσθαί σοι ὅπόσον ἂν χρόνον βουλοίμην. 50. Καὶ ἐκεῖνα μὲν δὴ ἐπράχθη, ὥστε σε ἐπαινεῖν. μετὰ δὲ τοῦτο Ὑρκάνιοι μὲν πρῶτοι φίλοι ἡμῖν ἐγένοντο καὶ μάλα πεινώσι συμμάχων· ὥστε μόνον οὐκ ἐν ταῖς ἀγκάλαις περιεφέρομεν αὐτούς ἀγαπῶντες. μετὰ δὲ τοῦτο ἐπεὶ ἐάλω τὸ πολέμιον στρατόπεδον, οὐκ, οἶμαι, σχολή σοι ἦν ἀμφ' ἐμὲ ἔχειν· καὶ ἐγὼ σοι συνεγίγνωσκον. 51. Ἐκ δὲ τούτου Γωβρύας ἡμῖν φίλος ἐγένετο, καὶ ἐγὼ ἔχαιρον· καὶ αὐτῆς Γαδάτας· καὶ ἤδη ἔργον σου ἦν μεταλαβεῖν. ἐπεὶ

γε μέντοι καὶ Σάκαι καὶ Καδούσιοι σύμμαχοι ἐγεγένητο, θεραπεύειν εἰκότως ἔδει τούτους· καὶ γὰρ οὔτοι σὲ ἐθεράπευον. 52. Ὡς δ' ἤλθομεν πάλιν ἔνθεν ὠρμήθημεν, ὄρων σε ἄμφ' ἵππους ἔχοντα, ἄμφ' ἄρματα, ἄμφι μηχανάς, ἠγούμην, ἐπεὶ ἀπὸ τούτου σχολάσαις, τότε σε καὶ ἄμφ' ἐμὲ ἔξειν σχολήν. ὡς γε μέντοι ἤλθεν ἡ δεινὴ ἀγγελία τὸ πάντας ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶς συλλέγεσθαι, ἐγίγνωσκον, ὅτι ταῦτα μέγιστα εἶη· εἰ δὲ ταῦτα καλῶς γένοιτο, εὖ ἤδη ἐδόκουν εἰδέναι, ὅτι πολλὴ ἔσοιτο ἀφθονία τῆς ἐμῆς καὶ τῆς σῆς συνουσίας. 53. Καὶ νῦν δὴ νενικήκαμεν τὴν μεγάλην μάχην καὶ Σάρδεις καὶ Κροῖσον ὑποχείριον ἔχομεν καὶ Βαβυλῶνα ἠρῆκαμεν καὶ πάντα κατεστράμμεθα, καὶ μὰ τὸν Μίθρην ἐγὼ τοι ἐχθὲς εἰ μὴ πολλοῖς διεπύκτευσα, οὐκ ἂν ἐδυνάμην σοι προσελθεῖν. ἐπεὶ γὰρ μέντοι ἐδεξιῶσω με καὶ παρὰ σοὶ ἐκέλευσας μένειν, ἤδη περιβλεπτός ἦν, ὅτι μετὰ σοῦ ἄσιτος καὶ ἄποτος διημέρευον. 54. Νῦν οὖν εἰ μὲν ἔσται πῆ ὅπως οἱ πλείστοι ἀξιοὶ γεγεννημένοι πλείστον σου μέρος μεθέξομεν· εἰ δὲ μή, πάλιν αὖ ἐγὼ ἐθέλω παρὰ σοῦ ἐξαγγέλλειν ἀπιέναι πάντας ἀπὸ σοῦ πλὴν ἡμῶν τῶν ἐξ ἀρχῆς φίλων.

55. Ἐπὶ τούτῳ ἐγέλασε μὲν ὁ Κῦρος καὶ ἄλλοι πολλοί. Χρυσάντας δὲ ἀνέστη ὁ Πέρσης καὶ ἔλεξεν ὧδε· Ἀλλὰ τὸ μὲν πρόσθεν, ὧ Κῦρε, εἰκότως ἐν τῷ φανεροῦσαν αὐτὸν παρῆες, δι' ἃ τὸ αὐτὸς εἶπες καὶ ὅτι οὐχ ἡμᾶς σοι μάλιστα ἦν θεραπευτέον. ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἕνεκα παρῆμεν· τὸ δὲ πλῆθος ἔδει ἀνακτᾶσθαι ἐκ παντὸς τρόπου, ὅπως ὅτι ἴδιστα συμπονεῖν καὶ συγκινδυνεύειν ἡμῖν ἐθέλοιεν. 56. Νῦν δ' ἐπειδὴ οὐχ οὕτω τρόπον μόνον ἔχεις, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἀνακτᾶσθαι δύνα-

σαι οὓς καιρός εἶη, ἤδη καὶ οἰκίας σε τυχεῖν ἄξιον· ἢ τί ἀπολαύσαις ἂν τῆς ἀρχῆς, εἰ μόνος ἄμοιρος εἶης ἐστίας, οὐδ' οὔτε ὀσιώτερον χωρίον ἐν ἀνθρώποις οὔτε ἥδιον οὔτε οἰκειότερόν ἐστιν οὐδέν; ἔπειτα δ', ἔφη, οὐκ ἂν οἶε καὶ ἡμᾶς αἰσχύνεσθαι, εἰ σέ μὲν ὀρωῖμεν ἔξω καρτεροῦντα, αὐτοὶ δ' ἐν οἰκίαις εἴημεν καὶ σοῦ δοκοῖημεν πλεονεκτεῖν;

57. Ἐπεὶ δὲ Χρυσάντας ταῦτα ἔλεξε, συνηγόρευον αὐτῶν κατὰ ταῦτά πολλοί. ἐκ τούτου δὴ εἰσέρχεται εἰς τὰ βασιλεια, καὶ τὰ ἐκ Σάρδεων χρήματα ἐνταῦθ' οἱ ἄγοντες ἀπέδωσαν. ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθεν ὁ Κύρος, πρῶτον μὲν Ἑστία ἔθυσεν, ἔπειτα Διὶ βασιλεῖ, καὶ εἴ τιτι ἄλλῳ θεῷ οἱ μάγοι ἐξηγοῦντο.

58. Ποιήσας δὲ ταῦτα τὰ ἄλλα ἤδη ἤρχετο διοικεῖν, ἐννοῶν δὲ τὸ αὐτοῦ πράγμα, ὅτι ἐπιχειροῖ μὲν ἄρχειν πολλῶν ἀνθρώπων, παρασκευάζοιτο δὲ οἰκεῖν ἐν πόλει τῇ μεγίστῃ τῶν φανερωῶν, αὕτη δὲ οὕτως ἔχει αὐτῶ, ὡς ἂν πολεμιοτάτη γένοιτο ἀνδρὶ πόλις, ταῦτα δὴ λογιζόμενος φυλακῆς περὶ τὸ σῶμα ἠγήσατο δεῖσθαι.

59. Γινούς δ' ὅτι οὐδαμοῦ ἀνθρώποι εὐχειρότεροί εἰσιν ἢ ἐν σίτοις καὶ ποτοῖς καὶ λουτροῖς καὶ κοίτῃ καὶ ὕπνῳ, ἐσκόπει τίνας ἂν ἐν τούτοις περὶ ἑαυτὸν πιστοτάτους ἔχει. ἐνόμισε δὲ μὴ ἂν γενέσθαι ποτὲ πιστὸν ἀνθρώπον, ὅστις ἄλλον μᾶλλον φιλήσοι τοῦ τῆς φυλακῆς δεομένου.

60. Τοὺς μὲν οὖν ἔχοντας παῖδας ἢ γυναῖκας συναρμοζούσας ἢ παιδικὰ ἔγνω φύσει ἠναγκάσθαι ταῦτα μάλιστα φιλεῖν· τοὺς δὲ εὐνούχους ὀρῶν πάντων τούτων στερομένους ἠγήσατο τούτους ἂν περὶ πλείστου ποιεῖσθαι, οἵτινες δύναται πλουτίζειν μάλιστα αὐτοὺς καὶ βοηθεῖν, εἴ τι ἀδικοῦντο, καὶ τιμὰς περιάπτειν αὐτοῖς· τούτους δὲ εὐεργετοῦντα ὑπερβάλλειν αὐτὸν οὐδένα ἂν ἠγεῖτο δίνασθαι.

61. Πρὸς δὲ τούτοις ἄδοξοι ὄντες οἱ εὐνοῦχοι παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ διὰ τοῦτο δεσπότου ἐπικούρου προσδέονται· οὐδεὶς γὰρ ἂν ἦν, ὅστις οὐκ ἂν ἀξιώσειεν εὐνούχου πλέον ἔχειν ἐν παντί, εἰ μὴ τι ἄλλο κρεῖττον ἀπείρογοι· δεσπότη δὲ πιστὸν ὄντα οὐδὲν καλύει τρωτεύειν καὶ τὸν εὐνούχον. 62 Ὁ δ' ἂν μάλιστα τις οἰηθῆη, ἀνάγκηδασ τοὺς εὐνούχους γίνεσθαι, οὐδὲ τοῦτο ἐφαίνεται αὐτῷ. εἰτεκμαίρετο δὲ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ζώων, ὅτι οἱ τε ὕβρισται ἵπποι ἐκτεμνόμενοι τοῦ μὲν δάκνειν καὶ ὕβριζειν ἀποπαύονται, πολεμικοὶ δὲ οὐδὲν ἧττον γίνονται, οἱ τε ταῦροι ἐκτεμνόμενοι τοῦ μὲν μέγα φρονεῖν καὶ ἀπειθεῖν ὑφίενται, τοῦ δ' ἰσχύειν καὶ ἐργάζεσθαι οὐ στερισκονται· καὶ οἱ κύνες δὲ ὡσαύτως τοῦ μὲν ἀπολείπειν τοὺς δεσπότας ἀποπαύονται ἐκτεμνόμενοι, φυλάττειν δὲ καὶ εἰς θήραν οὐδὲν κακίους γίνονται. 63. Καὶ οἱ γε ἀνθρώποι ὡσαύτως ἡρεμέστεροι γίνονται στερισκόμενοι ταύτης τῆς ἐπιθυμίας, οὐ μέντοι ἀμελέστεροί γε τῶν προστατιτομένων, οὐδ' ἧτιόν τι ἵππικοί, οὐδὲ ἧτιόν τι ἀκοιτιστικοί, οὐδὲ ἧτιόν τι φιλότιμοι. 64. Κατάδηλοι δὲ γίνονται καὶ ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ἐν ταῖς θήραις, ὅτι ἔσωζον τὸ φιλόνεικον ἐν ταῖς ψυχαῖς. τοῦ δὲ πιστοὶ εἶναι ἐν τῇ φθορᾷ τῶν δεσποτῶν μάλιστα βύσανον ἐδίδοσαν· οὐδένες γὰρ πιστότερα ἔργα ἀπεδείκνυντο ἐν ταῖς δεσποτικαῖς συμφοραῖς τῶν εὐνούχων. 65. Εἰ δὲ τι ἄρα τῆς τοῦ σώματος ἰσχύος μειοῦσθαι δοκοῦσιν, ὁ σίδηρος ἀμισοῖ τοὺς ἀσθενεῖς τοῖς ἰσχυροῖς ἐν τῷ πολέμῳ. ταῦτα δὴ γινώσκων ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν θυρωρῶν πάντας τοὺς περὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα θεραπευτῆρας ἐποίησατο εὐνούχους.

66. Ἠγησάμενος δὲ οὐχ ἱκανὴν εἶναι τὴν φυλακὴν

ταύτην πρὸς τὸ πλῆθος τῶν δυσμενῶς ἐχόντων, ἐσκόπει, τίνας τῶν ἄλλων ἂν πιστοτάτους περὶ τὸ βασιλεῖον φύλακας λάβοι. 67. Εἰδὼς οὖν Πέρσας τοὺς οἴκοι κακοβιωτάτους μὲν ὄντας διὰ πενίαν, ἐπιπονώτατα δὲ ζῶντας διὰ τὴν τῆς χώρας τραχύτητα καὶ διὰ τὸ αὐτουργούς εἶναι, τούτους ἐνόμιζε μάλιστα ἂν ἀγαπᾶν τὴν παρ' ἑαυτῷ δίαιταν. 68. Λαμβάνει οὖν τούτων μυρίους δορυφόρους, οἱ κύκλῳ μὲν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐφύλαττον περὶ τὴν βασιλείαν, ὅποτε ἐπὶ χώρας εἴη· ὅποτε δὲ ἐξίοι πον, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τεταγμένοι ἐπορεύοντο. 69. Νομίσας δὲ καὶ Βαβυλῶνος ὅλης φύλακας δεῖν εἶναι ἱκανούς, εἴτ' ἐπιδημῶν αὐτὸς τυγχάνοι εἴτε καὶ ἀποδημῶν κατατέστησε καὶ ἐν Βαβυλῶνι φρουροὺς ἱκανούς· μισθὸν δὲ καὶ τούτοις Βαβυλωνίους ἔταξε παρέχειν, βουλόμενος αὐτοὺς ὡς ἀμχανωτάτους εἶναι, ὅπως ὅτι ταπεινότατοι καὶ εὐκαθεκτότατοι εἴεν.

70. Αὕτη μὲν δὴ ἡ περὶ αὐτόν τε φυλακὴ καὶ ἡ ἐν Βαβυλῶνι τότε κατασταθεῖσα καὶ νῦν ἔτι οὕτως ἔχουσα διαμένει. σκοπῶν δ' αὖ, ὅπως ἂν καὶ ἡ πᾶσα ἀρχὴ κατέχοιτο καὶ ἄλλη ἔτι προσγίγνοιτο, ἠγήσατο τοὺς μὲν μισθοφόρους τούτους οὐ τοσοῦτον βελτίονας τῶν ὑπηκόων εἶναι ὅσον ἐλάττονας· τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἐγίγνωσκε συνεκτέον εἶναι, οἵπερ σὺν τοῖς θεοῖς τὸ κρατεῖν παρέσχον, καὶ ἐπιμελητέον, ὅπως μὴ ἀνήσουσι τὴν τῆς ἀρετῆς ἀσκησιν. 71. Ὅπως δὲ μὴ ἐπιπάττειν αὐτοῖς δοκοίη, ἀλλὰ γνόντες καὶ αὐτοὶ ταῦτα ἄριστα εἶναι οὕτω συμμένοιεν τε καὶ ἐπιμελοῖντο τῆς ἀρετῆς, συνέλεξε τοὺς τε ὁμοτίμους καὶ πάντας, ὅποσοι ἐπικαίριοι ἦσαν καὶ ἀξιοχρεώτατοι ἐδόκουν αὐτῷ κοινωνοὶ εἶναι καὶ πόνων καὶ ἀγαθῶν. 72. Ἐπεὶ δὲ συνήλθον, ἔλεξε τοιαύδε·

Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τοῖς μὲν θεοῖς μεγίστη χάρις, ὅτι ἔδοσαν ἡμῖν τυχεῖν ὧν ἐνομίζομεν ἄξιοι εἶναι. νῦν μὲν γὰρ δὴ ἔχομεν καὶ γῆν πολλήν καὶ ἀγαθὴν καὶ οἴκινες ταύτην ἐργαζόμενοι θρέψουσιν ἡμᾶς· ἔχομεν δὲ καὶ οἰκίας καὶ ἐν ταύταις κατασκευάς. 73. Καὶ μηδεὶς γε ὑμῶν ἔχων ταῦτα νομισάτω ἀλλότρια ἔχειν· νόμος γὰρ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις αἰδιδός ἐστιν, ὅταν πολεμούντων πόλις ἀλῶ, τῶν ἐλόντων εἶναι καὶ τὰ σώματα τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τὰ χρήματα. οὐκ οὐκ ἀδικία γε ἔξετε ὅτι ἂν ἔχητε, ἀλλὰ φιλανθρωπία οὐκ ἀφαιρήσεσθε, ἣν τι ἑᾶτε ἔχειν αὐτούς. 74. Τὸ μέντοι ἐκ τοῦδε οὕτως ἐγὼ γιγνώσκω, ὅτι εἰ μὲν τρεψόμεθα ἐπὶ ῥαδιουργίαν καὶ τὴν τῶν κακῶν ἀνθρώπων ἡδυνάθειαν, οἱ νομίζουσι τὸ μὲν πονεῖν ἀθλιώτατον, τὸ δὲ ἀπόνως βιοτεύειν ἡδυνάθειαν, ταχὺ ἡμᾶς φημι ὀλίγου ἀξίους ἡμῖν αὐτοῖς ἔσεσθαι καὶ ταχὺ πάντων τῶν ἀγαθῶν στερήσεσθαι. 75. Οὐ γὰρ τοι τὸ ἀγαθὸς ἄνδρας γενέσθαι τοῦτο ἀρκεῖ ὥστε καὶ διατελεῖν [ὄντας ἀγαθούς], ἣν μὴ τις αὐτοῦ διὰ τέλους ἐπιμελῆται· ἀλλὰ ὥσπερ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἀμεληθεῖσαι μείονος ἄξιαί γίνονται, καὶ τὰ σώματά γ' αὐτὰ εὖ ἔχοντα, ὁπόταν τις αὐτὰ ἀνῆ ἐπὶ ῥαδιουργίαν, πονήρως πάλιν ἔχει, οὕτω καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀλκή, ὁπόταν τις αὐτῶν ἀνῆ τὴν ἀσκησιν, ἐκ τούτου εἰς τὴν πονηρίαν πάλιν τρέπεται. 76. Οὐκ οὐκ δεῖ ἀμελεῖν οὐδ' ἐπὶ τὸ αὐτίκα ἡδὺ προϊέναι αὐτούς. μέγα μὲν γὰρ οἶμαι, ἔργον καὶ τὸ ἀρχὴν καταπραῖσαι, πολὺ δ' ἔτι μείζον τὸ λαβόντα διασώσασθαι. τὸ μὲν γὰρ λαβεῖν πολλάκις τῷ τόλμῳ μόνον παρασχομένῳ ἐγένετο, τὸ δὲ λαβόντα κατέχειν οὐκέτι τοῦτο ἄνευ σωφροσύνης οὐδ' ἄνευ ἐγκρατείας οὐδ' ἄνευ πολλῆς ἐπιμελείας γίνεσθαι

77. Ἡ χρῆ γιγνώσκοντας νῦν πολὺ μᾶλλον ἀσκεῖν τὴν ἀρετὴν ἢ πρὶν τὰδε τὰγαθὰ κτήσασθαι, εὐ εἰδότας, ὅτι ὅταν πλεῖστά τις ἔχη, τότε πλεῖστοι τούτῳ καὶ φθονοῦσι καὶ ἐπιβουλεύουσι καὶ πολέμιοι γίγνονται, ἄλλως τε καὶ παρ' ἀκόντων τὰ τε κτήματα καὶ τὴν θεραπείαν ὡσπερ ἡμεῖς ἔχη. τοὺς μὲν οὖν θεοὺς οἶεσθαι χρῆ σὺν ἡμῖν ἕσεσθαι· οὐ γὰρ ἐπιβουλεύσαντες ἀδίκως ἔχομεν, ἀλλ' ἐπιβουλευθέντες ἐτιμωρησάμεθα. 78. Τὸ μέντοι μετὰ τοῦτο κράτιστον ἡμῖν ἀντοῖς παρασκευαστέον· τοῦτο δέ ἐστι τὸ βελτίονας ὄντας τῶν ἀρχομένων ἀρχεῖν ἀξιοῦν. θάλλπους μὲν οὖν καὶ ψύχους καὶ σίτων καὶ ποτῶν καὶ πόνων καὶ ὑπνου ἀνάγκη καὶ τοῖς δούλοις μεταδιδόναι· μεταδιδόντας γε μέντοι πειραῖσθαι δεῖ ἐν τούτοις πρῶτον βελτίονας αὐτῶν φαίνεσθαι. 79. Πολεμικῆς δ' ἐπιστήμης καὶ μελέτης παντάπασιν οὐ μεταδοτέον τούτοις, οὐσ-
τινας ἐργάτας ἡμετέρους καὶ δασμοφόρους βουλόμεθα καταστήσασθαι, ἀλλ' αὐτοὺς δεῖ τούτοις τοῖς ἀσκήμασι πλεονεκτεῖν, γιγνώσκοντας, ὅτι ἐλευθερίας ταῦτα ὄργανα καὶ εὐδαιμονίας οἱ θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀπέδειξαν· καὶ ὡσπερ γε ἐκείνους τὰ ὅπλα ἀφηρήμεθα, οὕτως ἡμᾶς αὐτοὺς δεῖ μήποτ' ἐρήμους ὀπλων γίγνεσθαι, εὐ εἰδότας, ὅτι τοῖς ἀεὶ ἐγγυτάτῳ τῶν ὀπλων οὗσι τούτοις καὶ οἰκειότατά ἐστιν ἅ ἂν βούλωνται. 80. Εἰ δέ τις τοιαῦτα ἐννοεῖται, τί δῆτα ἡμῖν ὄφελος καταπραῖσαι ἢ ἐπεθυμοῦμεν, εἰ ἔτι δεήσει καρτερεῖν καὶ πεινῶντας καὶ διψῶντας καὶ πονοῦντας καὶ ἐπιμελουμένους; ἐκείνο δεῖ καταμαθεῖν, ὅτι τοσούτῳ τὰγαθὰ μᾶλλον εὐφραίνει, ὅσω ἂν μᾶλλον προπονήσας τις ἐπ' αὐτὰ ἀπή· οἱ γὰρ πόνοι ὄψον τοῖς ἀγαθοῖς· ἄνευ δὲ τοῦ δεόμενον τυγχάνειν τι-
νός οἱδὲν οὕτω πολυτελῶς παρασκευασθεῖν ἂν, ὡςθ'

ἡδὺ εἶναι. 81. Εἰ δέ, ὧν μὲν μάλιστα ἄνθρωποι ἐπι-
 θυμοῦσιν, ὁ δαίμων ἡμῖν ταῦτα συμπαρεσκευάκεν, ὡς
 δ' ἂν ἡδίστα ταῦτα φαίνοιτο αὐτός τις αὐτῷ ταῦτα πα-
 ρασκευάσει, ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ τοσοῦτω πλεονεκτήσῃ τῶν
 ἐνδβεστέρων βίου, ὅσῳ πεινήσας τῶν ἡδίστων σίτων τεύ-
 ξεται καὶ διψήσας τῶν ἡδίστων ποτῶν ἀπολαύσεται καὶ
 δεηθεὶς ἀναπαύσεως ἡδιστον ἀναπαύσεται. 82. Ὡν
 ἔνεκά φημι χρῆναι νῦν ἐπιταθῆναι ἡμᾶς εἰς ἀνδραγα-
 θίαν, ὅπως τῶν τε ἀγαθῶν ἢ ἄριστον καὶ ἡδιστον ἀπο-
 λαύσωμεν καὶ ὅπως τοῦ πάντων χαλεπωτάτου ἀπειροί
 γενώμεθα. οὐ γὰρ τὸ μὴ λαβεῖν τὰγαθὰ οὕτω γε χαλε-
 πόν, ὥσπερ τὸ λαβόντα στρεθηθῆναι λυπηρόν. 83. Ἐν-
 νοήσατε δὲ κἀκεῖνο, τίνα πρόφασιν ἔχοντες ἂν προσιέμε-
 θα κακίονες ἢ πρόσθεν γενέσθαι. πρότερον ὅτι ἄρχομεν;
 ἀλλ' οὐ δήπου τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχομένων πονηρότερον
 προσήκει εἶναι. ἀλλ' ὅτι εὐδαιμονέστεροι δοκοῦμεν νῦν
 ἢ πρότερον εἶναι; ἔπειτα τῇ εὐδαιμονίᾳ φήσῃ τις τὴν
 κακίαν ἐπιπρέπῃν; ἀλλ' ὅτι ἐπεὶ κεκτήμεθα δούλους,
 τούτους κολάσομεν, ἢν πονηροὶ ᾧσι; καὶ τί προσήκει
 αὐτὸν ὄντα πονηρὸν πονηρίας ἔνεκεν ἢ βλακείας ἄλλους
 κολάζειν; 84. Ἐννοεῖτε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τρέφειν μὲν
 παρσκευάσμεθα πολλοὺς καὶ τῶν ἡμετέρων οἰκῶν φύλα-
 κας καὶ τῶν σωμάτων· αἰσχρὸν δὲ πῶς οὐκ ἂν εἶη, εἰ δι
 ἄλλους μὲν δορυφόρους τῆς σωτηρίας οἰησόμεθα χρῆναι
 τυγχάνειν, αὐτοὶ δὲ ἡμῖν αὐτοῖς οὐ δορυφορήσομεν; καὶ
 μὴν εὖ γε δεῖ εἰδέναι, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλη φυλακὴ τοιαύτη
 οἷα αὐτὸν τίνα καλὸν κἀγαθὸν ὑπάρχειν· τοῦτο γὰρ δεῖ
 συμπαρομαρτεῖν· τῷ δ' ἀρετῆς ἐρήμῳ οὐδὲ ἄλλο καλῶς
 ἔχῃν οὐδὲν προσήκει. 85. Τί οὖν φημι χρῆναι ποιεῖν καὶ
 ποῦ τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖν καὶ ποῦ τὴν μελέτην ποιεῖσθαι;

οὐδὲν καινόν, ὃ ἄνδρες, ἐρῶ· ἀλλ' ὡσπερ ἐν Πέρσαις ἐπὶ τοῖς ἀρχείοις οἱ ὁμότιμοι διάγουσιν, οὕτω καὶ ἡμᾶς φημι χρῆναι ἐνθάδε ὄντας τοὺς ἐντίμους πάντας ἅπερ καὶ ἐκεῖ ἐπιτηδεύειν, καὶ ὑμᾶς γὰρ ἐμὲ ὀρῶντας κατανοεῖν παρόντας, εἰ ἐπιμελόμενος ὧν δεῖ διάξω, ἐγὼ τε ὑμᾶς κατανοῶν θεάσομαι, καὶ οὕς ἂν ὀρῶ τὰ καλὰ καὶ τὰ γαθὰ ἐπιτηδεύοντας, τούτους τιμήσω. 86. Καὶ τοὺς παῖδας δέ, οἷς ἂν ἡμῶν γίγνωνται, ἐνθάδε παιδεύωμεν· αὐτοὶ τε γὰρ βελτίονες ἐσόμεθα, βουλόμενοι τοῖς παισὶν ὡς βέλτιστα παραδείγματα ἡμᾶς αὐτοὺς παρέχειν, οἷς τε παῖδες οὐδ' ἂν εἰ βούλοιντο, ῥαδίως πονηροὶ γίγνοιτο, αἰσχρὸν μὲν μηδὲν μήτε ὀρῶντες μήτε ἀκούοντες, ἐν δὲ καλοῖς κάγαθοῖς ἐπιτηδεύμασι διημερεύοντες.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Η'.

C A P U T I.

Κῦρος μὲν οὖν οὕτως εἶπεν· ἀνέστη δ' ἐπ' αὐτῷ Χρυσάντας καὶ εἶπεν ὧδε· Ἀλλὰ πολλάκις μὲν δὴ, ὧ ἄνδρες, καὶ ἄλλοτε κατενόησα, ὅτι ἄρχων ἀγαθὸς οὐδὲν διαφέρει πατρὸς ἀγαθοῦ· οἱ τε γὰρ πατέρες προνοοῦσι τῶν παιδῶν, ὅπως μήποτε αὐτοὺς τὰγαθὰ ἐπιλείψει, Κῦρός τε μοι δοκεῖ νῦν συμβουλεύειν ἡμῖν, ἀφ' ὧν μάλιστα ἂν εὐδαιμονοῦντες διατελοῖμεν· ὃ δέ μοι δοκεῖ ἐνδεέστερον ἢ ὡς ἐχρῆν δηλῶσαι, τοῦτο ἐγὼ πειράσομαι τοὺς μὴ εἰδότας διδάξαι. 2. Ἐννοήσατε γὰρ δὴ, τίς ἂν πόλις πολεμία ὑπὸ μὴ πειθομένων ἀλοίη; τίς δ' ἂν φιλία ὑπὸ μὴ πειθομένων διαφυλαχθεῖη; ποῖον δ' ἂν ἀπειθούντων στρατεύμα νίκης τύχοι; πῶς δ' ἂν μᾶλλον ἐν μάχαις ἠτιῶντο ἄνθρωποι ἢ ἐπειδὰν ἄρξωνται ἰδίᾳ ἕκαστος περὶ τῆς αὐτοῦ σωτηρίας βουλεύεσθαι; τί δ' ἂν ἄλλο ἀγαθὸν τελεσθεῖη ὑπὸ μὴ πειθομένων τοῖς κρείττοσι; ποῖαι δὲ πόλεις νομίμως ἂν οἰκήσειαν; ἢ ποῖοι οἴκοι σωθεῖνσαν; πῶς δ' ἂν νῆες ὅποι δεῖ ἀφίκοντο;

3. Ἡμεῖς δὲ ἅ νῦν ἀγαθὰ ἔχομεν διὰ τί ἄλλο μᾶλλον κατεπράξαμεν ἢ διὰ τὸ πείθεσθαι τῷ ἄρχοντι; διὰ τοῦτο γὰρ καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ταχὺ μὲν ὅποι ἔδει παρεγγνώμεθα, ἀθύροί τε τῷ ἄρχοντι ἐπόμενοι ἀνυπόστατοι ἡμεν, τῶν δ' ἐπιταχθέντων οὐδὲν ἡμιτελὲς κατελείπομεν. εἰ τοίνυν μέγιστον ἀγαθὸν τὸ πειθαρχεῖν φαίνεται εἰς τὸ καταπραΰναι τὰ ἀγαθὰ, οὕτως εὖ ἴστε, ὅτι αὐτὸ τοῦτο καὶ εἰς τὸ διασώζειν ἅ δεῖ μέγιστον ἀγαθὸν ἐστὶ.

4. Καὶ πρόσθεν μὲν δὴ πολλοὶ ἡμῶν ἦρχον μὲν οὐδενός, ἦρχοντο δέ· νῦν δὲ κατεσκεύασθε οὕτω πάντες οἱ παρόντες, ὥστε ἄρχετε οἱ μὲν πλειόνων, οἱ δὲ μειόνων. ὥσπερ τοίνυν αὐτοὶ ἀξιῶσθε ἄρχειν τῶν ὑφ' ὑμῖν, οὕτω καὶ αὐτοὶ πειθώμεθα οἷς ἂν ἡμᾶς καθήκη. τοσοῦτον δὲ διαφέρειν ἡμᾶς δεῖ τῶν δούλων, ὅσον οἱ μὲν δούλοι ἄκοντες τοῖς δεσπόταις ὑπηρετοῦσιν, ἡμᾶς δέ, εἴπερ ἀξιούμεν ἐλεύθεροι εἶναι, ἐκόντας δεῖ ποιεῖν, ὃ πλείστον ἀξίον φαίνεται εἶναι. εὐρήσετε δέ, ἔφη, καὶ ἔνθα ἄνευ μοναρχίας πόλις οἰκεῖται, τὴν μάλιστα τοῖς ἄρχουσιν ἐθέλουσαν πείθεσθαι ταύτην ἡμισία τῶν πολεμίων ἀναγκαζομένην ὑπακούειν.

5. Παρῶμέν τε οὖν ὥσπερ Κύρος κελεύει ἐπὶ τὸδε τὸ ἀρχεῖον, ἀσκάμην τε δι' ὧν μάλιστα δυνησόμεθα κατέχειν ἅ δεῖ, παρέχωμέν τε ἡμᾶς αὐτοὺς χρῆσθαι Κύρῳ ὅτι ἂν δέη· καὶ τοῦτο γὰρ εὖ εἰδέναι χρή, ὅτι οὐ μὴ δυνήσεται Κύρος εὐρεῖν ὅτι αὐτῷ μὲν ἐπ' ἀγαθῷ χρήσεται, ἡμῖν δὲ οὐ, ἐπεὶπερ τά γε αὐτὰ ἡμῖν ἔνυμφροι καὶ οἱ αὐτοὶ εἰσιν ἡμῖν πολέμιοι.

6. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπε Χρυσάντας, οὕτω δὴ καὶ ἄλλοι ἀνίσταντο πολλοὶ καὶ Περσῶν καὶ τῶν συμμάχων συναροῦντες· καὶ ἔδοξε τοὺς ἐντίμους ἀεὶ παρεῖναι ἐπὶ θύρας καὶ παρέχειν αὐτοὺς χρῆσθαι ὅτι ἂν βούληται,

ἕως ἂν ἀφίῃ Κῦρος. ὡς δὲ τότε ἔδοξεν, οὕτω καὶ νῦν ἔτι ποιοῦσιν οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ὑπὸ βασιλεῖ ὄντες· θραπέουσι τὰς τῶν ἀρχόντων θύρας. 7. Ὡς δ' ἐν τῷ λόγῳ δεδήλωται Κῦρος καταστησάμενος εἰς τὸ διαφυλάττειν ἑαυτῷ τε καὶ Πέρσαις τὴν ἀρχήν, ταῦτα καὶ οἱ μετ' ἐκείνον βασιλεῖς νόμιμα ἔτι καὶ νῦν διατελοῦσι ποιοῦντες. 8. Οὕτω δ' ἔχει καὶ ταῦτα ὡςπερ καὶ τᾶλλα· ὅταν μὲν ὁ ἐπιστάτης βελτίων γένηται, καθαρώτερον τὰ νόμιμα πράττεται, ὅταν δὲ χείρων, φαυλότερον. ἐφοίτων μὲν οὖν ἐπὶ τὰς θύρας Κύρου οἱ ἔντιμοι σὺν τοῖς ἵπποις καὶ ταῖς αἰχμαῖς, συνδόξαν πᾶσι τοῖς ἀρίστοις τῶν συγκαταστρεψαμένων τὴν ἀρχήν.

9. Κῦρος δ' ἐπὶ μὲν τᾶλλα καθίστη ἄλλους ἐπιμελητάς, καὶ ἦσαν αὐτῷ καὶ προσόδων ἀποδεκτῆρες καὶ δαπανημάτων δοτῆρες καὶ ἔργων ἐπιστάται καὶ κτημάτων φύλακες καὶ τῶν εἰς τὴν δίκαιαν ἐπιτηδείων ἐπιμεληταί· καὶ ἵππων δὲ καὶ κυνῶν ἐπιμελητάς καθίστη, οὓς ἐνόμιζε καὶ ταῦτα τὰ βροσκήματα βέλτιστ' ἂν παρέχειν αὐτῷ χρῆσθαι. 10. Οὓς δὲ συμφυλακας τῆς εὐδαιμονίας οἱ ᾤετο χρῆναι ἔχειν, τούτους ὅπως ὡς βέλτιστοι ἔσονται [αὐτὸς ἐσκόπει καὶ] οὐκέτι τούτου τὴν ἐπιμέλειαν ἄλλοις προσέταπεν, ἀλλ' αὐτοῦ ἐνόμιζε τούτο ἔργον εἶναι. ἦδει γάρ, ὅτι εἴ τι μάχης ποτὲ δεήσοι, ἐκ τούτων αὐτῷ καὶ παραστάτας καὶ ἐπιστάτας ληπτέον εἶη, σὺν οἷςπερ οἱ μέγιστοι κίνδυνοι· καὶ ταξιαρχούς δὲ καὶ πεζῶν καὶ ἵππέων ἐγίγνωσκεν ἐκ τούτων καταστατέον εἶναι. 11. Εἰ δέοι δὲ καὶ στρατηγῶν που ἄνευ αὐτοῦ, ἦδει, ὅτι ἐκ τούτων πεμπτέον εἶη· καὶ πόλεων δὲ καὶ ὄλων ἐθνῶν φύλαξι καὶ σατράπαις ἦδει ὅτι τούτων τισὶν εἶη χρηστέον καὶ πρέσβεις γε τούτων τινὰς πεμπτέον, ὅπερ ἐν τοῖς μεγίστοις

ἠγεῖτο εἶναι εἰς τὸ ἄνευ πολέμου τυγχάνειν ὧν δέοιτο.
 12. Μὴ ὄντων μὲν οὖν οἴων δεῖ, δι' ὧν αἱ μέγιστα καὶ πλεῖστα πράξεις ἔμελλον εἶναι, κακῶς ἠγεῖτο τὰ αὐτοῦ ἔξεν· εἰ δ' οὗτοι εἶεν οἴους δεῖοι, πάντα ἐνόμιζε καλῶς ἔσσεσθαι. ἐνέδν μὲν οὖν οὕτω γρούς εἰς ταύτην τὴν ἐπιμέλειαν· ἐνόμιζε δὲ τὴν αὐτὴν καὶ αὐτῶ ἄσκησιν εἶναι τῆς ἀρετῆς. οὐ γὰρ ᾤετο οἷόν τε εἶναι μὴ αὐτόν τινα ὄντα οἷον δεῖ ἄλλους παρορμῶν ἐπὶ τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἔργα.
 13. Ὡς δὲ ταῦτα διανοήθη, ἠγήσατο σχολῆς πρῶτον δεῖν, εἰ μέλλοι δυνήσεσθαι τῶν κρατίστων ἐπιμελεῖσθαι. τὸ μὲν οὖν προσόδων ἀμελεῖν οὐχ οἷόν τε ἐνόμιζεν εἶναι, προνοῶν, ὅτι πολλὰ καὶ τελεῖν ἀνάγκη ἔσοιτο εἰς μεγάλην ἀρχήν· τὸ δ' αὖ πολλῶν κτημάτων ὄντων ἀμφὶ ταῦτα αὐτόν ἀεὶ ἔχειν ἦδει ὅτι ἀσχολίαν παρεῖχοι τῆς τῶν ὄλων σωτηρίας ἐπιμελεῖσθαι. 14. Οὕτω δὴ σκοπῶν, ὅπως ἂν τὰ τε οἰκονομικὰ καλῶς ἔχοι καὶ ἡ σχολὴ γένοιτο, κατενόησέ πως τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν. ὡς γὰρ τὰ πολλὰ δεκάδαρχοι μὲν δεκαδέων ἐπιμέλονται, λοχαγοὶ δὲ δεκαδάρχων, χιλίαρχοι δὲ λοχαγῶν, μυρίαρχοι δὲ χιλιάρχων, καὶ οὕτως οὐδεὶς ἀτημέλητος γίγνεται, οὐδ' ἦν πάνυ πολλαὶ μυριάδες ἀνθρώπων ᾧσι, καὶ ὅταν ὁ στρατηγὸς βούληται χρήσασθαι τι τῆ στρατιᾶς, ἀρκεῖ ἦν τοῖς μυρίαρχοις παραγγεῖλη. 15. ὣσπερ οὖν ταῦτα ἔχει, οὕτω καὶ ὁ Κύρος συνεκεφαλαιώσατο τὰς οἰκονομικὰς πράξεις· ὥστε καὶ τῷ Κύρῳ ἐγένετο ὀλίγοις διαλεγομένῳ μηδὲν τῶν οἰκείων ἀτημελήτως ἔχειν· καὶ ἐκ τούτου ἤδη σχολὴν ἤγε πλείω ἢ ἄλλος μιᾶς οἰκίας καὶ μιᾶς νεῶς ἐπιμελούμενος. οὕτω δὲ καταστησάμενος τὰ αὐτοῦ, ἐδίδαξε καὶ τοὺς περὶ αὐτόν ταύτῃ τῆ καταστάσει χρῆσθαι.

16. Τὴν μὲν δὴ σχολὴν οὕτω κατεσκευάσατο ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς περὶ αὐτόν, ἤρχετο δ' ἐπιστατεῖν τοῦ εἶναι οἴους δεῖ τοὺς κοινῶνας. πρῶτον μὲν ὁπόσοι ὄντες ἱκανοὶ ἄλλων ἐργαζομένων τρέφεσθαι μὴ παρεῖεν ἐπὶ τὰς θύρας, τούτους ἐπεζήτησι, νομίζων τοὺς μὲν παρόντας οὐκ ἂν ἐθέλειν οὔτε κακὸν οὔτε αἰσχρὸν οὐδὲν ἂν πράττειν καὶ διὰ τὸ παρὰ τῷ ἄρχοντι εἶναι καὶ διὰ τὸ εἰδέναι, ὅτι ὁρῶντ' ἂν ὅ,τι πράττειεν ὑπὸ τῶν βελτίστων· οἱ δὲ μὴ παρεῖεν, τούτους ἤγεῖτο ἢ ἀκρατεία τινὴ ἢ ἀδικία ἢ ἀμελεία ἀπεῖναι. 17. Τοῦτο οὖν πρῶτον διηγησόμεθα ὡς προσηνάγκαζε τοὺς τοιούτους παρεῖναι. τῶν παρ' ἑαυτῷ μάλιστα φίλων ἐκέλευσεν ἂν τινα λαβεῖν τὰ τοῦ μὴ φοιτῶντος, φάσκοντα λαμβάνειν τὰ ἑαυτοῦ. ἐπεὶ οὖν τοῦτο γένοιτο, ἦκον ἂν εὐθύς οἱ στερόμενοι ὡς ἡδικημένοι. 18. Ὁ δὲ Κυρὸς πολὺν μὲν χρόνον οὐκ ἐσχόλαζε τοῖς τοιοῦτοις ὑπακούειν· ἐπεὶ δὲ ἀκούσειεν αὐτῶν, πολὺν χρόνον ἀνεβάλλετο τὴν διαδικασίαν. ταῦτα δὲ ποιῶν ἤγεῖτο προσεθίζειν αὐτοὺς θεραπεύειν, ἦτιον δὲ ἐχθρῶς ἢ εἰ αὐτὸς κολάζων ἠνάγκαζε παρεῖναι. 19. Εἷς μὲν τρόπος διδασκαλίας ἦν αὐτῷ οὗτος τοῦ παρεῖναι, ἄλλος δὲ τὸ τὰ ῥᾶστα καὶ κερδαλεώτατα τοῖς παροῦσι προστάττειν, ἄλλος δὲ τὸ μηδὲν ποτε τοῖς ἀπουσι νέμειν. 20. Ὁ δὲ δὴ μέγιστος τρόπος τῆς ἀνάγκης ἦν, εἴ τις τούτων μηδενὸς ὑπακούοι, ἀφελόμενος ἂν τοῦτον ἃ ἔχοι ἄλλῳ ἐδίδου, ὃν ᾤετο δύνασθαι ἂν ἐν τῷ δέοντι παρεῖναι· καὶ οὕτως ἐγίγνετο αὐτῷ φίλος χρήσιμος ἀντὶ ἀχρήστου. ἐπιζητεῖ δὲ καὶ ὁ νῦν βασιλεύς, ἦν τις ἀπ' οἷς παρεῖναι καθήκει.

21. Τοῖς μὲν δὴ μὴ παροῦσιν οὕτω προσεφέρετο. τοὺς δὲ παρέχοντας ἑαυτοὺς ἐνόμιζε μάλιστα ἂν ἐπὶ τὰ

καλά καὶ ἀγαθὰ ἐπαίρειν, ἐπεὶπερ ἄρχων αὐτῶν ἐνόμιζε δικαίως εἶναι, εἰ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπιδεικνύειν πειρωτὸ τοῖς ἀρχομένοις πάντων μάλιστα κεκοσμημένον τῇ ἀρετῇ.

22. Δισθάνεσθαι μὲν γὰρ ἐδόκει καὶ διὰ τοὺς γραφομένους νόμους βελτίους γιγνομένους ἀνθρώπους· τὸν δὲ ἀγαθὸν ἄρχοντα βλέποντα νόμον ἀνθρώποις ἐνόμισεν, ὅτι καὶ τάττειν ἱκανός ἐστι καὶ ὄραν τὸν ἀτακτοῦντα καὶ κολάζειν.

23. Οὕτω δὴ γινώσκων πρῶτον μὲν τὰ περὶ τοὺς θεοὺς μᾶλλον ἐκπονοῦντα ἐπεδείκνυεν ἑαυτὸν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, ἐπεὶ εὐδαιμονέστερος ἦν. καὶ τότε πρῶτον καιροστιάθησαν οἱ μάγοι, ὕμνει τε ἀεὶ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ τοὺς θεοὺς καὶ ἔθυσεν ἅν' ἐκάστην ἡμέραν οἷς οἱ μάγοι θεοῖς εἶποιεν.

24. Οὕτω δὴ τὰ τότε κατασταθέντα ἔτι καὶ νῦν διαμένει παρὰ τῷ ἀεὶ ὄντι βασιλεῖ. ταῦτα οὖν πρῶτον ἐμμοῦντο αὐτὸν καὶ οἱ ἄλλοι Πέρσαι, νομίζοντες καὶ αὐτοὶ εὐδαιμονέστεροι ἔσεσθαι, ἢν θεραπεύωσι τοὺς θεοὺς, ὥσπερ ὁ εὐδαιμονέστατός τε ὢν καὶ ἄρχων· καὶ Κύρω δ' ἂν ἠγοῦντο ταῦτα ποιοῦντες ἀρέσκειν.

25. Ὁ δὲ Κύρος τὴν τῶν μεθ' αὐτοῦ εὐσεβειαν καὶ ἑαυτῷ ἀγαθὸν ἐνόμιζε, λογιζόμενος ὥσπερ οἱ πλεῖν αἰρούμενοι μετὰ τῶν εὐσεβῶν μᾶλλον ἢ μετὰ τῶν ἡσεβηκέναι τι δοκούντων. πρὸς δὲ τούτοις ἐλογίζετο, ὡς εἰ πάντες οἱ κοινῶνες θεοσεβεῖς εἶεν, ἥτιον ἂν αὐτοὺς ἐθέλειν περὶ τε ἀλλήλους ἀνόσιόν τι ποιεῖν καὶ περὶ ἑαυτὸν, εὐεργέτης νομίζων εἶναι τῶν κοινῶνων.

26. Ἐμφανίζων δὲ καὶ τοῦτο ὅτι περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο, μηδένα μῆτε φίλον ἀδικεῖν μῆτε σύμμαχον, ἀλλὰ τὸ δίκαιον ἰσχυρῶς ὄρων, μᾶλλον καὶ τοὺς ἄλλους ὡς ἂν τῶν μὲν αἰσχυρῶν κερδῶν ἀπέχεσθαι, διὰ τοῦ δικαίου δ' ἐθέλειν πορίζεσθαι.

27. Καὶ αἰδοῦς δ' ἂν ἠγεῖτο μᾶλλον πάντας ἐμπιπλάναι, εἰ αὐτὸς φανερός

εἴη πάντας οὕτως αἰδούμενος, ὡς μήτ' εἶπεν ἂν μήτε ποιῆσαι μηδὲν αἰσχρόν. 28. Ἐτεκμαίρετο δὲ τοῦτο οὕτως ἔξω ἐκ τοῦδε· μὴ γὰρ ὅτι ἄρχοντα, ἀλλὰ καὶ οὓς οὐ φοβοῦνται, μᾶλλον τοὺς αἰδουμένους αἰδοῦνται τῶν ἀναιδῶν οἱ ἄνθρωποι· καὶ γυναῖκας δὲ ὡς ἂν αἰδουμένας αἰσθάνονται, ἀνταιδεῖσθαι μᾶλλον ἐθέλουσιν ὀρῶντες. 29. Τὸ δ' αὖ πείθεσθαι οὕτω μάλιστα ἂν ᾔετο ἔμμονον εἶναι τοῖς περὶ αὐτόν, εἰ τοὺς ἀπροφασίστως πειθόμενους φανερός εἴη μᾶλλον τιμῶν τῶν τὰς μεγίστας ἀρετὰς καὶ ἐπιπικνωτάτας δοκούντων παρέχεσθαι. γιγνώσκων δ' οὕτω καὶ ποιῶν διετέλει. 30. Καὶ σωφροσύνην δ' αὐτοῦ ἐπιδεικνύς μᾶλλον ἐποίει καὶ ταύτην πάντας ἀσκεῖν. ὅταν γὰρ ὀρῶσιν, ᾧ μάλιστα ἔξεστιν ὑβρίζειν, τοῦτον σωφρονοῦντα, οὕτω μᾶλλον οἵ γε ἀσθενέστεροι ἐθέλουσιν οὐδὲν ὑβριστικὸν ποιῶντες φανεροὶ εἶναι. 31. Διήρει δὲ αἰδῶ καὶ σωφροσύνην τῆδε, ὡς τοὺς μὲν αἰδουμένους τὰ ἐν τῷ φανερῷ αἰσχρὰ φεύγοντας, τοὺς δὲ σώφρονας καὶ τὰ ἐν τῷ ἀφανῆ. 32. Καὶ ἐγκράτειαν δὲ οὕτω μάλιστα ἂν ᾔετο ἀσκεῖσθαι, εἰ αὐτὸς ἐπιδεικνύοι ἑαυτὸν μὴ ὑπὸ τῶν παραντίκα ἡδονῶν ἐλκόμενον ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ προπονεῖν ἐθέλοντα πρῶτον σὺν τῷ καλῷ τῶν εὐφροσυνῶν. 33. Τοιγαροῦν τοιοῦτος ὢν ἐποίησεν ἐπὶ ταῖς θύραις πολλὴν μὲν τῶν χειρόνων εὐταξίαν, ὑπεικόντων τοῖς ἀμείνοσι, πολλὴν δ' αἰδῶ καὶ εὐκοσμίαν πρὸς ἀλλήλους. ἐπέγνων δ' ἂν ἐκεῖ οὐδένα ὅστις ὀργιζόμενον κραυγῇ οὐτε χαίροντα ὑβριστικῶς γέλωτι, ἀλλὰ ἰδὼν ἂν αὐτοὺς ἠγήσω τῷ ὄντι εἰς κάλλος ζῆν.

34. Τοιαῦτα μὲν δὴ ποιοῦντες καὶ ὀρῶντες ἐπὶ θύραις διήγον. τῆς πολεμικῆς δ' ἕνεκα ἀσκήσεως ἐπὶ θύραν ἐξῆγεν οὓσπερ ἀσκεῖν ταῦτα ᾧσπερ χρῆναι· ταύτην ἠγού-

μενος καὶ ὅλως ἀρίστην ἄσκησιν πολεμικῶν εἶναι, καὶ ἱππικῆς δὲ ἀληθεσιάτην. 35. Καὶ γὰρ ἐπόχους ἐν παντοδαποῖς χωρίοις αὕτη μάλιστα ἀποδεικνυσι διὰ τὸ θηρίοις φεύγουσιν ἐφέπασθαι, καὶ ἀπὸ τῶν ἵππων ἐνεργοὺς αὕτη μάλιστα ἀπεργάζεται διὰ τὴν τοῦ λαμβάνειν φιλοτιμίαν καὶ ἐπιθυμίαν. 36. Καὶ τὴν ἐγκράτειαν δὲ καὶ πόρους καὶ ψύχη καὶ θάλπη καὶ λιμὸν καὶ δίψος δύνασθαι φέρειν ἐνταῦθα μάλιστα προσεΐθιζε τοὺς κοινῶνας. καὶ νῦν δ' ἔτι βασιλεὺς καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ βασιλεία ταῦτα ποιοῦντες διατελοῦσιν. 37. Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ᾤετο προσήκειν οὐδενὶ ἀρχῆς, ὅστις μὴ βελτίων εἴη τῶν ἀρχομένων, καὶ τοῖς προειρημένοις πᾶσι δῆλον, καὶ ὅτι οὕτως ἀσκῶν τοὺς περὶ αὐτὸν πολὺ μάλιστα αὐτὸς ἐξεπώνει καὶ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὰς πολεμικὰς τέχνας καὶ τὰς μελέτας. 38. Καὶ γὰρ ἐπὶ θήραν τοὺς μὲν ἄλλους ἐξῆγεν, ὁπότε μὴ μένειν ἀνάγκη τις εἴη, αὐτὸς δὲ καὶ ὁπότε ἀνάγκη εἴη, οἴκοι ἐθήρα τὰ ἐν τοῖς παραδείσοις θηρία τρεφόμενα, καὶ οὕτε αὐτὸς ποτε πρὶν ἰδρῶσαι δεῖπνον ἤρεϊτο οὕτε ἵπποις ἀγυμνάστοις σῖτον ἐνέβαλλε· συμπαρεκάλει δὲ καὶ εἰς ταύτην τὴν θήραν τοὺς περὶ αὐτὸν σκηπιούχους. 39. Τοιγαροῦν πολὺ μὲν αὐτὸς διέφερον ἐν πᾶσι τοῖς καλοῖς ἔργοις, πολὺ δὲ οἱ περὶ ἐκεῖνον, διὰ τὴν αἰεὶ μελέτην. παράδειγμα μὲν δὴ τοιόνδε ἑαυτὸν παρείχετο. πρὸς δὲ τούτῳ καὶ τῶν ἄλλων οὕστινας μάλιστα ὀρώη τὰ καλὰ διώκοντας, τούτους καὶ δώροις καὶ ἀρχαῖς καὶ ἔδραις καὶ πάσαις τιμαῖς ἐγέραιεν· ὥστε πολλὴν πᾶσι φιλοτιμίαν ἐνέβαλλεν, ὅπως ἕκαστος ἀριστος φανεῖη Κύρῳ.

40. Καταμαθεῖν δὲ τοῦ Κύρου δοκοῦμεν, ὥς οὐ τούτῳ μόνῳ ἐνόμιζε χρῆναι τοὺς ἀρχοντας τῶν ἀρχομένων διαφέρειν, τῷ βελτίονας αὐτῶν εἶναι, ἀλλὰ καὶ κατα-

γοητεύειν ὤετο χρῆναι αὐτούς· στολήν τε γοῦν εἴλετο τὴν Μηδικὴν αὐτός τε φορεῖν καὶ τοὺς κοινῶνας ταύτην ἔπαισεν ἐνδύεσθαι· αὕτη γὰρ αὐτῷ συγκρούπτειν ἐδόκει, εἴ τις τι ἐν τῷ σώματι ἐνδεὲς ἔχοι, καὶ καλλίστους καὶ μεγίστους ἐπιδεικνύναι τοὺς φοροῦντας· 41. καὶ γὰρ τὰ ὑποδήματα τοιαῦτα ἔχουσιν, ἐν οἷς μάλιστα λαθεῖν ἔστι καὶ ὑποτιθεμένους τι, ὥστε δοκεῖν μείζους εἶναι ἢ εἰσί· καὶ ὑποχρίεσθαι δὲ τοὺς ὀφθαλμούς προσέειπε, ὡς εὐοφθαλμότεροι φαίνονται ἢ εἰσί, καὶ ἐντρίβεσθαι, ὡς εὐχρωότεροι ὀρῶντο ἢ πεφύκασιν. 42. Ἐμελέτησε δὲ καὶ ὡς μὴδὲ πτύοντες μὴδὲ ἀπομυτιτόμενοι φανεροὶ εἶεν, μὴδὲ μεταστρεφόμενοι ἐπὶ θείαν μηδενός, ὡς οὐδὲν θαυμάζοντες. πάντα δὲ ταῦτα ὤετο φέρειν τι εἰς τὸ δυσκαταφορνητοτέρους φαίνεσθαι τοῖς ἀρχομένοις.

43. Οὓς μὲν δὴ ἀρχεῖν ὤετο χρῆναι, δι' ἑαυτοῦ οὕτω κατεσκεύαζε καὶ μελέτη καὶ τῷ σεμνῶς προσσιάναι αὐτῶν· οὓς δ' αὖ κατεσκεύαζεν εἰς τὸ δουλεύειν, τούτους οὔτε μελετᾶν τῶν ἐλευθερίων πόνων οὐδένα παρῶρμα οὔτε ὄπλα κερτήσθαι ἐπέτρεπεν· ἐπεμελεῖτο δέ, ὅπως μῆτε ἄσιτοι μῆτε ἀποτοί ποτε ἔσονται ἐλευθερίων ἕνεκα μελετημάτων. 44. Καὶ γὰρ ὁπότε ἐλαύνοιεν τὰ θηρία τοῖς ἰππεῦσιν εἰς τὰ πεδία, φέρεσθαι σῆτον εἰς θήριον τούτοις ἐπέτρεπε, τῶν δὲ ἐλευθέρων οὐδενί· καὶ ὁπότε πορεία εἶη, ἦγεν αὐτούς εἰς τὰ ὕδατα ὥσπερ τὰ ὑποζύγια. καὶ ὁπότε δὲ ὥρα εἶη ἀρίστου, ἀνέμενεν αὐτούς ἔστῃ ἐμφάγοιεν τι, ὡς μὴ βουλιμιῶν· ὥστε καὶ οὔτοι αὐτὸν ὥσπερ οἱ ἀριστοὶ πατέρα ἐκάλουν, ὅτι ἐπεμέλετο αὐτῶν, ὅπως ἀναμφιλόγως ἀσὶ ἀνδράποδα διατελοῖεν.

45. Τῇ μὲν δὴ ὅλη Περσῶν ἀρχῇ οὕτω τὴν ἀσφάλειαν κατεσκεύαζεν. ἑαυτῷ δὲ ὅτι μὲν οὐχ ὑπὸ τῶν κατα-

στραφέντων κίνδυνος εἴη παθεῖν τι ἰσχυρῶς ἐθάροει· καὶ γὰρ ἀνάγκιδας ἤγειτο εἶναι αὐτοὺς καὶ ἀσυντάκτους ὄντας ἑώρα, καὶ πρὸς τούτοις οὐδὲ ἐπλησίαζε τούτων οὐδεὶς αὐτῶ οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρας. 46. Οὓς δὲ κρατίστους τε ἤγειτο καὶ ὀπλισμένους καὶ ἀθρόους ὄντας ἑώρα, καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν ἦδει ἰσπείων ἡγεμόνας ὄντας, τοὺς δὲ πεζῶν· πολλοὺς δὲ αὐτῶν καὶ φρονήματα ἔχοντας ἡσθάνετο ὡς ἱκανοὺς ὄντας ἄρχειν· καὶ τοῖς φύλαξι δὲ αὐτοῦ οὗτοι μάλιστα ἐπλησίαζον, καὶ αὐτῶ δὲ τῷ Κύρῳ τούτων πολλοὶ πολλάκις συνεμίγνυσαν· ἀνάγκη γὰρ ἦν, εἴ τι καὶ χρῆσθαι ἔμελλεν αὐτοῖς· ὑπὸ τούτων οὖν καὶ κίνδυνος ἦν αὐτὸν μάλιστα παθεῖν τι κατὰ πολλοὺς τρόπους. 47. Σκοπῶν οὖν, ὅπως ἂν αὐτῶ καὶ τὰ ἀπὸ τούτων ἀκίνδυνα γένοιτο, τὸ μὲν περιελέσθαι αὐτῶν τὰ ὄπλα καὶ ἀπολέμους ποιῆσαι ἀπεδοκίμασε, καὶ ἀδικον ἡγούμενος καὶ κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς ταύτην νομίζων· τὸ δ' αὖ μὴ προσίεσθαι αὐτοὺς καὶ τὸ ἀπιστοῦντα φανερόν εἶναι ἀρχὴν ἡγήσατο πολέμον. 48. Ἐν δὲ ἀντὶ πάντων τούτων ἔγνω καὶ κράτιστον εἶναι πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἀσφάλειαν καὶ κάλλιστον, εἰ δύναίτο ποιῆσαι τοὺς κρατίστους ἑαυτῶ μᾶλλον φίλους ἢ ἀλλήλοις. ὡς οὖν ἐπὶ τὸ φιλεῖσθαι δοκεῖ ἡμῖν ἐλθεῖν, τοῦτο πειρασόμεθα διηγήσασθαι.

C A P U T II.

1. Πρῶτον μὲν γὰρ διὰ παντὸς ἀεὶ τοῦ χρόνου φιλανθρωπίαν τῆς ψυχῆς ὡς ἡδύνατο μάλιστα ἐνεφάνιζεν, ἡγούμενος, ὡς περ οὐ ῥάδιόν ἐστι φιλεῖν τοὺς μισεῖν δοκῶντας οὐδ' εὐνοεῖν τοῖς κακόνοις, οὕτω καὶ τοὺς γνω-

σθέντας ὡς φιλοῦσι καὶ εὐνοοῦσιν, οὐκ ἂν δύνασθαι μισεῖσθαι ὑπὸ τῶν φιλεῖσθαι ἡγουμένων. 2. Ἔως μὲν οὖν χρήμασιν ἀδυνατώτερος ἦν εὐεργετεῖν, τῷ τε προνοεῖν τῶν συνόντων καὶ τῷ προπονεῖν καὶ τῷ σινηδόμενος μὲν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς φανερός εἶναι, συναχθόμενος δὲ ἐπὶ τοῖς κακοῖς, τούτοις ἐπειρᾶτο τὴν φιλίαν θηρεῦν· ἐπειδὴ δὲ ἐγένετο αὐτῷ, ὥστε χρήμασιν εὐεργετεῖν, δοκεῖ ἡμῖν γινῶναι πρῶτον μὲν ὡς εὐεργέτημα ἀνθρώποις πρὸς ἀλλήλους οὐδὲν ἔστιν ἀπὸ τῆς αὐτῆς διαπάνης ἐπιχαριτώτερον ἢ σίτων καὶ ποτιῶν μετάδοσις. 3. Τοῦτο δ' οὕτω νομίσας πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ τράπεζαν συνέταξεν, ὅπως οἷς αὐτὸς σιτοῖτο σίτοις τούτοις ὅμοια ἀεὶ παρατίθειτο αὐτῷ ἱκανὰ παμπόλλοις ἀνθρώποις· ὅσα δὲ παρατιθεῖη, ταῦτα πάντα, πλὴν οἷς αὐτὸς καὶ οἱ σύνδειπνοι χρήσαιντο, διεδίδου οἷς ἀεὶ βούλοιο τῶν φίλων μνήμην ἐνδείκνυσθαι ἢ φιλοφροσύνην. διέπεμπε δὲ καὶ τούτοις, οἷς ἀγασθεῖη ἢ ἐν φυλακαῖς ἢ ἐν θεραπέαις ἢ ἐν αἰσισινοῦν πράξεσιν, ἐνσημαινόμενος τοῦτο, ὅτι οὐκ ἂν λανθάνοιεν χαρίζεσθαι βουλόμενοι. 4. Ἐτίμα δὲ καὶ τῶν οἰκειῶν ἀπὸ τῆς τραπέζης ὁπότε τινὰ ἐπαινήσεις καὶ τὸν πάντα δὲ σῆτον τῶν οἰκειῶν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ τράπεζαν ἐπετίθειτο, οἰόμενος, ὥσπερ καὶ τοῖς κυσίν, ἐμποιεῖν τινα καὶ τοῦτο εὐνοίαν. εἰ δὲ καὶ θεραπεύεσθαι τινα βούλοιο τῶν φίλων ὑπὸ πολλῶν, καὶ τούτοις ἔπεμπε ἀπὸ τραπέζης· καὶ νῦν γὰρ ἔτι οἷς ἂν ὀρώσι πεμπόμενα ἀπὸ τῆς βασιλέως τραπέζης, τούτους πάντες μᾶλλον θεραπεύουσι, νομίζοντες αὐτοὺς ἐντίμους εἶναι καὶ ἱκανοὺς διαπράττειν, ἢν τι δέωνται. ἔτι δὲ καὶ οὐ τούτων μόνον ἕνεκα τῶν εἰρημένων εὐφραίνει τὰ πεμπόμενα παρὰ βασιλέως, ἀλλὰ τῷ ὄντι καὶ ἡδονῇ πολὺ διαφέρει τὰ

ἀπὸ τῆς βασιλείως τραπέζης. 5. Καὶ τοῦτο μέντοι οὕτως ἔχειν οὐδέν τι θαυμαστόν· ὡσπερ γὰρ καὶ αἱ ἄλλαι τέχνηαι διαφερόντως ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσιν ἐξειργασμέναι εἰσὶ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ παρὰ βασιλεῖ σῖτα πολὺ διαφερόντως ἐκπεπόνηται. ἐν μὲν γὰρ ταῖς μικραῖς πόλεσιν οἱ αὐτοὶ ποιοῦσι κλίνην, θύραν, ἄροτρον, τράπεζαν, πολλάκις δ' ὁ αὐτὸς οὗτος καὶ οἰκοδομεῖ, καὶ ἀγαπᾷ, ἢ καὶ οὕτως ἱκανοὺς αὐτὸν τρέφειν ἐργοδότας λαμβάνῃ· ἀδύνατον οὖν πολλὰ τεχνώμενον ἂν θρωπον πάντα καλῶς ποιεῖν. ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις πόλεσι διὰ τὸ πολλοὺς ἐκάστον δεῖσθαι ἀρκεῖ καὶ μία ἐκάστῃ τέχνῃ εἰς τὸ τρέφεσθαι, πολλάκις δὲ οὐδ' ὅλη μία, ἀλλ' ὑποδήματα ποιεῖ ὁ μὲν ἀνδρεῖα, ὁ δὲ γυναικεῖα, ἔστι δὲ ἔνθα καὶ ὑποδήματα ὁ μὲν νευροῤῥαφῶν μόνον τρέφεται, ὁ δὲ σχίζων, ὁ δὲ χιτῶνας μόνον συντέμνων, ὁ δὲ γε τούτων οὐδὲν ποιῶν, ἀλλὰ συντιθεὶς ταῦτα. ἀνάγκη οὖν τὸν ἐν βραχυτάτῳ διατρίβοντα ἔργῳ τοῦτον καὶ ἀριστα διηραγκάσθαι τοῦτο ποιεῖν. 6. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο πέπονθε καὶ τὰ ἀμφὶ τὴν δίαιταν. ἧ μὲν γὰρ ὁ αὐτὸς κλίνην στρώννυσι, τράπεζαν κοσμεῖ, μάπτει, ὅσα ἄλλοτε ἀλλοῖα ποιεῖ, ἀνάγκη, οἶμαι, τούτῳ, ὡς ἂν ἕκαστον προχωρῇ, οὕτως ἔχειν· ὅπου δὲ ἱκανὸν ἔργον ἐνὶ ἔψειν κρέα, ἄλλῳ ὀπτᾶν, ἄλλῳ δὲ ἰχθύν ἐψειν, ἄλλῳ ὀπτᾶν, ἄλλῳ ἄριτους ποιεῖν, καὶ μηδὲ τόντους παντοδαπούς, ἀλλὰ ἀρκεῖ, ἂν ἐν εἶδος εὐδοκιμοῦν παράσχη, ἀνάγκη, οἶμαι, ταῦτα οὕτω ποιούμενα πολὺ διαφερόντως ἐξειργάσθαι ἕκαστον.

7. Τῇ μὲν δὴ τῶν σίτων θεραπείᾳ τοιαῦτα ποιῶν πολὺ ὑπερεβάλλετο πάντας. ὡς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι θεραπείων πολὺ ἐκράτει, τοῦτο νῦν διηγῆσομαι. πολὺ

γὰρ διενεγκῶν ἀνθρώπων τῷ πλείστας προσόδους λαμβάνειν πολὺ ἔτι πλέον διήνεγκε τῷ πλείστα ἀνθρώπων δωρεῖσθαι. κατήρξε μὲν οὖν τούτου Κῦρος, διαμένει δὲ ἔτι καὶ νῦν τοῖς βασιλεῦσιν ἢ πολυδωρία. 8. Τίμην μὲν γὰρ φίλοι πλουσιώτεροι ὄντες φανεροὶ ἢ Περσῶν βασιλεῖς; τίς δὲ κοσμῶν κάλλιον φαίνεται στολαῖς τοὺς περὶ αὐτὸν ἢ βασιλεύς; τίνος δὲ δῶρα γιγνώσκεται ὡς περ ἕνια τῶν βασιλέως, ψέλια καὶ στρεπτοὶ καὶ ἵπποι χρυσοχάλινοι; οὐ γὰρ δὴ ἔξωστιν ἐκεῖ ταῦτα ἔχειν, ὃ ἂν μὴ βασιλεύς δῶ. 9. Τίς δ' ἄλλος λέγεται δῶρων μεγέθει ποιεῖν αἰρεῖσθαι αὐτὸν καὶ ἀντ' ἀδελφῶν καὶ ἀντὶ πατέρων καὶ ἀντὶ παίδων; τίς δ' ἄλλος ἐδυνάσθη ἐχθροὺς ἀπέχοντας πολλῶν μηνῶν ὁδὸν τιμωρεῖσθαι ὡς Περσῶν βασιλεύς; τίς δ' ἄλλος καταστρεψάμενος ἀρχὴν ὑπὸ τῶν ἀρχομένων πατὴρ καλούμενος ἀπέθανεν ἢ Κῦρος; τοῦτο δὲ τοῦνομα δῆλον ὅτι εἰς εὐγετοῦντός ἐστι μᾶλλον ἢ ἀφαιρουμένου. 10. Κατεμάθομεν δέ, ὡς καὶ τοὺς βασιλέως καλουμένους ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ βασιλέως ὦτα οὐκ ἄλλως ἐκτήσατο ἢ τῷ δωρεῖσθαι τε καὶ τιμᾶν· τοὺς γὰρ ἀπαργεῖλαντας ὅσα καιρὸς αὐτῷ εἶη πετύσθαι μεγάλας εὐεργειῶν πολλοὺς ἐποίησεν ἀνθρώπους καὶ ὠτακουστῆν καὶ διοπτεῦν, τί ἂν ἀγγεῖλαντες ὠφελήσειαν βασιλέα. 11. Ἐκ τούτου δὴ καὶ πολλοὶ ἐνομίσθησαν βασιλέως ὀφθαλμοὶ καὶ πολλὰ ὦτα. εἰ δὲ τις οἶσται ἕνα αἰρετόν εἶναι ὀφθαλμὸν βασιλεῖ, οὐκ ὀρθῶς οἶσται· ὀλίγα γὰρ εἰς γ' ἂν ἴδοι καὶ εἰς ἀκούσεις· καὶ τοῖς ἄλλοις ὡς περ ἀμελεῖν ἂν παραγγελλόμενον εἶη, εἰ ἐνὶ τούτῳ προσεταγμένον εἶη· πρὸς δὲ καὶ ὄντινα γιγνώσκουσιν ὀφθαλμὸν ὄντα, τοῦτον ἂν εἰδεῖν ὅτι φυλάττεσθαι δεῖ. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλὰ τοῦ φάσκοντος ἀκούσαι τι ἢ ἰδεῖν ἄξιοι

ἐπιμελείας παντός βασιλεὺς ἀκούει. 12. Οὕτω δὴ πολλὰ μὲν βασιλέως ᾧτα, πολλοὶ δὲ ὄφθαλμοὶ νομίζονται· καὶ φοβοῦνται πανταχοῦ λέγειν τὰ μὴ σύμφορα βασιλεῖ, ὡσπερ αὐτοῦ ἀκούοντος, καὶ ποιεῖν ἅ μὴ σύμφορα, ὡσπερ αὐτοῦ παρόντος. οὐκ οὖν ὅπως μνησθῆναι ἂν τις ἐτόλμησε πρὸς τινα περὶ Κύρον φλαυθρόν τι, ἀλλ' ὡς ἐν ὄφθαλμοῖς πᾶσι καὶ ὡσὶ βασιλέως τοῖς ἀεὶ παροῦσιν οὕτως ἕκαστος δικάκετο. τοῦ δὲ οὕτω διακείσθαι τοὺς ἀνθρώπους πρὸς αὐτὸν ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα ὅ,τι ἂν τις αἰτιάσαιτο μᾶλλον ἢ ὅτι μεγάλη ἤθελεν ἀντὶ μικρῶν εὐεργετεῖν.

13. Καὶ τὸ μὲν δὴ μεγέθει δώρων ὑπερβάλλειν πλουσιώτατον ὄντα οὐ θαυμαστόν· τὸ δὲ τῆς θεραπείας καὶ τῆς ἐπιμελείας τῶν φίλων βασιλεύοντα περιγίγνεσθαι, τοῦτο ἀξιολογώτερον. ἐκεῖνος τοίνυν λέγεται κατάδηλος εἶναι μηδενὶ ἂν οὕτως αἰσχυρθεὶς ἠττώμενος ὡς φίλων θεραπείας· 14. καὶ λόγος δὲ αὐτοῦ ἀπομνημονεύεται, ὡς λέγοι παραπλήσια ἔργα εἶναι νομείως ἀγαθοῦ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ· τὸν τε γὰρ νομεία χρῆναι ἔφη εὐδαιμόνα τὰ κτήρη ποιοῦντα χρῆσθαι αὐτοῖς, ἢ δὴ προβάτων εὐδαιμονία, τὸν τε βασιλέα ὡσαύτως εὐδαιμόνας πόλεις καὶ ἀνθρώπους ποιοῦντα χρῆσθαι αὐτοῖς. οὐδὲν οὖν θαυμαστόν, εἴπερ ταύτην εἶχε τὴν γνώμην, τὸ φιλονεικῶς ἔχειν πάντων ἀνθρώπων· θεραπεία περιγίγνεσθαι. 15. Καλὸν δὲ ἐπίδειγμα καὶ τοῦτο λέγεται Κῦρος ἐπιδεῖξαι Κροίσῳ, ὅτε ἐνουθέτει αὐτὸν ὡς διὰ τὸ πολλὰ δίδουαι πένης ἔσοιτο, ἐξὸν αὐτῷ θησαυροὺς χρυσοῦ πλείστους ἐνὶ γῆ ἀνδρὶ ἐν τῷ οἴκῳ καταθέσθαι· καὶ τὸν Κῦρον λέγεται ἐρέσθαι, Καὶ πόσα ἂν ἤδη οἶε μοι χρήματα εἶναι, εἰ συνέλεγον χρυσίον ὡσπερ σὺ κελεύεις ἔξ

ὅτου ἐν τῇ ἀρχῇ εἶμι; καὶ τὸν Κροῖσον εἰπεῖν πολὺν
 τινα ἀριθμὸν. 16. Καὶ τὸν Κῦρον πρὸς ταῦτα, Ἄγε
 δὴ, φάναι, ὦ Κροῖσε, σύμπεμψον ἄνδρα σὺν Ὑστίασπῃ
 τούτῳ, ὅτῳ σὺ πιστεύεις μάλιστα. σὺ δέ, ὦ Ὑστίασπᾶ,
 ἔφη, περιβλθὼν πρὸς τοὺς φίλους λέγε αὐτοῖς, ὅτι δέο-
 μαι χρυσίου πρὸς προᾶξιν τινα· καὶ γὰρ τᾶ ὄντι προς-
 δέομαι· καὶ κέλευε αὐτούς, ὅποσα ἂν ἕκαστος δύνηται,
 πορίσαι μοι χρήματα· γράψαντας δὲ καὶ κατασημηνα-
 μένους δοῦναι τὴν ἐπιστολὴν τῷ Κροῖσου θεράποντι φέ-
 ρειν. 17. Ταῦτα δὲ ὅσα ἔλεγε καὶ γράψας καὶ σημη-
 νάμενος ἐδίδου τῷ Ὑστίασπῃ φέρειν πρὸς τοὺς φίλους,
 ἐνέγραψε δὲ πρὸς πάντας καὶ Ὑστίασπην ὡς φίλον αὐ-
 τοῦ δέχεσθαι. ἐπεὶ δὲ περιῆλθε καὶ ἤνεγκεν ὁ Κροῖσου
 θεράπων τὰς ἐπιστολάς, ὁ μὲν δὴ Ὑστίασπης εἶπεν, ὦ
 Κῦρε βασιλεῦ, καὶ ἐμοὶ ἤδη χρὴ ὡς πλουσίῳ χρῆσθαι·
 πάμπολλα γὰρ ἔχων πάρειμι δῶρα διὰ τὰ σὰ γράμματα.
 18. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Εἷς μὲν τοίνυν καὶ οὗτος ἤδη
 θησαυρὸς ἡμῖν, ὦ Κροῖσε· τοὺς δ' ἄλλους καταθεῶ καὶ
 λόγισαι πόσα ἐστὶν εἶτοιμα χρήματα, ἣν τι δέωμαι χρῆ-
 σθαι. λέγεται δὴ λογιζόμενος ὁ Κροῖσος πολλαπλάσια
 εὔρειν ἢ ἔφη Κύρῳ ἂν εἶναι ἐν τοῖς θησαυροῖς ἤδη, εἰ
 συνέλεγεν. 19. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο φανερόν ἐγένετο, εἰπεῖν
 λέγεται ὁ Κῦρος, Ὅρας, φάναι, ὦ Κροῖσε, ὡς εἰσὶ καὶ
 ἐμοὶ θησαυροί; ἀλλὰ σὺ μὲν κελεύεις με παρ' ἐμοὶ αὐ-
 τοὺς συλλέγοντα φθονεῖσθαι τε δι' αὐτοὺς καὶ μισεῖ-
 σθαι καὶ φύλακας αὐτοῖς ἐφιστάντα μισθοφόρους τού-
 τοις πιστεύειν· ἐγὼ δὲ τοὺς φίλους πλουσίους ποιῶν
 τούτους μοι νομίζω θησαυροὺς καὶ φύλακας ἅμα ἐμοῦ
 τε καὶ τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν πιστοτέρους εἶναι ἢ εἰ
 φρουροὺς μισθοφόρους ἐπεστησάμην. 20. Καὶ ἄλλο

δέ σοι ἐρώ· ἐγὼ γάρ, ὦ Κροῖσε, ὃ μὲν οἱ θεοὶ δόντες εἰς τὰς ψυχὰς τοῖς ἀνθρώποις ἐποίησαν ὁμοίως πάντας πένητας, τούτου μὲν οὐδ' αὐτὸς δύναμαι περιγενέσθαι. ἀλλ' εἰμὶ ἀπληστος καὶ γὰρ ὥσπερ οἱ ἄλλοι χρημάτων.

21. Τῆδέ γε μέντοι διαφέρειν μοι δοκῶ τῶν πλείστων, ὅτι οἱ μὲν ἐπειδὰν τῶν ἀρκούντων περιττὰ κτήσονται, τὰ μὲν αὖ κατορύττουσι, τὰ δὲ κατασήπουσι, τὰ δὲ ἀριθμοῦντες καὶ μετροῦντες καὶ ἰστιάντες καὶ διαψύχοντες καὶ φυλάττοντες πράγματα ἔχουσι, καὶ ὁμῶς ἔνδον ἔχοντες τοσαῦτα οὔτε ἐσθίουσι πλείω ἢ δύνανται φέρειν, διαθροαγεῖν γὰρ ἄν, οὔτ' ἀμφιέννυνται πλείω ἢ δύνανται φέρειν, ἀποπνιγεῖν γὰρ ἄν, ἀλλὰ τὰ περιττὰ χρήματα ἔχουσιν.

22. Ἐγὼ δὲ ὑπηρωτῶ μὲν τοῖς θεοῖς καὶ ὀρέγομαι ἀεὶ πλείονων· ἐπειδὰν δὲ κτήσωμαι, ἅ ἂν ἴδω περιττὰ ὄντα τῶν ἐμοὶ ἀρκούντων, τούτοις τὰς τ' ἐνδεΐας τῶν φίλων ἐξακοῦμαι καὶ πλουτίζων καὶ εὐεργετῶν ἀνθρώπους εὐνοίαν ἐξ αὐτῶν κτῶμαι καὶ φιλίαν, καὶ ἐκ τούτων καρποῦμαι ἀσφάλειαν καὶ εὐκλειαν· ἅ οὔτε κατασήπεται οὔτε ὑπερπληροῦντα λυμάνεται, ἀλλὰ ἡ εὐκλεια ὅσῳ ἂν πλείων ἦ, τοσούτω καὶ μείζων καὶ καλλίων καὶ κουφοτέρα φέρειν γίννεται, πολλάκις δὲ καὶ τοὺς φέροντας αὐτὴν κουφοτέρους παρέχεται.

23. Ὅπως δὲ καὶ τοῦτο εἰδῆς, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἐγὼ οὐ τοὺς πλείεστα ἔχοντας καὶ φυλάττοντας πλείεστα εὐδαιμονεστάτους ἠγοῦμαι· οἱ γὰρ τὰ τείχη φυλάττοντες οὕτως ἂν εὐδαιμονεστάτοι εἴησαν· πάντα γὰρ τὰ ἐν ταῖς πόλεσι φυλάττουσιν· ἀλλ' ὅς ἂν κτᾶσθαι τε πλείεστα δύνηται σὺν τῷ δικαίῳ, χρῆσθαι τε πλείεστοις σὺν τῷ καλῷ, τοῦτον ἐγὼ εὐδαιμονεστάτον νομίζω [καὶ τὰ χρήματα]. καὶ ταῦτα μὲν δὴ φανερός ἦν ὥσπερ καὶ ἔλεγε πρότιν.

24. Πρὸς δὲ τούτοις κατανοήσας τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἦν μὲν ὑγιαίνοντες διατελῶσι, παρασκευάζονται ὅπως ἔξουσι τὰ ἐπιτήδεια καὶ κατατίθενται τὰ χρήσιμα εἰς τὴν τῶν ὑγιαίνόντων διαίταν, ὅπως δέ, ἦν ἀσθενήσωσι, τὰ σύμφορα παρέσται, τούτου οὐ πάνυ ἐπιμελομένους εἴωρα· ἔδοξεν οὖν καὶ ταῦτα ἐκπονήσαι αὐτῷ, τοὺς τε ἰατροὺς τοὺς ἀρίστους συνσκομίσατο πρὸς αὐτὸν τῷ τελεῖν ἐθέλειν, καὶ ὁπόσα ἢ ὄργανα χρήσιμα ἔφη τις ἂν αὐτῶν γενέσθαι ἢ φάρμακα ἢ σῖτα ἢ ποτά, οὐδὲν τούτων ὅ,τι οὐχὶ παρασκευάσας ἐθησαύριζε παρ' αὐτῷ. 25. Καὶ ὁπότε δὲ τις ἀσθενήσῃ τῶν θεραπεύεσθαι ἐπικαιρίων, ἐπεσκόπει καὶ παρεῖχε πάντα ὅτου ἔδει· καὶ τοῖς ἰατροῖς δὲ χάριν ἤδει, ὁπότε τις ἰάσαιτό τινα τοῖς παρ' ἐκείνου λαμβάνων.

26. Ταῦτα μὲν δὴ καὶ τοιαῦτα πολλὰ ἐμηχανᾶτο πρὸς τὸ πρωτεύειν παρ' οἷς ἐβούλετο ἑαυτὸν φιλεῖσθαι. ὧν δὲ προηγόρευέ τε ἀγῶνας καὶ ἄθλα προὔτιθει, φιλονεικίας ἐμποιεῖν βουλόμενος περὶ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔργων, ταῦτα τῷ μὲν Κύρῳ ἔπαινον παρεῖχεν, ὅτι ἐπεμέλειτο, ὅπως ἀσκοῖτο ἢ ἀρετῇ· τοῖς μὲντοι ἀρίστοις οἱ ἀγῶνες οὗτοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἔριδας καὶ φιλονεικίας ἐνέβαλλον. 27. Πρὸς δὲ τούτοις ὡςπερ νόμον κατεστήσατο ὁ Κύρος, ὅσα διακρίσεως δέοιτο εἴτε δίκη εἴτε ἀγωνίσματι, τοὺς δεομένους διακρίσεως συντρέχειν τοῖς κριταῖς. δῆλον οὖν, ὅτι ἐστοχάζοντο μὲν οἱ ἀνταγωνιζόμενοί τι ἀμφοτέρω τῶν κρατίστων καὶ τῶν μάλιστα φίλων κριτῶν· ὁ δὲ μὴ νικῶν τοῖς μὲν νικῶσιν ἐφθόνηι, τοὺς δὲ μὴ ἑαυτὸν κρίνοντας ἐμίσει· ὁ δ' αὖ νικῶν τῷ δικαίῳ προσποιεῖτο νικᾶν, ὥστε χάριν οὐδενὶ ἠγεῖτο ὀφείλειν. 28. Καὶ οἱ πρωτεύειν δὲ βουλόμενοι φιλία

παρὰ Κύρω, ὡςπερ ἄλλοι ἐν πόλεσι, καὶ οὗτοι ἐπιφθονως πρὸς ἀλλήλους εἶχον, ὡςθ' οἱ πλέονες ἐμποδῶν ἐβούλοντο ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον γενέσθαι μᾶλλον ἢ συνέτραξαν ἂν τι ἀλλήλοις ἀγαθόν. καὶ ταῦτα μὲν δεδήλωται, ὡς ἐμηχανᾶτο τοὺς κρατίστους αὐτὸν μᾶλλον πάντας φιλεῖν ἢ ἀλλήλους.

C A P U T III.

1. Νῦν δὲ ἤδη διηγησόμεθα, ὡς τὸ πρῶτον ἐξήλασε Κῦρος ἐκ τῶν βασιλείων· καὶ γὰρ αὐτῆς τῆς ἐξελάσεως ἡ σεμνότης ἡμῖν δοκεῖ μία τῶν τεχνῶν εἶναι τῶν μεμηχανημένων τὴν ἀρχὴν μὴ εὐκαταφρόνητον εἶναι. πρῶτον μὲν οὖν πρὸ τῆς ἐξελάσεως εἰσκαλέσας πρὸς αὐτὸν τοὺς τὰς ἀρχὰς ἔχοντας Περσῶν τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων διέδωκεν αὐτοῖς τὰς Μηδικὰς στολὰς· καὶ τότε πρῶτον Πέρσαι Μηδικὴν στολὴν ἐνέδυσαν· διαδιδούς τε ἅμα τάδε ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι ἐλάσαι βούλοιο εἰς τὰ τεμῆνη τὰ τοῖς θεοῖς ἐξηρημένα καὶ θῦσαι μετ' ἐκείνων. 2. Πάρεστε οὖν, ἔφη, [αὔριον] ἐπὶ τὰς θύρας κοσμηθέντες ταῖς στολαῖς ταύταις πρὶν ἥλιον ἀνατέλλειν, καὶ καθίστασθε, ὡς ἂν ὑμῖν Φεραύλας ὁ Πέρσης ἐξαγγέλλῃ παρ' ἐμοῦ· καὶ ἐπειδὴν, ἔφη, ἐγὼ ἠγάωμαι, ἔπεσθε ἐν τῇ ῥηθβίση χώρα. ἦν δ' ἄρα τιμὴ δοκῆ ὑμῶν ἄλλῃ κάλλιον εἶναι ἢ ὡς ἂν νῦν ἐλαύνωμεν, ἐπειδὴν πάλιν ἔλθωμεν, διδασκέτω με· ὅπη γὰρ ἂν κάλλιστον καὶ ἄριστον ὑμῖν δοκῆ εἶναι, ταύτῃ ἕκαστα δεῖ καταστήσασθαι. 3. Ἐπὶ δὲ τοῖς κρατίστοις διέδωκε τὰς καλλίστας στολὰς, ἐξέφρασε δὴ καὶ ἄλλας Μηδικὰς στολὰς, παμπόλλας γὰρ παρσβευάσατο, οὐδὲν φειδόμενος οὔτε πορφυρίδων οὔτε ὄρφνινων οὔτε

φροινικίδων οὔτε καρυκίνων ἱματίων· νείμας δὲ τούτων τὸ μέρος ἐκάστω τῶν ἡγεμόνων ἐκέλευσεν αὐτοὺς τούτοις κοσμεῖν τοὺς αὐτῶν φίλους, ὥσπερ, ἔφη, ἐγὼ ὑμᾶς κοσμῶ. 4. Καὶ τις τῶν παρόντων ἐπήρθετο αὐτόν, Σὺ δέ, ὦ Κῦρε, ἔφη, πότε κοσμήσῃ; ὁ δ' ἀπεκρίνατο, Οὐ γὰρ νῦν, ἔφη, δοκῶ ὑμῖν αὐτὸς κοσμεῖσθαι ὑμᾶς κοσμῶν; ἀμέλει, ἔφη, ἦν δύνωμαι ὑμᾶς τοὺς φίλους εὖ ποιεῖν, ὅποιαν ἂν ἔχων τυγχάνω στολήν, ἐν ταύτῃ καλὸς φανούμαι. 5. Οὕτω δὴ οἱ μὲν ἀπελθόντες μεταπεμπόμενοι τοὺς φίλους ἐκόσμου τὰς στολαῖς. ὁ δὲ Κῦρος νομίζων Φεραύλαν τὸν ἐκ τῶν δημοτῶν καὶ συνετὸν εἶναι καὶ φιλόκαλον καὶ εὐτακτον καὶ τοῦ χαρίζεσθαι αὐτῷ οὐκ ἀμελεῖν, ὅς ποτε καὶ περὶ τοῦ τιμᾶσθαι ἕκαστον κατὰ τὴν ἀξίαν συνεῖπε, τοῦτον δὴ καλέσας συνεβουλεύετο αὐτῷ, πῶς ἂν τοῖς μὲν εὖνοις κάλλιστα ἰδεῖν ποιοῖτο τὴν ἐξέλασιν, τοῖς δὲ δυσμενεσι φοβερῶτατα. 6. Ἐπεὶ δὲ σκοποῦντοιν αὐτοῖν τὰ αὐτὰ συνέδοξεν, ἐκέλευε τὸν Φεραύλαν ἐπιμεληθῆναι, ὅπως ἂν οὕτω γένηται αὐριον ἢ ἐξέλασις, ὥσπερ ἔδοξε καλῶς ἔχειν. Εἶρηκα δὲ ἐγώ, ἔφη, πάντας πείθεσθαι σοι περὶ τῆς ἐν τῇ ἐξέλασι τάξεως· ὅπως δ' ἂν ἠδῖον παραγγέλλοντός σου ἀκούωσι, φέρε λαβῶν, ἔφη, χιτῶνας μὲν τουτουσι τοῖς τῶν δορυφόρων ἡγεμόσι, κασαῶς δὲ τοὺςδε τοὺς ἐφιππίους τοῖς τῶν ἱππέων ἡγεμόσι δύο, καὶ τῶν ἀρμάτων τοῖς ἡγεμόσιν ἄλλους τοὺςδε χιτῶνας. 7. Ὁ μὲν δὴ ἔφερε λαβῶν· οἱ δὲ ἡγεμόνες ἐπεὶ ἴδοιεν αὐτόν, ἔλθγον, Μέγας δὲ σύ γε, ὦ Φεραύλα, ὁπότε γε καὶ ἡμῖν τάξεις ἂ ἂν δέῃ ποιεῖν. Οὐ μὰ Δί', ἔφη ὁ Φεραύλας, οὐ μόνον γε, ὡς ἔοικεν, ἀλλὰ καὶ σκευοφορήσω· νῦν γοῦν φέρω τῷδε δύο κασαῶ, τὸν μὲν σοί, τὸν δὲ ἄλλω· σὺ μέντοι τούτων λάβε, ὁπότερον

βούλει. 8. Ἐκ τούτου δὴ ὁ μὲν λαμβάνων τὸν κασᾶν τοῦ μὲν φθόνου ἐπελέληστο, εὐθύς δὲ συνεβουλεύετο αὐτῷ, ὁπότερον λαμβάνοι· ὁ δὲ συμβουλεύσας ἄν, ὁπότερος βελτίων εἶη καὶ εἰπὼν, Ἦν μου κατηγορήσης, ὅτι αἴρεσίν σοι δέδωκα, εἰσαῦθις ὅταν διακονῶ, ἐτέρῳ χρήσῃ μοι διακόνῳ· ὁ μὲν δὴ Φεραύλας οὕτω διαδοὺς ἢ ἐτάχθη εὐθύς ἐπεμελεῖτο τῶν εἰς τὴν ἐξέλασιν, ὅπως ὡς κάλλιστα ἕκαστα ἔξοι.

9. Ἦνίκα δὲ ἡ ὑστεραία ἦκε, καθαρὰ μὲν ἦν πάντα πρὸ ἡμέρας, στίχοι δὲ ἐστήκεσαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὁδοῦ, ὥσπερ καὶ νῦν ἔτι ἴστανται ἢ ἂν βασιλεὺς μέλλῃ ἐλαύνειν· ὧν ἐντὸς οὐδενὶ ἔστιν εἰσιέναι τῶν μὴ τετιμημένων· μαστιγοφόροι δὲ καθέστασαν, οἱ ἔπαιον εἴ τις ἐνοχλοίῃ. ἔστασαν δὲ πρῶτον μὲν τῶν δορυφόρων εἰς τετρακισχιλίους ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν εἰς τέταρας, δις χίλιοι δὲ ἐκατέρωθεν τῶν πυλῶν. 10. Καὶ οἱ ἵππεῖς δὲ πάντες παρήσαν καταβεβηκότες ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ διειρκότες τὰς χεῖρας διὰ τῶν κανδύων, ὥσπερ καὶ νῦν ἔτι διείρουσιν, ὅταν ὄρᾳ βασιλεὺς. ἔστασαν δὲ Πέρσαι μὲν ἐκ δεξιᾶς, οἱ δὲ ἄλλοι σύμμαχοι ἐξ ἀριστερᾶς τῆς ὁδοῦ, καὶ τὰ ἄρματα ὡσαύτως τὰ ἡμίσεα ἐκατέρωθεν. 11. Ἐπεὶ δὲ ἀνεπσιάννυντο αἱ τοῦ βασιλείου πύλαι, πρῶτον μὲν ἤγοντο τῷ Διὶ ταῦροι πάγκαλοι εἰς τέταρας καὶ οἷς τῶν ἄλλων θεῶν οἱ μάγοι ἐξηγοῦντο· πολὺ γὰρ οἴονται Πέρσαι χρήναι τοῖς περὶ τοὺς θεοὺς μᾶλλον τεχνίταις χρήσθαι ἢ περὶ τᾶλλα. 12. Μετὰ δὲ τοὺς βοῦς ἵπποι ἤγοντο θῦμα τῷ Ἡλίῳ· μετὰ δὲ τούτους ἐξήγετο ἄρμα λευκὸν χρυσοῦζυγον ἑστεμμένον Διὸς ἱερόν, μετὰ δὲ τοῦτο Ἡλίου ἄρμα λευκόν, καὶ τοῦτο ἑστεμμένον ὥσπερ τὸ πρόσθεν· μετὰ δὲ τοῦτο ἄλλο τρίτον ἄρμα

ἐξήγητο, φοινικίσι καταπεπταμένοι οἱ ἵπποι, καὶ πῦρ ὀπισθεν αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάρας μεγάλης ἄνδρες εἶποντο φέροντες. 13. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἤδη αὐτὸς ἐκ τῶν πυλῶν προῦφαίνετο ὁ Κῦρος ἐφ' ἄρματος ὀρθὴν ἔχων τὴν τιάραν καὶ χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον, ἄλλω δ' οὐκ ἔξεστι μεσόλευκον ἔχειν, καὶ περὶ τοῖς σκέλεσιν ἀναξυρίδας ὑσγινοβαφεῖς καὶ κἀνδυν ὀλοπόρφυρον. εἶχε δὲ καὶ διάδημα περὶ τῆς τιάρας· καὶ οἱ συγγενεῖς δὲ αὐτοῦ τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο σημεῖον εἶχον, καὶ νῦν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔχουσι. 14. Τὰς δὲ χεῖρας ἔξω τῶν χειρίδων εἶχε. παρωχεῖτο δὲ αὐτῷ ἠνίοχος μέγας μὲν, μείων δ' ἐκείνου εἶτε καὶ τῷ ὄντι εἶτε καὶ ὀπωσοῦν· μείζων δὲ ἐφάνη πολὺν Κῦρος. ἰδόντες δὲ πάντες προσεκίνησαν, εἶτε καὶ ἄρξαι τινὲς κεκελευσμένοι εἶτε καὶ ἐκπλαγέντες τῆς παρασκευῆς καὶ τῷ δόξαι μέγαν τε καὶ καλὸν φανῆναι τὸν Κῦρον. πρόσθεν δὲ Περσῶν οὐδεὶς Κῦρον προσεκύνει. 15. Ἐπεὶ δὲ προῆει τὸ τοῦ Κῦρου ἄρμα, προηγοῦντο μὲν οἱ τετρακισχίλιοι δορυφόροι, παρεῖποντο δὲ οἱ διςχίλιοι ἑκατέρωθεν τοῦ ἄρματος· ἐφειποντο δὲ οἱ περὶ αὐτὸν σκηπτοῦχοι ἐφ' ἵππων κεκοσμημένοι σὺν τοῖς παλτοῖς ἀμφὶ τοὺς τριακοσίους. 16. Οἱ δὲ αὖ τῷ Κῦρῳ τρεφόμενοι ἵπποι παρήγοντο χρυσοχάλινοι, ῥαβδωτοῖς ἱματίοις καταπεπταμένοι, ἀμφὶ τοὺς διακοσίους, ἐπὶ δὲ τούτοις διςχίλιοι ξυστοφόροι, ἐπὶ δὲ τούτοις ἱππεῖς οἱ πρῶτοι γινόμενοι μύριοι, εἰς ἑκατὸν πανταχῆ τεταγμένοι· ἤγεῖτο δὲ αὐτῶν Χρυσάντας. 17. ἐπὶ δὲ τούτοις μύριοι ἄλλοι Περσῶν ἱππεῖς τεταγμένοι ὡσαύτως, ἤγεῖτο δὲ αὐτῶν Ὑστάσπης, ἐπὶ δὲ τούτοις ἄλλοι μύριοι ὡσαύτως [τεταγμένοι]· ἤγεῖτο δὲ αὐτῶν Δατάμας. 18. ἐπὶ δὲ τούτοις ἄλλοι· ἤγεῖτο δ' αὐτῶν Γαδάτας· ἐπὶ δὲ τούτοις Μῆδοι

ἵππεῖς, ἐπὶ δὲ τούτοις Ἀρμένιοι, μετὰ δὲ τούτους Ὑρκά-
νιοι, μετὰ δὲ τούτους Καδοῦσιοι, ἐπὶ δὲ τούτοις Σάκαι.
μετὰ δὲ τὸν ἵππεας ἄρματα ἐπὶ τετάρων τεταγμένα
ἤγειτο δὲ αὐτῶν Ἀρταβάτης Πέρσης.

19. Πορευομένου δὲ αὐτοῦ παρείποντο πάμπολλοι
ἄνθρωποι ἔξω τῶν σημείων, δεόμενοι Κύρου ἄλλος ἄλ-
λης πράξεως. πέμψας οὖν πρὸς αὐτοὺς τῶν σκηπιούχων
τινάς, οἱ παρείποντο αὐτῷ τρεῖς ἑκατέρωθεν τοῦ ἄρμα-
τος αὐτοῦ τούτου ἔνεκα τοῦ διαγγέλλειν, ἐκέλευσεν εἰπεῖν
αὐτοῖς, εἴ τις τι αὐτοῦ δέοιτο, διδάσκειν τῶν ὑπάρχων
τινὰ ὅ,τι τις βούλοιο, ἐκείνους δὲ ἔφη πρὸς αὐτὸν ἐρεῖν.
οἱ μὲν δὴ ἀπιόντες εὐθύς κατὰ τοὺς ἵππεας ἐπορεύοντο
καὶ ἐβουλεύοντο, τίνα ἕκαστος προσίοι. 20. Ὁ δὲ Κύ-
ρος, οὓς ἐβούλετο μάλιστα θεραπεύεσθαι τῶν φίλων
ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τούτους πέμπων τινα πρὸς αὐτὸν
ἐκάλεε καθ' ἕνα ἕκαστον καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἦν τις ὑμᾶς
διδάσκη τι τούτων τῶν παρεπομένων, ὃς μὲν ἂν μηδὲν
δοκῆ ὑμῖν λέγειν, μὴ προσέχετε αὐτῷ τὸν νοῦν· ὃς δ' ἂν
δικαίων δεῖσθαι δοκῆ, εἰσαγγέλλετε πρὸς ἐμέ, ἵνα κοινῇ
βουλευόμενοι διαπραττωμεν αὐτοῖς. 21. Οἱ μὲν δὲ ἄλ-
λοι, ἐπεὶ καλέσειεν, ἀνὰ κράτος ἐλαύνοντες ὑπήκουον,
συναύξοντες τὴν ἀρχὴν τῷ Κύρῳ καὶ ἐνδεικνύμενοι, ὅτι
σφόδρα πείθοντο, Δαϊφάρνης δὲ τις ἦν σολοικότερος
ἄνθρωπος τῷ τρόπῳ, ὃς ὤστο, εἰ μὴ ταχὺ ὑπακούοι,
ἐλευθερώτερος ἂν φαίνεσθαι. 22. Αἰσθόμενος οὖν ὁ
Κῦρος τοῦτο, πρὶν προσελθεῖν αὐτὸν καὶ διαλεχθῆναι
αὐτῷ ὑποπέμψας τινα τῶν σκηπιούχων εἰπεῖν ἐκέλευσε
πρὸς αὐτόν, ὅτι οὐδὲν ἔτι δέοιτο, καὶ τὸ λοιπὸν οὐκ
ἐκάλεε. 23. Ὡς δ' ὁ ὕστερον κληθεὶς αὐτοῦ πρότερος
αὐτῷ προσήλασεν, ὁ Κῦρος καὶ ἵππον αὐτῷ ἔδωκε τῶν

παρεπομένων καὶ ἐκέλευσε τῶν σκηπτούχων τινὰ συναπαγαγεῖν αὐτῷ ὅπου κλεύσειε. τοῖς δὲ ἰδοῦσιν ἔντιμόν τι ἔδοξεν εἶναι, καὶ πολὺ πλείονες ἐκ τούτου αὐτὸν ἐθάρραπενον ἀνθρώπων.

24. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πρὸς τὰ τεμένη, ἔθυσαν τῷ Διὶ καὶ ὠλοκαύτωσαν τοὺς ταύρους, ἔπειτα τῷ Ἡλίῳ καὶ ὠλοκαύτωσαν τοὺς ἵππους· ἔπειτα Γῆ σφάξαντες ὡς ἐξηγήσαντο οἱ μάγοι ἐποίησαν, ἔπειτα δὲ ἤρωσι τοῖς Συρίαν ἔχουσι. 25. Μετὰ δὲ ταῦτα καλοῦ ὄντος τοῦ χωρίου ἔδειξε τέρμα ὡς ἐπὶ πέντε σταδίων χωρίου, καὶ εἶπε κατὰ φύλα ἀνά κράτος ἐνταῦθα ἀφεῖναι τοὺς ἵππους. σὺν μὲν οὖν τοῖς Πέρσαις αὐτὸς ἤλασε καὶ ἐνίκα πολὺ· μάλιστα γὰρ ἐμμελήκει αὐτῷ ἵππικῆς· Μήδων δὲ Ἀρτάβαζος ἐνίκα· Κῦρος γὰρ αὐτῷ τὸν ἵππον ἐδεδώκει· Σύρων δὲ ὁ προσιατῶν, Ἀρμενίων δὲ Τιγράνης, Ὑρκανίων δὲ ὁ υἱὸς τοῦ ἱππάρχου, Σακῶν δὲ ἰδιώτης ἀνήρ ἀπέλιπεν ἄρα τῷ ἵππῳ τοὺς ἄλλους ἵππους ἐγγὺς τῷ ἡμίσει τοῦ δρόμου. 26. Ἐνθα δὴ λέγεται ὁ Κῦρος ἐρέσθαι τὸν νεανίσκον, εἰ δεῖξαιτ' ἂν βασιλείαν ἀντὶ τοῦ ἵππου. τὸν δ' ἀποκρίνασθαι, ὅτι βασιλείαν μὲν οὐκ ἂν δεξαίμην, χάριν δὲ ἀνδρὶ ἀγαθῷ καταθέσθαι δεξαίμην ἂν. 27. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, Καὶ μὴν ἐγὼ δεῖξαί σοι θέλω, ἐνθα κὰν μύων βάλῃς, οὐκ ἂν ἀμάρτοις ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. Πάντως τοίνυν, ὁ Σάκας ἔφη, δεῖξόν μοι· ὡς βαλῶ γε ταύτη τῇ βώλῳ, ἔφη ἀνελόμενος. 28. Καὶ ὁ μὲν Κῦρος δείκνυσιν αὐτῷ, ὅπου ἦσαν πλεῖστοι τῶν φίλων· ὁ δὲ καταμύων ἴησι τῇ βώλῳ καὶ παρελαύνοντος Φεραύλα τυγχάνει· ἔτυχε γὰρ ὁ Φεραύλας παραγγέλλων τι τακτὸς παρὰ τοῦ Κύρου· βληθεὶς δὲ οὐδὲ μετεστράφη, ἀλλ' ὤχετο ἐφ' ὅπερ ἐτάχθη. 29. Αναβλέψας δὲ

ὁ Σάκας ἐρωτᾷ, τίνος ἔτυχεν. Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐδενὸς τῶν παρόντων. Ἄλλ' οὐ μέντοι, ἔφη ὁ νεανίσκος, τῶν γε ἀπόντων. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, σὺ γε ἐκείνου τοῦ παρὰ τὰ ἄρματα ταχὺ ἐλάυνοντος τὸν ἵππον. Καὶ πῶς, ἔφη, οὐ μεταστρέφεται; 30. Καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, Μαινόμενος γάρ τις ἐστίν, ὡς ἔοικεν. ἀκούσας ὁ νεανίσκος ἄρχετο σκεψόμενος τις εἶη· καὶ εὕρισκε τὸν Φεραύλαν γῆς τε κατάπλεων τὸ γένειον καὶ αἵματος· ἐρῶν γὰρ αὐτῷ ἐκ τῆς ῥινὸς βληθέντι. 31. Ἐπεὶ δὲ προσῆλθεν, ἤρστο αὐτὸν εἰ βληθείη. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, Ὡς ὄρας. Δίδωμι τοίνυν σοι, ἔφη, τοῦτον τὸν ἵππον. ὁ δ' ἐπήρστο, Ἄντι τοῦ; ἐκ τούτου δὴ διηγείτο ὁ Σάκας τὸ πρᾶγμα, καὶ τέλος εἶπε, Καὶ οἶμαί γε οὐχ ἡμαρτημέναι ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. 32. Καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν, Ἄλλὰ πλουσιωτέρῳ μὲν ἂν, εἰ ἐσωφρόνεις, ἢ ἐμοὶ ἐδίδους· νῦν δὲ καγὼ δεξομαι. ἐπέυχομαι δέ, ἔφη, τοῖς θεοῖς, οἵπερ με ἐποίησαν βληθῆναι ὑπὸ σοῦ, δοῦναί μοι ποιῆσαι μὴ μεταμέλειν σοι τῆς ἐμῆς δωρεᾶς. καὶ νῦν μὲν, ἔφη, ἀπέλλα, ἀναβὰς ἐπὶ τόνδε τὸν ἐμὸν ἵππον· αὐθις δὲ ἐγὼ παρέσομαι πρὸς σέ. οἱ μὲν δὴ οὕτω διηλλάξαντο. Καδουσίῳν δὲ ἐνίκα Ῥαθίνης. 33. Ἀφίει δὲ καὶ τὰ ἄρματα καθ' ἕκαστον· τοῖς δὲ νικῶσι πᾶσιν ἐδίδου βούς τε, ὅπως ἂν θύσαντες ἐστιῶντο, καὶ ἐκπώματα. τὸν μὲν οὖν βούν ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὸ νικητήριον· τῶν δὲ ἐκπωμάτων τὸ αὐτοῦ μέρος Φεραύλα ἔδωκεν, ὅτι καλῶς ἔδοξεν αὐτοῦ τὴν ἐκ τοῦ βασιλείου ἔλασιν διατάξαι. 34. Οὕτω δὴ ἢ τότε ὑπὸ Κύρου κατασταθεῖσα ἔλασις οὕτως ἔτι καὶ νῦν διαμένει ἢ βασιλέως ἔλασις, πλὴν τὰ ἱερά ἄπεστιν, ὅταν μὴ θύῃ. ὡς δὲ ταῦτα τέλος εἶχεν, ἀφικνοῦνται πάλιν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐσκήνη-

σαν, οἷς μὲν ἐδόθησαν οἰκίαι, κατ' οἰκίας, οἷς δὲ μή, ἐν τάξει.

35. Καλέσας δὲ καὶ ὁ Φεραύλας τὸν Σάκαν τὸν δόντα τὸν ἵππον ἐξέλιζε, καὶ τὰλλά τε παρεῖχεν ἔκπλευ καὶ ἐπεὶ ἐδεδειπνήκεσαν, τὰ ἐκπώματα αὐτῶ, ἃ ἔλαβε παρὰ Κύρου, ἐμπιπλὰς προὔπινε καὶ ἐδωρεῖτο. 36. Καὶ ὁ Σάκας ὁρῶν πολλὴν μὲν καὶ καλὴν στρωμνὴν, πολλὴν δὲ καὶ καλὴν κατασκευὴν, καὶ οἰκέτας δὲ πολλούς, εἶπέ μοι, ἔφη, ὦ Φεραύλα, ἥ καὶ οἶκοι τῶν πλουσίων ἦσθα; καὶ ὁ Φεραύλας εἶπε, Ποίων πλουσίων; τῶν μὲν οὖν σαφῶς ἀποχειροβιώτων. 37. Ἐμὲ γάρ τοι ὁ πατήρ τὴν μὲν τῶν παιδῶν παιδείαν γλίσχρως αὐτὸς ἐργαζόμενος καὶ τρέφων ἐπαίδευεν· ἐπεὶ δὲ μειράκιον ἐγενόμην, οὐ δυνάμενος τρέφειν ἀργόν, εἰς ἀγρὸν ἀπαγαγὼν ἐκέλευσεν ἐργάζεσθαι. 38. Ἐνθα δὲ ἐγὼ ἀντέτροφον ἐκεῖνον, ἕως ἔζη, αὐτὸς σκάπτων καὶ σπείρων καὶ μάλα μικρὸν γήδιον, οὐ μέντοι πονηρόν γε, ἀλλὰ πάντων δικαιοτάτον· ὅτι γὰρ [ἂν] λάβοι σπέρμα, καλῶς καὶ δικαίως ἀπεδίδου αὐτό τε καὶ τόκον οὐδέν τι πολύν· ἤδη δὲ ποτε ὑπὸ γενναιότητος καὶ διπλάσια ἀπέδωκεν ὧν ἔλαβεν οἶκοι μὲν οὖν οὕτως ἔγωγες ἔζων· νῦν δὲ ταῦτα πάντα, ἃ ὁρᾷς, Κύρός μοι ἔδωκε. 39. Καὶ ὁ Σάκας εἶπεν, ὦ μακάρις σὺ τὰ τε ἄλλα καὶ αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἐκ πένητος πλούσιος γεγένησαι· πολὺ γὰρ οἶομαί σε καὶ διὰ τοῦτο ἡδιον πλουτεῖν, ὅτι πεινήσας χρημάτων πεπλούτηκας. 40. Καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν, Ἡ γὰρ οὕτως, ὦ Σάκα, ὑπολαμβάνεις, ὡς ἐγὼ νῦν τοσοῦτω ἡδιον ζῶ, ὅσῳ πλείω κέκτημαι; οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι ἐσθίω μὲν καὶ πίνω καὶ καθεύδω οὐδ' ὅποιον νῦν ἡδιον ἢ τότε, ὅτε πένης ἦν. ὅτι δὲ ταῦτα πολλὰ ἐστὶ, τοσοῦτον κερδαίνω, πλείω μὲν

φυλάττειν δεῖ, πλείω δὲ ἄλλοις διανέμειν, πλείονα δὲ ἐπιμελούμενον πράγματα ἔχειν. 41. Νῦν γὰρ δὴ ἐμὲ πολλοὶ μὲν οἰκείται σίτον αἰτοῦσι, πολλοὶ δὲ πιεῖν, πολλοὶ δὲ ἱμάτια, οἱ δὲ ἰατρῶν δέονται, ἦκει δὲ τις ἢ τῶν προβάτων λελυκωμένα φέρων ἢ τῶν βοῶν κατακεκρημισμένα ἢ νόσον φάσκων ἐμπεπτωκέναι τοῖς κτήνεσιν· ὥστε μοι δοκῶ, ἔφη ὁ Φεραύλας, νῦν διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν πλείω λυπεῖσθαι ἢ πρόσθεν διὰ τὸ ὀλίγα ἔχειν. 42. Καὶ ὁ Σάκας, Ἀλλὰ ναὶ μὰ Δία, ἔφη, ὅταν σῶα ᾦ, πολλὰ ὄρων πολλαπλάσια ἐμοῦ εὐφραίνει. καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν, Οὔτοι, ὦ Σάκα, ἡδὺ ἐστι τὸ ἔχειν χρήματα οὕτως, ὡς ἀνιαρὸν τὸ ἀποβάλλειν. γνώση δ' ὅτι ἐγὼ ἀληθῆ λέγω· τῶν μὲν γὰρ πλουτούντων οὐδεὶς ἀναγκάζεται ὑφ' ἡδονῆς ἀγρυπνεῖν, τῶν δὲ ἀποβαλλόντων τι ὄψει οὐδένα δυνάμενον καθεῦδειν ὑπὸ λύπης. 43. Μὰ Δί', ἔφη ὁ Σάκας, οὐδέ γε τῶν λαμβανόντων τι νυστάζοντα οὐδένα ἂν ἴδοις ὑφ' ἡδονῆς. 44. Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις· εἰ γάρ τοι τὸ ἔχειν οὕτως, ὥσπερ τὸ λαμβάνειν, ἡδὺ ᾦν, πολὺ ἂν διέφερον εὐδαιμονία οἱ πλούσιοι τῶν πενήτων. καὶ ἀνάγκη δὲ τοί ἐστιν, ἔφη, ὦ Σάκα, τὸν πολλὰ ἔχοντα πολλὰ καὶ δαπανᾶν καὶ εἰς θεοὺς καὶ εἰς φίλους καὶ εἰς ξένους· ὅστις οὖν ἰσχυρῶς χρήμασιν ἡδεταί, εὖ ἴσθι τοῦτον καὶ δαπανῶντα ἰσχυρῶς ἀνιᾶσθαι. 45. Μὰ Δί', ἔφη ὁ Σάκας· ἀλλ' οὐκ ἐγὼ τούτων εἰμί, ἀλλὰ καὶ εὐδαιμονίαν τοῦτο νομίζω τὸ πολλὰ ἔχοντα πολλὰ καὶ δαπανᾶν. 46. Τί οὖν, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὁ Φεραύλας, οὐχὶ σύ γε ἀντίκα μάλα εὐδαιμόνων ἐγένον καὶ ἐμὲ εὐδαιμόνα ἐποίησας; λαβὼν γὰρ, ἔφη, ταῦτα πάντα κέκτησο, καὶ χρῶ ὅπως βούλει ἀντοῖς· ἐμὲ δὲ μηδὲν ἄλλο ἢ ὥσπερ ξένον τρέφε καὶ ἔτι εὐτελέστερον ἢ ξένον· ἀρ-

κέσει γάρ μοι, ὅτι ἂν καὶ σὺ ἔχῃς, τούτων μετέχειν.
 47. Παίξεις, ἔφη ὁ Σάκας. καὶ ὁ Φεραύλας ὁμόσας εἶ-
 πεν ἢ μὴν σπουδῇ λέγειν. καὶ ἄλλα γέ σοι, ὦ Σάκα,
 προσδιαπράξομαι παρὰ Κύρου, μήτε θύρας τὰς Κύρου
 θεραπεύειν μήτε στρατεύεσθαι· ἀλλὰ σὺ μὲν πλουτῶν
 οἴκοι μένε· ἐγὼ δὲ ταῦτα ποιήσω καὶ ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ
 ἐμοῦ· καὶ εἴαν τι ἀγαθὸν προσλαμβάνω διὰ τὴν Κύρου
 θεραπείαν ἢ καὶ ἀπὸ στρατείας τινός, οἴσω πρὸς σέ,
 ἵνα ἔτι πλειόνων ἀρχῇς· μόνον, ἔφη, ἐμὲ ἀπόλυσον ταύ-
 τῆς τῆς ἐπιμελείας· ἦν γὰρ ἐγὼ σχολὴν ἄγω ἀπὸ τού-
 των, ἐμοὶ τέ σε οἶομαι πολλὰ καὶ Κύρῳ χρήσιμον ἔσε-
 σθαι. 48. Τούτων οὕτω ῥηθέντων ταῦτα συνέθεντο
 καὶ ταῦτα ἐποίουν. καὶ ὁ μὲν ἠγεῖτο εὐδαίμων γεγενῆ-
 σθαι, ὅτι πολλῶν ἤρχε χρημάτων· ὁ δ' αὖ ἐνόμιζε μα-
 καριώτατος εἶναι, ὅτι ἐπίτροπον ἔξοι σχολὴν παρέχοντα
 πράττειν ὅτι ἂν αὐτῷ ἠδὺ εἶη.

49. Ἦν δὲ τοῦ Φεραύλα ὁ τρόπος φιλέταιρός τε καὶ
 θεραπεύειν οὐδὲν ἠδὺ αὐτῷ οὕτως ἐδόκει εἶναι οὐδ'
 ὠφέλιμον ὡς ἀνθρώπους. καὶ γὰρ βέλτιστον πάντων τῶν
 ζώων ἠγεῖτο ἀνθρώπον εἶναι καὶ εὐχαριστότατον, ὅτι
 ἑώρα τοὺς τε ἐπαινουμένους ὑπὸ τινος ἀντεπαινοῦντας
 τούτους προθύμως τοῖς τε χαριζομένοις πειρωμένους
 ἀντιχαρίζεσθαι, καὶ οὓς γνοῖεν εὐνοϊκῶς ἔχοντας, τού-
 τοις ἀντεννοοῦντας, καὶ οὓς εἰδεῖν φιλοῦντας αὐτούς,
 τούτους μισεῖν οὐ δυναμένους, καὶ γονέας δὲ πολὺ μάλ-
 λον ἀντιθεραπεύειν πάντων τῶν ζώων ἐθέλοντας καὶ
 ζῶντας καὶ τελευτήσαντας· τὰ δ' ἄλλα πάντα ζῶα καὶ
 ἀχαριστότερα καὶ ἀγνωμονέστερα ἀνθρώπων ἐγίγνωσκεν
 εἶναι. 50. Οὕτω δὴ ὁ τε Φεραύλας ὑπερήδευτο, ὅτι ἐξέ-
 σοιτο αὐτῷ ἀπαλλαγέντι τῆς τῶν ἄλλων κτημάτων ἐπι-

μελείας ἀμφὶ τοὺς φίλους ἔχειν, ὃ τε Σάκας, ὅτι ἔμελλε πολλὰ ἔχων πολλοῖς χρήσεσθαι. ἐφίλει δὲ ὁ μὲν Σάκας τὸν Φεραύλαν, ὅτι προσέφερε τι αἰεὶ· ὁ δὲ τὸν Σάκαν, ὅτι παραλαμβάνειν πάντα ἠθέλε καὶ αἰεὶ πλειόνων ἐπιμελούμενος οὐδὲν μᾶλλον αὐτῷ ἀσχολίαν παρεῖχε. καὶ οὗτοι μὲν δὴ οὕτω διῆγον.

C A P U T IV.

1. Θύσας δὲ [καὶ] ὁ Κῦρος καὶ νικητήρια ἐστιῶν ἐκάλεσε τῶν φίλων οἱ μάλιστα αὐτὸν αὖξιν τε βουλόμενοι φανεροὶ ἦσαν καὶ τιμῶντες εὐνοϊκώτατα. συνεκάλεσε δὲ αὐτοῖς καὶ Ἀρτάβαζον τὸν Μῆδον καὶ Τιγράνην τὸν Ἀρμένιον καὶ τὸν Ὑρκάνιον ἵππαρχον καὶ Γωβρύαν.

2. Γαδάτας δὲ τῶν σκηπτούχων ἦρχεν αὐτῷ, καὶ ἡ ἐκείνος διεκόσμησεν ἡ πᾶσα ἔνδον δίαιτα καθειστήκει· καὶ ὅποτε μὲν συνδειπνοῖέν τινες, οὐδ' ἐκάθιζε Γαδάτας, ἀλλ' ἐπεμελεῖτο· ὅποτε δὲ αὐτοὶ εἶεν, καὶ συνδειπνεῖ· ἦδετο γὰρ αὐτῷ ξυνών· ἀντὶ δὲ τούτων πολλοῖς καὶ μεγάλοις ἐτίματο ὑπὸ τοῦ Κύρου, διὰ δὲ Κῦρον καὶ ὑπ' ἄλλων.

3. Ὡς δ' ἦλθον οἱ κληθέντες ἐπὶ τὸ δεῖπνον, οὐχ ὅποι ἔτυχεν ἕκαστον ἐκάθιζεν, ἀλλ' ὃν μὲν μάλιστα ἐτίμα, παρὰ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, ὡς εὐεπιβουλευτοτέρας ταύτης οὐσης ἢ τῆς δεξιᾶς, τὸν δὲ δεύτερον παρὰ τὴν δεξιάν, τὸν δὲ τρίτον πάλιν παρὰ τὴν ἀριστερὰν, τὸν δὲ τέταρτον παρὰ τὴν δεξιάν, καὶ ἦν πλείονες ὦσιν, ὡς αὐτως.

4. Σαφηνίζεσθαι δέ, ὡς ἕκαστον ἐτίμα, τοῦτο ἐδόκει αὐτῷ ἀγαθὸν εἶναι, ὅτι ὅπου μὲν οἴονται οἱ ἄνθρωποι τὸν κρατιστεύοντα μήτε κηρυχθῆσεσθαι μήτε ἄθλα λήψεσθαι, δῆλοί εἰσιν ἐνταῦθα οὐ φιλονείκως

πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες· ὅπου δὲ μάλιστα πλεονεκτῶν ὁ κράτιστος φαίνεται, ἐνταῦθα προθυμότερα φανεροί εἰσιν ἀγωνιζόμενοι πάντες. 5. Καὶ ὁ Κῦρος δὲ οὕτως ἐσαφήμιζε μὲν τοὺς κρατιστεύοντας παρ' ἑαυτῶ, εὐθύς ἀρξάμενος ἐξ ἔδρας καὶ παραστιάσεως. οὐ μέντοι ἀθάνατον τὴν ταχθεῖσαν ἔδραν κατεστήσατο, ἀλλὰ νόμιμον ἐποίησατο καὶ ἀγαθοῖς ἔργοις προβῆναι εἰς τὴν τιμιωτέραν ἔδραν καὶ εἴ τις ῥαδιουργοίη, ἀναχωρῆσαι εἰς τὴν ἀτιμοτέραν. τὸν δὲ πρωτεύοντα ἐν ἔδρᾳ ἡσχύνετο μὴ πλεῖστα καὶ ἀγαθὰ ἔχοντα παρ' αὐτοῦ φαίνεσθαι. καὶ ταῦτα δὲ ἐπὶ Κύρου γενόμενα οὕτως ἔτι καὶ νῦν διαμένοντα αἰσθανόμεθα.

6. Ἐπεὶ δὲ ἐδείκνον, ἐδόκει τῷ Γωβρύᾳ τὸ μὲν πολλὰ ἕκαστα εἶναι οὐδέν τι θαυμαστὸν παρ' ἀνδρῶν πολλῶν ἄρχοντι, τὸ δὲ τὸν Κῦρον οὕτω μεγάλα πράττοντα, εἴ τι ἡδὺ δόξειε λαβεῖν, μηδὲν τούτων μόνον καταδαπανᾶν, ἀλλὰ ἔργον ἔχειν δεόμενον τούτου κοινωνεῖν τοὺς παρόντας. 7. Πολλάκις δὲ καὶ τῶν ἀπόντων φίλων ἔστιν οἷς ἑώρα πέμποντα ταῦτα αὐτόν, οἷς ἤσθεις τύχοι· ὥστε ἐπεὶ ἐδεδειπνῆκεσαν καὶ τὰ πάντα πολλὰ ὄντα διαπεπόμφει ὁ Κῦρος ἀπὸ τῆς τραπέζης, εἶπεν ἄρα ὁ Γωβρύας, Ἄλλ' ἐγώ, ὦ Κῦρε, πρόσθεν μὲν ἡγούμην τούτῳ σε πλεῖστον διαφέρειν ἀνθρώπων τῷ στρατηγικώτατον εἶναι· νῦν δὲ θεοὺς ὀμνυμι ἢ μὴν ἐμοὶ δοκεῖν πλέον σε διαφέρειν φιλανθρωπίᾳ ἢ στρατηγίᾳ. 8. Νῆ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος· καὶ μὲν δὴ καὶ ἐπιδείκνυμαι τὰ ἔργα πολὺ ἡδίων φιλανθρωπίας ἢ στρατηγίας. Πῶς δὴ; ἔφη ὁ Γωβρύας. Ὅτι, ἔφη, τὰ μὲν κακῶς ποιοῦντα ἀνθρώπους δεῖ ἐπιδείκνυσθαι, τὰ δὲ εὖ. 9. Ἐκ τούτου δὴ ἐπεὶ ἰπέπινον, ἤρετο ὁ Ὑστάσπης τὸν Κῦρον, Ἄρ' ἂν, ἔφη,

ὦ Κύριε, ἀχθεσθῆίς μοι, εἴ σε ἐροίμην ὃ βούλομαι σου πυθέσθαι; Ἀλλὰ ναὶ μὰ τοὺς θεούς, ἔφη, τὸναντίον τούτου ἀχθοίμην ἂν σοι, εἰ αἰσθοίμην σιωπῶντα ἃ βούλοιο ἐρέσθαι. Λέγε δὴ μοι, ἔφη, ἤδη πώποτε καλέσαντός σου οὐκ ἦλθον; Εὐφήμει, ἔφη ὁ Κύριος. Ἀλλ' ὑπακούων σχολῇ ὑπήκουσα; Οὐδὲ τοῦτο. Προσταχθὲν δέ τι ἤδη σοι οὐκ ἔπραξα; Οὐκ αἰτιῶμαι, ἔφη. Ὁ δὲ πράττοιμι, ἔστιν ὅ,τι πώποτε οὐ προθύμως ἢ οὐχ ἠδομένως πράττοντά με κατέγνωσ; Τοῦτο δὴ πάντων ἡμῖστα, ἔφη ὁ Κύριος. 10. Τίνος μὴν ἔνεκα, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὦ Κύριε, Χρυσάνταν ἔγραψας, ὥστε εἰς τὴν τιμιωτέραν ἐμοῦ χώραν ἰδρυθῆναι; Ἡ λέγω; ἔφη ὁ Κύριος. Πάντως, ἔφη ὁ Ὑστάσπης. Καὶ σὺ αὐτὸν οὐκ ἀχθεσθήσῃ μοι ἀκούων τάληθῆ; 11. Ἡσθήσομαι μὲν οὖν, ἔφη, ἢν εἰδῶ, ὅτι οὐκ ἀδικοῦμαι. Χρυσάντας τοίνυν, ἔφη, οὐτοσὶ πρῶτον μὲν οὐ κλήσιν ἀνέμενον, ἀλλὰ πρὶν καλεῖσθαι παρῆν τῶν ἡμετέρων ἔνεκα· ἔπειτα δὲ οὐ τὸ κελευόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι αὐτὸς γνοιῆ ἄμεινον εἶναι πεπραγμένον ἡμῖν, τοῦτο ἔπραττεν. ὁπότε δ' εἰπέῃ τι δέοι εἰς τοὺς συμμαχούς, ἃ μὲν ἐμὲ ὤτεο πρέπειν λέγειν ἐμοὶ συνεβούλευεν, ἃ δὲ με αἰσθοίτο βουλόμενον μὲν εἰδέναι τοὺς συμμαχούς, αὐτὸν δὲ με αἰσχννόμενον περὶ ἐμαντοῦ λέγειν, ταῦτα οὗτος λέγων ὡς ἑαυτοῦ γνώμην ἀπεφαινέτο· ὥστ' ἔν γε τούτοις τί κωλύει αὐτὸν καὶ ἐμοῦ ἐμοὶ κρεῖττονα εἶναι; καὶ ἑαυτῷ μὲν ἀεὶ φησι πάντα παρόντα ἀρκεῖν, ἐμοὶ δὲ ἀεὶ φανερός ἐστι σκοπῶν τι ἂν προσγεγνόμενον ὀνήσειεν, ἐπὶ τε τοῖς ἐμοῖς καλοῖς αἴλλον ἐμοῦ ἀγάλλεται καὶ ἡδεταί. 12. Πρὸς ταῦτα ὁ Ὑστάσπης εἶπε, Νῆ τὴν Ἥραν, ὦ Κύριε, ἡδομαί γε ταυτὰ σε ἐρωτήσας. Τί μάλιστα; ἔφη ὁ Κύριος. Ὅτι κα-

γὰ πειράσομαι ταῦτα ποιεῖν. Ἐν μόνον, ἔφη, ἀγνοῶ, πῶς ἂν εἶην δῆλος χαίρων ἐπὶ τοῖς σοῖς ἀγαθοῖς· πότερον κροτεῖν δεῖ τῷ χεῖρε ἢ γελᾶν ἢ τί ποιεῖν. καὶ ὁ Ἀρτάβαζος εἶπεν, Ὁρχεῖσθαι δεῖ τὸ Περσικόν. ἐπὶ τούτοις μὲν δὴ γέλωσ ἐγένετο.

13. Προϊόντος δὲ τοῦ συμποσίου ὁ Κῦρος τὸν Γωβρούαν ἐπήρστο, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Γωβρούα, νῦν ἂν δοκοῖης ἡδίων τῶνδὲ τῷ τῆν θυγατέρα δοῦναι ἢ ὅτε τὸ πρῶτον ἡμῖν συνεγένου; Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Γωβρούας, καὶ γὰρ τὰ ληθῆ λέγω; Νῆ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, ὡς ψεύδους γε οὐδεμία ἐρώτησις δεῖται. Εὖ τοίνυν, ἔφη, ἴσθι, ὅτι νῦν ἂν πολὺ ἡδίων. Ἡ καὶ ἔχοις ἂν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰπεῖν διότι; Ἐγωγε. Λέγε δὴ. 14. Ὅτι τότε μὲν ἐώρων τοὺς πόρους καὶ τοὺς κινδύνους εὐθύμως αὐτοὺς φέροντας, νῦν δὲ ὁρῶ αὐτοὺς τὰ γαθὰ σωφρόνως φέροντας. δοκεῖ δέ μοι, ὦ Κῦρε, χαλεπώτερον εἶναι εὐρεῖν ἄνδρα τὰ γαθὰ καλῶς φέροντα ἢ τὰ κακά· τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ. 15. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἡκουσας, ὦ Ὑστίασπα, Γωβρούου τὸ ῥῆμα; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη· καὶ ἐὰν πολλὰ τοιαῦτά γε λέγη, πολὺ μᾶλλον με τῆς θυγατρὸς μνηστῆρα λήψεται ἢ ἐὰν ἐκπώματα πολλὰ μοι ἐπιδεικνύη. 16. Ἡ μὲν, ἔφη ὁ Γωβρούας, πολλὰ γέ μοι ἔστι τοιαῦτα συγγεγραμμένα, ὧν ἐγὼ σοι οὐ φθονήσω, ἢν τῆν θυγατέρα μου γυναικῶ λαμβάνης· τὰ δὲ ἐκπώματα, ἔφη, ἐπειδὴ οὐκ ἀνέχεσθαι μοι φαίνεται, οὐκ οἶδ' εἰ Χρυσάντα τούτῳ δῶ, ἐπεὶ καὶ τὴν ἔδραν σου ὑφήρπασε. 17. Καὶ μὲν δὴ, ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ Ὑστίασπα, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οἱ παρόντες, ἢν ἐμοὶ λέγητε, ὅταν τις ὑμῶν γαμεῖν ἐπιχειρήσῃ, γνώσεσθε ὁποῖός τις καὶ γὰρ συνεργός ὑμῖν ἔσομαι. 18. Καὶ ὁ

Γωβρύας εἶπεν, Ἦν δέ τις ἐκδοῦναι βούληται θυγατέρα, πρὸς τίνα δεῖ λέγειν; Πρὸς ἐμέ, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ τοῦτο· πάνν γάρ, ἔφη, δεινός εἰμι ταύτην τὴν τέχνην.

19. Ποίαν; ἔφη ὁ Χρυσάντας. Τὸ γνῶναι ὁποῖος ἂν γάμος ἐκάστω συναρμόσει. καὶ ὁ Χρυσάντας ἔφη, Λέγε δὴ πρὸς τῶν θεῶν, ποίαν τινά μοι γυναῖκα οἶε συναρμόσειν κάλλιστα.

20. Πρῶτον μὲν, ἔφη, μικράν· μικρὸς γάρ καὶ αὐτὸς εἶ· εἰ δὲ μεγάλην γαμείς, ἦν ποτε βούλη αὐτὴν ὀρθὴν φιλήσαι, προσάλλεσθαι σε δεήσει ὡς τὰ κνῦρια. Τοῦτο μὲν δὴ, ἔφη, ὀρθῶς προνοεῖς· καὶ γὰρ οὐδ' ὁπῶστιοῦν ἄλτικός εἰμι.

21. Ἐπειτα δ', ἔφη, σιμὴ ἂν σοι ἰσχυρῶς συμφέροι. Πρὸς τί δὴ αὖ τοῦτο; Ὅτι, ἔφη, σὺ γρυπὸς εἶ· πρὸς οὖν τὴν σιμότητα σάφ' ἴσθι, ὅτι ἡ γρυπότης ἄριστ' ἂν προσαρμόσει. Λέγεις σύ, ἔφη, ὡς καὶ τῷ εὖ δεδειπνηκότι, ὡσπερ καὶ ἐγὼ νῦν, ἀδειπνος ἂν συναρμόζοι. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος· τῶν μὲν γὰρ μεστῶν γρυπὴ ἢ γαστήρ γίγνεται, τῶν δὲ ἀδειπνων σιμὴ.

22. Καὶ ὁ Χρυσάντας ἔφη, Ψυχρῶ δ' ἂν βασιλεῖ, πρὸς τῶν θεῶν, ἔχοις ἂν εἰπεῖν ποία τις συνοίσει; ἐνταῦθα μὲν δὴ ὁ τὸ Κῦρος ἐξεγέλασε καὶ οἱ ἄλλοι ὁμοίως.

23. Γελόντων δὲ ἅμα εἶπεν ὁ Ὑστιάσπης, Πολύ γε, ἔφη, μάλιστα τούτου σε, ὦ Κῦρε, ζηλῶ ἐν τῇ βασιλείᾳ. Τίνος; ἔφη ὁ Κῦρος. Ὅτι δύνασαι καὶ ψυχρὸς ἂν γέλωτα παρέχειν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἐπειτα οὐκ ἂν πρῖαιό γε παμπόλλου, ὥστε σοὶ ταῦτ' εἰρησθαι, καὶ ἀπαγγελθῆναι παρ' ἧ εὐδοκμεῖν βούλει, ὅτι ἀστεῖος εἶ. καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτω διεσκώπτετο.

24. Μετὰ δὲ ταῦτα Τιγρᾶνῃ μὲν ἐξήνεγκε γυναῖκεῖον κόσμον, καὶ ἐκέλευσε τῇ γυναικὶ δοῦναι, ὅτι ἀνδρεῖώς συνεστρατεύετο τῷ ἀνδρὶ, Ἀρταβάζω δὲ χρυσοῦν

ἔκπωμα· τῷ δὲ Ὑγκανίῳ ἵππον καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ καλὰ ἔδωρήσατο. Σοὶ δέ, ἔφη, ὦ Γωβρύα, δώσω ἄνδρα τῇ θυγατρὶ. 25. Οὐκοῦν ἐμέ, ἔφη ὁ Ὑστάσπης, δώσεις, ἵνα καὶ τὰ συγγράμματα λάβω. Ἦ καὶ ἔστι σοι, ἔφη ὁ Κῦρος, οὐσία ἀξία τῶν τῆς παιδός; Νῆ Δί', ἔφη, πολλαπλασίων μὲν οὖν χρημάτων. Καὶ ποῦ, ἔφη ὁ Κῦρος, ἔστι σοι οὕτη ἢ οὐσία; Ἐνταῦθα, ἔφη, ὅπου περ καὶ σὺ κάθησαι φίλος ὢν ἐμοί. Ἀρκεῖ μοι, ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ εὐθύς ἐκτείνας τὴν δεξιάν, Δίδου, ἔφη, ὦ Κῦρε· δέχομαι γάρ. 26. Καὶ ὁ Κῦρος λαβὼν τὴν τοῦ Ὑστάσπου δεξιάν ἔδωκε τῷ Γωβρύα, ὁ δ' ἔδεξατο. ἐκ δὲ τούτου πολλὰ καὶ καλὰ ἔδωκε δῶρα τῷ Ὑστάσπῃ, ὅπως τῇ παιδὶ πέμψει· Χρυσάνταν δ' ἐφίλησε προσεγαγόμενος. 27. Καὶ ὁ Ἀρτάβαζος εἶπε, Μὰ Δί', ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐχ ὁμοίου γε χρυσοῦ ἐμοί τε τὸ ἔκπωμα δέδωκας καὶ Χρυσάντα τὸ δῶρον. Ἀλλὰ καὶ σοί, ἔφη, δώσω. ἐπήρτο ἐκεῖνος, Πότε; Εἰς τριακοστὸν, ἔφη, ἔτος. Ὡς ἀναμενοῦντος, ἔφη, καὶ οὐκ ἀποθανομένου οὕτω παρασκευάζου. καὶ τότε μὲν δὴ οὕτως ἔληξεν ἡ σκηνή· ἔξανισταμένων δ' αὐτῶν ἔξανέστη καὶ ὁ Κῦρος καὶ ξυμπροῦπερμηνε αὐτοὺς ἐπὶ τὰς θύρας.

28. Τῇ δ' ὑστεραία τοὺς ἐθελουσίους συμμαχούς γενομένους ἀπέπερμηνε οἴκαδε ἐκάστους, πλὴν ὅσοι αὐτῶν οἰκεῖν ἐβούλοντο παρ' αὐτῷ· τούτοις δὲ χώραν καὶ οἴκους ἔδωκε, καὶ νῦν ἔτι ἔχουσιν οἱ τῶν καταμεινάντων τούτων τότε ἀπόγονοι· πλείστοι δ' εἰσὶ Μήδων καὶ Ὑγκανίων· τοῖς δ' ἀπιοῦσι δωρησάμενος πολλὰ καὶ ἀμέμπτους ποιησάμενος καὶ ἄρχοντας καὶ στρατιώτας ἀπέπεμψατο. 29. Ἐκ τούτου δὲ διέδωκε καὶ τοῖς περὶ ἑαυτὸν στρατιώταις τὰ χρήματα, ὅσα ἐκ Σάρδεων ἔλαβε·

καὶ τοῖς μὲν μυριάρχοις καὶ τοῖς περὶ ἑαυτὸν ὑπηρέταις
ἐξαίρετα ἐδίδου πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκάστω, τὰ δ' ἄλλα διέ-
νειμε. καὶ τὸ μέρος ἐκάστω δούς τῶν μυριάρχων ἐπέ-
τρεψεν αὐτοῖς διανέμειν, ὥσπερ αὐτὸς ἐκείνοις διένειμεν.
30. Ἔδοσαν δὲ τὰ μὲν ἄλλα χρήματα ἄρχων ἄρχοντας
τοὺς ὑφ' ἑαυτῶ δοκιμάζων· τὰ δὲ τελευταῖα οἱ ἐξάδαρχοι
τοὺς ὑφ' ἑαυτοῖς ιδιώτας δοκιμάσαντες πρὸς τὴν ἀξίαν
ἐκάστω ἔδοσαν· καὶ οὕτω πάντες εἰλήφεσαν τὸ δίκαιον
μέρος. 31. Ἐπεὶ δὲ εἰλήφεσαν τὰ τότε δοθέντα, οἱ μὲν
τινες ἔλεγον περὶ τοῦ Κύρου τοιαύδε, Ἡ ποῦ αὐτός γε
πολλὰ ἔχει, ὅπου γε καὶ ἡμῶν ἐκάστω τοσαῦτα δέδωκεν.
οἱ δὲ τινες αὐτῶν ἔλεγον, Ποῖα πολλὰ ἔχει; οὐχ ὁ Κύρου
τρόπος τοιοῦτος οἷος χρηματίζεσθαι, ἀλλὰ διδούς μᾶλλον
ἢ κτώμενος ἦδεται.

32. Αἰσθανόμενος δὲ ὁ Κύρος τούτους τοὺς λόγους
καὶ τὰς δόξας τὰς περὶ αὐτοῦ συνέλεξε τοὺς φίλους τε
καὶ τοὺς επικαιρίους ἅπαντας καὶ ἔλεξεν ὧδε·

Ἄνδρες φίλοι, εἴωρακα μὲν ἤδη ἀνθρώπους, οἳ βού-
λονται δοκεῖν πλείω κεκτηῖσθαι ἢ ἔχουσιν, ἐλευθεριώτε-
ροι ἂν οἴομενοι οὕτω φαίνεσθαι· ἐμοὶ δὲ δοκοῦσιν, ἔφη,
οὗτοι τοῦμπαλιν οὐ βούλονται ἐφέλκεσθαι· τὸ γὰρ πολ-
λὰ δοκοῦντα ἔχειν μὴ κατ' ἀξίαν τῆς οὐσίας φαίνεσθαι
ἄφελουῖντα τοὺς φίλους ἀνελευθερίαν ἔμοιγε δοκεῖ περι-
άπτειν. 33. Εἰσὶ δ' αὖ, ἔφη, οἱ λεληθέναι βούλονται,
ὅσα ἂν ἔχωσι· πονηροὶ οὖν καὶ οὗτοι τοῖς φίλοις ἔμοιγε
δοκοῦσιν εἶναι· διὰ γὰρ τὸ μὴ εἰδέναι τὰ ὄντα πολλάκις
δεόμενοι οὐκ ἐπαγγέλλουσιν οἱ φίλοι τοῖς ἐταίροις, ἀλλ'
ἀπατῶνται. 34. Ἀπλουσιότητος δέ μοι, ἔφη, δοκεῖ εἶναι
τὸ τὴν δύναμιν φανερὰν ποιήσαντα ἐκ ταύτης ἀγωνίζε-
σθαι περὶ καλοκάγαθίας. καγὼ οὖν, ἔφη, βούλομαι ὑμῖν

ὅσα μὲν οἷόν τ' ἐστὶν ἰδεῖν τῶν ἐμοὶ ὄντων δεῖξαι, ὅσα δὲ μὴ οἷόν τε ἰδεῖν, διηγῆσασθαι. 35. Ταῦτα εἰπὼν τὰ μὲν ἐδείκνυε πολλὰ καὶ καλὰ κτήματα· τὰ δὲ κείμενα ὡς μὴ ῥάδιον εἶναι ἰδεῖν διηγεῖτο· τέλος δὲ εἶπεν ὧδε· 36. Ταῦτα, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ἅπαντα δεῖ ὑμᾶς οὐδὲν μᾶλλον ἐμὰ ἠγεῖσθαι ἢ καὶ ὑμέτερα· ἐγὼ γάρ, ἔφη, ταῦτα ἀθροίζω οὐθ' ὅπως αὐτὸς καταδαπανήσω οὐθ' ὅπως αὐτὸς κατατρίψω· οὐ γὰρ ἂν δυναίμην· ἀλλ' ὅπως ἔχω τῷ τε ἀεὶ καλόν τι ὑμῶν ποιοῦντι διδόναι καὶ ὅπως ἦν τις ὑμῶν τινος ἐνδεῖσθαι νομίση, πρὸς ἐμὲ ἐλθὼν λάβη οὐ ἂν ἐνδεὴς τυγχάνη ὢν. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐλέχθη.

CAPUT V.

1. Ἡνίκα δὲ ἤδη αὐτῷ ἐδόκει καλῶς ἔχειν τὰ ἐν Βαβυλῶνι, ὡς καὶ ἀποδημεῖν, συνσκευάζετο τὴν εἰς Πέρσας πορείαν καὶ τοῖς ἄλλοις παρηγγεῖλεν· ἐπεὶ δ' ἐνόμισεν ἱκανὰ ἔχειν ὧν ᾤετο δεήσεσθαι, οὕτω δὴ ἀνβξεύγνυε. 2. Διηγησόμεθα δὲ καὶ ταῦτα, ὡς πολὺς στόλος ὢν εὐτάκτως μὲν κατεσκευάζετο καὶ πάλιν ἀνεσκευάζετο, κατεχωρίζετο δὲ ταχὺ ὅπου δέοι. ὅπου γὰρ ἂν στρατοπεδεύηται βασιλεύς, σκηναὶ μὲν δὴ ἔχοντες πάντες οἱ ἀμφὶ βασιλέα στρατεύονται καὶ θέρους καὶ χειμῶνος. 3. Εὐθύς δὲ τοῦτο ἐνόμιζε Κύρος πρὸς ἑὼ βλέπουσαν ἴσταςθαι τὴν σκηνὴν· ἔπειτα ἔταξε πρῶτον μὲν πόσον δεῖ ἀπολιπόντας σκηνοῦν τοὺς δορυφόρους τῆς βασιλικῆς σκηνῆς· ἔπειτα σιτοποιοῖς μὲν χώραν ἀπέδειξε τὴν δεξιάν, ὄψοποιοῖς δὲ τὴν ἀριστεράν, ἵπποις δὲ τὴν δεξιάν, ὑπόζυγιοις δὲ τοῖς ἄλλοις τὴν ἀριστεράν· καὶ τᾶλλα δὲ

διετέτακτο, ὥστε εἰδέναι ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ χώραν καὶ μέτρον καὶ τόπον. 4. Ὅταν δὲ ἀνασκευάζωνται, συντίθησι μὲν ἕκαστος σκευὴ οἷσπερ τέτακται χρῆσθαι, ἀνατίθενται δ' αὖ ἄλλοι ἐπὶ τὰ ὑποζύγια· ὡςθ' ἅμα μὲν πάντες ἔρχονται οἱ σκευαγωγοὶ ἐπὶ τὰ τεταγμένα ἄγειν, ἅμα δὲ πάντες ἀνατιθέασιν ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος. οὕτω δὴ ὁ αὐτὸς χρόνος ἀρκεῖ μιᾷ τε σκηρῇ καὶ πάσαις ἀνηρῆσθαι. 5. Ὡσαύτως οὕτως ἔχει καὶ περὶ κατασκευῆς καὶ περὶ τοῦ πεποιοῆσθαι δὲ τὰ ἐπιτήδεια πάντα ἐν καιρῷ ὡσαύτως διατέτακται ἕκαστοις τὰ ποιητέα· καὶ διὰ τοῦτο ὁ αὐτὸς χρόνος ἀρκεῖ ἐνὶ τε μέρει καὶ πᾶσι πεποιοῆσθαι. 6. Ὡσπερ δὲ οἱ περὶ τὰ ἐπιτήδεια θεράποντες χώραν εἶχον τὴν προσήκουσαν ἕκαστοι, οὕτω καὶ οἱ ὀπλοφόροι αὐτῷ ἐν τῇ στρατοπεδεύσει χώραν τε εἶχον τὴν τῇ ὀπλίσει ἕκαστῃ ἐπιτηδεῖαν, καὶ ἦδυσαν ταύτην ὅποια ἦν, καὶ ἐπ' ἀναμφισβήτητον πάντες κατεχωρίζοντο. 7. Καλὸν μὲν γὰρ ἠγεῖτο ὁ Κῦρος καὶ ἐν οἰκίᾳ εἶναι ἐπιτήδευμα τὴν εὐθημοσύνην· ὅταν γὰρ τίς του δέηται, δηλὸν ἔστιν, ὅπου δεῖ ἐλθόντα λαβεῖν· πολὺ δὲ ἔτι κάλλιον ἐνόμιζε τὴν τῶν στρατιωτικῶν φυλῶν εὐθημοσύνην εἶναι, ὅσῳ τε ὀξύτεροι οἱ καιροὶ τῶν εἰς τὰ πολεμικὰ χρήσεων καὶ μείζω τὰ σφάλματα ἀπὸ τῶν ὑστεριζόντων ἐν αὐτοῖς· ἀπὸ δὲ τῶν ἐν καιρῷ παραγιγνομένων πλείστου ἄξια τὰ κτήματα ἑώρα γιγνόμενα ἐν τοῖς πολεμικοῖς· διὰ ταῦτα οὖν καὶ ἐπεμέλετο ταύτης τῆς εὐθημοσύνης μάλιστα. 8. Καὶ αὐτὸς μὲν δὴ πρῶτον ἑαυτὸν ἐν μέσῳ κατετίθετο τοῦ στρατοπέδου, ὡς ταύτης τῆς χώρας ἐχυρωτάτης οὐσης· ἔπειτα δὲ τοὺς μὲν πιστοτάτους, ὡσπερ εἰώθει, περὶ ἑαυτὸν εἶχε, τούτων δὲ ἐν κύκλῳ ἐχομένους ἵππεας τ' εἶχε καὶ ἄρματηλάτας. 9. Καὶ γὰρ τούτους ἐχυρᾶς ἐνό-

μῖξε χώρας δεῖσθαι, ὅτι, οἷς μάχονται ὄπλοις, οὐδὲν πρόχειρον ἔχοντες τούτων στρατοπεδεύονται, ἀλλὰ πολλοῦ χρόνου δέονται εἰς τὴν ἐξόπλισιν, εἰ μέλλουσι χρησίμως ἔξειν. 10. Ἐν δεξιᾷ δὲ καὶ ἐν ἀριστερᾷ αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἰππέων πελτασταῖς χώρα ἦν· τοξοτῶν δ' αὖ χώρα ἢ πρόσθεν ἦν καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἰππέων. 11. Ὀπλίτας δὲ καὶ τοὺς τὰ μεγάλα γέρορα ἔχοντας κύκλω πάντων εἶχεν ὡσπερ τεῖχος, ὅπως καὶ εἰ δέοι τι ἐνσκευάζεσθαι τοὺς ἰππέας, οἱ μονιμώτατοι πρόσθεν ὄντες παρεχόειν αὐτοῖς ἀσφαλῆ τὴν καθόπλισιν. 12. Ἐκάθευδον δὲ αὐτῶ ἐν τάξει ὡσπερ οἱ ὀπλίται, οὕτω δὲ καὶ οἱ πελτασταὶ καὶ οἱ τοξόται, ὅπως καὶ ἐκ νυκτῶν εἰ δέοι τι, ὡσπερ καὶ οἱ ὀπλίται παρεσκευασμένοι εἰσὶ παῖειν τὸν εἰς χεῖρας ἴοντα, οὕτω καὶ οἱ τοξόται καὶ οἱ ἀκοντισταί, εἴ τις πρὸςίοιεν, ἐξ ἐτοίμου ἀκοντίζοιεν καὶ τοξεύοιεν ὑπὲρ τῶν ὀπλιτῶν. 13. Εἶχον δὲ καὶ σημεῖα πάντες οἱ ἀρχοντες ἐπὶ ταῖς σκηναῖς· οἱ δ' ὑπηρέται, ὡσπερ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν οἱ σώφρονες ἴσασι μὲν καὶ τῶν πλείστων τὰς οἰκήσεις, μάλιστα δὲ τῶν ἐπικαιρίων, οὕτω καὶ τῶν ἐν τοῖς στρατοπέδοις τὰς τε χώρας τὰς τῶν ἡγεμόνων ἠπίσταντο οἱ Κύρου ὑπηρέται καὶ τὰ σημεῖα ἐγίγνωσκον ἅ ἐκάστοις ἦν· ὥστε ὅτου δέοιτο Κύρος, οὐκ ἐζήτουν, ἀλλὰ τὴν συντομωτάτην ἐφ' ἑκάστον ἔθειον. 14. Καὶ διὰ τὸ εἰλικρινῆ ἑκάστα εἶναι τὰ φῦλα πολὺ μᾶλλον ἦν δῆλα καὶ ὁπότε τις εὐτακτοίη καὶ εἴ τις μὴ πράττει τὸ προστατιόμενον. οὕτω δὲ ἔχόντων ἡγεῖτο, εἴ τις καὶ ἐπίθοιτο νυκτὸς ἢ ἡμέρας, ὡσπερ ἂν εἰς ἐνέδραν εἰς τὸ στρατόπεδον τοὺς ἐπιτιθεμένους ἐμπίπτειν. 15. Καὶ το τακτικὸν δὲ εἶναι οὐ τοῦτο μόνον ἡγεῖτο, εἴ τις ἐκτεῖναι φάλαγγας εὐπόρως δύναιτο ἢ βαθῦναι ἢ ἐκ κέρματος

εἰς φάλαγγα καταστῆσαι ἢ ἐκ δεξιᾶς ἢ ἀριστερᾶς ἢ ὀπισθεν ἐπιφανέντων πολυμίων ὀρθῶς ἐξελεῖσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ διασπᾶν ὁπότε δεοὶ τακτικὸν ἡγεῖτο, καὶ τὸ τιθέναι γβ τὸ μέρος ἕκαστον ὅπου μάλιστα ἐν ὠφελείᾳ ἂν εἴη, καὶ τὸ ταχύνειν δὲ ὅπου φθάσαι δεοὶ, πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τακτικοῦ ἀνδρὸς ἐνόμιζεν εἶναι καὶ ἐπεμελεῖτο τούτων πάντων ὁμοίως. 16. Καὶ ἐν μὲν ταῖς πορείαις πρὸς τὸ συμπύπτον ἀεὶ διατάττων ἐπορεύετο, ἐν δὲ τῇ στρατοπεδεύσει ὡς τὰ πολλὰ ὡςπερ εἴρηται κατεχώριζεν.

17. Ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι γίνονται κατὰ τὴν Μηδικήν, τρέπεται ὁ Κῦρος πρὸς Κναξάρην. ἐπεὶ δὲ ἤσπασαντο ἀλλήλους, πρῶτον μὲν δὴ ὁ Κῦρος εἶπε τῷ Κναξάρῃ, ὅτι οἶκος αὐτῷ ἐξηρημένος εἴη ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἀρχεῖα, ὅπως ἔχη καὶ ὅταν ἐκεῖσε ἔλθῃ, εἰς οἰκεῖα καταγεσθαι· ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλα δῶρα ἔδωκεν αὐτῷ πολλὰ καὶ καλά. 18. Ὁ δὲ Κναξάρης ταῦτα μὲν ἐδέχετο, προσέπεμψε δὲ αὐτῷ τὴν θυγατέρα στέφανόν τε χρυσοῦν καὶ ψέλια φέρουσαν καὶ στρεπτόν καὶ στολὴν Μηδικὴν ὡς δυνατὸν καλλίστην. 19. Καὶ ἡ μὲν δὴ παῖς ἐστεφάνου τὸν Κῦρον, ὁ δὲ Κναξάρης εἶπε, Αἰδῶμι δέ σοι, ἔφη, ὦ Κῦρε, καὶ αὐτὴν ταύτην γυναῖκα, ἐμὴν οὔσαν θυγατέρα· καὶ ὁ σὸς δὲ πατὴρ ἔγημς τὴν τοῦ ἐμοῦ πατρὸς θυγατέρα, ἐξ ἧς σὺ ἐγένου· αὐτὴ δὲ ἐστίν, ἣν σὺ πολλὰκις παῖς ὢν, ὅτε παρ' ἡμῖν ἦσθα, ἐτιθηρήσω· καὶ ὁπότε τις ἐρωτᾷ αὐτὴν τίτι γαμοῖτο, ἔλεγεν, ὅτι Κύρω· ἐπιδίδωμι δὲ αὐτῇ ἐγὼ καὶ φερὴν Μηδικὴν τὴν πᾶσαν· οὐδὲ γὰρ ἔστι μοι ἀρῶν παῖς γνήσιος. 20. Ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· ὁ δὲ Κῦρος ἀπεκρίνατο, Ἄλλ', ὦ Κναξάρη, τό τε γένος ἐπαινῶ καὶ τὴν παιῖδα καὶ τὰ δῶρα· βούλομαι δέ,

ἔφη, σὺν τῇ τοῦ πατρὸς γνώμῃ καὶ τῇ τῆς μητρὸς ταῦτά σοι συναινέσαι. εἶπε μὲν οὖν οὕτως ὁ Κῦρος, ὅμως δὲ τῇ παιδί πάντα ἔδωρήσατο, ὅποσα ᾔετο καὶ τῷ Κναξάρῃ χαρίζεσθαι. ταῦτα δὲ ποιήσας εἰς Πέρσας ἐπορεύετο.

21. Ἐπεὶ δ' ἐπὶ τοῖς Περσῶν ὀρίοις ἐγένετο πορευόμενος, τὸ μὲν ἄλλο στράτευμα αὐτοῦ κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς φίλοις εἰς τὴν πόλιν ἐπορεύετο, ἱερεῖα μὲν ἄγων ὡς πᾶσι Πέρσαις ἱκανὰ θύειν τε καὶ ἐστιᾶσθαι· δῶρα δὲ ἤγην οἷα μὲν ἔπροσπε τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις φίλοις, οἷα δ' ἔπροσπεν ἀρχαῖς καὶ γεραιτέροις καὶ τοῖς ὁμοτίμοις πᾶσιν· ἔδωκε δὲ καὶ πᾶσι Πέρσαις καὶ Περσίσιν ὅσαπερ καὶ νῦν ἐτι δίδωσιν, ὅτανπερ ἀφίκηται βασιλεὺς εἰς Πέρσας. 22. Ἐκ δὲ τούτου συνέλεξε Καμβύσης τοὺς γεραιτέρους Περσῶν καὶ τὰς ἀρχάς, οἵπερ τῶν μεγίστων κύριοί εἰσι· παρεκάλει δὲ καὶ Κῦρον, καὶ ἔλεξε τοιάδε·

Ἄνδρες Πέρσαι καὶ σύ, ὦ Κῦρος, ἐγὼ ἀμφοτέροις ὑμῖν εἰκότως εὐνοὺς εἶμι· ὑμῶν μὲν γὰρ βασιλεύω, σὺ δέ, ὦ Κῦρος, παῖς ἐμὸς εἶ. δίκαιος οὖν εἶμι, ὅσα γιγνώσκειν δοκῶ ἀγαθὰ ἀμφοτέροις, ταῦτα εἰς τὸ μέσον λέγω.

23. Τὰ μὲν γὰρ παρελθόντα ὑμεῖς μὲν Κῦρον ἠξήσατε στράτευμα δόντες καὶ ἄρχοντα τούτου αὐτὸν καταστήσαντες, Κῦρος δὲ ἠγούμενος τούτου σὺν θεοῖς εὐκλεεῖς μὲν ὑμᾶς, ὦ Πέρσαι, ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἐποίησεν, ἐντίμους δ' ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάσῃ· τῶν δὲ συστρατευσαμένων τοὺς μὲν ἀρίστους καὶ πεπλούτους, τοῖς δὲ πολλοῖς μισθὸν καὶ τροφὴν παρεσκεύακεν· ἵππικόν δὲ καταστήσας Περσῶν πεποίηκε Πέρσαις καὶ πεδίων εἶναι μετουσίαν.

24. Ἦν μὲν οὖν καὶ τὸ λοιπὸν οὕτω γιγνώσκητε, πολλῶν

καὶ ἀγαθῶν αἴτιοι ἀλλήλοις ἔσσεσθε· εἰ δὲ ἢ σύ, ὦ Κύριε, ἐπαρθεὶς ταῖς παρούσαις τύχαις ἐπιχειρήσεις καὶ Περσῶν ἄρχειν ἐπὶ πλεονεξία ὡσπερ τῶν ἄλλων, ἢ ὑμεῖς, ὦ πολῖται, φθονήσαντες τούτῳ τῆς δυνάμεως καταλύειν πειράσσεσθε τοῦτον τῆς ἀρχῆς, εὖ ἴστε, ὅτι ἐμποδῶν ἀλλήλοις πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔσσεσθε. 25. Ὡς οὖν μὴ ταῦτα γίγνηται, ἀλλὰ τὰγαθὰ, ἐμοὶ δοκεῖ, ἔφη, θύσαντας ὑμᾶς κοινῇ καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυραμένους συνθέσθαι, σὲ μὲν, ὦ Κύριε, ἣν τις ἐπιστρατεύηται χώρα Περσίδι ἢ Περσῶν νόμους διασπᾶν πειρᾶται, βοηθήσειν παντὶ σθένει, ὑμᾶς δέ, ὦ Πέρσαι, ἣν τις ἢ ἀρχῆς Κύρον ἐπιχειρῇ καταπαύειν ἢ ἀφίστασθαι τις τῶν ὑποχειρίων, βοηθήσειν καὶ ὑμῖν αὐτοῖς καὶ Κύρῳ, καθ' ὅ,τι ἂν ἐπαγγέλλῃ. 26. Καὶ ἕως μὲν ἂν ἐγὼ ζῶ, ἐμὴ γίγνεται ἢ ἐν Πέρσαις βασιλεία, ὅταν δ' ἐγὼ τελευτήσω, δῆλον ὅτι Κύρον, εἰ ζῆ. καὶ ὅταν μὲν οὗτος ἀφίκηται εἰς Πέρσας, ὁσίως ἂν ὑμῖν ἔχοι τοῦτον θύειν τὰ ἱερὰ ὑπὲρ ὑμῶν, ἄπερ νῦν ἐγὼ θύω· ὅταν δ' οὗτος ἐκδημος ἦ, καλῶς ἂν οἶμαι ὑμῖν ἔχειν, εἰ ἐκ τοῦ γένους ὅς ἂν δοκῇ ὑμῖν ἄριστος εἶναι, οὗτος τὰ τῶν θεῶν ἀποτελοίῃ. 27. Ταῦτα εἰπόντος Καμβύσου συνέδοξε Κύρῳ τε καὶ τοῖς Περσῶν τέλεσι· καὶ συνθέμενοι ταῦτα τότε καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυράμενοι οὕτω καὶ νῦν ἔτι διαμένουσι ποιοῦντες πρὸς ἀλλήλους Πέρσαι τε καὶ βασιλεὺς. τούτων δὲ πραχθέντων ἀπήει ὁ Κύριος.

28. Ὡς δ' ἀπιῶν ἐγένετο ἐν Μήδοις, συνδόξαν τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ γαμεῖ τὴν Κναξάρου θυγατέρα, ἧς ἔτι καὶ νῦν λόγος ὡς παγκάλου γενομένης. [ἔτιοι δὲ τῶν λογοποιῶν λέγουσιν, ὡς τὴν τῆς μητρὸς ἀδελφὴν ἔγημεν·

ἀλλὰ γραῦς ἂν καὶ παντάπασιν ἦν ἢ παῖς.] γήμας δ' εὐθύς ἔχων ἀνεξεύγνουεν.

CAPUT VI.

1. Ἐπεὶ δ' ἐν Βαβυλῶνι ἦν, ἐδόκει αὐτῶ σατράπας ἦδη πέμπειν ἐπὶ τὰ κατεστραμμένα ἔθνη. τοὺς μέντοι ἐν ταῖς ἄκραις φρουράρχους καὶ τοὺς χιλιάρχους τῶν κατὰ τὴν χώραν φυλακῶν οὐκ ἄλλου ἢ ἑαυτοῦ ἐβούλετο ἀκούειν· ταῦτα δὲ προεωρᾶτο ἐννοῶν, ὅπως εἴ τις τῶν σατραπῶν ὑπὸ πλούτου καὶ πλήθους ἀνθρώπων ἐξυβρίσειε καὶ ἐπιχειρήσειε μὴ πεῖθεσθαι, εὐθύς ἀντιπάλους ἔχει ἐν τῇ χώρᾳ. 2. Ταῦτ' οὖν βουλόμενος προᾶξαι ἔγνω συγκαλέσαι πρῶτον τοὺς ἐπικαιρίους καὶ προειπεῖν, ὅπως εἶδεῖν, ἐφ' οἷς ἴασιν οἱ ἰόντες· ἐνόμιζε γὰρ οὕτω ῥᾶρον φέρειν ἂν αὐτούς· ἐπεὶ δὲ κατασταίῃ τις ἀρχῶν καὶ αἰσθάνοιτο ταῦτα, χαλεπῶς ἂν ἐδόκουν αὐτῶ φέρειν, νομίζοντες δι' ἑαυτῶν ἀπιστίαν ταῦτα γενέσθαι. 3. Οὕτω δὴ συλλέξας λέγει αὐτοῖς τοιαύδε·

Ἄνδρες φίλοι, εἰσὶν ἡμῖν ἐν ταῖς κατεστραμμέναις πόλεσι φρουροὶ καὶ φρούραρχοι, οὓς τότε κατελίπομεν· καὶ τούτοις ἐγὼ προστάξας ἀπῆλθον ἄλλο μὲν μηδὲν πολυπραγμονεῖν, τὰ δὲ τείχη διασώζειν. τούτους μὲν οὖν οὐ παύσω τῆς ἀρχῆς, ἐπεὶ καλῶς διαπεφυλάχασι τὰ προσταχθέντα· ἄλλους δὲ σατράπας πέμψαι μοι δοκεῖ, οἵτινες ἀρξουσὶ τῶν ἐνοικούντων καὶ τὸν δασμὸν λαμβάνοντες τοῖς τε φρουροῖς δώσουσι μισθὸν καὶ ἄλλο τελέσουσιν ὅ,τι ἂν δέη. 4. Δοκεῖ δέ μοι καὶ τῶν ἐνθάδε μενόντων ὑμῶν, οἷς ἂν ἐγὼ πράγματα παρέχω πέμπων πράξοντάς τι ἐπὶ ταῦτα τὰ ἔθνη, χώρας γενέσθαι καὶ

οἴκους ἐκεῖ· ὅπως δασμοφορῆται τε αὐτοῖς δεῦρο, ὅταν
 τε ἴωσιν ἐκεῖσε, εἰς οἰκεία ἔχωσι κατάγεσθαι. 5. Ταῦτα
 εἶπε καὶ ἔδωκε πολλοῖς τῶν φίλων κατὰ πάσας τὰς κα-
 ταστραφείσας πόλεις οἴκους καὶ ὑπηκόους· καὶ νῦν εἰσὶν
 ἔτι τοῖς ἀπογόνους τῶν τότε λαβόντων αἱ χῶραι κατα-
 μένουσαι ἄλλαι ἐν ἄλλῃ γῆ· αὐτοὶ δὲ οἰκοῦσι παρὰ βα-
 σιλεῖ. 6. Δεῖ δέ, ἔφη, τοὺς ἰόντας σατράπας ἐπὶ ταύ-
 τας τὰς χώρας τοιούτους ἡμᾶς σκοπεῖν, οἵτινες, ὅτι ἂν
 ἐν τῇ γῆ ἐκάστη καλὸν ἢ ἀγαθὸν ἦ, μεμνήσονται καὶ
 δεῦρο ἀποπέμπειν, ὡς μετέχωμεν καὶ οἱ ἐνθάδε ὄντες
 τῶν πανταχοῦ γιγνομένων ἀγαθῶν· καὶ γὰρ ἦν τί πού
 δεινὸν γίγνηται, ἡμῖν ἔσται ἀμυντέον. 7. Ταῦτ' εἰπὼν
 τότε μὲν ἔπαυσε τὸν λόγον, ἔπειτα δέ, οὓς ἐγίνωσκε
 τῶν φίλων ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἐπιθυμοῦντας ἰέναι, ἐκλε-
 ξάμενος αὐτῶν τοὺς δοκοῦντας ἐπιτηδειοτάτους εἶναι
 ἔπεμπε σατράπας εἰς Ἀραβίαν μὲν Μεγάβυζον, εἰς Καπ-
 παδοκίαν δὲ Ἀρταβάταν, εἰς Φρυγίαν δὲ τὴν μεγάλην
 Ἀρτακάμαν, εἰς Λυδίαν δὲ καὶ Ἰωνίαν Χρυσάνταν, εἰς
 Καρίαν δὲ Ἀδούσιον, ὄνπερ καὶ ἴουντο, εἰς Φρυγίαν
 δὲ τὴν παρ' Ἑλλήσποντον καὶ Αἰολίδα Φαρνοῦχον.
 8. Κιλικίας δὲ καὶ Κύπρου καὶ Παφλαγόνων οὐκ ἔπεμ-
 ψε σατράπας, ὅτι ἐκόντες ἐδόκουν συστρατεύεσθαι ἐπὶ
 Βαβυλῶνα· δασμοὺς μὲντοι συνέταξεν ἀποφέρειν καὶ
 τούτους. 9. Ὡς δὲ τότε Κῦρος κατεστήσατο, οὕτως
 ἔτι καὶ νῦν βασιλέως εἰσὶν αἱ ἐν ταῖς ἄκραις φυλακαὶ καὶ
 οἱ χιλιάρχοι τῶν φυλακῶν ἐκ βασιλέως εἰςὶ καθεστηκό-
 τες καὶ παρὰ βασιλεῖ ἀπογεγραμμένοι. 10. Προεῖπε δὲ
 πᾶσι τοῖς ἐκπεμπομένοις σατράπαις, ὅσα αὐτὸν ἐώρων
 ποιῶντα, πάντα μιμῆσθαι· πρῶτον μὲν ἱππέας καθι-
 στάναι ἐκ τῶν συνεπισπομένων Περσῶν καὶ συμμάχων

καὶ ἄρματηλάτας, ὅποιοι δ' ἂν γῆν καὶ ἄρχεῖα λάβωσιν, ἀναγκάζειν τούτους ἐπὶ θύρας ἵεναι καὶ σωφροσύνης ἐπιμελουμένους παρέχειν ἑαυτοὺς τῷ σατιράπῃ χρῆσθαι, ἣν τι δέηται· παιδεύειν δὲ καὶ τοὺς γιγνομένους παῖδας ἐπὶ θύραις, ὥσπερ παρ' αὐτῶ· ἐξάγειν δὲ ἐπὶ τὴν θήραν τὸν σατιράπην τοὺς ἀπὸ θυρῶν καὶ ἄσκειν αὐτίον τε καὶ τοὺς σὺν ἑαυτῷ τὰ πολεμικά. 11. Ὅς δ' ἂν ἐμοί, ἔφη, κατὰ λόγον τῆς δυνάμεως πλείστα μὲν ἄρματα, πλείστους δὲ καὶ ἀρίστους ἱππέας ἀποδεικνύῃ, τοῦτον ἐγὼ ὡς ἀγαθὸν ξύμμαχον καὶ ὡς ἀγαθὸν συμφύλακα Πέρσαις τε καὶ ἐμοί τῆς ἀρχῆς τιμήσω. ἔστωσαν δὲ παρ' ὑμῖν καὶ ἔδραις ὥσπερ παρ' ἐμοί οἱ ἀριστοὶ προτετιμημένοι, καὶ τράπεζα, ὥσπερ ἡ ἐμή, τρέφουσα μὲν πρῶτον τοὺς οἰκέτας, ἔπειτα δὲ καὶ ὡς φίλοις μεταδιδόναί ἱκανῶς κεκοσμημένη καὶ ὡς τὸν καλόν τι ποιοῦντα καθ' ἡμέραν ἐπιγεραίρειν. 12. Κιᾶσθε δὲ καὶ παραδείσους καὶ θηρία τρέφετε, καὶ μήτε αὐτοὶ ποτε ἄνευ πόνου σῖτον παραθῆσθε μήτε ἵπποις ἀγυμνάστοις χόρτον ἐμβάλλετε· οὐ γὰρ ἂν δυναίμην ἐγὼ εἰς ὧν ἀνθρωπίνῃ ἀρετῇ τὰ πάντων ὑμῶν ἀγαθὰ διασώζειν, ἀλλὰ δεῖ ἐμὲ μὲν ἀγαθὸν ὄντα σὺν ἀγαθοῖς τοῖς παρ' ἐμοῦ ὑμῖν ἐπίκουρον εἶναι, ὑμᾶς δὲ ὁμοίως αὐτοὺς ἀγαθοὺς ὄντας σὺν ἀγαθοῖς τοῖς μεθ' ὑμῶν ἐμοὶ συμμάχους εἶναι. 13. Βουλοίμην δ' ἂν ὑμᾶς καὶ τοῦτο κατανοῆσαι, ὅτι τούτων ὧν νῦν ὑμῖν παρακλεῦομαι οὐδὲν τοῖς δούλοις προστάτω· ἅ δ' ὑμᾶς φημι χρῆναι ποιεῖν, ταῦτα καὶ αὐτὸς πειρῶμαι πάντα πράττειν. ὥσπερ δ' ἐγὼ ὑμᾶς κλεῦώ ἐμὲ μιμῆσθαι, οὕτω καὶ ὑμεῖς τοὺς ὑφ' ὑμῶν ἀρχὰς ἔχοντας μιμῆσθαι ὑμᾶς διδάσκετε.

14. Ταῦτα δὲ Κύρου οὕτω τότε τάξαντος ἔτι καὶ

νῦν τῷ αὐτῷ τρόπῳ πᾶσαι μὲν αἱ ὑπὸ βασιλεῖ φυλακαὶ ὁμοίως φυλάττονται, πᾶσαι δὲ αἱ τῶν ἀρχόντων θύραι ὁμοίως θεραπεύονται, πάντες δὲ οἱ οἴκοι καὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ ὁμοίως οἰκοῦνται, πᾶσι δὲ οἱ ἀριστοὶ τῶν παρόντων ἔδραις προτετίμηνται, πᾶσαι δὲ αἱ πορεῖαι συντεταγμέναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰσὶ, πᾶσι δὲ συγκεφαλαιοῦνται πολλαὶ πράξεις ὀλίγοις ἐπιστάταις.

15. Ταῦτα δ' εἰπὼν ὡς χρῆ ποιεῖν ἐκάστους καὶ δύναμιν ἐκάστῳ προςθεῖς ἐξέπεμπε καὶ προεῖπεν ἅπανσι παρασκευάζεσθαι, ὡς εἰς νέωτα στρατείας ἐσομένης καὶ ἐπιδείξεως ἀνδρῶν καὶ ὀπλων καὶ ἵππων καὶ ἁρμάτων.

16. Κατενοήσαμεν δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι Κύρον κατάρξαντος, ὡς φασι, καὶ νῦν ἔτι διαμένει· ἐφοδεύει γὰρ ἀνὴρ κατ' ἐνιαυτὸν αἰὲν στρατεύμα ἔχων, ὡς ἦν μὲν τις τῶν σατραπῶν ἐπικουρίας δέηται, ἐπικουρῆ, ἦν δὲ τις ὑβρίξῃ, σωφρονίξῃ, ἦν δὲ τις ἢ δασμῶν φορᾶς ἀμελῆ ἢ τῶν ἐνοίκων φυλακῆς ἢ ὅπως ἢ χώρα ἐνεργὸς ἢ ἢ ἄλλο τι τῶν τεταγμένων παραλίπη, ταῦτα πάντα κατεντρεπίξῃ, ἦν δὲ μὴ δύνηται, βασιλεῖ ἀπαγγέλλῃ· ὁ δὲ ἀκούων βουλευέται περὶ τοῦ ἀτακτοῦντος. καὶ οἱ πολλάκις λεγόμενοι, ὅτι βασιλέως υἱὸς καταβαίνει, βασιλέως ἀδελφός, βασιλέως ὀφθαλμός, καὶ ἐνίοτε οὐκ ἐκφαινόμενοι, οὗτοι τῶν ἐφόδων εἰσὶν· ἀποτρέπεται γὰρ ἕκαστος αὐτῶν ὅπουθεν ἂν βασιλεὺς κελύῃ.

17. Κατεμάθομεν δὲ αὐτοῦ καὶ ἄλλο μηχανήμα πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, ἐξ οὗ ταχέως ἡσθάνετο καὶ τὰ πάμπολυ ἀπέχοντα ὅπως ἔχοι. σκεψάμενος γὰρ πόσῃν ἂν ὁδὸν ἵππος κατανύτοι τῆς ἡμέρας ἐλαυνόμενος ὥστε διαρκεῖν, ἐποίησατο ἵππῶνας τοσοῦτον διαλείποντας καὶ ἵππους ἐν αὐτοῖς κατέστησε καὶ τοὺς ἐπιμελομέ-

ρους τούτων, καὶ ἄνδρα ἐφ' ἐκάστῳ τῶν τόπων ἔιαξε τὸν ἐπιτήδειον παραδέχασθαι τὰ φερόμενα γράμματα καὶ παραδιδόναι καὶ παραλαμβάνειν τοὺς ἀπειρηκότας ἵππους [καὶ ἀνθρώπους] καὶ ἄλλους πέμπειν νεαλεῖς.

18. Ἔστι δ' ὅτε οὐδὲ τὰς νύκτας φασὶν ἴστασθαι ταύτην τὴν πορείαν, ἀλλὰ τῷ ἡμερινῷ ἀγγέλῳ τὸν νυκτεριον διαδέχασθαι. τούτων δὲ οὕτω γιγνομένων φασὶ τινες θᾶπτον τῶν γεράνων ταύτην τὴν πορείαν ἀνύτειν· εἰ δὲ τοῦτο ψεύδονται, ἀλλ' ὅτι γε τῶν ἀνθρωπίνων πεζῆ πορειῶν αὕτη ταχίστη, τοῦτο εὐδηλον. ἀγαθὸν δὲ ὡς τάχιστα ἕκαστον αἰσθανόμενον ὡς τάχιστα ἐπιμελεῖσθαι.

19. Ἐπεὶ δὲ περιῆλθεν ὁ ἐπιαντός, συνήγειρε στρατιὰν εἰς Βαβυλῶνα, καὶ λέγεται αὐτῷ γενέσθαι εἰς δώδεκα μὲν ἵππων μυριάδας, εἰς διςχίλια δὲ ἄρματα δρεπανηφόρα, πεζῶν δὲ εἰς μυριάδας ἐξήκοντα.

20. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα συνεσκεύαστο αὐτῷ, ὥρμα δὴ ταύτην τὴν στρατείαν, ἐν ἣ λέγεται καταστρέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα Συρίαν ἐκβάντι οἰκεῖ μέχρι ἐρυθρᾶς θαλάττης. μετὰ δὲ ταῦτα ἢ εἰς Αἴγυπτον στρατεία λέγεται γενέσθαι, καὶ καταστρέψασθαι Αἴγυπτον.

21. Καὶ ἐκ τούτου τὴν ἀρχὴν ὠριζεν αὐτῷ πρὸς ἔω μὲν ἢ ἐρυθρὰ θάλαττα, πρὸς ἄρκιον δὲ ὁ Εὐξείνος πόντος, πρὸς ἐσπέραν δὲ Κύπρος καὶ Αἴγυπτος, πρὸς μεσημβρίαν δὲ Αἰθιοπία. τούτων δὲ τὰ πέρατα τὰ μὲν διὰ θάλαπος, τὰ δὲ διὰ ψυχος, τὰ δὲ διὰ ὕδωρ, τὰ δὲ δι' ἀνδρίαν δυσοίκητα.

22. Αὐτὸς δ' ἐν μέσῳ τούτων τὴν δίαίταν ποιησάμενος τὸν μὲν ἀμφὶ τὸν χειμῶνα χρόνον διῆγει ἐν Βαβυλῶνι ἐπὶ μῆνας· αὕτη γὰρ ἀλεινή ἢ χῶρα· τὸν δὲ ἀμφὶ τὸ ἔαρ τρεῖς μῆνας ἐν Σούσοις, τὴν δὲ ἀκμὴν τοῦ θεροῦς δύο μῆνας ἐν Ἐκβατάνοις· οὕτω δὲ ποιοῦντα

αὐτὸν λέγουσιν ἐν ἑαρινῷ θάλλει καὶ ψύχει διάγειν ἀσί.
 23. Οὕτω δὲ διέκειντο πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι, ὡς πᾶν
 μὲν ἔθνος μειονεκτεῖν ἐδόκει, εἰ μὴ Κύρῳ πέμψεισιν ὅ,τι
 καλὸν αὐτοῖς ἐν τῇ χώρᾳ ἢ φύοιτο ἢ τρέφοιτο ἢ τεχνῶ-
 το, πᾶσα δὲ πόλις ὡσαύτως, πᾶς δὲ ἰδιώτης πλούσιος
 ἂν ᾤετο γενέσθαι, εἴ τι Κύρῳ χαρίσαιτο· καὶ γὰρ ὁ
 Κύρος λαμβάνων παρ' ἐκάστων ὧν ἀφθονίαν εἶχον οἱ
 δίδόντες, ἀντιδίδου ὧν σπανίζοντας αὐτοὺς αἰσθάνοιτο.

C A P U T VII.

1. Οὕτω δὲ τοῦ αἰῶνος προκεχωρηκότος, μάλα δὴ
 προσβύτης ὧν ὁ Κύρος ἀφικνεῖται εἰς Πέρσας τὸ ἔβδο-
 μον ἐπὶ τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς. καὶ ὁ μὲν πατήρ καὶ ἡ μήτηρ
 πάλαι δὴ ὡςπερ εἰκὸς ἐτετελευτήκωσαν αὐτῷ· ὁ δὲ Κύ-
 ρος ἔθυσε τὰ νομιζόμενα ἱερά καὶ τοῦ χοροῦ ἠγήσατο
 Πέρσαις κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὰ δῶρα πᾶσι διέδωκεν
 ὡςπερ εἰώθει. 2. Κοιμηθεὶς δ' ἐν τῷ βασιλείῳ ὄναρ
 εἶδε τοιόνδε. ἔδοξεν αὐτῷ προσελθῶν κρείττων τις ἢ κα-
 τὰ ἄνθρωπον εἰπεῖν, Συσκευάζου, ὦ Κύρε· ἡδὴ γὰρ εἰς
 θεοὺς ἄπει. τοῦτο δὲ ἰδὼν τὸ ὄναρ ἐξηγέρθη καὶ σχεδὸν
 ἐδόκει εἰδέναι, ὅτι τοῦ βίου ἡ τελευτὴ παρεῖη. 3. Εὐθύς
 οὖν λαβὼν ἱερεῖα ἔθυε Διὶ τε πατρῷῳ καὶ Ἡλίῳ καὶ
 τοῖς ἄλλοις θεοῖς ἐπὶ τῶν ἄκρων, ὡς Πέρσαι θύουσιν,
 ὧδε ἐπευχόμενος· Ζεῦ πατρῷε καὶ Ἥλιε καὶ πάντες
 θεοί, δέχεσθε τάδε καὶ τελεστήρια πολλῶν καὶ καλῶν
 πράξεων καὶ χαριστήρια, ὅτι ἐσημῆγατέ μοι καὶ ἐν ἱεροῖς
 καὶ ἐν οὐρανίοις σημείοις καὶ ἐν οἰωνοῖς καὶ ἐν φήμαις,
 ἅ τ' ἐχρῆν ποιεῖν καὶ ἅ οὐκ ἐχρῆν. πολλή δ' ὑμῖν χάρις,
 ὅτι καγὼ ἐγίγνωσκον τὴν ὑμῆτεράν ἐπιμέλειαν καὶ οὐδε

πώποτε ἐπὶ ταῖς εὐτυχίαις ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐφρόνησα. αἰτούμαι δ' ὑμᾶς δοῦναι καὶ νῦν παισὶ μὲν καὶ γυναικὶ καὶ φίλοις καὶ πατρίδι εὐδαιμονίαν, ἐμοὶ δὲ οἰόνπερ αἰῶνα δεδώκατε, τοιαύτην καὶ τελευτὴν δοῦναι. 4. Ὁ μὲν δὴ τοιαῦτα ποιήσας καὶ οἴκαθε ἐλθὼν ἔδοξεν ἀναπαύσεσθαι καὶ κατεκλίθη. ἐπεὶ δὲ ὥρα ἦν, οἱ τεταγμένοι προσιόντες λούσασθαι αὐτὸν ἐκέλευον. ὁ δ' ἔλεγεν, ὅτι ἡδέως ἀναπαύοιτο. οἱ δ' αὖ τεταγμένοι, ἐπεὶ ὥρα ἦν, δεῖπνον παρετίθεσαν. τῷ δὲ ἡ ψυχὴ σῖτον μὲν οὐ προσίετο, διψῆν δ' ἐδόκει, καὶ ἔπιεν ἡδέως. 5. Ὡς δὲ καὶ τῇ ὑστεραίᾳ συνέβαινε αὐτῷ ταῦτα καὶ τῇ τρίτῃ, ἐκάλεσε τοὺς παῖδας· οἱ δὲ ἔτυχον συνηκολουθηκότες αὐτῷ καὶ ὄντες ἐν Πέρσαις· ἐκάλεσε δὲ καὶ τοὺς φίλους καὶ τὰς Περσῶν ἀρχάς· παρόντων δὲ πάντων ἤρχετο τοιοῦδε λόγου·

6. Παῖδες ἐμοὶ καὶ πάντες οἱ παρόντες φίλοι, ἐμοὶ μὲν τοῦ βίου τὸ τέλος ἤδη πάρεστιν· ἐκ πολλῶν τοῦτο σαφῶς γινώσκω· ὑμᾶς δὲ χρῆ, ὅταν τελευτήσω, ὡς περὶ εὐδαιμόνος ἐμοῦ καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν πάντα. ἐγὼ γὰρ παῖς τε ὢν τὰ ἐν παισὶ νομιζόμενα καλὰ δοκῶ κεκαρπῶσθαι, ἐπεὶ τε ἤβησα, τὰ ἐν νεανίσκοις, τέλειός τε ἀνὴρ γενόμενος τὰ ἐν ἀνδράσι· σὺν τῷ χρόνῳ τε προϊόντι ἀεὶ συναυξανομένην ἐπιγιγνώσκειν ἐδύκουν καὶ τὴν ἐμὴν δύναμιν, ὥστε καὶ τοῦμὸν γῆρας οὐδεπώποτε ἤσθόμην τῆς ἐμῆς νεότητος ἀσθενέστερον γινόμενον, καὶ οὐτ' ἐπιχειρήσας οὐτ' ἐπιθυμήσας οἶδα ὅτου ἠτύχησα. 7. Καὶ τοὺς μὲν φίλους ἐπεῖδον δι' ἐμοῦ εὐδαιμόνας γενομένους, τοὺς δὲ πολεμίους ὑπ' ἐμοῦ δουλωθέντας· καὶ τὴν πατρίδα πρόσθεν ἰδιωτεύουσαν ἐν τῇ Ἀσίᾳ νῦν προτετιμημένην καταλείπω· ὢν τ' ἐκτησάμην

οὐδὲν οἶδα ὅτι οὐ διεσωσάμην. καὶ τὸν μὲν παρελθόντα χρόνον ἔπραττον οὕτως ὥσπερ εὐχόμεν, φόβος δέ μοι συμπαραγομαρτῶν, μή τι ἐν τῷ ἐπιόντι χρόνῳ ἢ ἴδοιμι ἢ ἀκούσαιμι ἢ πάθοιμι χαλεπὸν, οὐκ εἶα τελέως με μέγα φρονεῖν οὐδ' εὐφραίνεσθαι ἐκπεπταμένως. 8. Νῦν δ' ἦν τελευτήσω, καταλείπω μὲν ὑμᾶς, ὧ παῖδες, ζῶντας, οὕσπερ ἔδοσάν μοι οἱ θεοὶ γενέσθαι, καταλείπω δὲ πατρίδα καὶ φίλους εὐδαιμονοῦντας· ὥστε πῶς οὐκ ἂν ἐγὼ δικαίως μακαριζόμενος τὸν ἀεὶ χρόνον μνήμης τυγχάνοιμι; 9. Δεῖ δὲ καὶ τὴν βασιλείαν με ἤδη σαφηνίσαντα καταλιπεῖν, ὡς ἂν μὴ ἀμφίλογος γενομένη πράγματα ὑμῖν παράσχη. ἐγὼ φιλῶ μὲν ἀμφοτέρους ὑμᾶς ὁμοίως, ὧ παῖδες· τὸ δὲ προβουλεύειν καὶ τὸ ἡγεῖσθαι ἐφ' ὅτι ἂν καιρὸς δοκῇ εἶναι, τοῦτο προστάττω τῷ προτέρῳ γενομένῳ καὶ πλειόνων κατὰ τὸ εἶκός ἐμπείρω. 10. Ἐπαιθεύθην δὲ καὶ αὐτὸς οὕτως ὑπὸ τῆσδε τῆς ἐμῆς τε καὶ ὑμετέρας πατρίδος, τοῖς πρεσβυτέροις οὐ μόνον ἀδελφοῖς, ἀλλὰ καὶ πολίταις καὶ ὀδῶν καὶ θάκων καὶ λόγων ὑπέκειν, καὶ ὑμᾶς δέ, ὧ παῖδες, οὕτως ἐξ ἀρχῆς ἐπαίδευον, τοὺς μὲν γεραιτέρους προτιμῶν, τῶν δὲ νεωτέρων προτετιμῆσθαι· ὡς οὖν παλαιὰ καὶ εἰθισμένα καὶ ἔννομα λέγοντος ἐμοῦ οὕτως ἀποδέχεσθε. 11. Καὶ σὺ μὲν, ὧ Καμβύση, τὴν βασιλείαν ἔχε, θεῶν τε διδόντων καὶ ἐμοῦ ὅσον ἐν ἐμοί· σοὶ δέ, ὧ Ταναοξάζη, σατραπήν εἶναι δίδωμι Μήδων τε καὶ Ἀρμενίων καὶ τρίτων Καδουσίαν· ταῦτα δέ σοι διδοὺς νομίζω ἀρχὴν μὲν μείζω καὶ τοῦνομα τῆς βασιλείας τῷ πρεσβυτέρῳ καταλιπεῖν, εὐδαιμονίαν δὲ σοὶ ἀλυποτέραν. 12. Ὅποίας μὲν γὰρ ἀνθρωπίνης εὐφροσύνης ἐπιδεῆς ἔσσι οὐχ ὄρω, ἀλλὰ πάντα σοὶ καὶ δοκοῦντα ἀνθρώπους εὐφραίνειν παρέσται. τὸ δὲ δυσ-

καταπρακτοτέρων τῶν ἔργων καὶ τὸ πολλὰ μεριμνᾶν καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἡσυχίαν ἔχειν κεντριζόμενον ὑπὸ τῆς πρὸς τὰ μὰ ἔργα φιλονεικίας καὶ τὸ ἐπιβουλεύειν καὶ τὸ ἐπιβουλεύεσθαι, ταῦτα τῷ βασιλεύοντι ἀνάγκη σοῦ μᾶλλον συμπαρομαρτεῖν, ἅ, σάφ' ἴσθι, τῷ εὐφραίνεισθαι πολλὰς ἀσχολίας παρέχει. 13. Οἶσθα μὲν οὖν καὶ σύ, ὦ Καμβύση, ὅτι οὐ τόδε τὸ χρυσοῦν σκῆπτρον τὸ τὴν βασιλείαν διασωζόν ἐστιν, ἀλλ' οἱ πιστοὶ φίλοι σκῆπτρον βασιλεῦσιν ἀληθέστατον καὶ ἀσφαλέστατον. πιστοὺς δὲ μὴ νόμιζε φύσει φύεσθαι ἀνθρώπους· πᾶσι γὰρ ἂν οἱ αὐτοὶ πιστοὶ φαίνοιντο, ὡςπερ καὶ τᾶλλα τὰ πεφυκότεα πᾶσι τὰ αὐτὰ φαίνεται· ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς τίθεσθαι δεῖ ἕκαστον ἑαυτῷ· ἡ δὲ κτήσις αὐτῶν ἐστὶν οὐδαμῶς σὺν τῇ βίᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον σὺν τῇ εὐεργεσίᾳ. 14. Εἰ οὖν καὶ ἄλλους τινὰς πενιράση συμφύλακας τῆς βασιλείας ποιῆσθαι, μηδαμῶθεν πρότερον ἄρχον ἢ ἀπὸ τοῦ ὁμοῦθεν γενομένου. καὶ πολῖται τοὶ ἀνθρώποι ἀλλοδαπῶν οἰκειότεροι καὶ σύσσιτοι ἀποσκήνων· οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος φύντες καὶ ὑπὸ τῆς αὐτῆς μητρὸς τραφέντες καὶ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ αὐξηθέντες καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν γονέων ἀγαπώμενοι καὶ τὴν αὐτὴν μητέρα καὶ τὸν αὐτὸν πατέρα προσαγορευόντες, πῶς οὐ πάντων οὗτοι οἰκειότατοι; 15. Μὴ οὖν ἅ οἱ θεοὶ ὑφήγηται ἀγαθὰ εἰς οἰκειότητα ἀδελφοῖς μάταιά ποτε ποιήσητε, ἀλλ' ἐπὶ ταῦτα εὐθύς οἰκοδομεῖτε ἄλλα φιλικὰ ἔργα· καὶ οὕτως ἀεὶ ἀνυπέβλητος [ἀλλήλοις] ἔσται ἡ ἑστέρα φιλία. ἑαυτοῦ τοὶ κήδεται ὁ προνοῶν ἀδελφοῦ· τίτι γὰρ ἄλλω ἀδελφὸς μέγας ὢν οὕτω καλὸν ὡς ἀδελφῷ; τίς δ' ἄλλος τιμῆσται δι' ἄνδρα μέγα δυνάμενον οὕτως ὡς ἀδελφός; τίνα δὲ φοβήσεται τις ἀδικεῖν ἀδελφοῦ μεγάλου ὄντος οὐ-

τως, ὡς τὸν ἀδελφόν; 16. Μήτε οὖν θᾶπτον μηδεὶς σοῦ τούτῳ ὑπακουέτω μήτε προθυμότερον παρέστω· οὐδενὶ γὰρ οἰκειότερα τὰ τούτου οὔτε ἀγαθὰ οὔτε δεινὰ ἢ σοί. ἐννοεῖ δὲ καὶ τάδε· τίνι χαρισάμενος ἐλπίσαις ἂν μειζόνων τυχεῖν ἢ τούτῳ; τίνι δ' ἂν βοηθήσας ἰσχυρότερον σύμμαχον ἀντιλάβοις; τίνα δ' αἰσχίον μὴ φιλεῖν ἢ τὸν ἀδελφόν; τίνα δὲ ἀπάντων κάλλιον προτιμᾶν ἢ τὸν ἀδελφόν; μόνου τοι, ὦ Καμβύση, πρωτεύοντος ἀδελφοῦ παρ' ἀδελφῶ οὐδὲ φθόνος παρὰ τῶν ἄλλων ἐφικνεῖται. 17. Ἀλλὰ πρὸς θεῶν πατρῶων, ὦ παῖδες, τιμᾶτε ἀλλήλους, εἴ τι καὶ τοῦ ἐμοὶ χαρίζεσθαι μέλει ὑμῖν· οὐ γὰρ δήπου τοῦτό γε σαφῶς δοκεῖτε εἰδέναί, ὡς οὐδὲν εἰμι ἐγὼ ἔτι, ἐπειδὴν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τελευτήσω· οὐδὲ γὰρ νῦν τοι τήν γ' ἐμὴν ψυχὴν ἐωρᾶτε, ἀλλ' οἷς διεπράτιετο τούτοις αὐτὴν ὡς οὔσαν κατεφωρᾶτε. 18. Τὰς δὲ τῶν ἄδικα παθόντων ψυχὰς οὐπω κατενοήσατε οἴους μὲν φόβους τοῖς μαιφόνοις ἐμβάλλουσιν, οἴους δὲ παλαμναίους τοῖς ἀνοσίοις ἐπιπέμπουσι; τοῖς δὲ φθιμένοις τὰς τιμὰς διαμένειν ἔτι ἂν δοκεῖτε, εἰ μηδενὸς αὐτῶν αἰ ψυχὰι κύριαι ἦσαν; 19. Οὗτοι ἔγωγε, ὦ παῖδες, οὐδέ τοῦτο πώποτε ἐπέσιθην, ὡς ἡ ψυχὴ ἕως μὲν ἂν ἐν θνητῷ σώματι ἦ, ζῆ, ὅταν δὲ τούτου ἀπαλλαγῇ, τέθνηκεν. ὁρῶ γάρ, ὅτι καὶ τὰ θνητὰ σώματα, ὅσον ἂν ἐν αὐτοῖς χρόνον ἦ ἡ ψυχὴ, ζῶντα παρέχεται. 20. Οὐδὲ γε ὅπως ἄφρων ἔσται ἡ ψυχὴ, ἐπειδὴν τοῦ ἄφρονος σώματος δίχα γένηται, οὐδὲ τοῦτο πέπεισμαι· ἀλλ' ὅταν ἄκρατος καὶ καθαρὸς ὁ νοῦς ἐκκριθῇ, τότε καὶ φρονιμώτατον εἰκόσ αὐτὸν εἶναι. διαλυομένου δὲ ἀνθρώπου δηλὰ ἔστιν ἕκαστα ἀπιόντα πρὸς τὸ ὁμόφυλον πλὴν τῆς ψυχῆς· αὕτη δὲ μόνη οὔτε παροῦσα οὔτε ἀπιούσα ὁρᾶται. 21. Ἐν-

νοήσατε δέ, ἔφη, ὅτι ἐγγύτερον μὲν τῷ ἀνθρωπίνῳ θανάτῳ οὐδέν ἐστιν ὕπνου· ἢ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ τότε δήπου θειοτάτη καταφαίνεται, καὶ τότε τι τῶν μελλόντων προορᾷ· τότε γάρ, ὡς ἔοικε, μάλιστα ἐλευθεροῦται.

22. Εἰ μὲν οὖν οὕτως ἔχει ταῦτα, ὡς περ ἐγὼ οἶμαι, καὶ ἡ ψυχὴ καταλείπει τὸ σῶμα, καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν καταιδούμενοι ποιεῖτε ἃ ἐγὼ δέομαι· εἰ δὲ μὴ οὕτως, ἀλλὰ μένουσα ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι συναποθνήσκει, ἀλλὰ θεοῦς γε τοὺς αἰεὶ ὄντας καὶ πάντ' ἐφορῶντας καὶ πάντα δυναμένους, οἳ καὶ τήνδε τὴν τῶν ὄλων τάξιν συνέχουσιν ἀτριβῆ καὶ ἀγήρατον καὶ ἀναμάρτητον καὶ ὑπὸ κάλλους καὶ μεγέθους ἀδιήγητον, τούτους φοβούμενοι μήποτε ἀσεβὲς μηδὲν μηδὲ ἀνόσιον μήτε ποιήσητε μήτε βουλεύσητε.

23. Μετὰ μέντοι θεοῦς καὶ ἀνθρώπων τὸ πᾶν γένος τὸ αἰεὶ ἐπιγιγνόμενον αἰδεῖσθε· οὐ γὰρ ἐν σκότῳ ὑμᾶς οἱ θεοὶ ἀποκρύπτονται, ἀλλ' ἐμφανῆ πᾶσιν ἀνάγκη αἰεὶ ζῆν τὰ ὑμέτερα ἔργα· ἃ ἦν μὲν καθαρὰ καὶ ἔξω τῶν ἀδίκων φαίνηται, δυνατοὺς ὑμᾶς ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀναδείξει· εἰ δὲ εἰς ἀλλήλους ἀδικόν τι φρονήσετε, ἐκ πάντων ἀνθρώπων τὸ ἀξιόπιστοι εἶναι ἀποβαλεῖτε. οὐδεὶς γὰρ ἂν ἔτι πιστεῦσαι δύναίτο ὑμῖν, οὐδ' εἰ πάνυ προθυμοῖτο, ἰδὼν ἀδικούμενον τὸν μάλιστα φιλίᾳ προσήκοντα.

24. Εἰ μὲν οὖν ἐγὼ ὑμᾶς ἱκανῶς διδάσκω, οἷους χρὴ πρὸς ἀλλήλους εἶναι, εἰ δὲ μή, καὶ παρὰ τῶν προγεγενημένων μανθάνετε· αὕτη γὰρ ἀρίστη διδασκαλία. οἳ μὲν γὰρ πολλοὶ διαγεγένηνται φίλοι μὲν γονεῖς παισί, φίλοι δὲ ἀδελφοὶ ἀδελφοῖς· ἤδη δὲ τινες τούτων καὶ ἐναντία ἀλλήλοις ἔπραξαν· ὁποτέρους ἂν οὖν αἰσθάνησθε τὰ πραχθέντα συννεγκόντα, ταῦτα δὴ αἰρούμενοι ὀρθῶς ἂν βουλευοίσθε.

25. Καὶ τούτων μὲν ἴσως

ἤδη ἄλις. τὸ δ' ἐμὸν σῶμα, ὧ παῖδες, ὅταν τελευτήσω, μήτε ἐν χρυσῷ θῆτε μήτε ἐν ἀργύρῳ μήτε ἐν ἄλλῳ μηδενί, ἀλλὰ τῇ γῆ ὡς τάχιστα ἀπόδοτε. τί γὰρ τούτου μακαριώτερον τοῦ γῆ μιχθῆναι, ἢ πάντα μὲν τὰ καλά, πάντα δὲ τὰ γαθὰ φύει τε καὶ τρέφει; ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλως φιλόανθρωπος ἐγενόμην καὶ νῦν ἡδέως ἂν μοι δοκῶ κοινωῆσαι τοῦ εὐεργετοῦντος ἀνθρώπου. 26. Ἀλλὰ γὰρ ἤδη, ἔφη, ἐκλιπεῖν μοι φαίνεται ἡ ψυχὴ ὄθενπερ, ὡς ἔοικε, πᾶσιν ἄρχεται ἀπολείπουσα. εἴ τις οὖν ὑμῶν ἢ δεξιᾶς βούλεται τῆς ἐμῆς ἄψασθαι ἢ ὄμμα τοῦμόν ζῶντος ἔτι προσιδεῖν ἐθέλει, προσίτω· ὅταν δ' ἐγὼ ἐγκαλύψωμαι, αἰτοῦμαι ὑμᾶς, ὧ παῖδες, μηδεὶς ἔτ' ἀνθρώπων τοῦμόν σῶμα ἰδέτω, μηδ' αὐτοὶ ὑμεῖς. 27. Πέρσας μὲντοι πάντας καὶ τοὺς συμμαχούς ἐπὶ τὸ μνήμα τοῦμόν παρακαλεῖτε συνησθησομένους ἐμοί, ὅτι ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἤδη ἔσομαι, ὡς μηδὲν ἂν ἔτι κακὸν παθεῖν, μήτε ἢν μετὰ τοῦ θείου γένωμαι μήτε ἢν μηδὲν ἔτι ὧ· ὁπόσοι δ' ἂν ἔλθωσι, τούτους εὖ ποιήσαντες ὅποσα ἐπ' ἀνδρὶ εὐδαίμονι νομίζεται ἀποπέμπετε. 28. Καὶ τοῦτο, ἔφη, μέμνησθέ μου τελευταῖον, τοὺς φίλους εὐεργετοῦντες καὶ τοὺς ἐχθροὺς δυνήσασθε κολάζειν. καὶ χαίρετε, ὧ φίλοι παῖδες, καὶ τῇ μητρὶ ἀπαγγέλλετε ὡς παρ' ἐμοῦ· καὶ πάντες δὲ οἱ παρόντες καὶ οἱ ἀπόντες φίλοι χαίρετε. ταῦτ' εἰπὼν καὶ πάντας δεξιωσάμενος συνεκαλίψατο καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν.

CAPUT VIII.

1. Ὅτι μὲν δὴ καλλίστη καὶ μεγίστη τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἢ Κύρου βασιλεία ἐγένετο, αὐτὴ ἑαυτῇ μαρτυρεῖ. ὠρίσθη

μὲν πρὸς ἕω μὲν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάττῃ, πρὸς ἄρκτον δὲ τῷ
 Εὐξείνῳ πόντῳ, πρὸς ἐσπέραν δὲ Κύπρῳ καὶ Αἰγύπτῳ,
 πρὸς μεσημβρίαν δὲ Αἰθιοπία. τοσαύτη δὲ γενομένη μῆ-
 γνώμη τῇ Κύρου ἐκυβερνᾷτο, καὶ ἐκεῖνός τε τοὺς ὑφ'
 ἑαυτῷ ὡσπερ ἑαυτοῦ παῖδας ἐτίμα τε καὶ ἐθεράπευεν, οἱ
 τε ἀρχόμενοι Κῦρον ὡς πατέρα ἐσέβοντο. 2. Ἐπεὶ μὲν-
 τοι Κῦρος ἐτελεύτησεν, εὐθύς μὲν αὐτοῦ οἱ παῖδες ἐστα-
 σίαζον, εὐθύς δὲ πόλεις καὶ ἔθνη ἀφίσταντο, πάντα δ'
 ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐτρέπετο. ὡς δ' ἀληθῆ λέγω, ἀρξομαι δι-
 δάσκων ἐκ τῶν θείων. οἶδα γάρ, ὅτι πρότερον μὲν βασι-
 λεὺς καὶ οἱ ὑπ' αὐτῷ καὶ τοῖς τὰ ἔσχατα πεποιηκόσιν
 εἶτε ὄρκους ὁμόσαιεν, ἡμπέδουν, εἶτε δεξιὰς δοῖεν, ἐβ-
 βαιουν. 3. Εἰ δὲ μὴ τοιοῦτοι ἦσαν καὶ τοιαύτην δόξαν
 εἶχον, ὡσπερ οὐδὲ νῦν πιστεύει οὐδὲ εἰς ἔτι, ἐπεὶ ἔγνω-
 ται ἡ ἀσέβεια αὐτῶν, οὕτως οὐδὲ τότε ἐπίστευσαν ἂν
 οἱ τῶν σὺν Κύρῳ ἀναβάντων στρατηγῶν. νῦν δὲ δὴ τῇ
 πρόσθεν αὐτῶν δόξῃ πιστεύσαντες ἐνεχείρισαν ἑαυτοὺς,
 καὶ ἀναχθέντες πρὸς βασιλέα ἀπειμήθησαν τὰς κεφα-
 λάς. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν συστρατευσάντων βαρβάρων ἄλ-
 λοι ἄλλαις πίστισιν ἐξαπατηθέντες ἀπώλοντο. 4. Πολὺ
 δὲ καὶ τάδε χεῖρονες νῦν εἰσι. πρόσθεν μὲν γὰρ εἴ τις ἢ
 διακινδυνεύσειε πρὸ βασιλέως ἢ πόλιν ἢ ἔθνος ὑποχεί-
 ριον ποιήσειεν ἢ ἄλλο τι καλὸν ἢ ἀγαθὸν αὐτῷ διαπρά-
 ξειεν, οὔτοι ἦσαν οἱ τιμώμενοι. νῦν δὲ καὶ ἦν τις ὡσπερ
 Μιθριδάτης τὸν πατέρα Ἀριοβαρζάνην προδούς, καὶ ἦν
 τις ὡσπερ Ρεομίθρης τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς
 τῶν φίλων παῖδας ὁμήρους παρὰ τῷ Αἰγυπτίῳ ἐγκατα-
 λιπὼν καὶ τοὺς μεγίστους ὄρκους παραβὰς βασιλεῖ δόξῃ
 τι σύμφορον ποιῆσαι, οὔτοι εἰσιν οἱ ταῖς μεγίσταις τι-
 μαῖς γεραίρόμενοι. 5. Ταῦτα οὖν ὀργῶντες οἱ ἐν τῇ

Ἀσία πάντες ἐπὶ τὸ ἀσεβὲς καὶ τὸ ἄδικον τετραμμένοι εἰσὶν· ὅποιοί τινες γὰρ ἂν οἱ προστάται ὧσι, τοιοῦτοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτούς ἐπὶ τὸ πολὺ γίνονται. ἀθεμιστότεροι δὴ νῦν ἢ πρόσθεν ταύτη γεγένηται.

6. Εἰς γε μὴν χρήματα τῆδε ἀδικώτεροι· οὐ γὰρ μόνον τοὺς πολλὰ ἡμαρτηκότας, ἀλλὰ ἤδη τοὺς οὐδὲν ἡδικηκότας συλλαμβάνοντες ἀναγκάζουσι πρὸς οὐδὲν δίκαιον χρήματα ἀποτίνειν· ὥστε οὐδὲν ἦτιον οἱ πολλὰ ἔχειν δοκοῦντες τῶν πολλὰ ἡδικηκότων φοβοῦνται· καὶ εἰς χεῖρας οὐδ' οὗτοι ἐθέλουσι τοῖς κρείττοσιν ἵεναι, οὐδέ γε ἀθροίζεσθαι εἰς βασιλικὴν στρατείαν θαρρόουσι. 7. Τοιγαροῦν ὅστις ἂν πολεμῇ αὐτοῖς, πᾶσιν ἔξεστιν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν ἀναστρέφεσθαι ἄνευ μάχης, ὅπως ἂν βούλωνται, διὰ τὴν ἐκείνων περὶ μὲν θεοῦς ἀσέβειαν, περὶ δὲ ἀνθρώπους ἀδικίαν. αἱ μὲν δὴ γινώμαι ταύτη τῷ παντὶ χεῖρους νῦν ἢ τὸ παλαιὸν αὐτῶν.

8. Ὡς δὲ οὐδὲ τῶν σωμάτων ἐπιμέλονται ὥσπερ πρόσθεν, νῦν αὖ τοῦτο διηγῆσομαι. νόμιμον γὰρ δὴ ἦν αὐτοῖς μήτε πτύειν μήτε ἀπομύττεσθαι. δῆλον δέ, ὅτι ταῦτα οὐ τοῦ ἐν τῷ σώματι ὑγροῦ φειδόμενοι ἐνόμισαν, ἀλλὰ βουλόμενοι διὰ πόνων καὶ ἰδρώτων τὰ σώματα στερεοῦσθαι. νῦν δὲ τὸ μὲν μὴ πτύειν μηδὲ ἀπομύττεσθαι ἔτι διαμένει, τὸ δὲ πονεῖν οὐδαμοῦ ἐπιτηδεύεται.

9. Καὶ μὴν πρόσθεν μὲν ἦν αὐτοῖς μονοσιτεῖν νόμιμον, ὅπως ὅλη τῇ ἡμέρᾳ χρῶντο εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τὸ διαπονεῖσθαι· νῦν γε μὴν τὸ μὲν μονοσιτεῖν ἔτι διαμένει, ἀρχόμενοι δὲ τοῦ σίτου ἠνίκαπερ οἱ προαιάτατα ἀριστιῶντες, μέχρι τούτου ἐσθίοντες καὶ πίνοντες διάγουσιν, ἔστεπερ οἱ ὀψιαίτατα κοιμώμενοι.

10. Ἦν δὲ αὐτοῖς νόμιμον μηδὲ προχοΐδας εἰσφέρει-

σθαι εἰς τὰ συμπόσια, δῆλον ὅτι νομίζοντες τῷ μὴ ὑπερ-
 πίνειν ἦτιον ἂν καὶ σώματα καὶ γνώμας σφάλλειν· νῦν
 δὲ τὸ μὲν μὴ εἰσφέρεισθαι ἔτι αὖ διαμένει, τοσοῦτον δὲ
 πίνουσιν, ὥστε ἀντὶ τοῦ εἰσφέρειν αὐτοὶ ἐκφέρονται, ἐπει-
 δὴν μηκέτι δύνωνται ὀρθούμενοι ἐξίεναι.

11. Ἀλλὰ μὴν κακεῖνο ἦν αὐτοῖς ἐπιχώριον τὸ μετα-
 ξυ πορευομένους μήτε ἐσθίειν μήτε πίνειν μήτε τῶν διὰ
 ταῦτα ἀναγκαίων μηδὲν ποιοῦντας φανεροὺς εἶναι· νῦν
 δ' αὖ τὸ μὲν τούτων ἀπέχεσθαι ἔτι διαμένει, τὰς μέντοι
 πορείας οὕτω βραχείας ποιοῦνται, ὡς μηδὲν ἂν ἔτι θαυ-
 μάσαι τὸ ἀπέχεσθαι τῶν ἀναγκαίων.

12. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐπὶ θήραν πρόσθεν μὲν τοσαν-
 τάκις ἐξήσαν, ὥστε ἀρκεῖν αὐτοῖς τε καὶ ἵπποις γυμνά-
 σια τὰς θήρας· ἐπεὶ δὲ Ἀρτοξέρξης ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ
 σὺν αὐτῷ ἦτιους τοῦ οἴνου ἐγένοντο, οὐκέτι ὁμοίως οὔτε
 αὐτοὶ ἐξήσαν οὔτε τους ἄλλους ἐξῆγον ἐπὶ τὰς θήρας,
 ἀλλὰ καὶ εἴτινες φιλόπονοι γινόμενοι σὺν τοῖς περὶ αὐ-
 τοὺς ἵππευσιν ἅμα θηρῶεν, φθονοῦντες αὐτοῖς δῆλοι
 ἦσαν καὶ ὡς βελτίονας αὐτῶν ἐμίσουν.

13. Ἀλλὰ τοι καὶ τοὺς παῖδας τὸ μὲν παιδεύεσθαι
 ἐπὶ ταῖς θύραις ἔτι διαμένει· τὸ μέντοι τὰ ἵππικὰ μαν-
 θάνειν καὶ μελετᾶν ἀπέσβηκε διὰ τὸ μὴ ἰέναι, ὅπου ἂν
 ἀποφαινόμενοι εὐδοκιμοῖεν. καὶ ὅτι γε οἱ παῖδες ἀκούον-
 τες ἐκῆ πρόσθεν τὰς δίκας δικαίως δικαζομένης ἐδόκουν
 μανθάνειν δικαιοσύνην, καὶ τοῦτο παντάπασιν ἀνέστρα-
 πται· σαφῶς γὰρ ὀρῶσι νικῶντας, ὁπότεροι ἂν πλεῖον δι-
 δῶσιν. 14. Ἀλλὰ καὶ τῶν φρομένων ἐκ τῆς γῆς τὰς δυ-
 νάμεις οἱ παῖδες πρόσθεν μὲν ἐμάνθανον, ὅπως τοῖς μὲν
 ὠφελίμοις χρωῖντο, τῶν δὲ βλαβερῶν ἀπέχοντο· νῦν δὲ
 εἰκόασι ταῦτα διδασκομένοις, ὅπως ὅτι πλεῖστα κακο

ποιῶσιν· οὐδαμοῦ γοῦν πλείους ἢ ἐκεῖ οὔτε ἀποθνήσκουσιν οὔτε διαφθείρονται ὑπὸ φαρμάκων.

15. Ἀλλὰ μὴν καὶ θρῦπτικώτεροι πολὺ νῦν ἢ ἐπὶ Κύρου εἰσὶ· τότε μὲν γὰρ ἔτι τῇ ἐκ Περσῶν παιδείᾳ καὶ ἐγκρατείᾳ ἐχρῶντο, τῇ δὲ Μήδων στολῇ καὶ ἀβρότητι· νῦν δὲ τὴν μὲν ἐκ Περσῶν καρτερίαν περιόρῳσιν ἀποσβεννυμένην, τὴν δὲ τῶν Μήδων μαλακίαν διασῶζονται.

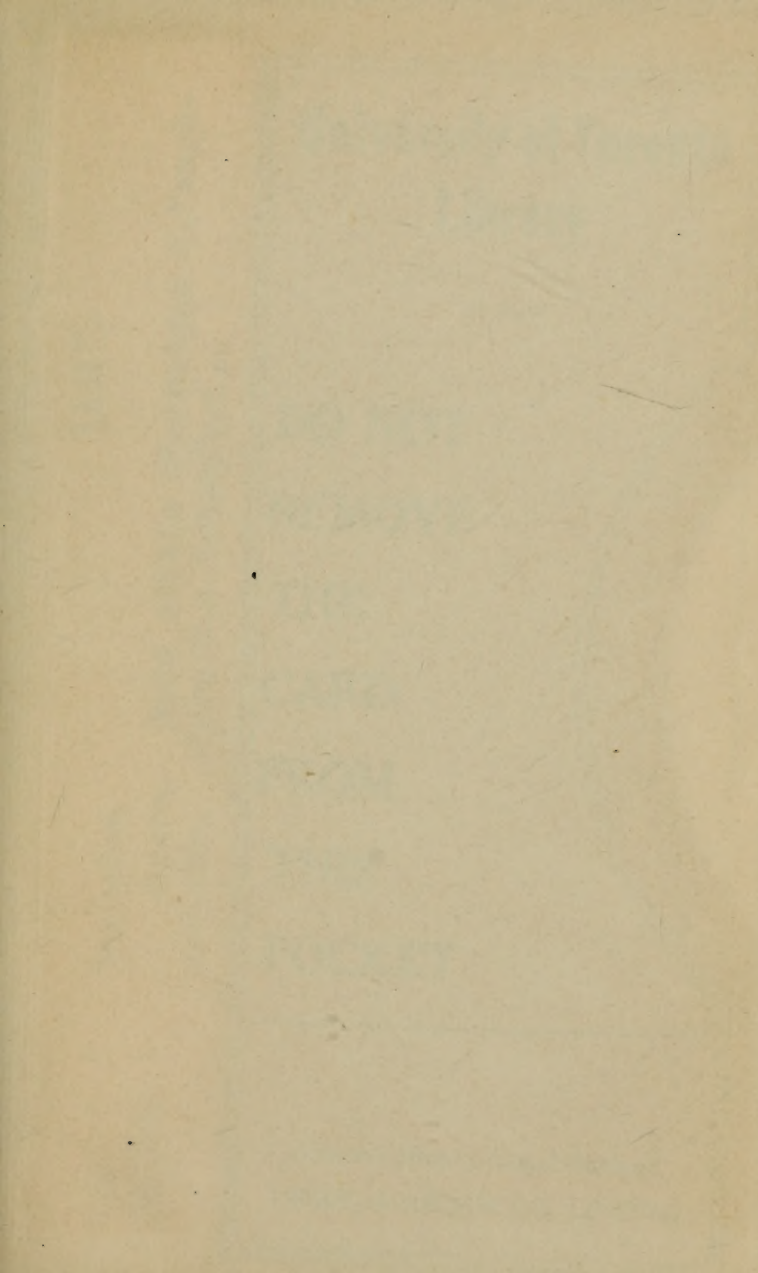
16. Σαφηνίσαι δὲ βούλομαι καὶ τὴν θρῦψιν αὐτῶν. ἐκείνοις γὰρ πρῶτον μὲν τὰς εὐνάς οὐ μόνον ἀρκεῖ μαλακῶς ὑποστόρνυσθαι, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν κλινῶν τοὺς πόδας ἐπὶ δαπίδων τιθέασιν, ὅπως μὴ ἀντερείδῃ τὸ δάπεδον, ἀλλ' ὑπείκωσιν αἱ δάπιδες. καὶ μὴν τὰ πεττόμενα ἐπὶ τράπεζαν ὅσα τε πρόσθεν εὗρητο, οὐδὲν αὐτῶν ἀφήρηται, ἀλλὰ τε αἰεὶ καινὰ ἐπιμηχανῶνται, καὶ ὅσα γβ ὡς-ἀνάτως· καὶ γὰρ καινοποιητὰς ἀμφοτέρων τούτων κέκτηνται. 17. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐν τῷ χειμῶνι οὐ μόνον κεφαλὴν καὶ σῶμα καὶ πόδας ἀρκεῖ αὐτοῖς ἐσκεπᾶσθαι, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄκραις ταῖς χερσὶ χειρῶδας δασείας καὶ δακτυλήθρας ἔχουσιν. ἐν γε μὴν τῷ θέρει οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς οὐθ' αἱ τῶν δένδρων οὐθ' αἱ τῶν πετρῶν σκιαί, ἀλλ' ἐν ταύταις ἐτέρας σκιάς ἀνθρώποι μηχανώμενοι αὐτοῖς παρεστιάσι. 18. Καὶ μὴν ἐκπώματα ἦν μὲν ὡς πλεῖστα ἔχωσι, τούτῳ καλλωπίζονται· ἦν δ' ἐξ ἀδίκου φανερωῶς ἢ μεμηχανημένα, οὐδὲν τοῦτο αἰσχύνονται· πολὺ γὰρ ἠϋξῆται ἐν αὐτοῖς ἡ ἀδικία τε καὶ αἰσχροκέρδεια.

19. Ἀλλὰ καὶ πρόσθεν μὲν ἦν ἐπιχώριον αὐτοῖς μὴ ὀραῶσθαι πεζῇ πορευομένοις, οὐκ ἄλλου τινὸς ἔνεκα ἢ τοῦ ὡς ἱππικωτάτους γίγνεσθαι· νῦν δὲ στρώματα πλείω ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἵππων ἢ ἐπὶ τῶν εὐνῶν· οὐ γὰρ τῆς ἱππείας οὕτως ὡσπερ τοῦ μαλακῶς καθῆσθαι ἐπιμέλον-

ται. 20. Τά γε μὴν πολεμικά πῶς οὐκ εἰκότως νῦν τῷ παντὶ χείρους ἢ πρόσθεν εἰσίν; οἷς ἐν μὲν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἐπιχώριον εἶναι ὑπῆρχε τὸς μὲν τὴν γῆν ἔχοντας ἀπὸ ταύτης ἰππότητας παρέχεσθαι, οἱ δὲ καὶ ἐστρατεύοντο, τοὺς δὲ φρουροῦντας, εἰ δέοι στρατεύεσθαι πρὸ τῆς χώρας, μισθοφόρους εἶναι· νῦν δὲ τοὺς τε θυρωροὺς καὶ τοὺς σιτοποιοὺς καὶ τοὺς ὄψοποιοὺς καὶ οἰνοχόους καὶ λουτροχόους καὶ παρατιθέντας καὶ ἀναιροῦντας καὶ κατακοιμίζοντας καὶ ἀνισιάντας καὶ τοὺς κοσμητάς, οἱ ὑποχρῆσιν τε καὶ ἐντρίβουσιν αὐτοὺς καὶ τὰλλα ὀφθαλμίζουσι, τούτους πάντας ἰππέας οἱ δυνάσται πεποιήκασιν, ὅπως μισθοφορῶσιν αὐτοῖς. 21. Πλήθος μὲν οὖν καὶ ἐκ τούτων φαίνεται, οὐ μέντοι ὄφελός γε οὐδὲν αὐτῶν εἰς πόλεμον· δηλοῖ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ γιγνόμενα· κατὰ τὴν χώραν γὰρ αὐτῶν ῥᾶον οἱ πολέμιοι ἢ οἱ φίλοι ἀναστρέφονται. 22. Καὶ γὰρ δὴ ὁ Κῦρος τοῦ μὲν ἀκροβολίζεσθαι ἀποπαύσας, θωρακίσας δὲ καὶ αὐτοὺς καὶ ἵππους καὶ ἐν παλιὸν ἐκάστω δούς εἰς χεῖρα ὁμόθεν τὴν μάχην ἐποιεῖτο· νῦν δὲ οὔτε ἀκροβολίζονται ἔτι οὔτ' εἰς χεῖρας συνιόντες μάχονται. 23. Καὶ οἱ πεζοὶ ἔχουσι μὲν γέρορα καὶ κοπίδας καὶ σαγάρεις ὡς περ ἐπὶ Κύρου τὴν μάχην ποιησόμενοι· εἰς χεῖρας δὲ ἰέναι οὐδ' οὔτοι ἐθέλουσιν. 24. Οὐδέ γε τοῖς δρεπανηφόροις ἄρμασιν ἔτι χρῶνται ἐφ' ᾧ Κῦρος αὐτὰ ἐποίησατο. ὁ μὲν γὰρ τιμαῖς ἀξήσας τοὺς ἠνιόχους καὶ ἀγαθούς ποιήσας εἶχε τοὺς εἰς τὰ ὅπλα ἐμβαλοῦντας· οἱ δὲ νῦν οὐδὲ γινώσκοντες τοὺς ἐπὶ τοῖς ἄρμασιν οἶονταί σφισιν ὁμοίους τοὺς ἀνασκήτους τοῖς ἡσκηκόσιν ἔσσεσθαι. 25. Οἱ δὲ ὀρμῶσι μὲν, πρὶν δ' ἐν τοῖς πολεμίοις εἶναι οἱ μὲν ἄκοντες ἐκπίπτουσιν, οἱ δ' ἐξάλλονται· ὥστε ἀνευ

ἡνιόχων γιγνόμενα τὰ ζεύγη πολλὰ κς πλείω κακὰ τοὺς φίλους ἢ τοὺς πολεμίους ποιεῖ. 26. Ἐπεὶ μέντοι καὶ αὐτοὶ γινώσκουσιν οἷά σφισι τὰ πολεμιστήρια ὑπάρχει, ὑφίενται, καὶ οὐδεὶς ἔτι ἄνευ τῶν Ἑλλήνων εἰς πόλεμον καθίσταται, οὔτε ὅταν ἀλλήλοις πολεμῶσιν οὔτε ὅταν οἱ Ἕλληνας αὐτοῖς ἀντιστρατεύωνται, ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτους ἐγνώκασι μεθ' Ἑλλήνων τοὺς πολέμους ποιεῖσθαι.

27. Ἐγὼ μὲν δὴ οἶμαι ἄπερ ὑπεθέμην ἀπειργάσθαι μοι· φημὶ γὰρ Πέρσας καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς καὶ ἀσεβεστέρους περὶ θεοὺς καὶ ἀνοσιωτέρους περὶ συγγενεῖς καὶ ἀδικωτέρους περὶ τοὺς ἄλλους καὶ ἀνανδροτέρους τὰ εἰς τὸν πόλεμον νῦν ἢ πρόσθεν ἀποδεδεῖχθαι· εἰ δέ τις τὰναντία ἔμοι γινώσκει, τὰ ἔργα αὐτῶν ἐπισκοπῶν εὐρήσει αὐτὰ μαρτυροῦντα τοῖς ἔμοις λόγοις.

115173

Xenophon

LGr
X55Sch

Opera. Nova editio stereotypa C. Tauch-
nitiana. Cura G.H. Schaeferi.

**University of Toronto
Library**

**DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET**

**Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED**

